

Figure biskupa Strossmayera u korpusu pjesničkih prigodnica

Ćurić, Mirko

Doctoral thesis / Disertacija

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:222364>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-04**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

FILOZOFSKI FAKULTET

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Mirko Ćurić

**FIGURE BISKUPA STROSSMAYERA U
KORPUSU PJESNIČKIH PRIGODNICA**

Doktorska disertacija

Osijek, 2023.

FILOZOFSKI FAKULTET

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Mirko Ćurić

**FIGURES OF BISHOP STROSSMAYER IN
THE CORPUS OF OCCASIONAL POEMS**

Doctoral thesis

Osijek, 2023.

FILOZOFSKI FAKULTET

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Mirko Ćurić

**FIGURE BISKUPA STROSSMAYERA U
KORPUSU PJESNIČKIH PRIGODNICA**

Doktorska disertacija

Znanstveno područje:
Humanističke znanosti

Znanstveno polje:
Filologija

Mentor: dr. sc. Goran Rem, redoviti profesor u trajnom zvanju

Komentorica: dr. sc. Sanja Jukić, izvanredna profesorica

Osijek, 2023.

FILOZOFSKI FAKULTET

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Mirko Ćurić

**FIGURES OF BISHOP STROSSMAYER IN
THE CORPUS OF OCCASIONAL POEMS**

Doctoral thesis

Scientific area:

Humanities

Scientific field:

Philology

Supervisor: Ph.D.Sc. Goran Rem

Co-supervisor: Ph.D.Sc. Sanja Jukić

Osijek, 2023.

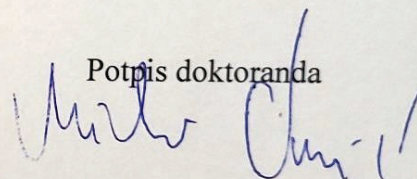
IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi doktorskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Mjesto i datum

Osijek, 9. lipnja 2023.

Potpis doktoranda

O MENTORU

Redoviti profesor u trajnom zvanju, dr.sc. Goran Rem, diplomirao je 1981. radom *O Tinu ili o Tinovu pjesništvu?*, magistrirao radom *Aspekti metajezičnosti u suvremenom hrvatsko-me pjesništvu* 1987. te doktorirao tezom *Intermedijalnost suvremenog hrvatskoga pjesništva* 1998. Književnoznanstveno je nastupio kao kvorumaš 1984., humanistički šire znanstveno je povjesničar književnosti i mediostilističar, prireditelj i urednik nekoliko desetaka svezaka povijesnih i suvremenih hrvatskih književnika. Radi u povjerenstvima na kritičarskim i književnim skupovima, recenzent je *Zaklade za znanost RH*. Osnivač i voditelj ratnodokumentarističkog projekta *Noisekunst* – 27. lipnja, raskrižje na Klajnovoj, voditelj od 1999. do 2009. međunarodnoga znanstvenog skupa *Dani Ivana Slamniga, modernitet – postmodernitet, dani Bore Pavlovića* (izvedba: Osijek, Vinkovci, Budimpešta, Pečuh, Poznanj), voditelj više nizova stručnih i znanstvenih kolokvija: *Dani Josipa i Ivana Kozarca, Dani Dobriše Cesarića, Susreti hrvatskih književnih kritičara, Urbani Šokci* te urednik dvadesetak zbornika s tih skupova. Uspostavio je 2001. osječkom Sveučilištu ugovorenu međunarodnu suradnju s Institutom slavenske filologije odnosno s cijelosnim Sveučilištem u Poznanju. U suradnji s poznanjskim kroatistima priredio je panoramu hrvatske književnosti i kulture *Vidjeti Hrvatsku*, za koju je zajedno s Krystynom Pieniazek i Boguslawom Zielinskim 2005. nagrađen u Krakovu prestižnom nagradom izvanruske slavistike *Nagrada Jerzego Skowronka*. Nagrađen i s više državnih i regijskih znanstvenih nagrada i priznanja. Izlaganjima je sudjelovao na nizu znanstvenih skupova u Hrvatskoj, Austriji, Mađarskoj, Poljskoj, Srbiji i Bosni i Hercegovini. Pozvano je predavao na nekoliko europskih sveučilišta (Lyon, Graz, Budimpešta, Segedin, Pečuh, Krakov, Varšava, Sosnovec, Poznanj). Voditelj je bilateralnog književnoznanstvenog i kulturološkog projekta *Baranya and Slavonia Project* (s prof. dr. sc. Helenom Sablić Tomić) u kojem je s mađarskim stranom objelodanjeno od 2001. do 2013. godine 11 reciprocitetnih književnih i književnoznanstvenih monografija, a suradnik je i u još nekoliko književnoznanstvenih projekata. Prireditelj je, s punim autorskim konceptom, niza pjesničkih, proznih, književnoznanstvenih i esejističkih monografija: antologija, panorama i izbora (primjerice: panorama hrvatskoga intermedijalnog pjesništva *Panorama granice* iz 2002., antologija suvremenog hrvatskoga pjesništva na mađarskom jeziku *A melankóolia krónikája* iz 2003., panorama hrvatske književnosti i kulture *Vidjeti Hrvatsku* (s Krystynom Pieniazek i Boguslawom Zielinskim, na poljskom objavljeno u Poznanju 2005.), antologija slavenskog ratnog pisma *Poetika buke* iz 2010., *Ugodna pripovijest* (2003) i *Album vedrine* (2005) – eseji Bore Pavlovića, *Prakseologija hrvatske književnosti* I (2011), II (2012), III (2013) – eseji Branimira Donata itd.). Recenzent je niza pojedinačnih radova i autorskih znanstvenih i udžbeničkih knjiga, primjerice radova iz pet zbornika znanstvenih radova

Riječki filološki dani s istoimenoga Međunarodnog znanstvenoga skupa u Rijeci, iz jednoga zbornika Zlatni danci znanstvenoga skupa u Osijeku, radova za poljski časopis *Poznańskie Studia Slawistyczne*, za časopis *Fluminensia*, za *Croatica et Slavicu Iadertinu*, za *Filozofska istraživanja*, za znanstveni časopis Katedre za hrvatsku književnost Filozofskog fakulteta u Osijeku *Anafora*, autorskih znanstvenih i udžbeničkih knjiga Bernarde Katušić, Helene Peričić, Marine Jemrić, Vlaste Markasović, Mirka Ćurića, Marijana Krivaka, Sanjina Sorela, Sanje Jukić i brojnih drugih autora. Krajem 2003. i početkom 2004., te 2006. i 2007. godine član je recenzentske skupine za evaluaciju znanstvenih projekata Ministarstva znanosti RH. Krajem 2013. i početkom 2014. član je recenzentske panel-skupine za prosudbu projekata prijavljenih u listopadu 2013. na natječaj Hrvatske zaklade za znanost. Prof. dr. sc. Goran Rem (redoviti profesor u trajnom zvanju) objavio je 31 monografsku knjigu, od čega 18 znanstvenih, 9 stručnih sa znanstvenim poglavljem i 3 udžbeničke (također kompaktne znanstvene) te 182 znanstvena rada i tristotinjak stručnih radova – leksikografskih, kritičkih, esejističkih, književnoteorijskih i interpretacijskih.

O KOMENTORICI

Profesorica dr. sc. Sanja Jukić, prodekanica za nastavu i studente Filozofskog fakulteta u Osijeku, izvanredna je profesorica na Filozofskom fakultetu u Osijeku, gdje predaje na kolegijima Stilistika, Stilovi medijske kulture, Hrvatska književnost 20. stoljeća, Hibridni stilovi hrvatske postmoderne i Medijski subjekt slavonskoga ženskog pjesništva. Doktorirala je pod mentorstvom prof. dr. sc. Gorana Rema s temom Stilistika medijskoga subjekta u suvremenom hrvatskome pjesništvu. Kao prirediteljica i urednica sudjelovala je u nakladničkim projektima Slavonica, Croatica i Brodski pisci, a 2009. godine priredila je Drenovačku antologiju hrvatskoga pjesništva (ur. Goran Rem). Bila je urednica kritike za poeziju u dvotjedniku za kulturna i društvena pitanja Zarez, članica prosudbene komisije za dodjelu nagrade Goran za mlade pjesnike te izbornica za najbolju pjesničku knjigu autora do 35 godina na Kvirinovim pjesničkim susretima u Sisku. Književne kritike i stručne članke objavljivala u Književnoj reviji, Quorumu, Riječima, Kolu, Dubrovniku, Temi, Poeziji, Zarezu i Glasu Slavonije. Dobitnica je Povelje uspješnosti Julije Benešić Đakovačkih susreta književnih kritičara za 2003. godinu te 2015. godine Nagrade Josip i Ivan Kozarac za najbolju znanstvenu knjigu Medijska lica subjekta, (Društvo hrvatskih književnika, Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski, Osijek, 2014.). 2013., u koautorstvu s Goranom Remom, objavljuje knjige Panonizam hrvatskoga pjesništva I, Studij Slava Panonije, uvod u teoriju stila s intermedijalnom studijom Vlastimira Kusika i Panonizam hrvatskoga pjesništva II, Od Janusa Pannoniusa do Satana Panonskog, interpretacije poetskih tekstova. 2014. godine objavljuje znanstvenu knjigu Medijska lica subjekta, a 2015., u koautorstvu s Goranom Remom, Ružicom Pšihistal i Ivanom Trojanom, monografiju Cvelferica. Panonizam, pismo književnosti i kulture. Sljedeće, 2015. godine u koautorstvu s Goranom Remom, objavljuje znanstvene monografije Cvelferica, ili jedan je Cvelfer tjedan-dva ranije sanjao (proza) i Cvelferica, ispod sto jata vrana i između sto njiva (poezija i metapismo), koje se 2017. pojavljuju u proširenom izdanju, te 2018. u suautorstvu s Goranom Remom, Ružicom Pšihistal i Ivanom Trojanom objavljuje sveučilišni udžbenik/studije Sinegdoha hrvatske književnosti, znanosti i kulture – cvelferski tekstualni korpus (izdavač je Filozofski fakultet u Osijeku). Članica je Hrvatskog filološkog društva.

SAŽETAK

Disertacija pristupa korpusu prigodnica, posveta i inskripcija biskupu Josipu Jurju Strossmayeru, identificirajući, opisujući i interpretirajući strukturalne elemente i postupke na koje se u njima nailazi, s ciljem utvrđivanja konstrukcijskih modaliteta *referencijalnog subjekta* (Hamon 1999), odnosno povijesne osobe biskupa J. J. Strossmayera, kao i, povratno, njihovih semantičkih reperkusija po uspostavljanju Strossmayerova kulturalnog statusa na regionalnoj i nacionalnoj razini. Istraživanje je obuhvatilo i kontekstualne utjecaje na tekstualno oblikovanje Strossmayerove povijesne osobe: *pragmatične uvjete nastanka* (Pšihistal 1996) prigodnica, odnosno njihov izvedbeni aspekt – svrhovitu javnu izvedbu, uz primjenu teorije govornih činova J. L. Austina te strategije upisa njegove kulturalnopovijesne polivalentnosti, o čemu svjedoče paratekstualni oblici posvete (G. Genette), kao i opsežan korpus neknjiževne recepcije Strossmayerova lika i djela (Strossmayeriana) ključan u konstruiranju hrvatske kulture 19. st.

Disertacija kroz analizu korpusa prigodnica biskupu Strossmayeru, primarno kao kulturoloških i pragmatičnih, a tek onda i estetskih tekstova, uspostavlja i znanstveno opisuje modalitete Strossmayerova kulturalnog identiteta kao tekstualne projekcije njegove pozicije i kulturalnog djelovanja u izvantekstualnome sociokulturalnom i povijesnome kontekstu. Budući da ne postoji sustavna znanstvena elaboracija Strossmayerove uloge u regionalnoj i nacionalnoj kulturi, disertacija je znanstvenom pretragom korpusa prigodnica s jedne strane usustavila taj korpus, a s druge ponudila argumente za percipiranje Strossmayera kao prvoga hrvatskog *pisca kulture*, te time otvorila put širemu znanstvenom bavljenju Strossmayerovom kulturalnom ostavštinom.

U okviru istraživanja i analiziranja korpusa metodologiju je u prvom redu činila pragmatička analiza (teorija govornih činova, pragmatika parateksta), potom književnoteorijska (s naglaskom na stilističkoj, retoričkoj, intertekstualnoj, intermedijalnoj i transmedijalnoj analizi korpusa), književnopovijesna, antropološka i kulturalna analiza, uz aktiviranje drugomedijskih teorija s obzirom na tip intermedijalne strukture određenoga korpusnoga dijela, kojima se dokazuju najavljene disertacijske hipoteze.

Ključne riječi:

Josip Juraj Strossmayer, prigodnice, performativ, kulturni čin, paratekst, figure

STRUCTURED SUMMARY

The objective of this dissertation was to identify, describe and interpret the structural elements within the corpus of occasional poems, dedications and inscriptions dedicated to Bishop Strossmayer, in order to determine construction modalities of the *referential subject* (according to Hamon) which refer to the Bishop Strossmayer, the historical person. The second objective is to assess the semantic impact of occasional poems, dedications and inscriptions on the establishment of Strossmayer's cultural status at the regional and national level.

The paper analyzes in which way *textual determinants* contributed towards development of Strossmayer's historical image. Austin's theory of speech acts is used to illustrate the *performative aspect of occasional poems*, related to pragmatic conditions of their creation (Pšihistal) and a way of recording his cultural activities in the paratextual forms of dedication (Genette), as well as extensive corpus of non-literary reception of Strossmayer's personality and works (*Strossmayeriana*) important for the construction of the nineteenth-century Croatian culture. Occasional poems are analyzed primarily as cultural and pragmatic texts, and secondarily as literary texts. Strossmayer's cultural identity stems from *textual projection* of his position, as well as his actual cultural activities.

This dissertation aims to portray Strossmayer as the first *writer of Croatian culture*, in order to contribute towards development of a comprehensive synthesis of Strossmayer's cultural legacy. The thesis is divided in six chapters and the Introduction, Conclusion, and References, Sources and Network sources: Occasional poems as Speech Acts; Corpus of occasional poems on Bishop Strossmayer, Assessment of occasional poems on Bishop Strossmayer, Bishop Strossmayer as transmetaprojection media subject, Occasional poems as Cultural Acts, Images of Bishop Josip Juraj Strossmayer. The methodological approach is interdisciplinary, based upon pragmatic approach (speech act theory, paratext pragmatics), literary theory (with emphasis on stylistics, rhetorical, intertextual, intermedial and transmedial corpus analysis), literary-historical, anthropological, philosophical and Cultural Studies approach. Other media theories and methods are also applied in the analysis of the intermedial structure of a particular part of the corpus. The corpus can be defined as a collection of philanthropists' gifts returned upon the preferred concept of compensation.

The introductory chapter approaches the previous findings on the images of Bishop Strossmayer in the *occasional poems*, which have been insufficiently researched. Pšihistal was the first to note that the *occasional poems* should be considered primarily performative. In the second chapter, *occasional poems* are defined as speech acts (performative). In order to prove the hypotheses, it was necessary to study and redefine the genre of *occasional poems* by applying

the theoretical approaches of foreign (Nagy, Pangritz, Drux, Dwarf Sugano, etc.) and domestic scholars (Pšihistal, Novaković, Jovanović, etc.). *Occasional poems* were defined as speech acts on the basis of Austin's doctrine and Nagy's definitions of genre derived from Todorov's precepts. *Occasional poems* can be defined as a separate genre because they meet the criteria of the community in which they are used, and the genre itself is equated with the concept of the speech act situation. *Occasional poems* are characterized by: a) public performance before the addressee, delivered by an authorized speaker, b) ritualism, c) conventionality, and d) what Austin calls sincerity; otherwise it means rejecting the whole procedural code and remaining infelicitous, i.e. - they do not achieve effects listed in the structure of the speech act. In that case, they can have only a secondary aesthetic function and partially independent literary aspects, while the primary function is pragmatic and overall subsequently cultural. It is an activity that involves not only contextually verified performative effect, but also repetitiveness and genre quotation. Poetic *occasional poems* make use of a common imagery, established rhetorical formulas and figures that build a common set of utterances - the images of Josip Juraj Strossmayer to be successful/felicitous.

Cultural and pragmatic functions avoid illegitimate readings of the corpus, i.e., neglecting the context, the occasion on which the act takes place, the authority of the speaker, the locutionary, illocutionary, and perlocutionary aspects; they do not ignore the nature of genre as a speech and cultural act, nor as a form of communication performed on a special occasion and having a primarily social (cultural) function.

The third chapter focuses on the assessment of the corpus of occasional poems in a letter form to the Bishop Strossmayer according to the following criteria: Authority of the Speaker, Public Performance, Conventionality, and Rituality. Most occasional poems writers were priests, monks, and nuns, and not literary authors, evidencing the performativity of the genre analogous to the performative character of liturgical rites/ceremonies in which words are turned into acts and/or events. Occasional poems are divided into genres, according to the speech act's situation, the speaker's authority, and the authorial-diachronic category. In all, 326 occasional poems written by 164 authors were sent to Bishop Strossmayer, 138 of which were written by Croatian authors (including 33 who cannot be identified), and 26 foreign (including two anonymous). A strong sense of national identity is accentuated.

In the third chapter, Austin's theory of speech acts is applied. The assessment of felicity/infelicity of occasional poems established their *performative* rather than *constative* nature. A successful occasional poems had to meet the following requirements: a) Felicities / successful occasional poems are always performed by an authorized person; b) there are clear rules on how to perform occasional poems, i.e. performative utterance to the Bishop; c) belonging to

Strossmayer's cultural circle requires an utterly positive attitude, which is also expected of the content of the performative; d) to belong to Strossmayer's cultural circle one needed to respect the strict rules; f) the participants had to continue to act according to the principles expressed in the occasional poems and publicly distance themselves from those who break/violate the rules.

In an effort to define performativity and identify the meaning of the term performative in Croatian language as *oblikotvornik* (defining the form); *preustrojničnik* (restructuring); *zbiljotvornik* (actualizing/making real); *preobraznik* (transformative), a method resembling modern theological science was also applied. The constative was analogously interpreted as *činjeničnik* (fact-establishing); *potvrđnik* (confirming), or *istinostvornik* (truth-establishing). Similar to the genre of memorial liturgies, the locutionary, illocutionary, and perlocutionary dimensions were related to *činidbena* (carefully considered before making a decision of judgment about something); *hvalidbena* (praising), and *molidbena* (prayable) feature that accomplish performative effects in the liturgy. 292 of 326 *occasional poems* examined were successful/felicitous, and 34 were labelled as failed/infelicitous due to several types of protocol/felicity condition violations resulting in a hollow professed act, or *abuses* according to Austin.

The Assessment of occasional poems is based on the classification of illocutionary aspects (Stojanović-Prelević) created after analyzing different types of illocutionary force. An extended Stojanović-Prelević classification was partially adopted, and in addition to Austin's five well-known classes of illocutionary force, a predictive class was added, since a large number of *occasional poems* writers use a predictive to foresee how Strossmayer is to be perceived in a cultural memory.

Typical pragmatics of occasional poems' dedications, and inscriptions in books given to Strossmayer, are also analyzed. The titles are written in Strossmayer's *culture text*, in a common pragmatic framework with dedications and inscriptions. In paratexts, Strossmayer serves as the moral compass for the group of people who devote *Occasional poems* to him, and/or give Strossmayer books as gifts in either public acts of dedication or in private inscriptions. Strossmayer is regarded as *transmeta-projection media subject* in his church. In addition to dedication to his cathedral, Strossmayer's self-dedication within his own architectural texts is also a dedication to the larger cultural text that he contributed to.

It is important to take special note of Strossmayer's semiological status. Bishop Strossmayer was employed as a character-image, and both as a non-literary expression of a character and a literary expression of a character. In the entire occasional poems corpus Strossmayer is "automatically tagged" and authors always mention these characteristics. The character's referentiality is retained, the role is unaltered, the context is consistent, and the accomplishments stay clear even in derogatories. There is a clear intention to affirm Strossmayer's position through a

number of images/word images. Occasional poems and portraits of the bishop (textual, visual, and musical works of art) obviously have pragmatic goals. Whereas other pieces were paid for, occasional poems writers received no compensation, and the bishop's feedback was often circumstantial.

Fifth chapter focuses on the images within the corpus crucial for classification of occasional poems as cultural events and on the collectivity/communion images to define *identity* and *culture*. The most significant formative structures identified by the interpretation pattern that would support the thesis are antonomasia and *synecdoche*. Tropes which contributed towards creating Strossmayer's image of a bishop were: patron (benefactor), builder, founder of Croatian identity, writer of culture or cultural memory, Croatian king and shepherd.

These are listed in various ways as cultural acts in the occasional poems. According to the occasional poems, Cultural tuscanization was the largest cultural venture in Croatian history and is also the topic-and motive-related foundation of contemporary Croatian culture. Although Matoš derives Strossmayer's undertakings from his slogan "Everything for Faith and Homeland" in a dual sense, Strossmayer's constructive cultural project was planned and carried out with the concept of the trinity. As a desired role model, His "European" cultural profile is emerging in the corpus. His cultural project's implementation has in this regard been divided into three key periods: Incubation (1850–1860), Cultural tuscanization (1860–1900), and Synthesis (1900–1955). Since occasional poems were conveyors of the cultural-program performance, hence the corpus of performative identification, morphology of the occasional poems corpus was used to determine the cut-off years. Occasional poems serve as a cultural record of Strossmayer's idea; they identify and (re)shape it in sync, so that writing about it in the corpus turns into a) writing into a cultural project but also b) writing about its outcomes.

In the sixth chapter, the fundamental questions about Bishop Strossmayer from the perspective of occasional poems were addressed, such as the subject of *logos*. Word pictures/images are also referred to in this chapter. However, their purpose was to remind the interlocutors of the bonding answers connoted. Several determinant images of Bishop Strossmayer have been identified: the Croatian King (Shepherd), builder of National Identity, the Patron, the Orator (Golden-mouthed), the Bishop (Vladika), and the Builder. They attempt to shape Croatian national identity and culture in full conformity with Strossmayer's model. The most prominent antonomasia and a cultural memory character connected to Josip Juraj Strossmayer is the image of *Mecene* (also spelled *Mecenata* or *Mecenata*). Even those who have had a strong dislike for Strossmayer cannot deny that, as shown in the corpus of occasional poems, he is the greatest patron in Croatian history. In contrast to other images reflecting his professional role (Bishop, Vladika, etc.) or the global fame he attained (orator), or as an observation of the results of his

endeavors (builder, culture writer), Strossmayer commits himself to the image of a patron. The fact that Bishop Strossmayer is perceived as a symbol of national identity is one of his most significant impacts recognized in our corpus. A complex yet persuasive identity image of Josip Juraj Strossmayer provides the response to the question on the ideal form of Croatian national identity delved into by those writers. Strossmayer is not just an identity (re)shaper—he is also a paradigm of national identity and its ideal embodiment.

This corpus is crucial to Strossmayer's identity program since he expects ongoing writing activities on occasional poems and shapes the corpus's outcomes in accordance with the genre characteristics, which include the development of a national identity largely at odds with the prevailing ideologies of its time and place. Apart from having intellectual resources, the affluent Strossmayer can also financially support his national identity program. His greatest achievements, including the building of the Djakovo Cathedral, the Academy of Sciences and Arts, re-establishment of the University of Zagreb and the (Strossmayer) Gallery of Old Masters generate the ideal Croatian identity (culture) he wants to establish and communicate. Croatians are for him a wealthy, educated, tolerant nation, a Tuscan element among the Slavs, predestined to great achievements, much greater than their financial, military, or demographic strength, relied on the threefold concept according to which the Djakovo Cathedral was built: focusing (a) on the upgrading of Croatia's national identity, (b) on the ideas of pan-Slavism and church unity in (c) the global Catholic Church, where Croatians have a particular role assigned. The occasional poems Bishop Strossmayer is a symbol of the accomplishment of Croatian national identity. He portrays the future of Croatia by embodying all the qualities of a collective subject.

In the corpus of occasional poems, which in the 19th century were inseparable from his name, the image of the *Bishop* stands out in the set, not only as evidence of his official duties but also as a desirable asset. In the second half of the 19th century, writing or saying "*bishop*" meant writing or saying "Josip Juraj Strossmayer," a terminology that has survived into present. The word "*Bishop*," written with the capital "B", appears in almost every occasional poems, almost always in the paratext of the title, and regularly in the body of text. The antonomasia of *Vladika* frequently appears alongside the image of the bishop. It serves as a synonym for "bishop" and designates a prominent position in the Greek Catholic Church and Orthodox Churches. He most frequently refers to himself as a *Vladika* for ecumenical purposes. They are brothers in Christ, both on the same mission to unite the divided churches. Bishop Strossmayer successfully completed his mission, although his appointment to *Vladika* did not result in rallying the idea of brotherhood and of upcoming church unity. The image of the Builder is one of the significant corpus performative names of J. J. Strossmayer. So, envisioning and constructing a cathedral or a temple (both spiritual and material) becomes a community-wide effort, with occasional poems being not only the testimony of a single speaker but a reflection of a collective idea and collective will.

The orator's ('Golden-mouthed') antonomasia becomes topical primarily following his performance at the First Vatican Council, where he becomes a globally relevant person. The bishop's greatest oratorical role model is Ivan Chrysostom, who is close to the already mentioned image of the *bishop*. Strossmayer favors the clergy of the pre-Schism period and the concept of unity, which he promoted at the Vatican Council as the legacy of the early holy Fathers.

In several places, Matoš addresses Strossmayer simply by his first name Josip Juraj, but also "the Croatian king". This naming was also adopted by some occasional poems writers. In the series of symbolic meanings in our Corpus, Bishop Strossmayer as the *king* can be understood as a superego, as an ideal that to strive for, as an ethical and psychological value. Strossmayer is the one who has earned his royal privileges/features: he is the best representation of the Croatian nation – both a ruler and a role model in one, unlike politicians of that time. Starčević was intolerant in his ideological justification, and Jelačić was more a general and a subordinate than the sovereign ruler of his people. Therefore, Strossmayer was presented as a true sovereign by the grace of the Holy Spirit and due to his virtuous values.

For political reasons, such as the banning of Okrugić's occasional dramatic poem *The meeting of the fairies...*, the image of a *king* is sometimes replaced with a *shepherd*. This antonomasia appears frequently on a number of occasions. It does not refer to a spiritual shepherd only (although it has this meaning in many cases) but primarily to a protector/guardian and leader of the nation.

The last chapter comes to the conclusion that the images of Bishop Strossmayer are nationally formative and permanently inscribed in every narrative of contemporary Croatian culture. Even when questioned and or contested as infelicitous/failed occasional poems within the corpus, they remain a part of cultural valuables attained by versatile activities of Bishop Strossmayer, as well as all those who joined his projects, including the authors of our corpus.

Keywords:

Josip Juraj Strossmayer, occasion poems, performative, cultural act, paratext, figures

SADRŽAJ

UVOD	1
1. PRIGODNICE KAO GOVORNI ČINOVI.....	4
1.1. „Prigodno pjevuckanje“ ili nešto drugo	4
1.2. Žanrovska definicija prigodnica	6
1.2.1. Povijesni pregled	6
1.2.2. Pejorativni karakter prigodnica od 19. stoljeća	8
1.2.3. Prigoda i žanr.....	10
1.2.4. Prigoda, rekreirana prigoda i bezprigoda	12
1.2.5. Citatnost i iterabilnost prigodnica.....	14
1.2.6. Nelegitimna čitanja prigodnica.....	15
1.3. Javno, ritualno i konvencionalno izvođenje prigodnica.....	18
1.3.1. Ovlaštenost govornika	19
1.3.2. Javnost izvedbe.....	20
1.3.3. Kontekst izvođenja	21
1.3.4. Ritualnost prigodnica.....	24
1.3.5. Antropološka vrijednost obrednosti.....	25
1.3.6. Konvencionalnost izvedbi	26
2. KORPUS PJESNIČKIH PRIGODNICA BISKUPU STROSSMAYERU	28
2.1. „Bezprigodne“ prigodnice ili lirske pjesme koje tematiziraju biskupa Strossmayera.....	28
2.2. Klasifikacija prema prigodi	30
2.3. Klasifikacija prema ovlaštenosti autora i vremenu nastanka	37
2.3.1. Pristup autorsko-kronološkoj klasifikaciji.....	38
2.4. Klasifikacija prigodnica prema autorima	41
2.4.1. Hrvatski anonimni autori (aa.).....	41
2.4.2. Hrvatski autori	45

2.4.3. Strani anonimni autori prigodnica (s.aa.)	95
2.4.4. Strani autori prigodnica	95
3. PRISTUPI PJESNIČKIM PRIGODNICAMA BISKUPU STROSSMAYERU.....	105
3.1. Opreka konstativ/performativ	106
3.1.1. Je li Strossmayer imao brata blizanca?.....	107
3.1.2. Kako je Strossmayer primljen u đakovačko Bogoslovno sjemenište?	109
3.1.3. Odnos Strossmayera s prethodnikom na đakovačkoj biskupskoj stolici – Josipom Kukovićem?	113
3.1.4. Okrenutost katedrale vratima prema istoku?.....	114
3.2. Posrećenost i neposrećenost.....	116
3.2.1. Posrećenost i ovlaštenost	118
3.2.2. Pravila izvedbe prigodničarskog iskaza biskupu Strossmayeru	119
3.2.3. Cjelovito pozitivan odnos	119
3.2.4. Pravila pripadnosti Strossmayerovim kulturnim krugovima.....	119
3.2.5. Javno sudjelovanje u proceduri.	119
3.2.6. Korpus neposrećenih prigodnica biskupu Strossmayeru.....	120
3.3. Posrećene prigodnice - performativi	126
3.3.1. Neposrećeni performativi	129
3.4. Lokucijski, ilokucijski i perlokucijski aspekt prigodnica	135
3.4.1. Verdiktivi	137
3.4.2. Egzercitivi.....	138
3.4.3. Komisivi	139
3.4.4. Behabitivi.....	140
3.4.4.1 Čestitanje.....	141
3.4.4.2 Pozdravi.....	142
3.4.4.3 Pohvale.....	142
3.4.5. Ekspozitivi.....	143
3.4.6. Prediktivi	144
3.5. Ritualnost prigodnica	145

3.5.1. Činidbene riječi.....	146
3.5.2 Hvalidbene riječi.....	148
3.5.3. Molidbene riječi.....	149
3.6. Zajednička pragmatika naslova prigodnica, posveta i inskripcija u knjigama darovanima Strossmayeru	151
3.6.1. Obavezan paratekst.....	151
3.6.2. Pragmatika naslova prigodnica.....	152
3.6.3. Posvete i inskripcije biskupu Strossmayeru u tiskanim djelima.....	158
3.6.3.1. Inskripcije.....	159
3.6.3.2. Posvete	161
4. BISKUP STROSSMAYER KAO TRANSMETAPROJEKCIJSKI MEDIJSKI SUBJEKT.....	168
4.1. Peritekst arhitekturnoga teksta.....	168
4.2. Intermedijsko kodiranje	170
4.3. Status lika biskupa Josipa Jurja Strossmayera	171
4.3.1. Lik-znak.....	174
4.3.2. Lik u neknjiževnom iskazu.....	176
4.3.3. Lik u književnom iskazu.....	179
4.3.4. Lik-znak biskupa Strossmayera u korpusu prigodnica.....	182
4.3.5. Status lika/znaka biskupa Strossmayera u korpusu likovnih djela	183
5. PRIGODNICE KAO KULTURNI ČINOVI.....	191
5.1. Pojam kulturnog čina	191
5.1.1. (Ne)legitimno čitanje prigodnica.....	191
5.2. Korpus kulturnih činova.....	193
5.2.1. Oblikotvorne figure unutar korpusa	194
5.2.1.1. Sinegdoha.....	195
5.2.1.2. Antonomazija ili figura kulturnog pamćenja	197
5.3. Korpus uzvratanja darova.....	199
5.3.1. Prigodnice kao vrijednosni sustav	203

5.4. Ishodi kulturnog djelovanja biskupa Strossmayera.....	204
5.4.1. Strossmayerov „europski“ kulturni profil.....	207
5.4.2. Strossmayerovo shvaćanje kulture	209
5.5. Trojstveni kulturni koncept	212
5.5.1. Prepoznavanja između biskupa Strossmayera i sudionika u njegovom projektu	215
5.6. Dijakronijska periodizacija Strossmayerovog kulturnog djelovanja	216
5.6.1. Korpus performativnog imenovanja.....	218
5.6.1.1. Inkubacija (1850.-1860.).....	220
5.7. Kulturna toskanizacija (1860-1900.).....	221
5.7.1. Početna godina.....	221
5.7.2. Rubna godina.....	223
5.7.3. Kraj kulturne toskanizacije.....	224
5.8. Sinteza (1900.-1905.).....	226
5.9. Korpus prigodnica i kulturna povijest naroda hrvatskog	228
6. FIGURE BISKUPA STROSSMAYERA.....	232
6.1. Figura Mecene.....	233
6.2. Figura nacionalnog identiteta	239
6.2.1. Smjerovi ostvarivanja identitetskih programa.....	242
6.2.2. Načelo ravnopravnosti naroda i ravnopravnosti unutar naroda.....	249
6.2.3. Priznavanja nacionalnog dostojanstva.....	250
6.2.4. Amblematska figura nacionalnog identiteta	254
6.3. Figura biskupa.....	255
6.4. Figura vladike.....	259
6.5. Figura graditelja	266
6.6. Figura govornika (zlatoustog).....	273
6.7. Figura hrvatskoga kralja (pastira)	279

ZAKLJUČAK.....	288
IZVORI	291
LITERATURA.....	308
MREŽNI IZVORI.....	329
POPIS GRAFIČKIH PRILOGA.....	333
ŽIVOTOPIS.....	334

UVOD

Disertacija pristupa korpusu prigodnica, posveta i inskripcija biskupu J. J. Strossmayeru, identificirajući, opisujući i interpretirajući strukturalne elemente i postupke koje u njima identificira s ciljem utvrđivanja konstrukcijskih modaliteta *referencijalnog subjekta* (Hamon 1999), odnosno povijesne osobe biskupa J. J. Strossmayera, kao i povratno, njihovih semantičkih reperkusija po uspostavljanju Strossmayerova kulturalnog statusa na regionalnoj i nacionalnoj razini. Istraživanje je obuhvatilo i kontekstualne utjecaje na tekstualno oblikovanje Strossmayerove povijesne osobe: *pragmatične uvjete nastanka* (Pšihistal 1996) prigodnica, odnosno njihov performacijski aspekt – svrhovitu javnu izvedbu, uz primjenu teorije govornih činova J. L. Austina, te strategije upisa njegove kulturalno-povijesne polivalentnosti, o čemu svjedoče paratekstualni oblici posvete (G. Genette), kao i opsežan korpus neknjiževne recepcije Strossmayerova lika i djela (*Strossmayeriana*) ključnih u konstruiranju hrvatske kulture 19. stoljeća.

Disertacija analizom korpusa prigodnica J. J. Strossmayeru, primarno kao kulturoloških i pragmatičnih, a tek onda i estetskih tekstova, uspostavlja i znanstveno opisuje modalitete Strossmayerova kulturalnog identiteta kao tekstualne projekcije njegove pozicije i kulturalnog djelovanja u izvantekstualnome sociokulturalnom i povijesnome kontekstu. Budući da ne postoji sustavna znanstvena elaboracija Strossmayerove uloge u regionalnoj i nacionalnoj kulturi, disertacija je znanstvenom pretragom korpusa prigodnica s jedne strane usustavila taj korpus, a s druge je strane ponudila argumente za percipiranje J. J. Strossmayera kao *pisca hrvatske kulture*, te time otvorila put širem znanstvenom bavljenju Strossmayerovom kulturalnom ostavštinom.

Također, pristupilo se redefiniranju žanra prigodnica koji je nedovoljno istražen unutar hrvatske znanosti ili mu se pristupalo s pogrešnih poetičkih pozicija. Različiti korpusi prigodnica nemjerljivo su opsežniji od provedenih znanstvenih istraživanja ili stručnih i kritičkih pristupa, iako postoji jasna *svijest o njihovoj žanrovskoj specifičnosti* (Perić i dr. 2006: 111) te se ova građa od druge polovice 18. pa sve do kraja 19. stoljeća izdvaja u katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice¹ u Zagrebu u poseban fond. Prigodnicama se bave autori različitih povijesti književnosti (Vodnik 1913, Kombol 1945), a Ivan Kazimir Ostojić² (1933) pokušao je definirati

¹ U nastavku disertacije: NSK.

² Ostojić, Ivan Kazimir (Kažimir), hrvatski pjesnik (Povlja na Braču, 4. III. 1863 – Split, 1945). Brat Mate i Nikole. Pravo studirao u Zagrebu, Grazu i Beču. Kao odvjetnik radio je u različitim mjestima u Bosni, gdje je u Donjoj Tuzli organizirao tiskanje djela hrvatskih pisaca u vlastitoj nakladi (među ostalim i Kranjčevićeve *Trzaje*). Objavio je zbirku crtica i studija *Primitiae* (1885) te pjesničke zbirke *Poletarke* (1894), *Suze i osmijesi* (1900), *Uspomene: pjesme s mora i primorja* (1925), s motivima prirode, obiteljskoga života i domoljublja. Prevodio je s talijanskoga, latinskoga i njemačkoga. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. (2021) Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=45793>.(1.7.2021.)

žanr u jednom kraćem članku u *Hrvatskoj smotri*. Sekulić (1968) opisuje prigodnice objavljene u časopisu *Luna*. Bibliografiju hrvatskog latiniteta, koja sadržava značajan korpus prigodnica, sastavio je Šime Jurić (1968–1982). Latinskim prigodnicama unutar Fonda prigodnica u NSK pristupa i Galić Bešker (2010).

Ozbiljnija istraživanja pojedinih korpusa prigodnica poduzimaju se značajnije tek posljednjih nekoliko desetljeća. Novaković (1997) pristupa latinskim prigodnicama Tituša Brezovačkoga, a Jovanović (1998) latinskim i hrvatskim prigodnicama Franje Molnara, među kojima je i jedna upućena biskupu Strossmayeru. Predmetom su interesa istraživača bile i prigodnice posvećene banu Josipu Jelačiću (Jembrih 1995, Laljak 2001), kao i prigodno pjesništvo na latinskom jeziku (Bratičević 2005). Nižić (1999) pristupa prigodnicama Augustina Brambille. Jelena Lakuš (2010) bavi se prigodnom poezijom kao povijesnim izvorom u radu o prigodnicama i Austrijskom Carstvu u Dalmaciji prve polovice 19. stoljeća. Dubravka Brunčić (2011) istraživala je prigodnice Ljudevitu Gaju, Irvin Lukežić i Šime Demo (2007) istraživali su anonimni rukopis latinske ode austrijskom nadvojvodi i ugarskom palatinu Josipu iz 1801. Stjepan Ćosić (2003) bavi se prigodnicama u radu *Luko Stulli i dubrovačka književna baština*. Prigodnicama upućenim prema dvanaest adresata, značajnih u 19. i 20. stoljeću, bavio se Branko Matan (2007). Goranka Šutalo (2009) pristupa prigodnicama Mavra Vetranovića, Anica Bilić (2009) bavila se prigodnicama Ota Šiakovića, a Antun Lučić i Marija Kesten (2018) analiziraju korpus prigodnica Josipu Stadleru.

Korpus prigodnica biskupu Strossmayeru, najveći unutar ukupnog korpusa prigodnica u hrvatskoj književnosti, zaslužio je i najveći broj parcijalnih znanstvenih i stručnih radova, napose u okviru znanstvene djelatnosti osječke Kroatistike, koje projektno usmjerava Stanislav Marijanović. U istraživanjima prigodnica biskupu Strossmayeru prednjači Ružica Pšihistal s tri kapitalna rada u kojima je prva analizirala prigodnice kao primarno govorne činove, performative i njihove učinke. U prvom svome radu istražila je prigodnice Josipu Jurju Strossmayeru nastale između 1850. i 1860. godine (Pšihistal 1996), a u drugom prigodnice Strossmayeru autora Grge Martića (2006, 2007). Treći rad, u suradnji sa Zovko (2009: 157-196), je najopsežnija bibliografija hrvatskih prigodnica uopće – bibliografija pjesničkih prigodnica biskupu Josipu Jurju Strossmayeru, u kojoj je sačinjen kronološki ustrojen popis već postojećih bibliografskih pregleda prigodničarskih tekstova posvećenih biskupu Strossmayeru te je upozoreno na najvažnije autore prethodne analize korpusa: Marina Srakića, Vinka Brešića i Mirka Ćurića. Vinko Brešić (2005) analizira prigodnice J. J. Strossmayeru autora: A. Šenoe, P. Preradovića i S. S. Kranjčevića. Marin Srakić u tri svoja bibliografska rada (1982, 2005 i 2013a) opisuje veliki broj prigodnica kojima su autori đakovački i srijemski svećenici ili su adresati đakovački i srijemski biskupi te donosi njihove kratke biobibliografije. Mirko Ćurić (2005, 2006, 2019a i

2022a) objavljuje četiri izbora prigodnica s pripadajućim analitičkim predgovorima te objavljuje parcijalne radove o prigodnicama autora: Jurja Tordinca (2005a), Grge Martića (2012), Silvija Strahimira Kranjčevića (2018a), Ilije Okrugića Srijemca (2022a) i Stjepana Marije Ivančića (2022c).

Goran Rem i Helena Sablić Tomić (2003) u monografiji *Slavonski tekst hrvatske književnosti* upozoravaju na brojnost i važnost prigodnica Strossmayeru. Ana Pintarić (1998) uočava, prelistavši godišta *Glasnika*, kako je najveći broj lirskih pjesama posvećen biskupu J. J. Strossmayeru o njegovu imendanu ili rođendanu. Na brojnost autora koji su pisali prigodnice upozorava Dubravko Jelčić (2005: 49) te iznosi tvrdnju kako se u njima očituje *pjesnička kreativnost*, odnosno da nisu sve *prigodničarske*, sugerirajući ovaj epitet kao pejorativan. Milica Lukić i Milorad Nikčević (2005) istražuju prigodnice J. J. Strossmayeru u kontekstu njegove ćirilometodske djelatnosti. Ružica Divna Zečević (2008) širi kontekst prigodnih tekstova u čast biskupu Strossmayeru uvrštavajući u svoja istraživanja osim pjesama i tekstove u prozi. Mato Nedić (2019) pristupa prigodnicama koje Martin Nedić upućuje biskupu Strossmayeru.

Korpus pisanih i tiskanih posveta biskupu Strossmayeru istraživali su Marin Srakić (2008, 2013) i Tihonija Farkaš (2001), dok su korpus glazbenih skladbi posvećenih biskupu Strossmayeru istraživali Marin Srakić (1985) i Sunčana Bašić (2015). Portreti biskupa Strossmayera najčešće su predmet parcijalnih istraživanja u kontekstu djela umjetnika koji je portret oblikovao, a Borivoj Popovčak (2011) u katalogu izložbe portreta biskupa Strossmayera, samostalno i zajedno s Ivom Pasini Tržec i Ljerkom Dulibić (2018), sistematizira građu. Navedene dvije autorice bave se Strossmayerovim sakupljanjem djela starih majstora (Pasini Tržec i Dulibić 2014), a najvažniji uvid u Strossmayerov odnos prema likovnoj umjetnosti daje Dragan Damjanović (2009a, 2017).

Mirko Ćurić (2010b, 2012, 2013, 2015b, 2019b) objavljuje autorske ili priređivačke radove o Strossmayeru, đakovačkoj katedrali ili pojedinim njezinim sastavnicama te niz radova u kojima analizira različite segmente Strossmayerova književnoga i kulturnog djelovanja (2014, 2015a, 2016, 2017a, 2021, 2022b).

U okviru istraživanja i analiziranja korpusa metodologiju je u prvom redu činila pragmatička analiza (teorija govornih činova i pragmatika parateksta) i književnoteorijska analiza (s naglaskom na stilističku, retoričku, intertekstualnu, intermedijalnu i transmedijalnu analizu korpusa). Slijedi književnopovijesna, antropološka i kulturalna analiza uz aktiviranje drugomedijskih teorija s obzirom na tip intermedijalne strukture određenoga korpusnoga dijela, kojima se potkrjepljuju najavljene disertacijske hipoteze.

1. PRIGODNICE KAO GOVORNI ČINOVI

1.1. „Prigodno pjevuckanje“ ili nešto drugo

Matoševa ocjena prigodničarskoj poeziji Strossmayeru kao „prigodnom pjevuckanju“ (Matoš 1973b: 24), a ne „viencu lovora“ (Cepelić i Pavić 1904: 39), odnosno o ispraznim i manje vrijednim panegiricima, neiskrenoj poeziji laskavaca, provlačila se desetljećima kod ocjenjivanja ne samo ovoga korpusa već i ovog književnog žanra unutar hrvatske književnosti kao takvoga.

Prema njemačkom obliku *Gelegenheitsgedicht* u hrvatskoj se tradiciji ustalio termin *prigodna pjesma* ili *prigodnica*, a prema njemu izvedeni glagol *prigodničariti* koji je danas uglavnom pejorativno obojen, pa su i pjesničke prigodnice svrstane u oblike niže umjetničke vrijednosti, a njihovi autori najčešće u diletante i epigone (Brešić 2005). U ovoj disertaciji dokazuje se kako su te ocjene parcijalne, odnosno da prigodnice imaju tek sekundarnoestetsku funkciju i, pojedine od njih, samostalnu književnu vrsnost, a da je primarna pragmatička funkcija ovog korpusa, te ona kulturološka. Parafrazirati je misao Émile Mâlea o posttridentskoj umjetnosti, u kojoj kaže da bi proučavati pojedinačno djela velikih umjetnika tog vremena, bez konteksta, „značilo htjeti proučavati planete bez spoznaje da se oni vrte oko Sunca“ (citirano u Cvetnić 2007: 9). Prigodnice valja prvenstveno promatrati kao *govorne činove* i *kulturne činove* kako će biti definirani u ovoj disertaciji, a pojedine korpuse u odnosu spram gravitacijskog središta – pojedinog adresata.

Značaj je razmatranog korpusa izniman u mišljenju i gradnji moderne hrvatske kulture i hrvatske nacije u kojoj je Strossmayer bio „stup vodioc“ odnosno posljednji „hrvatski kralj“, ujedno i prvi koji je to bio ne samo po Božjoj ovlasti, već i po „narodnoj ljubavi“, a Hrvatima je dao „više no svi Medici što su Italiji“ (Matoš 1973a: 128), kroz projekt *kulturne toskanizacije* (Milanja 2012). Njegovo je biskupijsko sjedište, s novom katedralom u Đakovu, bilo hrvatski „kraljevski panteon“ (Matoš 1973b: 22), na koji se hodočasti, gdje „u dvorih milo čestitare prima“ (Marković 1898) te mu o svakoj važnoj prigodi prigodničari upućuju svoje performativne iskaze, nadajući se da će biti *posrećeni* (Austin 2014: 9).

Ružica Pšihistal (2007: 66-69) u svojoj studiji o prigodnicama Fra Grge Martića naglašava kako se prigodnice mora istraživati kao „utilitarnu pjesničku vrstu, koja svoj nastanak duguje pragmatičkim potrebama“. Tvrđi kako

(...) intersubjektivna i dijaloška dimenzija ove pjesničke vrste, kao i njezina javna uporaba/izvedba u zadanoj i konvencijama definiranoj pragmatičkoj kontekstu pruža mogućnost da ih se na pragmatičkoj razini cjeline pjesničkoga diskursa promotri i kao performative nema sukoba između estetske i pragmatičke funkcije pjesničkoga diskursa jer

su obje propisane jedinstvenom pragmatikom koja je jedino mjerilo uspjeha ili neuspjeha Martićevih prigodnica.

Brunčić (2011: 455), istražujući prigodnice Gaju iz „perspektive revidirane Austinove teorije govornih činova“, također naglašava njihovu pragmatičnu dimenziju iako se u pristupu najopsežnije bavi romantičarskim ideologemima u razmatranom korpusu.

Prigodnice je ipak prvenstveno promatrati kao umjetnički strukturirani komunikacijski instrument. Pristupiti im je, među ostalim i retoričkom analizom, koju se naziva i retoričkom ili pragmatičkom kritikom, istražujući u prvom redu što govor/tekst čini.

U ovoj disertaciji istraživanje je usmjerno upravo na pragmatičnu narav korpusa s naglaskom na važnost konteksta u kojem korpus nastaje. Prigodničarski, performativni čin uključuje nakanu proizvođača čina kao i učinak na sve sudionike toga čina, budući da „postoje prešutne regulativne postavke jezične komunikacije jer bi bez njihova ograničavajućeg djelovanja razumijevanje iskaza bilo potpuno arbitrarno“ (Biti 2000: 139). Derridina (1984) formulacija performativa koji je *iterabilan* i *citatan* u slučaju prigodnica doprinosi boljem kontekstualnom i korpusnom pozicioniranju:

Može li performativni iskaz uspjeti ako njegova formulacija ne ponavlja neki *kodiran* ili *iterabilan* iskaz, drugim riječima, ako se formula koju izgovaram kako bih otvorio neki skup, porinuo brod ili se oženio, ne može identificirati kao suglasna jednom iterabilnom modelu, ako se, dakle, na neki način ne može identificirati kao ‘citat’?

Pjesničke prigodnice barataju zajedničkim imaginarijem, ustaljenim retoričkim formulama i figurama kojima se oblikuje njihov zajednički skup iskaza – figura biskupa Strossmayera - a bez takve strukture nema stvarne *posrećenosti* jer nju omogućava i ono o čemu Derrida govori:

Mogućnost ponavljanja, pa tako i prepoznavanja oznaka, implicirana je u svakom kodu, pretvarajući ga u mrežu kojom se može komunicirati, transmitirati, dešifrirati, koja je iterabilna za nekog trećeg, pa tako i za svakog mogućeg korisnika općenito (Derrida 1984: 15-16).

Citatnost nije dominantna relacija korpusa, ali se bez upozoravanja na citatnost kao jednu od gradivnih kategorija korpusa, one ne mogu u potpunosti analizirati, a posebno važno pitanje korpusa prigodnica na pragmatičkoj razini je „pitanje o suodnosu između pošiljatelja citatne poruke i citatnoga primatelja“ (Oraić Tolić 1988: 39) te se u tom kontekstu ovdje mora „pomeriti“ Austinova teorija s Derridaovim intervencijama.

1.2. Žanrovska definicija prigodnica

1.2.1. Povijesni pregled

Iako se prigodnice vrlo često spominju u raznim povijestima hrvatske književnosti, leksikonima, pregledima i antologijama, gdje se bilježe u opusima autora koji su pisali prigodnice ili prigodne pjesme, propustilo ih se jasnije definirati, onako kako je to učinio Goethe u djelu „*Poezija i zbilja* (1953) koji prigodnice svrstava u prvu i najiskreniju vrstu poezije (erste und echtste aller Dichtarten)“ (citirano u Matvejević 1967: 8) te ih smješta među pjesničke vrste poput oda, balada i elegija.

Aničev (2003: 1187) *Veliki rječnik hrvatskog jezika* navodi kako je „prigodnica književno djelo nastalo u povodu ili u čast kakva događaja ili ličnosti, najčešće prigodna pjesma ili kraća drama“. Pjesnik koji pjeva o prigodama ili slavi prigode naziva se „prigodničar“, a „prigodničarstvo“ je „književna ili kulturna djelatnost vezana uz pojedine prigode (obljetnice itd.) i tome podređena po vrijednosti i patetici.“ Jovanović (1998: 444-447) svrstava prigodnu poeziju u *genus demonstrativum* kao *vezani govor (oratio lingata)*, preporuča visoki stil (*genus grande*) i istu strukturu kao kod pohvalnoga govora (*rehetorices partes*). Velik broj prigoda (rođenje, rođendan, imendan, Nova godina, zahvale, pobjede, napredovanja u službi, krunidbe, smrt, ozdravljenje, polazak na put i povratak kući) u kojima nastaju, priskrbile su „prigodnim pjesmama u antici naziv *Silvae* (šume)“. Jovanović kao glavne karakteristike prigodnica ističe *okazionalnost, reprezentativnost i funkcionalnost*. Ističe kako funkcija prigodnica ne može biti primarno estetska: „Prigodna umjetnina treba potvrditi da su ostvarene političke i moralne norme nekog društva, da određeni događaj važan za društvo i pojedinca, da se pojedinac s tim događajem suočava na društveno prihvatljiv način.“ Novaković (1997: 355) smatra kako su neki od oblika prigodnica teorijski fiksirani u antici, dok su „neki dokumentirani samo u antičkoj književnoj praksi“. Kao iznimno važan datum u „generičkoj afirmaciji prigodnica“ drži pojavu „Scaligerove sedmoknjižne *Poetike* (1561)³. No, zacijelo najjače uporište novovjekovno je prigodničarstvo imalo u školskom sustavu, jer su različite prigodnice bile sastavni dio latinskoga *curriculum*a: učenici su, primjerice, u vježbovne svrhe sastavljali *pozdravnice* prigodom posjeta“. Definicija prigodnica u hrvatskoj književnosti svoje izvore osim u antici (usp. Jovanović 1998: 443-476), ima i u njemačkoj znanosti o književnosti. Tako pojam *Gelegenheitslyrik* opisuje sve pjesme u kojima se autor obraća adresatu i odnose se na određeni događaj u nečijem životu (Pangritz 2013). Prema Jovanoviću (1998: 444), Drux prigodnu pjesmu definira „kao poetsko prikazivanje značajnog događaja iz života adresata. To prikazivanje pjesnik izrijekom

³ *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. (2021). Scaligero, Giulio Cesare. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=54792>.(07.08.2021.)

namjenjuje adresatu, ali u jezično prihvaćenom obliku zapravo priopćava društvu, i/ili pojedinoj društvenoj grupi.“ Njemačka znanost o književnosti dijeli *Gelegenheitslyrik* u dvije kategorije: *Erlebnisgedicht* i *Kausalcarmen* (Pangritz 2013). *Kausalcarmen* su procvat doživjele u vrijeme baroka, u 17. stoljeću. U početku se *Kausalcarmen* prvenstveno koristio za odavanje počasti vladaru. Pjesnici su bili akademski obrazovani, a ovaj tip prigodne pjesme usmjeravali su prema javnosti viših slojeva ili plemstvu. Međutim, to se promijenilo širenjem njemačke pisane kulture. Sačinjene su i brojne upute kako pravilno napisati *Kausalcarmen* na njemačkom jeziku koje su omogućile širenje žanra. *Kausalcarmen* su bile strogo normirane i ostavljale malo prostora za prigodničarevu imaginaciju, a „razlikuje se dvanaest glavnih prigoda s kojima su povezane⁴.“ (Drux 1996: 661)

Sve ove vrste *Kausalcarmen* mogle su se komponirati, uz pomoć poetičkih priručnika u tri koraka: 1. *Inventio*, 2. *Dispositio* i 3. *Elokutio*. U *Inventiu* je cilj bio prikupiti i razmotriti sve okolnosti prigode koju treba opjevati, s obzirom na osobu, mjesto, vrijeme kao i vanjske okolnosti, svrhu i specifične karakteristike. Prigodničar je slagao *Realienkatalog*, a mogao je koristiti i postojeći materijal drugih autora. Dobiveni podaci su uz pomoć pitanja povezani s takozvanim *loci topici*. Rezultat su razni pojedinačni argumenti, koji se kasnije stavljaju u ispravan redoslijed u *Dispositio* (Drux 1996: 662).

Predrag Matvejević (1967: 5) donosi podjelu prigodnica na francuskom jeziku (*La poésie de circonstance*) u tri temeljne kategorije:

1. Prigodna poezija koja prati razne ceremonije (koje su općenito kolektivnog karaktera, ali ponekad i privatne).
2. Prigodna angažirana poezija (najčešće se bavi društveno-povijesnim činjenicama).
3. Prigodna poezija koja pjeva događaje iz privatnog ili subjektivnog života (u smislu koji je Goethe dao izrazu *Gelegenheitsgedicht*).

Matvejević smatra kako je poteškoća kod definicije prigodnica na prvom mjestu raznolikost događaja i osoba na koje se ova vrsta poezije može odnositi kao i nepostojanje čvrstih granica između kategorija. Zato ne pravi distinkciju između prigodnica koje su namijenjene prvenstveno javnom izvođenju od onih koje su primarno pjesnički tekst objavljen u nekoj publikaciji. Njegova se podjela bavi prvenstveno društvenim okolnostima u kojima nastaju prigodnice, ali sam žanr analizira u prvom redu književno-teorijski i književno-povijesno.

U svakom slučaju može se zaključiti kako je žanr prigodnih pjesama usko povezan s Derri-daovom praksom pisanja za specifične prilike ili povode, koja se ponekad komentirala kao izrada tekstova po narudžbi. Svakako valja imati na umu kada se govori o takvoj vrsti tekstova,

⁴ Upućuju se adresatima prigodom: 1) rođenja, 2) imendana, 3) Nove godine, 4) odavanja počasti, 5) pohvale, 6) zahvale, 7) vojne pobjede, 8) kao razna čestitanja, 9) prigodom vjenčanja i pogreba, 10) kao čestitke za ozdravljenje, 11) kao čestitka za predstojeće putovanje i 12) kao pjesma dobrodošlice. (Drux 1996: 661)

kako ističe Bekavac (2015: 314) da u tom slučaju dolazi do posljedica i da „ne postoji filozofijski sustav dekonstrukcije koji bi se mogao uobličiti i manifestirati kao takav, s pripadajućom hierarhijom pojmova i tendencijom prema potpunom teorijskom iscrpljivanju svojega područja“.

1.2.2. Pejorativni karakter prigodnica od 19. stoljeća

U 19. stoljeću žanr prigodnica zadobiva pejorativni karakter, kako ističe Matvejević (1976) povezujući to s promjenom društvenog statusa pjesnika. Od antičkog vremena status pjesnika sastoji se od ljudskog i božanskog aspekta. Pjesnik je smrtnik, ali posjeduje „božanske prerogative, dok njegova pjesma ima za cilj univerzalnu rezonanciju i vraća se iz vječnog“. Onoga trenutka kada se pjesnik oslobađa božanskog, ne poznaje drugog gospodara osim vlastite slobode.

Antinomija između sigurnosti (stvoritelja) i slobode (stvaranja) posebno se akutno očituje u prigodnoj poeziji. Tijekom povijesti primijetili smo vrlo značajan paralelizam u tom pogledu u odnosu između društvenog statusa pjesnika i *prigodničarstva*. Pjesnik se oslobađa obveza koje su tijekom tisućljeća odmjerili njegov status, prigodna poezija postaje podređena pjesnička kategorija i poprima sve pejorativnije značenje! (Matvejević 1976: 16).

Proces umanjivanja vrijednosti prigodnicama u hrvatskoj se kulturi dogodio nešto kasnije i korespondira sa Strossmayerovom smrću, odnosno s početkom 20. stoljeća. Paradigmatski je primjer takvog odnosa Vodnikova *Povijest hrvatske književnosti I.* u kojoj *prigodničarstvo* postaje izrazito negativna odrednica. Kada Vodnik (1913: 298) piše o pjesništvu Pavla Rittera Vitezovića, prigodnu poeziju označava manje vrijednom i nepotrebnom: „To su tzv. *natalitia*, *anagrammata* i druge vrste prigodničarstva. (...) Vitezović je spjevao toliko prigodnica pojedinim licima, da bi to u prilikama tadašnje Hrvatske dostajalo za čitavo stoljeće.“ Vitezovićev opsežni prigodničarski opus koji svjedoči o njegovoj ovlaštenosti za izvođenje takvih činova unutar tadašnje kulture, kao i vještinu, poglavito retoričku, u oblikovanju „ustaljenih oblika“ hrvatskih i latinskih prigodnica, Vodnik (1913: 299) smatra nedostatkom njegovog pjesničkog opusa, kao i njegovog najpoznatijeg djela *Odiljenja sigetskog* „jer je čitavo djelo samo niz govora, dijaloga, pisama, epitafija, dakle oblika, uobičajenih u prigodnoj poeziji“. Paradoksalno, iako mu osporava umjetničku vrijednost, smatra ga „izgledom Ljudevitu Gaju, koji to i sam izrijeком ističe, a poslije njega izveo je iz Vitezovićevih djela velikohrvatsku ideju Ante Starčević“. Vodnik, dakle, izriče svojevrсни paradoks. Slavi učinke onoga (govornog čina) što označava bezvrijednim! Ne uviđa snagu pragmatične i kulturlološke dimenzije koje Vitezovićeve prigodnice, kao govorni i kulturni činovi, moraju imati, posebice ako ostvaruju perolokucijske učinke, što on sam izrijeком tvrdi u odnosu prema Gaju i Starčeviću, jer imaju „posljedice (...) na radnje, misli, uvjerenja itd. sugovornika. Primjerice argumentacijom mogu nekoga *nagovo-*

riti ili uvjeriti (*prosvijetliti, poučiti, potaknuti, navesti da nešto shvati*)⁵“ (Searle 2018: 32), a to i Vodnik priznaje Vitezovićevim prigodnicama.

U odlomku *Dubrovački prigodničari*, Vodnik (1913: 324) veću zastupljenost ovoga žanra krajem 18. i početkom 19. stoljeća u dubrovačkoj književnosti smatra „glavnim obilježjem književne dekadanse“ koju obilježava „prazni pseudoklasicizam i versifikacija na više jezika“ hrvatskom, talijanskom i dalmatinskom jeziku. „Kad bi pjesnici oplakivali čiju smrt, čestitali kome rođendan, slavili čije vjenčanje, ili se radovali novome vladaru, izdali bi zajedno u osobitoj knjizi svoje prigodnice, posvećene naročitoj zgodi.“ On dobro zapaža kako su prigodnice „retorika“, govorni oblici, ali to smatra negativnim:

Retorika je tu posve zamijenila poeziju, a latinske i talijanske prigodnice posve su potisnule hrvatske. Ponajviše su prigodnice u svezi s političkim događajima. Prigodničari slave Napoleona, njegove generale, upravne činovnike, francuske pobjede i težnje (...) ali odmah kako je Dubrovnik poslije poraza Napoleonova pao pod Austriju, prigodničari slave novoga gospodara Franju I., oni isti, koji su slavili Napoleona, i neki drugi (Antonije Krša, Toma Krša, Rafael Andrović). Dosele se slavio ‘galski Jupiter’ Napoleon, a sada ‘austrijski Jupiter’ Franjo I. (Vodnik 1913: 346)

Bogatu prigodničarsku produkciju s kraja 18. i prve polovice 19. stoljeća smatra „jadnom“, a za prigodničare tvrdi kako su se „nastojali ponajviše dodvoriti svojim gospodarima“, međutim, glavno je obilježje žanra upravo „*ocassio* (...) pjesnička vještina stvaranja zahtjevnog, poetički valjanog teksta po narudžbi i u kratkom roku“ (Jovanović 1998: 445).

Nad prigodnicama nastalim na razmeđu 18. i 19. stoljeća prema Novakoviću (1997: 355):

(...) lebdi težak Kombolov sud: ‘Poezija šuti i dalje (...) Prigodničarstvo u latinskom, hrvatskom, a sporadično i u njemačkom jeziku, podsjećajući svojom višejezičnošću i unutarnjom ništavošću na Dubrovnik, živi od ustoličenja banova i biskupa i sličnih svečanih prilika, donoseći gdjejojemu od tih književnika u najboljem slučaju jednodnevnu lokalnu slavu ili članstvo u kakvoj talijanskoj akademiji.’

Na razmeđu 19. i 20. stoljeća, analizirajući korpus prigodnica upućenih Strossmayerovim prethodnicima na đakovačkoj biskupskoj stolici, Nikola Andrić (1900: 180) zalaže se za reafirmaciju žanra:

A sva krivnja leži u tome, što se kod nas do danas prigodna poezija – kako u kajkavskoj, tako i u štokavskoj knjizi – s nepravom dosta omalovažavala. Kad se u pojedinim književnim periodima jednog bistrog i otvorenog naroda kao što je naš, sva duševna sila zbijala i odražavala gotovo u jedinim prigodnim spisima, onda treba u tim spisima tražiti i nalaziti ono, što je u njima jako i snažno, ma s kojega pogleda.

Međutim, tek je kraj 20. i početak 21. stoljeća s više znanstvenih i stručnih radova nagovi-

⁵ Kurzivom istaknuti izrazi u ovom nabranjanju označavaju perlokucijske činove.

jestio nove pristupe ovome žanru na temelju novih znanstvenih teorija i rezultata proučavanja pojedinih korpusa.

1.2.3. Prigoda i žanr

Kod određenja prigodnica Vinko Brešić (2005) poziva se na pristupe Ružice Pšihistal (1996), koja je prva u hrvatskoj znanosti o književnosti započela istraživati prigodnice kao govorne činove, upravo na korpusu prigodnica Strossmayeru i na Brunčić (2011), koja nešto kasnije istražuje pragmatičku dimenziju prigodničarskoga diskursa na temelju korpusa prigodnica Ljudevitu Gaju iz perspektive revidirane Austinove teorije *govornih činova*.

Pšihistal (1996: 207) zapaža kako su prigodnice Strossmayeru različitih genoloških značajki: „(...) od kratkih čestitki, pozdrava, posvetnih poslanica u stihu i prozi, ekonomijastički uobličeni soneta, oda, himni, do razvedenih oratorsko-retoričkih panegirika, ekloga, pa sve do lamentacijskih elegija, epikedija, konsolacija i epitafa“. Uočava kako će obnovljeno zanimanje za retoriku, dijalogičnost i komunikativnost pjesničkog diskursa „otvoriti prostor i ovoj vrsti pjesničkih tekstova“ koje naziva „svečanošću jezičnog doživljaja u kojem je retoričko i pjesničko umijeće uporabljeno svrhovito hedonistički: na zadovoljstvo adresata, ostalih slušatelja, a potom i mogućih čitatelja, i naposljetku i samih autora“. Iz njenih istraživanja možemo zaključiti kako se prigodnicama smatraju *govorni činovi* i one vrste prigodnih pjesama i drama, koje u prvom redu određuje „prigodnost“, čime je u suglasju s recentnim znanstvenim istraživanjima prigodnica, odnosno njihovom preciznijem valoriziranjem i kategorizaciji. U radu o prigodnicama fra Grge Martića biskupu Strossmayeru, do sada najvažnijoj studiji o nekom segmentu korpusa prigodnica Strossmayeru, Pšihistal (2007: 43) se još jasnije određuje prema performativnosti prigodnica: „Istraživanje sam provela na nekoliko razina: ponajprije na površinskoj sadržajnoj i formalnoj razini, potom na izričajno-stilskoj razini koja je (pre)obiljem uporabljenih tropa i figura iziskivala dodatne raščlambe, a naposljetku sam u istraživanje uključila i za prigodničarski pjesnički diskurs ovog tipa relevantan obzor, performativnosti.“ Brunčić (2011:455) pak, osim „iz perspektive revidirane Austinove teorije govornih činova, propituje upisivanje ideologijskoga diskursa u tekst prigodnica te se istražuje u kojoj se mjeri analizirani tekstovi uklapaju u kontekst romantičarske stilsko-poetičke paradigme“.

Baš kao što Pšihistal izvodi svoje zaključke iz veze Martićevih prigodnica s obrascima usmene književnosti koji su u njih upisani, Gregory Nagy (1994) u radu *Genre and Occasion*, u kojem se bavi pitanjem žanrovskog određenja prigodnica, izvodi svoje zaključke o performativnoj naravi prigodnica iz stavova Richarda P. Martina (1989) u knjizi *Jezik heroja*:

Martin je pionir u eksplicitnoj vezi između Lordovih empirijskih opažanja o *izvedbi* živih usmenih tradicija i teorija J. L. Austina o *performativnoj* upotrebi jezika, kako je artiku-

lirano u njegovoj knjizi *Kako djelovati riječima*. Kao što Martin pokazuje u *Jeziku heroja*, Austinova formulacija *performativa*, gdje nešto činite kad nešto govorite, prepliće se s Lordovom formulacijom *izvedbe* kao ključa za oživljavanje riječi pjesme. Austinovim formulacijama kazano, pjesma je *govorni čin*, kao što Martin detaljno pokazuje u vezi s homerskom poezijom. Ironično je da se i sâm Austin opirao ideji da se poezija može smatrati *govornim činom* i jasno vidimo razlog njegove nevoljkosti: za Austina je poezija stvar pisanja, a ne govora. Za Austina je dimenzija usmene tradicije potpuno uklonjena iz njegove vlastite konceptualizacije poezije.

Nagy (1994) ovakve Austinove stavove smatra pogrešnima jer negiraju „definiciju poezije u arhaičnom društvenom kontekstu“ gdje „tehnologija pisanja nije bila uključena ni u kompoziciju ni u izvedbu bilo koje pjesme (...)“. Pjesništvo je primarno bilo govorni čin, zabilježen u procesu koji su „stari Grci znali kao *mimesis*“. Nagy ograničava pojam *govornog čina*, korelirajući ga sa specifičnim isprepletanjem mita i rituala u tradicionalnim društvima i „distancirajući ga od čisto filozofskih razmatranja koja se usredotočuju na *pojedinačne* prosudbe o tome kada je govorni čin govorni čin“. *Prigode* u kojima se izvode prigodnice definira kao kontekst govornog čina, dok sam žanr definira “kao skup pravila koja stvaraju govorni čin”. “Dajući ovu definiciju žanra, slijedim Tzvetana Todorova u njegovom poglavlju *Genres du Discours*. Za Todorova su žanrovi ‘principi dinamičke produkcije’ diskursa u društvu.” Nagy se zalaže za nadopunu ove „uvjerljive definicije“ uvodeći principe *dinamičke reprodukcije* diskursa u društvu: „Prijelaz s *proizvodnje* teksta na *reprodukciju* odgovara onome što predlažem da je povijesna specijalizacija semantike grčke riječi *mīmēsis*.“ Nagy, također, određuje kada se prigodnica može smatrati govornim činom:

1. Govorni čin je govorni čin *samo kada odgovara kriterijima zajednice u kojoj se koristi*. Utvrđivanje valjanosti ili nevaljanosti govornog čina znači promatranje njegove dinamike unutar dotične zajednice.
2. Žanr, skup pravila koja generiraju određeni govorni čin, može se izjednačiti s *prigodom*, u kontekstu govornog čina. U ovoj mjeri *prigoda* je žanr. Na primjer, pjesma tužbalica može se izjednačiti s postupkom tugovanja za mrtvima. Štoviše, ako se prigoda destabilizira ili čak izgubi, žanr je može nadoknaditi, čak i rekreirati. (Nagy, 1994)

Nadalje, ne prihvaća Austinovu teoriju o jedinstvenosti govornog čina pa svoje zaključke izvodi iz grčke tradicije, odnosno iz najstarijih definicija *mīmēsis*:

U najranijoj posvjedočenoj grčkoj upotrebi, kako opširno tvrdim u *Pindarovom Homeru*, *mīmēsis* značio je prvenstveno ‘ponovno izvođenje’ (ili, recimo to, ‘ponovnu proizvodnju’) i, samo sekundarno, oponašanje. U svom novijem radu o *mimesisu* nudim sljedeću formulu: Ako *ponovno izvodite* arhetipsku radnju u ritualu, razumljivo je samo da morate *oponašati* one koji su reprizirali prije vas i koji su vam poslužili kao *neposredni* uzori. No, *konačni* model je i dalje arhetipska radnja ili figura koju ponovno izvodite u ritualu, a koja je suoblična s cijelom linijom oponašatelja koji ponovno dočaraju način na koji je djelovao

njihov krajnji model, oponašajući svaki svog prethodnika. (Nagy 1994)

Na ovaj način Nagy i reafirmira sam žanr koji je podcijenjen u odnosu na koncept „originalnog djela“ kao apsolutnog modela, iako također dovodi u pitanje koncept originalnog djela, jer „kada stvarate u određenom žanru (...) možda jednostavno oponašate svoje prethodnike“. (Nagy 1994)

Pišući o prigodnicama Stéphana Mallarméa, Marian Zwerling Sugano (1992) naglašava javnu narav žanra koji je smješten, čak i kod najvećih autora, na sam rub kanona te inzistira na tome da se u poetici prigodnica tradicionalne opozicije poput centra/margine iskrivljuje i raspada. Predlaže pragmatičnu definiciju prigodnica koje određuje kao poseban diskurs s vlastitim pravilima prema kojima ih je potrebno vrednovati.

1.2.4. Prigoda, rekreirana prigoda i bezprigoda

Na tragu navedenih istraživanja donosimo definiciju prigodnica u kojoj ćemo razlikovati tri vrste:

1) Prigodnice kao *govorni čin* klasificirane prema prigodama koje su kontekst govornog čina.

Prema Novakovićevoj (1997 :355) klasifikaciji prigodnica Tita Brezovačkog razlikujemo:

- a) Godovnice: rođendanske i imendanske čestitke (*genethliacon; onomasticon*).
- b) Obljetničke čestitke: čestitke uz jubilej nekoga svjetovnog ili crkvenog velikodostojnika. Bliškoga su obljetničkoga karaktera, ali bez stalnijega generičkoga imenovanja kao i godovnice.
- c) Inauguralne čestitke, koje se uglednicima upućuju prigodom stupanja na dužnost.
- d) Pozdravnice (*isitirion; in adventum; in aditu; in abitu; in recessu*) prigodom dolaska ili odlaska neke važne osobe iz neke sredine ili u neku sredinu.
- e) Zahvalnice (*eucharisticon*).
- f) Osmrtnice (*epicedion, in obitum, ad tumulum, pits mambus*).
- g) Utješnice (*consolatio*).
- h) Razne druge prigode.

2) Prigodnice koje nadoknađuju ili *rekreiraju* prigodu govornog čina (primjenjuje se ista klasifikacija kao kod primarnog izvođenja prigodnica).

3) *Neprigodne ili bezprigodne* prigodnice. Prigodnice kao književni tekst koji nije primarno namijenjen javnom izvođenju niti postoji specifična prigoda u kojoj se upućuju. Analiziraju se kao i svaka druga lirska ili epska pjesma.

Navedena razdioba proizlazi iz same dosadašnje recepcije prigodnica u kojoj se dvije od tri vrste prigodnica vrjednovalo pogrešnim vrijednosnim ključem umjesto uočavanja vrsne razvijenosti, odnosno nije se postavilo pitanje može li se pjesme koje su nastale bez specifične prigode, a govore općenito o adresatu te su „neprigodne“ ili „bezprigodne“, uopće smatrati prigodnicama, ili je moguće vratiti se na Goetheovu definiciju u kojoj se tretiraju kao jedan od

pjesničkih žanrova te im tako pristupiti?

Odlučiti je se na ovakvu klasifikaciju jer većina autora koja je pristupala prigodnicama njihovu „prigodnost“, odnosno njihov performativni element, smatra, u pravilu, manje vrijednim te su one prigodnice u kojima se jasnije očitava karakter govornog čina, držali manje uspjelima ili neuspjelima, dok su uspjelima (točnije: umjetnički ili estetski vrijednima) držali u najvećoj mjeri ovaj „bezprigodni“ oblik prigodnica, odnosno oblik lirske pjesme u kojoj nisu zadovoljena performativna pravila već je riječ o lirskim pjesmama koje tematski možemo svrstati među domoljubne, misaone, duhovno-religiozne ili pjesme neke druge tematike. Takve pjesme neće biti predmet istraživanja ove disertacije, ali je upozoriti kako se pogrešnim pristupom žanru i korpusima, dolazi(lo) do neodgovarajućih rezultata. Dubravko Jelčić (2008: 375) navodi kako su Strossmayeru prigodne pjesme pisali najveći hrvatski književnici, a kod određivanja njihove vrijednosti zaključuje kako su one „iako većinom prigodne, i stilom prigodničarske“. Prigodnost se tretira kao negativna karakteristika žanra, pa Jelčić (2005) ističe kako je Strossmayer pjesnicima koji su mu upućivali prigodnice „budio pjesničku kreativnost“ pa takve, kreativne, prigodnice smatra vrjednijima. Antun Lučić (2018: 118) prigodnice naziva, kada piše o korpusu prigodnica biskupa Stadleru, prvenstveno „plodom samostalnih i skupnih uvida da je upravo trebalo prozboriti o izabranoj osobi“, ali i naglašava kako one nisu „naručene, izvana pozvane“ te ih označava kao „znatno prigodne“ iako znamo kako su prigodnice u velikoj mjeri upravo naručene te kako je u jednoj zajednici počast (ili obveza) ovlaštenom pojedincu imati pravo odabranom adresatu uputiti prigodnicu te je javno izvesti. Lučić (2018: 104) prigodnice Stadleru, što se može primijeniti na njegovo poimanje žanra, dijeli na „a) iznimno uspjele pjesme; b) pjesme osrednje uspješnosti; c) te mahom prigodne pjesme u kojima je prevagnulo sadržajno dopadljivo predavanje pjesničkoj zadaći“. Vidljivo je kako su za njega neuspjele prigodnice koje su primarno *govorni činovi*, poštuju okolnosti situacije i društvene konvencije – *okazionalnost, reprezentativnost i funkcionalnost* (usp. Jovanović 1998: 447) te ostvaruju perlokucijske učinke, a uspjele su one kojima je primarna estetska funkcija, a ne prigodnost i ilokucijska snaga ili perlokucijski učinci koje treba ostvariti. Ističe „samostalnost“, odnosno individualnost prigodničarskog čina, koja je također u suprotnosti s definicijom prigodnica kao žanra koju se prethodno utvrdilo. Upravo pokušaji jasnog definiranja i označavanja onoga što prigodnica jest potvrđuju kako su opisi po definiciji neka vrsta „sustavne redukcije“, odnosno osiromašujući prijevodi na „specifičan metajezik“ (Bekavac 2015: 208).

Pristupom u kojem su primarna semantička, stilistička ili sintaktička analiza, a ne pragmatička ili kulturna (kulturološka), ne može se doći do drugačijih zaključaka. Stoga je pristupiti prigodnicama jasnom distinkcijom između prigodnica koje nastaju kao *govorni činovi*, javno izvođene u posebnim prigodama od strane ovlaštenih osoba, prigodnica koje *rekreiraju* prigo-

du, od prigodnica koje su primarno književni tekstovi, namijenjene objavljivanju u tisku ili u knjizi i plod su osobnog, autorskog doživljaja adresata, a ne izraz jedne zajednice u čije ime se obraća adresatu.

1.2.5. Citatnost i iterabilnost prigodnica

U poznatoj polemici između Austinovog nastavljača Searlea i Derridae kako je izvijestila Peternai (2005: 34-50), jedan od temeljnih zaključaka bila je mogućnost iterabilnosti i citatnosti performativa – pa u skladu s tim je rezimirati da se isti primjenjuju i na prigodnice. Treba pri tome naglasiti kako se žanr prigodnica mora analizirati različito od pjesničkog, proznog ili dramskog teksta jer one ne nastaju u *parazitskim* okolnostima (usp. Austin 2014: 6). Izvođenje je prigodnice uspješno upravo prema onim pravilima koja definiraju uspješnost *performativa*. To su u prvom redu ovisnost o kontekstu, o prigodi i obvezatnost učinka.

Govorni čin će proizvesti materijalni učinak tek kada su zadovoljeni određeni ‘uvjeti prikladnosti’ (eng. *appropriateness conditions*): jednokratnost izricanja, konvencionalna procedura i okolnosti, ovlaštene osobe, korektno, ‘ozbiljno’ i potpuno izvršenje čina, bez greške ili zastoja (Biti 2000: 47).

Prema Dolenc (2013: 50) tim ključnim postavkama Derrida nadodaje i „iterabilnost i citatnost kao ključne uvjete mogućnosti, tj. pretpostavke djelotvornosti performativa“. U korpusu prigodnica ponavljaju se „kodirani ili ponovljivi izrazi“, a iterabilnost je „svojestvo označiteljskog lanca da može djelovati samo ako je ponovljiv – a ne jednokratan“ (Biti 2000: 161).

Brojni primjeri ilustriraju Derridainu misao da kod performativa nije slučajna „mogućnost citiranja, podvostručenog ili dvostrukosti, *iterabilnost* oznake (...) nego predstavljaju ono (normalno/nenormalno), bez čega znak ne bi mogao imati funkciju koju zovemo normalnom.“ Svaku formulu koju izričemo u prigodnici možemo prepoznati u njenoj „podudarnosti s nekim iterabilnim modelom“ (citirano u Peternai 2005: 35).

Ponovljivost je upisana u žanr te se biskupu svake godine čestitaju rođendan ili imendan, čestita se svaka njegova obljetnica, obilježavaju se njegovi uspjesi i koristi se jedan nenapisani prigodničarsko-strossmayerovski iterabilno-citatni katalog, koji su Strossmayerovi prigodničari zajednički konstruirali i rabili. Kao za njemačke *Kausalcarmen* mogao bi se složiti priručnik po kojem se u određenoj prigodi pristupa Strossmayeru kao adresatu i što se sve rabi za oblikovanje (o)strossmayerovskog prigodničarskoga diskursa. Primjer daje Brešić (2005: 38) pronalazeći zajedničke atribucije Strossmayeru koje u svojim prigodnicama koriste Preradović, Kranjčević i Šenoa.

Mogućnost citiranja upisana je u žanr prigodnica, a nju je zapaziti već od *parateksta* svakoga naslova prigodnice gdje se, manje-više, koristi isti vokabular kod nabranjanja titula i zasluga

adresata. Unutar teksta prigodnice česti su *biblijski citati* koji su „načelno afirmativni, njihova je semantička funkcija u odnosu na citirani podtekst referencijalna, njihova kulturna funkcija – reprezentativna“ (Oraić Tolić 1990: 105).

Na sličan se način upisuju u kontekst i citati iz antike, iz hrvatske povijesti, iz Strossmayerove osobne povijesti te iz Strossmayerovih učinaka na različitim područjima. U skladu sa tipologijom citatnosti Oraić Tolić (1990: 17) svaka se citatna relacija sastoji od tri člana:

1. vlastitoga teksta, tj. teksta koji citira, *fenoteksta* ili *teksta konsekvanta*;
2. tuđega citiranog teksta, tj. eksplicitnog *inteksta* ili citata i
3. tuđega necitiranog, ali podrazumijevanog teksta, bivšeg konteksta iz kojega je citat preuzet, tj. ‘podteksta’.

Na pragmatičkoj razini prigodnice su primarno orijentirane na obrazovana primatelja koji poznaje opće intertekstualne i posebne citatne uzore. Jedan je od citatnih uzora i sam biskup Strossmayer tako da je očekivano što se biskupova gesla (*Sve za vjeru i domovinu; Prosvjetom do slobode; Slogi i ljubavi naroda svog; Jedinstvu crkava* itd.) pojavljuju u velikom broju prigodnica ili se na ta gesla aludira. Takve citate Oraić Tolić (1988: 23) uvrštava u skupinu *izvane-stetskih citata* i to u podskupinu *interverbalnih* ili *transsemiotičkih* citata u užem smislu riječi.

Ovim se citatima ovjerava pripadnost istom kulturnom i tekstnom kontekstu te zajedno s ostalim karakterističnim osobinama žanra osigurava prigodnicama pojedinog korpusa ne samo mogućnost upisivanja u zajednički korpusni kontekst već i u zajednički tekst kulture u koji se taj korpus upisuje. I samo komuniciranje preko žanra prigodnica je iterabilno i citatno, kako to naglašava Nagy (1994). Upisano je strukturu govornog čina o kojoj će se razmatrati u narednim poglavljima.

1.2.6. Nelegitimna čitanja prigodnica kao performativa

Usmjeravanjem na kulturnu i pragmatičnu funkciju prigodnica izbjeći će se *nelegitimna čitanja* korpusa, ali za razliku od onih koji smatraju kako je „legitimno svako čitanje koje se može pozvati na argumente u samom književnom tekstu“, a nelegitimno je ono koje argumente traži izvan teksta, „bez uporišta u znanosti u književnosti“ (Lujanović 2020: 13-15). U kontekstu pristupa prigodnicama nelegitimno čitanje je ono u kojem se zanemaruju kontekst, prigoda u kojoj čin nastaje, ovlaštenost govornika, lokucijski, ilokucijski i perlokucijski aspekt, ili se zanemaruje sama narav žanra, kao govornog i kulturnog čina, kao komunikacijskog oblika koji se izvodi u posebnoj prigodi i ima primarno društvenu (kulturnu) funkciju, a sekundarno estetsku. Lujanović (2020: 13) smatra kako su oni koji krše pravila legitimnog čitanja „lašci“ jer „izriču sud, koji nema veze s istinitosti, to jest ne odgovara stanju stvari (...)“ a „veći dio njih laže kako bi s pomoću književnosti potaknuli određene procese ili korigirali odnose među pojedin-

cima i skupinama“. Lujanovićevi, u načelu radikalni teorijski stavovi, osporavaju perlokucijske učinke govornih činova ili književnosti uopće. Perlokucija je čin posredovan kazivanjem (*act by saying*) i *podrazumijeva manipulaciju* sugovornikom. U naznačenom pristupu korpusu prigodnica biskupu Strossmayeru temeljno polazište su Austinove (2014) teorije u kojima govori i o „fetišizmu“ „istinito – neistinito“, a „Lycan navodi kako se Austin naveliko žalio da su filozofi opsjednuti ‘istinito-neistinito fetišom’, da su zavedeni idejom kako je istinosna vrijednost jedino što je bitno u jeziku“ (Periša 2015: 85), tako da je u tom smislu i Lujanovićev stav o legitimnosti čitanja, kada su u pitanju prigodnice – nelegitiman. *Nelegitimno čitanje* prigodnica, odnosno njenog otiskanog teksta, događa se uvijek kada se prigodnicu promatra izdvojeno od korpusa, od pravila žanra i od konteksta u kojem nastaje, a ne kada se istražuje njihova *posrećenost ili neposrećenost* već *istinitost* izgovorenog te kasnije tiskanog teksta.

Primjer *nelegitimnog čitanja* prigodnica rad je Branka Matana (2007: 106-109) koji je nastojao interpretirati žanr isključivo u njegovom političkom smislu, odnosu po ideološkom ključu. Selektivno komparira prigodnice koje su upućivane znamenitim povijesnim osobama: Franji Josipu I., Karlu I. Habsburškome, Petru I. Karađorđeviću, Stjepanu Radiću, Vladmiru Iljiču Lenjinu, Josifu Visarionoviču Staljinu, Vladku Mačeku, Aleksandru I. Karađorđeviću, Petru II. Karađorđeviću, Adolfu Hitleru, Anti Paveliću, Josipu Brozu Titu, Slobodanu Miloševiću, Franji Tuđmanu, Ivici Račanu i Stipi Mesiću, dok je korpus prigodnica biskupu Strossmayeru označio nezanimljivim u kontekstu učinaka koje je želio postići i nije ga uključio u istraživanje. Matan u uvodu rada definira svoje istraživačke metode kojima pristupa prigodnicama kao književnim tekstovima s političkom dimenzijom pa ih na taj način i analizira: „Zanimalo me bezbroj stvari, velikih i malih. Jesu li, primjerice, pjesme u pohvalu Franje Josipa, kralja Aleksandra, Stjepana Radića, Ante Pavelića i Tita međusobno slične? Ako jesu, u čemu to jesu? Na koji način se iskustvo totalitarizma očituje u tim stihovima? Hoće li se glasovi političkih vjernika razlikovati od glasova simulanata?“.

Već i metodološka razina istraživanja pokazuje kako ovakvo čitanje ne može biti legitimno, s obzirom na definiciju žanra kojem se pristupa. Zašto bi se, kao primarno, istraživalo jesu li prigodnice ili „pohvalne pjesme“ kako ih naziva Matan, upućene različitim adresatima međusobno slične? Pravila žanra nedvosmisleno govore o prigodnosti takvih pjesama, o ovlaštenosti govornika koji govori u ime zajednice, koja dijeli vrijednosti (ili nevrijednosti) s adresatom te o tisućljetnoj tradiciji žanra. Dakle, podrazumijeva se kako su međusobno „slične“ jer ih definira sam žanr, bilo da ih se analizira tradicionalnom retoričkom analizom, bilo da ih se analizira Austinovim, performativnim pristupom. Politički su motivi također upisani u žanr: fašisti će hvaliti fašizam kroz svoj performativ, komunisti komunizam, nacionalisti nacionalizam, antisemiti antisemitizam itd., odnosno adresate, nositelje takvih političkih ideja ili praksi. Ukoliko

nema učinaka koje očekuje zajednica, u čije ime se izvodi procedura i koju očekuje adresat, onda performativ nije *posrećen*, nije valjan, ne ostvaruje propisane učinke. U Matanovom se radu možda ponajviše inzistira na upitnoj ovlaštenosti pojedinih govornika, odnosno pojedinih autora prigodnica da govore u ime zajednice, budući da su mijenjali političke stavove, odnosno kršili proceduru, zbog *neiskrenosti (insincerity)*, koju i Austin (2014) uvrštava u razloge za *neposrećenost* performativa. Međutim jedinstvenost govornog čina zahtijeva da njegovu uspješnost/*posrećenost* promatramo u kontekstu jedinstvene prigode njegovog javnog izvođenja. Mogu li se smatrati, od Matana apostrofirane prigodnice pojedinih kanonskih autora Anti Paveliću i Josipu Titu, *posrećenima* iako je riječ o, iz današnje perspektive, politički potpuno suprotstavljenim adresatima? Ako primijenimo Austinovu teoriju, moguće je obje prigodnice smatrati *posrećenima*, ako je moguće dokazati kako je Vladimir Nazor oba puta bio iskren i ovlašten od strane zajednice, u trenutku kada izriče prigodnicu u jedinstvenoj prigodi kada on u ime zajednice nešto čini (čestita rođendan, imendan, imenovanje, ratnu pobjedu...). Ukoliko je u jednom slučaju bio neiskren (Matan implicira kako je možda bio neiskren u oba slučaja) onda je riječ o *nesretnom stjecaju* tipa *neiskrenosti i kršenja ili povrede* (Austin 2014: 29). Sudionici procedure, naime, trebaju imati zajedničke misli, osjećaje i namjere i moraju se nakon toga tako i vladati, a ovdje je nemoguće odrediti je li, i u kojem slučaju, Nazor bio iskren?

Matanovo čitanje se ne bavi prigodnicama kao žanrom s vlastitim pravilima, kao govornim činovima, već im pristupa (nelegitimno ih čita) kako bi došao do potvrde svojih teza o upitnim moralnim profilima autora prigodnica i upitnom moralnom profilu jedne kulture koja njeguje takav pristup. Matan (2007: 108) kao glavnu motivaciju:

... koja je poticala razne pjesnike, poznate i nepoznate (...) nalazi nešto od tih motivacijskih elemenata, ali dakako i subjektivne čimbenike (neposredni interes, karijeristička lojalnost, udvornišтво, naivnost, politikantstvo, zlonamjernost i sl.).

Matan ne uvažava kako je riječ povijesno utemeljenom žanru, s upisanim konvencijama, te kako je riječ o komunikacijskom obliku unutar zajednice istomišljenika, čiji su ovlašteni glas prigodničari. Ne poznaje ni povijest žanra u hrvatskoj kulturi koju Ostojić (1933: 60) određuje kao vrlo bogatu: „Svakovrsnimi prigodnicama neki naši krajevi upravo obiluju“. Riječ je i o društvenoj konvenciji koja je jenjavala tijekom 20. stoljeća pa se i prava narav žanra polako zaboravljala i korpusima prigodnica, ili se pojedinačnim prigodnicama, nije pristupalo primjerenim analitičkim metodama, već se prigodnice samostalno analiziralo kao lirske pjesme, iako je riječ o „pjesmama koje se izričito, po vlastitoj pobudi ili naručbi sastave za jedan istodobni, časoviti, privatni ili opći, a većinom narodni ili politički događaj“ (Ostojić 1933: 61). Postoje autori koji u cijelom žanru svejedno vide samo političke motive, a Matanov izbor tumače kao „odabir političkih pjesama“ (Cipek 2009: 159), ili koriste suvremenu hrvatsku vulgarnu politič-

ku sintagmu, pa ih određuju kao „analni alpinizam“ (Milošić 2011).

Kod izričaja o ovakvom Matanovom pristupu prigodnicama Mihaljević (2009) također koristi model nelegitimnog čitanja. Zamjera Matanu tek neselektivnost izbora građe, odnosno smatra kako se koristi „metaliterarnim kriterijem da u literarne tvorevine uvrsti *ostvarenja* koja ni po kojem literarnom kriteriju takav status ne zaslužuju. Svakojaki anonimi, diletanti, amateri i stihoklepački paceri ne bi se mogli svrstati pod naziv umjetničke poezije, bilo kakve poezije, nego tek pod naziv rimovane promidžbe.“ Ovaj iskaz svjedoči o *nelegitimnom čitanju* čitanja žanra, koje dovodi do toga da se prigodničare naziva „režimskim pjesnicima“, a sam se žanr, čiji se povijesni razvoj izlaže u ovoj disertaciji, određuje kao hrvatsku posebnost, a ne tisućljetnu tradiciju brojnih kultura, s jasno ustaljenim pravilima:

To je navada ljudi siromašnih (materijalno i duhovno), koji će založiti i svoje ljudsko dostojanstvo samo da steknu neki probitak. Nije to pojava koju treba unaprijed osuđivati, a da se ne promotre uvjeti vremena. Nastala je na osnovi našega više negoli teška povijesnog iskustva. Izvorište joj je s one čuvene povijesne tromeđe, u učenoj historiografiji nazvane *Triplex confinium* (riječ je o tradicijskom nazivu za zajedničko granično područje Habsburške Monarhije, Mletačke Republike i Osmanskog Carstva od 16. do 18. stoljeća, međunarodnim ugovorima prvi put razgraničeno 1699), koje je zauzimalo čitav hrvatski povijesni etnički prostor. Da bi se na toj razdjelnici moćnih carstava, vladavina i svjetova opstalo, služilo se svim sredstvima – pa i udvoričkim pjesništvom. (Mihaljević 2009)

Znanstvenici koji su se bavili prigodnicama nakon Matana i Mihaljevića, nisu prihvatili ovakav pristup, tako da je on ostao usamljen i nepotvrđen te se prigodnicama pristupa u skladu s pravilima po kojima nastaju, izvode se i ostvaruju učinke, o čemu će se razmatrati u narednim poglavljima.

1.3. Javno, ritualno i konvencionalno izvođenje prigodnica

“Govoriti znači izvoditi činove u skladu s pravilima.” (Searle 2018: 29) Ovo jednostavno pravilo vrijedi i za prigodnice unutar razmatranoga korpusa Strossmayeru, koje kategoriziramo kao *govorne činove*. *Prigodničariti* valja u skladu s pravilima za izvođenje govornih činova, koja uključuju prigodu, ovlaštenog govornika i primatelja, javnost izvedbe, poštivanje procedure, odnosno, *okazionalnost*, *reprezentativnost* i *funkcionalnost* (Jovanović 1998: 444). Budući da se razmatraju prigodnice koje su objavljene u različitim tiskanim oblicima i publikacijama, valja dokazati kako su one u prvom redu *performativi*, primarno predviđeni javnom izvođenju, dok je njihovo kasnije objavljivanje u različitim tiskanim oblicima sekundarno, u funkciji prigodnica kao *kulturnih činova*, jer su one i specifična kulturna pojava, unutar razmatranog korpusa u funkciji oblikovanja nacionalnog identiteta kroz oblikovanje individualnog identiteta biskupa Strossmayera kao „integrirane i kontinuirane ličnosti, koja transcendentira ograničenja

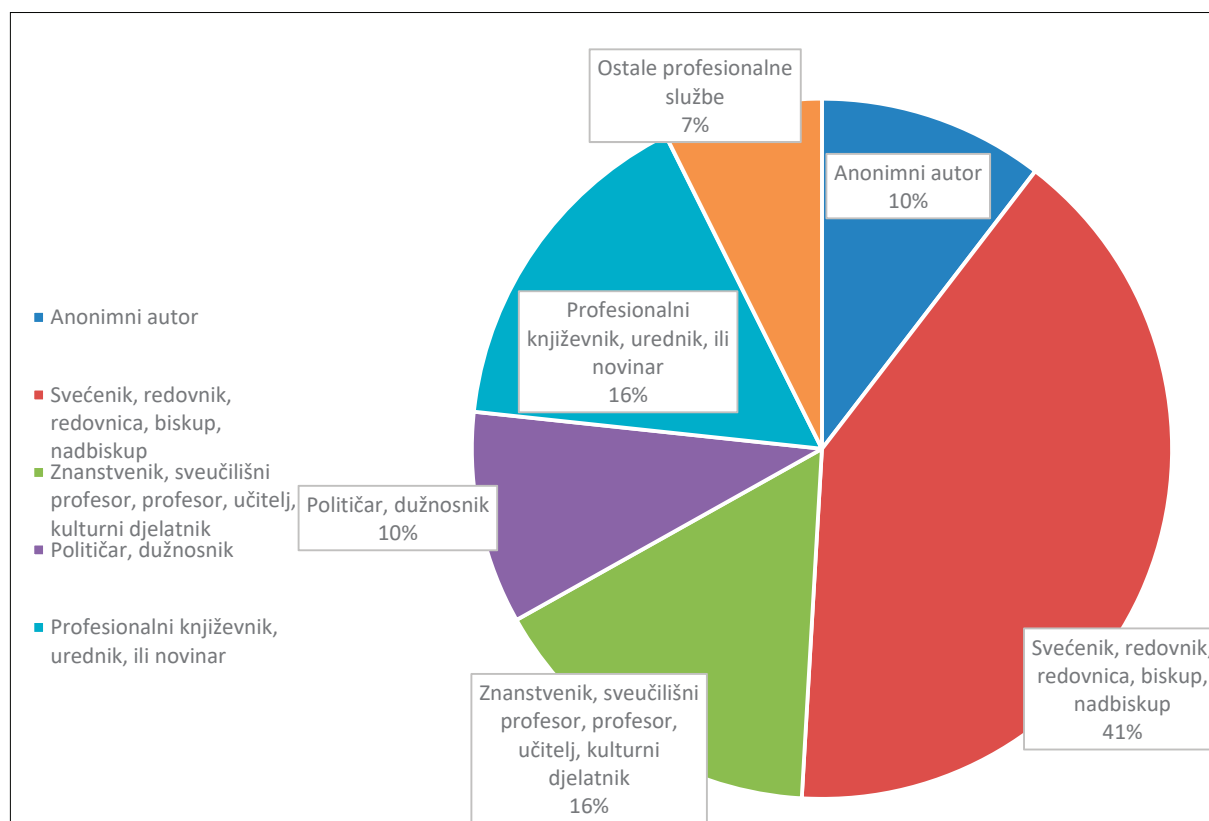
vremena i prostora“ (Eakin 1999: 351) i po svemu je „stup vodioc“ (Matoš 1973a: 128) nacionalne kulture u oblikovanju.

Kao glavne karakteristike izvođenja pojedinih prigodnica unutar korpusa prigodnica biskupu Josipu Jurju Strossmayeru najviše se ističu: ovlaštenost govornika, javnost izvedbe, konvencionalnost i ritualnost.

1.3.1. Ovlaštenost govornika

Performativ ne može biti posrećen ako proceduru ne izvodi ovlaštena osoba, a tako je i s prigodnicama biskupu Strossmayeru, na koje je primijeniti Benvenistov dodatak Austinovom učenju, u kojem je prvi kriterij: „Performativni činovi su uvijek ovlašteni“ (Felman 1993: 16–18; citirano u Pšihistal 2007: 68). Dokazat će se kako je ova tvrdnja primjenjiva na korpus prigodnica biskupu Strossmayeru, o čemu će se opsežnije govoriti u poglavljima koja obrađuju *posrećenost/neposrećenost* dijelova korpusa ili pojedinačnih prigodnica, što se (posrećenost) ne može ostvariti bez ovlaštenog/ovlaštenih govornika.

Grafikon br. 1: Struktura korpusa prigodnica biskupu Strossmayeru prema profesiji autora

1.3.2. Javnost izvedbe

Novaković (1997: 355) ističe kako prigodno pjesništvo:

(...) nikad nema komorna obilježja i nesvodljivo je na osobni odnos pošiljaoca i primaoca. Interpretativna je zabluda gledati u njemu samo potvrdu autorova emocionalnoga sudionitstva u nekoj adresatovoj sreći ili nesreći, pri čemu se u najvećem broju slučajeva takva *testimonia affectus* tumače kao neukusno udvornitstvo. jedan glas unutar zajednice, u nekim prilikama kao ovlaštenu predstavnik manje skupine, ponekad, međutim, kao *porte-parole* cijele zajednice. Riječ je o javnom komemoriranju javne zgrade, čiji je poglaviti cilj zadržati događaj u pamćenju zajednice. (...) No u pozadini svake prigodnice jest stvarna situacija u kojoj na ovaj ili onaj način participira veći broj ljudi. Književni tekst u službi je konvencionalnoga oblikovanja takva događaja, a katkad je i sam dio rituala.

Prigodnice bez uvažavanja prigode u kojoj se izvode, samo su gole poruke, koje ne ostvaruju svoju punu funkciju. Za veliki broj prigodnica razmatranog korpusa moguće je odrediti prigodu izvođenja, dokazati javno izvođenje te često uočiti i reakcije adresata ili slušateljstva. Uzorak je reprezentativan za kompletan korpus, iako je za pretpostaviti da dio javno izvedenih prigodnica Strossmayeru nije sačuvan ili zabilježen, što sugerira i prva poznata zabilježena prigodnica u korpusu, *Pozdravnica Strossmayeru*, Mate Topalovića iz 1850. godine. Izvedena je tijekom susreta s novoimenovanim biskupom, adresatom, i malim brojem ovlaštenih slušatelja prigodom dolaska biskupa Strossmayera u Zagreb, 6. lipnja 1850. godine. Riječ je o *pozdravnici* ovlaštenog govornika, svećenika, ilirskog pjesnika i osobnog prijatelja biskupa Strossmayera Mate Topalovića, koji je „prvi potvrđenog biskupa na domaćem tlu pozdravio (...) prvenac od onih nebrojenih, koji su tekom budućega pol stoljeća nizani u Vienac, lovora...” (Cepelić i Pavić 1904: 38-39). Topalovićeva prigodnica nije cjelovito nikada objavljena već je djelomice „rekonstruirana“, bez naslova, unutar prvog poglavlja monografije *Josip Juraj Strossmayer. Konsrekcija biskupova* u podnaslovu poglavlja zabilježena kao „Pozdrav Mate Topalovića“, što je jasan signal žanrovske važnosti ovoga pozdrava kao i Topalovića kao ovlaštenog govornika. Također je, prigodom biskupova putovanja iz Beča u Đakovo na inauguraciju, priređen niz javnih događaja kojima su ondašnji uglednici pozdravljali Strossmayera na različite načine, najčešće prigodnim govorima ili prigodnim pjesama *pozdravnicama* ili *inauguralnim čestitkama*, koje mu u Osijeku i Đakovu upućuju Adam Bobić, Samuel Kotzian, Antun Sabolović, Juraj Tordinac i Ilija Okrugić Srijemac. „Mladi Ilija Okrugić pozdravlja dolazak biskupa pjesmom od Fruške gore, želeći mladome pastiru ljeta Nestorova, čestitajući biskupiji, domovini, Osijeku gradu.“ (Cepelić i Pavić 1904: 37). Ovi pozdravi nisu slučajni, inspirativni, već konvencionalni plod suradnje zajednice koja dočekuju „svoga“ novog biskupa, koji ih priprema za taj čin. U stalnom postavu Spomen-muzeja biskupa Strossmayera nalazi se pismo kojim biskup Stro-

Strossmayer najavljuje dolazak u Osijek parobrodom Szolnok 26. rujna te također i pismo kojim se zahvaljuje Gradskom poglavarstvu na svečanom dočeku (Strossmayer 2010: 66-67). Prigodničari koji mu se tom prigodom obraćaju svećenici su Đakovačke i srijemske biskupije različitih naraštaja, ovlašteni za jedan ovakav javni čin. Ovaj podatak pokazuje kako još nije postojao, kasnije uspostavljeni, kulturološko-pragmatični model izvedbi prigodnica biskupu Strossmayeru, već su prve prigodnice odraz stoljetnih komunikacijskih konvencija unutar Katoličke crkve, odnosno sustava moći unutar Monarhije. Do 1860. bilježimo još samo tri prigodnice nakon inauguralnih čestitki – dokaz kako biskupovo javno djelovanje, koje zaslužuje takav javni čin, ipak još nije dovoljno razvijeno te ne postoji upisana društvena obaveza javnog zahvaljivanja biskupu Strossmayeru.

S početkom biskupovog projekta *kulturne toskanizacije* i intenziviranjem javnoga djelovanja, gotovo svaka veća Strossmayerova obljetnica nakon 1860., ili javni pothvat koji je poduzeo, bit će popraćeni izvođenjem većeg broja prigodnica. Prigode u kojima se izvode prigodnice su *kontekst govornog čina* te parafrazom Todorova i Nagya kazano: *dinamička produkcija i dinamička reprodukcija diskursa u društvu*. Prigodničariti Strossmayeru, upisati se u korpus, osim ispunjavanja stoljetnih konvencija imalo je važnu društvenu ulogu. Ono je vrlo često bilo i spontano, inicirano prigodom, *okazionalno*, iako „takva registracija važnoga kolektivnog zbivanja nije lišena i personalne note, ponekad zacijelo i osobne računice, a nema također sumnje da su brojni takvi sastavci opterećeni teško podnošljivom laskom“ (Novaković 1997: 355). Najvažnije prigode u kojima su upućivane prigodnice Strossmayeru bile su ponajprije njegovi imendani i rođendani te njegove svećeničke i biskupske obljetnice, a potom i pothvati među kojima se na poseban način izdvajaju utemeljenje Akademije, nastup na I. Vatikanskom koncilu, gradnja đakovačke katedrale, otvaranje Galerije slika starih majstora, utemeljenje Sveučilišta i druge.

1.3.3. Kontekst izvođenja

U bilješkama ili fusnotama pojedinih objavljenih prigodnica često se navodi kontekst njihova izvođenja. U fusnoti pjesme *Strossmayeru o Josipovu* (GBBS, 15(1887) 6, 101-102) urednik zapisuje kako je „ovu krasnu pjesmu deklamovao duhoviti pjesnik iz Srijema⁶ na Josipovo, pri biskupskom stolu, u ime čestitke Nj. Preuzvišenosti“. Dodatno je dokazati navedene tvrdnje prigodničarskim aktivizmom izraženim prigodom proslave posvećenja biskupovog životnog djela – đakovačke stolne crkve, odnosno „đakovačkog hrama“ kako pragmatilistički redovno ovu crkvu nazivaju njegovi prigodničari. Oni su „miljenika svojih vila počastili tom sgodom.

⁶ Perifraza upućuje na Iliju Okrugića čijemu se imenu obavezno dodaje – Srijemac, a koji redovito izvodi prigodnice adresirane biskupu Strossmayeru.

Izvanredni ovaj događaj elektrizovao je i nje. A kako i ne će, kada je hrvatskoj vili, od kako Hrvat postoji, svaki znamenitiji događaj u poviesti domovine i naroda bio svet, bio uzvišen, bio vriedan, da ga ona sa zanosnom pjesmom pronese svim hrvatskim krajevima, da ga za dušu priveže svim kasnijim pokoljenjima.“ (Cepelić i Pavić 1904: 371). Među uzvanicima na proslavi našao se „filozof-pjesnik, pjesnik *Kohana i Vlaste*, pjesnik *Benka Bota* i *Karla Dračkoga*“, koji je oduševljen novom crkvom:

(...) namah sjeo, pa nam je na mahove pisao i za štampu davao kitice divne i duboke svoje ‘Ode’, koja je ugledala svjetlo u svečanom izdanju *Glasnika od 1. listopada*. Ta nam njegova oda, u kratkom doduše obujmu, zbiljnim stihom a misli dubokom pjeva povijest junačkih doduše ali i krvavih dana prošlosti naše; ali nam ta oda ujedno, prema biskupovoj misli u sjajnom hramu njegovom izraženoj, crta zadaću hrama i daje savjet, kako ćemo slogom i skladom svoji, kako veliki biti. Mi ćemo spomenuti ovdje tek početak prekrasne te ode: ‘S nebesa luč, kom zvijezda je predhodna na vieka dugih pute mukorodne hrvatskom rodu sjala/ kroz mrak k’ spasu ga vodeći dalekovidnom,/ u nove crkve velebne oblike najljepše zrake ovdje je savila,/ te svietli natrag kroz svu prošast, napred razsvjetljuje viek budući;/ i tu će sjati žarom nekolebnim na hridi vječnoj,/ nikim nerazlomnoj: sveg roda sveto utočište, ognjište, novog života sunce!’ (Cepelić i Pavić 1904: 371).

Novaković (1997: 355) ističe kako u pozadini svake prigodnice jest „stvarna situacija u kojoj na ovaj ili onaj način participira veći broj ljudi. Prigoda je inicirala prigodnicu izvedenu, javno pred adresatom i potom tiskanom u njegovom listu te potpuno „crta zadaću hrama“, odnosno ukupnog Strossmayerovog nacionalnog, vjerskog i kulturnog programa. Osim na javnim skupovima, prigodnice Strossmayeru najčešće su govorene za njegovim stolom u biskupskom dvoru, što je moguće pratiti od njegove inauguracije u Đakovu na Miholje, 29. rujna 1850.

Velikim i gospodskim sobetom okriepio je biskup na taj dan mnogobrojne goste svoje iz sviju staleža, iz biskupije vlastite i susjednih, pozdravljajući sam od stola glave crkve i države, Jelačića, Rajačića i ostale dične glave u otačbini našoj. (Cepelić/ Pavić, 1904: 58)

Dvorane đakovačkog biskupskog dvora bile su više od pedeset godina svojevrzni javni saloni, u kojima se odvijao važan dio biskupove privatne i javne komunikacije te niz velikih proslava i društvenih događaja. Biskup je svakodnevno objedovao u društvu, „pozivao je redovito svakoga tko bi ga došao posjetiti“ (Vidinović 1905: 9), a o takvoj praksi svjedoči i Vlaho Bukovac (1918: 134).

Najučestaliji prigodničar za biskupovim stolom bio je fra Grga Martić, što često bilježi GSDB⁷ u *paratekstu* bilježaka objavljenih prigodnica, među koje Gennette (1997) svrstava “glose, margine teksta te pojavu fusnota” (citirano u Buljubašić 2017: 33). U fusnoti pjesme *Posvetnica na 25. ljetni god posvećenja preuzvišenoga gospodina biskupa Josipa Jurja Štro-*

⁷ Ovdje i u daljnjem navođenju kratica za *Glasnik biskupije Đakovačke ili Bosanske i Srijemske*

smajera i osvećenja osnova stolne crkve u Đakovu, 8. rujna 1875. u znak duhovnoga saučešća posvetio Sbor bosanskih franjevaca, napominje kako je „kazivana na usta u nas dobro znana – zlatousta Radovana“ (Pausić 1875: 146).

Prigodom obilježavanja biskupove zlatne mise 1888. godine održana je svečanost u Đakovu, koja je ilustrirala brojnost i važnost prigodnica unutar programa Strossmayerovih kulturnih krugova te dokazuje njihov prvenstveno performativni karakter, naime postoji propisana procedura koje se pridržavaju svi akteri, svjesni pragmatike žanra, onoga što se zapravo čini, odnosno što se postiže određenim jezičnim iskazima:

U dva sata sabralo se je oko gostoljubnoga stola jubilarova preko 100 gosti. I danas, iza dvanajst godina, motrimo lica. koja su okružila slavnoga svečara. Desno uz njega: grof Ivan Drašković, dalje grof Gustav Norman iz Valpova, Ivan Hribar iz Ljubljane, dr. Košta Vojnović iz Erceg-Novoga, dr. Janko Marolt Slovenac iz Beča, trgovac Gvetić iz Bosne, uzanj tri Sokolovca slovenska. – Lievo prepozit Juraj Tordinac, kraj njega grof Miroslav Kulmer iz Šestina; uzanj Karlo pl. Mihalović iz Cepina, dr. Ivan Tavčar iz Ljubljane, pa župnici Antun Regen i Slavoj Maršo iz valpovačkoga kraja. Svečaru nasuprot: Nikola Badovinac, načelnik zagrebački, dr. Franjo Rački, Tadija Smičiklas, Vladimir Hurban, dr. Ignjo Brlić iz Broda, profesori sveučilišta: dr. Fran Marković, dr. Gjuro Pilar, dr. Gustav Baron, odvjetnici dr. Lovro Vidrie, dr. Šime Mazzura, – dalje članovi deputacije osječke, na čelu joj dr. Matija Stefinović i dr. Dragutin Neumann, poslanici brodski, članovi kaptola djakovačkoga, a za drugim stolom ostali mnogi pohodnici, ponajviše domaći štovatelji i gosti biskupovi, svećenstvo dijecezansko i dr. Kod svoga stola nazdravi svečar sam najprije papi Lavu XIII. i caru-kralju Franji Josipu I., a na to zaredaše govornici zdravicama jubilaru. Prvi prepošt Tordinac u ime biskupijskog svećenstva; drugi grof Ivan Drašković u ime naroda cieloga; treći Nikola Badovinac u ime Zagreba; četvrti Ivan Tavčar u ime Slovenaca; peti Vladimir Hurban u ime Slovaka; šesti Vaso Muačević u ime Srba; sedmi Fran Marković pjesmom lika narodnoga ‘Uzvišeni roda dobrotvore, naša slavo i utjeho naša’; osmi Franjo Rački u ime akademije; deveti Tade Smičiklas od strane sveučilišta; deseti Košta Vojnović u ime Dalmacije napose Dubrovnika; jedanajsti Gustav Baron u ime znanosti svete; dvanajsti Dragutin Najman u ime Osieka; trinajsti Ignjat Brlić u ime Brodjana i na koncu Ivan Hribar u ime Ljubljane. – Za večerom upriliči duhovna mladost glasbeno-pjevačku zabavu u čast jubilaru i njegovih odličnih gosti Osim ovih osobnih čestitaka i pozdrava ustmenih proslaviše petdesetgodište svećeničtva biskupova pjesmama: Ivan vitez Trnski iz Zagreba (Blago Tebi, oj naš Jurju, Josipe dični, Slaveći na dan taj zlatan si misništva god. I neće domajom svom, ma bilo gdje, nezahvalnost obraz pomoliti crn, jer bi se sgražao sviet – –); fra Grgo Martić iz Kreševa (Nuder vini nad Djakovo vilo, I tu crkvu zlačenu uhodi, pak nam pjevni što se u njoj sгоди, koje li se slavlje tudier svilo?); Simon Gregorčić (Pri nam se črn razgrinja mrak, nebo zastira gost oblak in zvezde ni nobene.. Ozren se v tmimi nočni, Tja dol na svod iztočni: Oj, jasna zvezda tam gori.. . Ta zvezda – Ti!. . Oj ne gasni svite jasni); Gjuro Kovačević (Pravi div Ti, koji se nisi mogo rodit drugdje, već na ognjištu onom, na kom bjahu sve zapretane dike m inulih vieka); Stjepan Buzolić (I hrvatsko ovo more odjekuje uzklicima, što se, velji dobrotvore, ovoga časa k nebesim a dižu za te sa svih kraja); Jovan

Sundečić (Mitronošo po božijem srdeu !. . Uz hiljade i hiljade srca, i moje se evo srce družu); Jan Vresnichi (Bud zdrav, Ty knezi, veliky a slavny, Ty lidum ilny Slaviiv apostole bud veleben!); Bronislaw Grabowski (Keidy zavvziетоšć tu arda jako skala...); Martin Nedić (Starost me je plaho sahrvala... pa ne mogu niti dopuzati do Đakova gdi se množtvo jati); Bezimenović (S radosti danas bukti Hrvatska, k Djakovu čednom srcu je let); i na koncu latinskim pjesničkim pozdravom Franjo Eder, knez-nadbiskup Salzburga (Laeta dies pretiosa simul: bis quinque refulgent lustra Ti bi dum t'ers coelica dona Deo! 'Vive diu so spes!'). (Cepelić i Pavić 1904: 834)

Dio je pjesama prigodnica otpjevan bez glazbene pratnje ili uz glazbenu pratnju, kako na novoskladanu glazbu ili na neku od narodnih pjesama. Uz pjesmu Ivana Becića *Našem biskupu k imendanu 19. ožujka 1884.*, urednik *Glasnika* sugerira: „Ova se pjesma može pjevati po napjevu ‘Ljubimo te naša diko’“. Prigodnica Ljuboja Dlustuša objavljena je u tiskanom obliku tek 1929., a u bilješci uz objavljivanje stoji: „Pjevao mješoviti zbor dobrovoljačkog hrvatskoga kazališta u Đakovu po napjevu ‘Ljubimo te naša diko’, prije predstave uoči vladčina imendana 18. ožujka 1869., kojoj je predstavi vladika sam prisustvovao” (*Hrvatska obrana* 20(1921)27, 2).

1.3.4. Ritualnost prigodnica

Pristupajući korpusu prigodnica biskupu Strossmayeru uočiti je kako je najveći broj prigodničara iz redova svećenika, redovnika i redovnica te da se mnogi od njih nisu smatrali, niti su ih tada ili danas smatrali „književnicima“. Ovu je činjenicu tumačiti, među ostalim, i performativnim karakterom prigodnica, usporedivim s performativnim karakterom liturgijskih obreda koje svakodnevno izvode, ili u njima sudjeluju: „(...) riječ, smještena u obredni čin i kontekst slavlja, ne može biti shvaćena i prihvaćena tek kao medij poruke ili prenositelj određenoga značenja. Obredne riječi postaju činom, događajem. Njihova obrednost i događajnost iziskuje da budu oblikovane, izgovarane, shvaćane i primane kao čini.“ (Crnčević 2010a: 1) Naime, svaka liturgija ima pragmatičnu dimenziju koja nadilazi potrebu „čina da primi značenje i smisao.“ Govor u liturgiji nije određen žanrom liturgijskoga teksta, već i liturgijskom vrstom obrednoga čina u koji je riječ utkana.

To su osobine koje pronalazimo u kontekstu prigodnica: javni čin izvođenja ima svoju posebnu pragmatiku: „(...) ono što je u običnom govoru nelogično ili neuobičajeno, u kontekstu obreda zadobiva logičnost i smisao.“ (Crnčević 2010a: 1) Ono što u drugom kontekstu (lirska pjesma i sl.) zvuči pretjerano, laskavo, puka retorika, kao performativ ostvaruje svoju punu društvenu funkciju, baš kao što riječi koje se koriste u liturgiji tek unutar obreda/rituala ostvaruju svoju funkciju. Riječ u liturgiji, i u korpusu prigodnica, „nije tek sredstvo izražavanja misli, nego figura očitovanja smisla.“ (Žižić 2010: 2)

Suvremena teologija koristi nova shvaćanja uporabe jezika, koja su utkana samu strukturu svakoga obreda, pa ističu performativnost kao važno obilježje te smatraju kako je riječ „podložna govoru, njegovoj varijabilnosti i kontekstualizaciji.“ Smatra se kako je nerazdvojjv kontekst obreda, od riječi koja je „utkana u obredni čin“ (Crnčević 2010b: 7).

Baš kao što je analiza prigodnica bez uvažavanja posebnosti žanra – među kojima je i čin javnog izvođenja - dovela do pogrešnog tumačenja i podcjenjivanja žanra, tako „obredne riječi, odvojene od obreda, bivaju rastočene u ‘gole poruke’, nosive značenjem, ali neizazovne za primanje i iskustvo. Postoji suvremena teološka kritika obreda koja uzrokuje „odbacivanje obrednosti ili (...) ispražnjivanje obreda“ (Brambilla 2007: 83). Tako se ponegdje tumači kako onaj „koji živi u Duhu svoju slobodu prinosi Bogu pravi obred“ (isto), dok je klasičan obred postao gotovo nebitan.

Ovdje je moguće povući usporednicu s konvencijama ili ritualnošću javnog izricanja prigodnica, koje se odbacivanjem svih elemenata prigodne komunikacije koje ih žanrovski određuju, postaju „ispražnjeni“ ili „pokoreni oblik komunikacije.“ (Bilić 2009).

1.3.5. Antropološka vrijednost obrednosti

Brambilla (2007: 83-86) se poziva na „otkriće antropološke vrijednosti obrednosti“ jer kao što se u liturgijskom obredu „pooznačuje, ozbiljuje čin vjere u simboličko-obrednom činu“, izvođenje prigodnica također „pooznačuje i ozbiljuje“ jedan drugi čin „vjere“, one u zajednički kulturni, religijski ili politički projekt koji ostvaruje adresat korpusa, biskup Josip Juraj Strossmayer, a ovakvi činovi su „kraljevstvo gratuatnosti, ljepote, susreta, radosti“ jedne zajednice.

Ako, dakle, promotrimo čin izvođenja prigodnica kao obred, odnosno ritual, onda valja imati na umu primarnu antropološku funkciju obreda, koja služi „da strukturira žudnju, da je pokazuje kao obećanje te da ujedno pokaže kako se ona ne može ispuniti sama po sebi. Funkcija obreda je da ljudsku žudnju usmjeri zajedništvu, da se uozbilji u susretu (...)“ (Brambilla 2007: 87).

Kao što obrede izvode uvijek i samo ovlaštene osobe, i prigodnice se ostvaruju kroz performativne geste ovlaštenih pojedinaca. Kao i u liturgiji „riječ postaje prostor iskustva, globalni kontekst u kojem govorenje nije različito od čina, tj. u kojem se govor zbiva kao odnos“. Kao što u liturgiji geste i riječi nerazdruživo povezane, „jer je njihov subjekt uvijek isti“, slično se događa u korpusu prigodnica koje su povezane istim adresatom, referencijalnim subjektom, biskupom Strossmayerom. Korpus se uspostavlja, analogijom s liturgijskim, kao riječ ili govor sa Strossmayerom. Kao u liturgiji, prigodničari se koriste slikama, etiketama, figurama kojima tvore verbalno iskustvo ambijenta performativa. „Slike u riječima ‘daju vidjeti nevidljivo’. I po tom svojstvu njihova poetska snaga služi ne samo konstituciji predodžbe ili pojma, nego jezik postaje izvor djelovanja.“ (Brambilla 2007: 3-4)

Baš kao što je analiza prigodnica bez uvažavanja posebnosti žanra, dovela do pogrešnog tumačenja i podcjenjivanja žanra, tako „obredne riječi, odvojene od obreda, bivaju rastočene u ‘gole poruke’, nosive značenjem, ali neizazovne za primanje i iskustvo.“ Šaško (2010:14) također ističe važnost korištenja „liturgijskih riječi“ kako bi se ostvarila performativnost obreda: „Riječ koja nije liturgijska jest ona koja pokušava unutar obreda neobredno tumačiti obred.“ Smatra kako se mora ostvariti učinak *preobražajnosti*, odnosno „stvoriti prostor iskustava u kojima se dotadašnja iskustva mogu tumačiti na nov način i iskusiti novo tumačenje sebe i svijeta.“ Kako bi se postigla *preobražajnost* treba koristiti ispravne riječi, baš kako to moraju činiti prigodničari koristeći ispravne modele kako bi oblikovali zajednički *ispravan* ili *posrećen* kontekst.

1.3.6. Konvencionalnost izvedbi

Prigodom žanrovskog određivanja prigodnica često se rabi epitet „konvencionalne“ ili ih se definira kao „konvencije“ i ta se činjenica podrazumijevala kao samorazumljiva i nije se posebno definirala. Miller (2004) tvrdi kako su:

(...) neki ilokucijski činovi, iako vjerojatno ne njih mnogo, konvencionalni u smislu da je pitanje konvencije treba li ih se ili ne izvesti u određenim okolnostima, u određeno vrijeme ili na određenom mjestu, od strane određene osobe, u danom društvenom ili institucionalnom kontekstu ili na određenom mjestu u slijedu unaprijed uređenih postupaka.

Provodi analizu odnosa različitih autora prema pitanju konvencionalnosti govornih činova pa zaključuje kako:

(...) dokazi upućuju na činjenicu da govorni činovi nisu nužno konvencionalni. Ti se dokazi sastoje iz nemogućnosti Searlea, Strawsona i Dummetta da pruže uvjerljive konvencionalističke modele govornih činova (ili onih vrsta govornih činova za koje su vjerovali da su nužno konvencionalni). Istovremeno mora se reći da nije ponuđen niti jedan argument kojim bi se konačno pokazalo da niti jedan tip govornih činova nije nužno konvencionalan.

Stoga predlaže pojedinačni pristup analizi govornih činova, kako bi se za svaki dokazalo je li ili nije konvencionalan. Kada su u pitanju prigodnice njih je iz više razloga moguće uvrstiti među konvencionalne činove. Konvencionalnost je upisana u samu narav ovoga žanra. Prigodnice su performativi, „a čin koji se performativom izvodi opisan je u samom performativnom izrazu (...) To, čini se, omogućava konvencija prema kojoj stoji da, opisujući se kao da izvodimo određenu vrstu čina, mi (po takvoj konvenciji) taj čin zapravo izvodimo.“ Prigodnice uključuju konvencionalan način izvođenja, a kao dva glavna *konvencionalna indikatora*, Miller određuje: „jezični način i (...) eksplicitne uvodne formule – konvencionalni načini koji se rabe

u izvođenju ilokucijskih činova.“ (Miller 2004)

Konvencija kod prigodnica jedno je od temeljnih komunikacijskih elemenata, a pravila poštuju svi sudionici ili je prigodnica neuspješna ili *neposrećena*. Važan element kod utvrđivanja konvencionalnosti prigodnica jest zaključak kako nakon izvođenja jednog čina, po konvenciji, „slijedi izvođenje sljedećeg čina u nizu“ (Miller 2004). Svako izvođenje prigodnica Strossmayeru zahtijeva nastavak niza, upisivanje u konvenciju, poštovanje specifičnih pravila prigodnica Strossmayeru, korpusa koji unutar žanra stvara i svoja vlastita pravila u kojima se adresatu pristupa na prepoznatljiv, konvencionalan, a opet specifičan način uvažavajući ono što je adresat postigao, što jest i što će biti, ali i nasljeđe koje će ostaviti nakon svoje smrti. Među ostalim, oblikuje se referencijalni lik adresata sa specifičnim figurama koje imaju važnu komunikacijsku ulogu u konstruiranju hrvatske kulture.

2. KORPUS PJESNIČKIH PRIGODNICA BISKUPU STROSSMAYERU

U kontekstu zaključaka o prigodnicama kao *govornim i kulturnim činovima* pristupiti je razdiobi konkretnog korpusa prigodnica, a na ovakav način mogu se kategorizirati i drugi korpusi prigodnica unutar hrvatske književnosti.

Moguće je usustaviti korpus prigodnica biskupu Strossmayeru na više načina.

Primarna je klasifikacija ona *okazionalna - prema prigodi govornog čina*. Klasifikacijski orijentir je repertorij Šime Jurića (1982), kojim se služi Darko Novaković (1997) u pristupu prigodnicama Titušu Brezovačkom uz prigode koje su specifičnost korpusa.

Razdioba prigodnica *prema godinama nastanka i prigodi* govornoga čina (za prigodnice do biskupove smrti), dok je poslije njegove smrti govoriti o *re-kreiranim* prigodama.

Prigodnice definirane kao lirske pjesme ne mogu se definirati kao performativi, a u narednom odlomku će se objasniti razlozi.

2.1. „Bezprigodne“ prigodnice ili lirske pjesme koje tematiziraju biskupa Strossmayera

Prigodnice kojima se ne može definirati prigoda i ne obraćaju se izravno adresatu, već ga se predstavlja kao uzor, bilo lirskom subjektu, bilo zajednici, valja analizirati kao lirske pjesme posvećene biskupu Strossmayeru i najvažnijim aspektima njegovog života, odnosno pjesme u kojima je on tema, a ne adresat, za razliku od pjesama koje *rekreiraju* prigode i nastaju prigodom godišnjica Strossmayerovog rođendana ili imendana ili se obljetnički komemorira njegova smrt ili pak neko postignuće.

Bezprigodne prigodnice – lirske pjesme, ipak su kulturni činovi koji ostvaruju određene kulturne funkcije, o kojima će se govoriti u trećem dijelu disertacije, kada će se izvršiti kulturološka analiza korpusa i iz perspektive prigodnica kao *kulturnih činova*. Istražit će se „društvena i ideološka proizvodnja značenja (...)“ (Pternai 2005: 147), koja se ostvaruje kroz korpus i ustanoviti na koji način korespondira s ukupnim Strossmayerovim kulturnim djelovanjem.

Ako se ovim prigodnicama želi pristupiti kao književnom žanru, treba ih primarno analizirati kao lirske pjesme posvećene Strossmayeru u kojoj autor ne govori u ime zajednice, ne smatra se za to ovlaštenim, nema kolektivnog subjekta i autorskoga mi, već je riječ o lirskom subjektu, pjesničkom ja, koji govori bez ilokucijske snage, a umjesto učinaka, govorimo o poanti lirske pjesme. Brešić (2005: 39) prepoznaje kako se u žanru prigodnica „pitanje pojedinačnog identiteta žrtvuje onom skupnom“, pa se pojedinačni identitet razumijeva kroz „grupni, kao identitet člana jedne (etničke, vjerske, kulturne, civilizacijske) zajednice, dotle se s druge

strane – grupni identitet izvodi iz identiteta objekta“ koji postaje „uzrok i obrazac takva ponašanja prema kojem se takva identifikacija i usmjerava.“

Kada je J. J. Strossmayer tema lirske pjesme, a ne prigodnice, takvih učinaka nema. Kanonski pjesnici, primjerice, Milan Begović, Dragutin Domjanić ili Đuro Arnold pišu lirske pjesme posvećene Strossmayeru, u kojima progovaraju iz pozicije lirskoga subjekta i daju svoj osobni doživljaj Strossmayera. D. Domjanić započinje svoju pjesmu osobnom zamjenicom „ja“, što se u korpusu *posrećenih* prigodnica ne može registrirati, što uočava i Brešić (2005). Prigodničar se uvijek obraća u ime zajednice i uvijek izravno adresatu, a *ja* je uvijek upisano u *mi*: predstavlja zajednicu u čije se ime obraća.

Ja vidim orla, ponosan se vije
Vrh magle doli i nad bijedni kraj;
On trga tamu, s krljuti mu sije
dalekog sunca topli sjaj (Domjanić 1907).

Pjesma je osobni doživljaj lirskog subjekta, bez tipične retoričke strukture (*inventio, dispositio, elocutio, memoria*) koju u najvećoj mjeri slijede prigodnice, a ovakav pjesnički oblik ne zahtijeva ni poseban, svečani *pronuntiatio*, kakav je obavezan prigodom izvođenja prigodnica. U prigodnice, čak i kada je riječ o osmrtnicama, uvijek je upisan svečani optimizam, kao temeljno raspoloženje, koje ostaje nakon što se iznesu vrijednosti i zasluge adresata i njihov učinak na zajednicu. Tako Ivan Trnski u svojoj osmrtnici iznosi slike susreta Strossmayera sa svojim preporodnim prethodnicima, koji će ga „dočekati, uspjeh mu čestitati.“ (Trnski 1905) Prigodnica ispunjava svoju pragmatičnu funkciju, izriče ono što zajednica osjeća i ostvaruje učinke potrebne zajednici, a to je u prvom redu utjeha zajednici i vjera u budućnost:

Pa kad korotuje, plače sva domaja,
Te i raju božjem mi te zavidimo,
Jedina je to nam utjeha, što znamo,
Da će naši božjeg raja naseoci,
Preporodne dobe da će pregaoci
Dočekat te liepo, uspjeh ti čestitat,
Kakvim malo tko je vlastan se podičit,
Njim na čelu, da ćeš uzdaju nam većat,
Narodu nam ozgo vazda suncem sjati,
Da ćeš pokojnik nam snagom bit, da nikad

Ne damo se ništit, razbratiti s braćom! (Trnski 1905)

Kod Domjanića je *Vizija* njegova, njegovog lirskog subjekta, kojeg je obuzela „mračna tuga“ (Domjanić 1907), koju prevladava misao kako nema smrti za onoga „ko živio je tek za narod svoj“ pa tako i za Strossmayera, kao pojedinca, kao velikana, kao uzora, kao jednoga tko je živio i umro pošteno, ali bez spomena učinka koje će njegovo djelo ostvarivati u zajednici za koju se žrtvovao.

Begovićeva (1907) je pjesma *Strossmayer* lirski minijatura sastavljena od šest stihova u kojoj lirski subjekt iznosi vlastito viđenje Strossmayera, neke vrste minijatura oda, u kojoj se pjesničkim jezikom iznose Strossmayerove karakteristike kako ih doživljava lirski subjekt. Ističe Strossmayerovu „prkosnu pest“, odnosno borbenost kao najvažniju osobinu kojom se istaknuo u javnom životu. I ovdje je to osoban stav pjesnika, lirskog subjekta, bez sudioništva zajednice. Ni ovdje nemamo prigodu izricanja niti je možemo klasificirati kako je učinjeno s najvećim dijelom korpusa.

Prigode nema ni u Arnoldovoj (1907) alegorijskoj pjesmi *Privid*, u kojoj se lirski subjekt nadahnjuje Strossmayerovom katedralom u kojoj je sahranjen Strossmayer pa mu se „priviđa“ žena „lika smjela“, alegorijski prikaz Hrvatske koja tuguje za svojim „umnim sinom“ s čijim „toplim glasom iz liesa“ razgovara. Pjesma je također bezprigodna, iznosi je lirski subjekt, koji također ne govori u ime zajednice, već iznosi vlastitu viziju hrvatske budućnosti kojoj je Strossmayer uzor. Zaključno, „vizija“ ili „privid“ nisu prigode već doživljaji, odnosno vizija primarno označava „psihološku sliku koju stvara mašta bez nužnog uporišta u stvarnom svijetu (Anić 2003: 1741), a privid znači „ono što je je prividno, što se ukazuje kao naoko istinito ili postojeće“ (Anić 2003: 1208).

2.2. Klasifikacija prema prigodi

Kronološkim redom prema godinama nastajanja slijedi popis autora i prigoda za koje su pojedine prigodnice napisane. Dok su u ovom popisu navedeni samo prigoda i autor, puni naziv svake prigodnice zajedno s bibliografskim podacima i profesionalnim statusom autora katalogiziran je posebno u poglavlju Klasifikacija prigodnica prema autorima, zajedno s klasifikacijom svih popisanih prigodnica i njihovih autora, bez obzira na *posrećenost*. Uz kronološku klasifikaciju donosimo i grafički prikaz tijeka nastajanja korpusa prema vremenu nastanka, Grafikon br. 2.

1850.

Inauguralne čestitke: Antun Bobalić, Samuel Kotzian, Ilija Okrugić, Mato Topalović, Antun Sabolović, Juraj Tordinac, Joso Krunoslav Veselić.

1858.

Inauguralna čestitka: Grgo Martić.

Zahvalnica: Anonimni pjesnik

1859.

Pozdravnica: Eduard Jurković.

1860.

Pozdravnica: Dimtrije Demetar.

Godovnica: Đuro Deželić.

1861.

Inauguralna čestitka: Ilija Okrugić i Mato Topalović.

Pozdravnica: Rudolf Brabek, Ilija Okrugić.

Zahvalnica: Antun Molnar, Ilija Okrugić, Petar Preradović, Jovan Sundečić, Ugoje Gjorge Jovanović.

1866.

Zahvalnica: Velimir Gaj, Josip Gržetić, Antun Molnar, Jovan Sundečić.

1867.

Pohvalnica: Mihovil Pavlinović.

1870.

Pozdravnica: Petar Preradović.

1872.

Zahvalnica: Petar Preradović.

1873.

Zahvalnica: Ivan Despot.

Pozdravnica: Mate Ivčević.

1874.

Obljetnička čestitka: Anonimni autor.

Godovnica: Anonimni autor.

Zahvalnica: August Šenoa.

1875.

Godovnica: Anonimni autor, Jakov Stojanović.

Obiljetnička čestitka: Dva anonimna autora, Stjepan Buzolić, Grgo Martić, August Šenoa, Martin Nedić, Juraj Tordinac, Antun Molnar.⁸

Inauguralna čestitka: Antun Molnar.⁹

1877.

Zahvalnica: Petar Preradović.¹⁰

Godovnica: Jakov Stojanović.

1879.

Godovnica: Juraj Tordinac.

1880.¹¹

Godovnica: Anonimni pjesnik, Martin Nedić, Ivan Trnski.

Obiljetnička čestitka: Juraj Tordinac.

1881.

Godovnica: Anonimni pjesnik.

Obiljetnička čestitka: Juraj Tordinac, Petar Preradović.

1882.¹²

Zahvalnice: Anonimni pjesnik, Hugo Badalić, Stjepan Buzolić, Josip Gržetić¹³, Gjuro Kovačević¹⁴, Franjo Marković, Milka Pogačić, Milan Grlović, Ivan Trnski (prigodom posvećenja stolne crkve u Đakovu¹⁵).

1883.

Godovnica: Anonimni pjesnik.

⁸ Objavljena na latinskom jeziku i u vlastitom prijevodu na hrvatski jezik.

⁹ Isto.

¹⁰ Objavljena na njemačkom jeziku: *An Bischof Strossmayer* (Pšihistal i Zovko 2010: 168).

¹¹ U popisu prigodnica za ovu godinu nalazi se negativno intonirana travestija – *pogrdnica* Ante Kovačića, koja se ne uklapa u niz *posrećenih* prigodnica, pa je kao ni druge *pogrdnice* ne razmatramo.

¹² U popisu za ovu godinu nalazi se jedna - *pogrdnica*, koju nećemo razmatrati, a riječ je o pjesmi Augusta Harambašića, *Poglavici hrvatskih uzora*. (Pšihistal i Zovko 2010: 170).

¹³ Josip Gržetić objavljuje dvije prigodnice u čast posvećenja Strossmayerove katedrale.

¹⁴ Đuro Kovačević iste godine objavljuje dvije prigodnice.

¹⁵ Objavljeno pod zajedničkim naslovom: Naši pjesnici o djakovačkoj svečanosti. *Vienac*,14(1882)42.

1884.

Godovnica: Tri anonimna pjesnika.¹⁶

Zahvalnica: Hugo Badalić¹⁷, Stjepan Ilijašević, Ivan Trnski, Stjepan Buzolić.

1885.

Godovnica: Četiri anonimna pjesnika, Milan Grlović.

Obljetnička čestitka: Stjepan Buzolić, Grgo Martić.

1886.

Godovnica: Tri anonimna pjesnika.¹⁸

Zdravica: Ilija Okrugić.

1887.

Godovnica: Dva anonimna pjesnika¹⁹, Gjuro Kovačević.

Pozdravnica: Ilija Okrugić.

1888.

Obljetnička čestitka: Anonimni pjesnik, Ilija Okrugić, Antun Antončić, Stjepan Buzolić, Bronislaw Grabowski, Simon Gregorčić, Gjuro Kovačević, Franjo Marković, Grga Martić²⁰, Jan Navelka, Martin Nedić, Ivan Trnski, Jan Vresnický, Jovan Sundečić.

Ostale prigode: Jovan Jovanović Zmaj (posvećeno caru Franji Josipu I. i biskupu Strossmayeru prigodom carskog ukora biskupu Strossmayeru)

1889.

Godovnica: Grgo Martić.

1890.

Godovnica: Grgo Martić, Ilija Okrugić.

Obljetnička čestitka: Božidar Flagerič, Juraj Tordinac, Jovan Sundečić.²¹

¹⁶ Svaki autor je napisao zasebnu prigodnicu.

¹⁷ Himna koju je spjevao pjevana je na svečanosti 9. studenoga 1884. (Pšihistal i Zovko 2010: 171).

¹⁸ Svaki je napisao zasebnu prigodnicu.

¹⁹ Isto.

²⁰ Objavio je dvije prigodnice te godine istim povodom.

²¹ Isto.

1891.

Zahvalnica: Anonimni pjesnik.

Godovnica: Ilija Okrugić, Grgo Martić.

1892.

Godovnica: Anonimni pjesnik, Ilija Okrugić.

1893.

Godovnica: Ivan Becić²², Josip Bertić, Grgo Martić, Ivan Trnski.

Zahvalnica: Juraj Kapić.

Ostale prigode: Stjepan Miletić²³.

1894.

Godovnica: Josip Becić, Ivan Trnski, Pero Rogović, Grgo Martić.

Osmrtnica: Juraj Kapić.²⁴

1895.

Godovnica: Ilija Okrugić, Stjepko Španić, s. Mihaela Pinter, Grgo Martić, Ivan Becić.

1896.

Godovnica: Ivan Becić, Ivan Evađelist Šarić, Grgo Martić, Ilija Okrugić.

Pozdravnica: Silvije Strahimir Kranjčević, Grgo Martić.

1897.

Objetnička čestitka: s. Mihaela Pinter, Franjo Marković²⁵.

Godovnica: Grgo Martić.

Pohvalnica: August Harambašić.

1898.

Objetnička čestitka: Anonimni pjesnik, Grgo Martić, Jovan Hranilović, Ante Jagar, Božidar Kukuljević Sakcinski, Mihovil Nikolić, Dinko Politeo, Ivan Jagodić.

²² Objavio tri soneta o Josipovu.

²³ Prigodnica posvećena pomirenju Strossmayera i Starčevića.

²⁴ Strossmayeru prigodom smrti Franje Račkog.

²⁵ U *Obzoru* objavljeno pod naslovom: „Sonetni Vienac, o svećeničkoj šezdesetgodišnjici preuzv. gosp. Biskupa Josipa Jurja Strossmayera, pokrovitelja Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Sastavio i čitao tajnik dr. Franjo Marković.“ (Pšihistal i Zovko 2009: 178).

Godovnica: Grgo Martić.

1899.

Godovnica: Ivan Becić, Stjepan Buzolić, Grgo Martić, Franjo Marković.

Pohvalnica: Dimitrij Popov.²⁶

1900.

Obilježna čestitka: Tri anonimna pjesnika²⁷, Vladoje Dukat, Jovan Hranilović, Grgo Martić, Rikard Katalinić Jeretov, Janko Koharić, Josip Kilank, Matija Pavić, Gjurko Kovačević, Silvije Strahimir Kranjčević, Petar Kunčić, Petar Pančić, Aleksej Rožić, Eugenija Šah, Vladimir Rožman.

Zahvalnica: Lujo Varga Bjelovarac.

1901.

Godovnica: Anonimni pjesnik, Grgo Martić.

Obilježna čestitka: Mihovil Nikolić.

Ostale prigode: Grgo Martić.²⁸

1902.

Godovnica: Anonimni pjesnik, Grgo Martić.

Zahvalnica: Tugomir Alaupović.

Obilježna čestitka: Simon Gregorčič.²⁹

Pozdravnica: Franjo Novoselac.

1903.

Godovnica: Anonimni pjesnik, Grgo Martić.

1904.

Godovnica: Dva anonimna pjesnika³⁰, Ružica Dončević, Vladimir Rožman, Svetozar Rittig, Ivan Trnski Grgo Martić, Ružica Dončević.

Zahvalnica: Stijepo Marija Ivančić, Zeno Tolimir Krleža.

²⁶ Tekst prigodnice je na bugarskom jeziku: *Na Josif' Šrosmajer* (Pšihistal i Zovko 2009: 180).

²⁷ Svaki je napisao zasebnu prigodnicu.

²⁸ Biskupu Strossmayeru i nadbiskupu Stadleru, kao nastavljajima djela svetih Ćirila i Metoda.

²⁹ Napisao tri prigodnice iste godine.

³⁰ Svaki je napisao zasebnu prigodnicu.

1905.

Zahvalnica: Ante Benašić.

Godovnica: Ante Evetović.

Osmrtnica - epicedij³¹: Stjepan Širola, Svetozar Rittig, Ivan Trnski³², Gjuro Arnold, Ružica Dončević, Dragan Augustin Dujmušić, Simon Gregorčić, Jovan Hranilović³³, Juraj Kapić, Rikard Katalinić Jeretov³⁴, Božidar Kukuljević Sakcinski, Petar Kunčić, Ivan Lepušić, Josip Markušić, Josip Milaković, Ferdo Miler³⁵, Mihovil Nikolić, Milka Pogačić, Vladimir Rožman, Eugenija Šah, Iso Velikanović, Lujo Varga Bjelovarac³⁶.

1906.

Osmrtnica: Ante Evetović.

1907.

Osmrtnica: Franjo Marković, Stjepan Španjić, Ante Evetović.

1909.

Osmrtnica: Antun Aškerc.

Godovnica: Tondini de Quarenghi.

1910.

Osmrtnica: Ilija Despot, Rudolf Franjina Magjer.

1915.

Godovnica: Ante Evetović.

1921.

Godovnica: Ljubolje Dlustuš.

1923.

Osmrtnica: Radivoj Peterlin Petruška.

³¹ Želi se razlikovati od osmrtnica – *epicedije* su izvođene uz odar Strossmayera ili u drugim pogrebnim obredima i komemoracijama, jer se ovaj tip osmrtnica izvodi u prisutnosti umrloga, njegovoga tijela.

³² Objavio dvije prigodne sažalnice.

³³ Isto.

³⁴ Isto.

³⁵ Isto.

³⁶ Isto.

1926.

Zahvalnice: Milan Dobrovoljac, Nikola Došenović, Rikar Katalinić Jeretov, Ane Kovač.

1930.

Godovnica: Iso Velikanović.

1935.

Osmrtnica: Tihon Hadžić.

Godovnica: Toni Bogumil.

2.3. Klasifikacija prema ovlaštenosti autora i vremenu nastanka

Moguće su klasifikacije korpusa prigodnica prema vremenu i mjestu nastanka, prema autorima, pri čemu nam kao kriterij može poslužiti nacionalnost autora, kanonsko načelo ili pak kategorija socijalne moći govornika koju uvodi Bourdieu u prikazu *govornih činova* tvrdeći kako je: „subjekt koji iskazuje performativ pozicioniran na karti socijalne moći na prilično utvrđen način, i da će taj performativ funkcionirati ili neće funkcionirati ovisno o tome je li subjekt koji izvodi iskaz već ovlašten da ga učini funkcionalnim, pozicijom socijalne moći koju zauzima.“ (navedeno u Butler 2004).

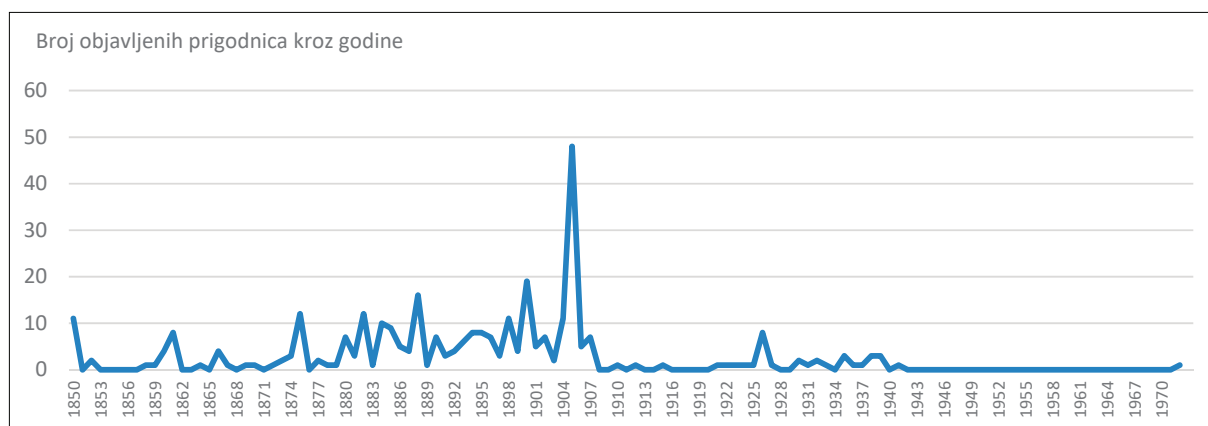
Svaka od ovih kategorizacija pokazat će kako je riječ o promišljenom i sustavnom stvaranju konteksta u kojem su semantička ili sintaktička analiza prigodnica sekundarna i neće biti podvrgnuta dubljoj analizi. Rezultati takve analize, u kojoj bismo istraživali recimo lirski subjekt, stilska sredstva, ritam, stih, strofu, ne bi bili primarno relevantni za predmet istraživanja već je to promatranje prigodnica kao govornih činova u specifičnom kontekstu *Strossmayerijane*, kako to implicira Austin, s obzirom na ilokucijsku snagu, okolnosti situacije, društvene konvencije, stupanj njihove istinitosti i *posrećenosti*, obzirom na namjere, prethodno znanje te iskustvo sudionikâ.

2.3.1. Pristup autorsko-kronološkoj klasifikaciji

U prigodnici *Put mojoj pjesmi* Ivan Evandelist Šarić (1896), kasnije vrhbosanski nadbiskup, a u vrijeme nastanka pjesme mladi svećenik, hiperbolom započinje svoj epidektički iskaz:

Već trista vila poslao si, rode,
Meceni svome do sada u pohode (...).

Grafikon br. 2: Tijek nastajanja korpusa prigodnica biskupu Strossmayeru

(Pre)naglašava činjenicu iznimno velikog broja autora koji su se na ovaj način obratili Strossmayeru, ali kada se svedu računi njegova sintagma o *trista vila* blizu je aktualne činjenice o 326³⁷ popisanih tiskanih prigodnica Strossmayeru uz vrlo izvjesnu mogućnost da se u manje poznatim tiskovinama i rukopisnim ostavštinama kriju tekstovi koji se mogu također uvrstiti u korpus. Popisane pjesme napisalo je 163 autora, od kojih su 34 anonimna ili autora koji govore u ime veće zajednice³⁸, a koji su izgovorili, otpjevali uz glazbu ili otiskali prigodne pjesme Josipu Jurju Strossmayeru, što je jedinstven podatak ne samo hrvatske književnosti, već hrvatske kulture uopće. Do sada su Ružica Pšihistal i Tihonija Zovko (2009: 157) sačinili uzornu, kronološki organiziranu bibliografiju korpusa „na temelju izvornoga pretraživanja periodike (Katolički list, Vrhbosna, Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske, Strossmayerov koledar, Vie-nac, Prosvjeta, Hrvatsko kolo), kao i uz pomoć općih bibliografija i posebnih bibliografskih pregleda ovoga korpusa (Srakić, Ćurić, Zovko).“

Djelomično usustavljivanje autora prigodnica prema profesionalnoj službi i podrijetlu, sačinio je Srakić, ograničivši se pri tom na prigodne pjesme koje su objavljene u *Glasniku Biskupija bosanske i srijemske*³⁹ kao najvažnijem izvoru za proučavanje korpusa uključivši pjesme kojima su autori svećenici, redovnici, redovnice ili bogoslovi te ostale u njemu objavljene. Srakić (2013a) ih dijeli prema kriterijima crkvene organizacije, nacionalne pripadnosti i profesionalnih dužnosti u četiri kategorije:

³⁷ Govoriti o cjelovitom popisu još uvijek nije sa sigurnošću moguće s obzirom na iznimno bogatu i nedovoljnu istraženu građu. Primjerice, kod Cepelića i Pavića zabilježena je prigodnica koju biskupu upućuje „svećenstvo susjedne biskupije pečujске predvodjeno prelatom i kanonikom Franjom Trollom, koji je biskupa biranom latinštinom zanosno pozdravio ne samo kao velikana biskupa u katoličkoj crkvi, nego i kao velikana patriotu u svojoj domovini. Tom sгодom predao mu je elegantno štampanu svoju „Odu“, spjevanu latinskim jezikom: crkvi i njenom sagraditelju“ (Cepelić i Pavić 1904: 362). Ova prigodnica još nije pronađena.

³⁸ Primjerice u ime samostana, biskupijskog svećenstva, bogoslova itd.

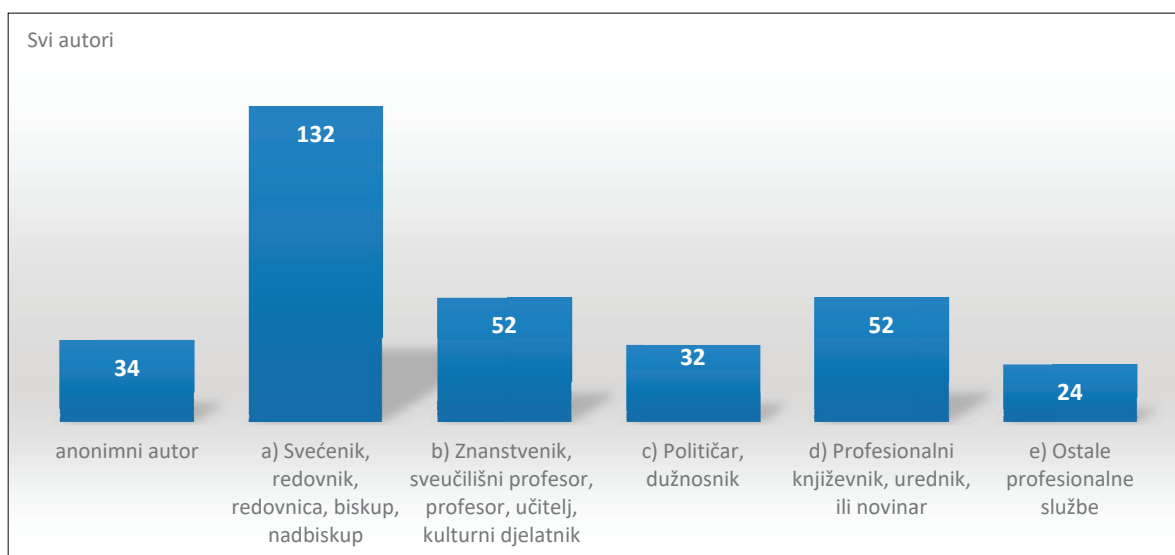
³⁹ U daljnjem tekstu: *GBBS*.

- a. svećenike i redovnike Đakovačke i Srijemske biskupije;
- b. svećenike i redovnike iz drugih biskupija i država;
- c. ostale autore;
- d. anonimne autore.

Modificirana Srakićeva klasifikacija dijela korpusa objavljenih u GBBSB-u primijenjena je kod izdanja izbora prigodnica prigodom stote obljetnice Strossmayerove smrti (Ćurić 2005b).

Klasifikacija izvršena prema profesiji 163 autora s ukupno 326 prigodnica ovdje predstavljениh, vizualno je predočena u Grafikonu br. 3.

Grafikon br. 3: Broj prigodnica biskupu Strossmayeru prema profesiji autora

Moguće je izvršiti, također, kanonsko-autorsku podjelu te izdvojiti autore koji su uvršteni u književni kanon od ostalih, s posebnim naglaskom na isključive autore prigodnica ili prema metodološkoformacijskoj analizi koja pretpostavlja proces rekonstrukcije i interpretacije književnih tekstova u sinkronijskoj, ali i dijakronijskoj perspektivi (Meić 2012: 11).

Sama narav analize *govornih činova* nalaže da se u prvom redu u obzir uzima priopćajna situacija i njezini elementi: mjesto, vrijeme, tema, svrha, govornik i sugovornik. Bourdieu tvrdi da djelotvornost određenog diskursa, osim „priznate moći uvjeravanja“, ovisi i o autoritetu posredovanom izgovorom, odnosno društvena svojstva pojedinca (plemićke i akademske titule, odjeća, posebna uniforma i službeno propisana nošnja, institucionalni atributi, svećenikova propovjedao-nica, profesorova katedra, oratorova tribina (...))“ (citirano u Peternai 2005: 83).

Dakle, kako bi procedura imala učinak, osobe koje ju izvode moraju biti *ovlaštene* ili *prilkladne*, tako da se držalo kriterija koji je uspostavio Marin Srakić (2005, 2013a), u kojima se

može jasno uočiti „prikladnost“ osoba koje izvode govorne činove, a takva će podjela pomoći kod razjašnjenja nekih drugih teza ove disertacije, poglavito kod one kulturološke, kada ćemo dokazivati kako je ovaj korpus plod sustavnog djelovanja Strossmayerovih kulturnih krugova, kao jedan od najvažnijih legitimacijskih proizvoda, usklađen, odnosno *posrećen* između govornika, adresata i zajednice te svrhe koja se činom postiže. Donijet će se i najvažniji biografski podatci o autorima, koji imaju za cilj ne samo prikazati najvažnije naglaske iz biobibliografije, te ukazati na njihov autorski ili profesionalni status, već dokazati kako je riječ o osobama ovlaštenima za izvođenje performativnih činova – što je presudno kako bi bili uspješni - *posrećeni*, odnosno - *neposrećeni*, kada govorimo o prigodnicama koje nastaju nakon Strossmayerove smrti, izuzevši pjesme kojima se *re-kreiraju* prigode govornog čina.

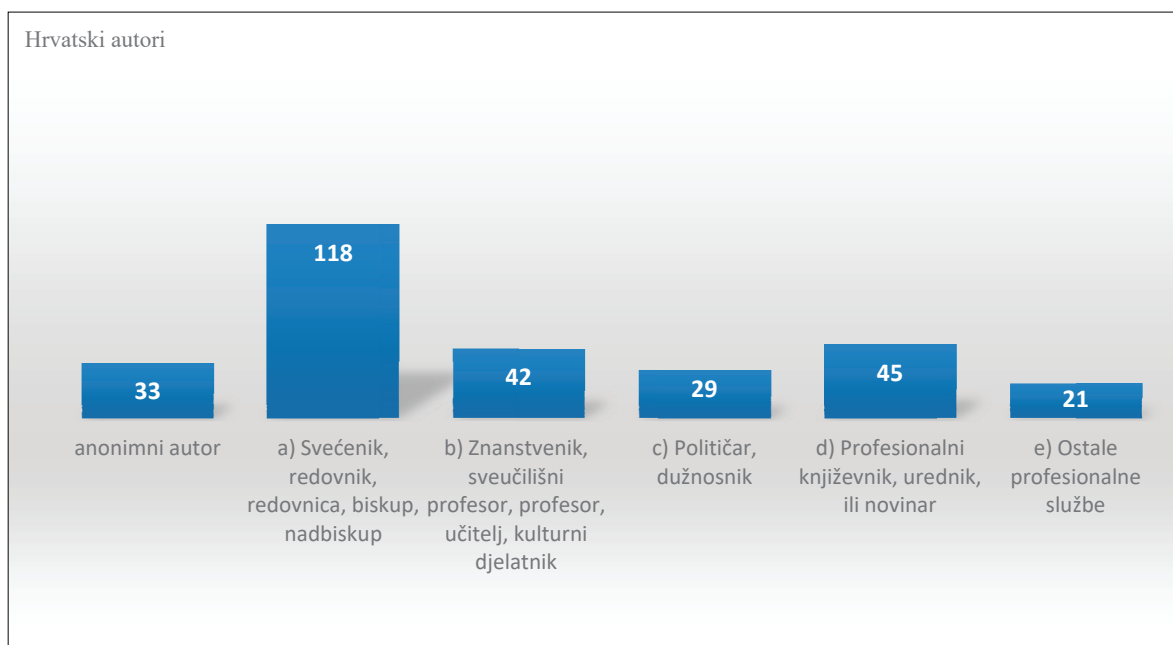
Naime, u pragmalingvističkom pristupu (Glovacki-Bernardi 2007) proučavaju se izvanjezični elementi koji utječu na ostvarenje komunikacije: mjesto, vrijeme, tema, svrha te sudionici (govornik/pošiljatelj i slušatelj/primatelj). Nakon Strossmayerove smrti izvanjezični elementi su nepovratno promijenjeni, a prigodnice koje nastaju nakon žalovanja za Strossmayerom i nadgrobnog govora ovlaštenog Strossmayerovog nasljednika, nadbiskupa Josipa Stadlera, ne možemo smatrati *posrećenima* ako nisu u funkciji rekreiranja neke ranije prigode govornog čina upućenog biskupu Strossmayeru. Ostale prigodnice to mogu biti u nekom drugom kontekstu/kontekstimu, u drugim okolnostima, s drugom svrhom i s drugim primateljima. Upravo o tome će se izlagati u posebnom poglavlju.

Klasifikacija prigodnica donosi izvorni pregled prigodnica s obzirom na nacionalnu pripadnost autora. Autori su navedeni prema abecednom redu te numerirani rednim brojem kojim je klasificirano i njihovo autorsko djelo. Prvi redni broj dodijeljen je anonimnim autorima, čija su djela također uvrštena u ovaj rad. Za svakoga poznatoga autora priložena je i bilješka s biografsko-bibliografskim podacima. Uvrštene su prigodnice koje je J. J. Strossmayeru uputilo 163 autora, od kojih je 33 anonimnih i 105 poznatih hrvatskih autora te 1 anonimna i 24 poznata strana autora. Ovi podaci svjedoče o kroatocentričnosti korpusa i njegovoj primarnoj nacionalnoidentitetskoj i kulturnokonstrukcijskoj ulozi.

Uz autorsku klasifikaciju prigodnica, u kojima su autori primarno podijeljeni prema nacionalnoj pripadnosti na hrvatske i strane autore s popisom prigodnica svakoga pojedinoga autora priloženi su i Grafikon br. 4 te Grafikon br. 5 na kojima su grafički prikazi distribucija prigodnica s obzirom na nacionalnost autora i naznakom profesije te brojem sačuvanih prigodnica.

2.4. Klasifikacija prigodnica prema autorima⁴⁰

Grafikon br. 4: Broj prigodnica biskupu Strossmayeru hrvatskih autora

2.4.1. Hrvatski anonimni autori (aa.)

aa.1.

„NJEGOVOJ excellencii presvètlom gospodinu, gospodinu Josifu Juraju od Strossmayer Božiom milosti katedre gyakovačke i bosanske diocezalnomo biskupu, njegovog k. k. veličanstva tajnom savjetniku & &., sveštenstvo i hristiani cjele Bosne u znak najvećeg priznanja preponizno podnose za podignuto kliru semenište.“ (1858. Novi Sad: tiskom I. Kaulitzzy)

aa.2.

„U slavu visokoga imendana Njegove Preuzvišenosti biskupa Josipa Jurja dne 19. ožujka“ (GBBS, 2(1874)5, 37)

aa.3.

„Dana 18. o. m. bila je dvadesetpetgodišnjica imenovanja Preuzvišenoga Presvietloga i Prečastnoga gospodina Josipa Jurja Strossmajera za Biskupa bosansko-djakovačkoga i sriemskoga, Biskupijsko svećenstvo“ (GBBS, 2(1874) 22, 173)

aa.4.

⁴⁰ Autori su numerirani abecednim redom, a prigodnice numeracijom autora i rednim brojem prigodnice.

„Čestitka Preuzvišenom gospodinu biskupu na današnju 25. godišnjicu njegove posvetbe, Svećenstvo biskupijsko“ (*GBBS*, 3(1875)17, 14)

aa.5.

„Preuzvišenom gospodinu biskupu Josipu Jurju Strossmajeru, koji podupire učeću se mladež u znak zahvalnosti na 15. godišnjicu njegove posvetbe u ime učeće se omladine hrvatske“ (*GBBS*, 3(1875)17, 151-152)

aa.6.

„Čestitka k imendanu Preuzvišenoga gospodina biskupa Josipa Jurja dne 19. ožujka. Biskupijsko svećenstvo“ (*GBBS*, 3(1875)5, 41)

aa.7.

„Razgovor koga pjesnik i vila na rođendan (četvrte veljače) Njihove Preuzvišenosti Biskupa J.J. Strossmayera imadoše u Đakovu, 4. veljače 1880.“ (*GBBS*, 8(1880)2, 9)

aa.8.

„Čestitka i presuda. Preuzvišenom Gospodinu Biskupu Josipu Jurju Strossmayeru, prigodom Njegova imendana 19. ožujka 1881.“ (*GBBS*, 9(1881)5, 55)

aa.9.

„Applausus, universi cleri dioecesis Diakovensis, amplissimis honoribus: excellentissimi... Josephi Georgii dris Strossmayer, in dedicatione novae Cathedralis Ecclesiae Diakovensis, una anniversario triumphalis installationis suae trigesimo secundo“ (1882. *Quinque-Ecclesiis*: typis Ramazetterianis)

aa.10.

„Čestitka k visokomu imendanu Njegove Preuzvišenosti Biskupa dne 19. ožujka“ (*GBBS*, 9(1883)5, 59-60.)

aa.11.

„Strossmayeru na Josipovo 1884.“ (*GBBS*, 11(1884)6, 88-90)

aa.12.

„Preuzvišenom i prečastnomu gospodinu Josipu Jurju Strossmajeru na dan godovni svetoga

Josipa smjerno prikazano 1884.“ (*GBBS*, 12(1884)6, 90)

aa.13.

„I.B. Našem biskupu k imendanu 19. ožujka 1884.“ (*GBBS*, 12(1884)5, 79-80)

aa.14.

„Strossmayeru na njegovu sedamdesetgodišnjicu“ (*GBBS*, 13(1885)5, 69-71)

aa.15.

„Strossmayeru o Josipovu 1885.“ (*GBBS*, 13(1885)6, 77-78)

aa.16.

„Strossmayeru za rodjendan 4. veljače 1886.“ (*GBBS*, 14(1886)2, 9-10)

aa.17.

„Slavnomu imendanu preuzvišenoga i presvjetloga gospodina Josipa Jurja Strossmayera biskupa Bosansko-Djakovačkoga i Srijemskoga“ (*GBBS*, 14(1886)5, 89)

aa.18.

„Slavonka vila i pobro joj. Strossmayeru o Josipovu 1886.“ (*GBBS*, 14(1886)5, 90-91)

aa.19.

„Srijemski pozdrav milomu ocu svomu i vladici srijemskomu Josipu Jurju Strossmayeru, prilikom posjeta Mu kanoničkog po ravnom Srijemu mjeseca svibnja 1887.“ (*GBBS*, 15(1887)10, 133-134)

aa.20.

„Živio Strossmayer“ (*GBBS*, 16(1888)6, 86-87)

aa.21.

„BOGOSLAV: Zaboravljeni poljubac“ (*GBBS*, 19(1891)5, 76)

aa.22.

4. veljače – 19. ožujka 1891. “Svi su dani srebrom okovani”. Narodna pjesma. (*GBBS*, 19(1891)5, 76-77)

aa.23.

„Što će vrana? zar kaljati“ (prvi stih). (*GBBS*, 20(1892)6, 88)

aa.24.

(Pretiskano iz Katoličkog lista) „Urotiše se – na sve dići ruku,“ (prvi stih). (*GBBS*, 20(1892)6, 88)

aa.25.

„K Imendanu Nj. Preuzvišenosti Dra Josipa Jurja Strossmayera biskupa bosansko-djakovačkoga i sriemskoga 19. ožujka 1892.“ (*KL*, 43(1892)11, 81)

aa.26.

„Josipu Jurju Strossmayeru u spomen Njegova 60 godišnjeg misnikovanja“ (*Vrhbosna*, 12(1898)5, 80)

aa.27.

„Josipu Jurju Strossmayeru k preslavnom njegovu imendanu u ožujku 1901.“ (*GBBS*, 29(1901)5, 42-43)

aa.28.

„JOSIPU JURJU STROSSMAYERU za imendan 19. ožujka 1902.“ (*GBBS*, 30(1902)5, 38)

aa.29.

„BOGOSLOVI: Sonet k imendanu Josipa Jurja Strossmayera g. 1903.“ (*GBBS*, 31(1903)5, 37)

aa.30.

„Biskupu J. J. Strossmayeru o 90. rođjendan 1904.“ (*GBBS*, 32(1904)2, 9)

aa.31.

„Josipu Jurju Strossmayeru o njegovoj 90 godišnjici“. (spjevao Misionar u Srbiji). (*Vrhbosna*, 18(1904)3, 51)

aa.32.

„U slavu biskupu hrvatskomu Josipu Jurju Strossmayeru na njegov 90. rođjendan 4. veljače 1904.“ (*Vrhbosna*, 18(1904)3, 52)

aa.33.

„K preslavnom imendanu JOSIPA JURJA STROSSMAYERA velikog vladike biskupija BO-SANSKE I SRIJEMSKÉ“ (*GBBS*, 33(1905)5, 33)

2.4.2. Hrvatski autori

1. ALAUPOVIĆ, Tugomir⁴¹

1.1.

„Strossmayeru, veledušnom dobrotvoru sviju nas Bošnjaka, o 88. njegovu imendanu“ (*Vrhbo-sna*, 16(1902)6, 100-102; *Spomen-knjiga iz Bosne* (1901) Sarajevo, 143-145)

2. ALKOVIĆ, Marijan⁴²

2.1. Alković, Marijan: Josipu Jurju Štromayer-u, velikom biskupu i vladici, pot. Slavski, Georgije. (*Jugoslavenska sloga*, 35(2. travnja 1933.), 5)

3. ANTOLKOVIĆ, Hugo⁴³

⁴¹ Hrvatski književnik i političar (Dolac kraj Travnika, 18. VIII. 1870 – Zagreb, 8. IX. 1958). Studirao slavistiku i klasičnu filologiju u Zagrebu i Beču, gdje je 1894. obranio disertaciju *Vila Slovinka – od Jurja Barakovića, s osobitim osvrtom na Pakao u XII. pjevanju*. Profesor u Sarajevu (1904.–10.), upravitelj Velike gimnazije u Tuzli (1910.), savjetnik u odjelu za školstvo i nadzornik srednjih škola u BiH (1913.–15.). Godine 1916. je zbog jugoslavenske orijentacije bio prisilno umirovljen i interniran. Sudjelovao je u pokretanju mnogih hrvatskih organizacija u BiH, poput Hrvatskog potpornog društva »Napredak«, Hrvatskog pjevačkog društva »Trebević«, Hrvatske banke, Hrvatske narodne zajednice i dr. Od 1917. do kraja rata bio je tajnik Matice hrvatske u Zagrebu. Član Narodnoga vijeća Države SHS u Sarajevu (1918.), ministar vjera u prvoj vladi Kraljevine SHS u Beogradu, šef Povjereništva za prosvjetu u Zagrebu (1921.), 1922–29. potpredsjednik Državnoga savjeta, osnivač odbora Demokratske stranke. Od 1931. živio u Zagrebu. – Pisao pretežno epske pjesme (*Nesuđenica*, 1892), pripovijetke, crtice, uspomene i prigodnice. Stihovi su mu domoljubni i retorični (*Naše rane*, 1898.), s motivima iz hrvatske povijesti, kojima je želio potaknuti buđenje nacionalne svijesti. (Zima 2000)

⁴² Hrvatski književnik, trgovac, sokolski aktivist (Bukovlje kod Slavonskog Broda, 4. XII 1879 – Bukovlje, 24. IV 1953). Školovao se u rornom selu, Slavonskom Brodu i Zagrebu, gdje je maturirao na Kraljevskoj zemaljskoj višoj trgovačkoj školi. Kao trgovac živio je u Sarajevu i djelovao na društvenom, kulturnom i sportskom području. Bio je predsjednik Hrvatskoga radničkog saveza, potpredsjednik pjevačkog društva „Trebević“, podstarješina Hrvatskog Sokola, tajnik hrvatske svesokolske župe „Tvrtko“ itd. Poslije I. svjetskog rata je živio u Bukovlju, gdje je 1927. izabran za starostu Hrvatskog sokola. Pisao je putopise, novele i članke o gospodarstvenim problemima. Objavljivao je u *Hrvatskom dnevniku* (1910.), *Hrvatskoj obrani* (1915., 1916.), *Hrvatskoj slogi* (1916., 1919.–1921.), *Ilustrovanim novostima* (1919.), *Hrvatskoj obnovi* (1920.), *Nevenu* (1920.), *Hrvatskom listu* (Osijek 1921.), *Hrvatskom narodnom glasu* (1928.), *Brodskim novostima* (1929.), *Brodskoj tribuni* (1931.), *Jugoslovenskom Lloyd* (1932.), *Sremskim novinama* (1932.) i *Jugoslavenskoj slozi* (1933). Najvažnije djelo mu je putopis *Put: Beograd—Sofija—Carigrad*. Pisan je u panslavenskom duhu s naglaskom na hrvatskoj političkoj problematici. (Horvatić 1983)

⁴³ Hrvatski pjesnik i prigodničar Hugo Jiři Antolkovicz rođen je 12. prosinca 1827. Ne zna se točno mjesto rođenja i mjesto i vrijeme smrti, iako se zna da je umro u Češkoj. Jedini je hrvatski pjesnik čije je pjesme Jan Neruda prepjevao na češki jezik i časopisno objavio kao autonomne cjeline. U Hrvatskoj je objavljivao pod pseudonimom Ugoje Gjorgje Ognjanić. Utemeljio je 1851. Društvo književnih radnja u Zagrebu. Službovao je Zagrebu, Osijeku, Rijeci te u Pragu. Suradivao je časopisu *Naše gore list*. Posljednji poznati tekst objavio je 1876., o borbi Srba pro-

3.1.

„Utemeljitelju Jugoslavjanske akademije preuzvišenomu gospodinu biskupu Josipu Jurju Strossmayeru“⁴⁴ (*Naše gore list*, 18(1861)l, 141)

4. ANTONČIĆ, Antun⁴⁵

4.1

„Devetnajsti ožujka 1888!, Antonij Antonin. Josipu Jurju Strossmayeru prigodom 50-godišnjice misnikovanja“ (*Naša sloga*, 19(1888), 12)

5. ARNOLD, Đuro⁴⁶

5.1.

„(Osmi) 8. Travnja 1905. (Sa Strossmayerova šetališta)“ (*Agramer Tagblatt*, 20(1905)83, 4)

5.2.

„Privid“ (*Strossmayer. Koledar*, 1(1907), 76)

tiv Turaka, pod pseudonimom Jiří Horvatović, 22. prosinca 1877. u časopisu „Humoristicke listy“. (Šabić 2013)

⁴⁴ Objavio pod pseudonimom „OGNJANOVIĆ, Ugoje Gjorgje“.

⁴⁵ Antončić, Antun, političar, pjesnik i prigodničar (Omišalj, 9.XI.1864. - Zagreb, 18.VI.1924.). Pravo studirao u Zagrebu i Grazu, gdje je 1896. stekao zvanje doktora prava. U Trstu je 1899. položio odvjetnički ispit te 1900. otvorio odvjetnički ured u Krku. Uključivši se u politički pokret Istre bio je dugogodišnjim voditeljem Hrvatsko-slovenske stranke u Istri. Zbog promicanja jugoslavenske ideje, austrougarske su ga vlasti 1917. konfinirale osam mjeseci u Beč. Nakon sloma Austro-Ugarske, po povratku u Krk 1918. zauzimao je čelna mjesta u Narodnome vijeću SHS za otok Krk, a bio je i predsjednik krčke Kotarske gospodarske zadruge. Zbog pritisaka talijanske vlasti otišao na Sušak, gdje je djelovao u tamošnjem Narodnom vijeću SHS te sudjelovao u oslobođenju otoka Krka od talijanskih vlasti. Potom je u Zagrebu bio tajnik u Odsjeku za Istru. Književno se javio 1886. u *Našoj slogi* pjesmicom Pjesma Istranki. Domoljubno angažirane pjesme i polit. tekstove objavljivao je u periodici Naša sloga, Katolička Dalmacija, Prosvjeta, Novi vjek, Hrvatska, Hrvatsko pravo, Novi list, Naša škola i dr., a s Viktorom Carom Eminom, Antom Tresićem Pavičićem i Rikardom Katalinićem Jeretovom potaknuo je književno-politički list Jadran. Tiskana mu je zbirka pjesama Obiteljski zvuci (1907). (Diklić 2005)

⁴⁶ Hrvatski filozof, pedagog, pjesnik i prigodničar (Ivanec kraj Varaždina, 24. III. 1853. – Zagreb, 22. II. 1941.). Filozofiju diplomirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Profesor zagrebačke gimnazije postaje 1879., a u prvoga doktora filozofije Sveučilišta u Zagrebu promoviran je 1880. (disertacija *Etika i poviest*). Ondje predaje kao izvanredni (1894.) te redoviti (1896.) profesor do umirovljenja (1923) psihologiju, psihologiju spoznaje, psihologiju čuvstava i volje, uvod u filozofiju, osnovne probleme metafizike i dr. Usavršavao se na sveučilištima u Göttingenu (1880.), Berlinu i Parizu (1881). Bio je dekan Filozofskog fakulteta u Zagrebu (1898/99., 1912., 1914.), rektor Sveučilišta u Zagrebu (1899./1900.). Dopisni član JAZU od 1891., redoviti od 1899., predsjednik Matice hrvatske (1902–09.), član Družbe Braće hrvatskoga zmaja (kao »zmaj krapinski), osnivač hrvatskih književnika (1913.) i počasni predsjednik. Premda je bio kršćanski i tradicijski mislilac, Arnold je, uz Markovića i Bazalu, jedan od najistaknutijih predstavnika filozofije svojega doba u Hrvatskoj. Značajan je njegov doprinos hrvatskom filozofijskom nazivlju. Na njegov je poticaj 1896. utemeljen Pedagogijski seminar za teoretsku i praktičku naobrazbu. Bio je prvi profesor pedagogije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Glavna djela: *Etika i poviest* (1879), *Logika za srednja učilišta* (1888), *Psihologija za srednja učilišta* (1893). – Uz filozofske rasprave objavljuje i pjesme (tiskao pet zbirki): *Izabrane pjesme* (1899), *Čeznuća i maštanja* (1907), *S visina i dubina* (1918), *Izabrane pjesme* (1923), *Na pragu vječnosti* (1935). (Jurić 2000)

6. BADALIĆ, Hugo⁴⁷

6.1.

„Sve za vjeru i za domovinu! U slavu posvećenja stolne crkve đakovačke dne 1. listopada 1882.“ (*Obzor*, (1882), 225)

6.2.

„Himna, pjevana na svečanosti 9. studenoga 1884.“ (*Vienac*, 16(1884)46)

7. BECIĆ, Ivan⁴⁸

7.1.

„Našem biskupu k imendanu 19. ožujka 1884.“ (*GBBS*, 12(1884)6, 79)

7.2.

„Čestitka na Josipov-dan“. Pjesma. (*GBBS*, 21(1893)5, 74-75)

7.3.

„Tri soneta o Josipovu“ (*GBBS*, 22(1894)5, 61)

7.4.

„Čestitka“ (*GBBS*, 23(1895)5, 52)

7.5.

„Čestitka Preuzvišenom g. Biskupu J. J. Strossmayeru prigodom imendana 1896.“ (*GBBS*, 24(1896)5, 59)

7.6.

⁴⁷ Hrvatski pjesnik, prigradnik, antologičar i prevoditelj (Brod na Savi, 18. IX. 1851 – Zagreb, 4. V. 1900). Studij filologije završio u Beču 1874. Bio je gimnazijski profesor u Zagrebu i Rijeci, ravnatelj Ženskoga liceja i Donjogradske velike gimnazije u Zagrebu. Proslavio se pjesmom *Panem et circenses* (*Vienac*, 1874). Zbirku uglavnom domoljubne i prigradničarske postromantičke lirike *Izabrane pjesme* objavio 1896. Neke su mu pjesme uglazbljene, neke prevedene na njemački, ruski, slovački i esperanto. Prema tragediji *Zriny* Th. Körnera napisao libreto za Zajčevu operu *Nikola Šubić Zrinjski* te djelomice preveo Goetheova *Fausta* i Shakespeareova *Korionlana*. Suradivao u pisanju srednjoškolskih udžbenika te priredio za Maticu hrvatsku narodne pjesme i *Hrvatsku antologiju* (1892). (Žeželj 1983)

⁴⁸ Hrvatski svećenik i prigradnik (Oriovac 13. 3. 1853.- Đakovo 23. 7. 1921.) Za svećenika zaređen 14. rujna 1877. Kapelan u Sibirju (1877. - 1879). U đakovačkom bogoslovnom sjemeništu profesor fizike i matematike (1879. - 1891.), tehrijskogistaroslavskog 1883. Upravitelj župe a poslije i župnik u Aljmašu (1897. - 1906.). i Ivankovu (1906.). Becić je bio dobar propovjednik, pa je izdao g. (1897. - 1900.). nekoliko svezaka propovijedi. Prigradnice upućuje samo biskupu Strossmayeru. Umro u Đakovu kao umirovljeni župnik. (Srakić 2013)

„Preuzvišenom gospodinu biskupu Josipu Jurju Strossmayeru prigodom visokoga imendana 1899.“ (*GBBS*, 27(1899). Pjesma je nepaginirana i uvezana kao dodatak broju 5.)

8. BEGOVIĆ, Milan⁴⁹

8.1.

„Strossmayer“ (*Strossmayer. Koledar*, 1(1907), 76)

9. BENEŠIĆ, Ante⁵⁰

9.1.

„Strossmayeru: Grgur Ninski“ (*Knut*, 2(1905)7/8, 97)

9.2.

„Majka“ (*Knut*, 2(1905)7/8, 98 – Rade B., Kovač.)

9.3.

„Orao“ (*Knut*, 2(1905)7/8, 98 – Rade B., Kovač.)

9.4.

⁴⁹ Hrvatski književnik (pseudonim Tugomir Cetinski, Xeres de la Maraja, Stanko Dušić), Vrlika, 19. I. 1876 – Zagreb, 13. V. 1948). Na Sveučilištu u Zagrebu studirao prirodne znanosti, u Beču i Italiji romanistiku i slavistiku. U Beču je i diplomirao 1903. Počeo službovati kao suplent 1896. na gimnaziji u Splitu. Dramaturg u Hamburgu u Deutsches Schauspielhaus od 1909., a 1912–15. dramaturg i redatelj u Neue Wiener Bühne u Beču. God. 1915. mobiliziran i do 1919. uključen u vojne službe. Od 1920. u Zagrebu predavao na Glumačkoj školi i pisao kazališne kritike (*Novosti*, *Večer*). Od 1927. ravnatelj Drame HNK u Zagrebu, ali je nakon praizvedbe kazališnoga komada *Hrvatski Diogenes* (1928), napisanog prema romanu A. Šenoe, premješten na gimnaziju zbog aluzija na političke prilike u Hrvatskoj; umirovljen 1932. Sud časti Društva književnika Hrvatske kaznio ga je zbog javnog djelovanja u razdoblju NDH 1945. na vremenski određenu šutnju i gubitak građanskih prava. Pjesničku afirmaciju ostvario je *Knjigom Boccadoro* (1900), koja je izišla u jeku moderne, larpurlartističkim, hedonističko-epikurejskim bijegom u svijet snova i erotike. Zbirke pjesama *Vrelo* (1912) i *Izabrane pjesme* (1925), te tolstojevski humanističko-pacifistički ciklus *Život za cara* (1904), nisu više izazivali takva priznanja i pozornost. Kao dramatičar, pogotovu kao prozaik, Begović ostvaruje trajnije i vrjednije rezultate. U važnije Begovićeve dramske ostvaraje valja ubrojiti i realističku dramu iz njegovih zavičajnog podneblja *Stana Biučića* (1909), dvije do tri manje komedije (*Menuet*, *Venus victrix*, *Biskupova sinovica*, sakupljene u knjizi *Male komedije*, 1921), mistično-religioznu dramu *Božji čovjek* (1924) i komediju *Amerikanska jahta u splitskoj luci* (1930), prožetu lirskim akcentima, humorom sjetom i blagom ironijom. Begovićeve su drame uveliko prevedene i igrane u inozemstvu. Napisao je i libreto za operu *Ero s onoga svijeta* J. Gotovca (1936). Begovićev prozni rad, koji se odlikuje jezičnom profinjenošću i čitkošću te izrazitom senzualnošću, sastoji se od triju romana, četiriju knjiga novela i više manjih tekstova objavljenih u periodici. (Hećimović 1983)

⁵⁰ Hrvatski pravnik, književnik i prigodničar (Ilok, 12. 6. 1864. – Ilok, 12. 4. 1916.). Pravo studirao u Beču i Zagrebu. Radio kao odvjetnik i javni bilježnik u Iloku. Pisao šaljive pjesme (*Pjesme*, 1905–06) i pripovijesti, anakreontsku liriku (*Anakreontika*, 1913), lakrdije (*Tri lakrdije*, 1905), satirične i povijesne drame (*Damjan Juda*, 1905., prema nacrtu J. Koharića i dr.). Dramatizirao *Diogenesa* A. Šenoe i *Quo vadis* H. Sienkiewicza (*Petronij*, 1907) te sastavio idilični ep *Branko i Grozdana* (1906). Više njegovih neobjavljenih rukopisa čuva se u Zavodu za književnost i teatrologiju HAZU. (Sablić Tomić i Rem 2003)

„Propni ga“ (*Knut*, 2(1905)7/8, 98 – Rade B., Kovač.)

9.5.

„Prometej“ (*Knut*, 2(1905)7/8, 98-99 – Rade B., Kovač.)

9.6.

„Gluha nedjelja“ (*Knut*, 2(1905)7/8, 99 – Rade B., Kovač.)

9.7.

„Koncil“ (*Knut*, 2(1905)7/8, 99 – Rade B., Kovač.)

9.8.

„Sve za domovinu i za vjeru!“ (*Knut*, 2(1905)7/8, 99 – Rade B., Kovač.)

9.9.

„Svršeno je“ (*Knut*, 2(1905)7/8, 99 – Rade B., Kovač.)

9.10.

„Apostoli“ (*Knut*, 2(1905)7/8, 100 – Rade B., Kovač.)

9.11.

„Sud“ (*Knut*, 2(1905)7/8, 100 – Rade B., Kovač.)

9.12.

„Uskrs“ (*Knut*, 2(1905)7/8, 100. – Rade B., Kovač.)

10. BERTIĆ, Josip⁵¹

10.1.

„Pjesma“ (*GBBS*, 21(1893)6, 87)

11. BOBIĆ, Adam⁵²

11.1.

⁵¹ Svećenik đakovačke i srijemske biskupije. (Ilača. 1864. – Srijemski Karlovci 1936.) Za svećenika je zaređen 1890. godine. Obnašao je više svećeničkih službi, bio je dekan i župnik u Srijemskim Karlovcima, gdje je i umro 1936. Nije se bavio ozbiljnijim književnim radom, izuzev upućivanja prigodnica Strossmayeru. (Srakić 2013)

⁵² Svećenik i pjesnik (Osijek, 1812. – Velika Kopanica, 1879.), koji je u vrijeme Strossmayerovog školovanja pohađao đakovačku Bogosloviju. Za svećenika ga je zaređio biskup Josip Kuković 1841. Službovao je kao kapelan u Osijeku, a neko je vrijeme vršio je službu prebendara i propovjednika đakovačke stolne crkve. Kasnije je bio župnikom u Odvorcima i Kopanici. (Cepelić i Pavić 1904)

„Čestitanje prěsvetlomu i prečastnomu gospodinu gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru biskupiah Bosanske ili Djakovačke i Srěmske zakonito skopčanih biskupu Nj. C.Veličanstva začastnom dvorskom kapelanu mudroljublja, i bogoslovja doktoru, i.t.d. Prigodom njegovog svečanog uměštjenja na stolicu Biskupie Djakovačke dana 29. rujna 1850 deržanog. Po Adamu Bobiću u tverdjavu grada Osěka kapelanu u znak visokog počitanja, i ponizne odanosti prikazano.“ (U Osěku, 1850, Slovimu Divaldovima, 4 str., nepag.)

12. BOGUMIL, Toni⁵³

12.1.

„Josip Juraj Štrosmajer“ (*Biblioteka Jugoslavenske škole*, 1(1931-32)2, 7; *Glasnik podmlatka Crvenog krsta*, 13(1933-34)5, 4; *Našim mališanima*, 4(1936-37)5, 65; *Domovina*, 2(1938)8/12, 36; *Školske svečanosti*, 2(1938-39)3, 78)

12.2.

„Josipu Jurju Štrosmajeru Na njegov rođendan“ (*Glasnik podmlatka Crvenog krsta*, 15(1935-36)7, 1; *Dobro dete*, 2(1937-38)6, 1)

12.3.

„Velikomu meceni (Josipu Jurju Štrosmajeru)“ (*Jugoslavenče*, 9(1939-40)6)

13. BRABEC, Rudolf⁵⁴

13.1.

„Ein herzliches Willkommen“ (*Agramer Zeitung*, 36(1861)86, 314., povodom dolaska Josipa Jurja Strossmayera u Zagreb)

14. BUNČIĆ, Marko⁵⁵

⁵³ Hrvatski pjesnik, prigodničar i pripovjedač (Samobor, 12.2.1874 – Samobor, 14.3.1951). Učitelj, kasnije školski nadzornik u Samoboru. Pjesme na književnom standardu i na kajkavskom narječju počinje objavljivati na prijelazu 19. u 20. stoljeće. Stalni suradnik časopisa Smilje i Bršljan, a javlja se radovima i u Malom dobrotvoru, Vjernom drugu, Mladom Istraninu, Prosvjeti. Objavljivao pjesme, te crtice, priče i anegdote s lirskom intonacijom. Jedan od naših najplodnijih dječjih pjesnika u prvoj polovici stoljeća. Pjesnik za djecu širokog dijapazona motiva, od mijene godišnjih doba, crkvenih blagdana, animalistike, preko patriotske i školske problematike. Strukturno je riječ o različitim formama, od pejzažnih skica do sentimentalnih i basnovitih pričica u stihu. (Zalar 2012)

⁵⁴ Rudolf Brabec, državni službenik iz Zagreba.

⁵⁵ Hrvatski svećenik, profesor i pjesnik (Cres 10. 3. 1797. – Cres 11. 2. 1887.) Osnovnu školu je završio na Cresu a 1815. dolazi u Rim te u Zavodu sv. Jeronima završava srednju školu i bogosloviju. Predavao je retoriku i latinski jezik u Collegio Romano. Imenovan je 1829. kanonikom Kaptola sv. Jeronima. Pisao je prigodnice na latinskom,

14.1.

„Elegia)Ad Josephum Georgium Strossmayer episcopum Djakovensem in laetissimo ejus in urbem adventu capitulum s. Jeronymi Illyricorum“ ((potpisano: Marcus Bunicich canonicus), (2) lista; 4 (30 cm), Roma, 8. Nov. (1864). Zbirka Hrvatska akademije znanosti i umjetnosti)

15. BUZOLIĆ, Stjepan⁵⁶

15.1.

„Josipu Jurju Strossmayeru na 25. god. njegova biskupovanja.“ (*Narodni list*, 14(1875)74)

15.2.

„Prvi listopada 1882. u Djakovu“ (*GBBS*, 10(1882)18, 175-177)

15.3.

„Josipu Jurju Strossmayeru pri svečanom otvoru akademijske slikare“ (*Vienac*, 16(1884)51, 805; *Sriemski Hrvat*, 7(1884)101; *Iskra*, 1(1844)20, 77)

15.4.

„Josipu Jurju Strossmayeru osmoga rujna 1885. Prilikom sedamdesetgodišnjica rođenja a tri-deset i pet godišnjice biskupovanja“ (*GBBS*, 13(1885)18, 178-179)

15.5.

„Josipu JurjuStrossmayeru. Na slavu zlatne mu mise dne 16. veljače u ime Dalmatinskih Hrvata“ (*GBBS*, 14(1888)5, 83-84)

15.6.

„Pozdrav biskupu (Učenici pučke škole)“ (*Veliki Marijin koledar*, (1899), 90)

16. DEMETER, Dimitrije⁵⁷

talijanskom i hrvatskom jeziku. (Roić 2000)

⁵⁶ Hrvatski svećenik, pedagog i pjesnik. (Obrovac 5. 10. 1930. – Zadar 10. 6. 1894.) Gimnaziju i teologiju završio je u Zadru. Bio je župnik i učitelj u Obrovcu. Bio je zastupnik u Dalmatinskom saboru i pristaša sjedinjenja Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom Bio je nastavnik i ravnatelj preparandije u Arbanasima. Pisao je pjesme, poučne sastavke, pedagoške članke, članke iz prirodnih znanosti, povijesti, književnosti, polemike, govore. Prevodio je s talijanskog, njemačkog, francuskog i ruskog. Preveo je i Danteov Pakao u deseteračkoj rimovanoj tercini, objavljen 1897. u izdanju Matice hrvatske. Objavio je zbirku pjesama pod naslovom *Bog, Rod i Svijet*. (Zima 2000)

⁵⁷ Hrvatski dramatičar, pjesnik, pripovjedač, kritičar, prevoditelj i kazališni ravnatelj (Zagreb, 21.7.1811–Zagreb, 24.6.1872). Odvjetak ugledne grčko-cincarske trgovačke obitelji koja je stigla u Zagreb potkraj XVIII. st. Diplomirao medicinu 1836. u Padovi. U Zagrebu od 1840. preuzeo poslove oko utemeljenja hrvatskoga profesionalnoga glumišta, gdje je na različitim visokim dužnostima djelovao gotovo do smrti. Prve književne radove pisao je no-

16.1.

„Dobrodošlica njeg. preuzvišenosti visokočastnome gospodinu biskupu đakovačkom i bosanskom Josipu Jurju Strossmayeru, prigodom njihova došastja u Zagreb na banski sastanak“, (*Narodne novine*, 26(1860)270, 749. Isto, pod naslovom: Dobrodošlica J. J. Strossmayeru. *Strossmayer(koledar)*, 5(1912), 102)

17. DESPOT, Ivan⁵⁸

17.1.

„Prigodom svečana otvora Narodne čitaonice u Metkovićih, dne 30. rujna 1873. Preuzvišenomu Josipu Jurju Strossmayeru“ (*Narodni list*, 12(1873), 82)

18. DESPOT, Ilija⁵⁹

18.1.

„Strossmayeru (Pri šestom godovnu smrti)“ (*Prosvjeta*, 18(1910)9, 301)

19. DEŽELIĆ, Đuro⁶⁰

vogrčkim jezikom (lirika i drame), a u hrvatski je književni život ušao 1838. prilogom na njemačkom jeziku u knjizi J. Draškovića *Ein Wort an Illyriens hochherzige Töchter*. Iste su godine objavljena *Dramatička pokušnja – dio parvi* s programskim *Predgovorom* u kojem je ostvario sintezu književnoteoretskoga i nacionalno programskog shvaćanja drame i kazališta. Najvažnije je Demetrovo dramsko djelo petočina tragedija *Teuta* (1844., praizvedba u Zagrebu, 1864). Autor je libreta za opere V. Lisinskoga *Ljubav i zloba* (1846., preradba prvobitne verzije J. Cara) i *Porin* (1850–51). Posebno mjesto u njegovu stvaralaštvu ima epski spjev *Grobničko polje*, tiskan 1842. u *Kolu*, dvije godine prije *Smrti Smail-age Čengića* I. Mažuranića. Demetrovu hrvatsku liriku čine većinom prigodnice, pohvalnice i povijesne balade prema Schillerovu uzoru, a od četiri novele najbolja mu je *Otac i sin* (1846), pisana po Puškinovim motivima. Demetrovu hrvatsku liriku čine uglavnom povijesne balade prema Schillerovom uzoru. Upućivao je prigodnice znamenitim osobama. (Batušić 2000)

⁵⁸ Hrvatski svećenik i književnik (Zaostrog, 19.8.1851 – Split, 19.2.1886). Predavao je u franjevačkome samostanu u Zaostrogu, na gimnaziji u Sinju i bio župnik u Sumartinu na Braču. U duhu nacionalno-romantičarski nadahnutoga prosvjetiteljstva i kršćanske misli, prema C. Cantùu priredio *Zdrav razum i pošteno srdce* (1881) i *Značaj S. Smilesa* (1883). Pjesništvo mu je u znaku hrvatske kasne romantike, a obilježeno je, s jedne strane, utjecajima usmenoga pučkog pjesništva posredovanog djelima L. Botića i fra Grge Martića i, s druge, kasnoromantičkom pjesničkom poetikom kakva se pod Šeninim vodstvom njegovala u *Viencu* 1870-ih (*Prve iskre*, 1881). (Milanja 2000)

⁵⁹ Hrvatski pjesnik i publicist (Zaostrog, 20.7.1885–Split, 28.11.1970). U Zadru studirao teologiju, u Zagrebu 1920. diplomirao i doktorirao pravo. Sudac i odvjetnik te kulturni djelatnik u Zagrebu, Križevcima, Šibeniku, Splitu, Komiži i Makarskoj. Bio je sudionik jugoslavenskog omladinskog protuaustroougarskog pokreta, koji je širio i u SAD-u među hrvatskim iseljenicima između 1915. i 1919. Nadahnut A. Kačićem Miošićem i S. S. Kranjčevićem, pisao je pjesme pretežito s domovinsko-iseljeničkom tematikom (*Drhtaji duše*, 1912; *Duša*, 1914; *Iseljenoj Hrvat-skoj*, 1914; *Nad grobom majke*, 1917. i dr.). Objavljivao je i crtice, putopise, eseje, kulturno-povijesne i folklorne članke te studije o hrvatskim iseljenicima, pomorcima i književnicima. (Pandžić 1999)

⁶⁰ Hrvatski prozaik, publicist, prevoditelj i javni djelatnik (Ivanić Grad, 25. 3. 1838 – Zagreb, 28. 10. 1907). U

19.1.

„Vruće želje iskrenih rodoljubah u ime naroda: za presvietloga i preuzvišenoga gospodina Josipa Jurja Strossmayera, biskupa djakovačkoga i sriemskoga, apoštolskoga upravitelja biskupiah beogradske I smederevačke u vojvodstvu serbskom; Nj. c.k. veličanstva tajnom savjetniku i časnome dvorskom kapelanu, bogoslovja i mudroslovja doktoru itd. itd. osobitom podupiratelju svega što je narodno na njegov godovni dan 19. ožujka 1860.“ (*Narodne novine*, 26(1860)65, 175)

20. DLUSTUŠ, Ljuboje⁶¹

20.1.

„Vladici Strossmayeru. (Pjevao mješoviti zbor dobrovoljačkog hrvatskoga kazališta u Đakovu po napjevu »Ljubimo te naša diko«, prije predstave uoči vladčina imendana 18. ožujka 1869., kojoj je predstavi vladika sam prisustvovao)“ (*Hrvatska obrana*, 20(1921)27, 2)⁶²

21. DOBROVOLJAC, Milan⁶³

Zagrebu učio bogosloviju i privatno studirao pravo (1856–62). Radio u odvjetničkim kancelarijama, a 1869. stupio u gradsku službu, od 1871. do smrti bio gradski vijećnik i zamjenik gradonačelnika. Utemeljio Društvo mladih rodoljuba (1855) i Savez hrvatskih vatrogasnih društava (1868). Uređivao *Narodne novine*, *Danicu*, *Domobran*, *Općinar* i *Dragoljub* te prvo godište *Vienca*. Pisao pripovijesti (*Surka*, *Medvedgradski duh*), romane, putopise, povijesne i filozofske rasprave, životopise. Objavio je roman iz suvremenoga života *Burzanci* (1885) i povijesni roman *Zulejka* (1890). Priredio je prvu antologiju hrvatske, srpske i slovenske poezije (*Pjesmarica*, 1865) te bio jedan od sastavljača hrvatsko-njemačkog i njemačko-hrvatskog rječnika. Ostala važnija djela: *Sbirka životopisah slavni jugoslavjenskih muževah* (1861), *Životopis Mirka Bogovića* (1862), *Lažne srbske zemlje* (1899), *Grudobran kraljevine Hrvatske* (1904). (Matanović 2000)

⁶¹ Hrvatski pedagoški djelatnik i književnik (Šatinovci kod Našica, 3. 4. 1850.- Osijek, 17. 9. 1921.) Završio je učiteljsku školu te je radio kao učitelj u Orahovici, Rumi i Sušaku. Za austrijske okupacije postavljen je 1879. za učitelja u Sarajevu, potom za školskog referenta te vladina savjetnika pri školskoj upravi Zemaljske vlade. U to vrijeme izrađivao je udžbenike i priručnike, osnovao učiteljsku školu te pokrenuo i uređivao asopis *Školski vjesnik* (1804-1909). Od 1910. živi u Osijeku, gdje je predsjedao Klubom hrvatskih književnika i umjetnika te uređivao novine *Hrvatska obrana*. (Pleše 1993)

⁶² Objavljen i autorov uvod pod naslovom *Prije pedesetdvije godine*.

⁶³ Hrvatski je starokatolički biskup, političar, pjesnik i prigodničar (Dugo Selo 11. 3. 1879.- Beograd, 13. 3. 1966.) U Zagrebu završio klasičnu gimnaziju i bogosloviju. Napušta svećeničko zvanje, upisuje se na studij prava, zatim na Evangeličku visoku školu u Sopronu te na Evangeličko sveučilište u Rostocku. Postaje evangelički župnik u Požegi. U I. svjetskom ratu izveden je pred ratni sud te neko vrijeme boravi na fronti. Kraj rata dočekao u Krakovu, gdje javno djeluje među Poljacima i prihvaća naše povratnike iz ruskog zarobljeništva. God. 1921. vraća se u Dugo Selo i tu živi baveći se novinarstvom, književnošću i politikom. Bio je politički sljedbenik J. J. Strossmayera. Postavljen je za starješinu Jugoslavenskog sokola i tri puta za komesara općine. God. 1927. pristupa Starokatoličkoj crkvi; 1938. biran je za zastupnika u Narodnoj skupštini i 1939. seli s obitelji u Beograd. Bio je vijećnik proširenog sastava AVNOJ-a (1945). Umirovljen 1954, a do kraja života u Beogradu je starokatolički biskup za Srbiju, Vojvodinu i Kosovo. Pjesme za djecu i mladež piše na hrvatskom književnom standardu i na kajkavskom narječju. je objavio i u zasebnim knjigama. U humoristično-satiričnim pjesmama režimski se osvrće na političke događaje svojega vremena, karikirajući najviše političku biografiju S. Radića (ciklus *Pesme i kipi o presidentu Stipi*). Pisao je prigodnice Strossmayeru te prigodom raznih društvenih događaja. (Šonje 1993)

21.1.

„Bogec Strossmayer“⁶⁴ (*Koprive*, 23(1926)45, 715)

21.2.

„Post festum“⁶⁵ (*Koprive*, 23(1926)46, 731)

21.3.

„Pred monumentom Strossmayerovim“ (*Jugoslavenske novine*, 3(1938)96, 7)

22. DOMJANIĆ, Dragutin⁶⁶

22.1.

„Vizija“ (*Strossmayer. Koledar*, 1(1907), 77)

23. DONČEVIĆ, Ružica⁶⁷

23.1.

„Na Josipovo. Posvećeno dičnom svečaru“ (*Narodna obrana*, 3(1904), 66)

23.2.

„Otcu domovine, slavnom biskupu i narodnom dobrotvoru Dr. Josipu Jurju Strossmayeru, prigodom njegova devedesetoga rođendana“ (*Narodna obrana*, 3(1904), 27; *Strossmayer. Koledar*, 4(1910), 33 – pod naslovom: *Otcu domovine*)

23.3.

⁶⁴ Prigodom otkrića spomenika Josipu Jurju Strossmayera u Zagrebu.

⁶⁵ Isto.

⁶⁶ Hrvatski pravnik i pjesnik (Krči kraj Adamovca, 12. 9.1875.–Zagreb, 7. 6. 1933.). Završio Pravni fakultet 1898. u Zagrebu, gdje je 1899. i doktorirao. Službovao kao sudac; bio vijećnik Banskoga stola. Iako poznat u prvom redu kao pjesnik kajkavskoga književnog izraza, književni je put započeo štokavskom zbirkom *Pjesme* (1909), u kojoj je izrazio svoje temeljne osjećaje i poglede na svijet, što je ponovio i u kajkavskim pjesničkim zbirkama (*Kipci i popevke*, 1917; *V suncu i senci*, 1927; *Po dragomu kraju*, 1933). U najboljim pjesmama uspio je ipak uskladiti subjektivnu pjesničku misao s ambijentom i jezikom, pri čemu je do punog izražaja došao smisao i osjećaj za boju, zvuk, melodioznost i slikovitost u skladu s impresionističkim pjesništvom karakterističnim za razdoblje moderne na prijelazu stoljeća. U takvim pjesmama treba tražiti vrhunske domete njegove umjetnosti, kao i u nekim stihovima s ratnom tematikom (*Prošecija; Ciklame, krvave ciklame*), u kojima je progovorio i pjesnik društvene optužbe, iako i tu s prizvukom sentimentalizma. Pod pseudonimom *Vujec Grga* objavio je »marionetsku igru« za djecu *Petrica Kerempuh i spametni osel* (1921). (Kalinski 1993)

⁶⁷ Hrvatska pjesnikinja i prigodničarica (Osijek, 30. 8. 1878.–Osijek, 19. 8. 1955.) Rođena kao Rosa Julijana. Pisala je pjesme za djecu i odrasle. Objavila je *Sitne pjesme* (1905.) i *Vesele zgone: tri tuceta šaljivih pjesama za odraslu djecu* (1923.). (Sablić Tomić i Rem 2003)

„Pri odru dra. Josipa Jurja Strossmayera“ (*Narodna obrana*, 4(1905), 87; *Strossmayer. Koledar*, 4 (1910), 34)

23.4.

„Josipu Jurju Strossmayeru“ (*Hrvatski list*, 7(1926)260, 3)

24. DUGONJIĆ-VRHOVČIĆ, Nedjeljko⁶⁸

24.1.

„Nad odrom Josipa Jurja Štrosmajera“ (*Istina*, 1(1905)16, 121)

25. DUJMUŠIĆ, Dragan Augustin⁶⁹

25.1.

„Josipu Jurju Strossmayeru“ (*Vrhbosna*, 19(1905)8, 136)

26. DUKAT, Vladoje⁷⁰

26.1.

⁶⁸ Hrvatski franjevac, pjesnik i prigodničar (Vareš, 19. 3. 1885 – Visoko, 2. 10. 1918). Gimnaziju pohađao 1899–04. u Gučoj Gori kraj Travnik i Visokom. Potom stupio u Franjevački red u Fojnici 1904. Filozofiju i bogosloviju studirao u Livnu i Sarajevu 1906–10, a zaređen je za svećenika 1909. Bio kapelan u Jajcu, Tuzli i Varešu, nastavnik u Visokom te urednik *Glasnika sv. Ante* 1917–18. Pisao je pjesme, propovijedi, crtice i članke religioznog sadržaja, potpisujući se također pseudonimima *Serafin Zvezdanov*, *Ljubomir Budimirov*, *Dug Vrhovčić*, *Nedj. Dugonići Nedjeljko*. Objelodanio je nekoliko samostalnih djela i surađivao u *Glasniku Presvetoga Srca Isusova* (1905, 1907), *Istini* (1905), *Ružičnjaku sv. Franje* (1905, 1910), *Glasniku sv. Ante* (1906–18), *Marijinu cvijetnjaku* (1906), *Pobratimu* (1906–08), *Kršćanskojobitelji* (1907–09), *Luči* (1907–08), *Hrvatstvu* (1908), *Serafinskom perivoju* (1909–13), *Za vjeru i dom* (1909–10), *Glasniku sv. Franje* (1911, 1913–15), *Napretku* (kalendar, 1916–17), *Našoj misli* (1916) i *Obitelji* (1918). Bavio se također fotografijom i glazbom. (Kovačić 1993)

⁶⁹ Hrvatski svećenik, pjesnik, glazbenik i prigodničar (Gradačac, 1884. –Varaždinu 1916). Studij teologije završio je u Sarajevu, a zatim je studirao crkvenu glazbu u Regensburgu. Za svećenika je zaređen 1907., a pet godina kasnije ušao je u kapucinski red. Bavio se glazbom i skladao. Jedinu zbirku pjesama *Iskre srca moga* objavio je 1910. u Rijeci. Pisao je i stihove budničkoga i rodoljubnoga značaja te prigodnice. U Sarajevu je u izdanju „Mladog teologa“, časopisa studenata Vrhbosanske teologije, 1993. objavljena zbirka Dujmušićevih sabranih pjesama, koju je uredio i pogovorom popratio Željko Ivanković. (Pavlović i Vučić 1993)

⁷⁰ Hrvatski filolog, književni povjesničar i prigodničar (Zagreb, 10. 12. 1861 – Zagreb, 12. 11. 1944). Klasičnu i slavensku filologiju studirao u Beču i Zagrebu. Proučavao hrvatsku književnost (*O našijem humoristima: Antunu Nemčiću, Janku Jurkoviću, Vilimu Korajcu*, 1912; *Nemčićev »Kvas bez kruha ili tko će biti veliki sudac«*, 1944. i dr.), a osobito stariju kajkavsku književnost (*Život i književni rad Ivana Krizmanića*, 1903; *Lovrenčićev »Petrica Kerempuh«*, 1919; antologija *Sladki naš kaj. Ogledi iz stare kajkavske književnosti*, 1944. i dr.), bavio se starom hrvatskom leksikografijom (*Jambrešićev »Lexicon Latinum«*, 1912; *Rječnik Fausta Vrančića*, 1925; *O kompoziciji i vrelima Belostenčeva »Gazophylaciuma«*, 1928; *Rječnik Mažuranića i Užarevića*, 1937. i dr.). Sustavno je hrvatsko čitateljstvo upoznao s engleskom i američkom književnošću (osim članaka po časopisima, također i *Čitanka iz englesko-američke i skandinavske književnosti*, 1903). (Splivalo Rusan 1993)

„U slavu Josipa Jurja Strossmayera, biskupa bosanskog i sriemskog na 8. rujna 1900, dan pedesetgodišnjice njegova biskupovanja“ (*Prosvjeta*, 8(1900)17, 521)

27. EVETOVIĆ, Ante⁷¹

27.1.

„Proslov u slavu preuzvišenoga gospodina Josipa Jurja Strossmayera prigodom njegove devedestgodišnjice“ (*Narodna obrana*, 4(1905), 28)

27.2.

„Na grobu hrvatskoga Mecene“ (*Narodna obrana*, 5(1906), 82)

27.3.

„U grob nose najvećeg Hrvata“ (*Strossmayer. Koledar*, 1(1907), 78).

27.4.

„U spomen stogodišnjice rođenja biskupa J. J. Strossmayera, 1815.-1915.“ (*GBBS*, 43(1915)3, 25)

28. GAJ, Velimir⁷²

28.1.

⁷¹ Hrvatski pjesnik i franjevac (Bački Aljmaš, 12. 6. 1862 – Valpovo, 24. 2. 1921). Od 1876. pohađao isusovačku gimnaziju u Kaloči (Kalocsa) kamo ga je uputio i za nj se brinuo rođak I. Antunović, preporoditeljski prvak bačkih Hrvata. Franjevcem je postao 1881. i uzeo ime Ante. Filozofiju je učio u Vukovaru (do 1883) i Dunaföldváru (do 1884), bogoslovne studije u Baji. Svećenikom je postao 1886. Položivši ispite za profesora filozofije i teologije, predavao je filozofiju u Dunaföldváru, crkveno pravo i povijest u Baji (1888–97). Dvije godine bio je gvardijan u Baji (1897–99), potom, ne prihvaćajući franjevačku obnovu, postao svećenik Pečujske biskupije; zadržao je redovničko ime Ante i uzeo književno Miroljub. Bio je kapelan u Egerágu te župnik u Veliškovcima (1901), Harkanovcima (1902–11) i Valpovu (od 1912). Jedan je od utemeljitelja Kluba hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku (1909). Pjesmama se javio 1884. u *Nevenu*, gdje surađuje do 1904. Objavljivao je i u *Subotičkim novinama* (1884–1921), *Subotičkoj Danici* (1891, 1895, 1902), *Viencu* (1892–1902), *Književnom severu* (1927, 1931) i dr. Njegove su pjesme objelodanjene i u zbirci *Spomen-cvijeće iz hrvatskih i slovenskih dubrava* (Zagreb 1900), antologiji *U pjesmi i priči* (Osijek 1906), *Bunjevačkoj narodnoj čitanci* (Subotica 1931) i dr. Za života tiskao je zbirku *Sretni i nujni časi*, a o desetoj obljetnici smrti objelodanjene su dvije knjige izbora iz njegova pjesništva. (Vuković 2000)

⁷² Hrvatski pravnik, književnik i prigodničar (Zagreb, 10.4.1845 – Zagreb, 2.8.1902). Sin Ljudevita, vođe ilirskoga pokreta. Studij prava s doktoratom završio u Zagrebu (1866). Bio je pristav pri Zemaljskoj vladi u Zagrebu, otpušten iz političkih razloga. Sredio je očevu bogatu knjižnicu i popratio bibliografskom studijom (*Knjižnica Gajeva*, 1875). Sa sestrom Slavom uređivao je *Danicu ilirsku* (1863–67), potom pokrenuo *Književnu zabavu hrvatsko-srbsku* (1868–72). Pisao je pjesme, novele, putopise, književne i kazališne kritike, igrokaze, povijesne i zemljopisne članke te prevodio uglavnom s klasičnih jezika. Pjesme i prijevode objavio je u zbirci *Lira* (I–II, 1870–71). Osim poeme *Nikola Zrinski* (1866) i poučne komedije *Grabancijaš preporođen* (1882), napisao je predgovor i tumač za knjigu B. Karnarutića *Vazetje Sigeta grada* (1866). Angažirao se i u rješavanju bosanskog pitanja zauzimajući se za pripojenje Bosne Hrvatskoj (*Balkan-divan*, 1878). (Pogačnik 2000)

„Preuzvišenomu i presvietlomu gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru, đakovačkom iliti bosanskom biskupu, pravomu tajnomu savjetniku itd. itd. Prvomu mecenatu narodnomu (Spomen 21. i 22. Listopada 1866.)“ (*Narodne novine*, 32(1866), 247)

29. GRLOVIĆ, Milan⁷³

29.1.

„Himna u slavu posvete nove stolne crkve đakovačke dne 1. listopada 1882.“ (*GBBS*, 10(1882)18, 174-175)

29.2

„1815“⁷⁴. (*GBBS*, 13(1885)17, 165-166)

29.3.

„1850.“(*GBBS*, 13(1885)17, 166)

29.4.

„1885.“ (*GBBS*, 13(1885)17, 166-167)

30. GRŽETIĆ, Josip⁷⁵

⁷³ Hrvatski novinar i književnik (Križevci, 10.10.1852 – Zagreb, 9.6.1915). Potomak plemićke obitelji Gerloczy. Pučku školu polazio u rodnome gradu, a gimnaziju u Varaždinu. Godine 1868. objavio mu je Gj. Deželić prvi prozni tekst (*Petar Veliki*, u *Dragoljubu*), a 1870. u Varaždinskom je kazalištu izvedena njegova pošalica *Cjelov* (kao novinar poslije je mnogo pisao o kazalištu). Studirao je pravo u Pragu i u Beču, gdje se uključio u đačko društvo Velebit (uređivao 1874. istoimeni almanah, u kojem su priloge tiskali i H. Badalić, R. Jorgovanić, A. Palmović, S. Sakač i I. Milčetić). Kada je izbio rusko-turski rat, pokrenuo je i uređivao prvi informativni tjednik u Hrvatskoj, *Hrvatski svjetozor*; »list za naše vrieme, obrazovanje i zabavu« (1877–78). Početkom 1885. na Strossmayerovu je preporuku stupio u uredništvo *Pozora*, a uređivao je i niz drugih publikacija (*Obzor*, *Smotra*, *Prijatelj naroda*, *Ljetopis*). Godine 1889. počeo je pisati u *Narodnim novinama* kao suradnik, 1909. imenovan je odgovornim urednikom, a 1. I. 1913. bio je umirovljen. – Nakon Lj. Gaja i uz M. Dežmana, Grlović je bio novinarski profesionalac s najdužim stažem. Idejni je začetnik i poticatelj osnivanja profesionalne novinarske udruge u nas, Hrvatskoga novinarskoga društva, kojemu je 1910. postao prvim predsjednikom. Jedan je od utemeljitelja Društva hrvatskih književnika i njegova Novinarskog odsjeka, 1900. Pisao je pjesme, novele, podlistke, putopise i romane (*Prometej*, 1887), a prije smrti izašla mu je knjiga *Moj život: pjesme i proza: 1874–1914*. Prevodio je s njemačkoga, talijanskoga i ruskoga. Do danas je sačuvao vrijednost njegov *Album zaslužnih Hrvata* (I–III, 1898–1900). (Novosel 2011)

⁷⁴ U ranijim popisima ova se prigodnica vodila kao djelo anonimnog autora. U tekstu Biskupovi listovi (...) Milanu Grloviću, Grlović se nedvosmisleno odredio kao autor tri „pjesmotvora“ kojima je Strossmayeru čestitao „70-godišnji vijek“, a biskup mu je uzvratio vlastoručnim zahvalnim pismom. (*Strossmayer koledar*. 1907. Zagreb, 95-96)

⁷⁵ Pisac (Kras na Krku, 9. VI. 1837 – Mundanije na Rabu, 29. XII. 1896). Gimnaziju polazio 1849–57. u Rijeci, a bogosloviju 1857–61. u Gorici. Kao svećenik službovao uglavnom u Mundanijama. Gržetićevo naglašeno domoljublje utemeljeno je u glagoljaškoj tradiciji zavičajne Dobrinjštine, a oblikovalo se i pod utjecajem riječkog profesora F. Kurelca. G. se kolebao između Strossmayerove i Starčevićeve nacionalno-ideološke koncepcije. Djelovao je na vrhuncu hrvatskoga narodnog preporoda u Dalmaciji i Istri koje su bile izdvojene iz matice, pa je

30.1.

„Slavnomu biskupu Juriju Strossmayeru.“ (*Narodni koledar(Zadar)*, 4(1866), 81-82)

30.2.

„Vladiki“⁷⁶ (*Vienac*, 14(1882)44, 711)

31. HADŽIĆ, Nikola⁷⁷

31.1.

„Naša mlada srca gore (prvi stih)“ (Martinović 1912: 429)

32. HARAMBAŠIĆ, August⁷⁸

32.1.

„Poglavici hrvatskih uzora. Po uzori narodnjačkih oda, kojih ni vrag ne razumije“ (*Vragolan*, 2(1882), 20)

poticao duh nacionalnoga kulturnog zajedništva. Objavio je četrdesetak pretežito rodoljubnih pjesama oslanjajući se i nadograđujući na pjesničke modele preporodne epohe i škole romantizma. Bio je suradnik listova i časopisa: *Bog i Hrvati*, *Dragoljub*, *Glasonoša*, *Hrvatska vila*, *Hrvatski koledar*, *Il Nazionale (Narodni list)*, *Katolički list*, *Leptir*, *Narodni koledar*, *Naša sloga*, *Naše gore list*, *Primorac*, *Prosvjeta*, *Slavija* (Ljubljana), *Slovenski glasnik* (Celovec), *Srijemski Hrvat*, *Vienac*, i *Zvezda*. Potpisivao se i kao *J. G. Krasanin*, *Krasanin*, *J. G. K.*, *D. J. Krasanin*, *Joso G.*, *D. J. Gržetić* i *Jozo G.* Nazivali su ga Zlatousti. Od njegovih proznih ostvaraja ističu se pripovijesti tiskane u *Viencu: Na parobrodu* (1870), *Bodulka* (1873), *Lice laže, krv ne laže* (1875) i *Roko* (1885) te roman *Urotnici. Izvorna historičko-narodna pripovijest* (*Hrvatska vila*, 1882–83) u kojima G. povezuje romantičarske književne postupke i motive s realističkom deskriptivnošću. Za pripovijetku *Vrzi kapa ili Mladomisnik* iz 1872. dobio je nagradu Matice dalmatinske. (Strčić 2002)

⁷⁶ Objavljeno pod zajedničkim naslovom: *Naši pjesnici o djakovačkoj svečanosti*.

⁷⁷ Hrvatski učitelj i književnik (Srijemska Mitrovica 4. 12. 1871. – Zagreb 25. 12. 1871.) Službovao je kao učitelj i školski ravnatelj u više škola u Vojnoj Krajini. Pisao je pjesme i pripovijetke, stručne članka i knjige iz područja odgoja i obrazovanja. Prigodnice je pisao caru Franji Josipu i biskupu Kukoviću i biskupu Strossmayeru. (Pleše 2002)

⁷⁸ Hrvatski pravnik, književnik, prevoditelj i publicist (Donji Miholjac, 14.7.1861–Stenjevec, Zagreb, 16.7.1911). Pravo je studirao u Beču i Zagrebu; diplomirao je 1884., a doktorirao 1892. Bio je pripadnik Stranke prava i njezin književni glasnogovornik. Već u studentskim godinama djelovao je kao slobodni književnik te uređivao pravaški književni časopis *Hrvatska vila* (1882/83), a zatim i *Balkan* (1886). Nakon završetka studija radio je neko vrijeme u odvjetničkoj kancelariji J. Franka. Triput je biran za zastupnika u Hrvatskom saboru. Zbog književne i političke djelatnosti bio je višekratno zatvaran. Izabran je za prvoga tajnika Društva hrvatskih književnika (1900). God. 1909., već bolestan, prihvatio je službu tajnika Zemaljske vlade u Odjelu za bogoštovlje, što su njegovi stranački prijatelji doživjeli kao izdaju pravaštva. Umro je u duševnoj bolnici. Prve pjesničke radove objavljivao je u *Viencu* od 1879. Književnu karijeru napustio je 1902. Vrhunac popularnosti doživio je 1880-ih i početkom 1890-ih kada su mu mnogobrojne pjesničke zbirke donijele status vodećega hrvatskog Pjesnika: *Ružmarinke* (1882), *Slobodarke* (1883), *Sitne pjesme* (1886), *Nevenke* (1892), *Izabrane pjesme* (1895), *Pjesničke pripovijesti* (1889). Pisao je i pjesme i priče za djecu, operna libreta (*Zlatka*, 1885; *Armida*, 1896) za I. Zajca i političke članke. Najznačajniji su mu prijevodi protuturskih pjesama H. Boteva i drugih pjesnika (*Bugarske pjesme*, 1886) i *Pjesničkih pripovijesti* T. Ševčenka (1887). Pjesnički opus obilježen je ponajviše ljubavnom lirikom jednostavne strukture te duljim domoljubnim pjesmama pravaškoga idejnog usmjerenja. (Sablić Tomić i Rem 2003)

32.2.

„Biskupu Strossmayeru“ (*Vienac*, 29(1897)12, 181; *Obzor*, 38(1897), 64)

33. HRANILOVIĆ, Jovan⁷⁹

33.1.

„Najslavnijem hrvatskom biskupu Dr. Josipu Jurju Strossmayeru na dan Njegove sv. alem-mise“ (*GBDS*, 26(1896)3, 17-18.)

33.2.

„Veleumnom slavljeniku Josipu Jurju Strossmayeru o pedesetogodišnjici biskupovanja“ (*Vienac*, 32(1900)36, 553)

33.3.

„Na grobu Strossmayera“ (*Hrvatsko kolo*, 1(1905), 15-16)

33.4.

„Nad odrom najvećega Hrvata’ – ovako plače hrvatski pjesnik“ (*Obzor*, 46(1905), 85; *Hrvatski branik* 13(1905), 31)

34. ILIJAŠEVIĆ, Stjepan⁸⁰

34.1.

⁷⁹ Grkokatolički župnik, pjesnik i prigodničar. Rodio se 1855. u Kričkama u Dalmaciji. Za svećenika je zaređen 1878. godine. Bio je biskupov tajnik, župnik u Žumberku, Kaštu i Radatovićima, Sošicama, kapelan rusinskih grkokatolika. Bio je Urednik *Obzora* i *Vijenca*. Napisao je velik broj članaka političkog i beletrističkog sadržaja u raznim novinama, časopisima i almanasima. U početku je bio pravaš, potom se priklonio južnoslavenskoj ideji. Bio je urednik *Obzora* (1898) i *Vienca* (1899–1900). Pisao je pjesme (*Žumberačke elegije*, 1886; *Izabrane pjesme*, 1893), pripovijetke, književne kritike i polemike. U književnim sukobima između »starih« i »mladih« bio je najistaknutiji predstavnik »starih«, zastupajući realističku poetiku te didaktičku i rodoljubnu svrhovitost književnosti, a u kritikama i polemikama žestoko je napadao naturaliste te program moderne i larpurlartizam »mladih«. Pisao je pjesme, pripovijetke i prikaze suvremenih književnih djela. Najpoznatija mu je zbirka stihova *Žumberačke elegije*. Umro je u Novom Sadu 1924. (Šicel 2000)

⁸⁰ Hrvatski pedagog, svećenik, pjesnik i prigodničar (Oriovac, 1.1.1814 – Varaždin, 3.1.1903). Završio studij filozofije u Zagrebu i teologije u Pešti, gdje je i doktorirao 1836. Studirao je zajedno s biskupom Strossmayerom, s kojim je bio i prijatelj. Imenovan vjeroučiteljem i propovjednikom 1843. na Kraljevskoj akademiji u Zagrebu te profesorom bogoslovlja u sjemeništu. Od 1850. hrvatski pouzdanik u Carskome kraljevskom ministarstvu za bogostovlje i nastavu u Beču. Nadzornik pučkih i realnih škola, od 1857. kanonik Čazmanskoga kaptola u Varaždinu, 1861. zastupnik svojega kaptola u Saboru. Objavio je prvo opsežnije pedagoško djelo na hrvatskom jeziku: *Obuka malenih ili katehetika* ... (1850). Kao ilirac surađivao je u mnogim časopisima, osobito 1860-ih. U početku pisao prigodne pjesme na latinskome, s uzorima u klasičnoj književnosti, a potom na hrvatskome domoljubne, religiozne i satirične pjesme, uglavnom didaktične namjene (*Izabrane pjesme*, 1876; *Nove pjesme*, 1884; *Šala i satira*, 1892; *Zimzelenke*, 1901). (Serdarević 2000)

„Josipu Jurju Strossmayeru“ (*Pozor*, (1884), 262)

35. IVANČIĆ, Stjepan Marija⁸¹

35.1.

„Preuzvišenom pragospodinu Josipu Jurju Strossmayeru prilikom skorog dara trećem samostanskom redu sv. Franje u Dalmaciji i Istri kano gojitelju glagoljice“ (*GBBS*, 32(1904)22, 172)

35.2.

„Preuzvišenom gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru prilikom skorog dara trećem samostanskom redu sv. Franje u Dalmaciji i Istri kano gojitelju glagoljice“ (*Vrhbosna*, 18(1904)22, 383)

36. IVANIŠEVIĆ, Mate⁸²

36.1.

„Slava Strossmayeru! Proslov izrečen po Mati Ivaniševiću u Hrvatskoj čitaonici u Rumi prigodom proslave... uspomene na biskupa Josipa Jurja Strossmayera dne 22. travnja god. 1906.“ (Tisak Hrvatske dioničke tiskare (1906), 4)

37. IVIČEVIĆ, Mate⁸³

37.1.

„Prigodom boravka prepoštovanoga dra Franje Račkoga u Splitu dne 26. lipnja miseca. Napitnice. I. P. P. J. Strossmajeru“ (*Narodni list*, (1906)12, 53)

⁸¹ Hrvatski franjevac trećororedac glagoljaš, prigodničar (Cres 28. 8. 1852.- Zadar 8. 4. 1925.). Istaknuti je povjesničar redovničke zajednice kojoj je pripadao, kao i hrvatske ćirilometodske baštine. Napisao je niz rasprava i knjiga posvećenih ovim temama, a Strossmayeru je uputio prigodnice u sklopu njegove potpore kod istraživanja i promicanja ćirilometodske baštine. Obnašao je niz dužnosti u hrvatskim dalmatinskim, primorskim i istarskim gradovima i u Rimu, a biografi posebno ističu čast koju je imao 1880. kada je Rimu na 1000 obljetnicu od kada je papa Hadrijan II. odobrio staroslavensko bogoslužje u liturgiji, po odobrenju samoga Svetoga Oca, otpjevao svetu misu na staroslavenskom jeziku. (Galović 2015)

⁸² Hrvatski svećenik, novinar i prigodničar (Valpovo 1870.- Ruma 1911.). Školovao se u Valpovu i Osijeku, a bogosloviju je pohađao u Baji i Beču. Bio je župnik u Vođincima i Rumi. Suradivao je u biskupijskom Glasniku i mitrovačkom Hrvatskom braniku i drugim novinama. Jedan je od utemeljitelja Kluba hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku. U Zadru je objavio knjigu Zrcalo ćudorednog života (1894.) (Majer 1925)

⁸³ Hrvatski svećenik, književnik i preporoditelj, sakupljač narodnih pjesama i prigodničar. (Drvenik 1824.- Split 1875). Autor je osam knjiga na hrvatskom i talijanskom jeziku, među kojima su Književnost dalmatinska (1850), *Pjesma pučka* (1853), *Vinac pisama mirisa dalmatinskog, hrvatskog i slovinskog* (1861.), *Jabuka* (1867). Pisao je prigodnice Račkom i Strossmayeru. (Antoljak 2004)

38. IVIĆ, Josip Stjepan⁸⁴

38.1.

„Strossmayer gradi katedralu“ (Ivić, Josip Stjepan (1973) *U susret vječnosti. Pobožne popijevke Josipa Stj. Ivića, župnika đakovačkog u miru*. Đakovo: Tipografija)

39. JAGAR, Ante B.⁸⁵

39.1.

„U đakovačkom hramu“ (*GBBS*, 22(1894)16, 149-150)

39.2.

„Josipu Jurju Strossmayeru k proslavi 60. godišnjice svećeničkog života“ (*KL*, 49(1898)6, 47)

40. JAGODIĆ, Ilija⁸⁶

40.1.

Sonet u slavu biskupu, u: (*GBBS*, 26(1898)5, 66)

41. JURKOVIĆ, Eduard⁸⁷

41.1.

„Pozdrav preuzvišenom, presvietlom i prečastnomu gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru, Bož-

⁸⁴ Hrvatski svećenik i pjesnik (Đakovački Selci 18. 3. 1902. – Đakovo). Kao svećenik đakovačko-srijemske biskupije službovao je u Županji (6 godina), Bapskoj (14 godina), Vuki (4 godine), Veliškovcima (12 godina) i Đakovu (10 godina). Objavio je zbirku pjesama *U susret vječnosti* (Đakovo 1973.), pedesetak propovijedi, razne pastoralne i povijesne članke te književne recenzije. (Ćurić i Džakula 2003)

⁸⁵ Svećenik, marijanski pjesnik i prigodničar, rođen je 7. prosinca 1867. u Novskoj. Bio je župnik u nekoliko župa, kapelan u Novoj Gradiški i kateheta u Samostanskoj školi u zagrebu. Uređivao je časopis *Kršćanska škola*. Poeziju je objavljivao u časopisima *Katolički list*, *Vrhbosna* i *Obzor*. Pjesme je sabrao u zbirku *Vjeri i Bogu* (Nova Gradiška 1895.). Pisao je i sonete, poznat je njegov *Sonetni vijenac* nadahnut Bogorodicom. Umro je u Novskoj 3. kolovoza 1899. Nakon smrti Ante Jagar pada u zaborav, a 1996. Poglavarstvo Novske pretiskava njegovu knjigu *Vračanje i gatanje*. Po ovom piscu iste godine je nazvana Gradska knjižnica i čitaonica u Novskoj. Uvršten je u *Zavičajnu* čitanku (Novska 2004). (Ćurić 2005b)

⁸⁶ Svećenik i prigodničar (Osijek, 18. 7. 1840.- Garčin, 23. 9. 1924.). Strossmayer ga zaređio za svećenika 28. rujna 1866. Bio je kapelanom u Zemunu, Slankamenu, Rumi, Osijeku 2, Retkovcima i Bošnjacima. Župnik je u Garčinu od 1883. gdje je dočekaio mirovinu 1921. Sahranjen je na Garčinskom groblju. Pjesnički i prigodničarski opus mu je nevelik. (Starešina i Dević 2008)

⁸⁷ Hrvatski svećenik i prigodničar (Požega 29. 3. 1829.- Đakovo 7. 4. 1863.) Zaređen 5. 6. 1851. Bio je rođeni brat Janka Jurkovića, poznatog hrvatskog pisca. Kapelan u Osijeku i Zemunu. Duhovnik u Bogoslovnom sjemeništu u Đakovu (1861.-1863.). Umro obavljajući tu službu u Đakovu 7. 4. 1863., u 34. godini života i 12. misništva. (Srakić 2013b)

jom i apoštolske stolice milostju bosansko-djakovačkom i sriemskom biskupu, Nj. C. K. apošt. veličanstva pravom tajnom savjetniku i začastnom dvorskom kapelanu, mudorljublja i sv. bogoslovja doktoru i.t.d. prigodom njegova povratka iz Rima prikazan u ime svetjenstva okružja osječkoga Eduardom Jurkovićem, gradskim kapalenom u Osieku.“ (Lehman i drug. 1859)

42. KAPIĆ, Juraj⁸⁸

42.1.

„Pjesma o biskupu Štrosmajeru“ (*Pučki list*, 3(1893)3, 49-50)

42.2.

„Biskupu Štrosmajeru prigodom smrti Franje Račkoga“ (*Pučki list*, 4(1894)5, 36)

42.3.

„Pjesma o biskupu Štrosmajeru“ (*Pučki list*, 15(1905)8, 85-86 ⁸⁹)

42.4.

„Pjesma o biskupu Štrosmajeru“ (*Pučki list*, 29(1921)2, 10-11)⁹⁰

43. KATALINIĆ JERETOV, Rikard⁹¹

43.1.

„O pedesetljetnici biskupovanja prosvjetnog vođe hrvatskog naroda Josipa Jurja Strosmajera“ (*Narodni list*, 39(1900), 70)

⁸⁸ Hrvatski pedagog, pjesnik, putopisac i prigodničar (Jesenice kraj Omiša, 24.7.1861 – Split, 15.7.1925). Učiteljsku školu završio u Arbanasima; bio učitelj u Bristu, Jesenicama i Splitu, gdje je uređivao *Pučki list* (1901–02). Objavio stihovanu pripovijest *Mile Gojsalića* (1888), napisanu pod utjecajem L. Botića, pjesničku zbirku *Pučke pisme* (1895), u duhu A. Kačića Miošića, a u putopisu *Sa putovanja* (1900) opisao putovanja po Austriji, Italiji i BiH. Djela su mu prožeta domoljubljem. Ostala djela: *Pjesma o ratu na Balkanu* (1912), *Petar Zrinović i Krsto Frankopan* (1919) i dr. (Širola 1925)

⁸⁹ Inačica pjesme iz 1893.

⁹⁰ Inačica pjesme iz 1893.

⁹¹ Hrvatski književnik (Volosko, 8.1.1869–Split, 29.9.1954). Trgovačku je akademiju završio u Rijeci, a strane jezike usavršavao u Beču, Münchenu, Parizu i Londonu. Radio je kao činovnik u Zadru, Opatiji, Zagrebu i Splitu. Progonjen od austrougarskih vlasti, kraj I. svjetskog rata dočekaao je u bečkome zatočeništvu, a pod talijanskom okupacijom za II. svjetskog rata bio je više mjeseci u koncentracijskom logoru na Liparima. Tipičan je predstavnik hrvatskog regionalizma, poznat kao pjesnik mora, Hrvatskoga primorja i Istre. Nastavljajući tradiciju hrvatskoga narodnog preporoda suprotstavljao se talijanskim i talijanaškim utjecajima u Dalmaciji i Istri pa je i njegovo pjesništvo, premda iskreno i neposredno, u službi izrazito tendencioznog isticanja domoljubnih osjećaja s podosta romantičarske retoričnosti, prosvjetiteljskoga pragmatizma, deskriptivnosti i populizma. Objavio je zbirke *Pozdrav istarskog Hrvata* (1891), *Mrtvoj majci* (1894), *Primorkinje* (1897), *Zadnje pjesme* (1901), *S moje lire* (1904), *Sa Jadrana* (1908) i *Mrtvoj sestri* (1910). Također je objavio zbirke *Crtice iz Istre* (1896) i *Inje* (1902) te knjigu proze *Našim morem i našim krajem* (1910). (Strčić, 1987), (Šunjić 2009)

43.2.

„Nad odrom Strossmayera“ (*Narodni list*, 44(1905), 29)

43.3.

„Priča o Strossmayeru“ (*Narodni list*, 44(1905), 38⁹²; *Svačić (kalendar)*, 3(1906), 1-2)

43.4.

„Neumrlom Strossmayeru na otkriće spomenika u Zagrebu“ (*Novo doba (Split)*, 9(1926)258, 9; *Novosti*, 20(1926)309, 2; *Pučka Prosvjeta*, 6(1926)12, 192; *Biblioteka Jugoslavenske škole*, 1(1931-32)2, 8⁹³; *Školske svečanosti*, 1(1937-38)3, 49)

44. KILANK, Jakov, Jakob⁹⁴

44.1.

„Dika Hrvata“ (*Vrhbosna*, 14(1900)17, 301)

45. KOHARIĆ, Janko⁹⁵

45.1.

„Strossmayeru“ (*Svjetlo*, 15(1900), 37; *Glasonoša*, 1(1905), 12; *Novi list*, 8(1905), 99)

46. KOVAČEVIĆ, Gjuro⁹⁶

⁹² Pročitana na komemoraciji Strossmayeru u Zadru 8.5.1905.

⁹³ Pod naslovom *Neumrlom Strossmayeru*.

⁹⁴ Redovnik isusovac, gimnazijski profesor i prigodničar (Łusč, 9. 1856. - Travnik 13. 11. 1916). Podrijetlom je lužički Srbin, katolik, iz mjesta Łusč (njem. Lauske) u današnjoj Njemačkoj. Studirao je teologiju u sjemeništu za lužičke Srbe Pragu. U Bosni i Hercegovini je djelovao kao profesor grčkog i hebrejskog jezika na travničkoj Gimnaziji. Posebno se isticao u grčkom jeziku, kao govornik i pisac oda na tom jeziku koje je objavljivao u časopisu *Vrhbosna*. U travničkoj gimnaziji je bio profesor jezika, prefekt nauka i knjižničar. Osim na hebrejskom, grčkom i lužičkosprskom objavljivao je na hrvatskom jeziku razne tekstove i prigodne pjesme Stadleru i Strossmayeru u bosansko-hercegovačkim publikacijama *Vrhbosna*, *Bosanski glasnik prijatelj*, *Spomen-knjizi iz Bosne* (1904). (Badalić 1932, Wjaesławk 1968)

⁹⁵ Hrvatski povjesničar i prigodničar (Tovarnik, 8.10.1877–Dubrovnik, 10.2.1905). Završio studij povijesti i zemljopisa na Sveučilištu u Zagrebu (1900). Gimnazijski nastavnik u Splitu (1901–03) i Dubrovniku (od 1904). Autor više kraćih historiografskih tekstova, među kojima se ističe *Kraj hrvatskoga nacionalnoga kraljevstva* (*Das Ende des kroatischen Nationalkönigtums*, 1904). Više je pozornosti izazvao recenzijama (*Renesansa: izvor moderne kulture*, 1900; *Natko Nodilo*, 1901), u kojima je uz kritiku djela iznosio i svoja gledišta na suvremeno hrvatsko društvo i znanost. Tekstove je objavljivao u listovima *Svjetlo*, *Pokret*, *Hrvatska misao*, *Obzor*, *Život* i dr. (Majnarić 2009)

⁹⁶ Odvjetnik, javni bilježnik, pjesnik i prigodničar. (Osijek, Gornji Grad – Đakovo, 5. 2. 1910). Pohađao je bogoslovni fakultet u Đakovu 1861.-62., kasnije ja završio pravo u Zagrebu. U Đakovu djeluje kao odvjetnik od 1875. godine. Kao član HPD “Sklad” upisan je 1876., a 1877. godine je bio član upravnog odbora. Bio je predsjed-

46.1.

„Biskupu J. J. Strossmayeru u oči 1. listopada 1882.“ (*GBBS*, 10(1882)19, 181)

46.2.

„VLADICI JOSIPU JURJU STROSSMAYERU O IMENDANU DNE 19. OŽUJKA 1887.“ (*GBBS*, 15(1887)5, 93)

46.3.

„BISKUPU J. J. STROSSMAYERU O 50. GODU NJEGOVA SVEŠTENIKOVANJA“ (*GBBS*, 16(1888)5, 82-83)

46.4.

„Himna u slavu pedesetgodšnjice biskupovanja JOSIPA JURJA STROSSMAYERA“ (*GBBS*, 28(1900)17, 135)

47. KOTZIAN, Samuel⁹⁷

47.1.

„Festivus applausus illustrissimo ac reverendissimo domino domino Josepho Georgio Strossmayer a. a. 1.1. et philae, nec non s. a. theologiae doctori s. caesariae et regio apostolicae majestatis honorario capellano aulico ecclesiarum Bosnensis seu Diacovariensis et Syrmienis canonice unitarum neo-consecrato episcopo dum faustis auspiciis die 29. septembris anno 1850 sedem suam adiret a palaestra literaria Essekiensi pio candore oblatu per P. Samuelem Kotzian II. humanitatis professorem.“ (Esekini, Typis C. Divald, 8 str. [nepag.])⁹⁸

48. KOVAČIĆ, Ante⁹⁹

nik "Sklada" od 1882. do 1885. godine, a "Preradovića" od 1896. do 1901. godine. Prva njegova knjiga pjesama tiskana je u Zagrebu 1865. godine pod nazivom *Prve pjesme*. U Osijeku je 1871. godine tiskana njegova zbirka pjesama *Pjesme Gjura Kovačevića*. Đuro Kovačević je umro 5. veljače 1910. godine i sahranjen je na đakovačkom groblju. Pisao je prigodnice biskupu Strossmayeru i Ivanu Zajcu. (Ostajmer 2010b)

⁹⁷ Hrvatski svećenik i prigodničar (Vukovar 31. 10. 1817. – Vukovar 11. 1. 1857.). Postao je članom Provincije svetoga Ivana Kapistrana 1837. u Beču. Studirao je na filozofskim učilištima u Baji (1838.-39.) i Baču (1839.-40.). Teologiju je studirao u Baji (1840.-42.) i Budimu (1842.-44). Za svećenika je zaređen 1844. Predavao je na Gimnaziji u Požegi, a od 1850. do 1855. crkvenu povijest i crkveno pravo u Vukovaru. Objavio je dvije prigodnice na latinskom jeziku Josipu Šrotu (1847., 1848) i jednu biskupu Josipu Jurju Strossmayeru (1850). (Sablić Tomić i Rem 2003)

⁹⁸ Usp. Pšihistal 1996: 208.

⁹⁹ Hrvatski književnik (Celine kraj Marije Gorice, 6.6.1854–Stenjevec, Zagreb, 10.12.1889). Diplomirao (1878) i doktorirao (1887) na Pravnome fakultetu u Zagrebu. Za vrijeme studija aktivno je sudjelovao u radu studentskoga društva Hrvatski dom (1877) te kao pristaša Starčevićeve Stranke prava s istomišljenicima pokrenuo almanah

48.1.

„Živim pokojnikom“¹⁰⁰(*Sloboda*, 3(1880)26, 1)

49. KOVAČ, Ante¹⁰¹

49.1.

„Josipu Jurju Strossmayeru“ (*Riječ* 22(1926)260, 4)

50. KRALJIĆ, Josip Ante¹⁰²

50.1.

„Josipu Jurju Strossmayeru“ (*Jugoslavenče*, 5(1935-36)6, 1; *Dom i škola*, 7(1937-38), 6)

Hrvatska (1880). Radio je u odvjetničkim pisarnicama u Zagrebu i Karlovcu, 1889. postao je samostalni odvjetnik u Glini, ali je ubrzo obolio i umro u bolnici za duševne bolesti. Književni put započeo je poetskim tekstovima, a već je tada upozorio na svoju psihički vrlo složenu narav: osjećajući svijet kao biblijski Babilon, stihovima je izražavao konfliktno stanje u samome sebi: sukob svojih povremenih snova, djetinjstva, idile sela, simbola majke i vulkanskoga doživljaja ljubavi, sa stvarnošću, koju je fatalistički doživljavao kao kaos i beznađe iz kojega nema izlaza. U zreloj lirskoj fazi predstavio se kao oštar satiričar, napadajući narodnjake i njihovu političku opciju (travestija *Smrt Babe Čengiđkinje* na poznati Mažuranićev ep, 1880). Aktivno društveno i političko angažiranje temelj je Kovačićevih polemika i političke feljtonistike. Poznate su njegove oštre polemike sa suvremenici R. Jorgovančićem i A. Šenoom, no više na političko-ideološkome negoli književnom planu. Feljtone je pisao s naglašeno satirično-ironijskim odnosom prema aktualnim društvenim i političkim zbivanjima. Seriju feljtona *Iz Bombaja* (1879., 1884) ostvario je kao niz slika i događaja u Hrvatskoj, unutar kojih se izredao panoptikum poznatih javnih, političkih i kulturnih radnika onoga doba, s jasnim aluzijama na negativne strane (s pravaških pozicija) bilo stranačkih poteza, bilo karaktera narodnjačkih nositelja političkih zbivanja (I. Mažuranić, A. Šenoa, J. J. Strossmayer). I kao kritičar Kovačić je uspostavio oštru konfrontaciju ne samo sa stranačkim protivnicima već se nepoštedno obarao i na aristokraciju, plemstvo, ali i malograđanstvo te na strance, Nijemce i Mađare, a podjednako i na naše »njemškutare« i mađarone. (Šunjić 2009)

¹⁰⁰ Travestija po Petru Preradoviću.

¹⁰¹ Hrvatski književnik i publicist (pseudonim Pfficus), (Vrbanja, 23.5.1897 – Beograd, 15.9.1972). Gimnaziju završio u Vinkovcima 1915; potom bio mobiliziran, pao u rusko zarobljeništvo te postao solunskim dobrovoljcem. Nakon rata studirao je pravo u Beogradu i u Zagrebu te postao zastupnikom i sekretarom Narodne skupštine u Beogradu. Bio je glavni urednik *Pokreta* (1921–24), *Riječi* (1927–31) i *Jugoslovenskih novina* (1936–39). Za II.svjetskog rata bio u njemačkom zarobljeništvu, potom novinar *Duge* i *Glasa*, komentator Radio Jugoslavije i urednik na Radio Beogradu. Pisao je novele, humorističke priče, putopise, feljtone i kozerije, a objavljene su mu knjige *Milovanje u pesmi i prozi* (1923), *Impresije iz jedne epohe* (1923), *Sentimentalna putovanja boga Marsa* (1928). (Sablić Tomić i Rem 2003)

¹⁰² Učitelj i književnik (Dubašnica na Krku, 14.3.1877 – Mali Lošinj, 3.9.1948). Poslije završene srednje škole u Rijeci, učiteljsku školu završio je u Kopru, te je dugo službovao u Istri kao učitelj. Kratko je boravio u Argentini (1908–10), gdje je živio među hrv. iseljenicima u Rosariju. Tamo je uređivao iseljenički list *Jeka* (u nakladi društva Materinska riječ). Skupljao je nar. pjesme i zagonetke, pisao je novinske i časopisne crtice. Književno mu je djelo isključivo pjesničko, vezano tematski na Istru, gdje je sudjelovao u preporodnom pokretu poč. XX. st. Bio je prvi urednik dječjeg časopisa *Mladi Istran* (1906), te kalendara *Ostroman* (Pula 1906). Djeci su posvećene i objavljene zbirke pjesama, priča i pouka: *Istranke* (1926), *Sokolke* (1927), *Suze Istre* (1931), *Za našu djecu* (1933). (Pleše 2003)

51. KRANJČEVIĆ, Silvije Strahimir¹⁰³

51.1.

„U SLAVU JOSIPAJURJASTROSSMAYERA, biskupabosanskoga isrijemskoga prvakana poljuhrvatskeprosvjetepriгодom otvaranjagalerijeslika1884.“ (*Sabrana djela II*, 1958)

51.2.

„Josipu Jurju Strossmayeru prigodom posjeta u Bosnu-ponosnu dne 7. septembra 1896.“ (*Franjevački glasnik*, 10(1896)18, 280)

51.3.

„Hrvatskom mecenai prigodom 50-godišnjice Njegova biskupovanja“ (*Obzor*, 41(1900)229; *Naša sloga*, 3(1940)103, 8¹⁰⁴)

52. KRENAIS, Vladislav¹⁰⁵

52.1.

„Biskupu Strossmayeru supjev Hrvata iz Bosne“ (*GBBS*, 28(1900)19, 151)

53. KRLEŽA, Zeno Tolimir¹⁰⁶

53.1.

¹⁰³ Hrvatski pjesnik (Senj, 17.2.1865–Sarajevo, 29.10.1908). Zbog buntovna vladanja nije maturirao u senjskoj gimnaziji pa je potkraj 1883. dva mjeseca pohađao senjsko sjemenište, a zatim još šest mjeseci rimski Collegium Germanicum-Hungaricum. Zahvaljujući intervenciji i stipendiji biskupa J. J. Strossmayera, koji mu je pomogao i pri upisu na učiteljski tečaj, riješio se neželjena svećeničkoga poziva. Nakon povratka iz Rima neko je vrijeme boravio u Zagrebu, gdje se družio s književnicima pravaške političke orijentacije i pripremao svoju prvu zbirku *Bugarkinje* (1885). Budući da nije dobio učiteljsko mjesto u Senju, 1886. otišao je službovati u Bosnu. Radio je u školama u Mostaru, Livnu, Bijeljini i Sarajevu. U Sarajevo, gdje je proveo ostatak života, stigao je 1893. na poticaj K. Hörmanna, austrougarskog povjerenika za kulturu. Hörmann je pokrenuo književni časopis *Nada*, koji je trebao biti režimskim listom na području BiH, ali je pravi urednik bio Kranjčević, koji je, u devet godina koliko je *Nada* izlazila (1895–1903), stvorio najutjecajniji i, po općem uvjerenju, najbolji južnoslavenski književni časopis na prijelazu stoljeća. Bez nacionalne i poetičke isključivosti Kranjčević je pozivao ne samo bosanske nego i vodeće hrvatske i srpske književnike (i »mlade«, pristaše moderne, i »stare«, koji su zagovarali »narodni duh« u književnosti), a zahvaljujući već stečenu autoritetu u tome je uglavnom i uspijevao. U *Nadi* je Kranjčević objavio i većinu svojih književnokritičkih napisa. Pošto se *Nada* ugasila, Kranjčević je 1904. bio postavljen za ravnatelja trgovačke škole. God. 1898. objavljene su mu *Izabrane pjesme*, koje su ga promovirale u vodećega hrvatskoga pjesnika. Treća zbirka *Trzaji* objavljena je 1902., a posmrtno je 1908. objavljeno i divot-izdanje *Pjesama*, koje Kranjčević nije dospio prirediti. (Jelčić 2013)

¹⁰⁴ Pod naslovom: *Strossmayeru*.

¹⁰⁵ Hrvatski svećenik i prigodničar (Srijemski Karlovci, oko 1870.- Zagreb 1955). Rodio se u Srijemskim Karlovcima. Za svećenika zaređen u Sarajevu 1896. godine. Službovao u Vrhbosanskoj nadbiskupiji. Prešao u Đakovačku biskupiju, umirovljen kao župnik Petrovaradina 3. Umro u Zagrebu 1955. godine. (Ćurić 2005b)

¹⁰⁶ Hrvatski pjesnik. Objavljivao je pjesme u *Pobratimu* (1907). (Ćurić 2022)

„Strossmayeru“ (*Pobratim*, 15(1904-05)17, 369)

54. KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Božidar¹⁰⁷

54.1.

„Velikanu Strossmayeru“ (*Vienac*, 30(1898)31, 472; *Obzor*, 39(1898)170, 2¹⁰⁸; *Strossmayer. Koledar*, 3(1909), 14)

54.2.

„Strossmayeru“ (*Prosvjeta*, 13(1905)9, 265)

55. KUNIČIĆ, Petar¹⁰⁹

55.1.

„Pozdrav J. J. Strossmayeru o pedesetgodišnjici biskupovanja“ (*Obzor*, 41(1900), 229)

55.2.

„Neumrlom Strossmayeru“ (*Narodni list*, 44(1905)32)

56. KERDIĆ, MILAN¹¹⁰

56.1.

¹⁰⁷ Pravnik, pjesnik, prigodničar, ivanečki veleposjednik (Zagreb, 31.3. 1881. – Varaždin 19.1.1927). Sin je slavnog Ivana Kukuljevića-Sakcinskog. Pravo je studirao u Beču i Zagrebu, a nakon završenog studija obnašao je službu podžupana i perovođe u Zagrebu te kotarskog predstojnika u Varaždinu. Od strica Ladislava naslijedio je 1896. godine ivanečki posjed s dvorcem. Bio je poklonik glazbe i književnosti, objavljivao je prikaze i kritike, surađivao je s časopisima *Vijenac*, *Prosvjeta*, *Hrvatska vila*, *Balkan*. Dopisivao se je s piscima i umjetnicima svoga vremena: Gjalski, Vojnović, Trnski, Fijan, Mandrović, Zajc, Kuhač, Faller. Nadahnuli su ga idilični povijesni, društveni i prirodni motivi. U proznom spisu *Mladost* Ivana Kukuljevića-Sakcinskog opisuje mlade dane svog oca i njegova politička nastojanja. U rukopisu je ostala nedovršena *Poviest* plemićke porodice Kukuljevića Sakcinskih, a iz ivanečke povijesti zabilježio je prikaze posvete kapele strica Ladislava, posvete barjaka Dobrovoljnog vatrogasnog društva Ivanec u srpnju 1891. i školske zastave 1901. godine. Bio je utemeljitelj „Braće hrvatskog zmaja“, predsjednik pjevačkog društva „Kolo“ u Zagrebu i „Vila“ u Varaždinu. (Pisek 1995)

¹⁰⁸ U *Obzoru* objavljeno u članku: Poklonstvo biskupu Strossmayeru u Slatini.

¹⁰⁹ Učitelj, publicist pjesnik i prevoditelj (Dol na Hvaru, 28. 1. 1862 – Split, 26. 8. 1940). Radio je u školama diljem Dalmacije, najduže u školi u Starome Gradu gdje je bio i ravnatelj. Napisao je knjigu „Viški boj“ objavlvenu 1892. Autor je brojnih putopisa, prijevoda i stručnih radova, a veliki uspjeh imala je knjiga „Hrvati na Ledenom moru“ (1908.) temeljena na izvještajima s austro-ugarske ekspedicije na Sjevernom polu. Jedan od utemeljitelja Hrvatske čitaonice u Blatu na Korčuli, pripadao je krugu dalmatinskih intelektualaca aktivnih i u političkom životu, blizak idejama Josipa Jurja Strossmayera. (Moškato i Roić 2014)

¹¹⁰ Hrvatski novinar, političar i prigodničar (Davor 22. 10.1856. – Davor, 25. 6.1900.). Bio je prvi profesionalni novinar u Slavonskom Brodu. Utemeljio je i uređivao novine Posavska Hrvatska od siječnja 1894. Kerdić se spominje u krugu osnivača Kluba hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku. (Artuković 2013)

„Biskupu Strossmayeru. Čestitka pri slavi imendana na 19. ožujka 1894.“ (*Posavska Hrvatska*, 13(1894), 1)

56.2.

„Uzvišenom svečaru!“ (potpisano: Mutimir) (*Posavska Hrvatska*, 11(1895), 1)

57. KOZARČANIN, Ivo¹¹¹

57.1.

„Josipu Jurju Strossmayeru“ (*Vjesnik za prosvjetu i za upravu*, 1(1930)3/4, 29)

58. LEPPÉE, Stjepan¹¹²

58.1.

„Josipu Jurju Strossmayeru“ (*Strossmayer. Koledar*, 1(1907), 78)

59. LEPUŠIĆ, Ivan¹¹³

¹¹¹ Hrvatski književnik i novinar (Hrvatska Dubica, 14.10.1911 – Zagreb, 4.2.1941). Završio je učiteljsku školu u Zagrebu, gdje je od 1932. studirao na Filozofskome fakultetu. Djelovao je kao novinar i slobodni književnik. Bio je urednik kulturne rubrike *Hrvatskoga dnevnika* (od 1938) te suradnik dnevnih listova i časopisa. Za noćnoga povratka kući ubio ga je stražar ispred vojarnje u Ilici. Stvaralaštvo I. Kozarčanina odlikuje specifična isprepletenost proznog i lirskog u svim djelima. Blizak hrvatskoj književnoj tradiciji, posebice međuratnim hrvatskim pjesnicima, isprva je pisao pjesme u kojima su prevladavala melankolična raspoloženja i resignacija. Objavio je zbirku *Sviram u sviralu* (1935), ciklus pjesama *Tuga ljeta*, tiskan u zajedničkoj knjizi *Lirika* (1935) s I. Dončevićem, A. Nizeteom i R. Žilićem, te *Mrtve oči* (1938), zbirku zrelijih pjesama s dominantnim motivima ljubavi i smrti, prožetu tragičnim doživljajem života, osjećajem egzistencijalne samoće, straha, nesigurnosti, tjeskobe i mračnim slutnjama. Romane *Tuđa žena* (1937) i *Sam čovjek* (1937) je pisao pod jakim utjecajem Krležina *Povratka Filipa Latinovicza*. Objavio je zbirke novela *Mati čeka* (1934), za djecu i mladež, i *Tih putovi* (1939). Pisao je kritike i prikaze, uglavnom impresionističke i žurnalističke naravi. Prevodio je sa slovenskog jezika. (Videk 2009)

¹¹² Pedagoški pisac, pjesnik i prigodničar (Petrijna, 21. 9. 1877 – Zagreb, 25. 2. 1950). U Petrinji završio učiteljsku školu 1898. Učiteljevao od 1899. u Daruvaru, Hrašćini i Mađarevu kraj Novoga Marofa (1902. ravnatelj), od 1907. u Zagrebu u Zemaljskom zavodu za gluhojane; 1923–26. ravnatelj Centralnoga dječjega sabirališta na Josipovcu. Pisao o poučavanju i osposobljavanju za život osoba s invaliditetom (uredio *Invalid koledar za naše vojnike*, 1916), napose gluhojanim, slijepim i slabovidnim, u periodicima *Preporod* (1910), *Obzor* (1912), *Vjerni drug* (1916–18), *Hrvatska njiva* (1917), *Narodna zaštita* (1917, 1924), *Slobodna tribuna* (1922), *Hrvatski učitelj* (1923) i *Omladina* (1928–29). Prigodnice i religiozne pjesme objavljivao u izdanjima *Domaće ognjište* (1904–05), *Hrvatsko pravo* (1907), *Pjevački vjesnik* (1907), *Strossmayer koledar* (1907), *Veliki ćiril-metodski koledar* (1908), *Vijenac* (1909), *Javor* (1912), *Prosvjeta* (1912–13) i *Jutarnji list* (1933). Tekst njegove *Hrvatske mise* (Sv. Cecilija, 1909, 1) uglazbio je K. Kolb pod naslovom *Hrvatske misne pjesme za mješoviti zbor u Es-duru*; tiskano u glazbenom prilogu *Sv. Cecilije* (1910, 11–12) i *Hrvatskoj crkvenoj pjesmarici* (Zagreb 1917, 1919). (Armanda 2013)

¹¹³ Hrvatski učitelj, pjesnik i prigodničar (Zagreb, 10. 3. 1855., Apatovac kod Križevaca 25.8. 1906.) Po završetku učiteljske škole službuje najprije u Bosni i Hercegovini, a zatim u Hrvatskoj: Virje, Glogovnica i Apatovac, gdje ostaje do kraja života. Pisao je basne, crtice, pripovijetke, drame. Objavio je četrnaest knjiga proze i zbirku pjesama “Pjesnička povijest”. (Deželić 1925)

59.1.

„U smrt Josipa Jurja Strossmayera“ (*Hrvatstvo*, 2(1905))

60. LIKOTINOVIĆ (ORŠANIĆ), Dragutin¹¹⁴

60.1.

„Meceni“ (*Prosvjeta*, 13(1905)9, 291)

61. MAGJER, Rudolf Franjin¹¹⁵

61.1.

„Strossmayer“ (*Pobratim*, 18(1907-08)9, 160)

61.2.

„(Osmi) 8. travnja 1905“ (*Mi*, 1(1910), 27; *Vjesnik županije virovitičke*, 30(1921)3, 27)

62. MALDINI, Rudolf¹¹⁶

62.1.

„Na posvećenom grobu dr. Josipa Jurja Strossmayera, oca domovine“ (*Andel čuvar*; (1904-05)9, 130)

¹¹⁴ Hrvatski novinar i prigradnikar (Zagreb, 1883. – Zagreb, 1932.). Pisao je pod pseudonimom „Likotinović“. Pučku školu završio u Ogulinu, realku u Zagrebu. Novinarsku karijeru započeo suradnjom u *Hrvatstvu* 1904. godine. Izdavao list *Čujmo*, bio glavni urednik varaždinskoga *Zavičaja* i osječkoga *Pozora*, surađivao u *Dnevnom listu* (Zagreb), *Jutarnjem listu*, *Narodnim novinama*, *Agramer Zeitungu*, *Hrvatskom pravu*, *Hrvatskim novostima* i *Hrvatskoj domovini*. Osnovao Zagrebačku korespondenciju koja je djelovala deset godina. (Ostajmer 2010a)

¹¹⁵ Hrvatski književnik i pedagoški radnik. (Zemun, 28. 9. 1884.- Osijek 1954.) U Osijeku živi od najranije mladosti i tu završava Učiteljsku školu. Prve pjesme su mu objavljene u *Bršljanu* (1899.) i *Pobratimu* (1900.). Prvu zbirku pjesama *Porivi* objavio je 1905. godine, a 1907. godine objavljuje knjigu pripovjedne proze *Zapisci sa sela*. Godine 1906. sastavio je antologiju hrvatske omladinske književnosti *U pjesmi i priči*. U Šljivoševcima i Valpovu radi kao učitelj (1903.-1909.) a potom u Osijeku kao učitelj (do 1920.) te školski nadzornik, pedagog, publicist i književnik. Od 1909. godine vodio je *Klub hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku*, kojeg se utemeljilo na prijedlog Miroljuba Ante Evetovića, 3. listopada 1909. Pokreće 1913. u Osijeku dječji list *Milodarke* koji je izašao u svega pet brojeva. (Sablić Tomić i Rem 2003)

¹¹⁶ Hrvatski književnik, prevoditelj i enigmat. (Zagreb, 20. 7. 1870. – Osijek, 22. 1. 1944), Uz prezime nosio je pridjev *barun Wildenhainki*. Učio je u Zagrebu i Osijeku, preparandiju je završio u Zagrebu. Službovao je u Bosni kao časnik. U omladinskim listovima surađivao je od 1894. godine, časopisima *Ljiljan*, *Smilje*, *Bršljan*, *Vjerni drug* i dr. Skupljao je narodno leksičko blago: evidentirao je oko 10.000 narodnih izraza iz prirodnih znanosti. Objavio je pet knjiga pjesama, pripovijesti, aforizama i putopisa. (Sablić Tomić i Rem 2003)

63. MARKOVIĆ, Franjo¹¹⁷

63.1.

„Oda pri posveti nove stolne crkve đakovačke“ (*GBBS*, 10(1882)18, 173-174; *Sriemski Hrvat*, 5(1882), 79; *Vienac*, 14(1882)42, 679)

63.2.

„Proslava pedestgodišnjice J. J. Strossmayera“ (*GBBS*, 16(1888)7, 98-99)

63.3.

„Sonetni Vienac, o svećeničkoj šezdesetgodišnjici preuz. gosp. Josipa Jurja Strossmayera, pokrovitelja Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Sastavio i čitao u svečanoj akademijinoj sjednici dne 16. veljače 1898. dr. Franjo Marković.“ (*Vienac*, 30(1898)8, 113-115; *Obzor*,¹¹⁸ 38(1898)37,1; *Ljetopis JAZU*, 12(1897), 22-29)

63.4.

„Sonet Vladići Josipu Jurju Strossmayeru o njegovom osamdeset petom rođendanu“ (*Vienac*, 31(1899)7, 97)

63.5.

„Za sprovoda velikoga vladike“ (*Strossmayer. Koledar*, 1(1907), 74)¹¹⁹

¹¹⁷ Hrvatski pjesnik, prigodničar i filozof, sveučilišni profesor, (Križevci, 26. 7. 1845. – Zagreb 15. 9. 1914.). Hvaljen kao pjesnik, cijenjen kao filozof, u svojem je dobu osobnost *par excellence*. Filozofski obrazovan, književno obaviješten, pjesnički talentiran, izrazit domoljub, on će tijekom života dobiti zaista sjajne kritike.“ Pučku školu završio je u Križevcima, a gimnaziju 1862. u Zagrebu. Prvu pjesmu *Noćno pitanje* objavljuje kao gimnazijalac šestoškolac 1860. u časopisu *Domovina*.. Studij filologije, slavistike i filozofije pohađa u Beču od 1862. Studij završava 1865, a iduće godine polaže ispite iz hrvatskog i grčkog jezika za cijelu gimnaziju, a iz latinskog jezika za donju gimnaziju. Naredne dvije godine službuje u Osijeku, a na njega i danas podsjeća spomen-ploča u Tvrdi na kojoj piše kako je u toj kući (nekadašnja Poštanska ulica br. 4) spjevao *Kohana i Vlastu*, nekada iznimno popularnu i cijenjenu epsku pjesan. Poslije Osijeka Marković službuje u Zagrebu, a nakon što daje otkaz nakon jedne političke afere, ponovno odlazi u Beč studirati filozofiju, navlastito estetiku. Nakon dvije godine doktorira filozofiju pa se vraća na mjesto gimnazijskog profesora u Zagreb, a ubrzo postaje i urednikom *Vienca*. Ovo razdoblje njegova života obilježava intenzivno književno stvaranje. Redaju se pjesničke zbirke i dramske djela: *Dom i svijet* (1865.), *Kohan i Vlasta* (1866.), *Povratak pod hrvatskog kralja* (1871.), *Karlo Drački* (1872.), *Benko Bot* (1872.)... Nakon tog razdoblja javlja se zbirkom balada i romanci nastalih šezdesetih godina 19. stoljeća *Iz mladih dana* (1883.) te povijesnom dramom *Zvonimir, kralj hrvatski i dalmatinski* (1876.). Nakon razdoblja „pjesnikovanja“ Marković se uglavnom posvećuje filozofsko-estetičkom radu. Iznimka u otklonu od pjesničkog stvaranja su svakako prigodne pjesme koje povremene objavljuje u čast biskupu Strossmayeru. Koncem 1873. Marković odlazi u Njemačku i Francusku kako bi se pripremio za katedru filozofije na zagrebačkom Mudroslovnog fakultetu koju preuzima 27. travnja 1874. Bio je prvim dekanom Mudroslovnog fakulteta, a 1881. i 1882. i rektorom Sveučilišta u Zagrebu. Već 1876. postaje članom Akademije, a od 1881. do 1890. oporbeni zastupnik je Hrvatskom saboru, pristaša političkih ideja biskupa Strossmayera. Umirovljen je 1910., a umro je 15. rujna 1914. u Zagrebu. (Čurić 2010)

¹¹⁸ U *Obzoru* objavljeno pod naslovom: „Sonetni Vienac, o svećeničkoj šezdesetgodišnjici preuzv. Gosp. Biskupa Josipa Jurja Strossmayera, pokrovitelja Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Sastavio i čitao tajnik dr. Franjo Marković.“

¹¹⁹ Objavljena su dva soneta.

64. MARKUŠIĆ, Josip¹²⁰

64.1.

„Dva soneta nad grobom velikog hrvatskog mecene Josipa Jurja Strossmayera. I. Našom sad zemljom“ (*Serafinski perivoj*, 19(1905)5, 133)

64.2.

„Dva soneta nad grobom velikog hrvatskog mecene Josipa Jurja Strossmayera. I. Padoh u zanos...“ (*Serafinski perivoj*, 19(1905)5, 133)

65. MAROHNIĆ, Josip¹²¹

65.1.

„Hrvati u Americi biskupu Strossmayeru prigodom slave 80. god. imendana dne 19. ožujka 1894.“ (*Posavska Hrvatska*, 13(1894)13, 1)

66. MARTIĆ, fra Grgo¹²²

66.1.

„Popratnica“ (*Spomen knjiga iz Bosne*. (1901), 5)

66.2.

¹²⁰ Hrvatski franjevac i književnik (Čepke kraj Kotor Varoša, 1880.- Jajce, 1968). Za svećenika je zaređen 1904. godine, nakon čega je kratko vrijeme bio u Jajcu, a onda su ga poslali u Franjevačku klasičnu gimnaziju u Visokom. U dva navrata bio je gvardijan samostana u Jajcu, jedanput u Sarajevu te jedanput, od 1931. do 1939., u Beogradu, dok je za provincijala Bosne Srebrene biran tri puta: 1928–1931.; 1949–1952. i 1952–1955., što je, po tvrdnji franjevačkog povjesničara fra Ignacija Gavrana, jedinstven slučaj u cijeloj povijesti Bosne Srebrene. Sudjelovao je na II. Zasjedanju AVNOJ-a u Jajcu, a 1949. se susreo s Titom. Umro je u Jajcu 1968. (Bojić 2018)

¹²¹ Hrvatski nakladnik, političar, pjesnik i prigodničar (Hreljin, 12. 9. 1866. - Pittsburgh 23. 1. 1921.) Jedan od najistaknutijih Hrvata Sjeverne Amerike. Živio je u SAD-u 28 godina, nakon što je emigrirao iz Hrvatske 1893. godine. Prvi posao bio mu je u čikaškoj tiskari, no uskoro je otvorio vlastitu tiskaru i počeo tiskati knjige, izdavati novine, vlastite pjesme i književna djela. Godine 1897. seli u Pittsburgh gdje se priključuje zajednici hrvatskih iseljenika i jedan je od utemeljitelja Hrvatske bratske zajednice. Suradivao je u više iseljeničkih glasila, a 1909. pokrenuo je tjednik *Hrvatski glasnik*. Od 1909. do 1921. bio je predsjednik Narodne hrvatske zajednice (poslije Hrvatske bratske zajednice). (Bertonić 2022.)

¹²² Hrvatski franjevac, političar, prosvjetni djelatnik, književnik i prigodničar (Rastovača kraj Posušja 24. 1. 1822.- Kreševo 30. 8. 1905.) Godine 1834. godine odlazi u samostan u Kreševo gdje započinje školovanje. U Kreševu boravi do 1838. a školovanje od 1844. nastavlja izvan Bosne i to u Požegi, Zagrebu i Stolnom Biogradu u Mađarskoj. Za svećenika je zaređen na Božić 1844. godine i kao svećenik djelovao je oko tri godine u Kreševu, zatim kao kapelan u Osovi i kao župnik u Sarajevu u dva navrata, od 1851 – 1879. Od 1879. do smrti živio je uglavnom u franjevačkom samostanu u Kreševu. Književnim radom se Martić bavio punih šezdeset godina, ispjevao je preko sto tisuća stihova što ga čini najplodnijim književnikom u BiH u 19. stoljeću. Napisao je i nekoliko proznih djela. Najpoznatiji je po ciklusima epskih pjesama *Osvetnici* i *Posvetnici*. Izdvaja se i njegova meomarska proza *Zapamćenja*, kao i putopisi od kojih je najpoznatiji *Putovanje u Dubrovnik iz Kreševa god 1882*. Jedan od najplodnijih hrvatskih prigodničara, s najvećim korpusom prigodnica Strossmayeru. (Čurić 2005b)

„Slavica proslavlju slavjanskih blagovjesnika, sv. Ćirila i Metoda, u Rimu dne 5. srpnja 1881. Prikazana blagočesti velikana hrvatskog nadsvećenstva, preuzv. Biskupa Josipa J. Strossmayera i preuzv. nadbiskupa Josipa Stadlera, dne 5. srpnja 1901.“ (*Spomen knjiga iz Bosne*. (1901), 51-55)

66.3.

„Čestitka slavnom imendanu Preuzvišenoga Mecene svoga naroda“ (*GBBS*, 31(1903)5, 33)

66.4.

„K slavi imendana preuzvišenoga gospodina Josipa Jurja Strossmayera“ (*GBBS*, 30(1902)5, 33)

66.5.

„U čast imendan Preuzvišenog Gospodina Josipa Jurja Strossmayera“ (*GBBS*, 29(1901)5, 39)

66.6.

„Na put k’Svetoj Stolici u Rim“ (*GBBS*, 28(1900)18, 143)

66.7.

„K slavnom imendanu“ (*GBBS*, 27(1899)5, 45)

66.8.

„Dijamantna misa J. J. Strossmayera“ (*GBBS*, 26(1898)3, 20)

66.9.

„Na srećni Imendan Preuzvišenoga gospodina Josipa Jurja Strossmayera Biskupa Bosansko-Sriem. Djakovačkoga dne 19. ožujka 1898.“ (*GBBS*, 26(1898)5, 59-60)

66.10.

„K’ preslavnom imendanu“ (*GBBS*, 25(1897)5, 55-56)

66.11.

„K slavi imendana“ (*GBBS*, 24(1896)5, 55)

66.12.

„Pozdrav preuzvišenomu gospodinu dr. Josipu Jurju Strossmayeru biskupu bosansko-đakovačkom i sriemskom, pri posjetu mladeži bosanskih franjevaca u probandatu Gučogoranskom dne 5. rujna 1896.“ (*Franjevački glasnik*, 10(1896)18, 273-274)

66.13.

„K’slavi imendana“ (*GBBS*, 23(1895)5, 49)

66.14.

„Proslavi imendana slavnoga hrvatskoga mecenasa“ (*GBBS*, 22(1894)5, 57-59)

66.15.

„Slava imendanu (pjesma)“ (*GBBS*, 21(1893)5, 73-74)

66.16.

„U slavje imendana Preuzvišenoga Gospodina (pjesma)“ (*GBBS*, 18(1890)5, 83-84)

66.17.

„K Svečanosti Imendana Njegove Preuzvišenosti Josipa Jurja Strossmayera Biskupa Bosanskog’, Djakovačkog’i Srijemskoga Pripjev.“ (*GBBS*, 19(1891)5, 75)

66.18.

„U slavje imendana preuzvišenoga gospodina Josipa Jurja Strossmayera biskupa bosansko-djakovačko i srijemskoga dneva 19. ožujka 1890.“ (*GBBS*, 18(1890)5, 83-84)

66.19.

„U počast imendanu slavnoga Biskupa Josipa J. Strossmayera (pjesma)“ (*GBBS*, 17(1889)5, 85-86)

66.20.

„Pripjev Zlatomisnoj slavi“ (*GBBS*, 16(1888)5, 79-80)

66.21.

„Slavnomu imendanu preuzvišenoga i presvietloga gospodina Josipa Jurja Strossmayera, biskupa Bosansko-Djakovačkoga (...)“ (*GBBS*, 15(1887)5, 93)

66.22.

„Posvetnica na 25. ljetni god posvećenja preuzvišenoga gospodina biskupa Josipa Jurja Štrosmajeru i osvećenja osnova stolne crkve u Djakovu 8. rujna 1875.“ (*GBBS*, 3(1875)17, 146-149)

66.23.

„U proslavlje Sedamdesetljetnoga rođendana Preuzvišenog Gospodina vladike Josipa Jurja Strossmayera dne 4. veljače 1885.“ (*GBBS*, 13(1885)2, 9-10)

66.24.

„Njegovoj preuzvišenosti presvietlomu i prečastnomu gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru, novo izabranom carskom tajnom savjetniku“ (*Zagrebački katolički list*, 9(1858)18, 140-141)

67. MASNEC pl. Josip, Stjepan¹²³

67.1.

„Uspomena na veliku svečanost posvete Dvorane umjetničkih slika podignute u glavnom gradu Zagrebu po njegovoj preuzvišenosti Josipu J. Strossmayeru njegova c. kr. Veličanstva pravom tajnom savjetniku i začastnom dvorskom kapelanu; začetniku Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti; utemeljitelju Hrvatskog sveučilišta Franje Josipa I.; grofu rimske kurije; biskupu djakovačko-bosanskom i sriemskom; članu mnogih učenih društava; revnom podupiratelju mladjahne književnosti itd.itd./ pjeva Josip pl. Masnec. - (S. l.) : (s. n.), (1884). ((s. l.) : (s. n.)). - (2) str.; 42 cm.“¹²⁴

68. MIHAELA, časna sestra, (PINTER, Antonia)¹²⁵

68.1.

„Čestitka k imendanu biskupa Strossmayera“ (*GBBS*, 23(1895)6, 62-63)

68.2.

„Preuzvišenom Gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru čestitka iz Samostana“ (*GBBS*, 25(1897)5, 59-60)

68.3.

„K slavi imendana Preuzvišenoga, Presvjetloga i Prečastnoga Gospodina Josipa Jurja Strossmayera biskupa Bosansko-Djakovačkoga i Sriemskoga dne 19. ožujka 1900.“ (*GBBS*,

¹²³ Hrvatski glumac, kazališni šaptač, učitelj, pjesnik i kazališni kroničar (Zagreb 1835. – Zagreb 1886.) vrlo popularna zagrebačka ličnost druge polovine 19. st. U mladosti je radio kao bravarski pomoćnik u Grazu, a kasnije je bio prvi kazališni šaptač u Zagrebu (potpisivao se šaptač Trojedne kraljevine). Objavio je nekoliko prigodnih brošura osvećenih kazalištu i šaptačima u kazalištu. U svojim tekstovima spominje ga i Antun Gustav Matoš. (Cindrić 1969)

¹²⁴ Izvedena na svečanosti 9. 11. 1884., tiskani letak; Dostupno na: <http://bibliografije.nsk.hr/spec/Prigodnice/index.html>. (2.3.2021.)

¹²⁵ Hrvatska časna sestra, učiteljica, književnica i prigodničarka (Glina, 18. 9.1865.- Đakovo, 18. 11. 1943.) Ušla u samostan Milosrdnih sestara Svetoga Križa u Đakovu 15. kolovoza 1883., u novicijat 29. rujna 1886. Položila prve zavjete 29. rujna 1887., a doživotne zavjete 28. kolovoza 1907. Dugogodišnja učiteljica u ženskoj pučkoj školi u Đakovu, koja je djelovala pri Samostanu. Sestra Mihaela napisala je niz različitih tekstova, scenarija za različite priredbe i predstave te prigodnica Strossmayeru od kojih su neke potpisane u ime samostana. Dramatizirala je 1907. kratki roman Nikole Tordinca Đakovački spasovdan, a dramatizacija je postigla veliki uspjeh. Umrla u Đakovu 18. studenoga 1943. (Radičević 2021)

69. MILAKOVIĆ, Josip¹²⁶

69.1.

„Strossmayeru“ (*Prosvjeta*, 13(1905)9, 282; *Strossmayer. Koledar*, 1(1907), 78)¹²⁷

70. MILER, Ferdo Živko¹²⁸

70.1.

„(Osmi) 8. travnja (...)“ (*Prosvjeta*, 13(1905)9, 282)

70.2.

„On i mi“ (*Pjevački vjesnik*, 1(1905)5, 70-71)

70.3.

„Slava Josipu Jurju.“ (*Strossmayer. Koledar*, 4(1910),27)¹²⁹

71. MILETIĆ, Stjepan¹³⁰

¹²⁶ Hrvatski pedagog, novinar, književnik i prigodničar (Samobor, 2.8.1861 – Samobor, 4.8.1921). Napustio je školovanje za svećenika u zagrebačkome sjemeništu pa se 1883. zaposlio kao novinar u *Obzoru*. Položivši ispit za učitelja, na poziv S. S. Kranjčevića otišao je 1887. u Bosnu, gdje je kao učitelj kraće vrijeme radio u Derventi, a zatim u različitim sarajevskim školama. God. 1883. objavio je zbirku ljubavnih pjesama *Hrvaćanke*, pod utjecajem H. Badalića i A. Harambašića, i *Božićnice: pjesmice mladeži hrvatskoj*. Vrlo plodan pjesnik, u potonjim zbirkama objavljivao uglavnom epigonske pjesme. Pjesme i igrokazi za djecu odlikuju se pretjeranom didaktičnošću. Bavio se usmenim pjesništvom, sastavio *Bibliografiju hrvatske i srpske narodne pjesme* (1908. i 1919) te objavio više studija s toga područja, a posebno se bavio motivom majke u usmenoj književnosti. Prevodio je s češkoga, slovačkoga, poljskoga i lužičkosrpskoga, a objavio je i mnoge studije o piscima tih jezika. (Marijanović 2023)

¹²⁷ U *Strossmayer (koledar)* objavljena pod naslovom: „U smrt velikomu meceni“.

¹²⁸ Hrvatski pedagog, dramaturg, književnik i prevoditelj (Urfahr kraj Linza, 18. 9. 1853 – Zagreb, 30. 10. 1917). Studij klasične filologije i slavistike završio u Beču 1878. Radio je kao gimnazijski profesor u Osijeku i Zagrebu. Bio je dramaturg zagrebačkoga HNK-a (1899-1901) i urednik lista za mladež *Pobratim* (1906-14). Pisao je pripovijesti, čitanke, gramatike, prigodnice i skladbe, a najviše je traga u književnoj povijesti ostavio kao dramatičar. U zagrebačkome HNK-u izvedene su mu vesele igre *Lijepo li ga zaludiše* (1877), *Prva kiša* i *Stričeva oporuka* (1898), komedija *Začarani ormar* (1896), tragedija *Cvieta* i *Miljenko* (1900), melodrama *Muš i žena* (1902). Prevodio je pjesme s njemačkoga, švedskoga i nizozemskoga te s hrvatskoga na njemački. Prevodio je i za kazalište, uglavnom komedije i operna libreta, s njemačkoga, talijanskoga, francuskog i ruskoga. (Sablić Tomić i Rem 2003)

¹²⁹ Prikazano u Hrvatskom zem. kazalištu u Zagrebu 21., 22. i 23. ožujka 1906.

¹³⁰ Hrvatski intendant, redatelj i književnik (Zagreb, 24. 3. 1868 – München, 8. 9. 1908). U Beču je studirao i stekao doktorat iz filozofije (1893). Tijekom četverogodišnje intendanture u zagrebačkome HNK-u (1894–98) ostvario je niz scensko-praktičnih, administrativnih i estetskih reformi. Kao dramski pisac osobito se istaknuo društvenom dramom *Grof Paližna* (1892). Ugledajući se na Shakespeareove povijesne drame, namjeravao je napisati pentalogiju o hrvatskim kraljevima, ali je dovršio samo *Tomislava* (1902) i *Pribinu* (1903), a nadahnut Shakespeareovim *Hamletom* te Goetheom i G. G. Byronom sastavio je tragediju *Boleslav* (1894). U komediografskome je slogu napisao lakrdije *Diletanti* (1887), *Za nosom* (1888) i *Među govodari* (1888) te proverb *Zabašurene karijere*

71.1.

„Strossmayeru i Starčeviću (U slavu njihova izmirenja)“ (*Obzor*, 34(1893), 142)

72. MOLNAR, Antun¹³¹

72.1.

„Ad excelentissimum ac reverdissimum dominum Doctorem Jos. Georg. Strossmajer, episcopum Diacovariensem, Eruditae societatis Croat.-Slavonicae fundatorem, deposita hunc in fi nem 50.000 fl. summa mense Decembri 1860. Ode (lat)“ (*Agramar Zeitung*, 36(1861)15; *Narodne novine*, 27(1861)24, 69-70)

72.2.

„Na preuzvišenoga i prečastnoga gospodina Dra. Josipa Jur. Strossmajera, biskupa đakovačkoga, kao veledušnog utemeljitelja Učenog društva jugoslavenog, mieseca prosinca g. 1860.“ (*Narodne novine*, 27(1861)24, 69-70)

72.3.

„Ad exmum ac rmum dnum Jos. Georg. Strossmajer, episc. Djakov.A.A.L.L. Phil. et ss.Theol. Dr. etc. primum munificum fundatorem almae scient. Universitatis Croaticae, oblati in dotem, 50. 000 fl. Djakovarini die 21. Oct. 1866. Ode.“ (*Agramar Zeitung*, 41(1866), 289)

72.4.

„Ad excell. reverendis. ac claris. dominum Drem. Jos.Georg. Strossmajer, episcopum Diakovariensem in Regno Slavoniae, S. C. et R.A. Majest. actuaem int. st. consiliarum, Musaei artium elegantiorum Zagrabiae mense Martis a. c. munificum fundatorem, Caesareo-Russicae scientiarum Universitatis Moskvensis socium honorarium, etc. reflexe ad Diem 24.Aprilis.“ (*Narodne novine*, 41(1875), 93; *Obzor*, 8(1878), 100)

72.5.

„U slavu preuzviš., pretčast. i visokoučenoga gospodina dra. Josipa Jurja Strossmajera, biskupa

(1888). Autor je i prigodnice *Slava umjetnosti*, izvedene prigodom otvorenja nove zgrade HNK-a (1895) te zbirke pjesama *Grobne pjesme* (1889). Dramatizirao je Šenoin roman *Diogenes* i Sardouovu novelu *Crni biser* te preveo Byronova *Manfreda*. (Senker 2003)

¹³¹ Hrvatski pravnik i prigodničar mađarskog podrijetla (Szukó, Mađarska, 20. 2. 1797 – Zagreb, 10. 7. 1878). Studij filozofije i prava završio u Pešti, gdje je promoviran za doktora filozofije i slobodnih umjetnosti te 1824. za doktora prava. Na Pravoslavnom fakultetu Kraljevskog ugarskog sveučilišta u Pešti predavao statistiku te radno, rimsko i kazneno pravo (1828–35). Od 1836. živio je u Hrvatskoj. Bio je profesor građanskog i kaznenog ugarskoga prava na zagrebačkoj Kraljevskoj akademiji znanosti (1836–50) te ugarskog građanskog prava na Pravoslavnoj akademiji, gdje je predavao i parnično, trgovačko i mjenično pravo (1850–68). Pisao prigodne pjesme na latinskom i hrvatskom jeziku. (Deželić 1925)

đakovačkoga. Nj. c. i kr. Veličanstva tajnoga savjenika, carsko-ruskoga u Moskvi sveučilišta poč. člana, muzeja liepih umjetnostih u Zagrebu utemeljitelja itd., - odnosno na dan 24. travnja. Iz latinskoga, pokus hèrvatskoga prevoda po alkejskom stihomjerju“ (*Narodne novine*, 41(1875), 94)

72.6.

„Excellentis. reverendis. ac. claris. domino Dri. Josep. Georg. Strossmayer, episcopo Diakoviariensi, S. C. et R.A. actuali int. st. consiliario, Caes. scientiarum Universitatis Moskvensis hon. commembro etc., occasione jubilai viginti quinque annorum in sarco suo munere completorum. 1850-1875. 8. September“ (*Narodne novine*, 41(1875), 206)

72.7.

„Preuzviš. i prečastn. i veleuč. gosp. Dru. Josipu Jurju Strossmayeru đakovačkom biskupu, Nj.c.i kr. ap. Velič. Tajnomu savjetniku, carske ruske akademije znanosti počastnomu članu, prigodom njegova dvadesetpetgodišnjeg jubileja biskupskoga. 1850. - 1875. 8. rujna“ (*Narodne novine*, 41(1875), 213)

73. NEDIĆ, o. Martin¹³²

73.1.

„Slavnoj uspomeni 25. godišnjega biskupovanja Preuzvišenoga gospodina Josipa Jurja Štrosmajera od redovnika i kršćana bosanskih prikazana.“ (*GBBS*, 3(1875)17, 149-151)

73.2

„Evo braćo željenoga dana“ (*GBBS*, (1880)3, 41)

73.3.

„Vapaj za imendan preuzvišenog gospodina Josipa Jurja Strossmayera“ (*GBBS*, XVIII(1880)6,

¹³² Hrvatski franjevac iz Bosne i Hercegovine, književnik i prigodničar (Tolisa kraj Orašja, BiH, 1. 4. 1810 – Tolisa, 16. 5. 1895). Franjevačkomu redu pristupio 1825. Diplomirao teologiju i filozofiju u Mađarskoj (1835). Od 1836. bio je kapelan u Orašju, a 1839. postavljen je za profesora srednje samostanske škole u Kraljevoj Sutjesci. Zbog dobra poznavanja turskog jezika bio je poslanik franjevačkoga reda u Carigradu (1843. i 1845). God. 1848. postao je župnikom u Ulicama (nedaleko od Brčkog), a 1851. definitor Franjevačke provincije Bosne Srebrene. God. 1852. bio je član provincijskoga poslanstva u Beču, koje se zauzimalo za mogućnost školovanja bosanskih klerika u austrijskim školama. Od 1854. bio je provincijal, od 1856. župnik i profesor u Kraljevoj Sutjesci, a od 1861. župnik u Tolisi, gdje je dao podići školu, crkvu i samostan. Već od mladosti bio je pristaša ilirskoga pokreta u Bosni te suradnik *Danice ilirske*, a poslije i *Arkiva za povèstnicu jugoslavensku*. Pod različitim pseudonimima (*Vila bosanska*, *Žalovan* i dr.) objavljivao je članke uglavnom u hrvatskim listovima (*Obzor*, *Glasnik biskupije bosanske i sriemske*). Također se bavio heraldikom i leksikografijom. Značajnija djela: *Razgovor koga vile ilirkinje imadoshe u pramalitje godine 1835* (1835), *Pokret godine 1848. i 1849: narodna spevanja od Žalovana i njegova brata Bošnjaka* (1851), *Ratovanje Slovinskog naroda proti Turcima godine 1875–1878* (1881), *Život fra Marijana Šunjića* (1883). (Ćurić 2005b)

52-53)

73.4.

„O proslavi 50-godišnjice sveštenikovanja Preuzvišenog gospodina djakovačkog vladike JOSIPA JURJA STROSSMAYERA na Josipovo 1888. godine“ (*GBBS*, 16(1888)6, 87)

73.5.

„Izjava na dan proslave Zlatne mise“ (*GBBS*, 16(1888)6, 88)

73.6.

„Osamdeset godišnji starina – pozdravio je njegovu preuzvišenost ovom pjesmom“ (*GBBS*, (1890)6, 98)

74. NIKOLIĆ, Mihovil¹³³

74.1.

„Josipu Jurju Strossmayeru k šezdesetgodišnjici njegova misništva“ (*Kršćanska škola*, 2(1898)3, 33)

74.2.

„Josipu Jurju Štrosmayeru godine 1900. (Na pedeset godišnjicu njegova biskupovanja)“ (*Danica (kalendar)*, (1901), 61)

74.3.

„Sjećanje“ (*Prosvjeta*, 13(1905)9, 282)

75. NOVOSELAC, Franjo¹³⁴

75.1.

„Biskupu i Meceni“ (*GBBS*, 30(1902)5, 36)

¹³³ Hrvatski književnik i prigodničar (Kričke kraj Drniša, 29. 7. 1878 – Zagreb, 28. 2. 1951). Višu trgovačku školu završio u Zagrebu 1896. Bio je dugogodišnji ravnatelj Osiguravajuće zadruge Croatia (1909–41), jedan od utemeljitelja Društva hrvatskih književnika (1900), predsjednik Matice hrvatske 1945–49. Objavio je nekoliko pjesničkih zbirki u duhu impresionističkoga pjesništva karakterističnoga za razdoblje moderne (*Pjesme*, 1898; *Knjiga života*, 1899., sa S. Tucićem; *Nove pjesme*, 1905; *Knjiga pjesama*, 1917; *Pjesme*, 1944), lirsku novelu *Vjeručka: posljednje poglavlje* (1914), a u zagrebačkome HNK-u 1905. izvedena mu je jednočinka *Razbijeni sni*. (Bošković 2010)

¹³⁴ Vjerojatno pseudonim. Nepoznat autor.

76. OKRUGIĆ, Ilija¹³⁵

76.1.

„Osamdestdrugom rođjendanu Josipa Jurja Strossmayera 4. veljače 1896.“ (*GBBS*, 26(1896)2, 9-10)

76.2.

„Osamdesetprvom rođjendanu Josipa Jurja Strossmayera 4. veljače 1895.“ (*Vienac*, 27(1895)6, 81.; *Hrvatski branik*, 3(1895), 6.; *Obzor*, 36(1895), 28)

76.3.

„Osamdeset-godišnjica rođjendana Josipa Jurja Strossmayera“ (*GBBS*, 24(1895)1, 9-10)

76.4.

„Radostnome Imendanu“ (*GBBS*, 20(1892)5, 75)

76.5.

„U slavu imendana“ (*GBBS*, 18(1890)5, 84-85)

76.6.

„Sastanak vila na Velebitu, u Trnavi i Djakovu prilikom pedesetljetnog slavlja Zlatne Mise preuzvišenogai presvietlogagospodina Josipa Jurja Strossmayera, biskupabosansko-sriemskoga, najvećega dobrotvora hrvatskoga naroda, o Josipovu kao imendanu istoga godine 1888.“ (Biskupijska tiskara u Djakovu. 1888, 39)

76.7.

„Strossmayeru o Josipovu 1887.“ (*GBBS*, 15(1887)6, 101-102)

76.8.

„Zdravica koju je izgovorio g. -pri svečanom objedu njegov. sv. patrijarha Germana Anđelića u Karlovcima i gosta mu njegov. preuz. Josipa Jurja Strossmayera dne 13. (25) junija“ (*Naše doba*,

¹³⁵ Hrvatski svećenik, književnik i prigodničar (Srijemski Karlovci, 12. 5. 1827 – Petrovaradin, 30. 5. 1897). Teologiju učio u đakovačkome sjemeništu. Za svećenika zaređen 1850., kao prvi Strossmayerov zaređenik. Do 1860. bio je kapelan u slavonskim mjestima, potom prebendar u Đakovu, a od 1866. do smrti župnik i opat u Petrovaradinu. Javio se prigodnim stihovima u *Zori dalmatinskoj* 1845. Pisao je pjesme, novele, povijesne rasprave, a najbolja su mu književna ostvarenja pučki igrokazi, osobito farsično koncipirana četveročina prozna »vesela igra« *Saćurica i šubara ili Sto za jedan* (1864), didaktički petočini igrokaz folklornih obilježja *Grabancijaši ili Batine i ženidba* (1874), te popularna *Šokica: igrokaz iz pučkoga života u pet čina* (1884), o ljubavi katolkinje i pravoslavca, napisana u ekumenskome duhu. Objavio je i sonetnu zbirku *Glasinke srčanice* (1874), scensku prigodnicu *Sastanak vila* (1888), pohvalnicu Strossmayerovim političkim i ekumenskim pogledima, koja je bila zabranjena i spaljena, ep *Sveti Ivan Kapistran, pobjednik Turaka kod Biograda 1456* (1892) i dr., a više mu je djela ostalo u rukopisu. (Srakić 2013b)

(1886), 71)

76.9.

„Uzklik veselja i iskricе željah Piesnika i Fruškogorske vile srietnomu došastju Presvietlog, Prečastnog i Veleučenog Gospodina Josipa Jurja Strossmayera biskupa Bosanskog ili Dja-kovačkog i Srijemskog, Nj. C. Veličanstva začastnog dvorskog kapelana, Sl. Um. Mudroljublja, i Sv. Bogoslovja Naučitelja, na dan njegovog svečanog uvoda na stolicu biskupiah ovih dne 29. rujna 1850. u znak svoga velikog strahopočitanja i sinovskog štovanja spieva i ponizno prikaza Ilija Okrugić Srijemac.“ (U Osěku, Slovima Divaldovima, 8 str.)

76.10.

„Seljanka ili Pastirski razgovor srietnom rodjen danu i preradostnom naimenovanju velikog županstva Virovitičke županije preuzvišenoga i presvietloga gospodina gospodina Josipa Jurja Strossmayera bosansko-djakovačkog i srijemskog biskupa, Nj. C. Kr. apošt. Veličanstva taj. savjetnika, Nj. Svetosti Pape pristolnika i grofa rimskoga i.t.d., i. t.d. narodnosti i prosvjete jugoslavenske vrtloga podupiratelja i narodnog ljubimca u znaksrdačne narodne zahvalnosti i sniženoga štovanja kao čestitka spjevan i prikazan po Iliji Okrugiću Srijemcu nadarbeniku i propovjedniku stolne crkve djakovačke, po nekijh mladićih sjemeništa djakovačkog predstavljen 4. veljače god. 1861.“ (Lehmanna i dr. 1861: 31)

76.11.

„Dobro došo, otče! Zdravo!“ (*Narodne novine*, 27(1861)185, 547)

77. PANČIĆ, Petar¹³⁶

77.1.

„Paean jubilaris“ (*Vrhbosna*, 14(1900)17, 292)

78. PAVIĆ, Karla¹³⁷

¹³⁶ Hrvatski isusovac, misionar, profesor i prigodničar (Čavolj, Bačka, 29. 7. 1853.- Szatmar, 1. 7. 1905.) Rodom je bunjevački Hrvat. Školovao se u Kaloči te stupio u Družbu Isusovu(1882.) Ubrzo dolazi u Travnik gdje radi kao profesor latinskog, grčkog i hrvatskog jezika, ravnatelj gimnazije i rektor zajednice (1893.-1904.). Suradivao je u Bunjevačko-šokačkim novinama i Nevenu. Pred kraj života preselio se u mađarski Szatmar gdje je umro 1905. (Szabo 2018)

¹³⁷ Hrvatski svećenik, profesor, naslovni biskup i veliki prepošt, književnik i prigodničar (Tovarnik 27.6 179.- Đakovo 31.1. 1859.). Prvi profesor filozofije u đakovačkom sjemeništu, autor petnaest knjiga različite tematike među kojima su udžbenik iz matematike *Upuchenje u Matezim* (1805.), *Politika za dobre ljude* (1821.) i službeni katekizam Đakovačke i Srijemske biskupije *Kratki nauk karstjansko-katolichanski* (1827.). Objavljene su mu prigodnice biskupu Mandiću (1816.), biskupu Raffayu (1826.) i biskupu Strossmayeru (1850). (Srakić 2013b)

78.1.

„Sermo quo illustrissimus, ac reverendissimus dominus Josephus Georgius Strossmayer Dei, et Apostolicae Sedis gratia episcopus dioecesium Bosnensis, seu Diakovensis ac Sirmiensis canonice unitarum, Suae Sacratissimae Majestatis capellanus ad honores: aa. II. philosophiae, ac ss. theologiae doctor, Facultatis theologiae in Universitate Viennensi membrum collegiatum, die 29 Septembris anno 1850. regimen suarum dioecesium solemniter auspicatus, per Carolum Pavić, abbatem B. M. V. de Bihar, cathedralis capituli Bosnensis seu Diakovensis praepositum majorem, et canonicum, reverentissime (!) salutatus exstitit.“ - Essekini : Typis Divaldianis, (1850).

79. PAVIĆ, Matija¹³⁸

79.1.

„Biskupu– jubilaru“ (GBBS, 28(1900)17, 136-138)

80. PAVLINOVIĆ, Mihovil¹³⁹

¹³⁸ Hrvatski svećenik, povjesničar i prigodničar (Đakovo, 31. 1. 1859. – Đakovo 25.11. 1929-) Zaređen je je 1882. godine a nakon ređenja poslan je na studije u Beč, ali zbog potreba u biskupiji pozvan je u Đakovo, gdje je postao profesorom crkvene povijesti i apologetike do 1895. Od 1895. do 1911. župnik u Semeljcima. Godine 1911. biskup Ivan Krapac imenovao ga je kanonikom u Đakovu. Tada je ponovno preuzeo profesuru iz apologetike i crkvene povijesti. Istakao se kao pisac raznih članaka, osobito iz domaće crkvene povijesti koje je objavio u *Glasniku đakovačke i srijemske biskupije*. I sam je bio nekoliko godina urednik *Glasnika*. Izdao je i knjigu *Biskupijsko sjemenište u Djakovu 1806-1906*, a s Milkom Cepelićem monumentalno djelo *Josip Juraj Strossmayer biskup bosansko-djakovački i srijemski god. 1850 - 1900*. S pravom ga možemo nazvati najvećim povjesničarom đakovačke i srijemske biskupije. Obnašao je službu rektora sjemeništa (1913. - 1914.) i prodirektora (1913. - 1926.). Ostavio je mnogo bilježaka i građe za povijest đakovačke i srijemske biskupije. Bio je generalni vikar, odlikovan je čašću apostolskog protonotara, opata BDM od Petrovaradina. Umro u Đakovu kao veliki prepozit 25. studenog 1929., u 71. godini života i 47. misništva. Sahranjen je u kaptolskoj grobnici. (Srakić 2013b)

¹³⁹ Hrvatski svećenik, političar i književnik (Podgora, 28. 1. 1831 – Podgora, 18. 5. 1887). Jedan od najistaknutijih predstavnika hrvatskog narodnog preporoda i Narodne stranke u Dalmaciji. Pohađao je bogosloviju u Zadru i franjevačku bogosloviju u Makarskoj, koju je završio 1854. Iste je godine bio zaređen pa je započeo služiti kao župnik u Drašnicama kraj Makarske, a od 1855. do 1870., kada se posvetio isključivo političkom i književnom radu, bio je župnik u Podgori. Kao zastupnik u Dalmatinskom saboru (1861), u doba prevage Autonomaske stranke u Dalmaciji, održao je prvi govor na hrvatskom jeziku. God. 1862. bio je jedan od pokretača i glavni suradnika glasila Narodne stranke *Il Nazionale, periodico politico e letterario* (s prilogom *Narodni list*), u kojem je objavljivao članke namijenjene najširim slojevima dalmatinskog puka radi buđenja njegove nacionalne svijesti. God. 1865. bio je izabran za zastupnika u Hrvatskome saboru, a od 1873. bio je zastupnik u Carevinskome vijeću. Njegova dugogodišnja borba za položaj hrvatskog jezika rezultirala je prihvaćanjem njegova prijedloga da se hrvatski jezik uvede kao službeni u sve dalmatinske državne urede (1883). Zauzimao se za hrvatsku samostalnost, cjelovitost i ustavnost u okviru južnoslavenske zajednice te za preuređenje Austro-Ugarske Monarhije na federalističkom načelu. Osim političke, zapažena je i njegova prosvjetiteljska djelatnost i nastojanje oko otvaranja narodnih čitaonica. Svojim priložima surađivao je i u glasilima i časopisima *Glasnik dalmatinski, Iskra, La Dalmazia cattolica, Narodni koledar, Pozor, Vienac, Zatočnik i Obzor*. U književnom radu slijedio je svoje temeljne političke zamisli pa su sva njegova književno-publicistička djela (članci, govori, pjesme, putopisi, sakupljanje narodnih pjesama, zagonetki i poslovice) bila podređena nacionalnom osvješćivanju dalmatinskog puka (*Ognjišar*, 1864; *Kotari i*

80.1.

„AGiorgio Strossmayer, vescovo di Đakovo, nome che suona redenzione, questo canto slavo di come pegno di alta stima il traduttore presenta. Giovanni Nikolić“ (*Il Nazionale*, 6(1867)20, 77-78) - (Michele Pavlinović)

81. PINTARIĆ, Fortunat¹⁴⁰

81.1.

„Na slavu presvietloga i prečastnoga gospodina Josipa Štrosmajera slavne biskupie bosanske, i srēmske biskupa, mudroljubja, i bogoslovja doktora prigodom njegovog u biskupiu umēstenja na znak dubokoga strahopočitanja“ (Placer 1850: 15)

82. POGAČIĆ, Milka¹⁴¹

82.1.

„U spomen prvog listopada 1882. na dan posvete stolne crkve đakovačke“ (*Pozor*; (1882), 226)

82.2.

„(Osmog) 8. travnja 1905.“ (*Domaće ognjište*, 7(1907-08)1, *Strossmayer (koledar)*, 5(1912), 15)

82.3.

župnikovanje, 1867; *Pjesme i besjede god. 1860–72.*, 1873; *Razgovori*, 1876; *Pučki spisi*, 1876; *Narodna pjesmarica*, 1879; *Puti (god. 1867–75)*, 1888). Matici hrvatskoj predao je 211 istarskih i primorskih poslovice, a 4000 do 5000 riječi JAZU za njezin *Rječnik*. Ostala djela: *Različiti spisi* (1875), *Misao hrvatska i misao srbska u Dalmaciji od godine 1848. do godine 1882.* (1882), *Hrvatski razmišljaji* (1884). (Musa 2006)

¹⁴⁰ Hrvatski skladatelj (Čakovec, 3. 3. 1798 – Koprivnica, 25. 2. 1867). Djelomice samouk, glazbu je učio u Varaždinu i Zagrebu (F. Langer, J. K. Wisner Morgenstern). Živio i djelovao u Zagrebu (1823–30; 1832–36), Varaždinu (1830–32; 1836–60), Virovitici (1860–66) i Koprivnici (1867). Kao franjevac obnašao je crkvene dužnosti gvardijana i vikara nekoliko samostana. Iako pristaša ilirskog pokreta, svoju glazbu nije uspio skladati u narodnom duhu, nego u internacionalnom, kasnoklasicističkom stilu. Na području instrumentalne glazbe najuspjelija su Pintarićeva djela glasovirske minijature i stavci za orgulje, od kojih se neka i danas izvode u redakciji S. Stančića. Među crkvenim skladbama ističe se opsežan rukopisni kantual *Crkvena lira* s 378 vokalnih i instrumentalnih stavaka, dio kojih je sâm skladao. Godine 1849. objavio je *Knjigu bogoljubnosti karstjanske, sadržavajuću pobožnih molitvah i pšmah vježbanje*, u kojoj se nalazi i 45 hrvatskih napjeva uz pratnju orgulja. Pintarićeva skladateljska ostavština nalazi se u Zagrebu (arhiv Hrvatskoga glazbenog zavoda, Hrvatski državni arhiv) i Koprivnici (glazbena zbirka franjevačkoga samostana). (Riman 2008)

¹⁴¹ Hrvatska učiteljica i književnica (Zagreb, 10. 2. 1860 – Zagreb, 11. 4. 1936). Proučavala je školstvo i europska reformska pedagoška kretanja. Pod utjecajem socijalne pedagogije, poglavito F. W. Förstera, zauzimala se za bolje životne uvjete i školovanje siromašne djece. Tim nastojanjima bio je posvećen i njezin rad u Udruzi učiteljica Kraljevine Hrvatske i Slavonije. Osnovala je Dječji dom te je pokrenula osnivanje više dječjih skloništa i oporavišta. Pokrenula je i osnivanje Više djevojačke škole kućanskoga smjera u Zagrebu, kojoj je bila ravnateljica. Suradnica i urednica (1901–12) časopisa *Domaće ognjište*. Pisala je pjesme, priče i igrokaze za djecu te ljubavnu liriku, pripovijetke i roman *Jura Filipčić* (1937). (Kassowitz Cvijić 1925)

„Posvećeno vladiki J. Jurju Strossmayeru“ (*Glas nove generacije*, 1(1933)9, 1)

83. POLITEO, Dinko¹⁴²

83.1.

„Živio Strossmayer!“ (*Obzor*, 39(1898)36, 1-2)

84. PRERADOVIĆ, Petar¹⁴³

84.1.

„Preuzvišenom i presvietlom gospodinu J. J. Strossmayeru biskupu bosanskom ili đakovačkom i sriemskom, njegove svetosti uzpriestolniku, beogradske i smederevske biskupije apost. upravitelju, rimskom grofu. nj. cs. k. veličanstva tajnom savjetniku i počast. kapelanu, izvanrednom državnom viećniku dru. mudroljublja i bogoslovja, krasnih znanosti i. t. d. narodne knjige i umjetnosti veledušnom podupiratelju“ (*Leptir*, 3 (1861), 1-6)

84.2.

„Biskupu Strossmayeru“ (*Vienac*, 2(1870)12, 177; *Strossmayer (koledar)*, 3(1909), 9-10; *Zvonimir(kalendar)*, 35, 148; *Vjesnik županije virovitičke*, 30(1921)3, 2.; *Riječki glasnik*, 2(1922)5, 3; *Orjuna* 1(1923)6, 4; *Preporod*. Koprivnica, 5(1924)4/6, 1)

¹⁴² Hrvatski novinar i publicist (Stari Grad, 31. 5. 1854 – Zagreb, 5. 3. 1903). Nakon završene gimnazije u Splitu, polazio Bogosloviju u Zadru i Filozofski fakultet u Zagrebu. U to je doba surađivao u *Obzoru* i zadarskome *Narodnom listu*. Nakon izbacivanja sa Sveučilišta 1875 (zbog studentskih prosvjeda) uređivao u Zadru *Narodni list*, a od 1884. u Splitu bio je prvi urednik *Naroda*. U Zagrebu je uređivao *Obzor* 1889–94., potom i pravašku *Hrvatsku*. Pokrenuo 1894. časopis *Mlada Hrvatska*, u kojoj je gotovo sve članke sam pisao, kritizirajući odstupanja od liberalizma. Narušena zdravlja, 1896. izgubio je vid, ali je nastavio surađivati u novinama, diktirajući svoje tekstove. Okušao se i kao pisac pa je 1895. izvedena njegova drama *Marija Stančevićeva*. U estetskim je prosudbama bio konzervativan. Značajnija djela: *Srbsko-hrvatsko pitanje u Dalmaciji* (1889), *Izabrani članci* (I–II, 1901–02). (Lovrenčević i Petrović 1925)

¹⁴³ Hrvatski pjesnik i austro-ugarski časnik (Grabrovnica kraj Pitomače, 19. 3. 1818 – Fahrafeld, Austrija, 18. 8. 1872). Petar Preradović, najplodniji i najomiljeniji pjesnik ilirskoga, preporodnog doba, rodio se u selu Grabrovnica 19. ožujka 1818. Zbog rane očeve smrti Petar Preradović bio je prisiljen opredijeliti se za vojničku službu. Školovao se u Bjelovaru, zatim u Bečkom Novom Mjestu, a službovao je u Milanu, potom u raznim austrijskim garnizonima - od Beča i Pešte do Gline i Temišvara. Školujući se i službujući izvan domovine, u jednom je životnom razdoblju Preradović gotovo zaboravio materinski jezik. Prve pjesme napisao je na njemačkom. Cjelokupnim opusom Petar Preradović je zauzeo jedno od vodećih mjesta u hrvatskoj književnosti od 30-ih do 70-ih godina 19. stoljeća. Pjesme su objavljivane u najvažnijim časopisima toga vremena. Objavio je zbirke *Prvenci* (Zadar, 1846.), *Nove pjesme* (Zagreb 1851.), posmrtno su mu objavljena *Pjesnička djela* (Zagreb 1873.). Petar Preradović umro je kao general 18. kolovoza 1872. godine u Austriji. Bio je pokopan u Beču, ali su mu već 1879. posmrtni ostaci preneseni u Hrvatsku, u Zagreb. Obogativši domaće pjesništvo nizom žanrova i oblika, Preradović je bio izrazito cijenjen pjesnik u svoje doba. Cijelo 19. stoljeće, uz I. Mažuranića i S. Vraza, bio je neprijeporno središte hrvatskoga književnoga kanona, sa statusom nacionalnog barda. U 20. stoljeću javili su se i kritičniji sudovi o njegovu djelu, ali se i danas ubraja u najznačajnije pjesnike hrvatskog romantizma. (Milanja 2000)

84.3.

„U slavu Strossmajera!“ (*Vienac*, 4(1872)16, 241)¹⁴⁴

84.4.

„An Bischof Strossmayer. Ubersetzt von St(efhan) Milow“ (*Agramer Zeitung*, 52(1877), 245)

84.5.

„Biskupu Strossmayeru“ (*Vienac*, 13(1881)37, 581)

84.6.

„U slavu visokog imendana Njegove Preuzvišenosti BISKUPA JOSIPA JURJA dne 19. ožujka“ (GBBS, 10(1881)5, 67)

85. RITIG, Svetozar¹⁴⁵

85.1.

„Na odru Strossmayorovu“ (GBBS, 33(1905)7, 49-50)

85.2.

„Vladiki Strossmayeru o imendanu 1904.“ (GBBS, 32(1904)5, 33)

86. ROGOVIĆ, Pero¹⁴⁶

¹⁴⁴ Urednička opaska uz pjesmu: Franjo Kuhač uglazbio je pjesmu i izdao je pod naslovom: „Koračnica u slavu preuzv. gosp. Biskupa J. J. Strossmayera“.

¹⁴⁵ Hrvatski svećenik, povjesničar, političar, književnik i prigodničar (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 6. 4. 1873 – Zagreb, 21. 7. 1961). Studirao teologiju u Sarajevu, Đakovu i Beču, gdje je doktorirao 1902. Do 1911. predavao je crkvenu povijest na đakovačkoj bogosloviji, a zatim je bio tajnik Zagrebačke nadbiskupije, profesor na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu i urednik *Katoličkoga lista* (1912–13). Političku djelatnost započeo je 1908., kao zastupnik Hrvatske stranke prava u Hrvatskom saboru. God. 1918. bio je član Narodnoga vijeća SHS, a 1919–20. član Privremenoga narodnog predstavništva. Nakon prestanka rada na Bogoslovnom fakultetu župnik župe sv. Blaža (1915–17), a zatim župe sv. Marka (1917–41) u Zagrebu. Nakon osnutka Nezavisne Države Hrvatske (1941) povukao se u Selca, gdje je stupio u dodir s predstavnicima antifašističkog pokreta. God. 1943. bio je član ZAVNOH-a, 1944–54. predsjednik Komisije za vjerske poslove, a 1945. izabran je u Ustavotvornu skupštinu, potom u Saveznu skupštinu i Hrvatski sabor. Bio je član jugoslavenske delegacije na Mirovnoj konferenciji u Parizu 1946., a iste je godine postao ministrom bez resora u vladi NR Hrvatske (do umirovljenja 1954). – Radove iz crkvene povijesti, posebice o povijesnim i pravnim problemima slavenskog bogoslužja, objavljivao je u *Bogoslovskoj smotri* i *Katoličkom listu*, a sintetizirao ih je u djelu *Povijest i pravo slovenštine u crkvenom bogoslužju, sa osobitim obzirom na Hrvatsku* (1910). Potaknuo je obnovu djelovanja Staroslavenske akademije (1948), koja se od 1952. naziva Staroslavenski institut, te je bio njegov ravnatelj do 1961. God. 1947. izabran je za redovitoga člana JAZU. Ostala važnija djela: *Martyrologij srijemsko panonske metropolije* (1911), *Glagoljica u našim krajevima od XIII. do XV. vijeka* (1923). (Srakić 2013b)

¹⁴⁶ Svećenik đakovačke i srijemske biskupije. Rodio se u Požegi 1863. godine. Za svećenika je zaređen u Đakovu 1887., umro je kao upravitelj župe u Novim Banovcima 1902. godine. (Srakić 2013b)

86.1.

„Dr. Josipu Jurju Strossmayeru k slavi imendana, 19. ožujka 1894.“ (*GBBS*, 22(1894)6, 68., *Posavska Hrvatska*, (1894)10, 1)

87. ROŽIĆ, Aleksij¹⁴⁷

87.1.

„Njegovoj preuzvišenosti Josipu Jurju Strossmayeru“ (*Vienac*, 32(1900)36, 556-557)

88. ROŽMAN, Vladimir¹⁴⁸

88.1.

„U slavu pedesetgodišnjice biskupovanja Josipa Jurja Strossmayera“ (*KL*, 51(1900)36, 283)

88.2.

„U slavu devedesetgodišnjice rođenog dana Njegove preuzvišenosti J. J. Strossmayera“ (*KL*, 55(1904)5, 49)

88.3.

„U smrt Josipa Jurja Strossmayera, vladike đakovačkoga (+8. IV. 1905)“ (*KL*, 56(1905)15, 173)

89. SABOLOVIĆ, Antun¹⁴⁹

89.1.

„Prečastno zaručenje presvėtloga, prepoštovanoga gospodina gospodina Josipa Jurja Strossmayer-a Stolnih Cėrkvih Bosanske ili Đjakovačke, i Srėmske zakonito ujedinenih biskupa sa stolnom S. PetraApoštola Cėrkvom dne 29. mēseca rujna poAntunu Saboloviću, Biskupije Bo-

¹⁴⁷ Hrvatski svećenik i pjesnik. Rođen 1865. u Sv. Jami kraj Jastrebarskoga. Suradnik Društva svetog Jeronima. Objavljivao pjesme i priče u časopisima *Vienac*, *Vrhbosna*, *Nada*. (Ćorić 1978)

¹⁴⁸ Hrvatski vjeroučitelj i književnik (1874.-1924), suradnik Hrvatskog književnog društva sv. Jeronima u kojem od 1903. do 1921. pod pseudonimom „V. Gjurin“ piše pjesme pod naslovom *Prigorčice*, koje su njegovo najvažnije djelo. Koristi i pseudonim „prigorski“. U knjizi Mate Ujevića *Hrvatska književnost: pregled hrvatskih pisaca i knjiga, sa slikama*, Društvo sv. Jeronima (Zagreb 1932.), spominje se među „suvremenim realističko-romantičkim pripovijedačima i crtičarima“. (Deželić 1925)

¹⁴⁹ Hrvatski svećenik, književnik i prigodničar (1793. - 1851.), župnik u Levanjskoj Varoši. Pisao je poučne knjige, knjige propovijedi te molitvenike i prigodne pjesme biskupima Sučiću, Kukoviću i Strossmayeru. (Srakić 2013b)

sanske ili Djakovačke Misniku i Levanske Varoši župniku izpèvano.“ (1850., Osèku, Slovima Divaldovim, 6 str.)

90. STOJANOVIĆ, Jakov¹⁵⁰

90.1.

„Čestitka preuzvišenomu gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru Biskupu Djakovačkomu za imendan 19. ožujka“ (*GBBS*, 5(1877)5, 43-44)

91. STOJANOVIĆ, Mijat¹⁵¹

91.1.

„Vjenčić cvietja prikazan presvietlomu i prepoštovanomu gospodinu gospodinu Josipu Jurju Strossmajeru, bosansko-đakovačkom i sriemskom biskupu... prilikom Njegova dolazka u Karlovce dne 24. svibnja 1852“ - (Đakovo) : (s. n.), (1852?). ((s. l.) : (s. n.)). - (3) str. ; 19 cm¹⁵².

92. ŠAH – KNOFARO, Eugeniya¹⁵³

92.1.

„Strossmayeru“ (*Vrhbosna*, 14(1900)17, 296-297)

¹⁵⁰ Hrvatski svećenik i prigodničar (Osijek 25. 4. 1842.- Vinkovci 22.8. 1910) Teološke škole učio u Đakovu i u Beču u Augustineumu, gdje je položio dva stroga ispita. Za svećenika zaređen 10. 7. 1864. BiokapelanuAndrijevcima. Profesor biblijskih nauka (1868. - 1973.) i moralne teologije, pastorala i katehetike (1873. - 1981.). Kao klerik surađivao je s prof. Franom Kurelcem, kojemu je vlastoručno prepisao *Stope Kristove*. Po političkom uvjerenju bliz biskupu Strossmayeru i Račkome, no s biskupom se pod kraj života razišao i postao mu ljut protivnik. S Aleksandrom Tomićem radio je oko uređenja dijecezanske knjižnice. U veljači 1882. imenovan je župnikom u Vinkovcima, od 1894. dekan je vinkovačkog dekanata. Umro je u Vinkovcima 22. 8. 1910., 68. godini života i 46. misništva. (Srakić 1990)

¹⁵¹ Hrvatski pedagog, školski nadzornik i književnik (Babina Grada 26.9. 1818.-zagreb 18. 9. 1881.) Školovao se u babinoj Gradi te radio kao pisar u babogradskoj satnijskoj pukovnji. S Četrnaest godina postaje učiteljski pripravnik u rodnom sdelu, aod 1932. učitelj u Šamcu. Služio je po brojnim slavonskim i srijemskim selima i gradovima. Postao je zastupnikom brodske pukovnije u Hrvatskom saboru 1848. Nakon umirovljena preselio seu Zagreb gdje je do smrti obašao dužnost predsjednika Hrvatskog pedagoško-književnog zbora, koji je utemeljio s Ivanom Filipovićem 1871. Objavljivao je književna i pedagoška djela te sakupljao usmenu narodnu književnost. (Švoger 2021)

¹⁵² Dostupno na: <http://bibliografije.nsk.hr/spec/Prigodnice/index.html>. (12.2.2022.)

¹⁵³ Hrvatska učiteljica, književnica i prigodničarka (Zagreb, 1861.- Bjelovar, 24. 2. 1928.) Završila je Učiteljsku školu u Zagrebu i posvetila se učiteljskom pozivu. Udala se za profesora Šaha iz Bakra. Kako bi došla do novca za liječenje muža krivotvorila je potpis i osuđena na šest godina zatvora. Poslije izdržane kazne rastavlja se od muža, a nakon njegove smrti 1896. dolazi u Sarajevo gdje je nadbiskup Stadler prima u Zavod za nezbrinute osobe te je zapošljava na osnovnoj školi gdje predaje francuski jezik i glazbu. Prve pjesme objavljuje u Vrhbosni 1896. U Sarajevu ostaje do 1912. kada obolijeva od duševnih bolesti. Odlazi u Bjelovar gdje do smrti živi od potpore Vrhbosanske nadbiskupije i časopisa Vrhbosna. Objavila je prigodnice Strossmayeru i Stadleru. (Szabo 2018)

92.2.

„Nad grobom Strossmayerovim“ (*Vrhbosna*, 19(1905)8, 134)

93. ŠARIĆ, Ivan Ev.¹⁵⁴

93.1.

„Put mojoj pjesmi (kao čestitka k imendanu Josipa Jurja Strossmayera)“ (*GBBS*, 24(1896)5, 60-61)

93.2.

„Josipu Jurju Strossmayeru u spomen Njegova dijamantnog misničkog jubileja“ (*Vrhbosna*, 12(1898)4, 57)

94. ŠENOVA, August¹⁵⁵

¹⁵⁴ Sarajevski nadbiskup, prevoditelj i prigodničar (Dolac kraj Travnika, BiH, 27. 9. 1871 – Madrid, 16. 7. 1960). Teologiju studirao u Sarajevu, doktorirao na Bogoslovnome fakultetu u Zagrebu (1896). Bio urednik časopisa *Vrhbosna* (1896–1908), god. 1908. imenovan je pomoćnim sarajevskim biskupom, ali mu nakon smrti biskupa Šadlera (1918) zbog veta beogradskoga Dvora nije bilo omogućeno preuzimanje nadbiskupije sve do 1922. Pokrenuo je *Katolički tjednik* (1925–45) i dao sagraditi crkvu na Marijindvoru. Od 1945. živio u emigraciji (Austrija, Španjolska). Objavio desetak zbirki pjesama, preveo *Stari i Novi zavjet* (1940–41). Ostala djela: *Pio X.* (1951), *Sveti Franjo Asiški* (1953), *Lurd* (1954), *Fatima* (1956). (Ćurić 2005b)

¹⁵⁵ Hrvatski književnik, dramaturg, kritičar i prevoditelj (Zagreb, 14. 11. 1838 – Zagreb, 13. 7. 1881). Studirao pravo u Zagrebu i Pragu, ali nije položio završne ispite. God. 1865. u Beču je uređivao listove *Glasonoša* i *Slawische Blätter*. U Zagreb se vratio 1866. i radio u uredništvu *Pozora* (1866–67), zatim kao dramaturg u Hrvatskom zemaljskom kazalištu (1870–73) i gradski bilježnik (1871), a od 1873. kao gradski senator. Od 1874. do smrti bio je urednik časopisa *Vienac*, God. 1877. bio je izabran za potpredsjednika Matice hrvatske. Služio se pseudonimom Veljko Rabačević, Petrica Kerempuh, Milutin, Branislav i različitim šiframa. Okušao se u gotovo svim književnim žanrovima: u hrvatskom javnom životu javio se kao novinar dopisima u *Pozoru*, ali i u drugim listovima onoga doba (*Glasonoša*, *Leptir*, *Naše gore list*), a književnu djelatnost nastavio je pjesmama, novelama, romanima, feljtonima, kritičkim i teorijskim tekstovima, prijevodima itd. Sastavio je antologiju *Vienac, izabranih pjesama hrvatskih i srbskih* (1873) i *Antologiju pjesništva hrvatskoga i srbskoga, narodnoga i umjetnoga* (1876). Prevodio je s francuskoga, njemačkoga, engleskoga i češkog jezika. Kao lirik skloniji deklamatorstvu i uzvišenoj retorici, bio je uspješniji kao politički i socijalni pjesnik. Ipak, pojedine izrazito lirске ljubavne pjesme nadživjele su svoje doba i uglazbljene postale dijelom tradicijske kulture (*O ti dušo moje duše*, *Oj vi magle*), a s njima se mogu usporediti pjesme epskoga značaja, tj. balade i legende u stihu, koje su, također u sprezi s glazbom, u obliku popijevaka zadržale popularnost do današnjih dana (*Ribareva Jana*, *Vir*). U mnogim je pjesmama i prigodnicama izražavao pokretačke ideje svojega doba i politički program Strossmayerova narodnjaštva (*Na Ozlju gradu*, *Hrvatska pjesma*, *Budi svoj!*, *U slavu J. J. Strossmayera*, *Klevetnikom Hrvatske*, *Hrvat Bosni* i dr.). S druge strane, u epskom pjesništvu, kao i mješovitim, lirsko-epskim oblicima u stihu (balade i romance), ostvario je vrhunac pjesničkih dometa hrvatske književnosti druge polovice XIX. st. Posebno se ističu povjestice (»historičke balade«), pjesničke pripovijesti i legende u kojima obrađuje događaje iz hrvatske povijesti s aktualnim političkim porukama (*Smrt Petra Svačića*, *Propast Venecije*, *Fratarska oporuka*, *Anka Neretvanka*, *Vinko Hreljanović*, *Šljivari*, *Prokleta klijet*) ili opijeva pučke priče (*Postolar i vrag*, *Kugina kuća*, *Kameni svatovi*, *Zmijaska kraljica*). Upravo su mu pripovijesti s osloncem u hrvatskoj povijesti i predaji, podjednako u prozi (*Turopoljski top*, 1865) i u stihu (*Kugina kuća*, 1869; *Kameni svatovi*, 1869), donijele prvu književnu slavu. Najveći uspjeh doživio je povijesnim romanima (*Zlatarovo zlato*, 1871; *Čuvaj se senjske ruke*, 1875; *Seljačka buna*, 1877; *Diogenes*, 1878., i *Kletva*, nedovršen, 1881). (Nemec 2000)

94.1.

„U slavu Josipa Jurja Strossmajera, biskupa bosanskoga i sriemskoga, začetnika Hrvatskoga veučilišta na dan 19. listopada 1874.“ (*Vienac*, 6(1874)42, 657; *Narodni list*, 13(1874), 90; *Obzor*, 4(1874), 238)

94.2.

„Biskupu J. J. Strossmayeru na dvadesetpetogodišnjicu njegova vladikovanja“ (*Vienac*, 7(1875)38, 603)

95. ŠIROLA, Stjepan¹⁵⁶

95.1.

„U spomen Josipu Jurju Štrosmajeru (+ 8. IV. 1905).“ (*Vjerni drug*, 8(1904-05)9, 129; *Škola*, 16(1905)5, 65)

96. ŠPANIĆ, Stjepko¹⁵⁷

96.1.

„U slavu osamdesetgodišnjice Biskupa Josipa Jurja Strossmayera“ (*Vienac*, 27(1895)6, 83-84; *Obzor*, 36(1895), 27)

96.2.

„Velikom pokojniku“ (*Strossmayer. Koledar*, 1(1907), 77)

97. TOPALović, Ilija/ I.T.¹⁵⁸

97.1.

„Preuzvišenom i prečastnomu gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru biskupu Bosansko-Djako-

¹⁵⁶ Hrvatski pedagog, prevoditelj, novinar i književnik (Zagreb, 27. 11.1867. – 9. 9.1926.) Pisao je poučne članke, pjesme, prikaze, priče, kazališne komade, putopise, prigodne članke, prigodnice i književna djela za djecu. Sudjelovao je pri izradi zemljopisnog atlasa. Bio je među suutemeljiteljima Družbe “Braće Hrvatskoga Zmaja”. Književne uradke objavio je u *Anđelu čuvaru*, *Bršljanu*, *Danici*, *Bogu i Hrvatskoj*, *Hrvatskom pravu*, *Hrvatskoj prosvjeti*, *Hrvatskom učitelju*, *Književnoj smotri*, *Ljiljanu iz Karlovca*, *Napredku*, *Narodnim novinama*, *Prosvjeti*, *Smilju*, *Svjetlu*, *Viencu*, *Vjernom drugu* i inima. Poznat je i kao putopisac. (Lončarević 2014)

¹⁵⁷ Hrvatski pjesnik, prigodničar i prevoditelj (Zagreb 3. XII. 1871- Zagreb 1908). Pisao pod pseudonimom „Medul Hasan“. Surđivao u *Obzoru*. Preveo je Shakespearea na hrvatski jezik. Pisao je prigodnice i „Sitne pjesme“ od kojih su neke uglazbljene. Pjesmu *Cjelov* je 1910. uglazbio Krešimir Benić. (Deželić 1925)

¹⁵⁸ Svećenik đakovačke i srijemske biskupije, prigodničar (Osijek 1837. - Aljmaš 1880.) Službovao je u raznim slavonskim mjestima. Bio je župnik i dekan u Aljmašu, gdje je i umro 1880. (Srakić 2013b)

vačkomu i Srijemskomu i t.d. i t.d. Na imendan sv. Josipa.“ (GBBS, 8(1880)5, 43)

97.2.

„Slavlje preuzvišenomu i presvietlomu gospodinu biskupu Josipu Jurju Strossmayeru prigodom posvete katedralne crkve u Djakovu, navršivšemu 32. godinu biskupovanja“ (GBBS, 10(1882)18, 171-172)

98. TOPALović, Mato¹⁵⁹

98.1.

„Pësma k srećnomu povratku Pia IX. na svoju stolicu u Rim sastavljena ter presvetlom i prečastnom gospodinu gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru, ces. kralj. pridvornom kapellanu naimenovanom bosansko-djakovačkom i srëmskom biskupu, mudroljublja i sv. bogoslovja doctoru u znak predubokog štovanja / priklonito prikazana po Mati Topaloviću, istih gore spomenutih biskupiah svećeniku.“ (U Zagrebu: Narodna tiskarnica dra. Ljudevita Gaja, 1850. – 8 str.)

98.2.

„Ćuti piesnikove pri obnovi starodavnog ustavnog života u Kraljevinah Horvatskoj i Slavonskoj u slavu uzvišenih uslied toga po njih veličanstvu apostolskom kralju i cesaru na različita dostojanstva iste naše domovine sinovah a ponajviše preuzvišenoga gospodina biskupa djakovačkog ili bosanskog i srijemskog Josipa Jurja Strossmayera na dostojanstvo župana virovitičkoga prigodom svečanog njegovog u istu čast uvoda u Osieku dne 11. veljače 1861. izjavljene i smierno prikazane.“ (Lehmanna i dr. 1861: 29)

99. TORDINAC, Juraj¹⁶⁰

¹⁵⁹ Hrvatski svećenik, profesor na đakovačkoj Bogosloviji i pjesnik (Zdenci kraj Slavnskoga Broda, 9. 9. 1812 – Gradište kraj Županje, 26. 4. 1862). Najbolji prijatelj biskupa Strossmayera u mladim godinama. Studirao je bogosloviju u Zagrebu i Pešti, a završio u Beču. Služio je kao vojni kapelan u krajiškoj pukovniji, kapelan u slavanskim župama te kao profesor u Đakovu. God. 1834. anonimno je u Osijeku objavio prigodnu pjesmu *Razgovor pastirah*. Ilirskomu pokretu pridružio se domoljubnim i prigodničarskim pjesmama tiskanima u *Danici* od 1835 (skupljenima u knjizi *Odziv rodoljubivog serca*, 1842), pod imenima Ilir iz Slavonije i Rodoljub Zdenčanin, te člancima u *Narodnim novinama*; njegova pjesma *Silni hrabri graničari* pjevala se kao graničarska himna. U zbirci *Tamburaši ilirski* (1842) prikupio je slavonske narodne pjesme, a objavio je i nabožnu knjigu *Biblička povjesnica* (1857). Vlastite religiozne stihove tiskao je u knjizi *Tri pokorne pjesmice za duhovnu zabavu skrušenih grešnikah* (1841). (Sablić Tomić i Rem 2003)

¹⁶⁰ Hrvatski svećenik, pjesnik i prigodničar (Đakovo, 17. 4. 1813 – Đakovo, 15. 5. 1893). Studirao bogosloviju u Đakovu i Pešti. God. 1836. zaređen je za svećenika, a kao kapelan služio je u mnogim slavanskim mjestima. Bio je tajnik Ilirske čitaonice u Osijeku (1843), prvi tajnik đakovačkoga biskupa J. J. Strossmayera (1850), ravnatelj biskupske kancelarije u Đakovu (1856), kanonik, opat, veliki prepošt i rektor đakovačkoga sjemeništa. Kroz kaptol je prošao od službe kanonika magistra mlađega do časti velikog prepozita. Bio je predložen za naslovnog biskupa, ali tu čast nije dobio Kao zagovornik narodnoga preporoda, pod pseudonimom Ilir iz Slavonije, surađivao je u

99.1.

„Pjesma presvietlom i prečastnom gospodinu gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru biskupiah Bosansko-djakovačke i Srijemske zakonito ujedinjenih biskupu. Nj. ces. kralj. veličanstva za-
čast- nom dvorskom kapelanu, mudroljublja i bogoslovja doktoru i.t.d. i. t. d. Prigodom svetča-
nog umieštenja na stolicu biskupsku 29. rujna 1850 po Jurju Tordincu, nj.presvitlosti biskupke
tajniku i obredniku preponiznim i zahvalnim serdcem, prikazana.“ (U Osěku, Slovima Dival-
dovima, 7 str. (nepag.)

99.2.

„Dva soneta bez naslova“ (*GBBS*, 3(1875) 18, 160)

99.3.

„Na dan S. Josipa svomu Vladići poljubljenomu, preuzvišenomu i prečastnomu Gospodinu
Josipu JurjuStrossmayeru“ (*GBBS*, 6(1878)6, 64)

99.4.

„Josipovo“ (*GBBS*, 7(1879)5, 45)

99.5.

„Tridesetljetnomu godu biskupstva preuzvišenoga i prečastnoga gospodina Josipa Jurja Stro-
ssmayera stolne crkve bosansko, djakovačke i srijemske dana 8. rujna 1880.“ (*GBBS*, 8 (1880)17,
139-140)

99.6.

„XXXI. godu biskupovanja preuzvišenoga Gospodina Josipa Jurja Strossmayera 8. rujna 1881.“
(*GBBS*, 9(1881)17, 170)

99.7.

„Biskupu o četrdesetgodišnjici“ (*GBBS*, 18(1890)17, 183)

100. TRNSKI, Ivan¹⁶¹

Danici (1835–42), u kojoj je, pišući stihom narodne pjesme, objavljivao domoljubnu (*Slavonija sestram*, 1835; *Moja domovina*, 1838; *Rodu na poštenje*, 1838) i refleksivnu poeziju (*Moje pjesni*, 1840; *Sreća pjesnička*, 1840). Poslije 1842. objavljuje samo prigodnice Strossmayeru i jednu od Ilije Okrugića uglazbljenu prigodnicu banu Josipu Jelačiću *Oj Slavonci i Hrvati* (1848). (Srakić 2013b)

¹⁶¹ Hrvatski književnik, prigodničar i prevoditelj (Stara Rača kraj Bjelovara, 1. 5. 1819 – Zagreb, 30. 6. 1910). U Grazu je pohađao školu za upravnoga časnika u vojnoj administraciji. Službovao je u različitim gradovima Vojne krajine, 1865. izabran je za zastupnika Slunja u Saboru; 1871. postao je velikim županom bjelovarskim, ali se povukao s dužnosti zbog političkih nesuglasica. God. 1901. postao je predsjednikom Matice hrvatske i prvim predsjednikom Društva hrvatskih književnika. Od 1872. do smrti živio je u Zagrebu. Bio je jedan od najistaknutijih sudionika hrvatskoga narodnoga preporoda. Osobito se ističu njegove zasluge za razvoj hrvatskoga standardnoga jezika te versifikacije, koje su mu priskrbile naziv »oca hrvatske metrike«. U razdoblju od sedamdeset i pet godina

100.1.

„Preuzvišenomu i Prečastnomu gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru biskupu bosansko-djaka-vačkom i sriemskomu itd. itd. na imendan sv. Josipa“ (*GBBS*, 8(1880)5, 43)

100.2.

„Slavlje preuzvišenomu i presvietlomu gospodinu biskupu Josipu Jurju Strossmayeru prigodom posvete katedralne crkve u Djakovu, navršivšemu 32. godinu biskupovanja“ (*GBBS*, 10(1882)18, 171-172)

100.3.

„Preuzvišenom gospodinu vladici, nj. c. kr. veličanstva tajnomu savjetniku, pokrovitelju i stvaratelju Jugoslavenske akademije itd. itd. Josipu Jurju Strossmayeru u Zagrebu, na 9. studenog 1884. Vaše preuzvišenosti najiskreniji štovalac“ (*Pozor*, (1884), 272)

100.4.

„Preuzvišenomu gospodinu biskupu sriemsko-bosanskomu njegova č. Kr. Veličanstva pravomu tajnomu savjetniku Dr. Josipu Jurju Strossmayeru, utemeljitelju i pokrovitelju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u slavu pedesetgodišnjice misnikovanja, na 16. Veljače 1888.“ (*GBBS*, 16(1884)5, 78)

100.5.

„Pjesma k'visokomu imendanu preuzv. Gosp. Biskupa“ (*GBBS*, 21(1893)6, 87)

100.6.

„Preuzvišenomu gospodinu biskupu bosansko-sriemskome dru Josipu Jurju Strossmayeru njegova ces. i kr. veličanstva pravome tajnome savjetniku, na imendan 19. ožujka 1894. (*GBBS*, 22(1894)6, 65)

100.7.

„U slavu današnje 90-godišnjice preuzvišenom gospodinu biskupu sriemsko-bosanskom, po-

njegova književnog djelovanja (1835–1910) u hrvatskoj književnosti izmijenili su se različiti književni smjerovi, no sâm je Trnski ostao uglavnom vjeran početnoj preporodno-romantičarskoj orijentaciji. U njegovu lirskom opusu prevladavaju romantičarski intonirane ljubavne i rodoljubne pjesme, iako je pisao i prigodnice te religioznu liriku (*Pjesme*, 1842; *Kriesnice* – I, 1863., II, 1865., III, 1882). Mnogi su pjesnički tekstovi iz pučki intonirane zbirke *Popievke i milostnice mu mladjenke* (1881) uglazbljeni, a neki se izvode i danas. Napisao je zbirku soneta o ljepotama Plitvičkih jezera (*Jezerkinje*, 1886). Pisao je i danas uglavnom zaboravljenu epsku poeziju (*Sveta priča o solunskoj braći*, 1863; *Sigetski junak*, 1866; *Ana Lovičeva*, 1890; *Ban Berislavić*, 1896), pripovijesti (objavljene u književnim glasilima te kao zasebna izdanja *Učitelj Dobrašin*, 1871., i *Pripovijesti*, 1910) te putopise (*Plitvička jezera*, 1893; *Putne uspomene iz god. 1898*, 1899). Prevodio je s engleskoga, njemačkoga, ruskoga, češkoga i poljskog jezika. Svojedobno slavljjen kao veliki pjesnik, poslije su mu se uglavnom priznavale zasluge za preporoditeljski rad. U novije doba naglašavaju se njegove književne zasluge kao predstavnika prvoga naraštaja hrvatskih romantičara, koji je pripremio put idućim naraštajima hrvatskih pjesnika. (Ćurić 2005b)

krovitelju Jugoslavenske akademije i utemeljitelju Društva hrvatskih književnika dru Josipu Jurju Strossmayeru“ (*Obzor*, 45 (1904), 27)

100.8.

„Preuzvišenomu gosp. biskupu Josipu Jurju Strossmayeru na današnji rođendan“ (*Obzor*, 46(1905), 28)

100.9.

„Uspomena korote i žalosti za velikim pokojnikom Josipom Jurjem Strossmayerom u Zagrebu i svoj Hrvatskoj“ (*Prosvjeta*, 13(1905)9, 297; *Obzor*, 46(1905), 86; *Obćinski glasnik*, 10(1905)15, 114-115; *Strossmayer. Koledar*, 1(1907), 73)

101. VARGA BJELOVARAC, Lujo¹⁶²

101.1.

„Prilikom posvećenja gornjogradske crkve osječke dne 20. svibnja 1900. I. Josipu Jurju Strossmayeru“ (*Vrhbosna*, 14(1900)10, 161-162; *Hrvatski branik*, 8(1900), 40)¹⁶³

101.2.

„Prilikom posvećenja gornjogradske crkve osječke dne 20. svibnja 1900. II. Osiek-gradu.“ (*Vrhbosna*, 14(1900)10,162; *Hrvatski branik*, 8 (1900), 40)¹⁶⁴

101.3.

„Njegovoj preuzvišenosti biskupu Josipu o devedesetgodišnjici“ (*Obzor*, 46(1905), 28)

101.4.

„U smrt hrvatskoga biskupa i velikana Josipa Jurja Strossmayera“ (*Narodna obrana*, 4(1905), 89; *Strossmayer (koledar)* 4(1910), 22)

102. VELIKANOVIĆ, Iso¹⁶⁵

¹⁶² Vojnik, književnik i prigodničar (Bjelovar 4. 3. 1871. – Osijek 13. 12. 1917.) Školovao se u Bjelovaru i Ptuju, vojnu realku završio u Kiszegu, a potom pohađao gimnaziju u Zagrebu te stupio u sjemenište. Kasnije se posvetio vojnom zvanju. Pisao je i pod pseudonimom Kornelije Bosiljčević. Suosnivač je Kluba hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku (Sablić Tomić i Rem 2003)

¹⁶³ Pod naslovom: „U slavu njegove preuzvišenosti biskupa J. J. Strossmayera (prigodom posvećenja osječke gornjogradske crkve dne 20. svibnja 1900.)“.

¹⁶⁴ Pod naslovom: „Osiek gradu. Prigodom posvećenja osječke gornjogradske crkve dne 20. svibnja 1900 po njeg. Preuzvišenosti biskupu J. J. Strossmayeru“.

¹⁶⁵ Hrvatski književnik i prevoditelj (Šid, 29. 3. 1869 – Zagreb, 21. 8. 1940). U Beču studirao filozofiju i medicinu. Radio je u Srijemskoj Mitrovici i Srijemskim Karlovcima, a od 1914. do smrti živio je u Zagrebu. Neko je

102.1.

„Starcu biskupu“ (*Knut*, 2 (1905)2, 17)

102.2.

„Pedeseta godišnjica. 4. 10. 1879. - 4. 10. 1929. Strossmayer na Reljkovićevu grobu“ (*Narodno kolo*, (1930), 60)

103. VESELIĆ, Joso Krunoslav¹⁶⁶

103.1.

„Sremska vila stavlja pamjetnik... pri dolasku svog novoimenovanog vlasike Josifa Gjurgja Strossmayera, sada stolni crkvi Bosanske iliti djakovačke i sremske (...) biskup“ (Medaković 1850. Zemun)

104. VEŽIĆ, Vladislav¹⁶⁷

vrijeme bio politički aktivan kao jedan od utemeljitelja Hrvatske napredne stranke (1904). Aktivno je sudjelovao u radu Društva hrvatskih književnika i Matici hrvatskoj, gdje je bio tajnik 1918–22. U njegovu pjesničkom opusu nevelike književne vrijednosti izdvajaju se epigrami i aforizmi tiskani u vlastitom satiričkom glasilu *Knut* (1904–06). Napisao je humoristične spjevove *Otmica* (1901), *Knez od Ludije* (1908) i *Za božjim leđima* (1909), komediju *Tulumović udaje kćer* (1895) te aktovke-lakrdije *Prosci* (1895), *Posvatovci* (1896) i *Udovičin san* (1896). Pisao je i poeziju za djecu. U prozi, koja po opsegu i kvaliteti nadmašuje ostatak književnog opusa, prevladava zavičajna slavonsko-srijemska tematika. Pisao je pripovijesti, humoreske, feljtone, autobiografske zapise, a objavio je zbirke *Zašto svijet nije propao i druge šaljive pripovijesti iz Srijema* (1912), *Novi pakao i druge humoreske* (1913), *Srijemske priče* (1915) te *Žena, vrag i druge priče* (1924). Osobito je vrijedan njegov prevoditeljski opus, koji sadrži više od 300 naslova iz ruske, njemačke, engleske, španjolske, francuske, češke i poljske književnosti. Cervantesov *Bistri vitez Don Quijote od Manche* jedan je od njegovih najznačajnijih prijevoda, po kojem ga je I. G. Kovačić nazvao »Don Quijoteom hrvatske knjige«. Napisao je i manji broj književnokritičkih eseja, uglavnom iz ruske književnosti, a bavio se i leksikografijom te priredio izdanja sabranih djela nekoliko hrvatskih pisaca (A. Šenoa, K. Š. Gjalski, J. Kozarac, E. Kumičić, J. E. Tomić). (Sablić Tomić i Rem 2003)

¹⁶⁶ Hrvatski svećenik, botaničar i književnik, (Đakovo, 5. 8. 1823.- Kragujevac 20. 8. 1873.) Školovao se u Đakovu gdje završio bogosloviju. U prvim djelima potpisivao kao „Josu Djakovac, Biskupije Bosanske ili Djakovačke i Srijemske misnik“ (1848.) Kasnije prelazi u Srbiju i postaje profesor na kragujevačkoj gimnaziji. Članom Srpske akademije nauka i umetnosti postaje 1864. (Srakić 2013b)

¹⁶⁷ Hrvatski pjesnik i prevoditelj (Seline, 29. 4. 1825 – Varaždin, 16. 8. 1894). Studij prava završio 1847. u Zagrebu te 1848. postao namještenikom Banskoga vijeća. Od 1854. do smrti živio je u Varaždinu, gdje je radio kao odvjetnik i javni bilježnik. God. 1848–50. uređivao je književni almanah *Opći zagrebački koledar*. Književno djelovanje započeo je objavljivanjem autorskih pjesama i prepjeva u *Zori dalmatinskoj*, a poslije je surađivao i u *Danici* te *Viencu*. Pisao je domoljubnu i ljubavnu poeziju, u kojoj se izdvaja manji kanconijer spjevan u maniri hrvatske galantne lirike XVI. i XVII. st. (*Začinke*, 1847). Objavio je kraće spjevove: *Sigetski junak Nikola Zrinski* (1866), prigodom 300. obljetnice Sigetske bitke, i *Milovanka: pjesan u slavu starca Milovana prikazana kao ugodni razgovor narodu* (1896), posvećen A. Kačiću Miošiću. Znatno važnijim od književnoga smatra se Vežićev prevoditeljski rad. Prevodio je s francuskoga, talijanskoga, ruskoga i njemačkog jezika (djela F. R. de Chateaubrianda, Molièrea, G. Leopardija, U. Foscola, M. J. Ljermontova i J. W. Goethea). Objavio je knjigu prijevoda iz romanskih književnosti *Vienac, franczškoga, talianskoga i španjoljskoga zabavnoga književstva* (1852), a nedavno je prepoznat i kao prvi prevoditelj Danteova *Pakla* na hrvatski jezik (*Smèrt kneza Ugolina, Zora dalmatinska*, 1845). (Bežen 2017)

104.1.

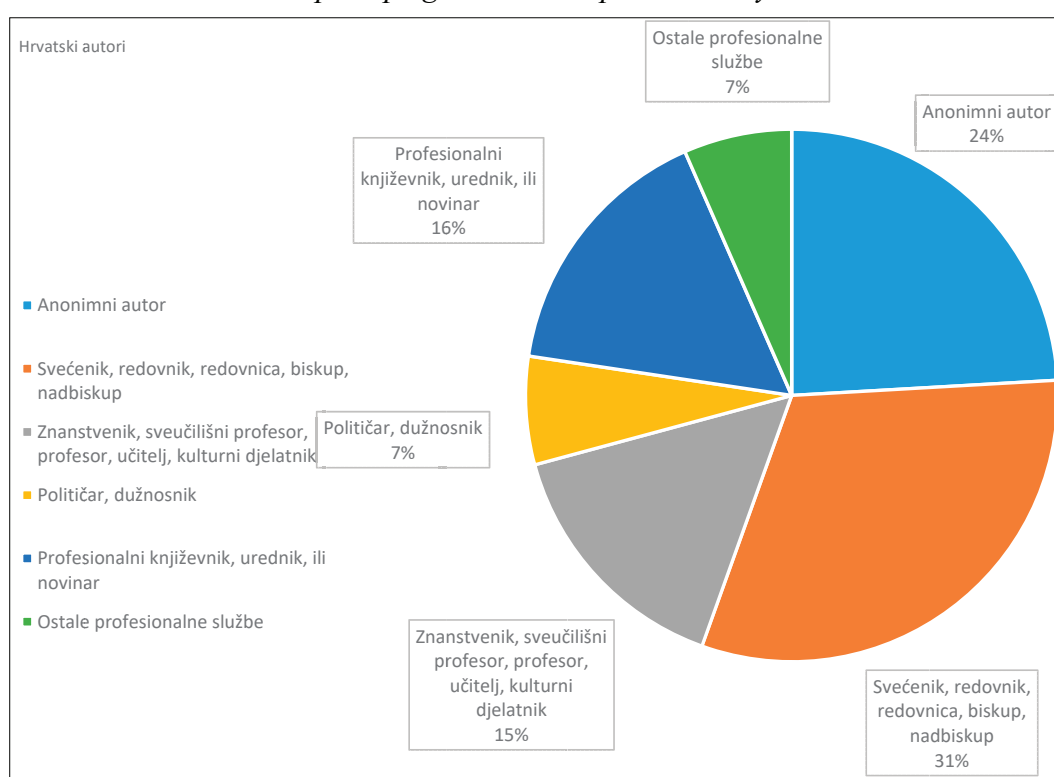
„Kad se naš književni razmahao jezik“ (*Naše pravice*, 3(1906), 14)¹⁶⁸

105. VIČEVIĆ, Mate¹⁶⁹

105.1.

„Josipu Jurju Strossmayeru“ (*Narodna obrana*, 2(1912), 262)

Grafikon br. 5: Struktura hrvatskih autora prema profesiji u korpusu prigodnica biskupu Strossmayeru

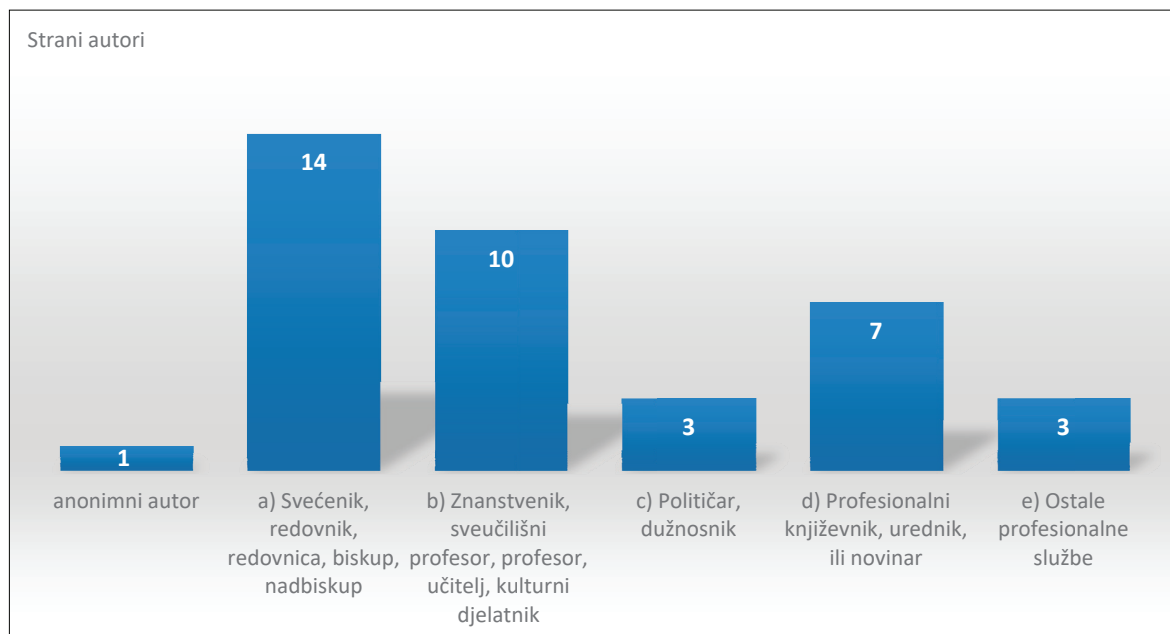

¹⁶⁸ Objavljeno u anonimnom članku: „Malo reminiscencije“.

¹⁶⁹ Vjerojatno je riječ o svećeniku Mati Ivaniševiću, koji se spominje kao suradnik biskupijskog Glasnika oko 1900. te suradnik Kluba hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku, u kojem se navodi da je župnik u Drenju kraj Đakova. (Bjedov 2013)

2.4.3. Strani anonimni autori prigodnica (s.aa.)

Grafikon br. 6: Broj prigodnica biskupu Strossmayeru stranih autora

s.aa.1.

„Velikom meceni (Josipu Jurju Štrosmajeru)“ (*Jugoslavenče*, 9(1939-40)6, 2)

2.4.4. Strani autori prigodnica

106. EDER, Franz de Paula Albert¹⁷⁰

106.1.

„EXCELLENTISSIMEAC REVMME D. EPISCOPE! CHRISTI VENERANDISSIME SACERDOS JUBILARIS!“ (*GBBS*, 16(1888)5, 79)

107. AŠKERC, Antun¹⁷¹

¹⁷⁰ Nadbiskup Salzburga, pjesnik i političar (Hallein, 10. 1. 1818. – Salzburg 10. 4. 1890.). Albert Eder rođen je kao sin sužbenika Petera Paula Edera i njegove supruge Theresie, rođ. Hintner. Studirao je u Salzburgu i ušao u benediktinski samostan sv. 1857. Bavio se politikom i bio zastupnikom u Reichsratu i austrijskom državnom parlamentu. Za nadbiskupa Salzburga izabran je 1876. godine. Franz Eder bio je poseban prijatelj crkvene glazbe i liturgijskog crkvenog pjevanja te je objavio i novu knjigu himni (“Alleluja”). Pisao je na njemačkom i latinskom jeziku. Njegov grob se nalazi u katedrali u Salzburgu. (Sohn-Kronthaler 2018)

¹⁷¹ Slovenski svećenik, pjesnik, prigodničar i prevoditelj (Globoko kraj Rinskih Toplica, 9. 1. 1856 – Ljubljana, 10. 6. 1912). Završio studij bogoslovije u Mariboru, a potom bio kapelan u mnogim štajerskim župama. Umirovljen zbog spora s biskupom, primio službu arhivara u Ljubljani. Pisao lirske i epske pjesme, balade, romane, parable, satire, putopise i jednočinke. Prevodio s ruskoga, češkoga, njemačkoga i hrvatskoga. Kao vodeći pjesnik slovenskoga realizma, realističkim je epskim i epsko-lirskim pjesmama izražavao borbeni liberalizam i domoljublje, ali i nemir izazvan neskladom između svojega zvanja i uvjerenja te stanjem u kojem se našao slovenski narod. Zbog dvojba o katoličkim dogmama i traženja prave etike u prakršćanstvu i orijentalnoj filozofiji bio je žestoko

107.1.

„V kripti đakovačke katedrale (Meseca julija 1886.)“ (*Strossmayer (koledar)*, 3(1909), 29)

108. DEBELJAK, Anton¹⁷²

108.1.

„J. J. Strossmayer. (4. II. 1815.- 8. IV. 1905.)“ (*Sokolić*, 14(1932)11/12, 257)

108.2.

„Josip Juraj Strossmayer“ (*Sokolić*, 1(1939)4, 210).

109. DOŠENOVIĆ, Nikola¹⁷³

109.1.

„Narodnom vladici Josipu Jurju Strossmayeru. Povodom otkrića spomenika“ (*Novosti*, 20 (1926)309, 2; *Vojnički glasnik*, 7(1926)14, 203-210; *Sokolić*, 9(1927)4, 49-50)

110. FLEGERIČ, Božidar¹⁷⁴

110.1.

„Prečastitemu, prevzvišenemu gospodu vladiki dr. Josipu Jurju Strossmayeru o prilici Njego-

napadan u klerikalnom tisku. Premda je kao urednik *Ljubljanskog zvona* promicao moderniste, poslije su ga zbog inzistiranja na već preživjelim shvaćanjima i oni kritizirali. Njegov ugled, vrlo velik u doba realizma, naglo je opao s pojavom O. Župančiča, I. Cankara i drugih pjesnika moderne. (Grafenauer 2013)

¹⁷² Slovenski sveučilišni profesor, pjesnik, kritičar i prevoditelj (Šegova Vas 25. 5. 1887. – Lovran 24. 5. 1952.) Gimnaziju je završio u Novom Mestu, zatim studirao romanistiku na Sveučilištu u Beču i na Sorbonni (1908–12) te je doktorirao 1923. u Ljubljani. Službovao je Gorici, u Idriji i u Ljubljani. Prvijenice (pjesme i prozu) objavio je kao srednjoškolac (pseudonim Unilij) u DP-u i Zvončeku, zatim je objavljivao u Omladini, Hrv. Smotri i mnogom drugim časopisima. Objavio je zbirku pjesama Sunce i sjenke (1919.). Prevodio je s francuskoga, pisao eseje o književnosti, kritike, političke članke. (Jevnikar 2013)

¹⁷³ Srpski pravnik i pjesnik (Počitelj kraj Gospića, 1857. – Veliki Bečkerek, 30. 7. 1929). Unuk srpskog pisca Jovana Došenovića (1781–1813); po ocu nosio i prezime Došen. Pravni fakultet završio u Zagrebu. Radio kao sudac; na kraju službovanja bio sudac Kasacionog suda u Zagrebu, gdje je živio do 1928, a potom seli u Veliki Bečkerek. – Pisao stihove u narodnom duhu, deseterce i osmerce raspoređene u rimovane katrene, uglavnom rodoljubne, ali i socijalne i satirične, bez veće umjetničke vrijednosti. Od 1924. surađivao u listovima i časopisima *Srpsko Kosovo*, *Vojnički glasnik*, *Glas*, *Naša radost*, *Sokolski vjesnik*, *Novosti*, *Privrednik* i *Banatski glasnik*. (Milačić 1993)

¹⁷⁴ Slovenski pedagog, pjesnik i prigodničar (Vodraci, 30. 1. 1841. – Vodraci, 9. 6. 1907.) Školovao se u rodnom mjestu, Varaždinu i Mariboru. Studirao je u klasičnu i slavenski filologiju u Grazu. Neko je vrijeme radio u Osijeku kao gimnazijski profesor, a potom u Ptuju, ali je ostao bez posla zbog nemirnog boemskog duha. Javio se u književnosti 1864. sa zbirkom *Potočnice*. Objavio je nekoliko prigodnica: pozdrave društvima, dobročiniteljima, izvrsnim sunarodnjacima i piscima u svečanim prigodama te nadgrobne govore. Zalagao se za suradnju i prijateljstvo između slovenskog i hrvatskog naroda. (Šlebinger 2013)

vega štiridesetletnega vladikovanja dne 8. septembra 1890.“ (*Slovenski gospodar*, 24(1890)36, 281; *Slovenski narod*, 23(1890)205, 1¹⁷⁵)

111. GANGL, Engelbert¹⁷⁶

111.1.

„Vladika Josip Juraj (1815-1905.)“ (*Zvonček*, 25(1924)7,169)

111.2.

„Delo Josipa Jurja Strossmayera“ (*Sokolska volja*, 2(1938)59, 32)

112. GLUMAC, Đorđe¹⁷⁷

112.1.

„J. J. Strossmayeru“ (*Mladost*, 4(1925-26)7, 148-149)

111.2.

„Strossmayer“ (*Novo doba*, 9(1926)30, 2-3, 312)

112.3.

„Sveti Sava i Štrosmajer: dramske slike“ (Zemunska Štamparija Glavnoga Saveza Srp. Zemljor. Zadruga u Beogradu (1927), 31)

¹⁷⁵ Pod naslovom: „Prečastitemu, prevzvišenemu gospodinu dr. Josipu Jurju Strossmayerju, vladiki sremskomu prilikoj štiridesetletnega Njegova vladikovanja dne 8. septembra 1890“.

¹⁷⁶ Slovenski pedagog, pjesnik, prigodničar i prosvjetitelj (Metlika 12. 11. 1873. - Metlika, 25. 2. 1950.) Osnovnu školu završio je u rodnoj Metliki, prve tri godine gimnazije pohađao je u Novom mjestu, zatim je otišao u Ljubljano, gdje je 1892. godine završio učiteljsko učilište. Pedagogiju je studirao u Beču, gdje je studij završio 1902. godine. Kao učitelj predavao je u Budanju, Idriji, Ljubljani i Trstu. Po povratku u Ljubljano 1919. godine postao je viši školski nadzornik. Gangl je počeo pisati pjesme u ranoj mladosti, po uzoru na Josipa Cimpermana i Josipa Stritara. Potvrdio se i kao književnik za mlade, a kao početnik objavio je u Gabrščekovoj knjižnici za mlade zbirku dječjih pjesama *Pisanice* (1896). Osnivač je *Zvončeka*, novina za mlade koje je uređivao između 1900. i 1929. godine. Također je bio urednik Učiteljskog pratitelja 1904.-1924. Gangl je bio aktivan član Sokolskih društava, a od 1918. bio je u vodstvu slovenskog i jugoslavenskog sokolskog saveza. Objavljivao je domoljubne članke i prigodne pjesme u kojima je slavio jugoslavensko jedinstvo. (Grafenauer 2013)

¹⁷⁷ Srpski profesor, književnik i prigodničar (Sremski Karlovci, 23. 7. 1891. - Zemun, 4. 7. 1939.). Osnovnu školu pohađao je u Karlovcu, Beočinu, Prhovu i Zemunu (1899 - 1904), gimnaziju u Zemunu (1904 - 12), a matematiku i fiziku studirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1912 - 17). Po završetku studija bio je profesor u Slavonom Brodu (1917-18), Zemunu (1918-24), Dubrovniku (1924), Beogradu (1924-25), Splitu (1925-28), ponovno u Zemunu (1928-33), Zagrebu. 1933 - 35) i u Beogradu (1935 - 38), gdje je otišao u mirovinu. Prvu pjesmu *Leptir i lala* objavio je kao srednjoškolac u studentskim novinama Pobratim. Suradivao je u *Književnom jugu*, *Omladini*, *Mladosti*, *Vencu*, *SKG-u*, *Mislama*, *Književnom severu*, *Letopisu*, *Pravdi*, *Južnom pregledu* itd. Pisao je prigodne pjesme biskupu Strossmayeru. (Novaković 1996)

113. GRABOWSKI, Bronislaw¹⁷⁸

113.1.

„Preuzvišeni Na dan Vašega svim nam tolik dragoga i svetoga jubilea izvolte primiti ova slova od duboko Vam predanoga i uvijek viernoga sluge“ (*GBBS*, 16(1888)6, 88)

114. GRAHOVAC, Budimir¹⁷⁹

114.1.

„Glas duha Štrossmajera“ (*Srpsko kolo*, 15(1922)40)

115. GREGORČIČ, Simon¹⁸⁰

115.1.

„Naši Zvezdi Premilostivljemu Gospodu Josipu Juriju Strossmayerju, Uzoru in Diki Slovancov“ , (*GBBS*, 16(1888) 5. 80-81)

115.2.

„Otcu naroda–i našega Josipu Juriju Strossmayeru ob 88. godu“ (*Svetilnik*, 2(1902)6,1)

115.3.

„Velikemu Strossmayeru I. O dijamantni maši“ (*Svetilnik*, 2(1902)12,1)

115.4.

„Velikemu Strossmayeru II. O dijamantnem doktoratu“ (*Svetilnik*, 2(1902)12,1)

¹⁷⁸ Poljski književnik i prevoditelj (Kalisz, 19. 9. 1841 – Pińczów, 23. 12. 1900). Objavljivao je članke o povijesti hrvatske književnosti i južnoslavenskih književnosti 19. st. Napisao dramu *Kraljević Marko* (*Królewicz Marko*, 1879) i poemu *Hrvatskoj* (*Chorwacji*, 1880). Prevodio djela A. Šenoe, J. E. Tomića, K. Š. Gjalskog, I. Mažuranića, I. Gundulića i dr. Dopisivao se s uglednim Hrvatima, među ostalima s F. Markovićem. (Polanowski i Szymańska 1989):

¹⁷⁹ „Srpski pjesnik i publicist (Hercegovina, oko 1890. – Beograd 25. 9. 1946). ne zna se točno mjesto njegovog rođenja u Hercegovini. Školovao se u Hercegovini i SAD gdje je radio u tvornicama i surađivao u časopisu *Amerikanski Srbobran* (Čikago). Za vrijeme Balkanskih ratova dolazi u Crnu Goru pa potom u Srbiju gdje je studirao te se potom zaposlio kao činovnik. Sudjelovao je u I. svjetskom ratu gdje je ranjen 1915. Odlazi u SAD i uključuje se u rad srpskih organizacija. Uređuje časopis *Amerikanski Srbobran* (Čikago) od 1916. do 1920. kada se ponovno vraća u Srbiju, gdje se bavio književnim i novinarskim radom.“ (Bakić 2006).

¹⁸⁰ Slovenski svećenik, pjesnik i prigodničar (Vrsno, 15. 10. 1844 – Gorica, 24. 11. 1906). Kao gimnazijalac pisao pjesme domoljubnoga, poučnoga i misaonog sadržaja; te su teme značajne za njegov sveukupni stvaralački rad. U zrelo doba njegovo pjesništvo obilježuje proturječnost uvjetovana kršćanskim idealizmom i pesimizmom njegove melankolične i osjećajne osobnosti. Veliki je poštovatelj biskupa Strossmayera. Objavio pet zbirki pjesma: *V obrambo* (Ljubljana 1882.) i četiri zbirke *Poezije I.* (Ljubljana 1882., 1885.), *Poezije II.* (Ljubljana 1888.), *Poezije III.* (Ljubljana 1902.) i *Poezije IV.* (Celovec 1908). (Grafenauer 2013)

115.5.

„O smrti velikega vladike Jos. J. Strossmayerja“ (*Slovenac*, 33(1905)88,1; *Nova domovina*, 7(1904-05)70, 2; *Sloven*, 3(1904-05), 181; *Danica*, 3(1905)18, 137; *Gorica*, 7(1905)30; *Primorski list*, 13(1905)16)¹⁸¹

116. GRUBAČEVIĆ, Lazar¹⁸²

116.1.

„Narodna pjevanija u slavu poč. biskupa Josipa J. Štrosmajera, apostola jedinstva vjera i naroda jugoslovenskog“ (3) str. ; 22 cm. (Osijek, Narodna štamparija, 1932)

117. HADŽIĆ, Tihon¹⁸³

117.1.

„In memoriam. Josipu Jurju Strossmayeru i Antunu Barcu“ (Štampa, 2(1935)354, 4)

118. JOVANOVIĆ, Zmaj Jovan¹⁸⁴

118.1.

„Posle visočajšeg ukora“ (*Starmali*, 2(1888)25, 197-198)

¹⁸¹ U *Slovenu* objavljeno pod naslovom: „Ob smrti velikoga vladike Josi. Jurj. Strossmayerja“.

¹⁸² Srpski pjesnik i prigodničar iz Osijeka. Osim Strossmayeru (1932.), posvetio je prigodnicu Branku Radičeviću: *Na grobu neumrlog pesnika jedinstva, ljubavi i sloge Branka Radičevića* opevao na grobu na Stržilovu 29. juna 1939. čika Laza Grubačević (Osijek, 1939.) (Ravnić 2022)

¹⁸³ Srpski glumac i pjesnik (Smederevo, 19. svibnja 1893.- ?) u Na sceni se pojavio u rodnom gradu u trupi Dušana Topalovića. Poslije Prvog svjetskog rata 1921. godine primljen je u Narodnom pozorištu u Beogradu. Nakon nekoliko sezona prešao je u Srpsko narodno pozorište u Novom Sadu, zatim je nastupao u “Beogradskoj opereti” Radoslava Vesnića. Igrao je dramske i karakterne uloge. Pisao je i pjesme za djecu. (Anonim 2017)

¹⁸⁴ Srpski liječnik i književnik (Novi Sad, 24. 11. 1833 – Srijemska Kamenica, 3. 6. 1904). Studirao u Beču, Pragu i Pešti, gdje je 1870. diplomirao medicinu. Radio kao liječnik opće prakse u mnogim gradovima Srbije. Od 1890. do 1898. bio je dramaturg Narodnoga pozorišta u Beogradu. Kao pripadnik Narodne stranke Svetozara Miletića, zauzimao se za nacionalno i političko oslobođenje svih južnoslavenskih zemalja. Pokrenuo je i uređivao književne, satiričke i dječje listove (*Javor*, *Zmaj*, *Žiža*, *Neven*), almanaha i kalendare. Pod utjecajem narodnoga pjesništva, B. Radičevića i njemačkih romantičara, pisao je pjesme ljubavne tematike (*Đulići*, 1864; *Đulići uveoci*, 1882; *Snohvatice*, I–II, 1895., III, 1900). Začetnik je satiričnog i društveno angažiranoga pjesništva u srpskoj književnosti, pa su njegove zbirke *Sve dojakošnje pesme* (1871) i *Pevanija* (I–II, 1879–82) politička, kulturna i društvena kronika događaja do 1850. Posebno se istaknuo kao dječji pjesnik (*Čika Jova srpskoj deci*, 1899; *Čika Jova srpskoj omladini*, 1901). Pjesme su mu prevedene na više jezika, a mnoge su i uglazbljene. Napisao je nekoliko pripovijedaka (*Naš Ljubomir* i *Slavujev dō*, 1858; *Vidosava Branković*, 1864) i kazališni komad *Šaran* (1864). Prevodio je s mađarskoga, njemačkoga, ruskoga i engleskoga jezika (J. Arany, J. W. Goethe, M. J. Ljermontov, A. Tennyson). (Marinković 2001)

119. KORITNIK, Gregor¹⁸⁵

119.1.

„Manom J. Juriija Strossmayerja“ (*Jutro*, 7(1926)257,10)

120. LAZIĆ, Sima Lukin¹⁸⁶

120.1.

„Štrosmajerovom »Obzoru« (Na njegovo podgrejavanje švapskočivutskih izmišljotina)“ (*Vrač pogađač*, 7(1902)15/16, 130)

121. MITROVIĆ, Isaije¹⁸⁷

121.1.

„Josip Juraj Štrosmajer“ (*Jugoslavenče*, 6(1936-37)6, 1; *Domovina*, 2(1938)8/12, 6; *Mladi za-drugar*, 2(1938)8, 119)

122. PAVIČEVIĆ, Mićun¹⁸⁸

¹⁸⁵ Slovenski pravnik, pjesnik, prigodničar i prevoditelj, (Briše kod Polhovog Gradca, 11. 3. 1886.- Murska Sobot, 27. 2. 1967.) Koritnik je studirao pravo u Zagrebu i Grazu, gdje je i diplomirao 1914. Potom je od 1926. do 1929. godine završio 8 semestara filozofije, slavistike i anglistike na Filozofskom fakultetu u Ljubljani. Preživljavao je prevođenjem, a nakon 1945. predavanjem u srednjim školama u Murskoj Soboti. Počeo je objavljivati kao srednjoškolac tradicionalne novoromantične pjesme u Ljubljanskom zvonu, Domu u svijetu, Slovanu i drugim časopisima. 1927. objavio je prve zbirke Buđenje i mozaik u kojima prevladava mentalna, erotska i domoljubna narativna poezija. Svoje pjesme objavljivao je i u novinama Slovenec, a pisao je i bajke. Bio je plodan prevoditelj, uglavnom s engleskog jezika. Objavio je antologiju engleske i američke poezije, *List engleske lirike* (1929), zbirku škotskih balada *Stare engleske pjesme* (1932), te preveo djela engleskog književnika poljskog podrijetla J. Conrada i R. Kiplinga i američkog književnika H. Melvillea. (Šlebinger 2013)

¹⁸⁶ Srpski nakladnik, novinar, povjesničar, književnik i prigodničar (Bosanski Brod, 15. 8. 1863. – Zagreb, 19. 7. 1904.) Rođen u Bosanskom Brodu, u trgovačkoj obitelji, odakle je obitelj pobjegla u Srbiju. Lazić je odrastao u Šapcu, gdje je završio osnovnu školu, a zatim je završio tri godine gimnazije u Beogradu 1876. Prijavio se kao dobrovoljac u srpsko-osmanskom ratu (1876–78), ali je zbog bolesti odbijen. Jedno vrijeme je radio je kao glumac u cirkusima. Od 1886. do 1889. glumio je u Srpskom narodnom pozorištu u Novom Sadu. Živio je u Beogradu (Kraljevina Srbija) i Zagrebu (Kraljevina Hrvatska-Slavonija), gdje je objavljivao različite tekstove. Bio je urednik *Srbobrana* i *Vrača pogađača*. (Zečević 1996)

¹⁸⁷ Srpski književnik, učitelj, pedagog, (Brčko 1880. - Beograd 4. 3. 1949). Poslije završene Gimnazije u Pakracu bio je učitelju Goveđem Polju, Jezeru, Bihaću, Starom Selu kod Glamoča, Glamoču, Prijedoru i Banjoj Luci. Bio je predsjednik Udruženja učitelja Vrbaske banovine od 1902-1929, direktor Prve Ogladne gimnazije u Banjoj Luci, školski nadzornik i službenik u Vrbaskoj banovini. Od 1900. do 1941. godine Isaije Mitrović je objavio preko dvadeset knjiga i surađivao u više od pedeset novina i časopisa. (Mačkić 2015)

¹⁸⁸ Crnogorski političar i književnik (Dol Pješivački, 1879.- ?) Sin je oca Mikaša, čuvenog crnogorskog guslara. Kao mlad i obrazovan čovjek u vrijeme nezavisne Crne Gore bio je prvi sekretar Ministarstva unutrašnjih djela. Na crnogorskom dvoru važio je za istaknutu ličnost do 1910., kada se sukobio sa kraljem Nikolom I Petrovićem. Tada napušta Crnu Goru i kasnije se nastanjuje u Zagrebu. Bio je veoma darovit književnik, tako da je do 1938. godine (do kada pratimo njegov život i rad) objavio preko 60 knjiga. Živio je u Zagrebu i radio kao slobodan i nezavisan

122.1.

„Štrosmajerova poslanica“ (*Žandarmerijski kalendar*, (1937)13, 174)

123.POPOV, Dimit'r K.¹⁸⁹

123.1.

„Na Josif' Šrosmajer'“ (*Vienac*, 31(1899)13, 209)

124.PETERLIN-PETRUŠKA, Radivoj¹⁹⁰,

124.1.

„Na Strossmayerjevem grobu“ (*Orjuna*, 1(1923)6, 3)

125.RAŠIĆ, Vojislav¹⁹¹

125.1

književnik. (Hanžeković 1932)

¹⁸⁹ Dimitar Krastev Popov, poznat pod pseudonimom *Централния*, bugarski je političar i književnik (Kalofer 22. 6. (6. 6. po starom kalendaru) 1855.- Sofija 1. 1. 1909.) Studirao je u svom rodnom gradu, u sjemeništu u Plovdivu i na Robert College u Carigradu. 1876. diplomirao se na francuskom sultanovom liceju u Galatasarayu te u to vrijeme objavio originalna istraživanja na polju geometrije. 1877. godine, na početku rusko-turskog rata, objavio je u carigradskim novinama "Sutrin" proglas ruskog cara Aleksandra II, zbog čega je bio suđen, ali je uspio pobjeći u Rumunjsku. Nakon oslobođenja, Popov je službovao na administrativnim položajima u Sofiji. Nakon uvođenja Režima moći 1881. emigrirao je u Plovdiv, gdje je bio član Vrhovnog upravnog suda, tužitelj i predstojnik ureda Uprave za unutarnje poslove. Sudjelovao u ujedinjenju Bugarske 1885. Bio je član Upravnog vijeća Bugarske narodne banke od kolovoza 1885. do kolovoza 1889. Bio je guverner BNB-a od 26. kolovoza 1886. do 4. prosinca 1887. Nakon neuspjeha rusofilskog puča 1886. godine, Popov emigrira je u Rumunjsku, gdje je ostao do 1894. Vratio se u Bugarsku i bio izabran za zastupnika Narodne stranke. 1898. pridružio se Progresivnoj liberalnoj stranci i bio ministar javnih zgrada, cesta i veza u drugom i trećem kabinetu Stoyana Daneva (1902-1903), a 1903. pridružio se Narodnoj liberalnoj stranci i ostao na ministarskom mjestu u drugoj vladi Racha Petrova (1903. - 1905.), a neko je vrijeme bio privremeno šef Ministarstva trgovine i poljoprivrede. 1908. pisao je u novinama "Rech" bliskima Narodnoj stranci. (*Tauče 1999*)

¹⁹⁰ Slovenski književnik i prigradnik (Kamnik, 1879. – Kamnik, 21. 6. 1938.). Gimnaziju je pohađao u Novom mjestu, Kranju i Zagrebu. 1902. godine pobjegao je iz austrougarske vojske u Crnu Goru, a preko Italije u Rusiju, gdje je postao kućni učitelj i urednik. Nakon Prvog svjetskog rata vratio se u Sloveniju, bio dužnosnik, novinar i urednik časopisa *Odmevi*. Objavljuje pjesme, retke, putopise i prijevode u slovenskim novinama. Pjesničke zbirke *Po cesti in stepi* (1912), *Znamenje* (1925), *Popotne pesmi* (1934, izbor) objavljene su samostalno. Peterlin je napisao pjesme o izgubljenosti ljubavi i mladosti, o motivima s putovanja, o raspoloženjima nemirnog putnika i o samoći. Objavio je i knjižicu s prijevodima slavenskih narodnih pjesama *Slavljanska lira* (1904). U svom je radu opisao i objavio svoja putovanja: *Ahasverova kronika: Prema majci Rusiji* (Ljubljana, 1936). (Koblar 2013)

¹⁹¹ Srpski pravnik, pedagog, diplomat i sokolski vođa. (Jagodina, 8. 8. 1869.- Beograd 28. 1. 1943.) Bio je utemeljitelj *Sokolskog pokreta* u Kraljevini Srbiji (1882-1918). Završio je pravo u Beogradu a potom obnašao cijeli niz visokih dužnosti u diplomaciji i javnoj upravi. Sudjelovao je o Balkanskim ratovima i Prvom svjetskom ratu. Napisao je niz knjiga i rasprava iz različitih područja. Najviše je traga ostavio u sokolskom pokretu u kojem progira jugoslavensku ideju. (Stanojlović 1996)

„Zlatne reči J. J. Štrosmajera“ (*Sokolski glasnik*, 12(1941)7, 2)

126. SMREK, Ján¹⁹²

126.1

„Tvornica u noći“ (*Književnik*, 2(1938)7/8, 318; *Slobodna misao*, (Toronto) 8(1938)634, 4)

127. SUNDEČIĆ, Jovan¹⁹³

127. 1.

„Preuzvišenom đakovačkom biskupu Josipu Jurju Štrosmajeru, utemeljitelju Jugoslavenske akademije“ (*Glasonoša*, 1(1861), 2)

127. 2.

„Preuzvišenom vladici Josipu Jurju Strossmayeru povodom njegova veledušnoga daran autemeljenju jugoslavenskog sveučilišta“ (*Il Nazionale*, 5(1866),94)

127. 3.

„Velikom vladici Josipu Jurju Strossmayeru O četrdesetgodišnjoj proslavi njegova vladičanskog ustoličenja na mladi Miholj-dan 1850.“ (*GBBS*, 18(1890)19,199)

127.4.

„O proslavi 50-godišnjice sveštenikovanja Preuzvišenog gospodina djakovačkog vladike JOSIPA JURJA STROSSMAYERA na Josipovo 1888. godine“ (*GBBS*, 16(1888)6, 87)

127. 5

¹⁹² Slovački književnik i prevoditelj (pravo prezime Čietek), (Zemianske Lieskové, 16. 12. 1898 – Bratislava, 8. 12. 1982). Studirao teologiju; djelovao je kao novinar, urednik, izdavač i prevoditelj te autor pjesama za djecu. Njegovi pjesnički početci vezani su uz slovački te europski simbolizam. Nakon sivih i tjeskobnih motiva, okrenuo se optimističnim i vedrim tonovima. Nositelj osnovnih životnih vrijednosti u njegovu je pjesništvu žena i ljubav prema njoj; postao najznačajnijim predstavnikom vitalizma u slovačkom pjesništvu između dvaju svjetskih ratova. U doba II. svjetskoga rata i poraća nadahnuće je nalazio u otporu neprijateljskoj agresiji. Značajnije pjesničke zbirke: *Samo oči (Iba oči, 1933)*, *Pjesnik i žena (Básnik a žena, 1934)*, *Zdenac (Studňa, 1945)*, *Slika svijeta (Obraz sveta, 1958)*. Ostvario je uspjele prijevode s francuskoga (F. Villon, P. Corneille), ruskoga (A. S. Puškin) i mađarskoga (E. Ady, A. József, S. Petőfi). (Timura 2003, 2021)

¹⁹³ Crnogorski pravoslavni svećenik, urednik, pjesnik i prigodničar (Golnjevo kod Livna, 24. 6. 1825.—Kotor, 19. 7. 1900.). Služio je kao osobni sekretar crnogorskog knjaza Nikole. Veliki poštovatelj biskupa Strossmayera. Kao pjesnik javio se 1848. u *Zori dalmatinskoj*. Godine 1889. izlaze mu u Zagrebu tiskom Matice hrvatske njegove *Izabrane pjesme*. Sundečić je bio urednik kalendara Orlić u Cetinjskoj čitaonici i predsjednik društva “Slavjanski Dom”. Autor je teksta nekadašnje državnu himnu Crne Gore *Ubavoj nam Crnoj Gori* (1865.), za koju je glazbu komponirao Čeh Anton Šulc. Godine 1886. je s crnogorske strane kao dvorski tajnik potpisao povijesni Konkordat Crne Gore i Svete Stolice, prvi konkordat u svjetskoj povijesti između Svete Stolice i neke dominantno istočno-pravoslavne kršćanske zemlje. (Nikčević 2010)

„Velikome vladici Josipu Jurju Strossmayeru, o četrdesetgodišnjoj proslavi njegova vladičanskoga ustoličenja na mladi Miholj-dan 1850.“ (*GBBS*, 18(1890)19, 199-200; *Vienac*, 22(1890)40, 635-636)

127. 6.

„Velikome vladici Josipu Jurju Štrosmayeru o četrdesetgodišnjoj proslavi njegova vladikovanja“ (*Vienac*, 22(1890)36, 569; *Narodni list*, 29(1890), 71)

128. TONDINI DE QUARENGHI, Cesare¹⁹⁴

128.1.

„Njegovoj preuzvišenosti Josipu Jurju Strossmayeru, biskupu đakovačkom itd., prigodom deve- desetog rođendana. 4. veljače 1815.-1905.“ (*Strossmayer (koledar)*, 3(1909), 32)

129. VRESNICKY, Jan¹⁹⁵

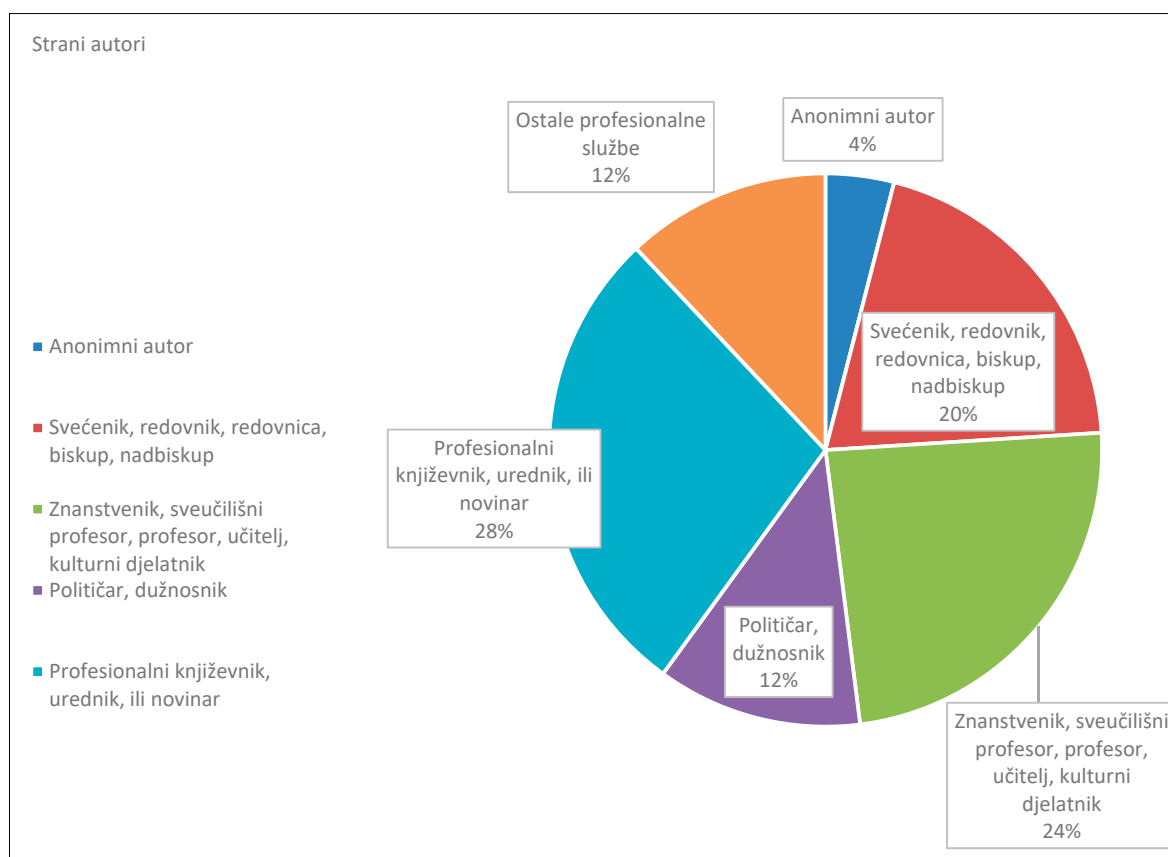
129. 1.

„J. Bisk. M. Jos. J. Strossmayerovi. (Venovano Jeho 50. ročnici)“ (*GBBS*, 16(1888)6, 88)

¹⁹⁴ Talijanski redovnik barnabit, ekumenist, književnik i prigodničar (Lodi kod Milana, 11. 1. 1839- Tim, 29. 6. 1907). Nakon što se zaređio služio je u barnabitskom samostanu u Parizu gdje je upoznao ugledne ruske svećenike i plemiće te naučio ruski, a govorio je i engleski, njemački, francuski i hrvatski. Služio je u Stockholmu, te ilegalno boravio u Rusiji. Potom putuje Europom: Engleskom, Belgijom, Nizozemskom, objavljuje knjige i drži predavanja, djeluje ekumenski, ali nikada ne odstupa od prvenstva Rimskoga biskupa (Ruska liturgija o Petrovu primatu u Crkvi, 1867.). Nakon Vatikanskog sabora zainteresirao se za biskupa Strossmayera, pa na biskupov poziv dolazi u Đakovo 1881. Brzo je naučio hrvatski jezik, a na talijanskom je napisao knjižicu o Strossmayerovoj katedrali: *Grādevina-program ili katedrala u Đakovu podignuta od mons. Strossmayera, opis s digresijama, skup pučke estetike i dobrog panslavizma* (1884.) Odlazi u Srbiju 1883. kao biskupov predstavnik i misionar katoličkih Slavena. nakon 1885. vraća se u Rim i poduzima cijeli niz ekumenskih pothvata, među ostalim sudjeluje u potpisivanju konkordata između Svete Stolice i Crne Gore. Posebno se zalagao za jedinstvo kalendara kod svih kršćana. Putovao je Carigrad, Rumunsku, Bugarsku i svugdje se zalagao za jedinstvo kršćana. Posljednji puta dolazi u Đakovo 1900. Umro je u Parizu, u šezdeset i devetoj godini života. (Priante 2007)

¹⁹⁵ Češki učitelj, književnik i prigodničar. Pravim imenom Jan Nálezka (Vřesník 31. 5. 1856. - Turnov 7. 6. 1945.). Pisao je pod pseudonimom Jan Vřesnický. Radio je kao učitelj od 1884. u selu Bzí kod Železný Broda, a 1897–1917. Kao glavni učitelj u selu Líšný blizu Malé Skály. Nazivali su posljednjim nacionalnim preporoditeljem. Pisao je romane, priče za djecu i odrasle, pjesme i prigodnice. Bio je poštovatelj biskupa Strossmayera. (Anonim 2021)

Grafikon br. 7: Struktura stranih autora prema profesiji
u korpusu prigodnica J. J. Strossmayeru

3. PRISTUPI PJESNIČKIM PRIGODNICAMA BISKUPU STROSSMAYERU

U prethodnim se poglavljima dokazala performativna narav prigodnica, s primarnim pristupom na temelju Austinove teorije, koja određuje performativ kao „stvarni čin s materijalnim posljedicama. Govorni iskaz ili performativ proizvodi i ustrojava svijet, a nije tek njegov prikaz.“ (citirano u Peternai Andrić 2014: 27)

U pristupu prigodnicama složiti se s tezama Periše (2015: 56) koji prihvaća distinkciju između „semantičke pragmatike“ i „pragmatične pragmatike“ koju je „predložio Cresswell (1979)“ te se usmjeriti na analizu prigodnica metodom „pragmatičke pragmatike“. Ona se bavi upravo pitanjima koja tematizira poglavito Austin, dakle, što se zapravo čini, odnosno što se postiže određenim jezičnim iskazima. Iz svega ovoga još jednom je jasno kako je i pitanje značenja, tj. propozicijskoga sadržaja (semantika) jednako kao i strogo pragmatička pitanja jezičnih čina (performativnosti, ilokucijske snage) nerazdvojivo od konteksta u kojemu uvijek poprima svoje konačno mjesto i pravi smisao.

Prigodnice biskupu Strossmayeru potvrđuju Austinov pristup koji ima u „prvom planu komunikacijsku dimenzija jezika, a jezik shvaća kao određenu vrsta djelovanja, utjecanja na drugoga.“ (citirano u Peternai Andrić 2014: 27).

Drugačiji pristupi doveli su do pejorativnog tumačenja prigodnica kao žanra u hrvatskoj književnosti, njegovog podcjenjivanja i smještanja na rub kanona prisutnog u ovom žanru i na široj razini, čak i kada ih upućuju kanonski autori (Zwelin Sugano 1992), što je prisutno i u hrvatskoj znanosti u kojoj se Kranjčevićeve, Preradovićeve ili Šenoine prigodnice smještaju na rub opusa. Nije se razumijevalo kako prigodnice imaju upisane druge funkcije od lirskih pjesama, a koje se legitimno mogu tumačiti Austinovim konceptima. A ako prigodnice ne tumačimo kao lirske pjesme različitih vrsta (himne, ode, ekloge, elegije) posvećene nekome ili nečemu, već govorne činove, tada ih ne moramo ni opravdavati od „parazitizma“. Austin (2014:15), naime, tvrdi kako je performativni izraz:

(...) isprazan ili ništavan ako ga izrekne glumac na pozornici, ako se uvrsti u pjesmu ili ga netko izgovori u solilokviju. To na sličan način vrijedi za ma koji i svaki iskaz – potpuna promjena u posebnim okolnostima. Jezik se u takvim okolnostima na osobite načine – razumljivo – ne rabi ozbiljno, nego na načine koji su parazitski u odnosu na njegovu normalnu upotrebu.

Austin ukazuje na činjenicu da kada u nepoetskim kontekstima nešto izričemo, tada vrlo često takvim govornim činovima nešto i radimo i uzrokuje određene promjene u svijetu i u sugovorniku – dajemo obećanje, izričemo zavjet, sklapamo brak. (citirano u Jovanović i Blečić 2020: 56).

Takvu „konkretnost“ imaju upravo prigodnice kojima čestitamo, zahvaljujemo, sudimo, obećavamo, zavjetujemo, stoga se Austinova pravila mogu u potpunosti primijeniti na korpus prigodnica, ali samo na one prigodnice koje imaju upisanu „prigodu govornog čina“, jasan kontekst u kojem se izgovaraju. Tada se okolnosti i subjekti izvođenja prigodnica u potpunosti mogu poistovjetiti s okolnostima pravilnog, *posrećenog* izvođenja govornog čina. (Austin 2014: 10-11). Potrebno je ispuniti uvjete koje Austin precizno navodi:

(...) konvencionalna procedura i okolnosti, korektno i potpuno izvršenje čina, bez pogreške i zastoja – što znači da uspješnost performativa u potpunosti ovisi o okolnostima, o kontekstu! Ako nisu ispunjeni svi navedeni uvjeti, ni performativ neće uspjeti, bit će *neposrećen*. (citirano u Peternai Andrić 2014: 27).

Austin stoga razlikuje iskaze koji podliježu kriteriju istinito/lažno – konstative, od onih koji podliježu kriteriju *posrećenosti* – performativima.

Prigodnicama biskupu Strossmayeru pristupit će se prateći istraživanje opreke konstativ/performativ te istražiti njihova posrećenost/neposrećenost. Istraživat će se uvjeti prikladnosti unutar kojih će se performativ korpusa prigodnica razumjeti, a u skladu s Austinovim revizijama vlastitih definicija performativa, istraživanje će se proširiti na tri aspekta: lokuciju, ilokuciju i perlokuciju.

3.1. Opreka konstativ/performativ

Šaško (2010), u svom pristupu performativnosti u liturgiji u komparaciji s kazališnim performansom, pokušava pronaći hrvatski termin koji bi pokrio značenje pojma *performativ*, označenog i od samog njegov tvorca „novim i ružnim“ (Austin 2014):

Nisam našao dobar hrvatski prijevod strane riječi ‘performativnost’ (nisam siguran da ju se nastojalo prevesti), a pokušavajući skovati riječ koja bi približila stvarno značenje došao sam do nekih neologizama (koji na prvi pogled djeluju neprimjereni zbog sadržajne pretenziosnosti koja ne pripada ljudskom djelovanju): *oblikotvornost*, *preustrojnost*, *zbiljotvornost*, *preobraznost*. (Šaško 2010: 15)

Shodno tome performativ bismo mogli nazvati: *oblikotvornik*, *preustrojnik*, *zbiljotvornik*, *preobrazbenik*.

Međutim, svjestan kako je riječ o teško prevodivom terminu, i sâm ostaje kod pojma performativnosti koji se koristi i u suvremenoj hrvatskoj teološkoj znanosti, posebno u pristupima liturgijskim obredima. Slično je i s rječju *konstativ* koju Austin postavlja kao opreku pojmu *performativ*, jer je također teško doslovno prevediv, a moguće ga je izvesti iz značenja glagola konstatirati: „utvrditi/utvrđivati činjenicu, ustanoviti činjenice“ (Anić 2003: 605), kao *činjeničnik* ili *potvrđnik/utvrđnik* ili rabiti neku drugu hrvatsku riječ kojom bi se bolje definirao ovaj

pojam, ali je kao i kod pojma *performativa* ova, nekada „nova i ružna“ (Austin 2014) riječ, nakon što je našla svoje mjesto unutar znanstvene terminologije, teško zamjenjiva.

Kod analize performativnosti prigodnica najprije je važno uočiti kako se one ne mogu smatrati konstativima, premda dio autora pristupa prigodnicama upravo na ovakav način, kao iskazima koji proizvode određenu istinu, kojim se mogu ustanoviti činjenice, onako kako to tvrdi Stjepan Ljaljak autor studije o prigodnicama banu Jelačiću. Ljaljak (2001: 5) smatra kako je moguće, „na temelju pronađenih prigodnica, progovoriti o tome kakav je zapravo bio Jelačić kao čovjek“. Prigodnice Jelačiću su, smatra, *konstativi* čijom se analizom mogu ustvrditi osobine bana Josipa Jelačića, činjenice na kojima će se temeljiti istina o njemu, pa bi se to analogijom moglo primijeniti na korpus prigodnica o Strossmayeru i na druge slične korpuse. Međutim, ako se korpusu prigodnica pristupi kroz kriterij *istinito/lazno*, odnosno ako se prigodnice promatra kao „istinite“ ili „neistinite“ te iz njih pokuša izlučiti „istinite“ činjenice o Strossmayerovom životu, doći će se do zaključka koji izvodi Austin: „(...) kako zapravo postoje brojni iskazi koji, iako nisu niti istiniti niti neistiniti, nipošto nisu besmisleni“ (citirano u Periša 2015: 85). Analizom korpusa, dokazuje se kako i nije funkcija prigodnica istinitost iskaza, već je to jezična razmjena koja osim „komunikacije sadrži i poznavanje i prepoznavanje i odnose simboličke moći“ (Paternai 2005: 81).

Čak i ako prigodnice analiziramo po drugom ključu, kako se to u hrvatskoj znanosti uobičajilo, kao samostalne pjesničke tvorevine, poezija je ionako, kako kaže Bourdieu, granični slučaj komunikacije u kojem se radi „o prenošenju emocija“ (citirano u Paternai 2005: 82), a ne oblikovanju „istine“, koja je u novim teorijama upitna ne samo u književnom već i u historiografskom diskurzu. Dovoljno je uočiti nekoliko primjera iz korpusa prigodnica, uspoređenih s historiografskim „istinama“ iz Strossmayerovog života, koji će potvrditi tezu o promašenosti ili *nesposrećenosti* uporabe prigodnica u smislu određivanja *istine* o Strossmayeru.

Postavljeno je nekoliko pitanja iz Strossmayerove osobne povijesti na koje je tražiti konstativ – *istinit* odgovor, u korpusu prigodnica.

3.1.1. Je li Strossmayer imao brata blizanca?

Josip Juraj Strossmayer rođen je 4. veljače 1815. godine u Osijeku, u Gornjem gradu, na obali Drave na mjestu gdje se danas nalazi Hotel Osijek. Rođen je bez posebnih znamenja, ali su se njegovi biografi, pa i on sam, te brojni prigodničari koji su mu posvetili svoje pjesme, pobrinuli da izvučemo drugačije zaključke. Matija Pavić i Milko Cepelić (2013: 14) zapisuju u monografiji o Josipu Jurju Strossmayeru kako se rodio:

4. veljače 1815. (...) On je bio drugi od blizanaca i za malo da nije nespretnošću primalje svjetlo svieta ni ugledao. Njegov brat blizanac umro je istog dana pa kako je jedan na

krštenju dobio ime Josip, a drugi Juraj, to su roditelji u nesigurnosti ne znajući, koji je na krštenju dobio ime Juraj a koji Josip, ostavili na životu preostavšemu mladjemu blizancu obadva imena: Josip Juraj.

Anonimni prigodničar 1880. iznosi iste teze:

U Osiku gradu bijelomu,
Sretna majka dva čeda rodila(...)
(...) Kad sam čeda bolje promotrila
Tad' sam njia zadojila:
Najpri duhom svete pobožnosti,
Zatim duhom kršćanske mudrosti.
Jedno čedo Bog je seb' uzeo,
Seb' uzeo, jer je tako htjeo.
Drugo čedo tako zadojeno,
U školama biše odgojeno,
Ali se je odmah opazilo
Da je pri njem mnogo više bilo
Sa mudročću, što je prirodjeno,
Nego što je knjigom uliveno;
A kad se je ono sjedinilo
Njemu slična nije vidit' bilo (...) (Anonim 1880)

U malom su Josipu Juraju, po prigodničaru, sjedinjeni blagoslov i mudrost predviđene za dvije osobe, ali taj izraz nije istinit, nije činjenica, već služi za građenje mitske slike o Strossmayeru, odnosno figure Strossmayera kao providenog budućeg vođe naroda. Strossmayerov ceremonijar Matija Vidinović (1905: 6) u knjizi *Život zadnjih šest mjeseci i zadnji časovi biskupa Josipa Jurja Strossmayera* opisuje posljednje dane života biskupa Strossmayera, pa potvrđuje kako mu je svakodnevno čitao iz monografije *Josip Juraj Strossmayer*, koja je svjetlo dana ugledala 1904. Čitanje obično završava biskupovim ganućem, ponekad i suzama i riječima: „Baš tako je bilo“. Monografija je napisana uzvišenim stilom, vrlo usporedivim sa stilom koji koriste autori prigodnica. To je bio diskurs kakav je biskup želio čuti/pročitati o sebi, onakvim se vidio, kakvim su ga oslikali Cepelić i Pavić i autori prigodnica. To je bila slika koju je Strossmayer o sebi htio ostaviti budućim naraštajima, tako i ona o bratu blizancu čije je vrline baštiniio pa svoje velike sposobnosti i svoja iznimna postignuća tumači upravo ovom

činjenicom, udvojenošću vrlina i sposobnosti koje je rođenjem zadobio i kasnije razvio na slavu Boga, slavenstva i hrvatstva.

Činjenicama je ustvrditi kako je taj podatak nije točan. Uvidom u Maticu rođenih u osječkom Gornjem gradu, koja se čuva u Državnom arhivu u Osijeku, pronađeno je da je rođen i kršten 4. veljače 1815. kao Josip Juraj (Josephus Georgius), sin Ivana (Joannis) Stroczmayera i majke Ane, rođene Klarić. Krsni kumovi bili su mu Terezija Hillgartner i njezin muž Georg (Georgius). Krštenje i upis u knjigu obavio je istoga dana župnik Franjo Kasapović. U dokumentima se *ne spominje* drugi sin Ivana i Ane, blizanac koji bi bio kršten istoga dana i upisan u knjige. Šest dana kasnije, kršten je Josip (Josephus), sin Ivana Krstitelja Stroczmayera i majke Marije rođene Žunić (Xunich), čiji su kumovi bili Katarina i Matija Brigovac.

Možda je taj Josip kod dijela biografa izazvao zabunu, ali, jasno je da Josip Juraj nije imao brata blizanca, nego da su ovo dva odvojena slučaja, odnosno dvije različite obitelji: 4. veljače 1815. rođeno je samo jedno dijete u Osijeku: Josip Juraj Strossmayer (Mažuran 2008: 86).

Zašto je Strossmayer, koji je često isticao važnost istine u čovjekovom životu, podržavao ovakve tvrdnje, teško je sa sigurnošću konstatirati, osim da je na ovaj način stvarao određene učinke, činio ono što tvrdi za komunikaciju američki sociolog interakcije E. Goffman (1974) da se zasniva „manje na davanju informacija, negoli na davanju predstava.“ (citirano u Biti 200: 39).

Ovakav se pristup činjenicama daje tumačiti i potrebama oblikovanja figura biskupa Josipa Jurja Strossmayera, koji nije samo Sin i Otac Domovine, kako ga često nazivaju prigodničari, već i Brat. Pojam brata i bratske ljubavi vrlo je čest u prigodnicama Strossmayeru. Primjerice:

Kô Mojsija kad svoj narod spasi,
I bratinsku ljubav s božjom spoji. (Martić 2006: 27)

Tko to može bolje učiniti od onoga koji u sebi nosi dvije osobe, dva brata, te je u njemu sadržana figura bratske ljubavi i dvostruke mudrosti i sposobnosti, ali ne kao podvojene, razjedinjene osobe nego ona kojoj je takva dvostruka narav blagodat i koji spaja bratsku i Božju ljubav u skladnu cjelinu te daje primjer kako izgleda „bratsko“ i narodno jedinstvo.

3.1.2. Kako je Strossmayer primljen u đakovačko Bogoslovno sjemenište?

I druge se važnije epizode iz Strossmayerovog života mogu rekonstruirati kroz prigodnice, ali primjerom njegova rođenja, oprezno je pristupiti pojmovima istinitost/neistinitost, jer, ako već kod prikaza njegovog djetinjstva i mladosti nalazimo na proturječja između performativnih iskaza i onoga što smatramo *povijesnom istinom*, zapitati se što će pokazati iscrpnija analiza?

Fra Grgo Martić u prigodnici spjevanoj 1902., za biskupov imendan, iznosi biskupovu biografiju u kojoj ne spominje brata blizanca koji je umro na porodu već spominje kako „Rodi majka sina jedinoga(...)“ (Martić 1902) čime dovodi u pitanje iskaze o Strossmayerovom rođenju, odnosno daje *istinit* iskaz pa se zapitati možemo li govoriti o dijelu opusa ili o ovoj prigodnici kao *konstativu*? Međutim, takav zaključak je suprotan samoj naravi prigodnica. Kada Martić izlaže o biskupovoj mladosti, on zaključuje kako je bio iznimno nadaren i napredan te je „nadhićao druge“ (Martić 1902.). Takve zaključke o „nadhićanju“, odnosu nadvisivanju vršnjaka, donosi i sam Strossmayer (1882) više puta u svojim autobiografskim tekstovima. Međutim, ono što Strossmayer tvrdi o ulasku u đakovačko Sjemenište, odnosno o počecima svoje svećeničke formacije, ne poklapa se s iskazom Martića koji pjeva:

Dvoje nije ni staro ni mlado
A treće je liepo momče njihno;
Gledali jih drumom susretnici,
Pa medju se oni besjedili:
E ta trojka čudno priličaše
Onoj trojci pobožnih putnika,
Što idjaše k Nazaretu gradu.—
I kad bili gradu niz ulice
I glêle ih gospe znatiželjne,
Čudale su na dijete krasno,
Kud li će ga uvest roditelji?—
Istom oni k dvoru biskupskomu
I upaše k skutu biskupovu,
Njemu častnu cielivali ruku
I rekli mu roditelji smirni:
„Evo tebi naš pastire divni!
Privedosmo naše čedo mlado,
Doslie naše a tvoje odsele,
Po Božjoj je volji zavjetovno,
Da posluži u tvom vinogradu
A svom rodu da je blagoslovno!“
Uman pastir osmihnuo se na nje,
Čim na mladcu dobre vidje znake,
Blagoslovi i oca i majku,

Mladenca jim rukom milujući,
Pa mu rekne „Hajde diete drago
U sbor mojih inih gojenika,
Što ih spremam Isusovu haru,
Da posluže vjeri pri oltaru
I svom rodu prija na slobodu;
Uči sine knjige bogoslovne,
Pa bit ćeš mi nekoć od prvije
U gospodnjem radin vinogradu(...) (Martić 1902)

Navedeno se izlaganje ne poklapa s onim što znamo o stvarnom događaju. Činjenice, autorizirane iz dva izvora (Strossmayer 1882b; Cepelić i Pavić 1904), *konstatiraju* kako nitko nije mladoga Strossmayera prepoznao i pozvao u Đakovo, već otac i sin Strossmayer dolaze u Đakovo na vlastitu inicijativu. Kada su stigli u Đakovo moliti ulazak u Sjemenište, biskupa Matiju Pavla Sučića ne zatiču u biskupskom dvoru, pa ga potom traže po Đakovu, u nadi kako će ga ovaj primiti u đakovačko Sjemenište zbog njegovog uspjeha u školi. Strossmayer po prvi puta javno progovara o tom događaju na Dušni dan 1882., prigodom prijenosa kostiju biskupa-pret-hodnika u kriptu nove katedrale:

Ja sam prvi klerik bio, kojega je biskup Sučić primio. Bilo je baš ob Uzkrsu godine 1832. kada sam sa pokojnim mojim ocem u Djakovo došao, da se biskupu poklonim i za klerikat preporučim. Biskupa nije bilo tada doma, nego nam rekoše, da je otišao u Drenje. Otac moj obratio se je tada na nekoga prijatelja svoga, da nas on u Drenje odvede i kao čovjek ugledan i uvažen biskupu privede. Ali taj prijatelj, kao obično što to biva, našao je stotinu izgovora, samo da nemora možda o svojoj šteti drugoga zagovarati. Ele otac moj, oslanjajući se na moju svjedočbu, povede me bez ikakva zagovora i bez ičije preporuke u Drenje. Došavši posve nepoznati u župničku kuću zamolismo župnika, da nas privede pred biskupa. Za čas eto ti biskupa te sa vrlo blagim licem a šaljivim razgovorom, obaznav o čem se radi, zaiska od oca svjedočbu i vidiv ju liepu namah me u klerikat primi. Pa kasnije, kad sam već klerikom bio i u Pešti iz filozofije rigorozne polagao, sjetio me se je na čas smrti svoje, dočim mi je rigoroznu taksu u testamentu zapisao. Kršćani! Čudo providnosti božje! Tko bi rekao Sučiću tada: to diete, što sada pred tobom stoji i za klerikat te moli, biti de drugi tvoj nasljednik? (Strossmayer 1882b: 2)

U monografiji *Josip Juraj Strossmayer*, koja nastaje dvadesetak godina kasnije, čitamo donekle izmijenjenu verziju:

Na Uskrs godine 1831. povezao je otac mladog šestškolca u Đakovo, u nakani da ode najprije u Piškorevce k svom znancu župniku Komendi i taj da ga privede biskupu Sučiću, te mu primi sina u klerikat, u koji se je tada ne toliko svjedočbom koliko protekcijom ulazilo. Ali kad je čuo, da biskup boravi taj čas u Drenju kod župnika Gučića, mjesto u Piškorevce, odveze ga sam izravno u Drenje i privede ga k biskupu. Kada je biskup ugledao sjajnu svjedočbu prvog polugodišta, rekao je mladom djaku u šali: lasno je tebi imati takvu svjedočbu, kad imaš fratre za profesore, oni vole kavu i šećer, a tvoj im otac može takova što davati. (Cepelić i Pavić: 29)

Ponovo je uočiti suprotstavljene *istinite* iskaze: prigodničarev, Martićev, kako je biskup Sučić u svom dvoru prihvatio mladoga pomazanika kao prorok Samuel budućeg kralja Davida na freski koju je u đakovačkoj katedrali naslikao Ludovico Seitz 1882., te Strossmayerova dva iskaza koja se također osjetno razlikuju u nizu važnih detalja. U oba je biskupova iskaza podudarno kako je mladi Strossmayer morao „tražiti vezu“ da dođe do biskupa, odnosno nije izvana *prepoznata* njegova nadarenost. U prvoj verziji, iz 1882., tvrdi da ga župnik Komendo nije htio odvesti u Drenje i preporučiti, već da su otišli na svoju ruku, dok u drugoj verziji otac uopće ne vozi sina u Piškorevce po župnika koji će ga preporučiti, već izravno ide u Drenje.

U prvoj verziji, nakon što je pogledao ocjene Sučić ga je odmah primio u klerikat, dok se u drugoj verziji biskup našalio kako su mu ocjene tako dobre jer njegovi učitelji fratri vole kavu i šećer, a kao nadopuna postoji i đakovačka usmena legenda kako je tada Strossmayer odgovorio drsko biskupu da ga može odmah ispitati kako bi mu dokazao svoje znanje¹⁹⁶. Razlike u dva Strossmayerova iskaza te Martićevoj prigodnici tumačiti je prema naravi čina, u kojem se ti iskazi iznose. Martićev čin je performativ, čin čestitanja, a performativ je i Strossmayerov govor nad kostima svojih prethodnika, unutar crkvenog obreda. Oba su govora epideiktička, izriču se u svečanoj prigodi, odlikuje ih uzvišeni stil, u oba slučajeva govornik treba dokazati da su radnje čovjeka kojeg hvali uzvišene, vrijedne, ispunjene vrlinom te se hvali pravednost, hrabrost, mudrost, darežljivost, velikodušnost, podašnost i razboritost adresata. Tako ni Martić, ni Strossmayer, ne unose u svoj govorni čin kontroverzno, odnosno ono što bi moglo umanjiti učinak koji treba ostvariti na zajednicu, koja sudjeluje u činu/ritualu.

Treća verzija istoga događaja, unutar monografije o Strossmayeru (1904) ostvarena je u historiografskom diskurzu koji teži istinosti pa tako i dozvoljava epizodu kojoj predmet radnje, biskup Sučić, pokazuje određenu sumnju spram Strossmayerovih vrлина te se šali na njegov račun, unoseći figuru ironije tipičnu za *pogrdnice*, pjesme koje Strossmayera prikazuju u negativnom kontekstu. Žanr, odnosno prigoda, utječu ne samo na diskurs već i na sadržaj.

¹⁹⁶ Izvor: Vlado Filić (Đakovo, 1961.), prof. povijesti i komparativne književnosti iz Đakova

3.1.3. Odnos Strossmayera s prethodnikom na đakovačkoj biskupskoj stolici – Josipom Kukovićem?

Slična se komparacija između dva „istinita“ iskaza, ili više iskaza, može primijeniti u jednoj od najvažnijih životnih epizoda biskupa Strossmayera, koja je iznimno važna za hrvatsku kulturu i ukupnu povijest 19. stoljeća u cjelini: Strossmayerovom odlasku u Beč koji je urodio ustoličenjem za đakovačkog i srijemskoga biskupa. Kao primjer/izvor opet je uzeti Martića, koji je vrlo često oblikovao svoje prigodnice u žanru svojevrsnog biografskog spjeva, u kojem je iznosio činjenice iz biskupovog života, ali, kako se pokazalo na prethodnim primjerima, one ne moraju biti istinite, već su prije svega u funkciji performativa.

Martić u svom prigodnom spjevu iznosi epizodu o smjeni na biskupskoj stolici u Đakovu, kada Josip Kuković prepušta mjesto Josipu Jurju Strossmayeru. U Martićevom iskazu to se dogodilo kao logičan slijed događanja i gotovo prepuštanja biskupske stolice od strane mudrog biskupa i njegovog nasljednika, koji je imao prethodnikovu punu potporu tijekom školovanja i imenovanja za biskupa:

Kad dokonča dijak sjemenište,
Krenuli ga k Beču bijelomu,
Da još dublja dokuči učenja,
A tude su bogoslovja prieka
I umjeća od bistroga hreka.
I tu njemu ništa nebje teško,
Skroman bio i svakomu mio,
I samomu caru omilio. (...)
(...) Tada biskup, što bijaše crkvi,
Kukoviću Josipe poznan.
Blizu svoje već pribrao dane
I pastirska kruna doteščala,
Moli Boga, moli i cesara
I svetoga na priestolju Papu:
Da ga rieše trudna službovanja,
I bje vriedan toga smilovanja.
Mirbožili njega blagodarna,
A gotovo zato znali harna,
Koji bješe kita svećenika,
I uzdana vjere pobornika

Po imenu Josipa Juraja

Strossmajera rodom iz Osieka (...) (Martić 1902)

Strossmayerova *istinita* verzija je gotovo suprotna, a izrečena je javno u spomenutom govoru u đakovačkoj katedrali na Dušni dan 1882., u kojem Strossmayer napušta obrasce epideiktčkog govora primjernog prigodi:

Kuković je bio čovjek vrlo liep, mil, blag i prijazan, ali i preveć bojažljiv, što mu ja pohvaliti nikako nemogu; jer svećenik a napose biskup, ako ikada, a ono danas odvažan i neustrašiv treba da bude(...) (...) Ovom zgodom budi mi dopušteno, kršćani, spomenuti ponajodlučniji slučaj iz života moga. - Kada sam ja godine 1842. bivši u Petrovaradinu kapelanom došao u Djakovo zamoliti biskupa, da me iz Petrovaradina premjesti i u Beč na daljnje nauke pošalje, bio me je biskup odbio. Ja sam onu noć i ono jutro u kući župnika - vriednoga nam kasnije prepošta - Mihaljevića vrlo nujno probdio i preko mjere sa molitvom zabavljen bio; kad al' me iznenada pozva biskup preda se i reče mi: sretni ste, evo lista i vi ste primljeni u bečki Augustinej... Ja mu na to, zgrabiv ga za ruku. vrlo otvoreno i možda preuzetno: znajte biskupe, ja idem sada u Beč, ali ja sam Vaš nasljednik! Siromašni Kuković pogledav me posve ozbiljno svom strogosti mi reče: Čovječe koliko li smionosti, kolike li drzovitosti u Vas? - Pa gle kršćani, tko bi rekao, da će se ta drzovitost mladoga čovjeka nakon sedam godina izpuniti. (Strossmayer 1882b: 2)

Naravno kako se dvije verzije u stvari i ne pobijaju već nadopunjuju, ako analiziranu prigodnicu shvatimo kao performativ. Podsjetiti je, Austin (2014) tvrdi kako je performativ *posrećeni* čin koji u datom trenutku ispunjava sve svoje funkcije, a ne istinit ili neistinit izvještaj o nečemu (19), što bi trebalo pripadati Strossmayerovom govoru na Dušni dan 1882., međutim on odstupa od epideiktčke konvencije pa kritizira pseudoadresata, biskupa Kukovića, čije se zemne ostatke prenosi u novu grobnicu, kao onoga tko nije prepoznao govornikovu, Strossmayerovu predodređenost i nadarenost te ga je pokušao onemogućiti u napredovanju. Činjenica da u tome nije uspio, zapravo je blagoslov ne samo za biskupa već i za zajednicu kojoj se obraća u govoru, a njegov otpor višem autoritetu (ovdje biskupu, kasnije i samom caru) kazuje kako Strossmayer vjeruje u važnost zauzimanja za vlastite stavove bez obzira kose li se s višim autoritetom pa i po cijenu *neposrećenosti* performativa koji izriče.

3.1.4. Okrenutost katedrale vratima prema istoku?

Ovakve se primjere može nizati kada je u pitanju bilo koja opisana/opjevana epizoda iz života biskupa Strossmayera unutar korpusa, ali iznijeti je još jedan, vrlo važan u kontekstu razumijevanja Strossmayerovog crkvenog, političkog i kulturnog djelovanja. Opće je, naime, mišljenje kako je Strossmayer s jasnim planom okrenuo svoju katedralu prema istoku, a ne prema zapadu, kako je uobičajeno kod katoličkih katedrala. Jedan od najuglednijih prigodni-

čara biskupu Strossmayeru Franjo Marković, znanstvenik i pjesnik, rektor Sveučilišta, vodeći estetičar svoga vremena, jedan od soneta u prigodnom *Sonetnom vijencu* koji upućuje biskupu Strossmayeru, posvećuje upravo ovoj temi. Riječ je o *posrećenom* performativnom činu *par excellence*, izgovorenom na svečanoj sjednici JAZU 16. veljače 1898. Marković u *Sonetu IX* iskazuje opće mišljenje kako je Strossmayer svjesno okrenuo katedralu prema istoku, kako bi i na taj način promicao svoje crkvenointegrativne i (nad)nacionalnointegrativne ciljeve:

Svetište trojne trake u hramu pruža
Na zapad, sjever, jug, da troje ladjâ
S iztoka štono pridju, u križ tu svâdja.
Znak spasa, i trojnost svud u jednost sdruža.

Triju traka zidi u slikah zavjet novi
A polukružni im kraji nebesku kažu
Trojaku slavu; u prvoj, gle, polažu
S iztočniem' kralji puka tvog sinovi

I kćeri dare Spasu, u trećoj eno
Naš vladika, uz zavjetnike svoje
I svoje pastve, uz roblje razcviljeno

Iz Bosne, hrani svoj u kipu uzdigo je
I zavjet svetim prvoapostolom
Oj, utješnika, roda svoga bolom! (Marković 1898)

Nije poznato kakav je bio *pronuntiatio*, odnosno kakvo je bilo glasovno i gestovno iznošenje ove prigodnice na sjednici JAZU, koju stilski odlikuje čak deset opkoračenja, znak njene izrazite retoričnosti. Marković je bez sumnje pragmatično kompetentan govornik, koji je sposoban pravilno proizvesti i ispravno interpretirati jezičnu činjenicu u skladu sa situacijom u kojoj se komunikacija odvija. Autor tako u sonetu dva puta spominje riječ istok: prvi puta su to istočna vrata crkve kroz koja se ulazi do svetišta crkve u kojoj se ona „u križ svâdja“ i drugi puta hrvatski puk s „iztočniem' kralji“ trojaku slavu „daruju Spasu“. Iznimno je važno semantičko polje riječi *istok* i to onaj dio koji označava Drugoga, istok kao Pravoslavnu crkvu, istok kao *bratske* slavenske narode, s kojima se želi postići jedinstvo. Čini se da ovakav iskaz zapravo, kako to tvrdi Derrida (citirano u Peternai 2005: 47) u svom poznatom tekstu o *Deklaraciji o neovisnosti*

„kreira događaj koji imenuje.“ Činjenica je da su vrata đakovačke stolne crkve okrenuta prema istoku, ali to nije bilo namjerno i ne s onom idejom koju iznose Marković i mnogi drugi autori, od gradnje katedrale do danas, primjerice Kovač (2007: 225), koji se poziva na novinski tekst Zdravka Zime koji „podsjeća da je đakovačka katedrala, prema Strossmayerovoj želji, postavljena tako da svojim pročeljem gleda prema Istoku, prema mogućnosti prevladavanja shizme (...)“. Dakle, jasno je kako je, kao i u mnogim drugim slučajevima kod biskupa Strossmayera, čin kreirao događaj koji imenuje, iako je Strossmayer još 1874. objasnio prozaične razloge ovakvog, netipičnog okretanja crkve prema istoku:

Ulazi se u našu crkvu sa istoka. Ova orijentacija ne odgovara staromu običaju od X. od prilike vijeka pak sve do propasti, u koju je umjetnost XVI. i XVII. vijekom zagrezla. Crkve su i romanske i gotične protivnim načinom položene, to jest ulazi se u crkve sa zapada, a svetište, u kome se sv. otajstva obavljaju, na istoku je. Značenje (simbol) toga staroga običaja bit će bez dvojbe to, da nam se je poslije pomrčine, koja je hiljadu i hiljadu godina trajala, sunce, koje po sv. Ivanu ima obasjati svakoga čovjeka, koji na ovaj svijet dolazi, porodilo na istoku. Zato se je htjelo, da ljudi na ishod sunčani gledaju, kad se na našim oltarima ponavlja sveta žrtva, koju je Isus za grijehе svijeta na Gjolgoti vječitomu svomu ocu prikazao. Kod nas u Djakovu žalibože mjesne okolnosti toga dopustile nisu, pak se tješimo tijem, da u prastaro doba nije taj običaj bio. Govoreći o tomu učeni Lübke (u svojoj povijesti arhitekture) veli: 'Die Ostung scheint erst allmalig den Sieg davon getragen zu haben.' (Strossmayer 2015: 35-36)

Cepelić (1915) zapisuje kako je biskup htio graditi katedralu na „onom mjestu gdje danas na trgu njegova imena stoje četiri kanoničke kuće s vrtovima, s čime bi crkva i gledom na prostor i gledom na svoju ljepotu puno dobila“ (21). Dakle, iako i Strossmayer i njegov biograf jasno kazuju da je crkva trebala biti okrenuta prema zapadu i da bi time puno dobila jer bi se uklopila u onaj primaran učinak koji katedrala treba ostvariti – inkorporiranje u zapadnoeuropsku kršćansku katoličku maticu, gradnjom katedrale kao najvišim stupnjem identifikacije i pripadnosti (Mesinger 2008) - opće je, *stvoreno*, mišljenje kako je namjerno okrenuta prema Istoku iz mnogih razloga, u kulturnim, identitetskim i vjersko-nacionalnim projektima biskupa Strossmayera ipak – sekundarnima - o čemu će se argumenti iznijeti u drugom dijelu radu. Te su *mjesne okolnosti* bile vrlo prozaične: komoditet kanonika, koji se ne žele iseliti u druge staneve, reljef odabranog prostora koji se prema zapadu naglo spušta i nalazi se na močvarnom području, pa stoga i neprikladan za okretanje ulaza katedrale prema zapadu.

3.2. Posrećenost i neposrećenost

U razmatranju korpusa, posebice kada ih se želi uvesti u pristup prigodnicama kao govornim činovima, kao možda najvažniji raščlambeni element, rabiti je Austinovu podjelu na *posrećene* i *neposrećene performative*. Kako bi se pojasnila teza o *posrećenosti/neposrećenosti*

prigodnica, poslužiti se je pravilima koja su „nužna za glatko ili ‘posrećeno’ (‘happy’) funkcioniranje performativa“ (Austin 2014: 10).

(A.1) Mora postojati prihvaćena konvencionalna procedura, koja ima neki konvencionalni učinak, da ta procedura uključuje to da neke osobe izriču neke riječi u nekim okolnostima, i nadalje

(A.2) da u danom slučaju te pojedine osobe i okolnosti moraju biti prikladne da bi se prizvala pojedina prizvana procedura.

(B.1) Svi sudionici tu proceduru moraju izvršiti ispravno i

(B.2) u cijelosti.

(Γ.1) kad je, kako to često biva, za proceduru predviđeno da ju upotrebljavaju osobe koje imaju neke misli i osjećaje, ili pak uvođenje nekog posljedičnog vladanja svakog sudionika, tad osoba koja sudjeluje i tako priziva proceduru mora doista imati te misli i osjećaje, a sudionici moraju imati namjeru tako se i vladati, i nadalje

(Γ.2) doista se nakon toga moraju tako vladati (Austin 2014: 11).

Navedena Austinova načela *posrećenosti*, u prilog su jasnoj distinkciji *posrećenih* od *neposrećenih* prigodnica unutar korpusa. Ponajprije, postaviti je pitanje koji je temeljni kriterij za primjenu ovog dijela Austinove teorije u pristupu razmatranom korpusu?

U prvom redu je to *poštivanje procedure*, potom *prikladnost* osoba koje izvode proceduru i možda najvažnije jest da „imaju te misli i osjećaje“, a sudionici moraju imati namjeru tako se vladati i nadalje (Γ.2) te se doista nakon toga moraju tako vladati“.Ovdje u prvi plan dolazi pragmatična dimenzija prigodnica, njeni perlokucijski učinci, ono što Biti (2000: 38) naziva „manipulacijom sugovornikom“.

U naravi je korpusa prigodnica Strossmayeru međusobna „manipulacija“ svih sudionika: prigodnice izvode osobe koje imaju iste misli i osjećaje te su sukladni s mislima i osjećajima adresata, a sve u cilju nastavka zajedničkog političkog ili kulturnog projekta. Ako te međusobne manipulacije nema ili je narušena, nema ni *posrećenosti*.

Zasigurno možemo govoriti o *posrećenosti* onog dijela korpusa koji nastaje za Strossmayerova života te u vrijeme žalovanja neposredno nakon Strossmayerove smrti. Vidimo jasan i domišljen sustav, poštivanje svih pravila prigodom izvođenja, koje su *govorni čin*, kakav odgovara „kriterijima zajednice u kojoj se koristi“ (Nagy 1994). Nedvojbeno, kod izvođenja posrećenih prigodnica postoji konvencionalna procedura koju govornici poštuju, jasne okolnosti u kojima se ove prigodnice izriču. Modificiranim Austinovim pravilima dokazati je *posrećenost*, odnosno *neposrećenost* dijelova korpusa prigodnica biskupu Strossmayeru. Posrećenost unutar korpusa klasificira se na temelju ovih pravila:

a. Posrećene prigodnice izvode ovlaštene osobe

- b. Postoje jasna pravila izvođenja prigodničarskog (performativnog) iskaza Strossmayeru
- c. Pripadnost Strossmayerovom kulturnom krugu zahtijeva cjelovito pozitivan odnos, a to se traži od sadržaja performativa, koji mu se upućuju.
- d. Pripadnost Strossmayerovom krugu ima čvrsta pravila kojih se treba pridržavati
- e. Sudionici su morali javno djelovati na načelima iskazanim u prigodnici te se javno ogradi od onih koji krše pravila.

3.2.1. Posrećenost i ovlaštenost

Analiza profesionalnog statusa prigodničara pokazuje kako je među hrvatskim prigodničarima najveći broj svećenika, redovnika i redovnica. Najplodnije su po broju prigodnica biskupove jubilarne godine: 1900. godina, kada se slavi pedeseta obljetnica biskupskoga ređenja, objavljeno je 18 prigodnica (usp. Pšihistal i Zovko 2009: 180-181), 1888. godina, kada se slavi pedeset godina misništva njih 16 (isti: 173-174), od kojih u biskupijskom *Glasniku*, časopisu koji je utemeljio Strossmayer čak 12 pjesama (usp. Ćurić 2005b: 122). U toj godini objavljen je i broj *Glasnika*¹⁹⁷ s najviše prigodnih pjesma u kojem “u slavu pedesetogodišnjice svećeništva biskupa Strossmayera“ velikom biskupu pjesme posvećuju Ivan Trnski, Franciscus a Paula Albertus, Gjuro Kovačević, Stjepan Buzolić i dva anonimna pjesnika. U narednom broju, čestitajući imendan, Strossmayeru je pet pjesnika posvetilo pjesme: Martin Nedić, jedan anonimni hrvatski pjesnik i tri strana: Jovan Sundečić, Jan Vresnický i Bronislav Grabowski. Iste godine u 7. broju objavljena je pjesma potpisana s F. M., a o Josipovu je, uz sve navedeno, trebala biti izvedena dramska prigodnica Ilije Okrugića *Sastanak vila na Velebitu, u Trnavi i u Đakovu*, posvećena Strossmayeru, ali su je vlasti zabranile i otiskanu knjižicu s tekстом uništili.

Popis prigodničara svjedoči kako su autori prigodnica osobe „prikladne“, odnosno „dostojne“ performativnog čina koji izvode. Među njima pjesnici su koje i danas svrstavamo u književni kanon, kao što su: Petar Preradović, August Šenoa i Silvije Strahimir Kranjčević, Dimitrije Demeter, Đuro Arnold, Ivan Trnski, Franjo Marković, Ivo Kozarčanin i drugi. Velik broj onih koji mu upućuju prigodnice obnašaju važne kulturne, prosvjetne, znanstvene, društvene i političke funkcije, među njim su rektori sveučilišta, predsjednici Matice hrvatske i Društva hrvatskih književnika, saborski zastupnici, urednici časopisa i medija, akademici, kanonici, čak i osobe hijerarhijski nižeg statusa koje izvode ovakav performativni iskaz predstavljaju određenu društvenu skupinu, tako imamo kolektivno potpisane pjesme u ime „biskupijskog svećeništva“, „u ime učeće se omladine hrvatske“, „u ime bogoslova“, „sestara Svetoga križa“ (usp. Ćurić 2005b: 142-143), koje su svakako prikladne i uklapaju se u važnu odrednicu pripadnosti

¹⁹⁷ Riječ je o broju 5/1888.

Strossmayerovom kulturnom krugu, koja uključuje čin javnog iskazivanja odanosti ne samo pojedinaца već i društvenih skupina, koje se obvezuju da će i dalje vladati sukladno sadržaju svoga obraćanja.

3.2.2. Pravila izvedbe prigodničarskog iskaza biskupu Strossmayeru

Ti iskazi redovno se objavljuju o važnim, „prikladnim“ prigodama, koje su „svečanost jezičnog doživljaja u kojem je retoričko i pjesničko umijeće uporabljeno svrhovito hedonistički: na zadovoljstvo adresata, ostalih slušatelja, a potom i mogućih čitatelja, i naposljetku i samih autora.“ (Pšihistal 1996: 208).

3.2.3. Cjelovito pozitivan odnos

Autor koji želi prekršiti proceduru, ili je ne ostvaruje u cijelosti, nema mogućnosti sudjelovanja u proceduri. Isključena je mogućnost nesudjelovanja u cijelosti.

3.2.4. Pravila pripadnosti Strossmayerovom kulturnom krugu

U prvom redu su to osobna i idejna lojalnost Strossmayeru, jednostušnost s njegovim temeljnim načelima. Jedna od glavnih odrednica pripadnosti Strossmayerovom kulturnom krugu bilo je javno iskazivanje lojalnosti i podrške Strossmayeru, a odustajanje od načela pripadnosti tom krugu, značilo je narušavanje procedure, odnosno *promašaje* pravila „Г1 i Г2“ kakve Austin naziva „nepoštivanje (disrespects), disimulacije (dissimulations), neispunjenja (non fulfilments), nelojalnosti (disloyalties), neposlusi (indisciplines), povrede (breachers)“ (Austin 2014:13). *Posrećenost* se ponovno uspostavljala samo potpunim odustajanjem od suradnje s takvim subjektima, i to od svih koji pripadaju Strossmayerovoj *galaksiji*.

3.2.5. Javno sudjelovanje u proceduri

Na temelju ovih teza, u narednom će se poglavlju argumentirati zašto najveći broj prigodnica nastalih između 1850. i 1905. godine smatramo *posrećenima*, dok se nakon 1905. prigodnice biskupu Strossmayeru uglavnom mogu smatrati *neposrećenima*. Među ovim prigodnim pjesmama, neke se na prvi pogled, mogu uvrstiti među *posrećene* kao što je prigodnica *Strossmayer gradi katedralu đakovačkog župnika Josipa Stjepana Ivića* (1973), čija se pragmatička funkcija ostvaruje kroz trojstveno temeljno načelo Strossmayerova djelovanja, ali je sam diskurs neposrećen pogrešnim prizivom procedure, soc-realističkim slikama Strossmayera neimara koji:

(...) prvi zarine snažno/

Lopatom u zemlju tvrdu (Ivić 2005).

Figura Strossmayera fizičkog radnika ne uklapa se u uzvišeni retorički stil *posrećenog* korpusa prigodnica i sve prethodno naznačene ili cjelovito oblikovane figure.

3.2.6. Korpus neposrećenih prigodnica biskupu Strossmayeru

„Utvrdjivanje valjanosti ili nevaljanosti govornog čina znači promatranje njegove dinamike unutar dotične zajednice“ tvrdi Nagy (1994). Nakon 1905. ta je dinamika nepovratno izmijenjena pa se taj dio korpus prigodnica biskupu Strossmayeru definira *promašajima (misfires)*, *nesretnim stjecajima A1-B2* ili čak „zloporabama (*abuses*)“ (Austin 2014: 12). Zaključiti je kako je kod neposrećenih performativa u korpus prigodnica Strossmayeru najčešći uzrok *zloporaba* ili *neiskrenost* (isto.), ili možemo odbaciti „cjelokupni kôd procedure“ (isto: 20). Ovdje odbacivanje „cjelokupnog kôda“ nije moguće jer se procedura u svom izvanjskom obliku izvodi kako je propisana, međutim „okolnosti u kojima je prizivana procedura ili osobe koje su je prizvale nisu bile ispravne“ (isto: 21).

Prigodnice se u *neposrećenom* dijelu korpusa izvode u najvećoj mjeri u neprikladnim okolnostima te ih izvode neovlaštene osobe. Govornici koji izvode takve prigodnice, čak mogu imati ovlast/ovlasti izvan konteksta Strossmayerovih kulturnih krugova, od nekih drugih adresa, ali ovdje čine *promašaje* pa čak i *zloporabe* u proceduri. Moguće je, ponoviti je, u nekom drugom kontekstu njihov performativ označiti *posrećenim*, ali u okviru korpusa prigodnica Strossmayeru to nije moguće. Ovdje je riječ o *pogrešnim primjenama*, a tipove takvih primjena Austin (2014: 25) naziva: „*ultra vires*, neovlaštenost, neodgovarajući ili nepodobni predmet (ili osoba), ne biti u svojstvu i tako dalje“.

U korpusu prigodnica Strossmayeru pronaći će se niz potvrda ovih Austinovih pravila o *neposrećenosti*. Već popis autora prigodnica dokazuje kako je Strossmayerov projekt, u svojim temeljima, u najširoj mjeri nacionalni (baš kao što su “sloga i ljubav naroda svoga” – ne južnoslavenskih ili slavenskih naroda, u temelju paratekstne piramide programa njegova ukupnog djelovanja) jer to dokazuju izrazita prevlast hrvatskih autora prigodnica u odnosu na strane autore te da se *posrećeni* korpus prvenstveno realizira od strane ovlaštenih osoba unutar struktura Katoličke crkve. Strani autori intenziviraju svoju prigodničarsku produkciju nakon 1918., odnosno nakon stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, tako da je u razdoblju *neposrećenih* prigodnica 19 stranih autora objavilo prigodnice, a u razdoblju *posrećenih* prigodnica javlja se samo 9 stranih autora.

Promjenu perspektive, odnosno okolnosti u kojima je prizivana procedura, pokazuju i časo-

pisi u kojima se tiskaju prigodnice. Dok su to do 1905. u pravilu hrvatski časopisi, ovlaštenu od samog biskupa Strossmayera kao oni koji promiču njegove ideje, poput *Glasnika Đakovačke ili Bosanske i Srijemске biskupije, Zagrebačkog katoličkog lista, Vienca, Pozora, Narodnih novina, Vrhbosne, Naše gore list,a, Srijemskog Hrvata* i drugi, nakon 1918. to su: *Jugoslovenče, Orjuna, Zvonček, Novo doba, Koprive, Vojnički glasnik, Biblioteka Jugoslavenske škole, Glasnik podmlatka Crvenog krsta, Sokolič, Žandarmerijski kalendar, Sokolska volja*.

Ovdje proceduru prizivaju unutar konteksta vojnih i paravojnih časopisa, političkih i parapolitičkih organizacija koje različitim sredstvima promiču i nameću jugoslavensku ideju po mjeri dinastije Karađorđevića. Osobe koje prizivaju proceduru neprikladne su i neovlaštene što će se uočiti iz njihovih priloženih biografija, a uočiti je i promašaj *pogrešne primjene*, a primijenjena procedura je u *cijelosti odbačena* (Austin 2014: 21; Srakić 2017). Austin taj tip prekršaja naziva „(i) slučajem procedure koju netko sâm uvodi“. (Austin 2014: 21)

U neposrećenom korpusu Strossmayerov se *trojedini kulturni koncept*, vrlo univerzalan i ambiciozan u svojoj obuhvatnosti, zasnovan na tri temeljna načela objedinjena u posvetom natpisu Strossmayerove katedrale – usmjeren na Slavu Božju, jedinstvo crkava, slogu i ljubav svoga (hrvatskog) naroda, sveo na pragmatični diskurs o tri brata: „Slovenca, Hrvata i Srbina“ iz troplemena jugoslavenskog naroda, a Strossmayer je, prema prigodničarima iz tog razdoblja, cijelo svoje djelovanje posvetio baš tome - i *ničem* drugom.

Ni Sloven le blesak na travi rosni,
Srbini u tuje morje ni utopljen,
In Hrvat ni pogled ponosni
S tesno domačijjo ograjen:
Rojstvo vsem iz iste korenine,
Bratje vsi slovesnikom smo družine¹⁹⁸ (Gangl 1924: 169)

Ovdje je moguće primijeniti Derridainu koncepciju performativa koja se razlikuje se od Austinove jer on osim *iterabilnosti* performativa, iznosi i „tezu o mogućnosti političkog angažmana kroz književnost i teoriju“. Derrida „inzistira na odgovornosti, etičkoj obavezi koja proizlazi iz rečenog“. Za Derridau je ključan pojam „snage“ u Austinovoj teoriji govornih činova,

¹⁹⁸ *Nije Slovenac treptaj na travi rosni,
Srbini u tuđe more nije utopljen,
I Hrvat nije pogled ponosni,
Tijesnim dvorištem ograjen:
Rodbina smo iz istog korijena,
Braća, svi iz slavenske obitelji.*
(Prijevod na hrvatski jezik: Mirko Ćurić)

ali za njega *posrećenost* nije primarna već „kreiranje konvencije potrebne da društveni poredak bude djelotvoran“ (citirano u Peternai 2005: 43).

Performativ se po njemu ne temelji na kontekstu već preoblikuje kontekst u koji ulazi, ali se čini kako se ovdje ne treba u cijelosti složiti s Derridaom: prigodnice o kojima govorimo su također svojevrsni kontekst te preoblikuju kontekst u koji ulaze. To se da vidjeti upravo iz kronološke podjele korpusa, gdje se ocrta jasna podjela između dva „korpusna konteksta“.

Prigodnice do 1905., i poneka prigodnica - pjesma posvećena Strossmayeru do 1918., dio su konteksta u kojem se subjekt iskazuje u „konstativnom iskazu nacionalnog identiteta, to jest kao da je već konstituiran“ (Peternai 2005: 46), dok se od 1918. pokušava iskazivati na vrlo sličan način, ali se konstituira potpuno novi nacionalni identitet, novi kontekst, odnosno neistinito se sugerira kako ga je Strossmayer već konstituirao svojim „zlatnim rečima“ (Rašić 1941: 2).

(...) Hrvat, Srb, Slovenac jesu nam jedan
Jedinstven narod uman i vredan (...)
(...) Živeti vek će Jugoslaveni
U državi svojoj ujedinjeni(...)
(...) Tako nam, eto, Štrosmajer veli,
Besmrtni vođa, mudri i zreli,
Dostojan odjek naroda svoga –
Večni ljubimac roda i Boga! (Rašić 1941: 2)

Ovdje se sugerira perlokucijska učinkovitost ukupne Strossmayerove retorike, ali i retorike o Strossmayeru toliko dalekosežno da je učinak njegovih „činidbenih riječi“ stvaranje Jugoslavije. Ta zlouporaba procedure, odnosno prizivanje pseudovlaštene procedure te neovlaštenost onih koje je prizivaju, stvorila je svoj vlastiti kontekst, alternativan svemir, u kojem je Strossmayer istrgnut iz vlastitog konteksta koji je pomno oblikovao, narušene su procedure i stvoreno *pogrešno razumijevanje* (Austin 2014: 26).

Posrećeni je korpusni kontekst konkretno hrvatski, unutar zamišljene austro-slavističke južnoslavenske zajednice (Jelčić 2006; Stančić 2018), s ugrađenim ćirilometodskim modelom (Lukić i Nikčević 2005) o jedinstvu crkava, solovjevsko-strossmayerovski zamišljenom u krilu rimskih papa (Platz 1986), dok drugi korpusni kontekst konstituira troplemenu (isključuju se Bugari, Crnogorci, Bošnjaci te neslavenski narodi koji žive u Kraljevini) zajednicu Slovenaca, Srba i Hrvata, okupljenih oko dinastije Karađorđevića, s jasno povučenom linijom razdvajanja između crkava kojima troplemeni narod pripada.

Taj dio korpusa, ponoviti je, može se smatrati, ne samo *neposrećenim*, već i teškom *zloupo-*

rabom performativa, čiji negativni, ali vrlo pragmatični učinci, i danas bacaju sjenu na ukupnu *Strossmayerianu* pa povremeno svjedočimo o onome što se danas naziva „kulturom otkazivanja“ u odnosu prema biskupu Strossmayeru, zbog tumačenja Strossmayerova djelovanja ovakvim *zloporabama*.

Važno je utvrditi, kako bi se odredila *posrećenost* performativa, nakon Strossmayerove smrti, tko je taj koji određuje je li procedura ispravno izvedena jer prema Austinu (2014: 11): „Svi sudionici tu proceduru moraju izvršiti i ispravno i B.2 u cijelosti.“

Možemo pretpostaviti kako bi biskupovi nasljednici i suradnici trebali biti oni koji će valjano tumačiti ispravnost procedure, ali je i to upitno. Prvi Strossmayerov nasljednik biskup Ivan Krapac pripadao je mađaronskoj stranci (Srakić 2017: 121), a unutar Strossmayerovih kulturnih krugova nije bila moguća takva identifikacija, odnosno politička pripadnost suprotna načelima Strossmayerovog ukupnog djelovanja. Prema Austinu „Γ.1) „osoba koja sudjeluje i tako priziva proceduru, mora doista imati te misli ili osjećaje, a sudionici moraju imati namjeru tako se i vladati, i nadalje Γ.2) doista se nakon toga moraju tako i vladati.“ (Austin 2014: 11): Važno je znati kako “uvjeti koje performativ mora zadovoljiti da bi bio *posrećen* nisu jezični već društveni.” (Blečić, 2015: 226), odnosno mora odgovarati kriterijima zajednice koja ga koristi. Pripadnost stranci suprotstavljenoj Strossmayerovim političkim načelima, znači „neovlaštenost“ u odnosu spram tumačenja njegovog djela.

Posrećene prigodnice izriču se u ime zajednice što se naznačuje već u prvim stihovima:

Sretno nam se prikućilo
Pramaljetno željno vrieme
Pria njeg' je osvanilo
JOSIPOVO slavno ime. (Nedić 1880)

Izlij pjesmo čuvstva svoja
Velikanu svomu sad,
Ponos, dika On je tvoja,
On ti dao život sklad:
Oj nek ore
Redom gore,
Slavu njemu glasno sbore!
Od haljine
Do surine
Nek mu srce svi otvore! (Martić 1893)

Zaključke o neposrećenosti ovog dijela korpusa, dodatno je argumentirati prvim sveskom *Koledara Strossmayer* (Grlović 1907), u kojem nalazimo niz prigodnih pjesama i prigodnih tekstova o Strossmayeru ili tekstova posvećenih Strossmayeru. Među pozvanim je autorima Isidor Kršnjavi, koji je ogledni primjer djelovanja unutar i izvan Strossmayerovih kulturnih krugova, najprije aktivnim promicanjem Strossmayerovih ideja, pa raskidom s biskupom i ukupnim *strossmayerocentričnim sustavom* o kojem će biti više riječ u drugim poglavljima disertacije. Jedna od najvažnijih odrednica pripadnosti bilo je javno iskazivanje lojalnosti i podrške Strossmayeru (usp. Ćurić 2017: 153), a suprotno, također javno iskazivanje nelojalnosti i protivljenja. Ovdje je prisutna povreda procedure tipa $\Gamma 1$ i $\Gamma 2$, odnosno „neiskrenosti i kršenja ili povrede“ (Austin 2014: 29). Izvedba nije ništavna već *neposrećena*: iako je Kršnjavi bio Strossmayerov štićenik i dugogodišnji suradnik, prelazi u suprotni politički „tabor“ te više puta javno iskazuje nelojalnost biskupu, koji s njim prekida sve odnose i djeluje aktivno protiv njega tamo gdje je imao ovlasti (usp. Grijak 2006). Kršnjavi radi protiv Strossmayera, preotima mu suradnike, pokušava umanjiti Strossmayerove kulturne zasluge, na što je Strossmayer iznimno osjetljiv. Vrhunac sukoba između bivših suradnika dogodio se kada Isidor Kršnjavi naručuje od Vlahe Bukovca (slikara i pedagoga, koji je važan dio Strossmayerovog kulturnog projekta, koji svoj talenat i svoje znanje treba „difuzionirati“ u Zagrebu te doslovce stvoriti suvremenu likovnu umjetnost u Hrvatskoj, po Strossmayerovom modelu:

(...) dvije velike slike: Dubrovnik, na temu Gundulićeve *Dubravke*, te alegorijsku sliku dugačkog naziva i zahtjevnog sadržaja Promicanje i unaprjeđenje znanosti i umjetnosti u Hrvatskoj i Slavoniji za banovanja Dragutina grofa Khuena Hedervarya. Već 29. prosinca 1892. šalje Kršnjavi Bukovcu službeni akt, pod brojem 17022, kojim naručuje te dvije slike za dekorativno uređenje vladina Odjela za bogoštovlje i nastavu u Zagrebu. Odobren je honorar od 3000 forinti za svaku sliku, a rok za dovršenje je kraj 1893. za prvu te kraj 1894. za drugu kompoziciju. (Ćurić 2012: 36)

Iz same naravi narudžbi jasno je kako je riječ o sukobu dvije kulturne koncepcije, koje polaze naizgled iz sličnog poimanja kulture i sličnog umjetničkog ukusa, ali je jasno da su razlike nepremostive. Riječ je o pokušaju da se Strossmayera ponizi i obezvrijedi i na idejnoj razini. I Strossmayer i Kršnjavi naručuju od Bukovca kompozicije s temom iz Gundulićeva djela. „Strossmayer odabire *Osmana* koji duboko progovara o nestalnosti ljudskoga života i ljudskih uspjeha, čak i kada su u pitanju najveći i najmoćniji među ljudima.“ (isto: 37) Kršnjavi odabire motiv iz *Dubravke*, koji u konačnici ne slavi samo lijepu, dragu i slatku slobodu, već i mudru vlast. A slika koja bi trebala biti apoteoza onih najzaslužnijih za razvoj znanosti i umjetnosti u Hrvatskoj i Slavoniji isključuje Strossmayera i njegove suradnike.

Kršnjavi je zamislio kompoziciju (protivnici su je posprdno prozvali *Apoteoza Khuenova*): ona bi imala prikazivati u središtu Khuena, Vončinu, Spevca i Kršnjavog. Po strani u medaljonima predstavnike znanosti, umjetnosti i glazbe - Drohobeckog, Pavića, Spevca ml., Egersdorfera itd. Sve same pristaše sustava', pisao je zgranuti Rački biskupu Strossmayeru. (Ćurić 2012: 37-38).

Tek nakon neugodne prepiske i pritiska Strossmayera, Račkog i Cepelića, Bukovac odustaje od narudžbe, ali odnos biskupa i Kršnjavog ostaje dodatno narušen.

I stoga zaključiti je kako se taj dio korpusa prigodnica, objavljen u tiskanom obliku samo dvije godine nakon biskupove smrti (*Koledar Strossmayer* 1907) može okarakterizirati „kao pogrešna primjena“ (Austin 2014: 21) jer osoba koja priziva proceduru nije „bila ispravna“. Unutar procedure pojavljuje se adresatov otvoreni suparnik, javni otpadnik od njegovih ideja, a ako se pragmatički analizira Kršnjavijev diskurs u *Koledaru* jasno je da unutar cjelokupne ideje o gradnji spomenika Strossmayeru u Zagrebu i pokretanju Strossmayerovih dana¹⁹⁹, njegov prinos neke vrste dekonstrukcijskog virusa unutar teksta o Strossmayeru. Kršnjavijev je tekst samo na prvi pogled afirmativan i dio konteksta, ali odudara od panagiričkog, uzvišenog tona *Koledara* u kojem se biskupa hvali po onom što je bio i što je iza njega ostalo, te je zapravo cijeli tekst jedna vrlo dosljedna dekonstrukcija Strossmayerove figure/figura. Ponajprije, jedino Kršnjavi ističe kako je zamoljen da priloži tekst i da se „rado odaziva“, (Kršnjavi 1907: 124) sugerirajući neke vrste rehabilitaciju u odnosu spram Strossmayerovih suradnika i poštovatelja, ali i vlastitu važnost. Jedini u tekstu nastupa kao Strossmayeru ravnopravan, koji ga je „poznavao u dušu“, a u većem dijelu teksta pokazuje se kao moralno i idejno superioran adresatu. U prvom redu, iznosi zajedničke doživljaje i intimne podatke, koje može znati samo onaj koji je blizak, što se tim podacima pragmatično sugerira, iako je Strossmayer s njime, ako ne ranije, u potpunosti raskinuo još 1884., prigodom otvaranja Galerije starih majstora (Grijak 2007: 125). Kršnjavi 1907. iznosi niz subjekcija o Strossmayeru, zgraža se nad njegovom ljubavlju za lovom i amaterskim bavljenjem ratnim strategijama. Drži ga umišljenim jer je vjerovao da će „na drugome svijetu u jednom od stanova Božjih biti u društvu s najvećim muževima“. Smatra kako je bio netolerantan u raspravama, „previše žestok(...) pa je znao biti i okrutan“. Pripisuje mu praznovjerje jer „nije odlučno otklanjao mogućnost spiritističkih pojava“, a nejasno mu je bilo kako se čovjek tako „bogatog uma mogao sate i sate odsjediti pa kartati“. Njegove političke ideje ocijenio je velikim, ali zapravo neostvarivima, jer su baš kao i u crkvenoj politici bile „daleko od realnih podloga“.

¹⁹⁹ Ta će se ideja ostvariti tek 2003. kada su 21. i 22. svibnja održani *I. Strossmayerovi dani*. Organizator manifestacije je Grad Đakovo, idejni začetnik Ivica Mandić uz suradnju Mirka Ćurića, dr. Stanislava Marijanovića i đakovačkog biskupa dr. Marina Srakića, koji je na prvom izdanju ove manifestacije pojasnio predmet istraživanja: „(...)sud o Strossmayeru treba biti naš vlastiti, hrvatski, crkveni, te se nikako ne smije zasnivati na falsifikatima koje su o njemu izrekli i napisali drugi pozivajući se na njegovo vizionarstvo i mecenstvo na crkvenom, kulturnom, umjetničkom i drugim planovima“. (Srakić 2005:9).

Figura Strossmayera, koju njegov tekst oblikuje, ublažena je figura pravaške književnosti i publicistike, koja biskupa prikazuje kao osobu s određenim zaslugama i učincima, ali i kao slabog i nemoralnog čovjeka, tvrdoglavog, prevrtljivog i umišljenog (usp. Turkalj 1999).

Ako Strossmayerovi prvi suradnici, koji čuvaju i promiču njegovo djelo nakon smrti, ovlašćuju ovakvoga govornika/autora i ovakav diskurs, koji je u suprotnosti sa svim onim što Strossmayer kao adresat smatrao „ovlaštenim“, jasno je da je procedura nepotpuna i da mogući govorni činovi upućeni Strossmayeru nemaju snagu *posrećenih performativa*.

3.3. Posrećene prigodnice - performativi

Posrećeni performativi obuhvaćaju većinu prigodnica od 1850. do 1905. godine, zaključno sa sažalnicama koje nastaju prigodom Strossmayerove smrti. Također, možemo među *posrećene* uvrstiti prigodnicu Ljuboja Dlustuša²⁰⁰ koja je objavljena 1921., ali je riječ o prigodnici koja je izvedena (otpjevana) 1869. u nazočnosti samoga biskupa Strossmayera, pa su svi uvjeti zadovoljeni. Iz korpusa isključujemo *podrugnice*, prigodne pjesme podrugljivog tona i sadržaja, koje su upućuju Ante Kovačić²⁰¹, August Harambašić²⁰², Ante Starčević i Sima Lukin Lazić²⁰³. Unutar korpusa *posrećenih* prigodnica nastalih za vrijeme Strossmayerova života ipak nalazi se jedna djelomice *posrećena* ili djelomice *neposrećena* prigodnica, ako je uopće moguće rabiti takav termin ili bi bilo bolje moguće govoriti o *nesporazumu* kada iza prigodnice ne bi stajala vrlo jasna namjera autora performativa Stjepana Miletića mlađeg, intendanta Hrvatskog narodnog kazališta, uglednog dramatičara i pjesnika, svakako ovlaštenog za izvođenje govornog čina. Prigodnicom se obraća „Strossmayeru i Starčeviću (u slavu njihovog izmirenja)“ (Miletić, 1893). Javno političkim i ljudskim neprijateljima, Strossmayeru i Starčeviću, čestita na njihovom pomirenju u Krapinskim toplicama. Performativni je čin izveden ispravno i u cijelosti, možemo ga odrediti kao behabitiv, kojim izričemo čin čestitanja. Behabitivi uključuju „pojam reakcije na tuđe ponašanje i životne okolnosti te stavove i izražavanje stavova prema nečijem prošlom ponašanju ili predstojećem ponašanju.“ (Austin 2014: 113) U tom smislu mogli bismo ovaj performativ smatrati *posrećenim* jer nastaje kao reakcija na dugo žučeni susret dva hrvatska velikana 19. stoljeća:

²⁰⁰ Dlustuš, Ljuboj. Vladi Strossmayeru. (Pjevao mješoviti zbor dobrovoljačkog hrvatskoga kazališta u Đakovu po napjevu »Ljubimo te naša diko«, prije predstave uoči vladčina imendana 18. ožujka 1869., kojoj je predstavi vladika sam prisustvovao), *Hrvatska obrana* 20(1921)27, 2. – Lj. D. Objavljen i autorov uvod pod naslovom »Prije pedesetdvije godine.« (prema Pšihistal i Zovko 2009: 188).

²⁰¹ Kovačić, Ante. Živim pokojnikom (Travestija po P. Preradoviću). *Sloboda* 3(1880)26, 1. Objavljena 4 soneta o Ivanu Mažuraniću, Josipu Miškatoviću, J. J. Strossmayeru i Matiji Mrazoviću.

²⁰² Harambašić, August. *Poglavici hrvatskih uzora*. Po uzori narodnjačkihoda, kojih ni vrag ne razumije. *Vragolan* 2(1882), 20.

²⁰³ Lazić, Sima Lukin. Štrosmayerovom »Obzoru« (Na njegovo podgrejavanje švapskočivutskih izmišljotina). *Vrač pogadač*, 7(1902)15/16, 130.

Našeg roda dva najveća sina
Evo sdruži ponajveća sila,
Ljubav k rodu; sretna domovina
K novom lijetu opet diže krila. (Miletić 1893)

Jer izražava stavove o prošlom ponašanju:

Dugo bjehu razdijeljeni oba
S osobnosti i zbog naših mana. (isto.)

I predstojećem ponašanju:

Dvie se zvijezde stopiše u jednu,
Da nam budu suncem od slobode,
Da nam spasu otačbinu blednu,
Da nam narod k besmrtnosti vode. (isto.)

Međutim, proceduru je nemoguće do kraja ostvariti što je preduvjet kako bismo smatrali ovaj performativ *posrećenim*. Naime, „ako su naše misli *netočne* (nasuprot *neiskrenima*) to može polučiti *nesretan* slučaj“ (Austin 2014: 31), jer se nije ostvario uvjet da sudionici moraju imati doista misli i osjećaje koje su predložene govornim činom te da se moraju i nadaje tako vladati (usp. Austin 2014: 11).

Pomirenje Strossmayera i Starčevića nije se stvarno dogodilo, ono je bilo plod nastojanja velikog dijela hrvatske javnosti da se njihov dugogodišnji sukob koji je duboko dijelio hrvatsko društvo, razriješi. Novine su slavile taj susret, posvećen mu je niz tekstova, pa i Miletićeva prigodnica, ali je odnos između njih dvojice ostao uglavnom nepromijenjen iako je i takav susret pragmatično iskorišten kako bi mogle 1894. Strossmayerova Neovisna narodna stranka i Stranka prava potpisati zajednički program, unatoč Starčevićevom protivljenju. Dakle ovaj performativ imao je učinke, budući da je djelovao na hrvatsku političku scenu svog vremena.

Susret Starčevića i Strossmayera u Krapinskim toplicama 1893. bio je organiziran na brzinu kada su se obojica slučajno našla i bio žalosna manipulacija s dvojicom starih i bolesnih nekadašnjih političkih boraca, ispunjenih međusobnim političkim i osobnim animozitetom (Stančić 2008: 42), makar je Miletić zaključio prigodnicu s puno retoričkog patosa:

Sada Hrvat neće trebat više,
Da si kida srce u dvije poli,
Jer imenom jednim sve odiše,
Što mu duša, što mu srce voli! (Miletić 1893)

Iako na prvi pogled ovaj performativ zaista djeluje *posrećeno* jer se nakon provođenja procedure sljedbenici Starčevića i Strossmayera odlučuju slijediti zajedničke misli i osjećaje te to praktično dokazuju potpisivanjem zajedničkih programskih načela, to neće činiti adresati: oni će do kraja života ostati neprijateljima, a Starčević će 1895. napustiti Hrvatsku stranku prava i preći u Frankovu Čistu stranku prava. Autorizirana Strossmayerova monografija (Cepelić i Pavić 1904) u nizu epizoda svjedoči o njihovoj netrpeljivosti, a ilustrativna je epizoda iz 1866., kada se diljem Hrvatske obilježava 300-ta obljetnica Sigetske bitke (Ćurić 2017a). U monografiji *Josip Juraj Strossmayer Pavića i Cepelića*, rijetki su dulji navodi, iznimno kada je riječ o hvalospjevima biskupu, a u pravilu se ne uvrštavaju negativno usmjereni iskazi prema biskupu i njegovim poduhvatima pa je znakovit izuzetak Starčevićev istup, kojem posvećuju cijelu stranicu. (Cepelić i Pavić 1904: 572) Strossmayer izriče svoje zgražanje nad Starčevićim stavovima o Zrinskom, jedanaest godina nakon takozvanog ‘pomirenja’, koje današnja historiografija uglavnom osporava.

O tom susretu Starčevića i Strossmayera u Krapinskim toplicama postoje razne informacije. Novine, i pravaške i Obzor, aške su ga slavile, međutim Strossmayer, nakon toga susreta piše Račkom o Starčeviću sljedeće: ‘To vam je i vanjštinom svojom i nutraštinom svojom monstrum. Promijenilo se, dakle, u njegovom odnosu, prema Starčeviću nije ništa (...) a sumnjam da je i Ante Starčević bio previše oduševljen što ga je vidio’ (Turkalj 2008: 99-100).

Upravo ta promjena, odnosno kasnije ponašanje u skladu s ciljevima organizatora susreta, preduvjet je posrećenosti ovog *performativa*, koji nije u konačnici ni *konstativ* jer nije istinit. Ono ushićenje koje iskazuje govornik, ne može se potvrditi iako postoji određeni izlaz koji ovaj performativ neće učiniti *ništavnim*, a to je njegovo sagledavanje u ovom slučaju kao *verdictiv*. Govornik *presuđuje* kako su se Starčević i Strossmayer istinski pomirili na temelju dostupnih dokaza (njihov susret, novinski napisi o pomirenju, neopovrgavanje tih napisa, prešutni pristanak da susret smatra pomirenjem, pristanak na razgovore između stranaka, konačno potpisivanje ugovora između stranaka) te kako će zajednički raditi u interesu hrvatskog naroda, pa imamo prije *nesretnu*, nego *neposrećenu* situaciju jer nije *ništavna* niti *neiskrena* (Austin 2014: 33). Ovdje valja uzeti u obzir konverzacijske implikature ove semantički jednostavne, ali u pragmatičkom smislu iznimno složene prigodnice, možda i najsloženije u cijelom analizira-

nom korpusu. Konverzacijske implikature, naime „premošćuju raskorak između semantičkog značenja (sense) i pragmatičkog značenja (force), dodajući objašnjenje toga kako je moguće da izričaj prenese više značenja nego što je doslovno rečeno“ (Kordić 1991: 94). Implikature ove prigodnice trebale su imati dalekosežno značenje prvenstveno na hrvatsku politiku, ali i na druge segmente društvenog života. Implikatura je susreta trebala biti nacionalno pomirenje, približavanje podijeljene Hrvatske i to dva dijela, koja su se do tog događaja različitim sredstvima borila za gotovo iste nacionalne ciljeve, ali susret nije nikada urodio očekivani implikaturama jer se „dogodio prekasno. Obojica su bili na kraju svoga ne samo stvaralački aktivnog nego i životnog puta, uvelike razočarani hrvatskom politikom i umorni od nje (...) Da se kojom srećom taj susret dogodio dvadesetak prije (...) (...) hrvatska politika krenula bi zacijelo uspješnijim stazama“ (Jelčić 2006: 17), a prigodnica Stjepana Miletića bi se mogla smatrati u potpunosti *posrećenom*.

3.3.1. Neposrećeni performativi

Prigodnice nastale od početka 1906. do 1972. su *neposrećene*. To su u prvom redu prigodnice koje su zapravo lirske pjesme posvećene Strossmayeru, *bezprigodne*, te na poseban način prigodnice koje nastaju nakon stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca kada se javlja niz autora čiji performativni činovi nisu ovlaštene, a prigode u kojima se izriču nisu vezane za Strossmayera već za politički kontekst Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno Kraljevine Jugoslavije. One pokušavaju biti *konstativi* koji će dokazati *istinu* kako je Strossmayer otac Jugoslavije, a Krleža takav pristup Strossmayeru naziva „šestojanuarskim.“ Krleža (2013: 196)

U ovom se dijelu korpusa grubo narušava procedura, bilo „promašajima (*misfires*)“ (Austin 2014: 12), bilo „zloporabama (*abuses*)“ perlokucijskih učinaka „Strossmayerovih zlatnih reči“ (Rašić 1941) na stvaranje jugoslavenske države.

Relevantno pojašnjenje zašto se ovaj segment korpusa može odrediti kao *neposrećen* dao je kanonik Andrija Spileta u takozvanom *Đakovačkom incidentu* (Srakić 2015a. 233), kada je skupina iznimno visoko rangiranih jugoslavenskih, posebno beogradskih dužnosnika došla u Đakovo 1930. kako bi se poklonila, o 25. obljetnici smrti biskupa Strossmayera, „senima velikog Jugoslovena“. Tom prigodom održan je prigodan program s nekoliko govora u kojima se slavilo Strossmayerovo jugoslavenstvo. Pred vratima Strossmayerove katedrale, u ime odsutnog biskupa Antuna Akšamovića, goste je pozdravio dr. Andrija Spileta, generalni vikar. U govoru je, između ostaloga, rekao: „Ni sablje, ni kundaci ni glavnjače ne mogu da oplemene ljudska srca, niti da ih zagriju za uzvišena djela“, čime je otvoreno osporio pravo da Strossmayera smatraju ocem zemlje koja silom ostvaruje vlastito viđenje ideje, koje je pripisivala Josipu Jurju Strossmayeru kao idejnom začetniku. Spileta je nadalje istaknuo kako je „Đakovo razdragano

ovom posjetom“ (isto 243), ali da ideja biskupa Strossmayera nije ispunjena. Zamolio je da „hodočasnici“ budu „pioniri bratske ljubavi i vjerske trpeljivosti“ (isto). Njegove su riječi prenijeli i ondašnji mediji, koji *ovlašćuju* Spiletka za autentičnog tumača Strossmayerovih ideja:

„On je, kao najbolji poznavaoac ideologije biskupa Strossmayera, u svom misaonom i dubokom govoru razvio poglede slavnog Pokojnika obzirom na vjersko i narodno jedinstvo. Ujedinjena Jugoslavija bit će jaka i snažna ako bude sagrađena na čvrstim temeljima vjere i morala.“ (isto: 245)

Drugi, samozvani tumači Strossmayerovih ideja su, posebno nakon uspostave „Šestojanuarske diktature“ 1929., neovlašteni i prigodnice su *neposrećene* na način koji Austin zove „tip nesretnog stjecaja, koji smo nazvali pogrešnim primjenama“ (Austin 2014: 25) a izriču ih „neprikladne osobe“ u „neprikladnim okolnostima.“ Đakovački incident se možda dogodio u *prikladnim okolnostima*, ima konkretnu prigodu, komemorira dvadeset i petu obljetnicu smrti Josipa Jurja Strossmayera, u biskupovom sjedištu, ali je nemoguće osobe koje izvode proceduru nazvati *ovlaštenima* da Strossmayera imenuju „ocem Jugoslavije“, unatoč njihovim visokim funkcijama i prividu ovlaštenosti:

U pohodu su sudjelovali delegati raznih ustanova i društava iz Beograda. Općinu Beograd zastupali su ing. Miloš Radojlović, odbornik Općine Zemun, te gg. Milan Kovačević i Dragutin Orešković; Općinu Pančevo gg. dr. Vasa Isajlović, načelnik, dr. Bito, javni bilježnik, i Srdić, savjetnik; Poslanstvo Čehoslovačke Republike zastupao je dr. Leo Vokač, otpravnik poslova; Poslanstvo Poljske Republike g. Glinka, ataše za štampu; Jadransku stražu gg. Nikola Bartulović, sekretar Oblasnog odbora, i Božidar Lukić, sekretar Mjesnog odbora; Narodnu odbranu gg. Nikola Colović, general iz Beograda, i dr. Miletić, bivši ministar; Udruženje rezervnih oficira i ratnika g. Milan Dj. Radosavljević, predsjednik; Jugoslaven-sku maticu g. Čok, advokat, Maticu živih i mrtvih g. Jež, advokat; Poljsko-jugoslavensku ligu gg. dr. Paterkovski, delegat, i dr. Milutin Zelić, sekretar; Hrvatski klub gg. Pero Blašković, predsjednik, i preč. g. dr. Vjekoslav Vagner, župnik; Maticu srpsku iz Novog Sada g. Mirković, potpredsjednik. Osim toga, prisustvovali su: gg. Masset, docent univerziteta i predstavnik Francuskog kluba, Karlo Mataušek, predsjednik Društva za gradnju katedrale u Beogradu, Juraj Duboković, predsjednik Trgovačko-obrtničke komore u Splitu, član uprave Narodne banke, dr. Čičić, načelnik Ministarstva pravde, dr. Roko Vuković, prof. univerziteta, Mustahinić, inspektor Ministarstva prosvjete, Smičiklas, inspektor Ministarstva prosvjete, Ječmeniće, inspektor Ministarstva saobraćaja, bivši načelnik Ministarstva socijalne politike, konzultor dr. A. Juretić. Također i predstavnici Presbiroa – gg. Smodej i Parmačević, predstavnici beogradskih listova. Između ostalih, u Đakovo su došli vojvoda Kosta Pećanac i pukovnik Bogdan Jeftović, komandant Konjičke podoficirske škole u Nišu. On je poslije proboja solunskog fronta, kao prvi srpski oficir, onda kapetan i komandant izvidničkog eskadrona, ušao u Đakovo. Izletnike je predvodio predsjednik ‘Jugoslaven-skog Turiste’ g. Stanko Banić. Brzobjavno je poslao pozdrav g. Strandman, predstavnik Rusa u Beogradu (...) (Srakić 2015a: 241-242).

Jedan je od „neovlaštenih“ govornika dodatno prekršio proceduru, jer Austin (2014: 26) smatra kako je „nuždan ‘consensus ad idem’ kad se radi o dvjema strankama“ odnosno smatra kako je „neizostavno osigurati i *ispravno razumijevanje*“. Strossmayera nije ispravno razumio, pa ni „ovlaštenog tumača“ njegovog djela Andriju Spiletka, Milan Đorđe Radosavljević, predsjednik Udruženja rezervnih oficira i ratnika, koji je odgovorio Spiletku: „Klanjam se u ime onih ratnika, koji su svojim kundacima razbili teška Kajmančalanska vrata i otvorili put ka slobodi otadžbine i koji su na vrhovima svojih proslavljenih bajoneta, doneli sunce slobode našem narodu u čijoj svetlosti počiva i tvoj grob, Jugoslovenski apostole“ (Srakić 2015a: 254). Otvoreno je replicirao dr. Spiletku, ističući da imamo zahvaliti „kundacima i bajonetama“ za slobodu, iako je sloboda, kako osobna tako i ona nacionalna, sloboda bez nasilja, u temeljima svih Strossmayerovih programa, o čemu svjedoči njegov inauguracijski govor kada stupa na funkciju đakovačkog i srijemskog biskupa, na Miholje, 29. rujna 1850. Sloboda, kako sugerira Rem, nije „nikakav ekskluziv, nikakav dar izabranima, nego da je autentičan zadatak pozvanih, čuvati je bez ograda“ (Rem 2005: 108).

Samo ondi je prestolje ljudsko neporušivo, gdje prijestolj Svevišnjeg čvrsto stoji; samo se ondje zakoni zemaljski obdržavaju, gdje se zakoni božji štiju i izvršuju. Još je jedno što je slobodi građanskoj to, što duša tielu, a to je sloboda, o kojoj se veli Iv. 8. „Ako vas sin Božji slobodnima učini, onda ćete do ista slobodni biti“ i II. Kor. 3, 7. Gospodin je duh, gdje je pako duh Gospodnji, tu je sloboda. Sloboda ta jest živa vjera, jest ljubav Boga i iskrnjug; jest sloboda od grieha; jest pobjeda nad samim sobom; jest obuzdavanje svojih strasti; jest pokorenje svoje puti; jest poniznost, jest velikodušnost; jest poslušnost; jest umjerenost; jest čistoća srca i tiela; jest pripravnost onim oprostiti, koji su nas uvriedili, i za one Boga moliti, koji su nam zlo učinili; riečju jest sve ono, što je kadra kriepka volja sa milošću božjom proizvesti. Narod, koji za slobodom građanskom teži, najprvo ima o oslobodjenju svom nutarnjem misliti. (Cepelić i Pavić 1904: 54)

Između ostalih govornika, vrijedi izdvojiti, ovlašten, ali ipak *neposrećen* govorni čin dr. Karla Mataušeka, koji se obratio u ime beogradskih katolika. Nakanjeni čin narušava neka *mana (flaws)* (Austin 2014: 12), a ona je uključena u samo središte govornog čina. Mataušek je ustvrdio kako je „Strossmayer ‘prvi govorio o jugoslavenstvu’ i da je ‘prvi izgovorio ime Jugoslavija’“ (Srakić 2015a: 433), iako se ideja jugoslavenstva prvi put oblikovala u ilirskome pokretu, a ilirsko ime je nakon:

(...) 1848. zamijenjeno jugoslavenskim imenom (...) Ivan Kukuljević je pristupio djelomičnoj realizaciji saborskog zaključka i osnovao 1850. *Društvo za jugoslavensku povijest i starine* (...) Kao glasilo *Društva* stao je od 1851. izlaziti *Arkiv za poviestnicu jugoslavensku*, koji je uređivao Kukuljević. (Matković 1998: 17) Prema tome, Strossmayer nije bio ‘prvi’ nego je samo nastavio ići putem „doista originalnim u kulturnoj i književnoj historiji evropskih naroda“ Strossmayer zaista, „u suradnji s najvažnijim suradnikom Franjom Rač-

kim, osniva Jugoslavensku akademiju znanosti i umjetnosti, koja je trebala biti sredotočjem u kojem bi se imali stjecati svi bolji umovi hrvatski, srbski, slovenski i bugarski, da viećaju, kojim bi se načinom imala stvoriti jedna narodna knjiga na slovjenском jugu, i kako bi imala u svoje okrilje uzeti sve struke čovječje znanosti“ (Koščak 2008: 272-273).

Dr. Franjo Tuđman, povjesničar i hrvatski predsjednik s biografijom u kojoj su uključene i važne dionice unutar jugoslavenskog vojnog, upravnog i znanstvenog sustava, bio je kritičan spram Strossmayerovog jugoslavenstva, koje je smatrao „smušnjaštvom“ i „trošenjem nacionalnih snaga jer nije naišlo na primjeren odziv u slovenskom, srpskom i bugarskom političkom životu“ (Tuđman 1996: 53-57). Prema Tuđmanu, također, Strossmayerovo jugoslavenstvo nije bilo izvorno njegova ideja, „već nedvojbeno nastavak ilirske panslavističke ideje.“ U odnosu spram ove ideje bliži je Starčevićevim pravašima koji su „poricali panslavizam kao sljedbenici europskih liberalno-demokratskih ideja, ali poglavito stoga što su smatrali Gajevo ilirstvo i Strossmayerovo jugoslavenstvo kao pokušaj oživotvorenja panslavističkog ‘smušnjaštva’ na južnoslavenskom tlu“ (isto: 53).

Ljubo Babić Gjalski u članku *Četvrti februar* kao da u ime Strossmayera odgovara krivotvoriteljima ili krivim tumačima njegovog odnosa prema jugoslavenstvu, odnosno, prema Jugoslaviji čije stvaranje Gjalski smatra opravdanim:

Ali (...) to nije još ispunjen ideal Strossmayerov jer ta narodna država nije Jugoslavija kakva nam je od potrebe, nije Jugoslavija dobra, vrijedna i pametna, jednaka prema svim dijelovima i prema svim stranama. To je tek nesredjen kao svakojakih barbarskih instinkti, trogloditiskih i martoloških atavizama, serafskih i izvozničarskih zlodjela, ignorantsko koprnanje sitnih farizeja, ali ništa zato (...) tako i mi danas pokraj sveg užasa, pokraj sve nevolje, pokraj ludjačkih imperijalističkih prohtjeva ne smijemo iz ruku postiti jugoslavenski barjak. Moramo ostati vjerni Strossmayeru i njegovoj Jugoslaviji. (Gjalski 1921: 1)

Gjalski (1921) se postavlja prema ideji jugoslavenstva kao prema platonovskom *normativu*, kao normi koja označuje kako se prema njoj trebali vladati, a što je u realiziranoj ideji pretvoreno u grubu i zlu karikaturu. Gjalski konačno raskida s ovom idejom u romanu *Pronevjereni ideali*, koji je možda najbolja suma onoga što se u hrvatskoj kulturi, unutar Strossmayerovog kulturnog kruga, doživljavalo pod pojmom jugoslavenstva i što se s tom idejom u konačnici dogodilo. Ona je zapravo bila u većoj mjeri „nemoguća“, „neprirodna i nelogična“ nego „Austro-Magjarija“ (Gjalski 1921: 1), iako je on još tada vjerovao kako ovu državnu tvorevinu „priroda stvara“. Suvremena srpska historiografija odriče Strossmayeru one zasluge za stvaranje Jugoslavije koje su mu pridavali beogradski hodočasnici iz 1930. Akademik Vasilije Krestić (2006) ustrajan je u svojoj dekonstrukciji Strossmayerovog jugoslavenstva, o kojem tvrdi: „U svojoj knjizi dokazao sam kako, ne samo jugoslavenstvo Ilirskog pokreta, već i jugoslavenstvo Josipa Juraja Štrosmajera, nije pravo jugoslavenstvo. To je jugoslavenstvo samo po imenu, ali

ima hrvatsku i velikohrvatsku suštinu, jer ni Štrosmajer se u svojoj politici nije odricao od hrvatskog državnog prava. On nije mogao da bude pravi Jugosloven.“ (Krestić²⁰⁴ 2017) .

Može se iznijeti niz zaključaka o odnosu Strossmayera prema ideji Jugoslavije i posebno prema Srbima i Kraljevini Srbiji (Grbešić 2013), koje su, posebno gledane iz današnje perspektive, vrlo kontroverzne, ali uvijek moramo imati na umu više važnih stvari od kojih je izdvojiti: Strossmayerovo je djelovanje iznimno dugotrajno i posjeduje unutarnju dijalektiku: njegovi se stavovi kroz godine razvijaju, revidiraju pa i u potpunosti mijenjaju, tako da se kod ocjenjivanja njegovih ideja i realizacija tih ideja, te konačnih stavova o određenim pitanjima trebaju poštovati načela po uzoru na *Tekstološka načela za pisanu baštinu hrvatskoga jezičnog izraza* (Vončina 1999), po kojima se donosi samo tekstove „oslobođene svih naknadnih naslaga, netočnosti i tekstualnojezikoslovnih krivotvorina.“ (Moguš 2010: 222) Sličan pristup nemamo Strossmayerovim tekstovima, koji je pred kraj života dobio svoju autoriziranu biografiju, koju su napisali njegovi najbliži suradnici, nakon smrti Franje Račkog, Matija Pavić i Milko Cepelić. Da je tu verziju opisa vlastitog života autorizirao i smatrao valjanom i konačnom, potvrđuje njegov ceremonijar Matija Vidinović, koji ga je njegovao zadnjih pola godine života, koji mu je svake večeri do same smrti čitao iz monografije, a on je povlađivao pročitano, često uz ganuće i suze. (Vidinović 1905.) Tako je konačan odgovor na pitanje Strossmayerovog jugoslavinstva autoriziran 1904., bez obzira na složenu, i kontroverznu dijalektiku njegovih postupaka i stavova, koju ne možemo zanemariti u pristupu ovom pitanju. Ovaj iskaz možemo smatrati autoriziranom, zadnjom verzijom samog biskupa, na temelju koje promatramo i korpus prigodnica koje su mu upućivane.

Pa ipak taj veliki biskup-patriota imao je za velika i nesebična djela svoja puno gorkih i nepravednih doživljivati. Već od 40 godina udaralo se na njega a udara i danas sa mnogo strana. Veći dio za to, što je ljubio i što ljubi narod svoj, a neki opet za to, što je prividno nedosljedan bio u politici i što je kao skrivio današnji odnošaj u domovini našoj. Mi biskupa našega ne ćemo braniti, jer on naše obrane ne treba, jer njega brane djela njegova, koja stoje narodu otvorena kao knjiga, iz koje narod čitati može: a donapokon djela su njegova za duga mu života već mnogu laž osramotila, mnogu klevetu o njem u laž utjerala. Ovdje ćemo samo reći: da je biskup od početka javnoga rada svoga, počam od g. 1860. pak do danas pred očima imao uvijek jednu ciel, jednu svrhu, a ta je: *ujedinjenje hrvatskih zemalja u jednu Hrvatsku, te državnu samostalnost Hrvatske u okviru Habsburške monarhije*. To je njegov politički alfa i omega od kako je počeo glavom svojom misliti; to je on izjavio i u pojačanom carevinskom vieću, a to se može kao na dlanu čitati i razabirati iz svih sjajnih govora njegovih počam od 1860. i iz svega djelovanja njegovoga do ovamo. *On nije nikada promienio toga svoga načela*, on nije nikada prignuo svojih koljena a niti će jih prignuti

²⁰⁴ Vuličević, M. 2017. *Intervju: Vasilije Krestić, akademik: Velike su greške činjene zbog sloge i jedinstva*. Dostupno na: <https://www.politika.rs/sr/clanak/390117/Kultura/Velike-su-greske-cinjene-zbog-sloge-i-jedinstva>. (24. 10. 2018.)

ni pred jednim političkim sustavom, koji ne stoji ili ne bi stajao u suglasju s tim njegovim načelom. On je radje u svoje vrieme i domovinu ostavio, nego li se tomu načelu iznevjerio. On nije nikada niti ikojom sgodom podredio Hrvatske Ugarskoj; on nije nikada smatrao, niti smatra Ugarsku materom zemljom Hrvatske ili u državnom pogledu nad Hrvatskom. Ionako on bi po najdubljem svome uvjerenju i proti tome uvjerenju radio na štetu majke svoje domovine, on bi pokopao njenu samostalnost. A toga nije učinio. Njega pogled nije nigda zanašao ni na Beč, ni na Peštu, ni na Beograd - kako to neki hoće - nego je on gledao jedino i samo na Zagreb. Njemu je samosvojnost Hrvatske, njemu je državno pravo Hrvatske tako sveto i tako milo kao vlastita duša njegova. Kada je ono Jovan Sundečić prije nekoliko godina u razpri sa A. Starčevićem zaniekao hrvatsko državno pravo, biskup se je sa Jovom, s kojim je od godina tiesni prijatelj bio, posvema raskrstio; pače i kada je Sundečić srpnja 1900. umro, nije htio, po obitelji mu o smrti obavješten, istoj ni sažalnice u Kotor poslati. Domovina mu je i nad prijateljstvo i nad njega samoga. Protivno od svega tona. što smo rekli, ne može nitko dokazati. (Cepelić i Pavić 1904: 428)

Cepelićevu i Pavićevu tezu potvrđuju i *posrećene* prigodnice Strossmayeru, u kojima nema eksplicitnog spomena Jugoslavije osim u naslovima prigodnica, u kojima se Strossmayera apostrofira kao utemeljitelja Jugoslavenske akademije. (Marković, 1898) Jugoslavenska ideja je najčešće *južnoslavenska* u kontekstu kulturnog razvitka i jačeg povezivanja slavenskih naroda na europskom jugu:

(...) Osnovo si dvore svete
Za znanosti i vještine,
Pak da iz njih luč prosvete
Cielim **slavskim jugom** sine. (Stojanović 1877)

(...) Kroz oblake jugu slovinskomu
Trepti zviezda zamjernoga čara,
Hrvatska se čudeć žaru tomu
Posestrime tiho razgovara:
Znate l' krasne, tko to sjaje, tko?
Toli divan tko bi drugi bio
Nego Bogu a i ljudem mio
Naš je biskup Josip Juraj to. (Ilijašević 1884)

(...) Stog to ime , ode brzim lietom
Svud kršćanskim širokijem svietom, _
A slavjanskim? s **juga** pak sjeveru

Slovi slava slavnom Strossmayeru! (Okrugić 1886)

Prigodničari, dakle, uopće ne koriste pridjev jugoslavenski ili južnoslavjanski pa je očito da je njegovo djelovanje u tom smislu predimenzionirano i pogrešno ili neovlašteno tumačeno nakon njegove smrti.

Konstatirati je dakle kako korpus prigodnica koji nastaje nakon 1905. ili ne spada u razmatranje jer je *bezprigodan*, dakle lirski pjesma kojoj je tema Strossmayer, ili je riječ o prigodnicama koje se iz niza razloga kao što su *promišaji*, *zlouporabe* itd., u kojima je procedura prekršena ili ih izgovaraju neovlaštene osobe. One imaju svoj kontekst i služe u oblikovanju toga konteksta, odnosno učvršćivanja novonastale državne tvorevine, u kojoj je Strossmayer sa svojim „zlatnim rečima“ (Rašić 1941) trebao posthumno ostvariti učinke koje nikada nije namjeravao ostvariti: državu južnih Slavena bez uključenih svih južnih Slavena, utemeljenu na nasilju i ukidanju hrvatske državnosti, na koju se pozivao u svojim govorima i koja je ovjeravana u korpusu prigodnica kao neupitna činjenica na kojoj se gradio identitet; južnoslavenstvo ili slavenstvo, bilo je nadgradnja tom identitetu, koja nije oduzimala ništa od onoga što je temeljno. Ovaj dio korpusa odlikuje političnost i neetičnost, odnosno izravan politički angažman kroz performativ, u kojem se grubo narušava izvorna procedura koja se dosljedno poštuje unutar Strossmayerovih kulturnih krugova, a grubo se narušava ne samo Austinova već i Derridaina koncepcija performativa koja inzistira na „odgovornosti, etičkoj obavezi koja proizlazi iz rečenog“ (Pternai 2005: 43).

3.4. Lokucijski, ilokucijski i perlokucijski aspekt prigodnica

Govornim se činovima može pristupiti s obzirom na njihov lokucijski, ilokucijski i perlokucijski aspekt. „Čin kazivanja jest lokucijska uporaba, radi se o pitanju značenja samog iskaza kao takvog i u danom kontekstu, dok je izvedba čina u kazivanju zapravo ilokucijska snaga (...) a perlokucija jest sam efekt, rezultat koji se postiže dotičnim iskazom“ (Palašić 2015: 88-89).

Austin (2014), razlikuje pet razreda iskaza razvrstanih prema ilokucijskoj snazi: 1. verditivi, 2. egzercitivi, 3. komisivi, 4. behabitivi, 5. ekspozitivi; a sve kasnije analize i klasifikacije ilokucije kreću od Austinovih definicija. Svoje ilokucijske razrede temelji na dva „fetiša“: istinit/neistinit; vrijednost/činjenica, s kojima čini „vragolije“, klasificirajući tako ilokucijsku snagu govornoga čina.

Pristupimo li prigodnicama prvenstveno kao govornim činovima, društvenokomunikacijskim oblikom *par excellence*, valja onda razmatrati korpus razvrstati prema načelima ilokucijske snage. U dosadašnjim parcijalnim pristupima ilokuciji u žanru prigodnica, najčešće ih

se svrstava u ilokucijski razred *behabitiva*²⁰⁵(Pšihistal 1996, Bilić 2009, Brunčić 2011), kao činovima društvenog ophođenja.

U razradama ili kritikama Austinove teorije došlo se do izgradnje tipologije govornih činova „iscrpnim opisom njihove prikladnosti“ (Biti 2000: 39). Razrađuju se pravila za ilokucijske činove koja „određuju je li takav čin izveden valjano, isto tako kao što gramatička pravila određuju je li rečenica – kao proizvod ilokucijskog čina – izvedena na valjan način (isto.).Svojevrsna „gramatizacija retorike“ (P. de Man) legitimna je u pristupu prigodnicama, jer uključuje ilokucijski aspekt, uz ranije navedene kriterije: ovlaštenost govornika, iskrenost, prihvaćanje obaveze da se izvrši najavljena radnja, ‘tj. da iskaz vrijedi kao obaveza’ (Beker 1991: 108).

U ovom odlomku baviti se je ilokucijskom snagom prigodnica, koja se izražava „redom riječi, naglaskom, intonacijom, interpunkcijskim znakovima, glagolskim oblikom i performativom“ (Stojanović-Prelević, 2013: 37).

Neki od hrvatskih glagola koji opisuju ilokucijske činove jesu: „izjaviti“, „opisati“, „tvrditi“, „upozoriti“, „utvrditi“, „komentirati“, „zapovjediti“, „narediti“, „zahtijevati“, „kritizirati“, „ispričati se“, „koriti“, „odobriti“, „izraziti dobrodošlicu“, „obećati“, „prigovoriti“, „pitati“ i „argumentirati“. Austin je tvrdio da u engleskome jeziku postoji preko tisuću takvih izraza (Searle 2018: 30).

Isti zaključak možemo primijeniti i na hrvatski jezik. U pristupu prigodnicama koristiti se i revidiranom klasifikacijom ilokucijskih činova Stojanović-Prelević (2013), koja nakon iscrpne analize različitih klasifikacija i definicija ilokucijske snage, na temelju Austinove (2014), Searlove (2018), Bachove i Harnischove (1984) te Recanatijeve klasifikacije (2001) nudi vlastitu, proširenu klasifikaciju primjenjivu na korpus prigodnica Strossmayeru, ali i na prigodnice kao žanr.

Prigodnice biskupu Strossmayeru prema ilokucijskoj snazi klasificiramo u šest razreda. Prema tome, razlikovat ćemo:

1. Verdiktive;
2. Egzercitive (Direktive);
3. Komisive;
4. Behabitive;
5. Ekspozitive;
6. Prediktive.

Jedan od razloga pristupa prigodnicama prema ovoj klasifikaciji jest uvrštenje kategorije prediktiva, koja ne postoji kod Austina, kategorije kojom se predviđa, prorokuje, koja je usmjerena prema budućnosti, u skladu s Matoševom ocjenom o Strossmayeru kao „geniju bu-

²⁰⁵ Koristi se i izraz *bihejbitiv*, ali se nakon prijevoda Austinove (2014) knjige *Kako djelovati riječima* uvriježio ovaj prijevodni oblik koji koristi prevoditeljica Milanko.

dućnosti“ (Matoš 2022: 95), odnosno o predviđanju pozitivnih učinka njegovog djelovanja u budućnosti. Veliki broj prigodničara koristi prediktive, iznosi svoja predviđanja o recepciji Strossmayera, kao figuri kulturnog pamćenja, te o (pozitivnom) vrjednovanju Strossmayerovog djela u budućnosti. Kako je Austin (2014: 108) naglašavao, unutar ovih razreda „ostaju velike mogućnosti rubnih ili nezgrapnih slučajeva ili preklapanja“ tako da je pojedini performativ moguće tumačiti i na više načina.

3.4.1. Verdiktivi

Verdiktivi su iskazi kojim se izriče kakva presuda, procjena, predviđanje ili ocjena. Verdiktivni glagoli su: presuđujem, prihvaćam, klasificiram, uvršćujem, postavljam, osuđujem, oslobađam, rangiram, cijenim, razumijem, karakteriziram, smještam itd. Njima se „donosi presuda, izražava mišljenje o nekoj činjenici i o nekoj vrijednosti.“ (Austin 2014: 107) Stojanović-Prelević (2013: 5) verdiktive i egzercitive dijeli na „jake“ i „slabe“. Jaki su oni koje koriste službene, ovlaštene osobe, a slabi su oni koji koriste neovlaštene osobe. Da bi prigodnica bila uspješna, odnosno *posrećena* verdiktivi i egzercitiv moraju biti *jaki*, ne može je izgovarati neovlaštena osoba, tako da je ovakva klasifikacija parcijalna kada se primjeni na prigodnice. Čak i kada nema ilokucijskih glagola kontekst također omogućava klasificiranje u razred verdiktiva. Oprimjeriti je to prigodnicom koju, kako njen naslov sugerira, možemo uvrstiti i među verdiktive i među behabitive, a tako i sugerira naslov prigodnice koju upućuje: „čestitalac kao sudac“:

ČESTITKA I PRESUDA.

Preuzvišenomu Gospodinu Biskupu

JOSIPU JURJU STROSSMAYERU,

Prigodom Njegova imendana 19. ožujka 1881. (Anonim 1881²⁰⁶)

Prigodničar postavlja retoričko pitanje o tome tko je zapravo Strossmayer, a na koncu presuđuje:

Svaki prospjeh – Ti si nam zasnovao!

Svaki pokrok – Ti nam potaknuo!

Svaku miso – Ti nam zadahnuo! –

Otajstveno jesi biće ovo:

Trojajedin darovan od Boga:

²⁰⁶ U: *GBBS* 9(1881)5, 55.

Otac i sin i – duh roda svoga!

(Anonim 1881)

3.4.2. Egzercitivi

Egzercitive Stojanović-Prelević (2013) naziva direktivima, ali koristiti je termin kakav se uvriježio u hrvatskoj znanosti. Egzercitivi su iskazi kojim se izražava donošenje odluke, preporuke ili zagovora, odnosno „provedbe moći, pravâ ili utjecaja“ (Austin 2014: 107). Egzercitivi se temelje na glagolima govorenja i mišljenja kojima se izriče provođenje kakve odluke (imenujem, kažnjavam, ovršujem, naređujem, osuđujem, otpuštam, opozivam, proglašavam itd.). Egzercitiv je valjan ako ga izgovori osoba mjerodavna za provedbu izrečenoga kao predstavnik kakva službenoga tijela i ako se ostvaruje u stvarnoj situaciji. „Njima se donosi presuda, izražava mišljenje o nekoj činjenici i nekoj vrijednosti.“ (Stojanović-Prelević 2013: 124)

Preradović imenuje Strossmayera slavnim i proglašava ga besmrtnikom. On je visoki austrijski časnik i vodeći hrvatski pjesnik, iznimne društvene važnosti i utjecaja, ovlašten za izvođenje jakih egzercitiva:

Vatru, kojom za dom goriš,
Sve što trpiš zanj i tvoriš,
Narod sve ti dobro peti,
I ime ti slavno zato
U bezsmrtno kuje zlato
Spomena si vječitog.
Oj narodni bezsmrtniče
Živit će te viekom Bog! (Preradović 1870)

Martić ga imenuje krsnim imenom Josip, ali i Velikanom i Bogom danim Dobrotvorom.

Ipak zdravit Velikanu,
Kog nam krsti Josip ime –
Dobrotvoru Bogom danu,
Jer nam narod kroči š' njime. (Martić 1893)

3.4.3. Komisivi

Komisiv je ilokucijski čin kojim govornik najavljuje da će što učiniti, „tipično je obećavanje ili kakvo drugo prisezanje“ (Austin 2014: 107), ali i zalaganje za nekoga ili nešto „stajanje na čiju stranu“ što je tipično za korpus prigodnica koji je sav svojevrstan komisiv u odnosu na Strossmayera.

U ostvarenju komisiva govornik se služi glagolima govorenja kojima se izriče jamčenje, obećanje, najava, prijetnja, zaklinjanje itd. Komisiv je govorni čin koji se ne temelji na uvjetu istinitosti jer nema jamstva da će se ono što je obuhvaćeno sadržajem komisiva doista ostvariti. Neki od glagola koji se koriste su: obećavam, namjeravam, zavjetujem se, pristajem, dajem riječ, izjašnjavam se, obavezujem se, jamčim, prisežem, posvećujem se, zagovaram, obznanjujem svoju namjeru, protivim se, ugovaram i drugi.

Kao primjer komisiva istaknuti je prigodnicu Ivana Evaželista Šarića *Put mojoj pjesmi* (1896) u kojoj obećava, obavezuje se, zaklinje, izjašnjava se, kako će postupati u skladu sa Strossmayerovim geslom „Sve za vjeru i domovinu“:

I pjevaj svakom hrvatskome sinu:

„Sve daj za vjeru i za domovinu!“

„To nek nam svima bude davor-djelo,

„To majka sinu, sestra viči bratu,

„I lovor po tom ovjenčat će čelo

„I mukotrpnom našem Hrvatu.

„Čarobit to je slobodi nam ključ;

„Jest, diete moje, slušaj mi sjedinu,

„Sve daj za vjeru i za domovinu!“

„Ta nek ti samo put kazuje luč!“-

Jest, dok mi žiću danci ne uminu,

„Sve daj za vjeru i za domovinu!“

To bit će put mi po hrvatskom rodu,

To sad mi moja zakletva je sveta,

To barjak sveti u boj za slobodu,

To moja pjesma diljem rodnog svieta!

Jest, Josip Juraj taj mi dahnu dah,

Na tome dahu glas sam osnovao,

Za vjeru i dom glasom zapjevao,

Za vjeru i dom – dok ne budem prah! (Šarić 1896)

Komisiv obavezuje sudionike govornog čina, a Krenais (1902) ističe obavezu svih sudionika, pa tako i adresata, Strossmayera, prema „krstu časnom“ u kojem se stječu sve „namjere“, sve ilokucije, prema perlokucijskom učinku cjelokupnog Strossmayerovog djelovanja:

Krst je časni, gdje Ti vjerne duše
Sve se misli i namjere stječu, -
Te na Krista proslavu sve veću
Djelâ Ti se zlatom svud rasuše
S tog ne samo poletu umnika
Ti pomaže do jasnog vidika
Lučma znanja, sjajem zlatočista
Gdje nada sve jedna zvijezda blista. (Krenais 1902)

Badalić obvezuje Strossmayera, prigodom posvete katedrale kako bi nastavio raditi „k'o i do sada – Sve za vjeru i domovinu!“

Višnjem' Bogu crkvu posvećuje,
Radujuć se svečanom danu.
I tebi ju, rode, namjenjuje
Zaštitnicom dična zvanja tvog.
Ne uzmiči od te bujne struje,
Njom ćeš stići metu obećanu.
Jamac ti je: tvoja sviest i Bog.
Napred rode! Tko će da te svlada?
Takvi borci sa svieta ne ginu:
Napred rode!
Radi ko do sada
Sve za vjeru i za domovinu. (Badalić 1882)

3.4.4. Behabitivi

Behabitiv je iskaz kojim govornik izražava reakciju na tuđe ponašanje i životne okolnosti ili na kakvu situaciju, odnosno prigodu. One su najčešći ilokucijski oblik u žanru prigodnica uopće. Austin (2014: 113) daje sedam primjera behabitiva:

1. Za isprike (ispričavam se).
2. Za zahvale (zahvaljujem).
3. Za suosjećanje (žalim, sažalijevam, odajem priznanje, izražavam sućut, čestitam, iskreno čestitam i suosjećam).
4. Za stavove (vrijeđa me, nemam ništa protiv, odajem počast, kritiziram, rogoborim, žalim se na, povlađujem, ne obazirem se na, preporučujem, ne odobravam, te neegzercitivne uporabe: okrivljujem, odobravam, favoriziram).
5. Za pozdrave (izražavam dobrodošlicu, lijepo vas pozdravljam).
6. Za želje (blagoslovljem, proklinjem, nazdravljam, pijem u ime i želim (u strogo performativnoj uporabi).
7. Za neslaganje (usuđujem se, oglašujem se, prosvjedujuem, izazivam)

3.4.4.1. Čestitanje

Najčešći ilokucijski oblik u korpusu prigodnica je čestitanje, koje se pojavljuje već u paratekstu prigodnica, odnosno u velikom broju naslova te redovno unutar govornog čina, kada se izriče u prigodi rođendana, imendana ili kakve obljetnice:

Tebi danas, hrabri roda sokô,
 Čestitati – radost nam i dika. (Anonim 1874²⁰⁷)

Danas opet iz grudi proteku,
 Svom' biskupu čestitku izreku,
 Kad nam prispje sveto Josipovo –
 U čestitci pjevajući ovo:

Sjajna slavo našega naroda,
 Naš vladiko,
 Naša diko,
 Tvoja nek nas ruka dugo vóda. (Tordinac 1878)
 (...) S' ovim slutom čestitam Ti Ime
 Josipovo još i ovogodno,
 Žudeć dugo da poživeš vrieme
 Rodu plodno a Bogu ugodno!!! (Okrugić 1895)

²⁰⁷ U: *GBBS* 2(1874)5, 37.

Manje su česti ilokucijski oblici u korpusu prigodnica u kojima iskazuje suosjećanje u vidu žaljenja:

Takova te gubeć žalimo za tobom,
U tvom hramu tvojim plačemo nad grobom (Trnski 1905)

3.4.4.2. Pozdravi

U korpusu se kao behabitivi prepoznaju pozdravi:

To pozdrav Ti je s dola i s visina,
Što majka Slava rukom Ti ga maše,
Dok velik stupaš kroz gudure naše. (Kranjčević 1896)

Zdravo naš slavni, veliki junače!
S ponosom gleda na milog si sina
Zemlja nam rodna, s ponosom zove Te
Narod ljubimcem. (Preradović 1870)

Znaci dobrodošlice:

Dobro došo, poslaniče boga,
Zaštitnika pravah svih naroda. (Demeter 1860)

3.4.4.3. Pohvale

U korpusu se kao behabitivi prepoznaju i izrečene pohvale:

Ne slava samo, moja hvala njemu!
Iz tmine duge podignut ga treba,
Da bude ravan svugdje i svačemu,
Čim riesi puke zemlje car i neba. (Grlović 1885)

Sa svih strana vasiono
Divna hvala k Tebi hrli,

A hrvatski rod, kličući,
Ovako Te ljubi, grli:
Svemogući ! – Čuvaj Oca!
Hrvatskome milom domu. (Kranjčević 1900)

3.4.5. Ekspozitivi

Ekspozitiv je iskaz kojim se izražava tvrdnja u obliku govora ili izlaganja. Njima se izražava mišljenje, vođenje rasprava te razjašnjavanje pojedinih uporaba riječi i referencija. (Austin 2014: 114) Temelje se na glagolima tvrdnje i mišljenja: dokazujem, dopuštam, odbacujem, smatram, tvrdim, zaključujem, primjećujem, napominjem, izvješćujem, kunem se, prihvaćam, dopuštam, povlačim, slažem se i drugima.

Unutar korpusa prigodnica biskupu Strossmayeru česti su ekspozitivi, izlaganja kojima se dokazuju tvrdnje u korist adresata. Oprimjeriti je to prigodnicom Ilije Okrugića Srijemca (1891):

Sveg', što je sveto, častno, uzvišeno,
Ćudoredno, krjepostno, pošteno; -
Sveg', što je dobro, krasno, plemenito,
Pravdoljubno, vierno, istinito; -
Sveg', što je stalno, značajno, čelično,
Muža vriedno, triezno, smierno, dično; -
Sveg', što je mudro, znanstveno, naučno,
Od mudrosti prave nerazlučno; -
Sveg', što je u knjigah novih i prastarih,
Bez razlike znanosti i stvarih; -
Sveg', što je žarko, požrtvovno, sjajno,
U ljubavi i po smrti trajno; -
To sad bilo: napram dragog Boga,
Vjere l' svete, doma l', roda l' svoga,
Il' čovječtva, il' prosvjete željne,
Umjetnosti l' prave i temeljne, -
Ili bilo: za te amanete!
Stat' na branik protiv zlobe klete; -
Prot ' gluposti, il' nehaja vjerskog, -

Naduhtosti l' napadaja zvjerskog; -
Pak s priegorom časti, žića istog, -
A oružjem znanja pravog, čistog,
Sve pobijat mahom nedohvatnim
Oštroumja rieči, perom zlatnim. –
Svega toga punana ti mjera:
Čim izustiš ime: **Strossmayera!** (Okrugić 1889)

Na sličan način pristupa i Ilijašević:

Stan' der! pitaj hram,
čije je čedo? Vratit će ti:
Biskupa sam milo,
On je mene svome rodu predó. (Ilijašević 1884²⁰⁸)

3.4.6. Prediktivi

Prediktiv se ne nalazi među Austinovim ilokucijskim razredima, a Stojanović-Prelević izraz preuzima iz Bach-Harnischeve klasifikacije te ga definira kao čin koji govori o „nekom budućem stanju stvari. Tu spadaju: predviđanja, predskazanja, proricanja“ (Stojanović-Prelević 2013: 126).

Prediktivi ne mogu biti uspješni ili posrećeni ako ih izgovara „netko tko nije kompetentan za predviđanje i sl. Ipak, ovi činovi mogu biti uspješni ukoliko prediktiv izgovara lice koje iskreno vjeruje u ono što predviđa ili proriče, a da mu slušalac može vjerovati“ (isto). U komunikacijskom procesu izvođenja prigodnica, uvijek sudjeluju ovlaštene, reprezentativne osobe kojima pripada i čin prediktiva. Na temelju postignutog oni iskazuju predviđenja, prorokuju. Tako je Strossmayer div koji će pokazati put prema slobodi:

Slobodi našoj kazat ćeš pute,
Jerbo si pravi hrvatski div. (Rogović 1894)

Fra Grgo Martić, hrvatski Homer, prorokuje kako, kao ni Mojsije, Strossmayer neće ući u obećanu zemlju:

²⁰⁸ U: *Pozor* (1884), 262.

Nu! ti nećeš živ u nju uliesti
Premda puno podnio si za nju,
Jer puk tebe nesluša s' obiesti
Većma nego l' po prostu neznanju. (Martić 1895)

Pavić prorokuje kako Strossmayer neće nikada umrijeti:

Ti umrjet' nećeš, ljubimče o naš!
Gle srca roda bića Tvog' su hram. (Pavić 1900)

Ritig predviđa kako će Strossmayer zauvijek biti anđeo čuvar hrvatskog naroda:

U borbi krutoj – borit će dugo još –
Za krvav bitak narodić hrvatski,
U borbi krutoj bit ćeš njemu
Andjeo stražar sudbini težkoj!

I Duh tvoj velji blago će treptjeti
Zvijezdom sjajnom na nebu njegovu,
Na uzdar pako u Tvom rodu
Tvome će **Imenu** vječan **Dan** bit!! (Ritig 1904)

3.5. Ritualnost prigodnica

Već se konstatiralo u ovoj disertaciji kako je jedna od važnih osobina javnog izvođenja prigodnica njihova *ritualnost*. U svojoj analizi liturgijskog govora Romano Guardini ukazivao je na specifičnost „činidbenih, *hvalidbenih* i *molidbenih* riječi“ (Crnčević 2010b: 9), a ova klasifikacija može se dovesti u vezu s Austinovim podjelom govornog čina na lokucijski, ilokucijski i perlokucijski aspekt.

Kao što je Austin (2014: 7) svojim teorijama nepovratno djelovao na suvremeno poimanje komunikacije i sve aspekte „djelovanja riječima“, sličan se proces dogodio i u liturgijskim praksama u kojima se ističe performativnost (*oblikotvornost, preustrojnost, zbiljotvornost, preobraznost*) liturgije u kojoj se djeluje preko *činidbenih, hvalidbenih* i *molidbenih* riječi.

Liturgijska obredna shema, uključujući sve elemente obrednosti, nosi zadaću otajstvene komunikacije između Boga i zajednice slavitelja“. Liturgijska obnova u Katoličkoj crkvi posebno naglašava „vrijednost komunikacijske sposobnosti obrednih elemenata“, napose performativnost obrednih riječi, odnosno njihov lokucijski, ilokucijski i perlokucijski aspekt.

„Ti aspekti jesu nužne sastavnice svakog iskaza, ali u različitom odnosu – uvijek jedan dominira nad drugima“ (Austin (2014: 27). Prema Periši (2016: 54) lokucija je značenjski vid bilo kojeg iskaza koja kao takva „uključuje fonetički čin (izricanje određenih zvukova), fatički (pripada nekom leksiku i sukladan je s dotičnom gramatikom) te retički čin (ima značenje)“. Činidbene riječi možemo smatrati perlokucijskima, dok su *hvalidbene* i *molidbene* riječi ilokucijske, odnosno mogu se usporediti s ovim aspektima govornog čina. Tim osnovnim tipovima liturgijskih molitava Guardini pridružuje i „riječi zazivâ, poklikâ, vapajâ“ (citirano u Crnčević 2010b: 9), koje također imaju ilokucijska svojstva, odnosno trebaju dovesti do perlokucijskog učinka „otpjevâ, odgovorâ“. Unutar korpusa prigodnica Strossmayeru prepoznajemo ovakve ili slične riječi, kojima se prigodničar obraća adresatu, izvodeći konvencionalan prigodničarski ritual, posebice kada dolazi iz redova svećenika, koji svakodnevno prakticiraju liturgijske obrede. Strossmayer je i sâm svećenik, biskup, koji svakodnevno sudjeluje u liturgiji, tako da su mu ovi kodovi, ali i učinci liturgije, vrlo bliski te je možda i to jedan od razloga tolike opsežnosti korpusa prigodnica koje mu upućuju.

3.5.1. Činidbene riječi

Činidbene riječi bile bi one koje ostvaruju učinke, perlokucijske riječi, a unutar obreda su one koje se „odjelotvoruju“, ostvaruju ono što znače. Austin (2014: 88) donosi formulu kojom određuje perlokucijski čin: „‘By saying x, I did y’, or ‘I was doing y’“ (‘kazivanjem x, učinio sam y’), ili (‘činio sam y’).

U obredu „preobrazbena snaga izgovorenih riječi dolazi od same božanske djelotvornosti. Stoga je potrebna vjera koja zajednicu otvara djelovanju Duha.“ (Crnčević 2010b: 11).

Za performativ, kako bi bio *posrećen* i ostvario učinke, potrebna je također određena vrsta zajedničke „vjere“ svih uključenih u govorni čin, ali i nakana postupanja u skladu s učincima govornog čina, koji su ostvareni. Kao što riječi obreda izgovorene izvan konteksta, ili od neovlaštenih osoba, ostaju lišene „sakramentalne učinkovitosti“, tako je i s prigodnicama.

Primjer je činidbenih riječi najočitiiji prigodom preobrazbe kruha u tijelo te vina u krv Kristovu: „riječi ustanovljenja euharistije (...) riječi spomena i riječi slavlja“ (Crnčević 2010b: 10). One imaju svoju činidbenu vrijednost samo unutar obreda, dok u drugom kontekstu gube svoju sakramentalnu učinkovitost, baš kao što prigodnice lišene konteksta, prigode izvođenja govornog čina, gube svoju performativnu snagu.

Možda i najpoznatija prigodnica Strossmayeru, koju izriče Preradović u slavu njegovih učinaka na I. vatikanskom saboru, može se analizirati kroz Austinovu (2014: 88) formulu: Strossmayer je svojim govorima na Saboru (x) utjecao na europsku javnost: oduševio, rasrdio, podijelio (y) tako da su se oni koji su ga slušali: drhtnuli, lecnuli, uztreptali, radovali:

Drhtnu Rim silni,
sva se zemlja lecnu
S Tvoga gromnog,
s Tvog potresnoga slova
Kako da naš sviet ne uztreptne s Tebe
Radosti silnom. (Preradović 1870)

Činidbene riječi se na poseban način nalaze u sakramentima: „Ja te krstim...“, „Ja te održujem...“, „Ja I. uzimam tebe...“, „Primi pečat dara Duha Svetoga...“. Sve su to ‘pretvorbene’ riječi (...)“ (Crnčević 2010b: 10). Riječ je zapravo o Austinovim *eksplicitnim performativima*, „koje možemo prepoznati prema glagolu u 1. licu jednine indikativa aktivnog te kojima ne vršimo samo određene verbalne aktivnosti, već i (druge) radnje“ (Palašić 2015: 224). Čin je izricanja i čin oblikovanja radnje, govorni čin ima stvarne posljedice: vjenčanje dvije osobe je valjano, *posrećeno*, ako ga izvodi ovlaštena osoba.

Unutar korpusa prigodnica Strossmayeru niz je primjera činidbenih riječi.

Ante B. Jagar (1898), prigodničar i svećenik, ovlašten za sakramentalne čine, oponaša strukturu obredne molitve koja ima činidbene učinke: daje snagu Mecenima da poživi i nastavi svoje djelovanje. Činidbenim riječima ostvaruje se učinak molitve:

Pomolimo se... taj mi glas još zuji
U duši, srcu – iznova me zove,
Da jošte molim: čuvaj nam ga, Bože,
Meceni slavnom snage podaj nove.

Pomolimo se... svi u istom glasu.
Hrvati, braćo, vruće često Bogu –
I kada put vas pred raku nanese,
Da prazna bude godinu još mnogu. (Jagar 1898)

Jovan Hranilović izriče činidbene riječi, naglašavajući kao Strossmayerov učinak zasluge za hrvatsku „otačbinu“:

Veleumni, mili, dobri Oče!
Primi hvalu roda hrvatskoga
Za besmrtna dobročinstva svoja,

Rajsko cvieće srca velikoga;
I hvala ti: – prvaku u boju
Za hrvatsku otačbinu svoju! (Hranilović 1905)

4.5.2 Hvalidbene riječi

Hvalidbene riječi koje se koriste u liturgiji su one kojima „dajemo hvalu“ i „iskazujemo hvalu“. „Riječ je o činu koji nadvisuje zahvalnost za primljeno.“ (Crnčević 2010b: 12) Zahvalnost je neutemeljena i besmislena ako nema primanja dara. „Za razliku od zahvaljivanja, iskazivanje hvale ne polazi iz iskustva primanja, nego iz sigurnosti da nekomu hvala (ili slava) pripada. Bog je dostojan hvale i našega slavljenja neovisno o našem raspoloženju ili o primljenom daru“ (isto). Strossmayer je dostojan hvale i slave po svojim djelima, koja su dar svom narodu. Baš kao što se Boga ne slavi kako bi smo ga učinili slavnim, „nego s razlogom što njemu pripada slava, što jest u slavi.“ (isto)

Po slavlju u liturgiji dionici smo slave Božje, dok smo sudjelovanjem u slavljenju Strossmayera također dionici zajedničke slave, „proslavljeni zajedno s njime“ (isto). *Hvalidbene riječi* vrlo su česte unutar korpusa, koji je sam po sebi jedna velika *hvalidba* adresata, može ih se nazvati i „behabitivnima“ jer se uglavnom odnose na taj ilokucijski razred. „Liturgija Crkve koncentrira svoje iskazivanje hvale Bogu u himničke poklike: „Hvalimo te, blagoslivljamo te, klanjamo ti se, slavimo te, zahvaljujemo ti zbog (propter) velike slave tvoje!*Propter magnam gloriam tuam!* Latinski *propter*, kao uzročni veznik, kazuje da je u Božjoj slavi prvi razlog našega slavljenja“ (isto).

Strossmayer je uzrok narodne slave, on budi uspavano i gradi narodnu budućnost dostojnu njegove vlastite slave, on je dostojan svake hvale i slave, svih *hvalidbenih* riječi. Himna je najčešći generički oblik prigodnica, neovisno o prigodi u kojoj se upućuje.

Oj slava Tebi! klikće moja duša,
Oj slava Tebi! jeka svude se stere,
Nek slavu Tvoju, što je svijeta, sluša,
Toj ljubav nek zna da nema mjere,
Nek otac sina, brat nek sjeća brata,
Da Ti si pravim genijem Hrvata.
U jedan jekni cijeli rod nam jek:
Što silni puci dugo gradit znali,
Sagradio si trenom puk taj mali,
A Josip Juraj stvori taj nam vijek. (Šenoa 1874)

Čašćenje je Strossmayera dostojno, manje je samo od slave Boga, ali to slavlje, takvoga adresata, jamči kako će Bog čuti narod u čije mu se ime prigodničar obraća:

O slava Bogu! – Strossmayeru čast!

To himna j' žarka, vijerna srca vir,

Što pjeva har i ljubavi svu slast –

Oj muža divna- dijamantov pir!

Da, slava bogu! – Strossmayeru čast!

Do neba nek mi srca siže glas;

Sloboda, pravda još imade vlast:

I slavlje jamči, da Bog čuje nas! (Pavić 1900)

Strossmayerova slava i uspjesi su od Boga:

Oj, slava Tebi. slavni naš vladiko,

Života ljepšeg ne bje – jer dadoše

Nebesa dragi život svoj da

Žrtvuješ naroda svog životu. (Ritig 1904)

3.5.3. Molidbene riječi

Molidbene riječi unutar liturgijskih obreda imaju važnu pragmatičnu ulogu: „liturgijska prosidbena molitva nadahnjuje i usmjerava ljudski život (...) ljudsku egzistenciju preobražava u kršćansku inzistenciju (in sistere) (...)“ (Crnčević 2010b: 11).

Molidbene riječi u korpusu prigodnica možemo podijeliti na one upućene Bogu i na one upućene samom Strossmayeru, a uglavnom ih koristimo u razredu *egzercitiva*. Boga se moli da Strossmayeru poda zdravlje, dug život, sačuva ga od neprijatelja, podupre ga u pothvatima, a Strossmayera se prosi da bude i dalje darežljiv i milostiv, da ostane društveno aktivan, da nastavi svoje pothvate po kojima su svi u zajedničkoj slavi.

Strossmayeru se, kao i Bogu, pristupa ponizno, ali se od njega otvoreno moli imperativnim glagolskim načinom: „Daj nam!“, što znači kako čovjeku „po naravi pripada ono što je moguće imati samo po Božjoj darovanosti.“ (isto.) Biskup je Strossmayer narodu darovan od Boga (Anonim 1881), tako da je dužan darovano vratiti svome narodu. Tako mu se Trnski (1884) obraća imperativnim oblikom „daj izhodi“, kako bi vratio u Hrvatsko primorje bogoslužje na glagoljici i narodnom jeziku:

A jeziku krásnu, sličnu –
Daj izhodi prednost staru,
Na primorju kako dičnu,
Da se ori pri oltaru. (Trnski 1884)

U korpusu prigodnica imperativni prosidbeni oblik rabi se i u drugačijem kontekstu. U formi molitve, Boga se moli neka pomogne Strossmayerova nastojanja. Trnski moli Boga neka poda snage Strossmayeru nastaviti ostvarivati svoje djelo „za vjeru i domovinu“:

Molim Ti se, dragi Bože,
Što se žarče molit može:
Ne ukloni njeg već sada,
Ne daj drugom njegov stada! (Trnski 1893)

Gjuro Kovačević Bogu upućuje molitvu da Strossmayeru dade navršiti stotinu ljeta:

Stotom ljetu On je blizu,
Daj navršit njem ga, Bože,
Da zahvalni rod hrvatski
Tebe slaveć pjevat može:
Blagosloven gospod Bog,
Koji kriepi slugu svog! (Kovačević 1900)

Prigodničar uvijek govori u ime zajednice pa je tako i molitva upućena u ime zajednice:

O! Da Ti je istom čuti,
Čim Tvoj imendan osvanu,
Kol se harnih srca ćuti,
Koliko li duša dahnu

I molitve tople diže
K višnjem Ocu da Te živi,
I ljeta Ti još naniže,
Da uzženješ živ na njivi,

U kojoj si ljubav sio
Neutrudiv ciela vieka:
„Sve za vjeru i dom mio”
Nemilijeh prô zaprijeka... (Martić 1894)

Liturgijski termini: molidbene, hvalidbene i prosidbene riječi pokazuju se kao mogući sinonimi jezičnih čina kako ih je definirao Austin s obzirom na snagu iskaza, a mogu se identificirati unutar korpusa prigodnica te se detektirati njihovi učinci, koji se upisuju u zajednički pragmatički kontekst s nizom drugih podkonteksta koji nastaju djelovanjem kroz druge korpusne umjetničkih i medijskih posveta biskupu Strossmayeru te se upisuju u Strossmayerov Tekst Kulture.

3.6. Zajednička pragmatika naslova prigodnica, posveta i inskripcija u knjigama darovanima Strossmayeru

3.6.1. Obvezatan paratekst

Tiskani naslovi prigodnica upućuju na performativna obilježja žanra, svojim slogom, tipografijom, različitim obavijestima koje donose, a koje „čitateljskom oku s kraja tisućljeća izgleda kao dokona i nedisciplirana deskriptivnost u kojoj se previše i to nevažnih stvari želi reći odjednom, njihovu poetološku informativnost ne bi trebalo podcijeniti.“ (Novaković 1997: 354) Naslovi prigodnica čine cjelinu s tekstem prigodnica jer se

(...) tekst rijetko čita i tumači izvan njegove ukupnosti, dakle onoga što bismo Barthesovim terminom poimali djelom, bez autorova imena, naslova, predgovora ili pak ilustracija, a upravo ti produkti (*productions*) potpomažu okružju teksta, produžuju ga, smještajući ga u određeni kontekst svijeta, posebno time osiguravajući njegovu samu pojavu, recepciju, ali i potrošnju. Tim produktima koji okružju tekst Genette daje naziv *paratekst* (Buljubašić 2017: 20).

Naslovi su prigodnica obavezan *paratekst*, „prvi označitelj s kojim se čitatelj susreće te prvi dojam koji stvara o tekstu. Po Genettu, naslov može biti jednostavan i složen, može se dopuniti podnaslovom, žanrovskim ili drugim signalom.“ (citirano u Buljubašić 2017: 31) Na sličan način strukturiraju brojni autori posvete i inskripcije u knjigama darovanima biskupu Strossmayeru, tako da možemo govoriti o zajedničkoj pragmatici naslova prigodnica, posveta (ili tiskanih posveta) i inskripcija (rukom pisanih posveta).

3.6.2. Pragmatika naslova prigodnica

Naslovi prigodnica Strossmayeru u pravilu su složeni, s obiljem informacija i strukturirani u skladu s a svojom performativnom naravi. Jednostavni su naslovi iznimno rijetki, a najčešće označavaju prigodu izvođenja (Josipovo²⁰⁹), oznaku samog čina (Čestitka na Josipov-dan²¹⁰) ili generičku odrednicu (Himna²¹¹). „Naslov prigodnica redovito sadrži svečano, ponekad i hiperbolično imenovanje prigode nastanka, zatim puno ime, službeni naslov i titulu naslovnika, čemu se pridružuju konvencionalni atributi i iskazi poštovanja (...)“ (Pšihistal 2007: 44).

Naslovi su, u pravilu, dugi i primarno im je također javno izvođenje, za pretpostaviti, drugačijom intonacijom, prije usmenog izvođenja prigodnice. Načinom na koji su oblikovani te svojim sadržajem u najvećoj mjeri potvrđuju i svoju visoku konvencionalnost, a izvan konteksta sastavnog dijela *govornog čina* ih se doživljava, kako naglašava Novaković (1997: 354), dokonom i nediscipliniranom deskriptivnošću, dok su zapravo prvi označitelj u koji je upisan cijeli niz pragmatičnih poruka koje se ostvaruju u žanru.

Većina naslova nosi obavijest o prigodi koja je poslužila za sastavljanje prigodnice te gotovo u pravilu i nadnevak javnog izvođenja. U naslovu se redovno spominje adresat, često zajednica u ime koje je ovlašten obratiti se javno adresatu, a rjeđe sam autor koji je najčešće potpisan ispod tiskanog oblika prigodnice:

Hrvatskom Meceni

Prigodom 50 – godišnjice Njegova biskupovanja.

Spjevao: Dali – Kosmaj Durmitorov²¹²

Preuzvišenom gospodinu biskupu

Josipu Jurju Strossmayeru,

Koji podupire učeću se mladež u znak zahvalnosti na 15. godišnjicu njegove posvetbe u ime

učeće se omladine hrvatske²¹³

Preuzvišenom Gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru čestitka iz samostana²¹⁴

²⁰⁹ Tordinac, Juraj. *Josipovo*, *GBBS* 7(1879)5, 35.

²¹⁰ Becić, Ivan. *Čestitka na Josipov-dan*, *GBBS* 21(1893)5, 74-75.

²¹¹ [Anonim] *Himna*, *GBBS* 28(1900)17, 138.

²¹² Kranjčević, Silvije Strahimir. Hrvatskom meceni prigodom 50-godišnjice Njegova biskupovanja., *Obzor* 41(1900)229. – Deli-Kosmaj Durmitorov. Objavljeno također u: *Naša sloga* 3(1940)103, 8., pod naslovom: »Strossmayeru«.

²¹³ [Anon] Spjevao jedan gimnazijalac. *Preuzvišenomu gospodinu biskupu Josipu Jurju Strossmayeru*, koji podupire učeću se mladež u znak zahvalnosti na 15. godišnjicu njegove posvetbe u ime učeće se omladine hrvatske, *GBBS* 3(1875)17, 151-152.

²¹⁴ [Anon] *Preuzvišenom Gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru čestitka iz samostana*, *GBBS* 25(1897)5, 59-60.

U paratekstu naslova spominju se često generičke odrednice prigodnice:

Sonetni Vienac,

O svećeničkoj šezdesetgodišnjici preuzv.gosp.

biskupa Josipa Jurja Strossmayera,

Pokrovitelja jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti²¹⁵.

Himna

U slavu pedesetgodišnjice biskupovanja

JOSIPA JURJA STROSSMAJERA.

1900²¹⁶.

Tipologija je naslova često vrlo različita od teksta. Ne postoje jasna pravila kako se formiraju tiskani naslovi, osim onoga da se moraju razlikovati od teksta. Koriste se velika i mala slova, kosa i podebljana, slova su različitih veličina i oblika, vrlo često se fontovi iz naslova ne primjenjuju u redovnom slogu izdanja u kojima su objavljeni. Prema Pšihistal (2007: 45), naslovi slijede svečanost proslave, odnosno usklađeni su prigodom što se:

(...) očituje i na slikovnome planu: sam je grafički izgled slova u naslovu oblikovan na umjereno artifičijelan i otmjen način. Slova kojima se ispisuje ime naslovnika svojom veličinom i slogom sugeriraju iskaze dubokoga poštovanja, a cijeli naslov postaje javnim i svečanim slikovnim znakom u kojemu su sve jedinice složene prema značenjskome i vrijednosnome ključu. Najčešće su naslovi centrirani, a raspored jedinica unutar parateksta naslova nije istovjetan rasporedu teksta prigodnice.

Potvrđuju to brojni primjeri:

Preuzvišenom gospodinu biskupu

Josipu Jurju Strossmajeru,

Koji podupire učeću se mladež u znak zahvalnosti na 15. godišnjicu njegove posvetbe **u ime**

učeće se omladine hrvatske²¹⁷

²¹⁵ Marković, Franjo. *Sonetni Vienac, o svećeničkoj šezdesetgodišnjici preuz. gosp. Josipa Jurja Strossmayera, pokrovitelja Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*. Sastavio i čitao u svečanoj akademijinoj sjednici dne 16. veljače 1898. dr. Franjo Marković., *Vienac*, 30(1898)8, 113-115. Objavljeno također u: *Obzor* 38(1898)37,1.; *Ljetopis JAZU* 12(1897), 22-29. U *Obzoru* objavljeno pod naslovom: »Sonetni Vienac, o svećeničkoj šezdesetgodišnjici preuzv. Gosp. Biskupa Josipa Jurja Strossmayera, pokrovitelja Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Sastavio i čitao tajnik dr. Franjo Marković.«

²¹⁶ Kovačević, Gjuro. *Himna u slavu pedesetgodišnjice biskupovanja Josipa Jurja Strossmayera*, *GBBS* 28(1900)17, 135.

²¹⁷ [Anon] Spjevao jedan gimnazijalac, Preuzvišenomu gospodinu biskupu Josipu Jurju Strossmayeru, koji podupire učeću se mladež u znak zahvalnosti na 15. godišnjicu njegove posvetbe u ime učeće se omladine hrvatske, *GBBS* 3(1875)17, 151-152

Čestitka

preuzvišenom gospodinu

Josipu Jurju Strossmajeru

Biskupu Djakovačkomu
Za imendan 19. ožujka 1877.²¹⁸

NEKI ČESTITALAC KAO SUDAC

ČESTITKA I PRESUDA.

Preuzvišenomu Gospodinu Biskupu

JOSIPU JURJU STROSSMAYERU,

Prigodom Njegova imendana 19. ožujka 1881.²¹⁹

PREUZVIŠENOM GOSPODINU

BISKUPU SRIEMSKO – BOSANSKOMU

Njegova C. Kr. Veličanstva pravomu tajnom savjetniku

DRU J O S I P U J U R J U S T R O S S M A Y E R U

UTEMELJITELJU I POKROVITELJU JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I

UMJETNOSTI

U SLAVU

PEDESETOGODIŠNJICE IMENOVANJA

NA 16. VELJAČE 1888.²²⁰

K' SLAVI IMENDANA

PREUZVIŠENOGA, PRESVJETLOGA I PREČASTNOGA GOSPODINA

JOSIPA JURJA STROSSMAYERA

BISKUPA BOSANSKO- DJAKOVAČKOGA I SRIEMSKOGA

DNE 19. OŽUJKA 1895.²²¹

²¹⁸ Stojanović, J. Čestitka preuzvišenu gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru Biskupu Djakovačkomu za imendan 19. ožujka., *GBBS* 5(1877)5, 43-44.

²¹⁹ [Anon] Čestitka i presuda Preuzvišenomu Gospodinu Biskupu Josipu Jurju Strossmayeru, prigodom Njegova imendana 19. ožujka 1881., *GBBS* 9(1881)5, 55.

²²⁰ Trnski, Ivan. Preuzvišenomu gospodinu biskupu sriemsko-bosanskomu njegovu č. Kr. Veličanstva pravomu tajnomu savjetniku Dr. Josipu Jurju Strossmayeru, utemeljitelju i pokrovitelju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u slavu pedesetgodišnjice misnikovanja, na 16. veljače 1888., *GBBS* 16(1888)5, 78.

²²¹ Martić, Grgo. K'slavi imendana preuzvišenoga, presvjetloga i pečastnoga gospodina Josipa Jurja Strossmayera

PREUZVIŠENOM PRAGOSPODINU

JOSIPU JURJU STROSSMAYERU

Prilikom Skorog Dara Trećem Samostanskom Redu sv. Franje

u Dalmaciji i Istri. Kano Gojitelju Glagoljice.²²²

Naslovi prigodnice Antuna Molnara objavljene u latinskom izvorniku²²³ i autorovom hrvatskom prijevodu²²⁴ dodatno upućuju na pragmatičnu funkciju naslova. Molnar u naslovu latinske prigodnice konvencionalno nabraja funkcije koje obnaša adresat te izdvaja zasluge za osnutak „Erudite Societatis Croat-Slavonicae”, dok mu u hrvatskom prijevodu podaje zasluge kao “veledužnom **utemeljitelju** učenog društva Jugoslavenskog” (Jovanović 1998: 464). Također, u tekstu latinske prigodnice Molnar (1861: 15, 74) izbjegava epitet “jugoslavenski” u dva stiha. Politička pozadina ovih razlika, smatra Jovanović, bila bi tema vrijedna povjesničarskog ili semantičko-sociolingvističkog istraživanja, a upozoriti je i na pragmatičnu funkciju ovakvih distinkcija: one nisu uvjetovane adresatom, jer je on isti, već pravilima koje donosi Austin (2014: 10) u svojim predavanjima, koja su nužna za *glatko* ili *posrećeno* (*happy*) funkcioniranje performativa. Ove dvije prigodnice valja promatrati neovisno jedne od druge, iako se u većoj mjeri sadržajno podudaraju: ali svaka je prigodnica jedinstvena i svaka se obraća različitoj zajednici, a različiti prijevodi određenih pojmova koji imaju vrlo snažnu poruku i pragmatične učinke, važni su kako bi se ispunili uvjeti za *posrećenost* o čemu će se izlagati u drugom dijelu disertacije u kojem se prigodnicama pristupa kao *kulturnim činovima*.

AD

EXCELLENTISSIMUM,

ILLUSTRISSIMUM AC REVERENDISSIMUM

DOMINUM

JOS. GEORG. STROSSMAJER,

DEI ETA. S. G. EPISCOPUM DIAKOVARIENSEM, S.C. &R. A.M. ACTUALEM

ra biskupa bosansko-djakovačkiga I sriemskoga dne 19. ožujka 1895., GBBS 23(1895)5, 49.

²²² Ivančić, fra Stjepo M. *Preuzvišenom pragospodinu Josipu Jurju Strossmayeru prilikom Skorog Dara Trećem Samostanskom Redu sv. Franje u Dalmaciji i Istri. Kano Gojitelju Glagoljice*, GBBS 32(1904)22, 172.

²²³ Molnar, Antun. *Ad excellentissimum ac reverdissimum dominum Doctorem Jos. Georg. Strossmajer, episcopum Diacovariensem, Erudite societatis Croat.-Slavonicae fundatorem, deposita hunc in fi nem 50.000 fl. summa mense Decembri 1860.* Ode (lat), *Agramar Zeitung* 36(1861)15, 55. (got.). Objavljeno također u: *Narodne novine* 27(1861), 24, 69-70.

²²⁴ Molnar, Antun. *Na preuzvišenoga i prečastnoga gospodina Dra. Josipa Jur. Strossmajera, biskupa đakovačkoga, kao veledužnog utemeljitelja Učenog društva jugoslavenog, mieseca prosinca g. 1860.*, (iz latinskoga u istom stihomijeru). Oda, *Narodne novine* 27(1861)24, 69-70.- Dr. A. M. -ok
Autorov prijevod s latinskoga

INTIMUM STATUS CONSILIARIUM, I. COMITATUS VERO-CENSIS SUPREMUM
COMITEM, A. A. L. L. PHILOS. & SS. THEOLOGIAE DOCTOREM COLLEGIA TUM
etc.

ZAGRABIAE.

VELOCIBUS TYPIS CAROL! ALBRECHT.

1861.

Eruditae Societatis Croat-Slavonicae Munificum **Fundatorem**, deposita hunc in
finem 50,000 fl. summa, mense decembri 1860.

Semper honos, nomenque Tuum, laudesque
manebunt!

Virgil. (Ecl. 5, 78)

NA

PREUZVIŠENOGA

PRESVĚTLOGA I PREČASTNOGA

GOSPODINA

Dra. JOSIPA JUR. STROSSMAJER-A,

NJ. C. K. I A. V. TAJNOG SAVETNIKA, BISKUPA DJAKOVAČKOGA,
SL. ŽUPANIE VEROVITIČKE NADŽUPANA itd.

Kao veledužnog **utemeljitelja** učenog društva Jugoslavenskog, mēseca
prosinca g. 1860.

(Iz latinskoga, u istom stihomerju.)

Tvoje Ime, Slava, Časti,

Vēčitim će cvētom cvasti!

Virgil.

Naslovima ovih prigodnica Molnar pridodaje i *epigraf*. Epigraf Genette (1997: 144) defini-
ra kao „citat smješten (...) uglavnom ispred nekoga djela ili sekcije djela“ (citirano u Buljubašić
Srb 2021). Genette razlikuje četiri funkcije epigrafa:

a) komentar ili objašnjenje naslova; b) komentar *teksta*, u vidu preciziranja ili indirektnog
isticanja značenja ovog potonjeg; c) epigraf kao „indirektno jamstvo“: nije bitno što se
citira, već tko je to rekao, tko se epigrafom prikazuje kao autorov „pokrovitelj“; d) znak
epohe, žanra ili tendencije teksta. (citirano u Jovanović 1998: 452)

Većini epigrafa Molnarovih prigodnica osnovna je funkcija „komentar teksta, uvršten pod b) u Genetteovu sistematizaciju“ (Jovanović 1998: 455). Epigrafi unutar naslova predstavljaju *sažetak* onoga što se izriče prigodnicom. U Molnarovoj prigodnici to je citat rimskog klasičnog pjesnika Vergilija, 78. stih iz 5. Ekloge koji prevodi kao: *Tvoje Ime, Slava, Časti/ Vječitim će cvětom cvasti!* (Molnar 1860). Dva pastira „Menalka i Mops ulaze u neku spilju i pjevaju nazmjence pjesmu u slavu pokojnog krasnog pastira Dafnisa“ (Vergilije: 2004 35, 36). Maretić ovaj stih prevodi ponešto različito od Molnara: „Dotle će ti vječno slava i dika i ime trajati“, ali smisao ostaje isti: slava Strossmayera po onom što je postigao će vječito trajati i cvasti, a Strossmayer je pastir svog naroda, kojem pripadaju sve zasluge.

Ilija Okrugić u prigodnici *Strossmayeru za Josipovo* kao epigraf donosi Shakespeareov citat iz drame *Anton i Kleopatra: Would you praise Caesar, say, / Caesar; go no further*, a u fusnoti donosi prijevod te čin (III) i prizor (II) drame iz koje je preuzet: *Da hvališ Cezara, reci Cezar;- i ništa više.*

Reći Strossmayer samo je po sebi figura, koju ne treba dodatno definirati. U njegovom imenu upisana su sva pozitivna značenja: on je hrvatski Cezar, ne po oružju, već po vrlinama vođe jednoga naroda, ali i po neprijateljima koji ga vrebaju, unatoč i zaslugama. Ovaj epigraf određuje i ukupnu narav korpusa prigodnica, kojem je jedna od nakana upravo oblikovanje različitih figura biskupa Strossmayera, čije je ime, kako sugerira odabrani epigraf, i samo postalo – figura.

Postoje naslovi koji imaju i fusnote ili druge bilješke kojima se upućuje u kojoj je prigodi izvedena prigodnica ili sadrži određenu autorsku poruku. Bilješke Genette (1997: 319) određuje kao „iskaz varijabilne duljine (jedna je riječ dovoljna) povezana s manje ili više određenim segmentom teksta te je postavljena njemu nasuprot ili je za njega pričvršćena.“(citirano u Buljubašić Srb 2021). Naslov prigodnice Jovana Sundečića sadrži i zvjezdicu, kojom se označava opširna fusnota, locirana na margini pjesme.

Velikome vladici

Josipu Jurju Strossmayeru

O četrdesetgodišnjoj proslavi njegova vladičanskoga
ustoličenja na mladi Miholj-dan 1850.*²²⁵

²²⁵ Sundečić, Jovan. Velikome vladici Josipu Jurju Strossmayeru, o četrdesetgodišnjoj proslavi njegova vladičanskoga ustoličenja na mladi Miholj-dan 1850. GBBS 18(1890)19, 199-200. Objavljeno također u: *Vienac*, 22(1890)40, 635-636.

U fusnoti Sundečić (1890) pojašnjava kontekst nastanka prigodnice, koja je nastala kao obljetnička čestitka:

Baš na dan mladoga Miholja ove godine zatekao sam se kao gost u dvoru preuzvišenoga vladike, kad se je i ova rijetka svečanost *en famille* svetkovala. Tom prilikom sastavio sam ovu „prigodnicu“ u znak svog vazdašnjeg, najdubljeg i najiskrenijeg poštovanja, koje me je žarko i postojano oduševljavalo kroz punijeh 30 godina, prema velikomu i blagodatnomu vladici J. J. Strossmayeru svomu osobitomu dobrotvoru i prijatelju, kojemu ću se sve do groba duševno haran i svesrdno odan ostati, i s dušom punom sinovskoga osjećaja uvijek se sjećati njegovijeh očinskih omiljajâ i prevelike ljubavi, koju mi svedj ukazivao od onoga dana, odkad sam imao sreću poznati ga, diviti mu se i častiti ga u najvećoj mjeri. J. S. (Sundečić 1890).

Potvrđuje se *okazionalnost, reprezentativnosti i funkcionalnost* (Jovanović 1998) prigodnica kao žanra. Nastaje o obljetnici, „kad se je i ova rijetka svečanost *en famille* svetkovala“ (Sundečić, 1890), sastavljena je u „znak svog vazdašnjeg, najdubljeg i najiskrenijeg poštovanja“, od ovlaštenog autora, pjesnika i diplomata, osbnog tajnika kneza Nikole, dugogodišnjeg prijatelja biskupova svom „osobitom dobrotvoru.“

3.6.3. Posvete i inskripcije biskupu Strossmayeru u tiskanim djelima

Naslovi prigodnica mogu se promatrati u zajedničkom pragmatičnom kontekstu s posvetama i inskripcijama koje različiti autoru upućuju Strossmayeru, odnosno na taj se način upisuju u Strossmayerov tekst Kulture. Posvećivanje teksta je, po Genette (1997: 117) „znak poštovanja prema osobi, stvarnoj ili idealnoj skupini ili nekom drugom tipu entiteta“ (citirano u Buljubašić Srb 2021). *Posveta*, u smislu tehničkoga pripadanja tekstu bila bi:

(...) onaj element koji prethodi tekstu, u kojemu se označuje, najčešće imenom, komu je on posvećen, ali ne i za koga je pisan, dok bi inskripcija bila takva vrsta posvećivanja koja je nužno privatne prirode između autora i čitatelja te je danas, u vrijeme kada postoje samo kopije, a ne i originalni rukopisi tekstova, pisana isključivo rukom, stoga je jedinstvena i neponovljiva (Buljubašić 2017: 31).

U Strossmayerovoj osobnoj biblioteci, koja se nalazi u sklopu Nadbiskupijske knjižnice Đakovačko-osječke nadbiskupije²²⁶ je „4.600 svezaka knjiga i brošura, te 1.110 svezaka uvezanih časopisa i novina i 640 neuvezanih i nepotpunih godišta časopisa.“ (Srakić 2013a: 107) Među njima je oko 450 knjiga s posvetama autora i darovatelja (Zovko 2018). „Kako navodi Genette „(o)d kraja šesnaestoga stoljeća kanonsko mjesto posvete očito je na početku knjige, a danas, točnije na prvoj desnoj stranici nakon naslovne stranice“ (Genette 1997a: 126 citirano u

²²⁶ Osobna biblioteka biskupa Josipa Jurja Strossmayera jedan je od fondova cjelokupne Dijecezanske biblioteke u Đakovu koja sadrži 32.500 svezaka knjiga i 3.700 uvezanih i neuvezanih godišta časopisa i novina.

Buljubašić Srb 2021). Na početnim stranicama knjiga Strossmayerove biblioteke nalazi se 30 posveta i oko 420 inskripcija. Autori posveta i inskripcija, nisu uvijek autori knjiga, već su često i razni darovatelji, a dolaze iz devetnaest zemalja: Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Italije, Francuske, Srbije, Crne Gore, Poljske, Češke, Austrije, Engleske, Nizozemske, Njemačke, Rusije, Bugarske, Slovačke, Slovenije, Belgije, Makedonije, Bugarske, Danske (iscrpan popis autora i darovatelja: Srakić 2013a, Zovko 2018). Ako se podaci usporede s podacima o nacionalnosti autora prigodnica, razvidno je kako je broj zastupljenih zemalja iz koje dolaze prigodničari puno manji: Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Slovenija, Srbija, Češka, Slovačka, Poljska, Francuska, Mađarska, Austrija, Bugarska i Italija. Broj prigodnica autora iz stranih zemalja nevelik je u odnosu na hrvatske autore: 288 prigodnica 105 hrvatskih autora naprema 38 prigodnica 26 stranih autora. Ova komparacija ide u prilog performativnom karakteru žanra prigodnica: u velikoj većini prigodničari su hrvatski autori, a u manjem broju strani autori – i to oni koji su prigodnicu, govorni čin, bili u prigodi i izvesti, najčešće u biskupovom dvoru u Đakovu. Posvete i inskripcije upućene su u pak najvećoj mjeri od stranih autora, za razliku od prigodnica. Primjerice, francuskih je knjiga s posvetom 35 (Srakić 2013a), a prigodnicu nije uputio biskupu niti jedan francuski autor. Osim Francuske, velik broj knjiga s posvetom ili s inskripcijom stigao je iz Italije (35), Srbije i Crne Gore (26), Poljske (18), Austrije (13), Češke (13), Njemačke (8). (prema Srakić 2013a; Landeka i Zovko 2017).

Posvete Srakić (2013a) dijeli na tiskane i one pisane rukom. Iako inskripcije, ili posvete pisane rukom, kako ih određuje Srakić, imaju osobniji pečat, u kontekstu Strossmayerovih programa, važnije su tiskane posvete, kako ih naziva Srakić, jer predstavljaju javni čin, dostupan najširoj kulturnoj publici, dok su inskripcije osoban čin, koji se u prvom redu tiče autora posvete i adresata, njihovih osobnih odnosa. U javnoj, tiskanoj posveti, uključena je zajednica pa se autor obraća i njoj, a ne samo adresatu – baš kao i kod prigodnica. Autor je glas zajednice, baš kao što je to prigodničar, a ne samo pojedinac, koji poklanja s poštovanjem plod svoga rada.

3.6.3.1. Inskripcije

Inskripcija je, kako primjećuje Genette (1997) danas shvaćena kao naknadni ispis i „jedini dio tiskane knjige koji je napisan rukom.“ (citirano u Buljubašić Srb 2021) Ona se odnosi samo na jedan primjerak knjige kao fizičkoga predmeta, a njen značaj „proizlazi iz njezine jedinstvenosti i neponovljivosti“. Svaka je inskripcija upućena Strossmayeru neponovljiva, iako slijedi pragmatične konvencije, koje korespondiraju s naslovljavanjem prigodnice ili s *peritekstom* posveta ili tiskanih posveta. Kanonizirana formula inskripcije glasi: „X-u, Y“²²⁷, a Genette tu-

²²⁷ Genette (1997: 40) dodaje, a engleski prijevod prati takvu razliku, da se moderna inačica formule inskripcija razlikuje prema prijedlogu (engl. *to* i *for*). Hrvatski standardni jezik tu razliku može popratiti na sljedeći način:

mači kako uključuje ime onoga kojemu se iskribira te bi bez toga ona bila shvaćena kao svojevrsni autogram. Za razliku od posvete koja se može i povući u nekom drugom ili n-tom izdanju određene knjige, inskripcija je trajnija, eventualno se može obrisati ili iskinuti stranicu na kojoj se nalazi, ali sve je to teško uraditi bez oštećenja knjige. Iako Genette ističe kako nitko osim primatelja inskripcije ne bi trebao znati komu je, što i zašto autor posvetio primjerak, jer se inskripcija, za razliku od posvete, ne veže uz javnu potporu“ (citirano u Buljubašić Srb 2021), u slučaju biskupa Josipa Jurja Strossmayera ona i ima i javnu funkciju: poklanjanje knjiga s inskripcijama ili posvetama često je javni čin: izvodi se javno, u određenim svečanim prigodama.

Srakić (2013a) izdvaja šezdesetak inskripcija koje se nalaze u knjigama darovanima Strossmayeru. Izdvojiti je nekoliko primjera, koji pokazuju poštovanje kanoniziranje formule inskripcije:

Biskupu Josipu Jurju Strossmayeru prosvjetitelju hrvatskoga naroda na dan navršene 70. godine 4. veljače 1885. posvećuje pisac.²²⁸

Preuzvišenom i Prečasnom Gospodinu Gospodinu Josipu Jurju Strossmajeru Biskupu bosanskomu ili đakovačkomu i srijemskomu i.t.d. i.t.d. u znak osobitoga umovanja Vuk Stef. Karadžić mp.²²⁹

A son Excellence monsieur Strossmayer Hommage profondement respectant et recominant de l'auteur Ch. Loiseau.²³⁰

A Msgr Strossmayer avec les respectes hommages de l'auteur.²³¹

Poštenom Gospodinu Biskupu Strossmayeru. Posvećuje ovo blago za spomen. Sarajevo 26/6 1887. Rodoljub pisac Beg Kapetanović.²³²

Njegovom Visokopreosveštenstvu Gospodinu Vladići Štrosmajeru mome dragome prijatelju Nikola Cetinje 4. avgusta 1886.²³³

Alla Sua Eccellenza Il Vescovo Strossmayer Con Espressione rispetuosa di Venerazione del autore. H. C. Thomson. London Dec. 1893.²³⁴

Na pamatku českeho Museum jmenem Wyboru Společnosti obetowal František Palacky, v Praze, 26. rujna 1863.²³⁵

kanonizirana inačica (engl. *to X*) X– gdje je X imenica ili zamjenica u dativu ili moderna inačica (engl. *for X*) prijedlog *za* + X, gdje je X imenica ili zamjenica u akuzativu. (prema Buljubašić Srb, 2021)

²²⁸ Grlović, M. *Uzkrš Hrvatske 1815-1885*. Pjesan u 16 odjela, Napisao Milan Grlović, Križevci, 1885. (autograf.)

²²⁹ Stefanović Karadžić, Vuk. *Primjeri srpsko-slavenskoga jezika*. Sastavio ih Vuk. Stef. Karadžić, u Beču 1857.

²³⁰ Loiseau, C. 1901. *L'équilibre adriatique*. Paris.

²³¹ Leger, M. L. 1884. *La Save le Danube et le Balçak voyage chez les slovènes*. Paris.

²³² Kapetanović Ljubušak, Mehmed beg. 1887. *Narodno blag*. Sarajevo.

²³³ Nikola. 1886. *Balkanska carica. Drama u tri radnje od Nikole I. Cetinje*.

²³⁴ Thomson, H. C. 1897. *The Outgoing Turk*. London.

²³⁵ Vrtatka, A. J. 1861. *Rukopis Kralodvorsky*. Prag.

3.6.3.2. Posvete

Prema Genettu čin posvećivanja je performativan jer „sam po sebi čini ono što bi trebao opisati.“ (citirano u Buljubašić Srb 2021) Posvete posreduju između autora i njegovog djela, s jedne strane, adresata posvete i čitatelja, s druge. „Pored osnovne namjene da iskažu zahvalnost i uvažavanje onome kome se djelo upućivalo i da ga preporuče čitateljima, posvete su mogle nositi i druge poruke.“ (Bojović 1989: 35) One su zavisile od samog autora i stupnja bliskosti s onim kome je posvetio djelo, od sadržaja, od programa koji je naumio iznijeti, od političkog trenutka, pa ih u tom smislu dijelimo na one koje su iskaz pažnje, prijateljstva, poštovanja prema adresatu, dok one druge imaju složenije ciljeve, odnosno upućuju na „autorove književne, političke, filozofske, teološke i druge stavove“ (isto.), odnosno sukladnost vlastitih i adresatovih stavova.

Srakić (2013b), između više od trideset posveta koje se nalaze u knjigama u Strossmayerovoj biblioteci, izdvaja sedamnaest tiskanih posveta, kao posebno važnih i donosi ih u svom radu. Posvete su javni čin, kulturni čin: priznanje pripadnosti Strossmayerovim kulturnim krugovima, iskaz poštivanja ne samo zbog Strossmayerove mecenatske pomoći, već i javno upisivanje u njegov tekst *Kulture*. Uglavnom su posvete konvencionalne, sadrže niz informacija o adresatu, motivima za pisanje posvete, izražavaju zahvalnost spram biskupa Strossmayera. Strukturom i obavijestima koje sadrže nalikuju naslovima prigodnica. Posveta ima nakanu „objaviti odnos autora i posvećenika“ (Buljubašić Srb 2021), a iz (Bojović 1989: 35) sheme koja donosi razlike između posvete i inskripcije kod posveta biskupu Strossmayeru uočiti je kako su upućene osobi (Strossmayeru); pokazuju javne odnose koji se posvetom proklamiraju; često imaju ekonomsku funkciju (Strossmayer je pokrovitelj većine izdanja koja su mu posvećena) te se dodatno u njima tumači djelo i autorske namjere.

Posveta koja se svakako izdvaja strukturom od većine posveta, jest Silvija Strahimira Kranjčevića (1885) knjizi *Bugarkinje*, upravo po tome što iskazuje autorske namjere u djelu, koje su povezane s likom adresata. Kranjčević se u posveti ne obraća izravno adresatu već cijeloj zajednici, kao pojedinac, usamljeni glas, gotovo kao lirski subjekt, otkrivajući što smatra najvažnijim kod svog dobrotvora, kojem se obraća sa „sinovskom zahvalnošću“ (Srakić 2013b:118). „Neovisno je li imenovan određeni posvećenik ili skupina, posveta je ujedno upućena i čitatelju kao stvarnom primatelju djela. Genette to pojašnjava gledajući na posvetu kao „javni čin kojemu je čitatelj pozvan za svjedoka.“ (Genette 1997a: 135, citirano u Buljubašić Srb 2021) Kranjčevićev posvećenik posjeduje vrlinu velikog muža koji zna biti nizak, u značenju ljudske jednostavnosti i bliskosti s običnim čovjekom, kojeg će saslušati i pomoći: i po tom se, uopće, razlikuje velikan od tiranina. Odnos prema Strossmayeru u ovoj posveti odlikuje za Kranjčevića tipična „antitetička podvojenost“ (Česko 2015), a Strossmayer je „etički identitet“ kojem je težio ne samo Kra-

njčević već ima težiti i zajednica, odnosno prepoznati i priznati velikana. Uz knjigu s posvetom, Kranjčević šalje i popratno pismo u koje također naglašava osoban pečat posvete:

I tako vam veliki moj dobrotvore, mogu bez straha predati prve vrline i prve pogreške svoje, koji je jedini znak kojim vam se zahvaliti mogu. (Srakić 1982: 154)

Biskup na poledini pisma zapisuje uputu tajniku na koji način postupiti spram pjesnika koji mu upućuje posvetu i formulirati popratno pismo:

Ovom g. neka se zahvali a ono što sam mu ja obećao, mislim da sam stranom već učinio, a stranom ću učiniti. 27.8b.885. J.J.B. (Isto: 155)

Posveta, očito, ispunjava svoje pragmatične funkcije: osim odavanja priznanja „velikanu“, ostvarila je i ekonomsku funkciju: nastavak mecenatske potpore.

U naravi je velikih muževa, poimence to da umiju biti i nizki. Počut će svačiji glas, pružit će i desnicu i da to je ono po čem se prijestol velikana luči od tirana. Svom velikom dobrotvoru Josipu Jurju Strossmayeru biskupu sriemsko-bosanskom itd. itd. u znak sinovske zahvalnosti. Silvije Strahimir Kranjčević. (Kranjčević 1885)

U literaturi nema puno analitičkih pristupa posvetama Strossmayeru, a najviše je radova o posveti kulturološki kapitalne knjige *Blgarski narodni pesni*, kolokvijalno nazivane *Zbornik braće Miladinov* (1861). „Knjigu je posvetio biskupu (Konstanin Miladinov) kao ‘velikodušnome pokrovitelju narodne književnosti, bez kojega bi pomoći i ove pjesme još dugo ostale u neizvjestnosti.’” (Cepelić i Pavić 1904: 772) Naslov knjige, kao i tekst sadržaja, napisani su na ćirilici:

БЪЛГАРСКИ – НАРОДНИ ПЕСНИ – СОВРАНИ – ОД—
БРАТЯ МИЛАДИНЦИ
Дмитър и Константин
и издали од
Константина
В Загреб, 1861

U transkripciji na latinično pismo posveta Strossmayeru u knjizi glasi ovako (Srakić 2013b):

Na Negova Preuzvišenost i Presvjetlost Gospodina Josipa Jurja Strossmaiera Episkop bosanski ili djakovački i sremski, uzprestolnik na negova svetost, apost. upravitelj na belgradska-ta i smederevska-ta episkopija, rimski graf, na n. car. kr. veličanstvo deistvitelni taini sovjetnik, doktor na filosofija-ta i bogoslivija-ta, izjašni-te nauki i pr. i pr. i pr. Velikodušni-ot pokrovitelj na narodna-ta knjižnica. So naigloboko uvaženie Posvješavat Izda-

vatelj-om.²³⁶

Dio autora smatra kako je posveta toj knjizi sastavljena mimo volje Konstatina Miladinova budući da su pjesme objavljene u zborniku dobile epitet „bugarske“. Polenaković (1979: 262) tvrdi kako je „(...) još poodavno uspeo dokazati da je posveta Strossmayeru sačinjena u njegovoj kancelariji, a da je Konstantin Miladinov posvetu *samo* preveo, uz neka neznatna ali karakteristična skraćivanja, sa hrvatskoga na makedonski jezik.“

U posveti se ističu Strossmayerove zasluge za objavljivanje knjige, a pjesme se u Konstantinovoj posveti nazivaju bugarskima. Polenaković (1979: 263) smatra da je razlog tomu pragmatičan: provođenje Strossmayerovog političkog i kulturnog programa:

Sugestija da se u naslov zbirke pesama unese oznaka *bugarski* mesto *makedonski* došla je, po mome mišljenju, od Strossmayera, odnosno od njegova kruga. Videli smo da je Strossmayer sugerirao Miladinovu da pesme štampa ćirilicom, a ne, kako je bio napisan autograf, grčkim alfabetom. To je Konstantin prihvatio.

Ne ulazeći u identitetske prijepore koje ova knjiga izaziva od svog objavljivanja, naglasiti je kako je ova posveta dokaz iznimne pragmatične uloge ne samo ove posvete, već i drugih posveta Strossmayeru. Vjerojatno je netko iz Strossmayerovog kruga pomogao kod pisanja posvete Konstatina Miladinova, budući da je Konstantin teško mogao poznavati sve slojeve ovog javnog čina, kako ga se prakticiralo u Strossmayerovom kulturnom krugu, ali ne bi trebalo do kraja sumnjati u iskrenost posvete, osim ako se i ta sumnja može smatrati pragmatičnom, u suprotnom smislu.

Iste 1861. godine, u Ljubljani je tiskana knjiga Davorina Jenka *Slovenske pesni*²³⁷ koja je iznimno važna jer se istovjetna posveta nalazi i na naslovnici knjige te na trećoj stranici:

Preuzvišenom i presvietlom
gospodu
DR. J.J. STROSSMAYERU
Utemeljitelju
Akademije jugoslavenske
SLOVENSKE PESNI
In
Glasovir
Zložil
DAVORIN JENKO

²³⁶ Bratja Miladinovci. *Blgarski narodni pjesni*, V. Zagreb 1861. (Osim navedene posvete, na drugoj se stranici nalaze riječi zahvale biskupu Strossmayeru.)

²³⁷ Jenko, Davorin. 1861. Strossmayer, Josip Juraj. *Slovenske pesmi*. Dostupno na: <http://www.dlib.si>. (24.8.2021.)

Knjiga osim notnih zapisa sadrži pjesme poznatih slovenskih pjesnika Franca Prešerna, Franca Cegnara, Miroslava Vilhara, Simona Jenka, Lovre Tomana, Fran Levstnik te hrvatskog pjesnika Napoleona Špun Stržića.

Iako nije riječ o prigodnicama, na ovaj način, se ne samo autor posvete Jenko, već i svi zastupljeni pjesnici upisuju u Strossmayerov kulturni program, započet utemeljenjem Akademije. Ostale posvete tiskane u knjigama sadržavaju temeljna obilježja parateksta, a izdvojiti je posvetu Jakova Grubovića u kojoj Strossmayera naziva „jugoslovinskim Metodom“, budući da se Strossmayer smatrao ne samo stvarnim nasljednikom Metoda na srijemskoj biskupskoj stolici, već i njegovim nasljednikom na višoj razini, kod povezivanja razdvojenih crkava:

Jugoslovinskomu Metodiju Preuzv. Gospodinu J.J. Štrosmajeru biskupu i velikom županu.
Priponizni sastavitelj. (Grubović 1861)

Izvan konvencija posvetnog parateksta biskupu Strossmayeru u određenoj mjeri izlazi i posveta narodnog guslara i (pjevača) interpretatora usmenog i narodnog pjesništva Karaivana Perkovića Perkana, hrvatskog narodnog Homera, koja nosi više obilježja karakterističnih za inskripcije, posebice naglašen osoban ton. Ovaj poznati hrvatski guslar, autor i interpretator usmene književnosti bio je gostom biskupa Strossmayera i u biskupovom domu govorio uz gusle svoje pjesme, u tradiciji ne samo usmene književnosti već i prigodničara (posebice onih iz Bosne i Hercegovine) koji su mu se na sličan način obraćali u različitim prigodama:

Bilo je o Josipovu 1893. Fra Grgo mi poslao pjesmu čestitku, da ju dadem štampati o biskupovu imendanu u Glasniku. U popratnom pismu pisa mi: da kani doći uskrsovati k nama u Djakovo, ali i povesti sa sobom narodnog Homera, ako je to voljom preuzvišenome Meceni. Biskup je dakako privolio i tako na Cvjetnicu po podne (26. ožujka) ugledasmo dragoga fra Grgu a s njime i njegova Homera, pjevača Perkana. Bio uvalio u krilo strunjaču torbu, a u nju gusle javorove – gusle Grgine. Kako su bili ozebli, tako toga dana nije bilo govora o pjesmama. Ali već sutra dan počeo je Perkan iza večere javno pjevati „Ženidbu Vida bajraktara,“ koju je dopjevao 28. ožujka. Biskupu se s početka Perkanovo pjevanje nije svigjalo. Nije bio naučan na onaj jaki glas i na onu brzinu, kojom je Perkan, došav u vatru, pjevao. Pjevanje naših slijepaca izilazilo mu mekše i umilnije. Ali kasnije, upozoren, da ne pazi toliko na pjevača, koliko na smisao i lijepu dikciju pjesme, bio se privikao, pače zaželio Perkanova pjevanja. Otimali su se i drugi za nj, pa je biskupu upravo krivalo, što koje večeri ne bi slušao Perkana. (Cepelić 2006: 77)

Navod svjedoči kako je biskup prihvatio Perkanovo pjevanje tek kada je prihvatio njegovu pragmatičnu funkciju, odnosno „smisao“ pjesme koju je javno izvodio, kazivao, odnosno pjevao Perkan.

Preuzvišenom i prečastnomu G.G. J.J. Strossmayeru... pokrovitelju knjige hrvatske, bez kojega dobrote nebi bilo ni Perkana u Djakovu a ni ovih pjesama u knjigi. U znak zahvalnosti i poštovanja Izdavatelj. (Pavić i Cepelić 1903)

Važna je tiskana posveta Strossmayerovog najboljeg prijatelja i najvjernijeg suradnika Franje Račkoga, čije su ideje upisane u gotovo svaki biskupov pothvat te tiskana posveta Bogoslava Šuleka, također bliskog suradnika. Posvete se nalaze knjigama koje se bave jezičnom problematikom jer je njegovanje jezika u njegovoj povijesnosti i sadašnjosti, dokaz jezičnog, pa tako i nacionalnog kontinuiteta i identiteta (mentaliteta), u skladu s Humboldtovim načelima kako je „svaki jezik tvorevina određene zajednice, koja se s pomoću te svoje kreacije dijelom i definira“ (citirano u Žmegač 2006: 359) kao svjersno „zrcalo te zajednice, izraz njenog mentaliteta“.

Osim ovakvih tipova knjiga, biskup Strossmayer podupire sve knjige koje neka kultura treba imati kako bi bila Kultura, kako bi se mogla pozicionirati, kao utemeljena i kontinuirana Kultura, u ravnopravnom odnosu spram Drugih. Tako podupire i izdanje *Assemanovog evanđelja ili Vatikanski evanđelistar* koje je Franjo Rački objavio 1865. To je prvo cjelovito izdanje glagoljskoga spomenika na glagoljici. “Zbog zahtjevnosti posla Rački je tražio pomoć Josefa Pavla Šafařika i Františka Palackoga (1798–1876). Budući da Šafařik nije mogao preuzeti obvezu tiskanja, Račkomu je pomogao Martin Hattala.” (Jembrih i Vukičević 2012: 32) Ovo kapitalno djelo spada u važan prinos drugom, ekumensko-sveslavenskom kulturnom krugu biskupa Strossmayera (Ćurić 2017e).

Preuzvišenomu i prečastnomu Gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru... darežljivomu podupiratelju knjige slovienske taj starodavni spomenik jezika slovienskoga prikazuje zahvalan izdavalatelj.²³⁸

Strossmayer podupire i (tada) suvremena jezikoslovna nastojanja poput onih Bogoslava Šuleka koji je utemeljio suvremeno hrvatsko znanstveno nazivlje te ostvario mnoge preporodne ideje o napretku kulture, znanosti i gospodarstva. Strossmayeru posvećuje, paradigmatičke 1860. kada počinje *kulturna toskanizacija*, svoj *Deutsch-kroatisch Wörterbuch*, koji ima svoju funkciju ne samo unutar hrvatske kulture već i spram Drugoga, većinske kulture unutar Monarhije jer pisana je na njihovom jeziku.

Preuzvišenomu i Prečastnomu Gospodinu Jurju Strossmayeru, milosti Boga i apostolske stolice bosansko-djakovačkomu i srěmskomu biskupu... u znak duboka štovanja posvećuje pisac.²³⁹

O širini Strossmayerove mecenatske aktivnosti koja nije usmjerena samo na društvene znanosti i umjetnosti, svjedoče i dvije posvete u znanstvenim knjigama koje se bave prirodoslovnim temama, konkretno fosilnim ostatcima na području Hrvatske, autora Spiridona Brusine (1874. *Fossile Binnen-Mollusken*. Agram.) i Gjüre Pilara (1883. *Flora Fossilis Susedana*. Zagrebie.),

²³⁸ Usp. *Assemanov ili Vatikanski Evangelistar*; Iznese ga na svjetlo dr. Franjo Rački, Zagreb, 1865.

²³⁹ Šulek, Bogoslav. 1860. *Deutsch-kroatisch Wörterbuch*. Zagreb.

obje napisane na latinskom jeziku. One svjedoče i o Strossmayerovom interesu za znanost, čak i kada sadržajno izlaze iz tada dominantnih kreacionističkih okvira:

Sr. Ex. Herrn J. G. Strossmayer 19. Oktober 1874.²⁴⁰

Excellentissimo ac Reverendissimo Domino Josepho Georgio Strossmayer episcopo bosnensi et syrmieni, academiae scientiarum artiumque Slavorum meridionalium nec non universitatis Croaticae Franciscanae Josephinae fundatoris etc. etc. Patri Patriae D.D.D. Auctor.²⁴¹

Među posvetama Srakić (2013a) izdvaja nekoliko posveta stranih autora, koje ilustriraju razvijenost Strossmayerovih međunarodnih veza, njegovo djelovanje unutar trećeg kulturnog kruga (Ćurić 2017e), koji uspostavlja, i njegov utjecaj koji je nadilazio okvire Biskupije kojom je upravljao, pa i Monarhije u kojoj živi. Posvete i ovdje dokazuju pragmatičnu narav parateksta i pragmatičnu srodnost s naslovima prigodnica, te s njima dijele „hiperbolično imenovanje prigode nastanka, zatim puno ime, službeni naslov i titulu naslovnika, čemu se pridružuju konvencionalni atributi i iskazi poštovanja (...)“ (Pšihistal 2007: 44).

A Monsignor Giuseppe Giorgio Strossmayer vescovo di Bosnia e Sirmio del religioso e civile risorgimento de' popoli slavi benemerito propugnatore quelli scritti in rispettoso omaggio l'autore consacra.²⁴²

Seiner Excellenz des Hochwürdigsten Herrn Josef Georg Strossmayer, Bischof von Diakovar und Syrmien... dem Freunde und Vertheidiger der slavischen Nation, Grossmüthigen Unterstützer der Wissenschaft, Kunst un Literatur, in tiefster Ehrfurcht gewidmet vom Verfasser.²⁴³

Excellentissimo ac Reverendissimo Domino Josepho Georgio Strossmayer Bosnensi seu Diacovensensi et Syrmieni Episcopo... Academiae Scientiarum et Artium Slavorum Meridionalium Protectori VI Idibus Septembris XXV Suae in episcopum consecrationis annum exultante Croatarum gente feliciter celebranti.²⁴⁴

C. Plini Secundi Naturalis historia I.G. Strossmayer Qui nomine subscripto huius operis in Germania edenti consilium adiuvit, Exemplum.²⁴⁵

Posveta Preuzvišenom, Presvjetlom i Prečastnom Gospodinu Josipu Jurju Štrosmaeru, Milošću Božiom i Apostolske stolice Bosansko-Đakovačkom i Sremskom, Njg. kr. Ap. Veličanstva tainom Savetniku, Rimskom Grofu, Pristavu sv. stolice, beogradske i smederevske biskupie apostolskom upravitelju, Njegovog kr. Ap. Veličanstva Naslovnom Kapelanu, Mudroslovija i sv. Bogoslovije Naučitelju, Bogoslovni Zborova na Sveučilištu Bečkom i Peštanskom kolegijalnom členu, posvećuje djelo ovo u znak srbsko-hrvatske sloge, s du-

²⁴⁰ Brusina, S. 1874. *Fossile Binnen-Mollusken*. Agram.

²⁴¹ Pilar, Đ. 1883. *Flora Fossilis Susedana*. Zagreb.

²⁴² Pressuti, P. 1881. *La Santa Sede e gli Slavi*. Roma.

²⁴³ Viktorin, J. 1862. *Gramatik der slovakischen Sprache*. Pest.

²⁴⁴ Theiner, A. 1875. *Vetera monumenta Slavorum Meridionalium historiam illustrantia*. Zagreb.

²⁴⁵ Plinius Secundus, 1851. C., *Naturalis historiae...*, Hamburgi et Goethe.

bokim poštovanjem i naivećom odanošću Izdatelj.²⁴⁶

Uglasbio i njegovoj preuzvišenosti gospodinu vladiki Josipu Jurju Strossmayeru u znak sinovske ljubavi i odanosti posvetio Otto Žert 1888. Pjevano prigodom proslave pedeset-godišnjice njeg. preuzv. u crkvi sv. Ane u Beču na dan 18. ožujka 1888.²⁴⁷

Osvietenemu mužu vysokocćenemu a važenemu Panu Panu Josipu Jurju Strossmayeru, Diakovarskomu biskupu... Osvietenemu zastavetel'ovi prav narodnih, horlivemu a srdećnemu priatel'ovi Umenia. Vedy a literatury velikodušnemu podporavatel'ovi podnikov naroda slovenskeho / Znakom najvrelejšej oddanosti najsrdećnejšej ljubavlji venuje Vydavatel'stvo spoločnosti 'Minerva'.²⁴⁸

Preuzvišenomu i pripoštovanomu Gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru djakovaćkom biskupu podupiratelju narodne crkovne književnosti ove liste u ćast s. Stolice i primier mladieh Slovena napisane Malahan biljeg Velika štovanja Viekoslav Giorgić poklanja i pod njegovu Preuzvišenu zaštitu postavlja.²⁴⁹

Uglasbio i njegovoj preuzvišenosti gospodinu vladiki Josipu Jurju Strossmayeru u znak sinovske ljubavi i odanosti posvetio Otto Žert 1888. Pjevano prigodom proslave pedeset-godišnjice njeg. preuzv. u crkvi sv. Ane u Beču na dan 18. ožujka 1888.²⁵⁰

Osvietenemu mužu vysokocćenemu a važenemu Panu Panu Josipu Jurju Strossmayeru, Diakovarskomu biskupu... Osvietenemu zastavetel'ovi prav narodnih, horlivemu a srdećnemu priatel'ovi Umenia. Vedy a literatury velikodušnemu podporavatel'ovi podnikov naroda slovenskeho / Znakom najvrelejšej oddanosti najsrdećnejšej ljubavlji venuje Vydavatel'stvo spoločnosti 'Minerva'.²⁵¹

Preuzvišenomu i pripoštovanomu Gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru djakovaćkom biskupu podupiratelju narodne crkovne književnosti ove liste u ćast s. Stolice i primier mladieh Slovena napisane Malahan biljeg Velika štovanja Viekoslav Giorgić poklanja i pod njegovu Preuzvišenu zaštitu postavlja.²⁵²

²⁴⁶ Mušicki, L. 1869. *Celokupna djela Lukijana Mušickog*. Beograd: troškom A. Andrića.

²⁴⁷ Žert, Otto. *Slava*. Crkvena pjesma za tenor uz pratnju orguljah. Spjevao Kamillo Zajčić.

²⁴⁸ Palarik, J. 1870. *Dobranè Dramaticke spisy Jana Palàrika Beskydova slavneho spisovatel' a slovenskèno Vydala "Minerva"*. Pešta.

²⁴⁹ Giorgić, V. 1860. *Hrvati, Srbi i Dalmatini a s. a Rimaska Stolica*. Trst.

²⁵⁰ Žert, Otto. *Slava*. Crkvena pjesma za tenor uz pratnju orguljah. Spjevao Kamillo Zajčić.

²⁵¹ Palarik, J. 1870. *Dobranè Dramaticke spisy Jana Palàrika Beskydova slavneho spisovatel' a slovenskèno Vydala "Minerva"*. Pešta.

²⁵² Usp. Giorgić, V. 1860. *Hrvati, Srbi i Dalmatini a s. a Rimaska Stolica*. Trst.

4. BISKUP STROSSMAYER KAO TRANSMETAPROJEKCIJSKI MEDIJSKI SUBJEKT

4.1. Peritekst arhitektualnoga teksta

Biskup Strossmayer kao *transmetaprojekcijski medijski subjekt* prisutan je u korpusu prigodnica biskupu Strossmayeru još od razdoblja *Inkubacije*. Jurković (1859) u svojoj *pozdravnici* provodi načelo koje Jukić (2013: 11) prepoznaje i kao „medijsku konstituciju subjekta“ odnosno ono što će Rem (2011: 63) definirati kao „intermedijalnu osjetljivost“. Ta se *osjetljivost* dosljedno provlači korpusom prigodnica u kojem se različite umjetničke prakse sjedinjuju u medijskom subjektu biskupa Strossmayera, kao duhovnom, sintetskom idealu materijaliziranom u različitim umjetničkim praksama koje upisuju Strossmayera kao (inter)medijski subjekt, ili prepoznaju njegovo upisivanje u različite umjetničke prakse s ciljem pisanja vlastitog Teksta Kulture.

Piesni, slike, divne umjetnosti,
Veleliepje mermer spomenika,
Kim se tminam otimaju djela
Kroz sve vieke slavna i velika;
I sve ino, čim duhove vérle
Prodičiti rade ruke umérle:

Ti bi one dike, sveti mužu!
-Koja glasno svud raznosi cienu
Tvojih dielah i vérline Tvoje
Jedva slabu odavalo sjenu;
Ne u prahu zemnih spomenika,
Već u sércih živi Tvoja slika. (Jurković 1859)

Kako bi se razumjela ta „Slika“ koju se konstruira različitim polimedijskim sredstvima trebalo se posvetiti semiološkom statusu lika (slike, odnosno znaka) biskupa Strossmayera. Jedna od temeljnih hipoteza ove disertacije jest da prigodnice služe, među ostalim funkcijama, i za oblikovanje *lika* Josipa Jurja Strossmayera, kojim se *komunicira* unutar matične Kulture, ali i s drugim kulturama s kojima je dolazio u doticaj.

Biskup Josip Juraj Strossmayer upisuje se posvetnim natpisom na ulazu u svoju stolnu crkvu kao *transmetaprojekcijski medijski subjekt* (Jukić 2013: 344). Cjeloviti posvetni natpis na ulazu u katedralu glasi:

SLAVI BOŽJOJ.
JEDINSTVU CRKAVA.
SLOGI I LJUBAVI NARODA SVOGA.
POSVETIO J. J. STROSSMAYER
GODINE 1866 POČEO - GODINE 1882 – DOČEO

Navedeni je natpis *peritekst* (Buljubašić Srb 2021) arhitekturnog teksta – katedrale, a subjekt u posveti *transsubjektna je instanca* – medij transponiranja arhitekturnog teksta u tekst kulture. Jukić (2013: 344) *definira transmetaprojekcijski medijski subjekt* kao „transsubjektnu instancu čija je strukturna pojavnost (pod)medij projekcije drugomedijskih struktura, odnosno, na recepcijskoj razini, indikator višekodnosti te interkodnosti matičnoga medija“ Takav se subjekt pronalazi u posvetnom natpisu, *peritekstu* katedrale, koji svojom strukturom jasno naznačava poziciju koju Strossmayer objavljuje upravo ovakvim, pomno složenim *peritekstom*. Čin je posvećivanja uvijek performativan jer „sam po sebi čini ono što bi trebao opisati“ (Genette 1997a: 134, a citirano u Buljubašić Srb 2021). Posveta „objavljuje odnos, bilo intelektualni ili osobni, stvarni ili simbolički, i taj proglas je uvijek u službi djela, kao razlog za unaprjeđivanje položaja djela ili kao tema za komentiranje“ (Buljubašić Srb 2021). Strossmayerova *autoposveta* vlastitom arhitekturalnom tekstu (djelu), daje se tumačiti ukupnim Strossmayerovim pisanjem kulture, koje implicira upravo ovakav natpis, koji nije samo posveta Strossmayerovoj stolnoj crkvi već ukupnom tekstu kulture koji je oblikovao. Ovakav način autoposvećivanja nije neobičan, pa Genette (1997) bilježi kako se od sredine 19. stoljeća pojavljuje ovakav tip *periteksta*, u kojem se autor posvete „ne obraća kraljevima ili onima na uzvišenim mjestima zato što prezire veličinu, već zato što ju sam posjeduje. Izvodeći svoj autoritet od Boga, može posvetiti samo Njemu – ili Njoj, Božjoj najdostojnijoj emanaciji.“ (Genette 1997: 123, citirano u Buljubašić Srb 2021)

Pišući o ovom natpisu većina ga autora ne citira cjelovito, već samo prva tri reda posvete, dok donja dva reda, najčešće izostavljaju kao manje bitna, ili nebitna, puki obavijesni podatak o posvetitelju katedrale i godinama početka i dočetka gradnje, što je pristup, koji umanjuje funkciju *periteksta* te dovodi do njegova pogrešnoga, selektivnoga tumačenja. Upravo je upisanost subjekta u posvetni natpis te informacija o godinama koje su kreativno utrošene da se Djelo (Tekst) koje se posvećuje dovrši i „preda“ adresatima – Bogu i Narodu, u svečanom činu posvećenja 1. listopada 1882., omogućava adekvatne zaključke. Naime, Jukić (2013: 345) ističe kako se *transmetaprojekcijski medijski subjekt* „formira kao strukturni dio teksta, koji koristi organizacijske principe ili subjektne identitetne obrasce drugih medija te njegova verbalna, gramatička ili slikovna objava imaju status oznake medija pomoću koje se izvodi (inter)

medijsko kodiranje“. Tome u prilog ide podatak kako je ovaj posvetni tekst oblikovao slikar Ljudevit Seitz te on sadrži upisane i slikovne elemente, odnosno simbole Strossmayerova djelovanja – biskupski grb, dva crvena lava („lav je simbol moći i najviše vlasti, simbol sunca i zlata, prodorne moći svjetlosti i riječi“ (Chevalier i Gheerbrant 1983: 344)) koja se nalaze sa svake strane teksta posvete te florealni ukrasi oko samoga natpisa, koji su upisani dekorativni tekst katedrale, koji je uradio Josip Voltolini (Damjanović 2008). Natpis je *intermedijski kodiran* i to dvostruko: imenom biskupa Strossmayera i njegovim grbom, simbolički prikazuje: „modro slavensko nebo a na njem polumjesec sa zviezdrom danicom – grb pomladjene Ilirije. Na donjoj pako polovici štita na srebrenom polju promalja se pri dnu žarko sunašće ovijeno žitnim klasjem i vinovom lozicom – znamenima žrtve novozavjetne – , a sa sunca koči se zlatni križ, kotva i srce. Time je rekao sve.“ (Cepelić i Pavić 1904: 740) Iako je u natpisu mogao biti izostavljen jedan od dva koda, Strossmayer se dvostrukim intermedijskim kodiranjem pokazuje kao dvostruko imenovani transprojekcijski medijski subjekt, u funkciji vlastitog kulturnog programa. Ponoviti je: ovaj peritekst i ova inter ili transmedijalnost upisana u posvetu – dodatno kodira kao posvetu tekstu Kulture koji je (is)pisao.

4.2. Intermedijsko kodiranje

Takvo se intermedijsko kodiranje izvodi na više mjesta unutar arhitekturnog i likovnog (slikarskog i skulpturalnog) teksta katedrale. Strossmayer se pojavljuje osim kao arhitekturni subjekt i kao skulpturalni i kao slikarski subjekt. Prema Jukić (2013: 222, 141) „u skulpturi je prostor sredstvo semantizacije objekta, (...) u arhitekturi je objekt sredstvo semantizacije prostora“, a slikarski subjekt pokazuje „povratak slici kao iskonskom načinu komunikacije.“ Tekst Strossmayerovog imena u *peritekstu* i njegov grb, zamjenjuju se slikom – likom Strossmayera oblikovanim unutar freske i skulpturalnim likom Strossmayera unutar reljefa nadgrobno spomenika. „Skulpturalni te arhitekturni načini korištenja prostora (...) su relevantna kodna su-polja“ (Jukić 2013: 53). Strossmayer koristi arhitektonski prostor smještanjem vlastitog skulpturanog i slikarskog subjekta u središte freske i u središte reljefa. Strossmayer medijem slike (freske) i reljefa izvodi isti model posvećivanja, kakav je upisan u *peritekst* posvetnoga natpisa katedrale. Čitamo model posvete vlastitom Djelu i Bogu kao jedinom autoritetu koji je dostojan takve posvete: njegov subjekt, koji je upisan u *peritekst* slikovnom objavom izvodi „(inter)medijsko kodiranje“. Spomenute slikovne objave nalaze se u fresci *Ulazak u nebo* Alexandra Maximilliana Seitz i Valdecovom nadgrobno spomeniku Strossmayeru u kriпти katedrale (Ćurić 2015 2021). Obje slikovne objave, oba subjekta, prikazuju Strossmayera kako Bogu posvećuje svoju katedralu. Riječ je o performativnoj gesti *par excellence* u kojoj biskup Strossmayer izvodi javni čin pred zajednicom (zajednicama) koju reprezentira. Ovaj

čin, *raznomedijski*, ili *transmetaprojekcijski*, izvodi se tri puta unutar arhitekturnog teksta katedrale, slijedeći vlastiti trojstveni kulturalni koncept. Ovaj je čin trostruko *posrećen* jer su svi uvjeti zadovoljeni i nemoguće je doći do *nesretnog stjeca* ili do *pogreške* u proceduri. Ta posrećenost ne ostvaruje se samo *peritekstom* i slikovnom objavom, već i strukturalno-arhitekturnim pozicioniranjem *posvetnog* periteksta i slikovnih objava u središte arhitekturnoga teksta. Posvetni je natpis smješten iznad središnjih ulaznih vrata u katedralu; freska *Ulazak u nebo* u središte glavne apside, a nadgrobni spomenik biskupu Strossmayeru, u glavnu apsidu kripte, u središte niza biskupa koji su u kriпти sahranjeni ili će se tamo sahraniti. Može se uočiti i pojava *polimedijalnosti*, koju Jukić (2013: 354) definira kao: „stanje umjetničkoga teksta, teksta kulture, odnosno teksta zbilje, koje označava umnoženost intermedijalnih relacija; rezultat je takve umnoženosti polimedij koji, prema Mišku Šuvakoviću, označava umjetničko djelo nastalo stapanjem pojedinačnih umjetničkih medija, s tim da su medijske strukture koje to djelo čine u odnosu su-djelovanja, grade se i razvijaju gotovo istovremeno kroz kontrapunktsko međudjelovanje“. Ovako strukturiran *polimedij* arhitekturnotekstualnoslikarskoskupturalne posvete zajednički je *peritekst* odnosa „između autora i neke osobe, skupine ili entiteta“ (Genette 1997: 135 citirano u Buljubašić Srb 2021), odnosno između Strossmayera, Naroda, Crkve (Crkava) i Boga. Ovakav oblik posvete nema ekonomsku funkciju, koja se često ističe kao motiv posvećivanja, već je izraz „pokroviteljske, moralne, intelektualne ili estetske potpore“ koju Strossmayer daje svim adresatima nabrojanima u *peritekstu*.

4.3. Status lika biskupa Josipa Jurja Strossmayera

U pristupu liku Josipa Jurja Strossmayera razmatran je na poseban način njegov semiološki status. Kako su prigodnice u prvom redu govorni činovi, a budući da se semiologija bavi „prirodom i ulogom znakova u ljudskoj komunikaciji“ (Barnard 2010), tako se istraživalo i kakav je semiološki status lika (znaka) Josipa Jurja Strossmayera. Istraživanje je provedeno na tragu upita poljske znanstvenice Marije Dąbrowske Partyka (2007: 95) koja upozorava na znanstvenu manjkavost hrvatskog (književnog) „pisanja Strossmayerovog lika“ koje je „već od prvih njegovih realizacija, obilježeno značenjskom i vrijednosnom kategorizacijom prigodnosti, koja se tekstualno ostvaruje između panegirika i karikature“. Tvrdi kako je biskupov lik sustavno smještan prije „u obzorju persuazivnih, ideologiziranih diskursa, nego u horizontu ‘čisto književnih’ poetoloških sustava“. Strossmayerova „‘istinita ličnost’ ostala je jedna od nerazjašnjenih, a do sada – izgleda – i nerješivih, literarnih zadaća hrvatske književnosti i hrvatske književne historiografije.“ (isto.) Smatra kako Strossmayer treba nužno postati „integralni subjekt, kojega prisutnost u književnom djelu efikasno su-kreira egzistencijalno pitanje Gadamerova susreta“, a ne puka književna figura „različitih ideoloških predrasuda.“ U korpusu hrvatske književnosti

jedino je Matoš uspio efikasno nadvladati „ukletu retoričku alternativu koja postojano smješta književne kreacije biskupovog lika u dvodimenzionalni stilistički prostor panegirika i pamfleta“ a više od stotinu godina nakon Matoša „književno se pisanje Strossmayerovog lika nije oslobodilo (...) (post) Šenoinske nekritične lojalnosti prema narodnim svetinjama i pravaške zagriženosti i postmodernističke komercijalnosti.“ (Dąbrowska Partyka 2007: 100-102)

Sličnu tezu o Strossmayeru zastupa i Czerwiński (2007: 73-74) koji smatra kako je Strossmayer „opće mjesto“ hrvatske kulture o kojem nema suglasnosti, i da je važna interpretacija njegovog lika kao „jedna od mnogih mogućnosti njegove recepcije“, ali naglašava kako je raščlamba njegovog lika dinamičan proces i još uvijek „*in statu nascendi*“. Zalaže se za narativni karakter pisanja povijesti kao „stvaranja istina“, odnosno smatra kao se „povijest konstituira na razini diskursa i na planu jezičnih komunikata, koji su rezultat piščevih uvjerenja i ideologija koje zastupaju pojedini autori povijesnih naracija“. A ti autori, većinom imaju uočljiv ambivalentan stav prema Strossmayeru, s uglavnom unaprijed pripremljenim zaključcima, pa on ne uspijeva postati dio „homogene strukture kodirane u naraciju ili kako kaže Stuart Hall, *narration of the nation*“, što je vidljivo iz primjera odabira likova na hrvatskim novčanicama,²⁵³ na kojima Strossmayera nema, a tu su svi ostali oblikovatelji hrvatske kulture i nacije u 19. stoljeću: ban Josip Jelačić, Ivan Mažuranić, iznad svih Ante Starčević, ali i Juraj Dobrila, kojemu je Strossmayer bio mentor i mecena te čiji su kulturni, politički ili pastoralni učinci u svakom pogledu inferiorni Strossmayerovima.

Riješiti „zagonetku“ Strossmayerovog lika nemoguće je učiniti na način kako se to do sada u najvećoj mjeri radilo, pa je nužno pristupiti tekstovima iz drugih perspektiva u kojima se biskup Strossmayer pojavljuje i kao „lik“.

Marin Srakić (1997: 28) tvrdi kako je „zanimljivo da Strossmayer, njegov lik i djelo, nitko nije uzeo za literarni motiv, iako je o njemu objavljeno nekoliko puta više nego o svim ostalim đakovačkim biskupima zajedno.“ Tek je 1993. godine Stjepan Tomaš objavio roman *Zlatousti* u kojemu „reducirano, ali iz zanimljive vizure, pripovijeda život đakovačkog biskupa Strossmayera.“ (Prosperov Novak 1999). Šnajder (2005) u proznom tekstu *Tuga mecene* Strossmayera određuje kao pozitivan lik, utemeljitelja glavnih hrvatskih institucija, ali i tvorca pojma jugoslavenstva: „(...) istodobno konstituiraajući pojam jugoslavenstva koji neće biti protivno hrvatskom identitetu. U takvom tumačenju nasljeđuje još jednog svog učitelja pravaške orijentacije – Matoša“ (Visković 2005: 39). Nakon Tomaša i Šnajdera, Ćurić (2012b, 2016, 2021b) se u nekoliko svojih zbirki priča bavio Strossmayerom kao glavnim i sporednim književnim likom u nizu pripovijesti, promatrajući njegov lik najčešće u odnosu spram referencijalnih likova s kojima je gradio svoj program (Vjekoslav Karas, Alexander Maximillian i Lu-

²⁵³ Odluka o apoenima i osnovnim obilježjima novčanica i kovanog novca kune i lipe (*Narodne novine* 37/1994).

dovico Seitz, Vladimir Solovjov, Vlaho Bukovac, Nikola Tordinac) ili nasuprot njima (Mirko Hrvat, Khuen Hedervary, Iso Kršnjavi).

Kao književni lik u svoje *Balade Petrice Kerempuha* biskupa Strossmayera uvodi Miroslav Krleža (1995: 76-77), pridavši mu negativne karakteristike. Figura Strossmayera kod Krleže je književna figura „ideoloških predrasuda“ (Dąbrowska Partyka 2007: 102). Iz Krležine ideološke vizure biskup je Strossmayer predstavnik privilegirane, eksploatatorske klase, a svako njegovo postignuće, uspjeh, donacija, ima negativnu konotaciju; sve je to hranjenje gladnog naroda „namalovanom Toskanom“ (Krleža 1995: 76), rasipanje nacionalnih resursa u situaciji kada postoje važnije narodne potrebe. Brlek (2017: 131) takav Krležin pristup naziva „dijalektičkim“ i slaže s Marakovićem kako način na koji je prikazan Strossmayer i način na koji je prikazan Starčević služi isključivo tome „da bi se oborio Strossmayer i njegove zasluge za hrvatski narod“.

Strossmayeru se pristupa vrlo često tradicionalnom etičkom kategorizacijom, prema „Aristotelovoj podjeli iz *Pjesničkog umijeća* na likove koji su bolji, lošiji ili isti kao mi“ (Biti 2000: 205). „Srednji“ se tip lika, onaj koji je „isti kao mi“ kod oblikovanja lika Strossmayera ne pojavljuje: Strossmayer je ili bolji, odnosno najbolji od nas ili je loš, najlošiji među nama.

Marin Srakić (2015b: 6-7) zato upozorava kako je pristupanje Strossmayeru unatoč, naizgled značajnim istraživanjima, poglavito za okruglih obljetnica, ostalo „parcijalno, jednostrano, čak i krivo“. Tumači to ponajprije (dnevno)političkim motivima i intelektualnom lijenošću, odnosno činjenicom da je „najveći dio njegove duhovne baštine ostao zakopan kao blago u njivi (usp. Mt 13, 46) ili se čuva kao mrtvi kapital, što ga tek rijetki znanstvenici istražuju“. Strossmayerovom se ostavštinom često manipulira, a napose krivotvori se „njegov odnos prema Rimu (Papi), ili stav o jugoslavenstvu.“ Prema Marinu Srakiću razlog parcijalnih i vrlo selektivnih istraživanja jest činjenica da mnogi njegovi stavovi „nisu bili po volji ni pojedincima ni institucijama. Lakše je bilo prepričavati Strossmayera, nego dopustiti da on i novim generacijama bude nedvosmislenim učiteljem.“ (isto.)

Kod pristupa Strossmayeru kao liku u različitim vrstama tekstova, pa tako i u korpusu prigodnica, dolazimo do problema na koji upozorava Hamon (1999: 434-435), „izbora *povijesnog* lika ili lika koji je dio niza (jedan Rougon ili Macqart), opterećuje narativnu slobodu velikom hipotekom.“ Uvažavajući narav korpusa prigodnica kao primarnog predmeta proučavanja, pristupiti je semiološkom statusu lika Strossmayera (onakvom statusu lika kojim se primarno ostvaruje komunikacija), za koji se zalaže Hamon, te se pita: treba li razlikovati „lik znak (/Napoleon/ zabilježen u rječniku), od lika u neknjiževnom iskazu (Napoleon) i njegovi substituti u razgovornom jeziku, u povijesnom priručniku ili novinskom članku) od lika u književnom iskazu (/Napoleon/ u Tolstojevom Ratu i miru)?“ Pristup Strossmayeru iz ove vizure pokazuje

svu kompleksnost predmeta, ali još više kompleksnost povijesnih i političkih odnosa u kojima se mijenjao i još se mijenja odnos prema Strossmayeru, ponajviše kao „liku u neknjiževnom izrazu“, dok je kao „lik-znak“ i „lik u književnom izrazu“ imao, odnosno ima, relativno stabilnu i trajnu semantiku.

4.3.1. Lik-znak

Strossmayer je zastupljen u svim relevantnim hrvatskim enciklopedijama i leksikonima te u mnogim svjetskim enciklopedijama, koje se uglavnom prema Hamonu (1999: 435, 455) referiraju na „institucionalizirano znanje“ o Strossmayeru. U rječnicima, leksikonima, enciklopedijama, „raspoložemo denominacijama i tražimo definicije“ Postoji propisana žanrovska disciplina koja poštuje provjerljive podatke koji, prezentirani u zgusnutom obliku, daju u konačnici pozitivnu sliku Strossmayerovog lika čak i kada se pojedini segmenti njegovog djelovanja različito tumače ili procjenjuju od političkih odnosa vremena u kojem se prezentiraju. U različitim povijesnim razdobljima pristup se u određenoj mjeri mijenjao u skladu s mijenama ideologija, ali ne toliko da bi narušio osnovnu semantiku. Ona je zacrtana u jednom od prvih znanstvenih pokušaja valorizacije ukupne hrvatske povijesti i znamenitih i zaslužnih Hrvata (Horvat 1925: 89-249) u kojoj biskup Strossmayer dobiva članak od šezdeset redaka i reprodukciju reljefa koji je izradio Rudolf Valdec. Isti broj redaka zaslužili su Ante Starčević, Ljudevit Gaj, Ivan Mažuranić dok je Jelačić zaslužio samo četrdeset redaka. Horvat iznosi temeljne biografske podatke, podatke o školovanju, profesionalnu karijeru svećenika i biskupa, političko djelovanje, te posebno graditeljske i mecenatske aktivnosti koje zauzimaju više od polovice redaka u članku. Od Horvata do danas, lik-znak Strossmayera bit će obilježen kao trajno pozitivnim figurom mecene te figurom govornika jer „u tuđini bijaše Strossmayer poznat i štovan radi svojih govora na vat. crkv. saboru gd. 1869. i 1870.“ Sekundarna je, za Horvata, njegova djelatnost na crkvenom jedinstvu te izniman međunarodni ugled. Politička aktivnost ocjenjuje se kao neuspješna, a figura Strossmayera kao biskupa je podređena mecenatskoj, govorničkoj i graditeljskoj. Kao što tvrdi Dąbrowska Partyka (2007: 95), biskupov lik je sustavno smještan „u obzorju persuazivnih, ideologiziranih diskursa“ pa se manje ili više suptilno, pokušavalo komunicirati racionalnim sredstvima (podacima iz Strossmayerovog života) kako bi se djelovalo na prosudbe, stavove i vjerovanja pojedinaca, u skladu s definicijom persuazije. Zaključiti je kako su na temelju istovjetnih podataka o „liku-znaku“ biskupa Strossmayera izvođeni potpuno suprotni zaključci, što u konačnici potvrđuje kako persuazija zavisi ne samo od racionalnih već i od iracionalnih čimbenika, kojima se pristupalo liku Strossmayera.²⁵⁴ Oprimjeriti je to s

²⁵⁴ *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. 2021. Persuazija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=47751>. (15. 1. 2021.)

dva leksikografska članka nastala u Hrvatskoj nakon osamostaljenja autora Kovačeca (1996) i Szabo (1997), u kojima se Strossmayerov odnos prema Monarhiji i prema politici crkvenog jedinstva i jedinstva južnih Slavena prikazuje u potpunoj suprotnosti:

Vodio je oportunističku politiku prema Beču. (Kovačec 1996: 947)

Svoju političku koncepciju izgradio je na dubokom nepovjerenju prema Beču i Pešti. (Szabo 1997: 488)

Njegova ideja da se vjerskim jedinstvom (katoličanstvo-pravoslavlje) stvori južnosl. nar. jedinstvo, zlorabila se u Austro-Ugarskoj, a u kraljevskoj i komunističkoj velikosrp. Jugoslaviji i dale porazne plodove. (Kovačec 1996: 947)

Ideja pomirenja pravoslavlja i katoličanstva bitna je komponenta njegove slav. i jugoslav. koncepcije. Kao apostolski vikar za Srbiju (1851-96, kada se sam zahvalio) održavao je i stanovite veze sa srpskom vladom. (Szabo 1997: 488)

Pristupi Strossmayeru pokazuju pragmatičnu funkciju ovakvog prezentiranja građe od strane urednika ovakvih izdanja i autora članaka, koji ne zavise od suvremenih znanstvenih i stručnih čitanja pojedinih njegovih učinaka ili stavova: iz istog i provjerljivog izvode se suprotni zaključci koji imaju pragmatičnu funkciju.²⁵⁵ Krleža (2016) u *Marginalijama*, zahtijeva preradu članka o Strossmayeru, skraćivanje sa 100 na 70 redaka te unošenje negativnih ocjena o njegovom političkom djelovanju i učincima tih politika, ali čak ni takvi zahvati ne mogu bitnije narušiti stabilnu semantiku Strossmayera, kao „lik-znaka“. Svaki pristup Strossmayeru u hrvatskim biografskim leksikonima i sličnim publikacijama uvijek zahtijeva jasnu faktografiju, koja sama za sebe, izdvojena od svakog ideološkog tumačenja, dovoljno govori o važnosti i dosezima onoga što je ostvario.

Strane enciklopedije pristupaju Strossmayeru iz manje pragmatičnih pozicija. *Encyclopedia Britannica* ga prvenstveno određuje kao biskupa, političara – vođu narodnog preporoda, utemeljitelja institucija, vođu opozicije na Vatikanskom saboru koji se suprotstavlja dogmi o nezabludivosti pape. Naglašava se njegovo zalaganje za crkveno jedinstvo. Figura je mecene tek sekundarna:

Joseph George Strossmayer, srpskohrvatski Josip Juraj Štrossmajer, (rođen 4. veljače 1815. U Osijeku, Slavonija - umro 8. travnja 1905. u Đakovo), hrvatski rimokatolički biskup koji je nadahnuo i vodio Narodnu stranku koja je bila posvećena razvoju snažnog jugoslavenkog nacionalističkog pokreta. Zaređen 1838. godine, Strossmayer je postao predavač teologije u Beču i kapelan austrijskog cara. 1850. postavljen je u Đakovu, za biskupa Bosne i Srijema. Kao čvrst domoljub, Strossmayer je potaknuo rast slavenskog nacionalizma u Hrvatskoj-Slavoniji, Dalmaciji među Slovencima južne Austrije. Nakon što je pomogao hr-

²⁵⁵ Strossmayer je iza sebe ostavio golemu građu sastavljenu od niza vlastitih radova i članaka, obimnu korespondenciju, a njegovo je javno djelovanje opširno dokumentirano.

vatskom političkom i vojnom vođi Josipu Jelačiću u kampanji protiv Mađarske (1848–49), Strossmayer je kasnije postao priznati vođa oporbe mađarskoj prevlasti i uplitanju u hrvatske nacionalne interese. Bio je član Hrvatskog sabora (zakonodavne skupštine) od 1860. do 1873. Osim što je bio najistaknutiji osnivač novog sveučilišta, Jugoslavenske akademije, 1876., pomogao je reorganizirati cijeli obrazovni sustav Dalmacije i Hrvatske-Slavonije. Strossmayer je sagradio biskupsku palaču²⁵⁶ i katedralu u Đakovu, osnovao sjemenište za bosanske Hrvate, poklonio galeriju vrijednih slika Jugoslavenskoj akademiji i objavio niz zbirki nacionalnih pjesama i priča. Također podigao je samostane, škole i knjižnice. Strossmayer je pomogao povjesničaru i kanoniku Augustinu Theineru, tadašnjem knjižničaru u Vatikanu, da sastavi svoju *Vetera Monumenta Slavorum Meridionalium Historiam Illustrantia* (1863.): ‘Drevni dokazi koji ilustriraju povijest južnih Slavena’). Na Prvom vatikanskom saboru (1869–70) bio je vodeći protivnik papinske nepogrešivosti. Također je surađivao s ruskim ekumenistom Vladimirom Sergejevičem Solovjovom na ponovnom okupljanju rimokatoličke i ruske pravoslavne crkve.

Temeljna je razlika uvijek u selekciji i interpretaciji činjenica koje se upisuju u enciklopedijsku ili leksikonsku natuknicu, ali bez obzira na intencije autora natuknice, premise uvrštene u diskurs oblikuju lik relativno stabilne semantike, nezavisno od toga koja se figura biskupa Strossmayera, u kojem kontekstu želi istaknuti. Samo nabranje najvažnijih učinaka, crkvenog, političkog i kulturnog kapitala koji je ostvario, relevantnost komunikacije s najvažnijim osobama svoga vremena opravdavaju enciklopedijski zaključak kako je bio „jedan od najistaknutijih ljudi svoga doba.“ (Szabo 1997: 488).

4.3.2. Lik u neknjiževnom iskazu

Promotri li se Strossmayer kao „lik u neknjiževnom iskazu“ dolazi se do još kompleksnije situacije u kojoj se relativno stabilna semantika gubi te se upućuje na znak s „lebdećim sadržajem, koji dobiva smisao tek u odnosu na konkretnu situaciju diskursa (hic et nunc) u odnosu na povijesni čin govora koji određuje suvremenost njegovih sastavljača (ja/ti/ovdje/sutra/ovo).“ (Hamon 1999: 435) Srakić (1997, 2013) se u više navrata bavi likom Strossmayera u neknjiževnom izrazu, konstatiravši kako sadržaj *lebdi* od „prihvaćanja do odbijanja (Srakić 1997: 15).“ Razlozi su prihvaćanja jasni, među ostalim, definirani su i kroz korpus prigodnica, dok o razlozima odbijanja Srakić (2013: 75) zaključuje:

Njegov život i djelo valja promatrati kroz zamršene društveno-povijesne procese, napose proces oblikovanja hrvatske nacionalne svijesti Josip Juraj Strossmayer reagirao je neposredno, često žestoko, reakcije pred drugima nije tajio, štoviše, on ih je bilježio i objavljivao i u svojim poslanicama i u korespondenciji i u bilješcima na poleđini primljenih dopisa

²⁵⁶ Netočan podatak. Biskupska palača, odnosno Biskupski ili Nadbiskupski dvor, kako se uobičajeno naziva, sagrađen je tijekom 18. i početkom 19. stoljeća u baroknom stilu. Gradili su ga biskupi Josip Antun Čolnić, Petar Bakić i Matej Franjo Krtica u 18. st. te biskup Emerik Raffay u 19. st. (usp. Čurić, 2014).

Te su bilješke u raznim zgodama fragmentarno objavljivane i komentirane. Obavljena je obilna analiza, a nipošto znanstvena sinteza. Njegovoj osobi pristupalo se s mnogo emocija i za vrijeme života i kasnije u brojnim prigodama. Ferdo Šišić (1933: 7-8) dobro primjećuje: ‘Strossmayer je bio veoma impulzivne naravi i pravi fanatik svoje vjere i uvjerenja. Odatle onda i to, da se u momentu znao često i suviše raspaliti i napisati štošta, što nikad nije moglo da bude bez prigovora. To se naročito tiče nekih ličnosti, pa čak i njegovih intimnih prijatelja, a onda različitih političkih protivnika i ljudi drugog uvjerenja. Takvi su podaci za poznavanje psihe Strossmayera i za karakteristiku njegova momentalnog raspoloženja od velikog značaja. Izostaviti ih ‘ad usum delphini’, značilo bi falsifikovati ‘pravoga’ Strossmayera. Ali sasvim je nehistorijski i nekorektno i to, kad se takove Strossmayerove izjave, izrečene u afektu i ‘u intimnim pismima’, iskorišćuju u jednostrane polemičke svrhe, a sve pod zaštitom Strossmayerova autoriteta i sa svrhom i tendencijama, s kojima se Strossmayer nikad niti je slagao, niti bi se ikad složio. Treba dakle njegove misli uzimati sa čisto naučnoga gledišta, a ne iskorištavati ih u privremene političke i druge ciljeve.

Uvidom u iznimno bogatu aktualnu produkciju stručnih i znanstvenih radova iz različitih područja te novinskih članaka i internetskih tekstova koji govore o Strossmayeru ili ga se parcijalno dotiču, posebno umnoženih u drugom desetljeću 21. stoljeća, vidljivo je kako autori ostaju na pozicijama koje kritizira Srakić: lik Strossmayera u neknjiževnom iskazu promatra se parcijalno, oblikuje se zavisno od „konkretne situacije diskursa“, koristeći „elemente s promjenjivim referencijama (deictiques).“ (Hamon 1999: 435) Različito mu pristupaju i recentne povijesti hrvatske književnosti. Dok je kod Jelčića njegova uloga izrazito pozitivna (Jelčić 1997: 129, 133, 387), kod Prosperova Novaka (2003: 211) Strossmayer postoji jedino kao figura neprisutnosti, a spominje ga se uzgredno, i vrlo negativno, u okviru Kvaternikove karakteristike kao „nostalgičnog postilirca, filoautrijanca i katoličkog propagandista“.

Lik Strossmayera često se koristi kako bi se nešto opovrglo ili dokazalo, kao spojnicu, ne dozvoljava mu se izlazak iz okvira zadanih kontekstom i vremenom u kojem mu se pristupa, određeni učinci njegova rada se zanemaruju, pa čak i njegove kategoričke izjave o određenim pitanjima ako ne odgovaraju kontekstu koji se želi oblikovati, odnosno učinku koji se izaziva pojedinim tekstovima ili zbornicima znanstvenih ili stručnih radova.

Kada se Strossmayera, s obzirom na njegovo skromno podrijetlo i perspektive takvog podrijetla u odnosu na ostvarene učinke, ne može primjereno protumačiti, pristupa se konstruktivima koji dodatno izlaze iz okvira referencijalnog lika, zadanog poznatom semantikom. Krleža (2013: 196), pristupajući Strossmayeru u svojim razgovorima s Enesom Čengićem, konfabulira činjenice o Strossmayerovom rođenju, stvara novi kontekst u kojem Strossmayerovi dosezi nisu samo, ili nisu uopće, plod njegovih sposobnosti i zasluga već slučaja rođenja:

Strossmayer, kao dijete jedne služavke koja se udaje za Švabu, ide u školu normalno, a onda ga šalju u Rim gdje završava Germanicum (...) To navodi na pretpostavku da

je sin slavonskoga grofa, jer je inače nemoguće zamisliti seljačko dijete, dijete neke sluškinje da ga netko uzme i pošalje u Rim, a zatim da ga po vezama postavi u Beču za dvorskog kapelana i jednog od trojice direktora Augustineuma.

Krležin pristup, s obiljem netočnih činjenica, zapravo je paradigmatički pristup liku biskupa Strossmayera u neknjiževnom izrazu. Ako se ne mogu izbjeći provjerljive činjenice iz Strossmayerovog života, onda se one iskrivljuju i prilagođavaju „konkretnoj situaciji diskursa“ ili se „nelegitimno čitaju“ (Lujanović 2020). Krleža tumači Strossmayerove dosege podrijetlom i vezama, negirajući svoja vlastita marksistička stajališta o jednakim sposobnostima svakoga čovjeka bez obzira na podrijetlo, narodnost ili spol, pripisujući mu nepostojeće grofovsko podrijetlo. Strossmayerovo podrijetlo nije upitno, a osim toga on nikada nije studirao u Rimu, već u Đakovu, Pešti i Beču i sretna je okolnost što se Krleža Strossmayerom kao „velikom temom (...) nije uspio pozabaviti“ (Krleža 2013: 197) jer je njegova nakana, očito, bila u potpunoj suprotnosti s autorima korpusa prigodnica, ali i s podacima iz Strossmayerova života, koji su iscrpno dokumentirani i dostupni te obimnom arhivskom građom koja je također dostupna istraživačima. Još je radikalniji pristup Josipa Horvata, koji u svojoj knjizi *Povijest i kultura Hrvata kroz 1000 godina* izvodi potpunu dekonstrukciju života i rada biskupa Josipa Jurja Strossmayera te tvrdi kako je biskup: „(…) površan poznavatelj umjetnosti (...) slabo cijenjeni političar‘ te čovjek čijem mecenatstvu ‘nisu uvijek vidljiva prava shvaćanja narodnih potreba. Po cijelom svom odgoju i načinu života on nije uspio do njih proniknuti.’“ (citirano u Ćurić 2010: 3)

Czerwiński (2007: 73) je pristupio analizi lika i ideja Josipa Jurja Strossmayera u diskursima suvremene hrvatske historiografije te postavio, u načelu retoričko pitanje: je li biskup Strossmayer bitna osoba u hrvatskoj povijesti te kako je njegov lik zastupljen u hrvatskoj historiografiji? Istraživanjem tri recentne historiografske monografije hrvatske povijesti (Pavličević 1994; Bilandžić 1999; Goldstein 2003) „popularnog tipa“ ostao je „zbunjen“ slabom frekvencijom njegove zastupljenosti u razmatranim monografijama. Na temelju istraživanja zaključio je:

(...) lik biskupa Josipa Jurja Strossmayera, zbog njegove naklonosti prema ujedinjenju južnih Slavena ima različitu recepciju u hrvatskoj suvremenoj historiografiji (...) svi autori, svaki od njih na drugi način, pokušavaju ‘kroatizirati’ biskupovo djelovanje, no interpretacija njegovog lika je veoma dinamičan proces i još uvijek ‘in statu nascendi’ (Czerwiński 2007: 85-86).

Dvjestota obljetnica Strossmayerova rođenja, 2015. godina, urodila je s nizom znanstvenih skupova u Hrvatskoj i inozemstvu i pratećim zbornicima stručnih i znanstvenih radova, u kojima je prevladao pozitivan pristup i „kroatocentrično“ tumačenje njegovog djelovanja (Czerwiński 2007: 76). Strani autori s više naklonosti pristupaju Strossmayeru pa ga određuju kao jednu „od najznačajnijih ličnosti devetnaeststoljetne Europe (...) koji je svesrdno branio

hrvatske nacionalne interese, ali je uz to izražavao i duboko razumijevanje te istinito poštovanje prema Drugome“ (Czerwiński i Dabrowska-Partyka: 2007: 9-10). Lik Strossmayera ovdje je „lik Europljanina koji je gledao dalje i šire nego većina njegovih suvremenika (...) čovjek dijaloga (...) suvremene aktualnosti mnogih njegovih ideja.“ Njegov je lik promatrati izvan „tjesnih okvira vlastite povijesne traume (...)“, a u onom što se i dalje drži najspornijim, jugoslavenstvu, iščitati je „europsko, moderno hrvatstvo“, a u njegovoj „ekleziologiji pronaći klicu suvremenog ekumenizma.“ Liku Strossmayera pristupa se sve više s kulturoloških pozicija. Zvonko Kovač (2007) nudi model kako razriješiti, pokazalo se to i kod Czerwińskog (2007), temeljno sporno pitanje - jugoslavenstva, koje je sam Strossmayer, doduše, jasno razriješio u monografiji o njemu koju su sastavili njegovi najbliži suradnici (Cepelić i Pavić 1904), ali se njegovom liku u neknjiževnom iskazu nije dopuštao razvoj, mogućnost analize vlastitih postupaka te sinteze, već su se iz dugotrajne javne djelatnosti – od sredine četrdesetih godina 19. stoljeća do početka 20. stoljeća, uzimali segmenti koji idu u prilog određenim projektiranim figurama Strossmayera, koje su funkcionirale kao potreba konteksta u kojem su takve figure oblikovane. Zvonko Kovač (2007: 226), dakle, u tumačenje Strossmayerova lika uvodi antropološki pojam *interkulturalnost*²⁵⁷, koji smatra temeljnom karakteristikom Strossmayerovog lika, odnosno drži je njegovom „mudrosti“ u kojoj je znao „odijeliti borbu za cjelovitost zemlje, suverenitet naroda od zagovaranja suživota vjera, jezika i naroda, njegove svekolike interkulturalnosti, kao zaloga demokratske Hrvatske.“

4.3.3. Lik u književnom iskazu

Ako je prigodnicama pristupiti primarno kao govornim činovima s *posredničkom ulogom*, odnosno jezičnim tvorevinama koje „ne mogu ostvariti svoje značenje samostalno, odnosno neovisno o (prostorno-vremenskim, društvenim, psihologijskim, ideologijskim) okolnostima u kojima se stvaraju i razumijevaju ili o subjektima koji to čine“ (Biti 2000: 301), valja uvažiti kontekst u kojem nastaju i u kojima se oblikuje Strossmayerov *lik u književnom iskazu* iako bismo na prvi pogled mogli razdvojiti pisanje lika Strossmayera u različitim proznim tekstovima, od pristupa u *performativu* prigodnica. Međutim, iz analize se zaključuje kako je pristup Strossmayerovom liku u oba slučaja gotovo u pravilu pragmatičan: jezik u govoru i tekstu „postaje oblikom činjenja ili djelovanja.“ (isto.)

Iako u pristupu Strossmayeru kao liku u književnom iskazu, u korpusu prigodnica, također imamo prisutnu dihotomiju, naglašenu paradigmatički kroz *pogrdnice*, prigodne pjesme podrugljivog sadržaja, te književne aluzije ili konstrukte u određenim pjesničkim i proznim

²⁵⁷ Interkulturalnost označava sposobnost poštovanja ljudi različitih kultura i postizanja dijaloga aktivnom razmjenom iskustva. Dostupno na: <http://struna.ihjj.hr/naziv/interkulturalnost/24673/> (15.3.2021.)

djelima, koje mu upućuju politički (ideološki) protivnici, i ovdje ga je uvrstiti u semiološku kategoriju *referencijalnih, povijesnih likova*.

Likove u ovoj kategoriji karakterizira „puni i čvrsti smisao, koji određena kultura učvrstila kao uloge, programe i stereotipe i njihova čitljivost izravno ovisi o stupnju čitateljeva sudjelovanja u toj kulturi (moraju biti naučeni i prepoznatljivi).“ (Hamon 1999: 436) U korpusu prigodnica, ali i u proznim tekstovima (Gjalski 1887; Kosor 1990; Tomaš 1993; Šnajder 2005; Ćurić 2012, 2016, 2021), dramskim tekstovima (Tomaš 1995) lik Strossmayera služi „prvenstveno kao referencijalni ‘okvir’ koji upućuje na veliki Tekst ideologije, klišeja ili kulture: on će jamčiti, dakle, ono što Barthes zove na jednom mjestu ‘učinkom realnog’.“ (Hamon 1999: 436) Literarnu sudbinu Strossmayerovog lika Dabrowska-Partyka (2007: 100-102) smatra „paradoksalnom“ te ga doživljava kao „književnu figuru različitih ideoloških predrasuda“. Oprimjeruje svoj zaključak komparativnom analizom lika Strossmayera koji se pojavljuje u književnim djelima Kovačića, Gjalskog, Krleže, Tomaša i Matoša. Matoš je, ističe, sačinio najvažniju „konstrukciju Strossmayerovog lika iz cijelog niza jednoznačnih i jednoznačno procjenjujućih književnih karakteristika koje su postale njegova sudbina u okviru hrvatske književnosti“. Za razliku od ostalih autora kojima pristupa, koji se ne mogu odvojiti od ideoloških matrica u koje se upisuju (Kovačić u pravašku, Gjalski u narodnjačku, Krleža u marksističku) pa od toga i zavisi konačna figura Strossmayera kojom slijede poetološku liniju između panegirika i pamfleta, kod Matoša Strossmayer postaje „literarni junak koji od nas traži ne samo da bude ‘čitan’ nego i ‘doživljava’, što ga čini autentičnim predmetom čitateljeva angažmana i pažnje, uspostavlja jući time Gadamerovo *obzorje susreta*.“

Kod ostalih razmatranih autora antiteza koja kreira strukturu Strossmayerovog lika ne postoji pa ni u novopovijesnom Tomaševom romanu, koji je „još jedna naracija o hrvatskim velikanima“ te alegorijski odgovor na stanje ugroženosti i političke nesigurnosti koje je u Hrvatskoj obilježavalo početak devedesetih godina XX. stoljeća“ (Dabrowska-Partyka 2007: 102). U Tomaševoj drami *Zlatousti. Tužni dom hrvatski* (1995), koja je dramatizirani roman *Zlatousti*, pozicija Strossmayera kao subjekta mijenja se iz „slabog lika novopovijesnog romana u jaki lik drame, koji svojim djelovanjem i značajem zaslužuje mjesto u povijesti.“ (Žeravica 2016: 542) Strossmayer se ovdje pojavljuje u svojevrsnom monumentalističkom tumačenju povijesti kao „uzorit model i u ćudorednom i u nacionalnom i u političkom smislu i u identifikaciji“ (Milanja 1994: 1078). Dramski je lik Strossmayera „snažna povijesna ličnost“ (Žeravica 2016: 542-543), prikazana kroz dijaloške konfrontacije s drugim referencijalnim, povijesnim likovima, koji zadržavaju očekivanu semantiku. Likovi se, pa tako ni onaj Strossmayerov, ne razvijaju, već služe autoru da izdvoji povijesne obrasce koji se ponavljaju kako bi dramom „jačao za-

jednicu“, koja se nalazi u složenim političkim, odnosno ratnim, prilikama jer drame nastaju u vrijeme Domovinskog rata.

Izvan korpusa prigodnica, Strossmayerov lik zadobiva „stanovite originalne narativne funkcionalnosti“ koje ipak ne izlaze iz referencijalnog okvira, odnosno, uvode se neki novi modeli u tumačenje Strossmayerovog lika. Oprimjeriti je to proznim tekstom Janka Kosora (1990) u kojem svoj kratkotrajni boravak u Đakovu, gdje je radio kao pisar u kancelariji odvjetnika i Strossmayerovog prigodničara Gjura Kovačevića (Ćurić 2007) tumači kao „unutarnji, mistični poziv Strossmayera i njegovog doma prvostolne crkve“ (Kosor 1990). Strossmayerov lik po-prima dimenzije izvan okvira „ime/položaj/značaj/funkcija/djela“, dobiva fantastična obilježja, on je „neki mistični labud iz viših sfera.“ Strossmayer u njegovoj interpretaciji postaje *nadčovjek*: „Njegova velika hipnoza još uvijek slavno traje na narode.“ Kako se Strossmayerov lik ne može, po Kosoru, protumačiti racionalnim objašnjenjima, on poseže za fantastikom koja je, prema Žmegaču (2021) „posljedica nerješivosti“. Kosor (1990) definira Strossmayera figurom koja se ne može objasniti racionalnom argumentacijom, pa se odlučuje na model koji „Todorov tumači na sljedeći način: Pojavljuje li se u tekstu nešto što je u zbiljskom svijetu nezamislivo, bajkovit ili okultan fenomen, postoje u shvaćanju djela dvije mogućnosti. ‘Ili se radi o prividu, dakle o proizvodu mašte, a to znači da se prirodne zakonitosti ne ukidaju; ili čudo zaista postoji.’ U tom drugom slučaju u stvarnosti postoje sile koje su nam nepoznate.“ (Žmegač, 2021) Kosor, dakle, izvodi figuru Strossmayera u fantastičnom ključu jer je ne može objasniti argumentima elementarne logike, budući da je za njega Strossmayer: „sudionik kreatorski među mističnim silama što vladaju i kreću vasionom nesvjesno, podsvjesno, nadsvjesno... atom svemoći, svevladanja (...)“. (Kosor 1990)

Označitelju lika, koji predstavlja lik na „sceni teksta“ ili skupu raspršenih oznaka koje nazivamo „etiketom“, Kosor dodaje obilježje neracionalnog, podsvjesnog, mističnog, fantastičnog, ali u konačnici ne izlazi iz ukupnih konotacija referencijalnoga lika, odnosno „etikete“, skupa raspršenih oznaka, koje su određene estetskim izborom autora pa lik možemo definirati i kao „sustav uređenih ekvivalencija koji jamči čitljivost teksta“ (Hamon 1999: 455), što se odnosi i na lik biskupa Josipa Jurja Strossmayera, čak i kada se, u nemoći da se njegov lik racionalno protumači s obzirom na ostvarene učinke poseže za konstruktima ili ga se tumači u fantastičnom ključu.

Korpus prigodnica pristupa liku-znaku biskupa Strossmayera kao referencijalnom komunikacijskom sredstvu, koji ima pragmatičnu funkciju o čemu će se izlagati u narednom poglavlju.

4.3.4. Lik-znak biskupa Strossmayera u korpusu prigodnica

Kroz korpus prigodnica biskup je Strossmayer upisan u tekst Kulture kao lik, ali i kao pisac te Kulture, konstruktor onoga što je bila i što je danas ta Kultura. U korpusu je prigodnica „automatski naznačen“ (Hamon 1999: 436) i autori ne odstupaju od glavnih naznaka karakterizacije njegovog lika. Čak i kad je pristup negativan, u *pogrdnicama*, zadržava se referencijalnost lika, njegova uloga ostaje nepromijenjena, kontekst je isti, postignuća su ista, mijenjaju se samo konotacije učinaka, odnosno implikature koje nastaju kršenjem maksima uspješne konverzacije, kako ih definira Grice (citirano u Biti 2000: 183). Kod pravaških autora sva biskupova djela poprimaju negativnu konotaciju – njegov je lik tek figura narodnog izdajnika, a svi su njegovi učinci iz častohleplja ili iz gramzivosti. Tako stvorene implikature nisu ostvarivale učinak koji su željeli postići govornici pogrdnica već je zajednica prema njima provodila sankcije koje predviđa Grice: „nerazumijavanje, porugu, ostalih sudionika, pa čak i isključivanje prekršitelja iz zajednice.“

Biskup je Strossmayer u prigodnicama koje mu upućuju pripadnici Strossmayerova kulturnog kruga kodiran kao: „poslanik Boga, pastir, vladika, dika, genij Hrvata, genij prosvjete, genij-um, glas male, prezrene Hrvatske, mironosac, narodni ljubimac, slutnik i vjesnik novoga, polubog - prorok svoga stada, sin domovine, sin naše zemlje, otac, sin i duh domovine, blagotvorac, naša slava, začetnik Hrvatskog sveučilišta, branitelj našeg svijeta, zvijezda presjajna, rodoljub, mecena, hrvatske majke jedinac, prvi sin domovine, roda Dioskur, svijetla zraka, div, utješnik roda svoga, dobrotvor, dobri otac, hrvatskog rada nada, vječiti uzor... (Ćurić 2019a) već je “izdajica, blago²⁵⁸, denuncijant, slijepo oruđe Kamarile, praktičnik, lažitorba, najžešći neprijatelj Hrvatske, Magjarolac, muftija (...)” (Turkalj 1999).

Kao semiološki se koncept lik, prema Hamonu (1999: 438-439) definira kao „neka vrsta dvostrukog morfema, migracijskog morfema koji se očituje kao *isprekidani označitelj* (određeni broj oznaka), upućujući na *isprekidano označeno* („smisao“ ili „vrijednost“ lika): definirat će ga, dakle, *splet odnosa* sličnosti, hijerarhije i reda, koji na razini označenog i označitelja, sukcesivno sklapa ugovor s drugim likovima i elementima djela i to u bliskom i udaljenom kontekstu“. Prigodnice kao specifičan žanr, ostvaruju lik Strossmayera kao „suradnju učinaka konteksta (osobito semantičkih intertekstualnih odnosa) i memorizacije i rekonstrukcije koje izvodi čitatelj (slušatelj op.a.)“. Strossmayerov lik ne oblikuje se samo govornim činom (tekstom) već i kontekstom prigode, kontekstom ukupnog korpusa prigodnica upućenih njemu, ali i kontekstom korpusa prigodnica kao žanra. Tako, kada se pristupa liku-znaku biskupa Strossmayera u korpusu prigodnica, uz pitanje o *označenom lika*, na umu valja imati kako je on *referencijalni*

²⁵⁸ U smislu stoke, domaćih životinja.

lik i da se njegova pojava u djelu čini „vrlo predvidljivom, u mjeri u kojoj tu ulogu u glavnim crtama već određuje prethodna, već napisana Povijest“. Međutim, smatra se da takva „relativna nepomičnost imena i od povijesti uspostavljena ‘uloga’ lika“ ne sprječava postojanje „stanovite originalne narativne funkcionalnosti u djelu“. Kontekst u kojem se oblikuje lik možemo proširiti na „sav tekst Povijesti i Kulture.“ Služiti se pri tome „paketom diferencijalnih/ razlikovnih/ elementa izrazom koji uvodi Lévi Strauss, a slične definicije donose i de Saussure, Propp i Dumézil.“ (Hamon 1999: 438-439). Svaki je lik, prema tome, simbol koji varira:

- a. ime
- b. položaj u odnosu na druge
- c. značaj
- d. funkcija, djela

Lik najčešće kombinira dvije ili tri značajke, međutim lik Strossmayera u prigodnicama je uvijek definiran sa sve četiri značajke: svaka prigodnica imenuje adresata, s definiranim položajem u odnosu na druge, naglašava se njegov značaj, funkcije koje obnaša, djela koja je postigao ili će postići.

Lik Strossmayera u književnom izrazu ima naglašenu pragmatičku funkciju. Putem pragmatike “možemo govoriti o onome što su ljudi zapravo htjeli reći, o onome što podrazumijevaju, njihovim namjerama i ciljevima i o vrstama činova (primjerice zahtjevima) prilikom govorenja.” (Yule 2010: 90) U korpusu je prigodnica jasna nakana da se Strossmayer afirmira nizom afirmativnih figura, kojima bi se fokusirao njegov pozitivan status u hrvatskoj kulturi te takva konstrukcija lika služi pragmatičnim ciljevima korpusa.

4.3.5. Status lika/znaka biskupa Strossmayera u korpusu likovnih djela

Iako se Josip Juraj Strossmayer u svojim tekstovima jasno samoidentificira kao katolički svećenik i biskup, „vladika“, a u govorima koristi sve poznate figure isticanja vlastite skromnosti i neznatnosti pred Božjim naumima i djelima, njegova stolna crkva u mnogim detaljima svjedoči svijesti o vlastitoj iznimnosti, ali i iznimnosti zajednice kojoj pripada i koja je pozvana na velika djela. Strossmayer smatra da je baš njemu, i hrvatskom narodu, (pred)određeno da odgovori na cijeli niz neriješenih povijesnih i kulturnih pitanja u kojem su on i Hrvati toskanski element:

Mi Hrvati, budi bez pretenzije kazato, predpostavljamo u savezu slavenske braće toskanski elemenat. Mi smo za kratko vrijeme takove zavode stvorili, koji nas opunomoćuju na neki način, da vodstvo na putu duhovnog napretka i idealnih ciljeva zahtievamo. (citirano u Lukas 1926: 22).

Korpus je prigodnica jedan segment ovih pragmatičnih nastojanja, u kojima se Strossmayerov lik pojavljuje kao znak komunikacije unutar zajednice(a), budući da se on, kao lik-znak, upisuje u brojna umjetnička djela vlastitom voljom, ali upisuje i druge znakove kojima komunicira sa zajednicom koju konstruira. Mirković Strossmayera označava kao onoga:

(...) koji označuje sadržaj, *signans* (da upotrijebim izraz davnoga preteče semiološkoga nauka Aurelija Augustina, sv. Augustina iz Tagaste, iz njegovih *Principi dialecticae*) koji je mogao znacima, *signa*, označiti ono što mu je na umu, ono što treba ili želi označiti: *signatum*, tako da netko drugi pomoću tih istih *signa* može zaista razumjeti *signatum*, mora odabrati takva *signa* koja onaj drugi poznaje. *Signum*, znak, čestica poruke koja nosi neki smisao, mora dakle biti zajednička svojina i onoga koji umjetninu stvara i onoga koji je promatra i želi razumjeti. (Mirković 1992: 66)

Znakovit je velik broj Strossmayerovih tekstova o likovnoj umjetnosti²⁵⁹ u kojima komunicira sa zajednicom, kako bi ostvario da njegov *signum* postane zajednička svojina umjetnika koji je stvaraju i zajednice kojoj je namijenjena, da se postigne kulturna *posrećenost*.

Biskup Strossmayer aktivno komunicira sa zajednicom – osim putem programskih tekstova i mecenatskom potporom mladim umjetnicima, koju uvjetuje upisivanjem (umjetnika i djela) u svoj kulturni program, i putem naručenih umjetničkih djela, kojima je jedan od najvažnijih aspekata komunikativnost, odnosno mogućnost posredovanja poruke.

U komparaciji s komunikativnošću prigodnica, istaknuti je kako i ovdje vrijede slična načela, u prvom redu: prigodnost, funkcionalnost i reprezentativnost te odabir visokoga umjetničkog stila, što su mu u konačnici mnogi zamjerali, smatrajući njegove odabire nesuvremeni-ma, zastarjelima, što se spočitava(lo) i korpusu prigodnica. Strossmayer naručuje djela s jasno upisanom funkcijom unutar njegovog kulturnog programa, odnosno njima vrši sustavno transkodiranje. Nastanak takvih djela vezan uz određene prigode, institucije koje gradi, otvara ili oprema umjetninama, uz određene velikane kojima se djela posvećuju. Njegov likovni projekt provode isključivo ovlaštene osobe, reprezentativne (uvijek školovani, ugledni umjetnici čiji se nazori o umjetnosti podudaraju sa Strossmayerovima) te je u nastanku ili predstavljanju djela uvijek uključena zajednica (ponekad i financijski, makar i simboličnim iznosom) s kojom djelo komunicira i mora biti međusobno *posrećeno*. Funkcionalnost, odnosno nakanu likovnih i arhi-

²⁵⁹ Neki od tekstova Josipa Jurja Strossmayera o likovnoj umjetnosti su: 1874. *Stolna crkva u Djakovu*. Zagreb: Brzotiskom dioničke tiskare u Zagrebu, str. 53; 1874. *Stolna crkva u Djakovu*. *Glasnik biskupije đakovačko-srijemske*, br. 5-18; 1873. *Slike u Stolnoj crkvi đakovačkoj*. *Glasnik biskupije đakovačko-srijemske*, (18) br. 1-2, 19-23, 1878. *Isto*, (1) br. 3, 5-10.; 1875. *Putopisne crtice*. *Glasnik biskupije đakovačko-srijemske*, br. 2-3, 5-14.; 1883. *Korizmena okružnica*. *Glasnik biskupija bosanske ili đakovačke i srijemske*, (30. siječnja 1883). br. 2, str. 34-41; Ćurić, M. (ur.) 2010. *Kako je naša stolna crkva izvor i zalag ljubavi prema bogu i prema izkrnjemu*. Đakovo: Spomen-muzej biskupa Strossmayera, Đakovački kulturni krug. U monografiji Pavić, M. (1994). *Josip Juraj Strossmayer*. Đakovo: Biskupski ordinarijat., tekst pod nazivom: *Crkva uobće, a naša stolna napose izvor i zalag istine i pravde božje, života neumrloga i milosti nebeske – zalag jedinstva za sviet cieli, za slavenski posebice – zalag ljubavi prema Bogu i bližnjemu*.

tektonskih tekstova koje upisuje u kulturu prepoznaju i suvremenici:

(...) koju je vaša plemenita duša začela i izvela, da privede Hrvatsku u kolo izobraženih naroda. Ona pokazuje duševnu snagu, koju može Hrvat razviti, kada se ideali kršćanski i narodni spajaju u nepokolebivoj, svaku muku i žrtvu podnosećoj duši. Ona je kažiput Hrvatskoj, gdje je tražiti izvor onoj naobrazbi, koja ne poznaje ni raspada ni zapada. Ona će ostati svetište, kamo će Hrvat hodočastiti, da ne izgubi ufanje u svoju domovinu, makar i kakova nesgoda ju snašla, te da uzhitiv se pogledom najdivnijeg spomenika Vašega srca i uma za „vjeru i dom“, razplamti u harnosti prama najvećemu svome dobrotvoru. (Marković 2010: 45)

Možda je najizrazitija razlika između korpusa prigodnica i korpusa ostalih umjetničkih djela koja su vezana uz biskupa Strossmayera, činjenica kako su prigodnice u najvećoj mjeri upućivane besplatno, dok su ostala djela rađena po narudžbi i plaćena od strane biskupa ili njegovih suradnika. Autori za izvođenje prigodnica nisu bili honorirani, a eventualan biskupov uzvrat bio je neizravan: u obliku stipendije ili potpore za knjigu, ali ne za konkretnu prigodnicu, dok su likovna djela, bilo da je riječ o skulpturama ili slikama, bila plaćena uz potpisan ugovor, u kojem su bile regulirane obaveze između naručitelja i izvoditelja. Strossmayer se u tom ugovornom odnosu nikada ne postavlja pasivno, već je gotovo svako naručeno umjetničko djelo sadrži zahtjev za kodiranjem, za upisivanjem znakova kojima komunicira sa zajednicom, onako kako to čini ikonografskim programom katedrale za koji Mirković (1992: 161, 166) tvrdi kako je svojevrsni „manifest biskupa Josipa Jurja Strossmayera, očito glavnoga tvorca čitave invencije.“ Strossmayer unutar arhitekturno-likovnog teksta katedrale komunicira po zakonima ikonografije, pa po njegovoj invenciji odabrani slikar povezuje „slikovne nositelje poruke i značenja u razumljive, također sintaktički strukturirane sklopove znakova, u slikovne rečenice“. Strossmayer pri tome djeluje dvojako i performativno: osim na umjetnika i na zajednicu kojoj su djela upućena. „Taj slikovni jezik, da bi bio razumljiv ne samo onomu koji ga je složio nego i onima za koje je ostvaren, tj. da bi mogao nositi poruku, mora biti poznat i usvojen jednako kao što je to govorni jezik.“ Budući da hrvatska kultura taj jezik zapravo nema u vrijeme kada Strossmayer ostvaruje svoj program, on ne samo da potiče njegovo definiranje, već ga nizom tekstova sam definira, kodira ga, a ti kodovi upisani su u hrvatsku likovnu umjetnost do današnjih dana.

Strossmayer putem likovnog teksta komunicira sa zajednicom na slijedeća tri načina:

- a. kao slikarski i skulpturalni subjekt, na nizu portreta koji su izradili umjetnici tijekom njegovog života ili u sklopu većih kompozicija
- b. kroz transkodiranje ikonografskog programa katedrale, te naručene tematske kompozicije za različite prigode i namjene

c. apropiacijom do tada nepostojećeg konteksta, kroz sakupljanje djela starih majstora za Galeriju koju poklanja hrvatskom narodu.

Korpus portreta biskupa Strossmayera ravnatelj Strossmayerove galerije starih majstora Borivoj Popovčak (2014: 15) primarno označava kroz njegovu pragmatičnu funkciju „likovnog životopisa“, a tek potom kao „sumarni presjek umjetničkih izričaja i stilskih orijentacija od polovice devetnaestog stoljeća pa sve do danas.“ Portreti nastaju o prigodama, u različitim potrebama, s funkcijom prisposobivom *performativnom imenovanju*. Portreti imaju funkciju ne samo vjernog prikaza Strossmayerovog lika za određene dokumentarističke potrebe već imaju i „nacionalno mobilizacijsku ulogu (...) kao vid rada na nacionalnom pamćenju“ (Brunčić 2011: 464), koje se među ostalim uspostavlja „sakralizacijom nacionalne povijesti i umjetnosti koje u 19. st. postaju ključnim sastavnicama političkog i obrazovnog diskursa (...) pri čemu ‘aura sakralnog prelazi na naciju’ utjelovljenu u liku nacionalnih heroja i velikana kulture“ (Assmann 2002: 47 citirano u Brunčić 2011). Gotovo stotinjak portreta u različitim tehnikama prikazuje biskupa Strossmayera u različitim prigodama i različite životne dobi: od samouvjerenog mladića koji je prihvatio ulogu nacionalnog vođe i realizatora ideja koje mu je zajednica namijenila, do mudrog starca, duhovnog vladara nacije, koji je ostvario zacrtane učinke. Portreti konstituiraju, dakle, njegovu figuru na sličan način kao i prigodnice. Likovni prikaz nije „retoričan“, u smislu velikih slikarskih gesti, iako je prisutan uzvišeni stil (primjerice: ne postoji portret na kojemu se Strossmayer smije), naglašena je skromnost i umnost, blagost i autoritet, ali jasno kontinuirano fizičko i duhovno sazrijevanje: od prvog biskupskog portreta „bečkog slikara Franza Schrotzberga (1811-1889.), koji ga prikazuje kao mladog tek zaređenog biskupa, u ljubicastoj reverendi s purpurnim pojasom oko pasa i ogrnutog purpurno podstavljenim plaštom“ (Popovčak 2014: 16) do grafike Tomislava Krizmana, u kojoj umnog starca biskupa gledamo ispred njegovog najvećeg djela – katedrale smještene na pustom trgu, bez ikakvih obilježja grada u kojem se nalazi, kao simbol univerzalnosti njegovog djela, koje nije omeđeno veličinom njegovog sjedišta. Katedrala i Biskup, dvije uspravnice hrvatske kulture, u gotovo apstraktnom pejzažu, kao da se želi naznačiti koliko njegovo djelo prelazi granice mjesta u kojem je stolovao i kako će ga nadživjeti.

Korpus portreta koji nastaje za biskupova života, zaključno s dva portreta koja nastaju nenaručeni, nakon njegove smrti, prije sahrane, na mrtvačkom odru: autora Jose Bužana i Otona Ivekovića, možemo Austinovom terminologijom nazvati *posrećenima* dok se o brojnim likovnim radovima koji nastaju nakon sahrane do današnjih dana, takva odrednica ne može sa sigurnošću potvrditi jer se nepovratno promijenio kontekst u kojem ovi znakovi komuniciraju sa zajednicom.

Zajedno s korpusom portreta, možemo analizirati i biskupovu sakupljačku djelatnost koja je rezultirala znamenitom Galerijom slika starih majstora, koju je poklonio hrvatskom narodu te naručene kompozicije, kojima je promicao svoje ideje i ideje svojih kulturnih krugova kojima je bio u središtu.

Sakupljačka aktivnost, koja je urodila Galerijom slika starih majstora, današnjom Strossmayerovom galerijom, odrazila se na poseban način u korpusu prigodnica jer je zajednica shvatila ovaj događaj kao jedan od identitetski i kulturološki najvažnijih Strossmayerovih pothvata te mu je posvećen dio korpusa. Ilijašević ističe Strossmayerov ukus u provedbi likovnih projekata, koji dovodi do perlokucijskih učinaka te se „konzumentu“, članu zajednice u čije ime Strossmayer provodi svoj program: „nadimlju grudi“ i „okriepi duh“:

Klonu trudni žića na poprištu;
Al po stazah on jim bsipa cvieće,
Slike zlatnom izmamljene kistu,
Od svog srdca kida, pred njih meće,
Koji ukus, koja slast je tu!
Njome ploveć, dočim oko bludi,
Opojene nadimlju se grudi,
Vas okriepljen k nebu leti duh. (Ilijašević 1900)

Prigodničari ističu ne samo nacionalnu već i međunarodnu relevantnost projekta:

Rimljani i Grci **Tebe** štiju
Sviu narodi svieta **Tebe** znadu
U nebeskih zvizdah **Tebe** kuju.
Svaku počast **Tebi** dadu. (Masnec 1884)²⁶⁰

Međunarodnu relevantnost mu priznaju strani umjetnički autori, primjerice dr. Rudolf Eitelberger²⁶¹, koji je u to vrijeme vjerojatno najveći autoritet u umjetničkim pitanjima u ondašnjem Carstvu (Ćurić 2017b). Možda je razlog taj što se Strossmayer nikada ne ponaša kao iz-

²⁶⁰ Izvedena na svečanosti 9. 11. 1884., tiskani letak.

²⁶¹ Eitelberger von Edelberg, Rudolf, austrijski povjesničar umjetnosti (Olomouc, Češka, 14. IV. 1817 – Beč, 18. IV. 1885). Osnivač i prvi profesor povijesti umjetnosti na Sveučilištu u Beču; te se smatra začetnikom bečke škole povijesti umjetnosti. Pisao o hrvatskim spomenicima: *Srednjovjekovni spomenici Dalmacije u Rabu, Zadru, Ninu, Šibeniku, Trogiru, Splitu i Dubrovniku (Die mittelalterlichen Kunstdenkmale Dalmatiens in Arbe, Zara, Nona, Sebenico, Traù, Spalato und Ragusa, 1861)*. Utjecao na I. Kršnjavoga. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. 2021. Eitelberger von Edelberg, Rudolf. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=17283>. (21. 2. 2021.)

dvojeni pojedinac: djeluje kao institucija, u ime zajednice, što je odlika njegovog mecenatskog programa. Samo sakupljanje slika starih majstora nije odraz njegovog kolekcionarstva, strasti spram ove vrste umjetnosti koju možda i posjeduje, već je jasno profiliran kulturni projekt kojim komunicira s kulturom koju konstituira, ali i s drugim europskim kulturama (Dulibić i Pasini Tržec 2015). Naime, nakon što je Strossmayer programatski, ciljano i sustavno, sakupio slike talijanskih i sjevernoeuropskih starih majstora, darovao ih Akademiji te utemeljio kapitalnu Galeriju starih majstora, on više nije kupovao niti na bilo koji drugi način sakupljao slike starih majstora.

Današnja Strossmayerova galerija starih majstora može se tumačiti kao proizvod sukladne težnje za imaginarnim širenjem 'teritorija' vlastite kulturne tradicije aproprijacijom umjetničke baštine općega značaja. (...) U doba kada se etnicitet oblikuje i razvija kao socijalni društveni konstrukt, institucije se utemeljuju na konstruiranim temeljima 'izmišljene' tradicije. Internacionalna, univerzalna umjetnička djela, donesena iz Zapadne Europe, čije umjetničke forme nisu bile izravno povezane s umjetničkom tradicijom teritorija na koji su uvezene, počinju predstavljati kulturne i političke vrednote novoga vlasnika. (Dulibić i Pasini Tržec 2014)

Cijeli je projekt u prvom redu pragmatičan i polimedijski određen kao dio pisanja Kulture, kako ju je Strossmayer koncipirao. Ako je u strukturi ukupnog koncepta konstruiranja kulture nešto nedostajalo, trebalo je to ispraviti, prazninu popuniti, dopisati. To je učinjeno mecenatskim projektom sakupljanja slika starih majstora i utemeljenjem Galerije: od 1884. Hrvati su narod koji u glavnom gradu imaju reprezentativnu zbirku starih majstora, koju je nadograđivati, popunjavati, ali prije svega proučavati i nasljedovati i smatrati je upisanom u tekst vlastite Kulture. „Današnja Strossmayerova galerija starih majstora može se tumačiti kao proizvod sukladne težnje za imaginarnim širenjem teritorija vlastite kulturne tradicije aproprijacijom umjetničke baštine općega značaja.“ (Dulibić i Pasini Tržec 2014)

Osim zbirke portreta i *programatskog kolekcionarstva* važne su i tematske kompozicije koje biskup osmišljava sa svojim suradnicima, kada naručuje likovna djela od suvremenih umjetnika, šireći i na ovaj način pragmatične poruke svoga programa, što je posebno vidljivo u njegovoj stolnoj crkvi, u kojoj je komunikativnost, odnosno intermedijalnost, opisnost, „osnovna značajka figuralnoga dijela đakovačkih zidnih slika (...) koja se u velikom dijelu oslanja na tekstualne predloške“ (Mirković 1992: 164). Tek međusobnim tekstualno-slikovnim interkodiranjem: poznavanjem ikonografije i „uvidom u literarni izvor (koji je vjerski podučenu promatraču poznat) program postaje zaista jasan, a njegova poruka razumljiva“, ali ovdje treba dodati i nacionalno identitetske elemente (Damjanović 2009a, 2009b), koji su također upisani u kodove ikonografskog programa. Strossmayer ne odabire samo ono što je kodirano u biblijskim tekstovima već upisuje u likovni tekst nacionalne i ekumensko-slavenske znakove kojima

komunicira sa zajednicama u koje želi integrirati svoje programe te ostvaruje i interkulturalne likovno-tekstualne geste, kao kada ispod freske *Mojsije prima deset zapovijedi* (M. A. Seitz) upisuje natpis na arapskom jeziku koji znači „Allah predaje Musau (Mojsiju) zavjetne ploče“. (Jarm i Šuljak 2008: 214) Na sličan način kodira i kompozicije koje naručuje izvan programa stolne crkve u Đakovu. Možda je najvažnija takva kompozicija slika talijanskog slikara nazarenske škole Nikole Consinija: *Sveti Ćiril i Metod pred papom Hadrijanom* (1863-1873) (Damjanović 2008). U njoj se sijeku sve orbite Strossmayerovih kulturnih krugova: ona univerzalno kršćanska, predstavljena po papi Hadrijanu II. i svetom Benediktu, sveslavenska, predstavljena po Svetoj Braći Konstantinu Ćirilu i Metodu, kojima papa odobrava novo slavensko pismo i bogoslužje na narodnom jeziku, te nacionalno-hrvatska po Strossmayeru i Voršaku, predstavnicima hrvatskog naroda, pozvanog na veliku misiju među Slavenima i razdvojenim crkvama. Iako se lik Strossmayera smješta na sam rub slike, u renesansnoj tradiciji, prisposobljenoj retoričkim izrazima skromnosti, znak koji odašalje njegov lik je jasan: osjeća se svijest da je on središte tog heliocentričnog sustava, ali još nije dovoljno smion (ili još nije zadovoljan onim što je ostvario) da se smjesti u središte kompozicije, kao na najvećoj fresci katedrale, u glavnoj apsidi, gdje pred vratima Neba pruža kao zalog svoju stolnu crkvu svetom Petru i Pavlu, praćen svitom, koja reprezentira njegov vjerski, ekumenski i nacionalno-kulturni program.

U zajedničkom kontekstu s korpusom prigodnica i portreta, moguće je promatrati i prigodna glazbena djela koja su posvećena biskupu – glazbene prigodnice. One se izvode u javno, u posebnim prigodama, pred adresatom i zajednicom, najčešće se njima nešto čestita ili se zahvaljuje za mecenatski dar te ih odlikuje uzvišen ton. Najčešće su to kompozicije u kojima se pjeva određeni prigodni tekst, koji ima sve osobine performativa. Istraživanje Sunčane Bašić (2016) rezultiralo je popisom koji obuhvaća dvadeset djela domaćih i stranih skladatelja te četiri skladbe koje još nisu pronađene, ali postoji pisani trag u tisku da su izvedene ili skladane. Tome bi valjalo pridodati i podatak da su se često prigodnice za biskupovim stolom izvodile u pjevanom obliku, na melodiju drugih pjesama. Uz prigodnicu Ivana Becića *Našem biskupu k imendanu 19. ožujka 1884.* stoji u fusnoti „Ova se pjesma može pjevati po napjevu ‘Ljubimo te naša diko’.“ (Ćurić 2005b: 118) Ipak, riječ o nedovoljno velikom uzorku, a možda je upravo ovaj relativno mali broj – svojevrsan odgovor. Strossmayer glazbenoj umjetnosti nije pridavao onaj značaj koji je pridavao književnosti i likovnoj umjetnosti o čemu svjedoči i Kršnjavi koji tvrdi kako je za „druge grane umjetnosti slabo mario.“ (Kršnjavi 1907: 125)

Jedan od prvih likovnih prikaza Strossmayerovog javnog djelovanja, možda na najbolji mogući način održava interakciju ova tri umjetnička diskursa: likovnog, glazbenog i prigodničarskog (retoričkog). Povratak Strossmayera u Hrvatsku kao novoustoličenog biskupa „veliki je datum u crkvenoj, političkoj i kulturnoj povijesti Hrvatske. Slikar Franjo Dresy (1818.-1867.),

zabilježio je biskupov dolazak parobrodom Szolnok u Osijek (...) Na slici bidermajerskog ozračja *Dolazak Strossmayera u Osijek 26. IX. 1850.* iz 1851. godine Strossmayer je predstavljen u okruženju osamnaest likova osječkih predstavnika crkvene, političke i vojne vlasti, okruženih gomilom razdraganog puka. Ovaj grupni portret neosporno ima vrijednost dokumenta, jer se za svaki lik poimence zna koga predstavlja, no, njegova je umjetnička vrijednost nevelika.“ (Popovčak 2014: 16) Za tu je prigodu Adam Bobić biskupa pozdravio prigodnicom:

Čestitanje prešvetlomu i prečastnomu gospodinu gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru biskupiah Bosanske ili Djakovačke i Srëmske zakonito skopčanih biskupu Nj. C. Veličanstva začastnom dvorskom kapelanu mudroljublja, i bogoslovja doktoru, i.t.d. Prigodom njegovog svečanog uměštjenja na stolicu Biskupie Djakovačke dana 29. rujna 1850 deržanog. Po Adamu Bobiću u tverdjavu grada Osěka kapelanu u znak visokog počitanja, i ponizne odanosti prikazano.“ (Pšihistal i Zovko 2009: 160)

Kao i spomenuti prvi portret, ova je prigodnica *performativno imenovanje* svih očekivanja koje zajednica ima od novoustoličenog biskupa, koje on s radošću prima i spremno realizira, prihvaćajući sve one figure, kojima je imenovan, pozdravljen ili oslikan, te koje će poslužiti u njegovom velikom projektu konstruiranja hrvatske kulture 19. stoljeća

5. PRIGODNICE KAO KULTURNI ČINOVI

5.1. Pojam kulturnog čina

U analizu prigodnica uvesti je termin *kulturni čin* budući da korpus prigodnica biskupu Strossmayeru ima naglašeno kulturnu funkciju. Analogijom s pojmom *govorni čin* razumjeti je pojam *kulturni čin* kao *posrećenu* jedinicu unutar gradivnog sustava pojedinog kulturnog korpusa. Korišten je pristup Williama C. Spengermanna, L. R. Lundquizsta i Karla Wintrauba, koji su analizirali autobiografiju kao „specifičnu kulturnu pojavu“ (Eakin 1999: 351) te je (autobiografiju) određuju kao *kulturni čin*. Tako je i prigodnice odrediti i kao „specifičnu kulturnu pojavu“ u kojoj je pojedine prigodnice analizirati i kao *kulturne činove* u kojima govor služi kao vrsta „stakla za fokusiranje koje združuje osobna neasimilirana iskustva pisca (govornika op.a.) i opće vrijednosti njegove kulture.“

Pomicanjem istraživačkog fokusa sa semantičke, stilističke ili sintaktičke razine na pragmatičnu i (kulturnu) kulturološku razinu korpusa i pristup pojedinim dijelovima (prigodnicama) kao sredstvima komunikacije i tekstu kulture, nalaže reinterpetaciju, ne samo ovoga, već i drugih prigodničarskih korpusa unutar hrvatske kulture, u kojoj je najvažnije što s tim *kulturnim činom* činimo, kakve učinke proizvodimo i kako se oni reflektiraju unutar zajednice koja sudjeluje u tom činu. U ovom poglavlju disertacije govorit će se o kulturnim učincima prigodnica kao *kulturnih činova*.

5.1.1. (Ne)legitimno čitanje prigodnica

Kao što se prigodnice mogu *nelegitimno čitati* kao performativi, moguće ih je nelegitimno čitati i kao *kulturne činove*. Primjer *nelegitimnog čitanja* prigodnica kao *kulturnih činova*, jest onaj kojim Matoš pristupa prigodnicama Rikarda Katalinića Jeretova, koji ih je uputio mnogim znamenitim osobama svoga vremena, pa tako i Strossmayeru. Matoš ne uvažava pravila žanra, koja moraju dovesti do *posrećenosti* govornog čina te djelovati na govornika i zajednicu, odnosno, koja moraju odgovarati *kriterijima zajednice u kojoj se koristi* (Nagy 1994). Matoš (1973c: 57) u svojoj analizi zanemaruje i kulturni aspekt prigodnica pa se ironijskim diskursom „obračunava“ s prigodničarom i njegovim „proizvodom“. Zamjera mu „naivne tautologije“, nezgrapne srokovne, arhaične riječi (žiče, narav, ljupci, giblje, čarna...), nedostatak stila, preveliko ugledanje na tradiciju, tako da niti jedna figura koju rabi nije originalna već je „plod pamćenja“, odnosno citatna, što, kako se dokazalo, nije negativna osobina žanra.

Prigodnica je Strossmayeru, tvrdi Matoš, banalna.

„Kod Katalinića Jeretova je:

‘(...) Prosvjeta, bajna zvijezda, koju zapali:
Na nebu hrvatskom vladika Strossmayer i –
Već pedeset ljeta Tvoja moćna ruka
Kroz orkane vodi taj meteor plamni (...)’ (Matoš 1973c: 171)

Jeretov je za Matoša „patriotski pjesnik, pa i prigodničar, pjesnik popularnih, skoro novinarskih osjećaja sa starom, danas već preživjelom poetikom, verzifikacijom i romantičnim jef-tinim rječnikom“. Matoša čudi društveno priznanje (ovlaštenost) koje Jeretov ima u onodobnoj hrvatskoj kulturi, pa to pripisuje niskoj razini prosječne inteligencije koja rado prihvaća takvu, u osnovi mediokritetsku pojavu, „lirskog demagoga“.

S druge strane kanonskom pjesniku Preradoviću daje to pravo (Matoš 1973c: 129) pa je jasno da je njegov kriterij ovlaštenosti književno-kanonski, a ne društveno-reprezentativni. Odgovore na vlastita pitanja i vlastito čuđenje o ovlaštenosti Jeretova daje i sam Matoš kada nabraja o kojim sve događajima, nacionalnim simbolima prigodničari Jeretov, te kojim sve društvima i osobama upućuje svoje prigodnice. On je opjevao:

(...) Lisinskog, našu crvenkapu, sveučilišni pjevački klub iz Zagreba, podgorskog rodoljuba Mihovila Pavlinovića, Grgu Martića, zadarski Sokol, patriotizam Marka Mandića i poeziju Gregorčićevu (...) svaki naš veći narodni događaj ostavi traga u ovom lirskom hrvatskom dnevniku. Tu cvatu dva trolista: u jednom je Zagreb, Zadar, Rijeka: u drugom Preradović, Strossmayer i Starčević. (Matoš 1973c: 172)

Katalinić Jeretov, vidljivo je iz Matoševa čitanja ispunjava sve uvjete za *posrećeno* izvođenje govornog čina, koji nisu književnokanonski. Riječ je i o *kulturnim činovima* kojima se Jeretov (1900) upisuje u Strossmayerov koncept oblikovanja hrvatske kulture i u tom kontekstu njegove prigodnice imaju iznimno važnu funkciju, među ostalim, kao integrativni čimbenik kulturnog, jezičnog, političkog i u konačnici nacionalnog povezivanja „Zagreba, Zadra, Rijeke“ pod đakovačkostrossmayerovskim kulturnim kišobranom, ali i ostvarenom narodnom slogom nakon pomirenja Starčevića i Strossmayera, koje se možda i nije istinski dogodilo, ali je ovaj događaj postao stvarnost jer je javnost (ili barem njen dio) prihvatila događaj kao ostvaren, odnosno učinke njihovog pomirenja, o čemu svjedoči Jeretov:

Brodismo kroz tamu sa imenom tuđim
Ti nam ime vrati i uputi šajku,
Sada Starče, s visa blagoslovi slogu
Pomirene braće da spasimo majku! (Katalinić Jeretov 1900)

Naglasiti je pri tome kako ne vrijede ista pravila *posrećenosti* za *govorni* i *kulturni* čin istog sadržaja. Ako su sudionici u činu neiskreni, kao Strossmayer i Starčević prigodom susreta 1893., tada je riječ o kršenju procedure, odnosno Austinovog (2014: 11) načela koje traži da se sudionici „(Γ.2) doista nakon toga moraju tako vladati”.

Međutim kao *kulturni čin*, ovaj je događaj *posrećen*: on omogućuje pomirbu suprotstavljenih političkih protivnika i stvaranje nove, ujedinjene političke stranke, te olakšava djelovanje nizu hrvatskih javnih djelatnika razapetih između ideja Strossmayera i Starčevića, koje sada postaju zajedničke.

Legitimno čitanje ove prigodnice, onako kako ga definira Lujanović (2020: 13) kada pristupa čitanju Andrića, prigodničare Jeretova i Miletića bi možda odredilo kao „lažljivce“ ili „kalkulante“, ali je zapravo riječ o „premještanju naglaska s konstativne na performativnu koncepciju jezika“ (Peternai 2005: 6) te uloži performativa u konstruiranju hrvatske kulture, o čemu se izlaže u narednim poglavljima.

5.2. Korpus kulturnih činova

Ocjene Strossmayerove uloge u „konstruiranju hrvatske kulture 19. stoljeća“, rabeći sintagmu Cvjetka Milanje (2012) u većoj su mjeri pozitivne, iako se iznova valja prisjetiti teze kako je Strossmayer „opće mjesto hrvatske kulture oko kojeg nema suglasnosti“ (Czerwiński 2007: 73), te da su to (pod)razumijevali i njegovi suvremenici i suradnici, među kojima i vlastitim korpusom prigodnica proklamiran *ovlaštenu* nastavljajući njegovih djelovanja, vrhbosanski nadbiskup Josip Stadler, koji ima *legitimne kompetencije* djelovati kroz čin performativnog govora te zahtijevati da se „stvarno i postupa po njegovim uputama.“ (Bourdieu 1992: 55).

Proći će oni, koji se na njega dižu; umuknut, će ona usta, koja se klevetami nabacuju na našega velikana; ali se djela njegova ne mogu uništiti, niti potezom pera izbrisati. Klevetnika će nestati, a djela Strossmayerova ostati, koja je on učinio za vjeru i dom.²⁶² (Szabo 2015: 15)

S tim se ocjenama slaže Milanja (2012: 101) koji ga smatra jednim od najvažnijih oblikovatelja hrvatske kulture, koji vjeruje u eliotovsku ideju kako je kultura „ono što čini život vrijednim življenja“ (Eagleton 2014: 133).

„Može se, dakle reći, da je idejom kulturnog identiteta ukazivao na mogućnost očuvanja narodnog i nacionalnog identiteta, te je u tom smislu bio prvi kulturolog u suvremenom smislu riječi.“ (Milanja 2012: 101) Milanja Strossmayerovo djelovanje smatra nerazdruživim od djelovanja Račkog te za razliku od dijela autora smatra kako je od svih kulturno-političkih ideja 19. stoljeća

²⁶² Riječ je o govoru nadbiskupa Stadlera nad odrom Strossmayerovim održanom u đakovačkoj katedrali na dan pogreba Strossmayerova 14. travnja 1905.

„najrealnija bila ‘austroslavistička’ ideja federalizma, koja je u vrijeme Strossmayera i Račkoga evoluirala u (‘političko’) ‘jugoslavjanstvo’ - još jednu utopiju, kako se kasnije pokazalo“ (Milanja 2012: 157-158) i koja je u temelju imala upravo – pisanje kulture. Matoš (1973a: 261) također vidi Strossmayera kao jednog od utemeljitelja, u njegovo vrijeme već konstruirane hrvatske kulture, koja je zasnovana na „toleranciji svega što je u čovjeku veliko i lijepo.“ Po Matošu Strossmayer je otac hrvatske svijesti i „širitelj potpune energije hrvatske“. Njegovo djelovanje je polučilo stvarne i neporecive učinke u hrvatskoj kulturi. Milan Pelc (2010:483) naziva ga „velikim kulturnim strategom“, onim koji je imao jasne ideje kako kulturne koncepte osmisliti, pokrenuti, financirati i dovršiti. Jarm i Šuljak (2008: 72) nazivaju ga „ocem modernog hrvatskog kulturnog života“.

O provedbi njegovih kulturnih koncepcija, kroz korpus prigodnica, izlaže se u idućem potpoglavlju.

5.2.1. Oblikotvorne figure unutar korpusa

Kako se je u ovoj disertaciji usmjeriti spram figura koje su ključne u pristupu prigodnicama biskupu Strossmayeru kao *kulturnim činovima* te figurama zajedništva u korpusu koje oblikuje Identitet i Kulturu, interpretacijski obrazac koji bi išao u prilog ovih teza izdvaja je kao najvažnije oblikotvorne figure *antononomaziju* i *sinegdohu*. One grade figure biskupa Strossmayera kao: Biskupa, Mecene (Dobrotvora), Graditelja, Utemeljitelja, Identiteta, Kulturologa, odnosno Pisca Kulture ili Kulturnog pamćenja, te Hrvatskoga kralja, koje se izdvajaju iz prebogatog obilja tropa. Ove će se figure pojedinačno razjasniti i oprimjeriti. Napomenuti je znakovitu nazočnost retoričkog tropa *ironije*, koja se javlja kao dominantna figura u podkorpusu *pogrdnica* Strossmayeru, pa se Strossmayera imenuje figurom nacionalnog izdajnika i slugama stranih gospodara, odnosno postaje figura ideoloških predrasuda, kojom se upitnost produbljuje. Ovaj trop nije dominantan unutar korpusa pa će se usputno analizirati, jer je u korpusu prigodnica Strossmayeru „glavni predmet pohvala vrlina i djela naslovnika.“ Budući da „govornik ima posla s djelima koja nitko ne osporava, jedino mu preostaje da ih zaodjene veličajnošću i ljepotom (Aristotel, *Retorika I*, 9, 40)” (Pšihistal 2007: 54).

Odabrane se figure mogu usporediti s Koščakovom (2008: 268) klasifikacijom Strossmayerovog javnog djelovanja, podjelom na „četiri bojna polja: politika, kultura, crkva i društvene veze“, koja se može samo djelomice primijeniti jer je pojam „društvene veze“ previše neodređen i nesvodiv na jedinu figuru koja bi tu kategoriju objasnila jednim pojmom, te dala odgovore na pitanja koje takva figura postavlja te se stoga odlučiti za figuru Identiteta koji je svojim djelovanjem oblikovao.

5.2.1.1. *Sinegdoha*

Zaokružujući udžbenički petoknjižni kulturološki projekt *Cvelferice* (Jukić i sur. 2018) sinegdohom hrvatske kulture tumače „cvelferski tekstualni korpus“, unutar ukupnog korpusa hrvatske kulture, a njihov se pristup može rabiti u komparaciji Strossmayerovog teksta *Kulture* u odnosu na ukupan tekst hrvatske *Kulture*. Strossmayer je sinegdoha te kulture, njen graditelj i njen tumač, njen dio u kojem se ogleda cjelina, čak i kada ta cjelina nije do kraja konstruirana već je projektirani ideal koji se oblikuje i kroz korpus prigodnica.

U retoričkim idejama „Grupe μ “ stoji tvrdnja kako nema razloga za privilegiranje metafore te da ako „postoji neka temeljna figura, onda je to zacijelo sinegdoha“ (Mayer 2008: 218). Ova se tvrdnja ovjerava u korpusu prigodnica Strossmayeru, u kojem je sinegdoha temeljna figura razmatranog korpusa. Rabeći i nadalje analogiju s *Cvelfericom* možemo cijeli korpus promatrati kao sinegdohu. Ime Strossmayer, Josip Juraj Strossmayer ili sintagma „biskup Strossmayer“ zamjenjuju se drugom rječju ili drugim riječima, pri čemu je opseg tih riječi u pravilu širi od sadržaja koji zamjenjuje, odnosno njihov je sadržaj najširi moguć. U semantici sinegdoha predstavlja pojam predstavljen drugim pojmom, čije je značenje semantički šire ili semantički uže, a u razmatranim slučajevima, značenje je šire, čak i kada je riječ o pogrdnicama.

Sinegdoški se prijenos značenja odvija od jednine prema množini. Takav je prijenos najčešći unutar korpusa: biti prvi „naše krvi“ ne znači kako je Strossmayer prvi po redu pripadnik naroda: on je prvi po svojim vrijednostima i u njemu su okupljene sve narodne vrline. Tako Preradović na više mjesta smatra Strossmayera idealnim predstavnikom cijeloga naroda:

Rodu nam tužnom (a treba mu mnogo),

Tu si ti prvi na pomoć i prvi Dara obiljem (Preradović 1872)

Složenu sinegdohu upućuje Kranjčević u kojem je ponovno biskup Strossmayer narodni ideal, koji nadilazi prostor i vrijeme:

Ti, koji ideš kano svijetla zraka / Pred stoljećima(...) (Kranjčević 1896)

Sinegdohom se razumijevaju cjeline unutar kojih djeluje Strossmayer, njega se predstavlja kao arhetipskog junaka, pojedinca koji predstavlja najvažnije vrijednosti unutar zajednica u kojima ostvaruje svoj program. Prenosi se dio za cjelinu u kontekstu njegove nacionalne/sve-slavske ili univerzalne kulturne djelatnosti:

I u ruke si svomu rodu dao/ (ruke – ljudi)
Slobode plamen, (plamen – ideja slobode)
svjetskog znanja luč (luč – znanstvene institucije) (Šenoa 1874)
(...) svjetlo rodu u najernjoj noći (svjetlo – vođa naroda) (Šarić 1896)

Potonje tri sinegdohe spadaju u vrstu „generalizirajuće sinegdohe“ vrlo česte unutar korpusa, budući da „omogućava apstrahiranje, svođenje na zajednički nazivnik (...) šire prikazivačku perspektivu, naglašava važnost ideje vodilje, hiperbolizira i intelektualizira misao“ (Bagić 2011). Takve su i sinegdohe u kojem ga Demetar proglašava kao:

Zaštitnika pravah svih naroda (Demetar 1860),

a Preradović tvrdi kako je – Strossmayer narodni predvodnik svega neodoljivog:

S ponosom sav sviet pripoznaje Tebe /

Predhodnikom sveg neodoljivoga (Preradović 1870)

Pšihstal (2006: 103) sinegdohu spominje u korpusu prigodnica koje Strossmayeru upućuje Martić: „Fra Grga pjeva Strossmayeru i zaodijeva se narodnim kolektivnim identitetom, tako da autorsko ‘ja’ postaje sinegdohom kršćanske raje u Bosni i Hercegovini koja u Hrvatskoj, Zagrebu i Strossmayeru vidi svoje najvjernije i jedine zagovornike“. Sinegdoha toga tipa može se primijeniti i na sve ostale autore prigodnica, koji su uvijek ovlašteni govoriti u ime zajednice, što je jedan od glavnih uvjeta za izvođenje preformativnog čina, prema Benvenisteovom dodatku Austinova učenju o performativima (Felman 1993: 16-18 citirano u Pšihstal 2006). Svaki je prigodničar sinegdoha određene zajednice, „kolektivni subjekt“ ili „apsolutni subjekt (mi)“ (Stamać 1976: 294) koji izlazi iz okvira osobne subjektivnosti i predstavlja zajednicu. Prigodničarevo „mi“ spada u oblike društvene deiksije, to je uključujuće mi (uključuje i govornika i slušatelja) (Yule 2010: 96) i njime se iskazuje poštovanje, također njime se naglašava važnost društvenog položaja adresata, biskupa Strossmayera. Figura Strossmayera u korpusu postaje sinegdoha nacionalnog priznanja: odati priznanje Strossmayeru znači priznati dostojanstvo cijelom narodu, odnosno kada su u pitanju hrvatski prigodničari – odati priznanje samome sebi. Strossmayerovo je svako djelovanje uvijek nacionalno: u njemu se ogledaju sve najvažnije narodne vrline i zasluge za sva nacionalna postignuća. U njemu se ogleda sve najbolje u narodu u kojem pripada.

5.2.1.2. Antonomazija ili figura kulturnog pamćenja

Pšihistal (2007) ipak, kao tipične figure unutar korpusa prigodnica biskupu Strossmayeru izdvaja epitet i antonomaziju. „Dok se epiteti uz imenice tradicionalno opisuju kao figure iskaza koji nastaju postupkom subordiniranoga dodavanja, epitet u samostalnoj značenjskoj funkciji postaje drugim tropom: antonomazijom“ (Benčić 1995: 196–197). Već se na više mjesta ustvrdilo kako je korpus prigodnica, *korpus imenovanja*, a čin imenovanja je po Bagiću (2010) „govorni čin“, kojim Bog stvara svijet. On ovlasti stvarateljskog imenovanja „prenosi na čovjeka“. Korpus prigodnica biskupu Strossmayeru niz je govornih činova kojim se imenuje adresat i to najčešće koristeći figuru antonomazije. Tako najrevniji prigodničar Grgo Martić umjesto osobnog imena „rabi prepoznatljive epitete i antonomazije koji su uz Strossmayera postali općim mjestima (‘mecena’, ‘dobrotvor’, ‘vladika’, ‘velikan’, ‘otac hrvatski’, ‘uzor otac’, ‘biskup dobrotvor’, ‘vladika velikan’), zatim one koji oslikavaju njegovu pastoralnu službu (‘pastir’, ‘kruna svećenika’), a nerijetko poseže i za onim antonomazijama čija je uporaba motivirana neposrednim pragmatičnim kontekstom (‘svečar’, ‘rođenik’, ‘zlaćen misnik’, ‘uzor rođenik’, i ‘mendanče’)“ (Pšihistal 2007: 55).

Upravo se antonomazijom, koju Grgić i Nikolić (2011: 129) nazivaju „figurom kulturnog pamćenja“, obilato služe autori prigodnica. Nadalje ističu kako se kulturnim pamćenjem prenose te čuvaju figurativne i leksikalizirane antonomazije (eponimi) tzv. velikih imena, bilo stvarnih vladara, vojskovođa i umjetnika bilo književnih i filmskih likova.“

Retorički priručnici govore o antonomaziji, kao o tropu u kojem umjesto vlastitog imena izričemo opću imenicu, epitet ili perifrazu, „sažeto, apelativ zamjenjuje ime“. Strossmayer je dakle i „figura kulturnog pamćenja“, a njegovo ime možemo zamijeniti u prvom redu apelativima „Mecena“, „Dobrotvor“, „Biskup“, „Zlatousti“. Onako kako su u antici govorili „Pjesnik“ za Homera (kod Grka) ili Vergilija (kod Rimljana), „Govornik“ za Demostena i Cicerona; u srednjem vijeku Aristotela se nazivalo „Filozofom“, a Averroesa „Komentatorom“ (isto.). Postoje pojedinci, kao što su primjerice Mida, Krez, Narcis, koje kroz povijest vežemo samo uz određenu značajku, „koja antonomazijom postaje neodvojiva od njegova imena“ (Grgić i Nikolić 2011: 129).

Jednako i Strossmayerovo ime postaje „vrijednosni atribut, znak reprezentativnoga posjedovanja obilježja“ (Bagić 2010), ali ne uspijeva, iz razloga koji su razmatrani u poglavlju koji se bavi statusom lika Strossmayera, dobiti „potpunu individualizaciju osobnim imenom, kakvu zavrjeđuju samo bogovi, ljudi i pojedini fenomeni.“

Kada Matoš (1973c: 25) komparira Strossmayera s njegovim suvremenikima (koji su dostojni takve usporedbe) onda je grof Széchenyi „mađarski Strossmayer“. On je, kako Matoš tumači ovu figuru: „humanista i mecena, dičan sjesti pored Eneja Silvija Piccolominijsa, kar-

dinala Medicija i Du Bellaya (...) duh genija Shekspearovog i Tizianovog udario temelje naše suvremenosti“. Strossmayerovo ime, kada se pojavljuje kao samostalna figura, najčešće opisuje druga figura – perifraza, odnosno niz perifraza, što se uočava i u korpusu prigodnica:

Pak s priegorom časti, žića istog, -
A oružjem znanja pravog, čistog,
Sve pobijat mahom nedohvatnim
Oštroumja rieči, perom zlatnim. –
Svega toga punana ti mjera:
Čim izustiš ime: Strossmayera! (Okrugić 1887)

U prigodnici *Nadbiskupu Stadleru* Izidor Poljak koristi ime Strossmayer kao nacionalnu figuru, kao opću imenicu koja ima značenje hrvatskog heroja:

Zvezdanim pošo si putem, stazom heroja veljih,
Kud su se orlovi vili, hrvatski Strossmayeri. (Poljak 1918)

Za Strossmayera je tipična množina antonomazija, od kojih su neke neodvojive od njegova imena čak i kad se u pogrdnicama koriste u ironijskom kontekstu. To je u prvom redu figura mecene. Dok kod nekih drugih figura može biti određenih nedoumica ili tumačenja, u hrvatskoj kulturi biskup Josip Juraj Strossmayer prvi je i najveći Mecena.

Stekle su se s' raznih strana
Sve na izbor vriedne glave;
Vjeroljuba, domobrana
Svom Meceni na pozdrave,
E mu rodjen dan prošeta
Sedam puta deset ljeta.

Živi! Živi! oj Mecene
Višnji nek ti gode reda
I dne zdravlju namienjene,
Te još nam Te smrti neda. (Martić 1893)

Jedna od karakteristika svakoga mecene je nerazmjerno darivanje, o čemu će biti više riječi u narednom odlomku.

5.3. Korpus uzvratanja darova

Na stropu svoga radnog salona u Biskupskom dvoru u Đakovu Josip Juraj Strossmayer dao je, u prvim godinama biskupske službe, naslikati kompoziciju *Milosrdni Samarijanac*²⁶³. Ovom kompozicijom, nevelike umjetničke vrijednosti, najavljuje jedan od važnih dijelova svog programa, koji puno godina kasnije u enciklici *Deus caritas est*²⁶⁴ papa Bendikt XVI. (2006) naziva „Program milosrdnog Samarijanca (...) srce koje vidi. To srce vidi gdje je potrebna ljubav i djeluje u skladu s time.“ Zanimljivo je činjenica kako Strossmayer katedralu posvećuje ne samo „slogi“ već i „ljubavi naroda svoga“. Ljubav, kako to naglašava sveti Pavao, daje smisao i vrijednost svim darovima (1 Kor 13, 1-13) i onima koje primamo i onima koje dajemo. Bez ljubavi bi svi Strossmayerovi koncepti bili neposrećeni, odnosno promašaji. Strossmayer ljubav promatra kao uzajamnost, kao „koincidenciju dvaju apsolutnih nerepročiteta“ (Eagleton 2019: 117). Stvar je, kako naglašava Eagleton, da samodavanje svakoga od njih budi sličnu reakciju u drugome, a taj se proces i sam od sebe povećava, jača, ali i obnavlja“. Takve reakcije, ali i potreba za povećavanjem (umnožavanjem) i obnavljanjem (stalnim komemoriranjem prigoda) procesa naglašena je kroz korpus prigodnica, za koje važi zaključak kako „uzajamna reakcija druge strane pojačava našu reakciju.“

Strossmayer svoj koncept „ljubavi“, upisan u „samarijanski program“, kojim anticipira programe Benedikta XVI., provodi obilnim materijalnim prinosima (Cepelić i Pavić 2013: 927-933), a primatelji potpora i dobročinstva iskazuju mu javnu zahvalnost, među ostalim prigodnicama, posvetama u knjigama, inskripcijama, raznim umjetničkim djelima, najčešće slikama, skulpturama i glazbenim skladbama (Ban 2016; Bašić 2016; Popovčak 2011, 2014; Katalinić 2018; Dulibić i Pasini-Tržec 2018 i dr.)

Prema Derridai (1991), takav način uzvratanja dobročinstva, makar i nerazmjeran u materijalnoj vrijednosti, uništava čin davanja: „Da bi postojao dar, piše on u knjizi *Donner le temps (Dar vremena)*, ne smije biti nikakvog reciprociteta, uzvrata, razmjene, protudara ili duga“ (citirano u Eagleton 2019: 112). Eagleton (2019: 113) ne prihvaća ovu radikalnu teoriju, koja bi u konačnici osporila i dobar dio naravi prigodnica kao govornih činova, koji u sebi imaju upisanu formu davanja zahvalnosti za dobročinstva adresatu, narodu ili nekoj društvenoj skupini kojoj

²⁶³ Iako su neki autori pogrešno pripisivali ovaj rad Vjekoslavu Karasu, taj rad je djelo Friedricha Sturma, austrijskog slikara i grafičara (rođen u Beču 1822., umro 1889. u Weißenbachu). Dosta radio u Slavoniji. Osim u Đakovu, u Brodu je naslikao portret Andrije Torkvata Brlića (1852.), u Sikirevcima, u župnoj crkvi, platno Marija s Isusom (1851.) (Ćurić 2018: 90-91)

²⁶⁴ Usp. Benedikt XVI. 2006.

pripada. Jean-Joseph Goux ističe kako je, s obzirom na to da čovjek drugima najčešće daruje ono što misli da će to ovi cijiniti, drugi već povezan s tim darom u smislu koji određuje svaku jednostranost. Primatelj sudjeluje u tom daru gotovo na jednak način kao što je sugovornik prešutno nazočan u činu nečijeg govorenja. Goux dakle povezuje čin darivanja, posebice kada je javan, što je kod Strossmayera u najvećoj mjeri slučaj, s govornim činom, u kojem mora postojati „konvencionalna procedura koja ima konvencionalan učinak“ (Austin 2014: 11).

Strossmayerov program milosrdnog Samarijanca u sebi ima upisanu „javnost čina“, odnosno mogućnost velikodušnosti, kako je naziva Seneka. Baš kao i u teoriji govornih činova, u ovom samarijanskom programu nije važna namjera već učinak. „Davati bezuvjetno znači davati bez obzira na to je li uzvrat izgledan ili nije, a ne (kao što navodi Derrida) davati bez razmišljanja o uzvratu“ (Eagleton 2019: 114). Strossmayerov samarijanski program provodi se neovisno o uzvratu, ali je, pokazuje to korpus prigodnica, uzvrat poželjan, makar bio nerazmjern: uvijek su Strossmayerov dar (u materijalnom smislu) ili prigoda/postignuće koje se slavi, puno vrijedniji od poželjnog uzvrata. Kršnjavi svjedoči kako su kod Strossmayera „očevidno postojala i očekivanja da treba dobiti uzvrat za pruženu potporu te je u slučaju izostanka očitovanja zahvalnosti i ispunjenja njegovih nada i zahtjeva znao biti vrlo oštar i neugodan“ (citirano u Grijak 2006: 59).

Svoj otklon od onoga tko je njegove darove i otvorenu potporu u karijeri, kao Kršnjavi, otvoreno odbacio, Strossmayer javno manifestira u više prigoda, izrazito prigodom otvaranja Galerije starih majstora, a potom i tražeći Kršnjavijevu privremenu ekskomunikaciju iz Katoličke crkve „zbog sudjelovanja u dvoboju, (...) do pokajanja i podjeljivanja oprosta“ (Grijak 2006: 59), agitacijom protiv njega na izborima te zabranom predavanja u Galeriji.

Osim osobne povrijeđenosti, razlog takvih reakcija spram Kršnjavoga krije se u samoj naravi Strossmayerovog kulturnog programa, koji se je mogao provoditi samo ako je bilo dovoljno onih koji bi Strossmayera pri tome slijedili. Morala je postojati međusobna razmjena i to javna, kako bi se program mogao i dalje provoditi. Otpadanje najbližih suradnika kakav je bio Kršnjavi, u kojem je koncentriran važan kulturni kapital, bio je udarac ne samo Strossmayeru nego i ukupnom programu, dokaz kako se bez Strossmayera, ili unatoč njemu, mogu ostvarivati drugačije koncipirani, ali jednako važni kulturološki, znanstveni i identitetski programi, koji će umanjiti Strossmayerov utjecaj. Stjepan Radić (2011: 51) ističe važnost okupljanja oko zajedničkog programa, što je jedan od imperativa Strossmayerovog programa:

Ja sam već onda kazao kako vam je Strossmayer dobro savjetovao, a danas kad ste naumili na mnogo teži i duži put, ja vam velim: žrtvovati se za jednu stvar, pa bio to narod i domovina, nema smisla ako si sâm.

Stoga je program javnog izvođenja prigodnica, kao i program posveta i inskripcija koje mu upućuju njegovi suradnici i poštovatelji, uvijek javni čin uzvratanja darova:

Ne smije narod, kog darivo si dari tolikim,
Danas zaboravit sve, svoj Ti uzkratiti har;
Ne smije prijatelj ni veljeg Ti slavilac uma –
Ne smije pjevalac Tvoj u taj ne javit se par,
Ne smije, što je star i zdravljem se ne hvali čilim,
Žicam ne udesit sklad, pjesmi ne pustiti mah!
Nema toga. Tiem naš narod obružit se ne će,
Niti će pjevalac Tvoj u niem se skutriti muk:
Nego će danas sva ta Hrvatska orit se zemlja,
Svak se odjeknuti vrh, svaki zaujati dô (...) (Trnski 1905)

Ovdje je upravo naglašena obaveza i javnost uzvrata, jer je ona upisana u kulturne i političke programe Josipa Jurja Strossmayera – služi u ostvarivanju dalekosežnih ciljeva, a ne samo zadovoljavanju taštine (materijalno) bogatog i slavnog biskupa. Važno je uputiti mu prigodnice, kao javni iskaz zahvalnosti, jer takav čin nadilazi pojedinačne osobe: Strossmayer predstavlja ideju kulture i ideju identiteta koji treba ostvariti, a svi koji mu se obraćaju na taj način oblikuju tu kulturu i taj identitet, izgrađuju, upisuju se u program, te su pri tom slobodni jer postoje i drugi izbori i drugi programi. Naime, John Milbank (2018: 116) navodi kako u „darivanju mora postojati ‘element slobode’ da bi se po tome istaklo to darivanje“.

Osim toga, primanje dara, milosti, iznimno je važna kršćanska kategorija. Svaki vjernik smatra kako od Boga dobiva puno više nego što uopće može uzvratiti te da bez otvorenosti za primanje nema kršćanskog milosrđa jer „prije nego se uspostavi nekakva razmjena između ljudskih bića, već je moralo biti darovano nešto kako bi to bilo moguće“ (Milbank 2018: 118).

Papa Benedikt XVI. tvrdi kako „čovjek ne može živjeti isključivo u nesebičnoj, silaznoj ljubavi. Ne može uvijek samo darivati, mora također primati. Onaj koji hoće darivati ljubav, mora je i sam primati kao dar“ (Ratzinger 2006). Pozicija Strossmayera tu je jasna: i kao davatelja i kao primatelja dara. Ona je upitnija kod onih koji uzvrćaju njegove darove, spram posljedica, odnosno učinka čina darivanja i iskrenosti namjera onih koji Strossmayeru uzvrćaju darove. Strossmayer očekuje onaj odnos kakav sam iskazuje prema najvišem autoritetu: Bogu, kojemu na dvije kompozicije u katedrali prinosi na dar svoje najvažnije djelo katedralu. Na fresci *Vojujuća crkva Kristova* (M. A. Seitz) te na nadgrobnom spomeniku kipara Rudolfa Valdeca u kripti gdje je prikazan:

(...) u muževnoj snazi ispod prijestolja držeći na jastuku model đakovačke katedrale i prinoseći ga kao dar Kristu Kralju. Uz njega stoje s jedne i s druge strane slavenski apostoli sv. Ćiril i Metoda. Sv. Ćiril se prignuo i držeći obje Strossmayerove ruke prikazuje zajedno s njime veličanstven dar Nebeskom Kralju. Sv. Metoda se približio Strossmayeru s druge strane. Ruku je stavio na biskupovo rame te živo sudjeluje pri tome svetom činu. Iza sv. Ćirila i metoda redaju se u perspektivi Kristovi apostoli u dvije grupe po šestorica sa svake strane. Svaki od njih nosi znak svoga mučeništva i s veseljem u licu prati svečani prizor. Nad njima lebde svije skupine anđela. U donjem dijelu epitafija isklesani su simboli četvorice evanđelista sv. Mateja, Marka, Luke i Ivana (...). (Rogić 1932: 65)

Ovo darivanje postaje „određeni oblik semioze, pretvaranje dijela svijeta u znak. Ponuditi dar znači dio materijalne stvarnosti uhvatiti u složenu mrežu ljudskog značenja, pretvoriti materiju u način komunikacije“ (Eagelton 2019: 121). Darovanjem nečega Bogu, čovjek pokazuje kako je ono što stvara uvijek i Božje i da ga se (Boga) ne može doseći, ali da mu se darovanjem iskazuje vjera „koja će mu biti obnovljena u drugom obliku“ (isto: 122). A Strossmayer je, javno iskazuju njegovi prigodničari: „darovan od Boga“, „narodni i Božji ugodnik“ (Anonim 2005: 25, 17), „s Božje strane vas“ (Trnski 2005: 51), i kao takvom mu se priliči javno obraćati i javno zahvaljivati. Stoga korpus prigodnica nije tek jeftino dodvoravanje i prazna retorika već društveno priličan čin, oblik semioze kojim se Strossmayer predstavlja kao znak - „stup vodioc“ jednog naroda; „Izabranik (...) kralj u Carlyleovu smislu (...) homerski i biblijski pastijer“. Dostojan je svake hvale i svakoga dara jer je – „slavan i čestit – aplaudirajte prijatelji!“ (Matoš 1973c: 22).

Prema Preradoviću (1872), korpus je prigodnica uzvrat dara, „haran odsievak“, svjetla kojim Strossmayerova zvijezda obasjava hrvatski narod:

Zviedo presjajna na vidiku našem!
Svjetla tvog, kojim se svijetu nam i
Vieku oblik sja, i ova je pjesma
Haran odsievak. (Preradović 1872)

Obaveza uzvrćanja dara, za ono što se primilo osobno ili što je biskup poklonio zajednici, upisana je u korpus i dosljedno se provodi čak i u neposrećenom dijelu korpusa.

5.3.1. Prigodnice kao vrijednosni sustav

Pragmatičke dimenzije korpus prigodnica obuhvaćaju kroz niz zajedničkih kategorija, među kojima svakako i zajednički sustav vrijednosti, odnosno vrednota. *Vrijednostima* se bave najmlađa filozofska grana *aksiologija*, sociologija te suvremena antropologija. Definiciju *vrijednosti* nije lako odrediti jer niti sama antropološka znanost zapravo nije iznjedrila „sustavnu teoriju vrijednosti“ već postoji „teorijska neodređenost“ (Graeber 2016: 23) kod definiranja samoga pojma. Postoje:

(...) tri široke struje koje konvergiraju u pojmu ‘vrijednosti’, kako se on danas upotrebljava: 1) ‘vrijednosti u sociološkom smislu: koncepcije o tome što je dobro, pravilno ili poželjno u ljudskom životu; 2) ‘vrijednost’ u ekonomskom smislu: stupanj do kojeg su predmeti željeni, mjeran naročito time koliko su drugi spremni odricati se kako bi ih se domogli; 3) ‘vrijednost’ u lingvističkom smislu, koja potječe iz strukturalne lingvistike Ferdinanda de Saussurea, a koju se može pojednostavljeno svesti na ‘značenjsku razliku’ (Graeber 2016: 23-24).

Jedna od mogućih definicija vrijednosti je ona Clydea Kaya Mabena Kluckhohna (1949: 25):²⁶⁵ “Vrijednosti su *koncepcije poželjnog* – koncepcije koje igraju neku ulogu pri odabirima različitih mogućih smjerova djelovanja.“ Vrijednosti su zamisli što *treba* željeti i one po Kluckhohnu nisu samo apstraktne životne filozofije, nego ideje koje imaju izravne učinke na ljudsko ponašanje. Ovu definiciju vrijednosti, pogotovo ako je dopunimo koncepcijom „vrijednosnih orijentacija“ koju uvodi Kluckhohn (1949: 26) možemo primijeniti i na korpus prigodnica Strossmayeru. „Vrijednosne orijentacije su pretpostavke o ciljevima i svrhama ljudskog postojanja, prirodi znanja, o onom što ljudi s pravom očekuju jedni od drugih, kao i od bogova, o tome što donosi ispunjenje ili frustraciju“. Međutim, prigodnicama se promiču vrijednosti kojima je Strossmayer predvodnik: osobna i nacionalna sloboda i samosvijest, međunarodna afirmacija i međunarodno priznanje, duhovno junaštvo i duhovne pobjede naspram ratničkih pobjeda:

Šta prude nama davna davor-djela,

Šta, na bojištu da smo bili prvi,

²⁶⁵ Američki profesor antropologije na Sveučilištu Harvard, rođen 11. siječnja 1905., u Le Marsu, Iowa, SAD - umro 29. srpnja 1960. u Santa Feu, Novi Meksiko). Pridonio je antropologiji na više načina: svojim etnografskim studijama o Navajo indijencima; svojim teorijama o kulturi, o sustavima djelomičnih vrijednosti i kulturnim obrascima. Utjecao je na razvoj suvremene antropologije mentorstvom brojnim budućim znanstvenicima te svojim predstavljanjem antropologije u vladinim krugovima i radom na vladinim projektima kao što su bili Harvardski projekt sovjetskog društvenog sustava (1950.–51.), proveden tijekom prvih godina Korejskog rata. Kluckhohnove osnovne ideje o kulturi sadržane su u djelu *Mirror for Man*, za koje je 1949. godine osvojio nagradu McGraw-Hill za najbolje znanstveno-popularno djelo. Otkrio je da, unatoč velikim razlikama u običajima, očito postoje temeljne ljudske vrijednosti zajedničke različitim kulturama svijeta.

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. *Clyde K. M. Kluckhohn*. *Encyclopedia Britannica*, Invalid Date. Dostupno na: <https://www.britannica.com/biography/Clyde-K-M-Kluckhohn>. (4. 1. 2021.)

Šta krvav lovor povrh mrtva čela,
Kad umnim dijelom bjasmo samo crvi?
Sloboda duha prava je sloboda:
U tome znaku spas je našeg roda.
I junačku će sharat vrijeme pijest,
Al istina će tvrda biti dovijek,
Ti poznaj sebe, pa ćeš biti čovjek,
Robovat nećeš, dok ti živi svijest! (Šenoa 1874)

Korpus prigodnica ostvaruje se i promicanjem sustava vrijednosti utemeljenog na vrijednostima koje funkcionalistička sociologija određuje „kao ključni koncept teorije društvene akcije” (Matić 1990) te treba krenuti, kako bi se odredilo ljudsko ponašanje, prema Parsonsu „od razlikovanja četiriju podsistema cjelokupnog sistema akcije-društvenog sistema, kulture, ličnosti i organizma” (citirano u Matić 1990). U središtu je takvog sustava kultura, upravo ona je vrijednost koja je naglašena u korpusu prigodnica. Kultura oblikuje vrijednosti „na kojima se uz društvene norme, normativni poredak zasniva. Bez vrijednosti, po Parsonsovu mišljenju, ne bi bilo osnova za uspostavljanje normativnog poretka nekog društvenog sistema, te bi se raspao cjelokupni sistem akcije.” (Matić 1990)

Zajedničke vrijednosti Strossmayerova programa dosljedno se provode u korpusu prigodnica i na njima se temelje učinci koje je korpus ostvario, o čemu se govori u narednim poglavljima.

5.4. Ishodi kulturnog djelovanja biskupa Strossmayera

Valjalo bi se prigodom procjene dometa kulturnog djelovanja, ne samo Strossmayerova, poslužiti suvremenim obrazovnim teorijama koje u središte stavljaju ishode učenja i kompetencije koje bi trebalo steći „nakon uspješno završenog procesa poučavanja“ (Lončar-Vicković i Dolaček-Alduk 2009: 31). Dakle, zanimati se kakvi su „ishodi“ kulturnog djelovanja biskupa J. J. Strossmayera i institucija koje osniva ili podupire te kakve su *kulturne kompetencije*²⁶⁶ stečene nakon njegovih opsežnih kulturnih pothvata, te jesmo li postigli željeni *kulturni kapital*, koji prema Bourdieu, „može postojati u trima osnovnim oblicima: utjelovljenome (trajne dispozicije koje se ogledaju u društvenim vještinama, kulturnim preferencijama, usvojenim znanjima i sl.), objektiviranome (posjedovanje kulturnih dobara poput umjetničkih slika i sl.) ili institucionaliziranome (akademske kvalifikacije)“ (citirano u Sujoldžić 2015: 132).

²⁶⁶ Kulturne kompetencije se definiraju kao skup stajališta i sukladnih ponašanja koji omogućuju uspješnu komunikaciju i međudjelovanje u dodiru s drukčijim svjetonazorima i kulturnim obilježjima (Sulojđić, A. (ur.) 2015. *Hrvatsko antropološko nazivlje*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 130)

Na ova pitanja mora se odgovarati prije svega sustavno i bez ideoloških predrasuda, poglavito u onim kategorijama u kojima je Strossmayer izvodio svoj projekt ne samo okupljanja već i stvaranja pa potom okrupnjavanja hrvatskog *kulturnog kapitala* u svrhu zamišljanja, oblikovanja i osnaživanja nacionalne kulture, osnaživanja i oblikovanja kultura slavenskih naroda, osnaživanja i oblikovanja suvremene crkve umjetnosti te davanjem prinosa univerzalnoj, “zajedničkoj” kulturi koja je „raznolika i pluralna“ (Eagelton 2014: 137), želeći provesti veliku crkvenu ideju ujedinjavanja razdvojene Istočne i Zapadne crkve koja bi u konačnici značila i integraciju razdvojenih kultura prema zajedničkoj europskoj kulturi, koja bi benediktsko-ćirilometodski (Nazor 2006) bila utemeljena na znanosti, umjetnosti i prosvjeti.

Pri tumačenju Strossmayerovog odnosa prema kulturi ne smijemo zaboraviti kako je on biskup, katolički svećenik te poput Eliota smatra da kultura utjecaj na mase čini „u obliku religijske kulture“ (Eliot 1939, citirano u Eagelton 2014: 138-139), te da djelovanje mora krenuti od elite, koju treba stvoriti ako je nema ili je nedovoljno razvijena.

“Zajednička kultura nije nipošto egalitaristička“, pri čemu sve društvene klase dijele istu kulturu, ali će zadaća „elite biti da potakne dalji razvoj kulture u organski sklop: kulture na svjesnijoj razini, ali i dalje iste kulture.“ Model kulturnog djelovanja biskupa Strossmayera možemo tumačiti i pojmom koji David Edgar naziva „patricijskim“²⁶⁷ (...) ulogu umjetnosti doživljava kao oplemenjujuću, njezino kraljevstvo je nacija, njezin organizacijski oblik institucija, njezin repertoar ustanovljeni kanon i djela čije je težnja da ga dostignu, a osnovna publika im je elita“ (Edgar, citirano u Eagelton 2014: 152).

Kada je Strossmayerovo poimanje kulture u pitanju, treba revidirati zadnju Edgarovu tezu: osnovna publika jest uska, malobrojna elita, ali je njegova kulturna aktivnost usmjerena prvenstveno na puk, koji nije isključen iz komunikacije. Njemu se pristupa „prosvjetom“ koja vodi „slobodi“. Taj koncept objašnjava Strossmayer 1874. u svom kulturno-programskom tekstu *Stolna crkva u Djakovu*, ističući upravo – puk kao osobit cilj svog djelovanja:

Osim svih ovih razloga još nas je osobiti jedan na to sklonio, da crkvu prostraniju zidamo. A taj jest: Crkva se dakako za sve ljude gradi, jerbo Isus, komu se u crkvi klanjamo, sve bez razlike ljude u srcu svom nosi, a i žrtva, koja se na oltarima našima Bogu prikazuje, prikazuje se za sve; ali kao što se je Isus svagda osobitim načinom zauzimao za proste i zapuštene ljude, tako smo i mi, iskreno ispovijedamo, crkvu stolnu gradili s osobitim obzirom na prosti naš puk. (Strossmayer 2015: 25)

Temeljna teza Milanjina rada o konstrukcijama hrvatske kulture 19. stoljeća jest kako su ti kulturacijski procesi u vremenu kad se inače Hrvatska oblikovala kao građanska dolazili

²⁶⁷ Sama Strossmayerova funkcija je zapravo plemićka, patricijska. On je bio ne samo biskup, duhovni već i svjetovni poglavar, „spahija“ veleposjeda Bosanske ili Djakovačke i Srijemske biskupije. U tom smislu bio je i član Višeg doma Ugarsko-hrvatskog parlamenta u Budimpešti, ali se nikada nije odazvao niti jednom zasjedanju.

odozgo. Ponajprije misli na „intelektualnu elitu od razdoblja romantizma (1813.–1850.), uže ilirskoga pokreta, čiji su akteri odreda bili školovani humanisti, koji su imali sasvim određen projekt – bez obzira na veću ili manju mjeru njegove utopijnosti, načina konstrukcije nacionalnog i kulturnog identiteta koji su se, ne samo u skladu s Herderovim i Humboltovim idejama, koji su im bili veliki vanjski potpornji, temeljili na jeziku i književnosti.“ (Milanja 2012: 47)

Lukas (1926: 29) odavno konstatira kako je:

(...) naš kulturni preporod došao odozgo, od elite i snažnih pojedinaca (...) koji mijenjaju životni osjećaj i formiraju njegov spoljašnji izraz, te poput Strossmayera stvaraju nove ideale i tako izvode sve ono, što mi historijom zovemo i u njima se odrazuju doživljaji, što se u umjetnost pretvaraju.

Književnost i kultura uopće „preuzimaju etičke, ideološke i političke zadatke“ (Milanja 2012: 47) Riječ *preuzeti* Milanja definira ne samo kao „učiteljicu opismenjivanja, nego i učiteljicu života, kao i učiteljicu načina konstituiranja nacionalnog, pa i državnog (državotvornog), identiteta“. Strossmayer kreće s preporodnih, romantičarskih pozicija, što se više puta može potvrditi pa i kroz korpus prigodnica: jedna od najvažnijih koja mu je upućena je ona jednog od vođa hrvatskog narodnog preporoda Dimtrije Demetra iz 1860., kojom pozdravlja njegov dolazak u Zagreb i poziva ga neka ispuni „svoje poslanstvo“ (Demeter 1860).

Strossmayer zaista odozgo izvodi svoj kulturni, modernizacijski program te u izvorni preporodni koncept upisuje cijeli niz strategija koje su prepoznate kao nužne za ostvarenje bilo koje modernizacije, pa tako i hrvatske, kako ih tumači Milanja (2012 48):

(...) integracija naroda, koja onemogućuje preveliku disperziju, implicira metode i ciljeve jer osigurava sasvim određen kontekst; s tim je dakako povezano i „rađanje nacije“, a jedno i drugo naprosto generira „demokratizaciju“ politike, ne samo kao nešto instrumentalno nego i strukturabilno. Kako se modernizacija ne da provesti bez privredna restrukturiranja, odnosno bez industrijalizacije, što je opet u uskoj vezi s urbanizacijom, a oboje je utemeljeno u upravljanju, dakle birokraciji, daljnji je „izvod“ iz toga disperzija kulture, u smislu ne samo sektorskih profiliranja nego i omasovljenja struktura – društveno bogatstvo.

Strossmayer u tom modernizacijskom projektu koristi gotovo sve spomenute strategije: pored stvaranja kulturnog i prosvjetnog kapitala ili demokratizacije politike, on djeluje i na području industrijalizacije, urbanizacije, ekonomije, zalaže se za vrlo konkretne nacionalno važne i prometno ili nacionalnoresursnointegracijske projekte, kao što su gradnje željezničkih pruga kroz Hrvatsku ili regulacija hrvatskih vodotoka ili komercijalno crpljenje voda iz jamničkih vrela, pa se tako Dan Hrvatskih voda slavi 7. rujna, u spomen na dan kada je 1876. godine formirana Zadruga za regulaciju rijeke Vuke na čijem je čelu bio upravo – đakovački biskup Josip Juraj Strossmayer (Ćurić 20156b).

Projekt biskupa Strossmayera bio je gotovo sveobuhvatan u svom opsegu i zalazio je u

gotovo sva područja ondašnjeg života. Sadržavao je obje strane „fenomena nacije“, kako ih doživljava Hobsbawm (1993: 22):

(...) konstruirane su odozgo (npr. politički, tehnički, ekonomski, administrativni, kulturni itd. konstrukti), ali koje je potrebno analizirati odozdo (realnost „svijeta života“, potrebe, nade, interesi itd.). Iako nije najprimjerenija prispodoba, ipak napominjem da ako sferu kulturno-književnog ‘pogleda odozgo’ reprezentira visoka umjetnost, za pogled odozdo je legitimacijska subliteratura, niska umjetnost, modeli pučke kulture.

Strossmayer ima sluha za obje vrste kulture, a kao iskorak prema „subliteraturi“ odnosno niskoj umjetnosti, bila su gostovanja pučkih kazivača za njegovim stolom (Cepelić 2006), koji tako dobivaju status „ovlaštenosti“ za pristup prema visokoj kulturi, ili potpora Mariji Jurić Zagorki, čija je književnost tek odnedavno izgubila epitet „trivijalne“, a u Strossmayerovo doba bila je predmet velikog osporavanja (Dujčić 2016).

5.4.1. Strossmayerov „europski“ kulturni profil

Matoš (1973c: 23) Strossmayerov kulturni profil određuje *sintetičnim*, tvrdeći kako „osnivač Akademije (...) i pored sveg klasicizma ne zaboravljaše potrebe vremena i dana.“ (isto.) Matoš intuitivno, na temelju Strossmayerovih učinaka, definira njegov kulturni profil kao „europski“:

Bijaše Rimljanin, ali dopisivaše se s Flammarionom i ljubljasha Francusku, dakle najeuropskiju Europu. Dobar Europljanin otvori Akademiju sa Montesquieuom, Pascalom i Bossuetom, sa hrvatskim komplimanom francuskoj kulturi (...). A taj Latinac, Europejac i Lebenskünstler pored samaritanskog svećenika još i Slaven, dakle dvostruki alruista, dvostruki kršćanin.

Ono što je Matoš zaključio potvrđuje ne samo nekoliko tisuća stranica teksta različitih žanrova koje je ostavio biskup Strossmayer (Jelčić 2008; Srakić 2013a; Strossmayer 2015a, 2015b, 2016) i jasno naznačio koji su izvori, metode i ciljevi njegovog djelovanja, nego i bogata osobna biblioteka kao jedna od referentnih točaka za tumačenje njegovog kulturnog (kulturološkog) profila. Strossmayer je bio revan čitatelj, „a njegova knjižnica otkriva širinu njegova znanja, dubinu duha, izvore na kojima se nadahnjivao i ličnosti čijim se djelima zanosio“ (Srakić 2013a: 131). Strossmayer je čitao kritički, tako da su knjige i časopisi u njegovom vlasništvu puni bilješki i marginalija kojima je sudio o pročitanoj ili je iznosio svoje. Čitao je i pisao na više jezika.

U njegovoj knjižnici nalazimo gotovo kompletna djela poznatih rimskih klasika, kao što su Ciceron, Horacije, Livije Tulije, Juvenalis, Ovidije, Katul, Plinije Mlađi, Svetonije, Virgilije, Salustije i drugi. Duh velikih rimskih govornika i pisaca mogao se iščitati u govorima

i spisima biskupa Strossmayera, kao što vele autori njegova života i djela.²⁶⁸ Knjižnica obiluje djelima poznatih govornika i propovjednika 17., 18. i 19. stoljeća, zatim povjesničara, sociologa i političara te filozofa i teologa njegova i ranijih vremena. Biskup je Strossmayer pomno pratio političko-socijalna kretanja i djelovanje političara 19. stoljeća – s nekima se i dopisivao, koji su mahom bili ne samo političari nego i priznati povjesničari i književnici. I sam se u prvim godinama svoje biskupske službe aktivno uključio u politiku, kako u Hrvatskoj tako i izvan nje. Sabirao je i literaturu s područja umjetnosti, povijesti umjetnosti i arhitekture, marljivo je proučavao, ali je većinu tih knjiga darovao Galeriji umjetnosti, zajedno sa slikama. (Srakić 2013a: 131)

Unatoč darovnicama, nakon smrti biskupa Strossmayera ostala je vrlo bogata knjižnica koja obuhvaća oko 4.600 svezaka knjiga i brošura, te 1.110 svezaka uvezanih časopisa i novina i 640 neuvezanih i nepotpunih godišta. Biskup je pretplaćen na niz stranih novina i časopisa kao što su: *La libre Parole*, *L'Univers*, *La Verité*, *Revue de deux Monde*, *Le Correspondant*, *La Reforme sociale*, *La Nouvelle Revue* (sve iz Pariza), zatim *La Pensée slave*, *Tršćanski Lloyd*, *Il pensiero slavo* (Trst), *Vaterland*, *Ujedinjena hrvatska misao* (Beč), te četrdesetak hrvatskih novina i časopisa. Srakić (2013a: 133) između brojnih autora zastupljenih u knjižnici izdvaja dvadesetak autora za koje smatra kao su biskupa Strossmayera nadahnjivali.

(...) na području govorništva: Jacques Bénigne Bossuet, François Fénelon, Jean-Baptiste Massillon i Jean-Baptiste Henri Lacordaire - sva petorica članovi Francuske akademije, te nadalje poznati Louis Bourdaloue;²⁶⁹ na političko-prosvjetnom području: Alphonse de Lamartine, François Guizot, Charles René Montalembert, William Ewart Gladstone i Marco Minghetti; na pravno-društvenom području Frédéric Ozanam te dvojica Nijemaca Lorenz Steini Albert Schäffle; na crkveno-teološkom području Félix Dupanloup, Antonio Rosmini, Johann Michael Sailer, Johann Baptist Hirscher, Giovanni Perrone, Vladimir Sergejevič Solovjev i Joseph Gratry. U biskupovoj knjižnici nalaze se i izdanja poznatih povjesničara toga vremena, npr. Theinera, Mommsena i dr.

Navedeni popis autora potvrđuje Matošev zaključak o Strossmayerovom europejstvu i nadahnuću, u najvećoj mjeri francuskom kulturom te francuskim teoretičarima kulture, prosvjete, politike, crkve čije ideje koristi u svom radu. Srakić (2013a) donosi biografije pojedinih odabra-

²⁶⁸ „U čarobnom liku stila Ciceronova i Livijeva razvija se i teče rieč hrvatska iz pera biskupova. Člankovita. do skrajne granice pravila sintakse, razpliće se i opet spliče smiona perioda njegova; ali joj odlični i skroz oratorski zadahnuti pisac nigda ne izgubi niti. Žar i polet duše, visina misli i vedar obzor u kojem se ona neprestano kreće, slog sad uzvišen, sad lahak i priprost, izraz uvijek razumljiv; iza duge periode jasna, lapidarna izreka, - to su odlike pera biskupova i onda, kada o stvari teškoj razpravlja, koja bi čovjek drugog, po zanimanju svom naučna, zavela na stranputicu vrlo pogibeljnu, da mu riječ ostane nerazumljiva, bez pravoga dojma i života... Ona neprolazna istina slavnoga Buffona, da je stil - čovjek sam, teško se je na ikome tako vjerno izpuniti, kao upravo da odlučnom peru biskupa našega.“ (Cepelić i Pavić 1904: 230).

²⁶⁹ „Biskup je i u pastirskom pismu uvijek govornik, i to ne govornik škole i nauke njemačke, koja bojažljivo pristupa k tankoj analizi, diobi i podrazdiobi, nego govornik u velikom stilu, u kojem su Francezi od 17. stoljeća do danas ostali svima uzorom. Duh i ideja, to je ono što biskupa svom snagom obuzimlje, prije nego će uzeti pero, da progovori svake godine svojim vjernima.“ (Cepelić i Pavić 1904: 233).

nih autora te u njima naglašava one ideje koje su mogle utjecati na biskupa Strossmayera. Utjecaj Jacquesa Bénigne Bossueta²⁷⁰ (Dijon, 27. 9. 1627. - Pariz, 12. 4. 1704.), francuskog pisca, teologa, propovjednika, biskupa i člana Francuske akademije, koji izdvaja Matoš, potvrđuje se njegovim djelima u Strossmayerovoj osobnoj knjižnici. Ovaj veliki govornik je:

(...) bio protiv papina autoriteta, tražeći posebne slobodine za francuski kler (galikanizam)
(...) Bio je darovit govornik i polemičar, iskreno je govorio o pokojnim moćnicima i nije propuštao iznositi njihove mane. Prividna jednostavnost njegovih propovijedi bila je plod pomnoga odabira poetskih vrsta i svjedočila je o Bossuetovu dobru poznavanju književnosti. (Srakić 2013a: 133)

I u biografijama ostalih autora iščitati je mnoge elemente ugrađene u Strossmayerove programe, što potvrđuje dobru teorijsku utemeljenost koncepta. Svi su ovi autori vrlo kompleksni, pa i kontroverzni i jedna od glavnih karakteristika jest nemirenje s glavnim strujama unutar društava ili crkava u kojima djeluju.

Neka djela navedenih autora došla su na Index, ali su s vremenom i ona i njihovi autori 'rehabilitirani'. Jedan od njih je *Antonio Rosmini*, koji je nedavno proglašen blaženim. Blaženim je proglašen i *Frédéric Ozanam*. I to svjedoči o crkvenom osjećaju i dobrom odabiru biskupa Strossmayera. (Srakić 2013a: 133)

Zanimljivo, Strossmayer od svog nastupnog govora kao jedno od temeljenih načela svojega djelovanja ističe slobodu. (Despot 2018). Rem (2005: 108) ističe Strossmayerovu „energiju slobode“, koja ima ishodište u dvije tradicije „jedna je uljudbena i dakako konkretno kršćanska, a druga je (...) ona koja njeguje krieposti jasnih predjah, odnosno kultiviranje stvaralaštva“ te „bezuvjatnu ljepotu slobode“ koja nije ekskluzivna već je imanentna baš svakom čovjeku.

5.4.2. Strossmayerovo shvaćanje kulture

Strossmayerova knjižnica, sa svim Strossmayerovim bilješkama i komentarima pročitanih tekstova, potvrđuje kako je bio vrlo načitan (Srakić 2013a; Kršnjavi 1907: 125) te možemo i kroz njezin sastav tumačiti njegovo kulturno djelovanje, koje je u prvom redu europsko, u smislu kako „europsko“ definira Valery (2013: 207) svodeći izvore europske kulture na: Jeruzalem, Atenu i Rim, odnosno, „judeo-kršćanstvo, grčku filozofiju i umjetnost i rimsko pravo“. Strossmayer također svoj kulturni koncept oblikuje u znaku trojstva, prilagođujući Valeryev koncept kontekstu u kojem provodi svoj projekt. Lukas (1926: 10) smatra kako Strossmayer u svom kulturnom djelovanju spaja po uzoru na velike ljude iz renesanse „*il pensiero* (misao), *la beltà* (lijepo) i *la bontà* (dobro) u jednu harmoničnu cjelinu“.

U svom, kako ga netočno određuje Smičiklas „testamentarnom govoru“ (citirano u Despot 2018: 69) prigodom otvaranja Galerije starih majstora 1884., ističe važan dio svog kulturnog

²⁷⁰ (Dijon, 27. 9. 1627. - Pariz, 12. 4. 1704.)

programa u kojem je pokušao, među ostalim narodu svome dokazati „da medju svetom vjerom i medju znanosti i umjetnosti ne ima nikakvih na svijetu opreka“. Strossmayer kao biskup mora ustrajati na takvom načelu kojim je ostvario svoj kulturni program, čak i kad mu takav koncept donosi trajnu negativnu odrednicu kod onog dijela tumača razvitka hrvatske kulture koji su ostali pod trajnim Krležinim utjecajem. Krležin utjecaj opisuje i Banac (1999):

Sadašnja slika o Strossmayeru, koja vlada u neupućenoj javnosti, nastala je dobrim dijelom zahvaljujući Krleži (...) Strossmayer je igrao ulogu blaženog zaštitnika zemlje Hrvatske. Kao gorostasani kip renesansnog donatora, biskup drži u ruci riznice, katedrale, knjižnice, Sveučilište, galerije slika, akademije, muzeje, arhive, kipove, folijante' (Deset krvavih godina). Krleži se Strossmayerova uloga čini usiljenom i smiješnom upravo zato što u Krležinoj shemi Hrvatska ne može biti Toskana.

Krleža osporava Strossmayerovu toskanizaciju Hrvatske:

Toskansko jugoslavenstvo Strossmayera i Račkoga, taj kabinetski iluzionizam neznatne elite bio je protkan temama, prikladnim za duhovitu konverzaciju po đakovačkim biskupskim salonima, ali Čulinec, Dubrava, Granešina, Moslavina ili Strizivojna Vrpolje sa Banovom Jarugom o tim gospodskim i biskupskim konverzacijama nisu imali, nažalost, ni pojma (Stjepan Radić u Beogradu). (Banac 1999)

Poslužiti se opet terminom *nelegitimnog čitanja*, ovaj puta najvećeg kulturnog projekta u hrvatskoj povijesti te pratećih, iznimno pozitivnih, gospodarskih učinka ovoga projekta, barem tamo gdje je Strossmayer imao stvarne gospodarske ovlasti kao veleposjednik, spahija velikog gospodarstva Đakovačke i Srijemske biskupije. (Živaković-Kerže 1997; Martinčić i sur. 1997). Osim gospodarskog razvitka Đakova u Strossmayerovo vrijeme upravljanja Biskupijom, pokazatelj je i stalan rast stanovništva. Đakovačka je općina brojala 8087 stanovnika 1857., a nakon Strossmayerove smrti 13.803²⁷¹, a povećana je gospodarska uspješnost biskupijskog vlastelinstva, koje zapošljava najveći broj radnika na području Đakova i okolice. Također, u Nadbiskupijskom je arhivu obimna korespondencija iz koje je vidljivo kako je biskup Strossmayer osobno pomagao stanovnike Biskupije koji su mu se obraćali za pomoć u novcu ili materijalno.

Već je naglašeno kako je temeljni kulturni model koji koristi Strossmayer „patricijski“ (Eagelton 2014: 152) čvrsto utemeljen na „naciji, institucijama, kanonu“ i konstruiran odozgo, ali za cjelokupnu zajednicu. Strossmayer ne dijeli Eliotovu misao kako je kultura „monopol obrazovane manjine“, jer „narod i inteligencija ne predstavljaju različite kulture“ te se razlika „ne nahodi između vrsta kulture, nego između stupnjeva samosvijesti“ (Eagelton 2014: 136). Strossmayerova koncepcija sadrži upravo zadatak elite kojoj pripada, razvijati, ili oblikovati

²⁷¹ Podatak je dostupan pod naslovom *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001.*: <https://www.dzs.hr/hrv/dbhomepages/naselja%20i%20stanovnistvo%20republike%20hrvatske/naselja%20i%20stanovnistvo%20republike%20hrvatske.html>. (22.3.2021.)

ili „buditi rodu svijest“ (Horvat 1939) kako glasi slogan Pjevačkog društva Preradović iz Đakova, čije je djelovanje Strossmayer godinama podržavao: zapravo, različitim metodama širiti zajedničku kulturu dok u konačnici ne bude integrirala baš svakoga člana zajednice. Pri tome korpus prigodnica, sa svojom širokom dostupnošću i usmenošću postaje ogledni model širenja (buđenja) nacionalne kulture sa Strossmayerom kao figurom nositelja, ne samo te kulture koju afirmira, nego i kao nositelja identiteta. „Kultura mora biti velikim dijelom stvar obrednog pridržavanja i ophođenja, s obzirom da većina ljudi nije sposobna razviti neku značajniju samosvijest.“ (Eagelton 2014: 136) Prema Althusserovoj definiciji ideologije „ona poprima oblik sličan religijskom (...) i prije je stvar praksi nego ideja“ (Eagelton 2014: 136).

Korpusno-prigodničarska praksa svojom učestalošću i obrednošću vrši svoju kulturnu funkciju, nastoji stvoriti kulturu koja prestaje biti monopol manjine te prožimati cjelokupnu narodnu zajednicu. Rebecca West Strossmayerov kulturni koncept naziva „sveživotnost“, (citirano u Marijanović 1997: 109) prožimanje svih pora života vlastite nacije.

Korpus prigodnica u tom kontekstu igra ulogu naličnu ulozi Galerije slika starih majstora, u čijem je sakupljanju, poklanjanju te prezentiranju, sadržan i biskupov kulturni program koji je izložio prigodom otvaranja Galerije:

(...) Osvrnuo se potom na kritike kako je umjesto prikupljanja umjetnina novac mogao potrošiti na svakodnevne materijalne potrebe puka koji živi u oskudici, čemu biskup ne proturječi, no naglašava kako o istima valja voditi računa ne zanemarujući pritom potrebe duhovne i intelektualne prirode. Kulturni je napredak, prema Strossmayerovu shvaćanju, jamstvo intelektualne, a tako i svake druge samosvojnosti. (Šamec i Gržina 2020).

Takvo totalno shvaćanje važnosti i dosega kulture, kao temelja nacionalne slobode (identiteta) do koje se stiže prosvjetom, sustavno osvješćuju prigodnice ističući kako se sve čini za narod, što je sadržano u njegovom geslu, kratkoj i efektnoj sentenciji, pragmatičkoj figuri, koja pojačava pragmatičku funkciju *parateksta* (naslova) mnogih prigodnica: *Sve za vjeru i za domovinu! U slavu posvećenja stolne crkve đakovačke dne 1. listopada 1882.* (Badalić 1882), *Strossmayeru. Sve za domovinu i za vjeru* (Benešić 1905); ili se ista sentencija pragmatički²⁷² koristi u tekstu prigodnica ostvarujući svoju funkciju u skladu s kontekstom:

(...) S tog žeLimo prVom sinu
Koji daje sVe za Vjeru

²⁷² “Sentencija kao figura, naspram sentencije kao sredstva dokazivanja, kod Lausberga (1973: §872-879) je kao i kod Škiljana (1992: 74) uvrštena u figure misli koje se temelje na postupku adjekcije. Sentencije se mogu javiti u obliku tvrdnje, ali dakako i u sastavu drugih figura od kojih su omiljene usporedba, antiteza, pitanja. Temeljno je značenje sentencije njezin univerzalan karakter: kao općevažuća misao formulirana najčešće u jednoj rečenici, sentencija pojedinačnome sudu donosi autoritativnu potvrdu i na konkretan slučaj primijenjenu mudrost. Pragmatičnost se ove figure razaznaje u njezinoj iznimnoj ovisnosti o izvanjezičnome kontekstu.” (Pšihistal 2007:64-65)

I za milu domo Vinu! (Anonim 1875)

Ivan Evanđelist Šarić prepoznaje nakanu da se kulturom djeluje na cjelokupno društvo, što Eliot definira kao način da „visoka kultura postane politička snaga u vremenu odbojne masovne demokracije“ (citirano u Eagelton 2014: 138), te smatra da se utjecaj na mase mora činiti „u obliku religijske kulture“ što su modeli koje je koristio Strossmayer, a Šarić ih prepoznaje kao „slobode ključ“:

I pjevaj svakom hrvatskome sinu:

Sve daj za vjeru i za domovinu! To nek nam svima bude davor-djelo,

To majka sinu, sestra viči bratu,

I lovor po tom ovjenčat će čelo

I mukotrpnom našem Hrvatu.

Čarobit to je slobodi nam ključ;

Jest, diete moje, slušaj mi sjedinu,

Sve daj za vjeru i za domovinu! Ta nek ti samo put kazuje luč! (Šarić 1896)

5.5. Trojstveni kulturni koncept

Strossmayerov totalnokonstruktivni kulturni projekt osmišljen je i provodi se konceptom trojstva, iako neki autori, poput Matoša, izvode njegovo djelovanje iz gesla “Sve za vjeru i domovinu” u dualnom smislu. Broj simbolizira dvije Isusove naravi - božansku i ljudsku, pa na taj način Matoš dijeli i Strossmayerovo djelovanja: na ono koje se bavi *božanskim*, što je jednom biskupu temeljno poslanje, i ono koje se bavi *ljudskim*. Sličnog je stava Srakić (2015b: 6), kada ističe kako je Strossmayer „na početku svoje biskupske službe u svom biskupskom geslu ‘Sve za Vjeru i za domovinu’ zacrtao svoj životni program i dao do znanja da će u ta dva područja uložiti sve svoje talente.“

Moguće je učiniti takvu klasifikaciju Strossmayerovog kulturnog djelovanja, međutim, ako se složiti kako je đakovačka katedrala najvažnije Strossmayerovo postignuće i njegov u potpunosti autorski ovjereni program, ne samo sakralni objekt već – tekst Kulture, nacionalni kulturni čin *par excellence*, valja se povesti njegovim tekstom upisanim u sam temelj kulturnog koncepta – posvetnim geslom koji se nalazi na ulazu u katedralu, opredmećenim u znaku broja tri: *Slavi Božjoj. Jedinstvu crkava. Slogi i ljubavi naroda svoga*. Kršćani broj tri smatraju svetim nebeskim brojem: tri su božanske osobe jednoga Boga: Otac, Sin i Duh Sveti, tri su i bogoslovne kreposti: vjera, nada i ljubav. Put posvećenja Kristova trajao je tri godine – od krštenja u Jordanu do uskrsnuća. Tri su dara mudraca s istoka Kristu kao Bogu, kralju i žrtvi. Nadalje, tri su iskušenja (odricanja od Krista) svetoga Petra, Krist je trećega dana nakon raspeća uskrsnuo

i objavio se učenicima.

Gradnja katedrale, osim potrebe da se trošna crkva zamijeni prikladnom, korespondira s romantičarskom obnovom interesa za popravke oštećenih i gradnju novih katedrala, koja se budi najprije u Francuskoj, svojevrsnom „romantičkom ponovnom otkriću katedrala. (...) Nakon pretjerivanja Revolucije i dekristijanizacije (...) pobudilo se u XIX. stoljeću zanimanje za srednjovjekovnu umjetnost, a danas za katedralu“ (Demouy 2010: 100). Po dr. Bogdanu Mesingeru (2008: 605-606) katedrala se nalazi „u samom središtu Strossmayerova života. To je njegova stolna crkva u kojoj je ostvarivao svoj temeljni životni poziv“ te smatra da Strossmayerova katedrala nije samo „centralna bogomolja“, Đakovačke ili Bosanske i Srijemske biskupije, već je i simbol, „duhovni stožer o koji se oslanja složena duhovna struktura jedne kulturne zajednice“.

Mesinger (2008: 605, 609) je mišljenja kako Strossmayer kod gradnje katedrale mora zadovoljiti tri zahtjeva. Prvi je zahtjev da: „(...) ona mora biti povijesno determinirani simbol. Radi se o slavonsko-srijemskoj, ali i bosanskoj biskupiji koja posjeduje kontinuiranu tradiciju od misionarskih vremena devetog stoljeća i biskupovanja Metodijeva²⁷³.“ Drugi je zahtjev da „treba ostvariti međukonfesionalnu integrativnost koja karakterizira to područje na kojoj je isprepletenost povijesnih zbivanja isprevela dvije crkve: Zapadnu i Istočnu“ .

Treći zahtjev označava i „treći krug integrativnosti. Reinkorporiranje cijelog područja u Europu. Povratak matičnom kontinentu i njegovoj kulturi“. Strossmayer uspijeva ispuniti te vrlo složene zadaće poglavito jer je priprema i gradnja katedrale bila za njega svojevrsni duhovni rast i sazrijevanje u kojem je „gradeći katedralu (...) sustavno izgradio samoga sebe“ (Mesinger 2008: 610), odnosno preoblikovao je i transformirao kontekst.

Svi su ovi zahtjevi upisani u korpus prigodnica: njegovo je djelo u prvom redu nacionalno, potom slavensko i ekumensko i na koncu europsko i crkvenouniverzalno.

Anonimni prigodničar iz 1881. figuru Strossmayera određuje po svetom broju tri, izričući svoj *posrećeni* performativ, koji bismo mogli uvrstiti među *verdiktive* „koji se bave ocjenama ili procjenama karaktera“, a sastoje se od „donošenja pravorijeka“ (Austin 2014: 108).

Mudre glave – pa se prepiraju:

Da l' si otac il' sin domovine?!

Sad Te „*prvim sinom*“ otačbine,

Sada opet „*otcem*“ nazivaju.

²⁷³ Za katolike među Slavenima Strossmayer je do danas figura s pramca galije. Nebrojani trgovi i ulice u više slavenskih zemlja podsjećaju na njega, a u istočnoj Slavoniji, koju je instrumentalizirana borba između katoličanstva i ortodoksije, pred sam kraj tisućljeća gurnula u katastrofu, biskupova su nastojanja za približavanja istočne i zapadne Crkve jednako aktualna danas kao i u vrijeme njegova života. (Bahr 2003).

Dašto, sin si majke postojbine;
Pa i otac svomu zavičaju,
Al još nješto fali - - - čim krhaju
Bitnu *cielost* Tvoje osebine.

Svaki prospjeh – Ti si nam zasnovao!
Svaki pokrok – Ti nam potaknuo!
Svaku miso – Ti nam *zadahnuo!* –

Otajstveno jesi biće ovo:
Trojajedin darovan od Boga:
Otac i sin i – duh roda svoga! (Anonim 1881)

To je *posrećenost* performativa u punini toga pojma, s jasnom primarnom pragmatičnom funkcijom u kojoj naglašena „blizina podrazumijeva nekakvo zajedničko iskustvo“. Govornik koristi deiktičke kategorije izraza iz poštovanja, određene oznakama za relativni društveni položaj: „primatelj je višeg položaja nasuprot govorniku nižeg položaja“ (Yule 2010: 89).

U takvim je govornim činovima moguća dvosmislenost koja vodi do dviju mogućih interpretacija. Govornik koristi „uključujuće mi (uključuje i govornika i slušatelja)“ (Yule 2010: 94), što je jedna od glavnih odlika korpusa prigodnica. Dvosmislenost prigodnica konstruirana je u obliku teza i antiteza:

(...) slušatelju suptilno ostavlja mogućnost da sam odluči što je zapravo rečeno. Slušatelj će ili odlučiti da je on dio skupine na koju se odnosi pravilo (to jest, adresat) ili da je isključen iz te skupine pa se pravilo na njega ne odnosi (to jest, nije adresat). U tom slučaju slušatelj odlučuje koja je zapravo poruka koja je izrečena tim riječima (Yule 2010: 95).

Tako ćemo prepoznati među ostalim, tko pripada Strossmayerovim kulturnim krugovima, tko je dio skupine, a tko je onaj koji će umjesto zaključka o veličini i potrebi nasljedovanja Strossmayera, možda zaključiti kako je riječ o pretjerivanju i gotovo svetogrдноj figuri komparacije između Svetog Trojstva i „trojajednog(...) otca i sina i duha svog roda“, koji ipak nije božanstvo, već je od „Boga darovan“ (Anonim 1881) te na taj način pokazati da ne pripadaju projektiranoj zajednici, niti se imaju namjeru „dalje vladati“ (Austin 2014: 11) u skladu s performativom.

Na taj se način prigodnica, poput katedrale ili drugih „proizvoda“ Strossmayerovog kulturnog djelovanja ostvaruje kao kulturni čin, upisuje se u opsežan kontekst u kojem se granice

među umjetničkim praksama, razmiču, prekoračuju i nanovo upisuju poseban koncept u službi konstrukcije hrvatske kulture.

5.5.1. Prepoznavanja između biskupa Strossmayera i sudionika u njegovom projektu

Prethodno se ustvrdilo kako je „prepoznavanje“ između Strossmayera i onih koji sudjeluju u njegovom projektu, stvaranje kulturnih činova te važna odlika određenja njegovih kulturnih krugova.

U istraživanju Strossmayerovih kulturnih strategija, ali i dostignutih ishoda, izrađena je klasifikacija Strossmayerova kulturnog djelovanja unutar tri temeljna kulturna kruga, sukladno trojstvenom natpisu na ulazu katedralu (prema Čurić 2017e) kao:

1. međunarodni – univerzalno crkveni;
2. sveslavenski – ekumenski;
3. nacionalni – svehrvatski.

U zamišljanju ovako koncipiranih strategija poslužila je teorija kulturnih krugova²⁷⁴, antropološka teorija njemačkih i austrijskih difuzionista koja označava „skup funkcionalno povezanih kulturnih obilježja karakterističnih za određeno zemljopisno područje.“²⁷⁵ Ono što je bitno istaknuti jest to da se u teoriji kulturnih krugova drži kako su sva kulturna obilježja nastala u jednom ili u nekoliko kulturnih središta, odakle se difuzijom šire u druga područja.²⁷⁶

Strossmayer i Đakovo su središta sva tri spomenuta kulturna kruga, a temeljno načelo djelovanja unutar tih krugova je *difuzija* Strossmayerovih zamišljanja, postignuća i planova i stvaranje *kulturnog kapitala*, učinaka, pa „Hrvatska gledom na kulturu nije više najsiromašnija, najzapuštenija“ (Cepelić i Pavić 2013: 935).

Vladimir Solovjev sažima taj *trojaki* Strossmayerov vjerski, kulturni i nacionalni difuzionizam, onako kako ga je Strossmayer iznio u posvetnom natpisu svoje katedrale, ali obrnutim redom: „Strossmayer je pridonio uskrsnuću svog hrvatskog naroda (Slogi i ljubavi naroda svojega)“, ali se time nije zadovoljio, već je uzeo k srcu „više interese slavenskih naroda (Jedinstvu crkava)“, oslonjen na univerzalnu, „veliku stijenu crkve (Slavi Božjoj)“ (citirano u Platz 1986:

²⁷⁴ Ova se antropološka teorija primarno bavi „rekonstrukcijom povijesnih veza između ljudskih skupina (difuzionizam, teorija kulturnih krugova, glavni nositelji F. Ratzel, L. Frobenius, W. Schmidt, W. Koppers)“. Aktualizira se krajem 19. stoljeća, a danas su njihova „ekstremna mišljenja uglavnom odbačena“, ali se „difuzija ili širenje ideja ili elemenata materijalne kulture smatra se jednim od bitnih uzroka kulturnih promjena“, što mi se čini valjanim tumačenjem Strossmayerovog djelovanja, i svakako primjerenim teorijskim modelom.

Izvor: *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. 2020. etnologija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18532>. (4.7.2020.);

Isto: difuzionizam. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15050>. (4. 7. 2020.)

²⁷⁵ Hrvatsko strukovno nazivlje. Dostupno na: <http://struna.ihjj.hr/naziv/kulturni-krug/25030/>. (3. 3. 2021.)

²⁷⁶ Ovdje ćemo morati donekle odstupiti od dosljednog tumačenja difuzionizma. Dok se za *Nacionalni -svehrvatski* kulturni krug granice mogu jasno iscrtati granice zemljopisnog područja te je to donekle moguće i u drugom *Sveslavensko-ekumenskom krugu*, treći *Univerzalni krug* nema na takav način određeno „područje“.

319; Ćurić 2017e: 154).

Ovom trojstvenom razdiobom poslužiti se je prigodom dijakronijske periodizacije Strossmayerovog kulturnog djelovanja. Takva razdioba još nije bila uspostavljena, jer su autori najučestalije pristupali Strossmayeru parcijalno, što je *parateksto* naznačeno naslovima radova u kojima se biskupa Strossmayera postavlja – *i* ili *u odnosu* prema različitim pitanjima, narodima, kulturnim i vjerskim praksama, političkim i povijesnim pitanjima, slijedeći, doduše, od samog biskupa Strossmayera kanoniziran pristup, koji su uspostavili Cepelić i Pavić u autoriziranoj monografiji *Josip Juraj Strossmayer* (1904). Tako ćemo čitati *paratekst* tipa: *Strossmayer prema* ili *Strossmayer i*: Starčević, Jelačić, Solovjov, Rački, Mažuranić, banovi, Akademija, Galerija slika, Sveučilište, katedrala, Srbi, Bugari, Makedonci, Rusi, Poljaci, Mađari, Bosna, Srbija, pravoslavlje, protestantizam, pape, Stolni kaptol, duhovni život, pojačano carevinsko Vijeće, Vatikanski sabor, ekumenizam, nagodba, podanici, puk itd.

Ovakav pristup ide u prilog teoriji kulturnih krugova, kojom, među ostalim, tumačimo Strossmayera, jer se očito od središta (Strossmayera) vrši intenzivna difuzija i to *idejna* i *materijalna* što sugeriraju sastavni veznik *i*, i zaključni veznik *prema* u korištenim paratekstovima. Takav je pristup doveo do obilja građe, a manjka sinteza, odnosno do niza parcijalnih sinteza, radije nego da se Strossmayera sagleda u cjelini, čime će se baviti slijedeće poglavlje.

5.6. Diakronijska periodizacija Strossmayerovog kulturnog djelovanja

Nakon već ranije izvršene podjele na tri kulturna kruga djelovanja biskupa Strossmayera (Ćurić 2017e), prikladno je sukladno tome definirati trojstvenu, dijakronijsku periodizaciju:

1. Inkubacija²⁷⁷ - od 1850. do 1860.
2. Kulturna toskanizacija²⁷⁸ - od 1860. do 1900.
3. Sinteza²⁷⁹ - od 1900. do 1905.

Periodizaciju ukupne Strossmayerove djelatnosti sačinio je Koščak (2008), iako se njegova periodizacija vodila više političkim nego kulturnim (kulturološkim) kriterijima. Njegova je podjela četverodijelna i zasniva se na „četiri velika područja (...) četiri bojna polja na kojima je on (Strossmayer) vodio bitku (...): politika, kultura, crkva i društvene veze.“ (Koščak 2008: 268).

²⁷⁷ Pojam valja tumačiti prema medicinskoj definiciji, u značenju razdoblja od trenutka zaraze do pojave prvih simptoma bolesti, koji je bliži od značenja u antičkoj Grčkoj: spavanje noću u hramu nekih božanstava (Asklepija, Apolona, Serapisa i dr.) da bi se u snu dobio od boga traženi savjet, ozdravljenje i slično. Takvo bi tumačenje značilo da je bila riječ o zapravo nesvjesnom procesu, providenju, ali je jasno kako Strossmayer djeluje s jasnim planom i programom, koji u tom razdoblju iz više razloga ne može ostvariti. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. 2020. inkubacija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27482>. (14.5.2021.)

²⁷⁸ Termin preuzet od Cvjetka Milanje, ali ne i vremenski početak razdoblja.

²⁷⁹ Većina autora ovo razdoblje drži ne-djelatnim, opadajućim, ne-aktivnim, bez-účinkovitim.

Također je iz nekog razloga, raščlanio i periodizaciju 55 godina Strossmayerove djelatnosti na četiri „desetljeća“. Prvo desetljeće 1850-1860., Drugo desetljeće 1860-1870., Treće desetljeće 1870-1880. i Četvrto desetljeće 1880- 1905. „Četvrto desetljeće“ u ovakvom razumijevanju traje čak dvadeset i pet godina pa bi primjerenije bilo govoriti o četiri razdoblja ili razumjeti ovaj pristup u duhu Hobsbawove (2009)²⁸⁰ ideje o dugom devetnaestom stoljeću i kratkom dvadesetom stoljeću. Kao najznačajnije „desetljeće“ Koščak (2008: 268) izdvaja Drugo desetljeće, koje karakterizira biskupova intenzivna politička aktivnost. U Trećem desetljeću ističe jačanje biskupovih veza s inozemstvom, a spomenuto Četvrto desetljeće u trajanju od čak 25 godina, kada se izvode i dovršavaju mnogi Strossmayerovi životni projekti, smatra svojevrsnim povlačenjem i opadanjem aktivnosti, sintezom prethodna tri desetljeća.

Periodizacija u kojoj je politička aktivnost glavni kriterij možda je primjenjiva ako se razmatra Strossmayerova politička djelatnost, ali „bojno polje“ (Koščak 2008: 269) kulture, ima svoje vlastite kriterije te mu je prikladnija odabrana trorazdiobna klasifikacija izložena u prethodnom poglavlju.

Dok kod omeđivanja razdoblja *Inkubacije* i *Sinteze*, nije bilo puno dvojbi, svakako je moguća složenija i slojevitija podjela središnjeg dijela Strossmayerovih kulturnih praksi analogijom s Koščakom i Hobsbawmom, „dugog desetljeća“ njegove aktivnosti.

Ipak, ovakva periodizacija može izdržati kritičku analizu. Dvojiti se može, naime, oko početka i završetka *Kulturne toskanizacije*, ali analitičkom se metodom utvrdilo kako su 1860. i 1900. međašne godine razdoblja što će se dokazati i kroz korpus prigodnica. Fizičko otvaranje Akademije 1867., koje Milanja (2012) smatra početkom *Kulturne toskanizacije* jest iznimno važno u kulturnoj povijesti i Strossmayerovoj osobnoj povijesti, ali on 1860. predaje banu Šokčeviću zakladni list na 50.000 forinti za osnivanje Akademije, vrši *difuziju* ove ideje koja nije izvorno njegova²⁸¹ i daje važan, inicijalni materijalni prinos, širi ovu ideju, osvješćuje je u javnosti kao presudnu za razvitak kulture, prosvjete i znanosti, što ovjeravaju brojni autori prigodnicama datiranim upravo te, i nakon te 1860. godine.

Autorizirani biografi Cepelić i Pavić (1904: 417-853), također izdvajaju 1860. godinu kao početak novog razdoblja u Strossmayerovoj osobnoj, pa tako i u nacionalnoj povijesti, jer svi

²⁸⁰ Autor teza o dugom devetnaestom stoljeću: od Francuske revolucije do početka I. svjetskog rata i kratkom dvadesetom stoljeću: od I. svjetskog rata do pada komunističkih režima u Europi.

²⁸¹ „Još je u počecima Hrvatskog narodnog preporoda bilo razmišljanja o utemeljenju “učenoga društva za njegovanje prosvjete narodnim jezikom”, kako je Gaj u Danici pokušao marketinški dati impuls, što je podupro i Sabor u nekoliko navrata. Kako je Bachov apsolutizam bio zapravo prekid u kontinuitetu, to je pitanje aktualizirao tek 1860. Strossmayer“ (Milanja 2012: 91). Ideju o učenom društvu nalazimo i kod jednog od Strossmayerovih prethodnika Pavla Matije Sučića, u čije vrijeme su postojali planovi da se u Đakovu osnuje “učeno društvo” prema poticaju Antuna Mihalića, hrvatskog duhovnog pisca i pjesnika (Ilok, 29. 8. 1786. – Petrovaradin, 11. 2. 1847.), profesora dogmatike na đakovačkoj Bogosloviji. On se zalagao za osnutak učenog društva u Đakovu: “To bi društvo imalo po njegovu mišljenju, da „slavonski jezik utvrdi i razna lipa i korisna znanja podigne; da razum prosvitli, a srce oplemeni, jednom riječom, da naš narod ugladi (...)“ (Ćurić 2017c: 172).

autori u tom razdoblju ova dva pojma poistovjećuju - sve što radi Strossmayer ima nacionalnu i povijesnu važnost. Strossmayer radi „sve za vjeru i domovinu“, pa se tako i naziva drugo poglavlje monografije *Josip Juraj Strossmayer*. Cepelić i Pavić (1904: 447)) objašnjavaju kako je geslo nastalo u Beču, u proljeće 1850., dok je biskup čekao „pekonizaciju, a jur znao da je domovina sa oduševljenim njegovo imenovanje za biskupa primila“(isto.). Geslo je smislio nakon rasprave s Metelom Ožegovićem i Ivanom Kukuljevićem Sakcinskim, koji su mu sugerirali kratko i jasno geslo, kako bi ga „cio narod razumio“ i kako će se „cio narod ugrijati“. Upravo geslo, odnosno kratka izjava koja predstavlja ideju vodilju biskupa Strossmayera, poslužilo je u korpusu prigodnica, ali je i u ukupnom tekstu kulture koji ispisuje izjava *performativnog imenovanja* koje je tema izlaganja u narednom poglavlju.

5.6.1. Korpus performativnog imenovanja

Dodatni argument da se upravo 1860. godina odredi kao početak razdoblja *kulturne toskanizacije* jest stvarni početak *imenovanja* Strossmayera kao izabranoga vođe, onoga koji ima provesti neostvarene nacionalne ideje. Od te godine govor o Strossmayeru postaje naglašeno figurativan, u ime Josip Juraj Strossmayer upisuju se složena značenja, on postaje „jedna od najjačih individua-institucija, odnosno institucija-indivdua u hrvatskoj povijesti“ (Brešić 2008: 601). Brunčić (2011: 464) naziva takvu strategiju *performativnim imenovanjem*: „Takav čin je po svojoj prirodi pred-skazanje koje teži za tim da se realizira ono što se iskazuje“. *Performativno imenovanje*, „društveno je utemeljen čin kojim se nekome objavljuje koje su mu osobine dodijeljene“. Imenovani se mora ponašati u skladu s načinom imenovanja, odnosno figurama koje su mu dodijeljene kao odgovor na pitanja koja se imenovanjem trebaju razriješiti.

U svih drevnih civilizacija sintagma imati ime znači postojati, a ne imati ime, znači ne postojati. To znači da se izgovaranjem, davanjem imena neka stvar, biće ili božanstvo iz nerazlučenog stanja dovodi u razlučeno, osobno stanje, odnosno iz neodređenog u određeno stanje, što je starim narodima bilo isto što i dovođenje iz nepostojanja u postojanje (Višić 2008: 51).

Do 1860. godine, kada se Strossmayer performativno imenuje, on je jedan od nekoliko tisuća katoličkih biskupa u svijetu, iz rubnog i neznatnog grada, a od te godine, u velikoj mjeri zahvaljujući brojnim prigodnim tekstovima, ne samo pjesničkim, on se imenuje nizom figura, među ostalim kao:

(...) poslanik Boga, pastir, vladika, dika, genij - genij Hrvata - genij prosvjete, genij-um, glas male, prezrene Hrvatske, mironosac, narodni ljubimac, slutnik i vjesnik novoga, polubog - prorok svoga stada, sin domovine - sin naše zemlje, slavni, veliki junak, zlatousti, otac, sin i duh domovine, blagotvorac, naša slava, začetnik Hrvatskog sveučilišta, branitelj

našeg svijeta, zvijezda presjajna, rodoljub, mecena, hrvatske majke jedinac, prvi sin domovine, roda Dioskur, svijetla zraka, div, utješnik roda svoga, Mecena, dobrotvor, dobri otac, hrvatskog rada nada, vječiti uzor (...) (Brešić 2005; Ćurić 2019).

Performativno imenovanje se u svakom korpus prigodnica, kako se to izlaže u pristupu prigodnicama Gaju „može motriti kroz pitanje vlastitoga imena“ (Brunčić 2011). Na ovaj se način može uočiti koje su mu osobine dodijeljene i „obavezuje ga se na ponašanje u skladu s tim“ (Bourdieu 1992; Brunčić 2011). Stvara se međusobna obaveza koja je upisana u strukturu performativa: u skladu s *performativnim imenovanjem* ne ponaša se samo imenovani već i zajednica koja ga imenuje. To načelo održava Strossmayerove kulturne krugove trajno nape-tima, ono je gravitacijska sila koja djeluje međusobno unutar zajednice koja se oblikuje oko imenovanih vrijednosti i njenih nositelja. Imena, odnosno figure koje se oblikuju korpusom prigodnica Strossmayeru potvrđuju tezu „nerazorivosti imena koje u svojim radovima analiziraju Wittgenstein i Derrida zagovarajući tezu da imena mogu i moraju egzistirati i nakon što njihovi nositelji umru“ (Peternai Andrić 2009: 531).

Šenoina prigodnica nastala povodom utemeljenja Sveučilišta navodi kakva je uloga do-dijeljena biskupu Strossmayeru, koji je stvorio Hrvatsku 19. stoljeća, koja polaže sve nade u prosvjetu i kulturu, u um, i vlastite snage i snage najboljih, „narodnih genija“, kakav je Stro-ssmayer. Također izriče *prediktiv* u kojem predviđa kako će Strossmayerovo ime egzistirati i nakon njegove smrti, onako kako to tvrde Wittgenstein i Derrida.

Oj slava Tebi! klikće moja duša,
Oj slava Tebi! jeka svude se stere,
Nek slavu Tvoju, što je svijeta, sluša,
Toj ljubav nek zna da nema mjere,
Nek otac sina, brat nek sjeća brata,
Da Ti si pravim genijem Hrvata.
U jedan jekni cijeli rod nam jek:
Što silni puci dugo gradit znali,
Sagradio si trenom puk taj mali,
A Josip Juraj stvori taj nam vijek.

Ušućeti će vijeka smrtni gromi,
Slavospjev minut podlih mićenika,
Veličanje će ljudsko da se slomi,
Al Tvoja vijekom živjeti će dika,

Dok bude živog hrvatskoga svijeta,
I živa bit će uspomena sveta
Pameti u ljudskoj slavnog dana tog,
Gdje Hrvat smjelo na noge si stao,
I tvrđavu si duha osnovao
Na živom srcu prvog sina svog. (Šenoa 1874)

5.6.1.1. Inkubacija (1850.-1860.)

Korpus prigodnica koje na poseban način *performativno imenuju* Strossmayera potvrđuje opravdanost ovakvog pristupa razdiobi. Prigodničarska je aktivnost u razdoblju *inkubacije* opsegom nevelika, uglavnom nastala 1850. godine, kao odraz vjekovne konvencije pozdrava novoustoličenih biskupa. Prigodnice mu 1850. upućuju Bobić, Kotzian, Okrugić, Topalović, Veselić i Pavić, a ubrajaju se među „inauguralne čestitke“ (Novaković 1997) koje se uglednicima upućuju prigodom stupanja na dužnost, što su činili uglavnom svećenici. Zabilježene su prigodnice đakovačkim biskupima Patačiću (Opoevčanin 1803), Krtici (Opoevčanin 1774), Mandiću (Opoevčanin 1806), Raffaju (Pavić Karla 1816; Mihalić Antun 1816; Jozepac 1816; Mihalić Josip 1826; Pavić Emerik 1826), Sučiću (Filipović 1830; Sabolović 1830; Mihalić Antun 1830; Pavić Karla 1830; Mihalić Josip 1831), Kukoviću (Anonim 1835; Tordinac 1845) koje su im također uputili redom svećenici Đakovačke i Srijemske biskupije (usp. Srakić 1982). Pretpostaviti je kako i nije bilo đakovačkog i srijemskog biskupa kome nisu upućene ovakve čestitke, ali nisu sve zadobile svoj pisani ili tiskani oblik. Prigodnice uvijek izriču ovlaštene osobe u prikladnim okolnostima s adresatom i sredinom koji visoko senzibilizirano očekuju takav čin, pa ih u tom smislu smatramo *posrećenima*. Osim ovih, konvencijom *intronizacije* propisanih činova još se upisuju 1852. godine Mijat Stojanović, 1859. godine Eduard Jurković te 1858. godine fra Grgo Martić svojom prvom prigodnicom, kojom započinje najdugotrajniji prigodničarski niz upućen Strossmayeru: od 1858. do 1903. godine, čime sudjeluje u sva tri razdoblja Strossmayerovog kulturnog djelovanja. „Te su prigodnice rado primane u Đakovu, u Biskupovu domu, a Grgu Martića urednici Glasnika nazivaju ‘zlatoperom’ ili ‘zlatoustim Radovanom’“²⁸²(Ćurić 2005b: 122), što govori o naravi ovih činova. Ružica Pšihistal (2007: 42)

²⁸² U jednoj fusnoti urednik dr. Josip Pausić zapisuje kako je pjesma kazivana „na usta u nas dobro znana – zlatousta Radovana“. U fusnosti pjesme „U proslavlje Sedmesetljetnog rođendana Preuzvišenog gospodina Josipa Jurja Strossmayera dana 4. veljače 1885.“, objavljene u broju 2, autora fra Grga Martića, urednik zapisuje: „Zlatoper naš Radovan mislio je, da će se sedamdesetgodišnjica našega Ota slaviti dne 4. veljače, kako bi to po datumu odista pravedno bilo, pa nam je poslao ovu liepu pjesmu, koju mi unatoč odgodi toga proslavlja za 8. rujna o. g. našim čitateljem priopćujemo (...)“.

smatra Martića „privatnim Strossmayerovim ‘prigodničarem par excellence’²⁸³ te kako je to „fenomen koji zavrjeđuje pozornost i vrijedilo bi ga istražiti *kako s kulturološkoga tako i užega književnoznanstvenoga motrišta*“. Martić, sa svojom izdvojenom kulturnom pozicijom, budući da djeluje u Bosni i Hercegovini, kao da ima bolje motrište i osjetljiviji aparat kojim registrira opsežnost i važnost kulturnih konstrukcija biskupa Strossmayer i sve to ovjerava prigodnicama, koje rado izgovara za biskupovim stolom, „iz godine u godine, ne propuštajući počam od godine 1885. niti jedno Josipovo²⁸⁴“, kako veli Strossmayerov tajnik msgr. Milko Cepelić (1906: 72), a da se ne oglasi s kakvom „nježnom pjesmicom“.²⁸⁵

5.7. Kulturna toskanizacija (1860-1900.)

5.7.1. Početna godina

U razdoblju *Inkubacije* Strossmayer se priprema za izlazak na „veliku“ scenu, a djelovanje mu je u najvećoj mjeri ograničeno na Đakovo i okvire Biskupije, za razliku od razdoblja *kulturne toskanizacije* kada se glavnina pothvata ostvaruje u glavnom hrvatskom gradu Zagrebu. U periodu *inkubacije* Strossmayer poziva u Đakovo umjetnike i znanstvenike, namješta ih²⁸⁶, potpomaže, potiče ih da stvaraju umjetnička djela u Đakovu, pokušava ojačati mjesni kulturni krug, što mu u velikoj mjeri i uspijeva te se Đakovo sve više doživljava kao relevantno kulturno središte, ali mu je jasno da su okviri Đakova preuski i da je Zagreb ono mjesto u kojem mora ostvariti većinu svojih projekata:

Stolna crkva zagrebačka i njezino stanje nijednomu Hrvatima nije tuđa stvar, ko što ni prestolni grad i stanje njegovo nikomu nas tuđe biti ne smije. (Strossmayer 2010: 31).

Biskupov dolazak u Zagreb 1860. godine znak je širenja područja djelovanja, demonstra-

²⁸³ Martić je ostavio iznimno bogat korpus prigodnica, a prema podacima koje donosi Čičić (1930: 97) pripremio je za tisak i samostalnu zbirku *Prigodjajne pjesme*, koje međutim nisu objavljene. (Pšihistal 2007: 42)

²⁸⁴ Fra Grgo prvi put u Đakovo dolazi 1878. godine, a posljednji put 1900. godine prilikom proslave pedesete godišnjice Strossmayerova biskupovanja. O njihovu prisnome i prijateljskome odnosu svjedoči i činjenica da je biskup Strossmayer Martiću, prilikom pedesete godišnjice njegova misnikovanja, dodijelio odlikovanje ‘začasnog prisjednika svog duhovnog stola’. Msgr. Cepelić izvješćuje Martića o svim događajima i aktivnostima biskupa, a sam Strossmayer rado ugošćuje prijatelja franjevca pomažući mu i tako što je tiskao njegova djela u svojoj tiskari. Zanimljivo je spomenuti i da Martić u Đakovo 1893. i 1894. dovodi biskupu čuvenoga narodnoga pjevača-guslara Perkana. (Više u: Čičić 1930: 124-126)

²⁸⁵ Prva Martićeva prigodnica biskupu Strossmayeru objavljena je 1858. u *Katoličkom listu*, br. 18., str. 141., u čast biskupova izbora za carskoga savjetnika, a posljednja u *Glasniku biskupija Bosanske i Srijemske* u čast biskupova imendana 1903. Napomenuti je kako Martića i Strossmayera povezuje ista godina smrti - 1905.

²⁸⁶ Za Luku Botića otvara mjesto aktura na Biskupijskom vlastelinstvu, dovodi Vjekoslava Karasa u pokušaju da spasi karijeru ‘prvog ilirskog slikara’. U Đakovu djeluju Ilija Okrugić, Mato Topalović, Janko Tombor, Ferdo Filipović i drugi, a na prvom književnom natječaju u Hrvata časopisa Neven, od četiri književne nagrade čak dvije dobivaju Strossmayerovi štićenici Botić i Tombor.

tivan izlazak iz lokalnih okvira, što jasno naglašava prva prigodnica u okviru *kulturne toskanizacije* autora Dimitrija Demetera, kanonskoga pisca, velikana ilirskog pokreta, svojevrsan poziv da Strossmayer nastavi gdje su preporoditelji stali. Njegova je prigodnica programatski intoniran *performativ*, preciznije *verdictiv*, kojim se „donosi presuda (...) procjena, predviđanja i ocjena(...) ili procjena karaktera” (Austin 2014: 111-114) ili *ekspozitiv* koji se upotrebljuje u činovima izlaganja. Demetar nas u svoj epideiktiki govor, klasične retoričke strukture, uvodi slikom Strossmayera koji dolazi u Zagreb kao poslanik boga, simbolički se referirajući na sliku Isusa, koji kao poslanik Boga ulazi u Jeruzalem, da ostvari svoje poslanje i donese narodu napredak i bolja vremena:

Dobro došo, poslaniče boga,
Zaštitnika pravah svih naroda',
Kom je mila pravda, bratska sloga,
Koi k napredku svakom nagon poda:
On Te posla, za njegovu volju
Da se boriš i za dobu bolju! (Demetar 1860)²⁸⁷

U *izlaganju* retoričkog govora Demetar ističe božansko podrijetlo (baš onako kako će to isticati Matoš u tekstu prigodom Strossmayerove smrti) Strossmayerovog poslanja, jer je „Pastir stada, što Ti On povieri“. U *dokazivanju* ističe kako je adresat u potpunosti posvećen višim, nacionalnim ciljevima: „Sve je Tebi narodnost i viera / Laž i tminu Tvoje slovo tiera“, a pri tom ga u *pobijanju* neće omesti „grabežljive zvieri“ jer je slobodan čovjek koji se obraća na isti način i caru i siromašnom puku, jer mu je u skladu s njegovim geslom „Sve za vjeru i domovinu“ na prvom mjestu: „narodnost i viera“.

Demetar poštuje retorička pravila koja od *zaključaka* ili *perorata* zahtijevaju *rekapitulaciju rečenoga*: „Zato zdravo, sred našega grada“ - zdravica se izriče iz ranije navedenih argumenata te se poziva na *emocije publike*: „Potreban je, ako ikad sada / Sviet Tvoj rodu, iz kojeg si niko“. U odnosu spram Strossmayera puk je emocionalan, vjeruje u njega, potreban mu je njegov savjet i njegovo vodstvo.

Prigodnicu odlikuje *efektan završetak*: „Vieran rodu, vieran svietloj kruni, / Tvoje volje poslanstvo ispuni!“, izričući *eksplicitnu performativnu formulu* (Austin 2014: 53) kojom se pojačava snaga iskaza. Strossmayeru, predmetu govornog čina, upotrebljenim glagolskim oblikom nameće se *imperativ* da svoje, od Boga dano, poslanje ispuni.

Važne su *okolnosti* Demeterovog iskaza, ili bi ilustrativnije bilo upotrebiti izraz - *kontekst*

²⁸⁷ U: *Narodne novine* 26(1860)270, 749.

iskaza odnosno *kulturnog čina*. Govornik je *ovlašten* pa ne govori samo u svoje ime, već u ime nacionalnog kulturnog projekta, konstrukcije hrvatske kulture, kojem pripada, ali izražava svijest da je na nekom drugom, konkretno adresatu koncept/koncepte razviti i ostvariti. On je *ovlašten*, od Boga, od cara i od naroda, ali i od svojih kulturnih prethodnika, među koje se ubraja i Demeter, da obećanja ispuni.

Druga prigodnica objavljena 1860. godine, autor joj je Gjurio Deželić, prva je nizu onih najzastupljenijih u korpusu, kojima se biskupu ubuduće redovito čestita imendan. Već se svojim *naslovom, paratekstom*, koji je ujedno i *posveta*, nadopisuje na estetski uspjeliju Demetrovu prigodnicu, ali također ispunjava svoju pragmatičku funkciju:

Vruće želje iskrenih rodoljubah u ime naroda: za presvietloga i preuzvišenoga gospodina Josipa Jurja Strossmayera, biskupa djakovačkoga i sriemskoga, apoštolskoga upravitelja biskupiah beogradske i smederevačke u vojvodstvu serbskom; Nj. c.k. veličanstva tajnom savjetniku i začasnome dvorskom kapelanu, bogoslovja i mudroslovja doktoru itd. itd. osobitom podupiratelju svega što je narodno na njegov godovni dan 19. ožujka 1860.“ (citirano u Pšihistal i Zovko 2009: 163)

Riječ je dakle o *paratekstu*, privilegiranom mjestu pragmatike i strategije, mjestu utjecaja na publiku i to takvoga utjecaja koji, bez obzira je li djelo dobro razumijevano ili uspjelo, „jest u službi bolje recepcije teksta i njegova relevantnijeg čitanja“ (Genette 1997: 2, citirano u Buljbašić 2017). Ovaj *autorski paratekst* također ćemo promotriti kroz njegovu pragmatičnu funkciju. U njemu je određen pošiljatelj/adresant: Gjurio Deželić, nada mladog hrvatskog pjesništva i publicistike te u to vrijeme student bogoslovije (koju napušta 1862. godine), *ovlašten* za izricanje čina te primatelj/adresat biskup Strossmayer, velika nada hrvatske politike i kulture, *ovlašten* darovnicom kao utemeljitelj učenog društva - Akademije. Kod analize *parateksta* postavlja se pitanje od koga je (tko ga je pisao/govorio) ili za koga je (pisan/govoren) te podrazumijeva ponajprije „pošiljateljev stupanj autoriteta i odgovornosti“ (isto: 8). Pjesnik piše ne samo u svoje ime, već se obraća u ime naroda, jer biskupa prepoznaje kao “podupiratelja svega što je narodno”, a *ovlašten* je za izricanje čina jer mu je prepušten dragocjen medijski prostor u *Narodnim novinama*, koje imaju i simboličku razinu zbog njihovog pokretača Ljudevita Gaja, poput Demetera, jednog od pokretača kulturnog projekta na koji se nadopisuje Strossmayer. Osim upućenosti adresatu, Strossmayeru, ovaj *paratekst* tip je *javnog parateksta (public paratekst)* jer je upućen i zajednici u cjelini.

5.7.2. Rubna godina

Krajna je rubna godina *kulturne toskanizacije* 1900., kada se biskup povlači iz javnog života i nakon intenzivnog djelovanja odustaje od novih ideja i novih projekata, sintetizira svoje

djelo, koje sumira u monografiji Cepelića i Pavića *Josip Juraj Strossmayer* (1904), koju je, ako nije suautor, svakako autorizirao. Zanimljivo, još je u zadnjim godinama 19. stoljeća sudjelovao u javnom životu pa i usmjeravao određena društvena kretanja s dalekosežnim posljedicama. Najkonkretniji je dokaz vrlo aktivna afirmacija Marije Jurić Zagorka (usp. Vukovac 2010), koju zapošljava u Obzoru te je savjetuje i materijalno pomaže unatoč žestokom protivljenju svojih suradnika.

Taj interkulturalni iskorak prema ženskoj emancipaciji, upisuje ga u povijest hrvatskog feminizma, kojemu je utemeljiteljica upravo njegova štićenica Marija Jurić Zagorka, a njena novinarska i književna afirmacija je i posljednji zaista značajan kulturni učinak koji je ostvario.

U razdoblju *Kulturne toskanizacije* prigodničarska se produkcija povećava iz godine u godinu, a najintenzivnija je o biskupovim velikim obljetnicama: o dvadeset i pet godina biskupske službe, o pedeset godina misništva (1888.), o pedeset godina biskupske službe (1900.) te postignućima koja se redovito prate ovim činovima: otvaranje Akademije, Sveučilišta, Galerije slika, posvećenje đakovačke katedrale, nastup na Vatikanskom saboru, ustoličenje za virovitičkog župana i drugim.

Naslovi su i posvete prigodnica *izvorni paratekst* ovih činova, koji gotovo u pravilu upućuju na pragmatičnu funkciju pojedine prigodnice te ostvaruju i važan vid *pragmatike parateksta*: „ilokucijsku snagu pošiljateljeve poruke“ (citirano u Buljubašić Srb 2021). Genette smatra da paratekst može „komunicirati običnom informacijom“ (isto), kao što su ime adresanta i adresata, njihove funkcije, prigoda za koju se izvodi govorni čin, imenovanje adresata, pridavanje različitih vrijednosti adresatu. Posebno to postaje vidljivo u razdoblju *Sinteze*, u zadnjoj fazi ne samo Strossmayerovog upisivanja u tekst nacionalne kulture, već i zadnjoj fazi života. Iako se prigodnice i dalje objavljuju, interakcija nužna za posrećenost performativa je minimalna.

5.7.3. Kraj kulturne toskanizacije

Strossmayer je iznimno važnim smatrao promicanje i poticanje zaslužnih pojedinaca i njihovih učinka, koje za njega ima pragmatičnu svrhu: „To zahtijeva vjera (...) (to zahtijeva i korist narodna, jerbo se mladost ničim bolje na slavna djela potaknut, i ne može, nego kad vidi, kako se zaslužni i slavni muževi i poslije groba u spomenicima svojima štiju i slave.“ (Cepelić i Pavić 1904: 32).

Biskup Strossmayer ne slavi samo druge nego revno proslavlja sve svoje vlastite jubileje, koje prati prigodničarska produkcija, koju dijelom objavljuje u svojim novinama, biskupijskom *Glasniku*²⁸⁸, ali i drugim novinama i časopisima koji se upisuju u njegove kulturne programe

²⁸⁸ Najviše je prigodnica objavljeno u *Glasniku Biskupija Đakovačke ili Bosanske i Srijemske*, časopisu što ga je u Đakovu 1873. pokrenuo upravo biskup Strossmayer. Prvi broj je tiskan 15. siječnja 1873., a koliko je Stro-

(*Vienac, Pozor* i dr.). U jubilarnoj 1900. godini, koju i svi njegovi suradnici i poštovatelji smatraju prijelomnom, izvedeno mu je devetnaest prigodnica.²⁸⁹ Ta bogata produkcija *posrećenih* performativa, može se se smatrati i jednim od vrhunaca korpusa prigodnica Strossmayeru. Ta okrugla godina i prateća proslava ne označavaju samo pedesetu obljetnicu biskupske službe i ulazak Josipa Jurja Strossmayera u duboku starost, već i dovršetak jedne epohe, koju je biskup pomogao konstruirati: rijetka prigoda u hrvatskoj nacionalnoj povijesti da se može svjedočiti jasnim i nedvosmislenim identitetsko-nacionalnim, kulturnim, znanstvenim, političkim, crkvenim i drugim učincima (usp. Šanjek 2017). Dokazuje to i najveća do tada, a čini se i od tada, proslava kojom je neki pojedinac u hrvatskoj povijesti obilježio svoj jubilej. Strossmayerovi biografi na punih dvadeset i šest stranica *Zaglavka* (Cepelić i Pavić 1904: 939-965) potanko opisuju tijek proslave, a najveći dio teksta zauzimaju popisi uglednika iz Hrvatske i inozemstva koji su nazočili proslavi ili su se biskupu obratili na kakav prigodan način: homilijama, govorima, *adresama*, čestitkama, prigodnim pjesmama, brzojavima, ispričnicama, posebnim izdanjima novina ili novinskim prilozima, prigodnim knjigama i monografijama²⁹⁰, koncertima, kazališnim predstavama, bakljadama. Bilo je to zbog oduševljenja hrvatskog naroda što su „suvremenici i pomoćnici u radu našeg Biskupa“ (Cepelić i Pavić 1904: 940). Autori su kurzivom označili riječi *suvremenici* i *pomoćnici*, istaknuvši na taj način zajedništvo i suglasje

ssmayerova ideja pokretanja *Glasnika* bila opravdana, pokazuje i činjenica da časopis i danas izlazi, ali pod izmijenjenim imenom *Vjesnik biskupije đakovačke i srijemske* jer je nakon 1945. morao promijeniti prvotno ime. To je i najdugovječniji hrvatski časopis, s najdužim neprekinutim izdavanjem u našoj zemlji. Isprva je izlazio svekih petnaest dana, a prvi urednik bio mu je dr. Julij Liebbald Ljubojević (1839. Dombovar - 1904. Vinkovci), profesor u sjemeništu i kasniji župnik u Bošnjacima. Danas ga uređuje dr. Boris Vulić. Za vrijeme Strossmayerovog života tu su dužnost obnašali 1874. do 1905., koji su zaslužni za uvrštavanje velikog broja prigodnica u *Glasnik*. Dr. Ivan Koharić (1845. Viljevo - 1880. Zagreb) «obrednik preuzvišenog biskupa» uređivao je *Glasnik* od broja 22. 1873. do broja 18. 1874. Dr. Mijat Kučera, (1840. Duboka kraj Velike - 1895. Nijemci) uređio je samo dva broja *Glasnika*, 19. i 20., god. 1874. Naslijedio ga je dr. Josip Paus (1842. Osijek - 1904. Marienbad, Češka) “profesor bibličkog studija u Đakovu”, koji je uređivao *Glasnik* do kraja 1875. Urednička se služba ustalila kada ju je preuzeo dr. Josip Kuchner (1847. Jarmina - 1902. Jarmina). Dužnost urednika obnašao je od 1876. do 1890. Prvi Đakovčanin urednik *Glasnika* bio je Matija Pavić (1859. Đakovo - 1929. Đakovo) od 1890. do 1895., kako ga dr. Srakić naziva, “najveći povjesničar Đakovačke i Srijemske biskupije”. Nakon Pavića urednikom postaje dr. Alojzije Vincetić (1862. Zrečje - 1930. Zemun), profesor biblijskih znanosti u Bogoslovnom sjemeništu. Dužnost glavnog urednika obnašao je od 1896. do 1911. (Ćurić 2005b:115).

²⁸⁹ U radu Ružice Pšihistal i Tihonije Zovko točan je broj prigodnica, ali je prigodnica Luje Varge Bjelovarca: Prilikom posvećenja gornjogradske crkve osječke dne 20. svibnja 1900. II. Osiek-gradu., *Vrhbosna* 14(1900)10, 162.; objavljena također u: *Hrvatski branik* 8 (1900), 40. pod naslovom: »Osiek gradu.(Prigodom posvećenja osječke gornjogradske crkve dne 20. svibnja 1900 po njeg. Preuzvišenosti biskupu J. J. Strossmayeru).“ zabilježena dva puta, a izostavljena je himna Matije Pavića: *Biskupu – jubilaru*, u *GBBS XXVIII*, 1900, br. 17, str. 136-138.

²⁹⁰ „Prvi sborovi nauke i umjetnosti, kao i liepe knjige stupahu pred slavnog jubilara svojim darovima. – Na prvom mjestu Jugoslavenska akademija sa svojim velike ciene darom, opsiom vještačkim Stolne crkve: matica hrvatska sa Spomen-cviećem sabranim od prvih pisaca Hrvatske i Slovenije; Društvo svetog jeronima sa lahkim opisom života biskupova a preč. kaptol Vrhbosanaki divot-knjigom iz Bosne.“ (Cepelić i Pavić 2013; 964.). Riječ je o knjigama: Vančaš, J., Mašić, N. (1900.), *Stolna crkva u Đakovu*. Prag: Tiskom i nakladom česke grafičke udruge “Unie”.; Razni autori (1900) *Spomen-cvieće iz hrvatskih i slovenskih dubrava : (narodnomu dobrotvoru biskupu Josipu Jurju Strossmayeru u spomen pedesetgodišnjice njegova biskupovanja) : sa slikom biskupa J. J. Strossmayera, 29 slika u slogu i 18 umjetničkih priloga / u Vienac, savila Matica hrvatska. Zagreb; Šarić, I. (ur.) 1900. Spomen-knjiga iz Bosne: sa slikama (1850 - 1900). Sarajevo.*

sa Strossmayerovim *konstruiranjem kulture*, ali i prihvaćanje posljedica koje je ta aktivnost prouzročila.

Hrvatski narod u pol stoljetnom radu našeg biskupa nalazi početke i korjen svoga kulturnog napredka. On je kroz pol stoljeća, što ga resi mitra hrvatskog biskupa, sijao sjeme znanja i umienja: on je palio luč prosvjete! I što god smo kao narod privrijedili na kulturnom polju, to je njegova zasluga, njegov dar, njegov rad: jer on je polagao temelje našoj prosvjeti. (Cepelić i Pavić 2013: 94-95)

Označava ga se kao pisca Kulture svojega stoljeća, ali i kao korijen *kulturnog napretka* upisan u kulturu koja se treba i dalje razvijati, na temeljima Strossmayerovog projekta, u kojem je biskup i sam „kreator hibridne ili nove estetike“²⁹¹ (Rem 2005)

5.8. Sinteza (1900.-1905.)

Od 1900. do 1905. godine doba je *Sinteze*, sumiranja postignutog i povlačenja iz javnosti. Broj prigodnica se ne smanjuje u tom razdoblju, razni autori se vrlo intenzivno (do)(u)pisuju u tekst Strossmayerove kulture koristeći i dalje istu (prigodničarsku) aparaturu, uz jasnu svijest kako slabi pozornost adresata, njegova koncentriranost i suradnički odnos unutar propisane procedure. Još uvijek držimo i ovaj dio korpusa *performativima*, slijedeći tek donekle Benvetistovu reviziju Austina, kada tvrdi da se „ne moramo zavaravati učinkom, rezultatom koji iskaz polučuje, jer ono što performativ čini performativom, jest što je sam po sebi čin“ (citirano u Peternai 2005: 24). Još uvijek korpus ostvaruje učinke, iako je vidljiva značajna promjena povijesnog i kulturnog konteksta, ali i svijest kako je dobar dio zadaća korpusa ostvaren kroz proces *kulturne toskanizacije* i da ti učinci ostaju vidljivi do danas. Hrvatska kultura danas i dalje je zasnovana u najvećoj mjeri na kulturnim modelima koje je inaugurirao Strossmayer, iako se činjenica kako se i dalje u najvećoj mjeri kulturni utjecaji vrše „odozgo“, ne moraju smatrati opravdanima kao u Strossmayerovo vrijeme.

Vrhunac korpusa, a možda i cijelog ovog žanra unutar hrvatske kulture, ostvaren je 1905. godine, u prvim danima nakon Strossmayerove smrti, kada mu četrdeset i jednu prigodnu sažalnicu upućuje dvadeset i sedam autora i autorica. Unatoč poznim godinama i biskupovom povlačenju iz javnosti, ova je smrt bila šok za hrvatsku javnost. Jasna je svijest o razdjelnici koju je ta smrt donijela: ona je označila kraj 19. stoljeća u hrvatskoj kulturnoj povijesti, donijela je crne slutnje i osjećaj važne i vrlo neizvjesne prijelomnice u hrvatskoj, ne samo kulturnoj, povijesti. Lopašić (1905: 1) to shvaća i tvrdi kako se „XIX. vijek svršio za Hrvatske 8. travnja 1905. u

²⁹¹ „Nastojati je vidjeti je li u tome bio konzistentnim zagovornikom jednog pogleda ili je nalazeći se u središtu i kraju jednoga ne samo stoljeća nego i povijesno-svjetonazorskog doba – i sam bio kreatorom hibridne ili nove estetike, možda i signalizatorom nekih postromantičarskih, a možda i postprosvjetiteljskih implikacija, barem u hrvatskom atipičnom nastupu (odstupu?) i pretapanju romantizma i vjerskog prosvjetiteljstva.“ (Rem 2005: 105)

3 sata smrću hrvatskog biskupa u Djakovu. Taj vijek bijaše za narodni hrvatski život, za našu prosvjetu, umjetnost i znanost, zlatni vijek“.

Najveći broj prigodnica iz 1905. može se odrediti i kao *epicedij*, odnosno pjesma sastavljena u povodu nečije smrti te izvođena u prisutnosti umrloga. Ovi su epicediji posrećeni s jasnom pragmatičnom funkcijom koju je uočiti već kod *epigrafu* prigodnice *Na odru Strossmayerovu* Svetozara Ritiga²⁹² (1905). Epigraf Genette definira kao „citat smješten (...) uglavnom ispred nekoga djela ili sekcije djela“, uobičajeno se nalazi „na *rubu* djela, u pravilu najbliže tekstu“ (citirano u Buljubašić Srb 2021). Katnić Bakaršić (1998: 98) smatra kako se u epigrafu nalazi autorov credo, poticaj na pisanje teksta, važan za razumijevanje teksta ili dijela teksta. Naglašena je intertekstualnost epigrafa, koji se ovdje upisuje u biblijski kontekst, budući da Ritig izabire citat iz proročke knjige Izaije: „Et erit sepulchrum ejus gloriosum“ (Iz 11, 10). Posebno je upozoriti na pragmatičnu funkciju ovoga biblijskog *epigrafa*:

Biblijska je citatnost ilustrativna jer je Riječ Božja, apsolutni semantički uzor, jer je tekst, gdje je ta riječ zapisana, apsolutna citatna riznica za sva pitanja života i smrti, je nisu važni oni koji citiraju (svećenici), nego oni kojima se citatno objavljuje božanska Riječ (vjernici) i jer se u citatnom u procesu (misa i drugi vjerski obredi) reprezentativno obnavlja i potvrđuje primarni, nepovredivi i jedinstveni Božji *prototekst*“ (Oraić Tolić 1988: 58).

Rittig koristi, dakle, biblijski citat kako bi ojačao snagu ilokucijskog čina nadgrobnog govora, epicedija (oblikovnog u elegijskim distisima).

U epigrafu se krije cilj izričaja i konteksta u kojemu je nastao, a to će ilustrirati prijevod epigrafa te užeg konteksta, u koji je smješten unutar biblijskog teksta. Prijevod epigrafa *Et erit sepulchrum ejus gloriosum* (Izaija 11,10) prema zagrebačkoj Bibliji glasi: „I prebivalište njegovo bit će slavno“ (Duda i Kaštelan 1968) dok ga Ivan Evađelist Šarić (1941)²⁹³ prevodi kao: „I počivalište njegovo bit će slavno.“ Iako ovdje možemo istraživati semantičku razliku između dva pojma: prebivalište i počivalište, ključ za pristup Ritigovom činu je u kontekstu u koji je ovaj epigraf smješten unutar Biblije. Cjelokupni redak „Iz 11,10“ kojega drugi dio Ritig koristi u zagrebačkoj Bibliji glasi: „U dan onaj: Jišajev izdanak, dignut kao stijeg narodima, puci će željno tražiti. I prebivalište njegovo bit će slavno.“ Kod Šarića čitamo: „U onaj dan izdanak iz korijena Jesejeva stoji kao zastava naroda: neznabošci ga potražuju, i počivalište njegovo bit će slavno.“ Ritig sugerira biblijskim citatom kako se J. J. Strossmayera mora smjestiti usred „ontološke i semiotičke piramide (...)“ u kojoj stoji „(...) Riječ Božja i biblijski tekst u kojemu je ona zapisana“ (Oraić Tolić 1998: 59). Citat je epigrafa autorstvo starozavjetnog proroka Izaije, koji je najcitiraniji prorok u Novom Zavjetu. Ako njegov citat promotrimo u pragma-

²⁹² Svetozar Ritig je u vrijeme kada piše ovaj tekst svećenik Đakovačke ili Bosanske i Srijemske Biskupije i profesor na đakovačkoj Bogosloviji.

²⁹³ Budući da je Šarić Strossmayerov prigodničar, referentnim ćemo smatrati upravo njegov prijevod.

tičnom obzoru Ritigove prigodnice, nije teško objasniti zašto je odabran. Imenovao ga je (bez obzira na prijevod koji će biti prihvaćen) kao *stijeg* odnosno *zastavu*. Puci (ili neznabošci) će ga tražiti (potraživati). A njegovo će prebivalište (počivalište) biti slavno. Analiza se korpusa prigodnica prvenstveno vodi na pragmatičkoj i kulturološkoj razini, ali ovdje je važno uočiti i diskretne, ali dalekosežne semantičke razlike. Kod Šarića je Strossmayer *zastava naroda*, dok je u zagrebačkoj Bibliji izabrana riječ *stijeg*, pojam koji pripada visokom retoričkom stilu, ali i množina – narodima. Nije nevažna ni semantička razlika između *prebivališta* i *počivališta*, kao ni semantička razlika između *puka* i *neznabožaca*. Ne možemo znati u kojem je točno prijevodnom značenju Ritig prevodio ovaj *epigraf*, ali ćemo se poslužiti pragmatikom koja nas uči kako prigodom analize moramo uzeti u obzir priopćajnu situacija i njezine elemente: mjesto, vrijeme, temu, svrhu, govornika i sugovornika. Ako pažnju usmjerimo na govornika, Svetozara Ritiga, bit će jasno da njegov tekst podrazumijeva značenje epigrafa u kojem je Strossmayer *stijeg narodima*, onaj koji neće umrijeti već će biti položen u *prebivalište*:

Nu čem bugarit ? nad Tobom ne odn'je pobjedu samrt
Živiš Ti, vladiko, još, - živjet ćeš vjekom u v'jek !
Tek si izdanô – već si životu uskrsô novom
I novi slavljani dan svanuo imenu Tvom (Ritig 1905: 50).

Njegovo će djelo ostati živo zauvijek i stvarati učinke ne samo u nacionalnoj kulturi već i puno šire.

5.9. Korpus prigodnica i kulturna povijest naroda hrvatskog

Kada se promišlja Strossmayerova uloga u konstrukciji hrvatske kulture, ali i u brojnih drugih slavenskih naroda koji su osjetili „gravitacijske sile“ njegovih politika, osmišljenih i provedenih s ruba, iz grada na periferiji Carstva, u kojem bi svaki kulturni subjekt *a priori* trebao biti osuđen biti primateljem, a ne odašiljateljem – mora se u prvom redu istaknuti iznimnost, točnije *ekscenost* njegove pozicije. Biskup Strossmayer je u mnogočemu ekscen, njegovi činovi, kako kaže definicija ove pohrvaćene latinske riječi, „prelaze redovne granice“ te ga se doživljava kao „ispad, nesuzdržljivost“ (Anić 2003: 284). On nije nadbiskup niti kardinal, nema svjetovnu moć, kratkotrajno obnaša tek jednu političku dužnost, velikog župana Virovitičke županije, pa ipak, prije njega, niti poslije njega ne postoji pojedinac koji je u materijalnom smislu toliko učinio za hrvatsku prosvjetu, znanost i kulturu te barem oko toga materijalnog učinka postoji konsenzus. Sve je to ostvario iz grada koji u vrijeme njegove smrti broji oko pet tisuća stanovnika i baš nikada, kao ni danas, nije imao, niti ima, znatnu gospodarsku snagu. Dakle, konsenzus

postoji samo oko onoga što se dade pobrojiti, iskazati materijalnom vrijednošću, u forintama, krunama, kroz cijenu donacija, izgrađenih crkava, institucija, podignutih spomenika i kupljenih slika, uloženi sredstava u kulturne projekte i pojedince, dok se dosezi njegovih politika često umanjuju, ako ne drugačije, ono prigovorima kako su njegovi pothvati bili preskupi, nejasni, nepotrebni ili tek hranjenje gladnog naroda „namolovanom Toskanom“ (Krleža 2013). Strossmayer vrlo pomno, bez lažne ili stvarne skromnosti, popisuje „u što je on prihode upotrebljavao“ (Cepelić i Pavić 1904: 927). Koliki su to znatni iznosi i koliko je opsežna ta mecenatska aktivnost, govori ironijski ustrojena rečenica: „Znademo da ćemo biti suhoparni u nabranjanju, zato će biti onih kojima će dosaditi“, kojom se kazuje kako već tada mnogi osporavaju ne samo mecenatske učinke, već i opseg mecenatske aktivnosti, koja će u srcu „duševnih sinova biskupovih(...) biti prava utjeha“. U tom „suhoparnom nabranjanju (...) odsijeva dobar dio poviesti života njegova, kao i kulturne poviesti naroda hrvatskog“ (Cepelić i Pavić 1904: 928).

Josip Horvat (2009: 379-380), jedan od prvih hrvatskih povjesničara kulture, koji je pokušao sačiniti sintezu hrvatske kulturne povijesti smatra kako je Strossmayer „površan poznavatelj umjetnosti“ potom i „slabo cijenjen političar“ te čovjek čijem mecenatstvu „nisu uvijek vidljiva prava shvaćanja narodnih potreba. Po cijelom svom odgoju i načinu života on nije uspio do njih proniknuti“. Horvat ne razumije Strossmayerovo shvaćanje kulture „kao ukupnog života ljudi“ u kojem on kao konzumenta ne isključuje nikoga tko pripada zajednici/zajednicama prema kojima je usmjereno njegovo djelovanje. Čak i kada neki članovi zajednice nisu u mogućnosti konzumirati kulturu koja se formira, oni imaju svijest o njezinom postojanju, o potencijalnoj mogućnosti konzumacije te o tome da je ta kultura za njih *dom*. Horvat (2009: 381) pak smatra kako „sve te stečevine nastaju u narodu koji je još u ogromnom postotku nepismeni i u neposrednoj okolici svoga glavnoga grada. Strossmayerovo mecenatstvo namijenjeno je u prvom redu malobrojnoj hrvatskoj inteligenciji“, na tragu krležijanske misli, u kojoj su Strossmayerovi pothvati apsurdni i nepotrebni. Milanja (2012) pak smatra kako je Strossmayer onaj koji ima ponajveće zasluge godine na poslu konstrukcije nacionalnog identiteta, „zamišljanju“ nacije ili preciznije domišljanju, s čime se suglasiti i što se među ostalim pokušava dokazati ovom disertacijom: Strossmayerov kulturni model, kojim pokušava izgraditi i potom ujediniti naciju na doslovnoj svakoj razini djelovanja, vrlo suvremen. Naciju (narod) određujemo kao „društvenu zajednicu koja se temelji na: a) uvjerenju svojih članova u zajedničko podrijetlo i sudbinu u prošlosti; b) posebnosti jezika, religije, običaja i niza simboličkih sredstava za obilježavanje kolektivne pripadnosti (himne, zastave, grbovi, spomenici, proslave); c) osjećaju zajedničke solidarnosti, ponosa i društvene jednakosti; d) političkoj organiziranosti u rasponu od pokreta za zaštitu kulturnih posebnosti do državne samostalnosti.“²⁹⁴

²⁹⁴ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. 2020. Nacija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na:

Milanja (2012: 227) tvrdi kako je u Strossmayerovo doba „konstrukcija nacionalnog i kulturnog identiteta bila nadređena kategorija, koja je sve ostalo ‘upila’ i samoodređivala kao podrazumijevajuće konstitutivno. Bila je riječ o transcendentnom označenom koje je trebalo ‘samo’ objaviti, ostvarnostiti, učiniti društveno živim i funkcionalnim.“ Među one koji su pri tome odigrali najvažniju ulogu izdvaja Šenou, Starčevića, bana Mažuranića te Strossmayera, s njegovom *kulturnom toskanizacijom* koja započinje 1867. godine osnutkom Jugoslavenske akademije koja „doista znači pravi znanstveni početak, kao i početak novoga kulturnoga razdoblja (...) Akademija je to središte novoga kulturnog (kulturološkog) projekta: središte radijacije hrvatske toskanizacije“.

Iako se Akademija bavi znanstvenim istraživanjima povijesne, jezične, prirodnoznanstvene, folklorne, dakle hrvatske kulturne baštine, te razvija i nakladničku djelatnost (*Rad*, potom *Ljetopis* i *Monumenta*), te iako nosi jugoslavensko ime, Milanja ispravno zaključuje kako je riječ o prvenstveno kulturnom, a ne političkom projektu.

Naime, i sam liberalno usmjeren biskup vjerovao je u integrativnu kulturnu moć (Južnih Slavena) kao branu protiv asimilacije brojnijih i moćnijih susjeda (Austrije i Mađarske), čega se kasnije držao čak i Matoš, a ako je već bila riječ i o političkom projektu, unutar rješavanja istočnog pitanja, on je vjerovao u mogućnost stvaranja zajednice južnoslavenskih naroda kao savezne, a ne unitarne, države. (Milanja 2012: 91)

Za razliku od većine drugih aktera *konstrukcije* hrvatske kulture Strossmayerov prinos, njegova *difuzija* materijalnih kulturnih vrijednosti, može se izraziti i brojčano. Cepelić i Pavić (1904: 927) izračunali su koliko je ukupno izdao: „Vjeri“ (crkvama, sjemeništima, samostanima, Kaptolu sv: Jeronima u Rimu, crkvenim zajednicama u Hrvatskoj i inozemstvu, za Petrov novčić itd.), „Domovini“ (Akademiji, Sveučilištu, Zemaljskom arheološkom muzeju, srednjim učilištima, prosvjeti puka, književnim društvima, čitaonica, pjevačkim društvima, raznim kulturnim društvima, književnicima za potporu tiskanja knjiga i časopisa, za spomenike, stipendije đacima i umjetnicima), „Bosni“, „Srbima“, „Bugarima“, „Slovincima“, „Česima“, „Slovacima“, „U ine dobrotvore svrhe“, „U vlastelinske svrhe (...)“.

Ako sve navedene iznose zbrojimo naći ćemo da je biskup (...) dao vjeri: 1.012.795 for., a domovini i čovječanstvu 1.305.447 for., ili vjeri i domovini zajedno 2.328.242 forinta ili 4.636.484 krune (...) A nije pobilježeno šta je biskup žrtvovao domovini, da narodu svome izvojuje bolji položaj (Cepelić i Pavić 1904: 927-933).

Kolika su to sredstva teško je danas procijeniti, ali ako kompariramo novac potrošen na katedralu u iznosu od 510.840 forinti, vidjet ćemo kako je Strossmayer potrošio na kulturne potrebe milijune eura u današnjem novcu, kao niti jedan pojedinac u hrvatskoj kulturnoj povijesti

prije ili poslije njega, što izriče u prigodnici jedan od onih koji je osjetio njegovu mecenatsku potporu, August Šenoa:

U jedan jekni cijeli rod nam jek:
Što silni puci dugo gradit znali,
Sagradio si trenom puk taj mali,
A Josip Juraj stvori taj nam vijek (Šenoa 1874: 17)

Strossmayerov je pothvat jedinstven i neponovljiv, a rezultati vidljivi i izmjerljivi jer bi u suprotnom njegova pozicija u *konstruiranju* hrvatske kulture 19. stoljeća, ali i pisanja ukupnog teksta hrvatske kulture ostala trajno upitna, a ne *trajno neupitna*, što je jedna od hipoteza ovoga rada.

6. FIGURE BISKUPA STROSSMAYERA

Kako retorika „raspravlja o onome što je upitno“ (Meyer 2008: 248) tako i prigodnice kao govorni činovi, kao retorički oblici, traže odgovore kojima se „želi zavesti, svidjeti se ili probuditi strast“ (isto), odnosno djelovati riječima. „Govornik, retor, parničar, prodavač, autor (...) Svi su oni zaokupljeni nekim pitanjem, nekim više ili manje skrivenim problemom, koji nema samo jedan nužan odgovor. Valja odgovoriti, riješiti (...)“ (Isti.). Korpus prigodnica upravo to čini, koristeći figure na način koji predlaže Meyer (2008: 249), koji tvrdi kako je „uloga figura da apsorbiraju ono problematično odgovaranjem koje to problematično smatra manje ili više riješenim (...)“.

Meyer (2008: 250) tvrdi kako je popis figura i tropa „igra u kojoj se razlika pretvara u identitet, prebacujući tako izbrisano pitanje ne teret primatelja (...), a da cilj figure nije da uvjeri nego da podsjeti na odgovore koji „zblžavaju sugovornike zajedništvom što ga pretpostavljaju“. Stoga se figure biskupa Strossmayera mogu smatrati i figurama zajedništva. Dakle, u tumačenju biskupa Strossmayera, kroz korpus prigodnica, poslužiti je se *figurom*, koja je „uzajamno prožimanje riječi, pojmova ili ideja na temelju djelomičnog identiteta“. Cilj figure nije uvjeriti, nego podsjetiti na odgovore koji „zblžavaju sugovornike zajedništvom što ga pretpostavljaju iako ga izriječkom ne spominju“ (Meyer 2008: 241). Poslužiti se pri tome i retoričkom analizom, kojoj je po Burkeu (citirano u Meyer 2008: 214), u središtu „identifikacija: teze, govornika, govornika s tezom, njezine supstancijalizirane zbilje, identiteta...“ Prema Burkeu, retorika je odgovor na „pitanje što ga postavlja situacija“ ili „prigoda“, koja je upisana u žanr prigodnica. Ova se retorička analiza u određenoj mjeri razlikuje od Austinovog pristupa govornim činovima ili je u skladnom suodnosu, jer je utemeljena na *pentadi* na kojoj je utemeljena svaka retorička strategija. To su „činitelji, scena, sam čin, cilj i sredstva (...) *act, scene, purpose, agency, agen*“. Na temelju svoje *pentade*, odnosno pet elemenata retoričkog upitnika, Burke izdvaja „četiri temeljna retorička tropa (kako ih je podijelio i Vico): metaforu, metonimiju, sinegdohu i ironiju“. Tim se tropima provodi proces identifikacije onoga što jest, a u svojoj „ontološkoj transkripciji metafora pruža *perspektivu*, metonimija je *redukcija*, sinegdoha *reprezentacija*, a ironija *dijalektika*.“ (Burke, citirano u Meyer 2008: 214) Pšihistal (2007: 54) u svom pristupu korpusa prigodnica koje biskupu Strossmayeru upućuje Grgo Martić, radi iscrpnu analizu porabe različitih tipova figura iskazanih prigodnicama, naglašavajući kako je ipak najvažnije provjeriti na koji su način povezane s „retoričkom vrstom epideiktičkoga govora, genotipskom matricom svih žanrovskih oblika prigodnica“. Unutar nekoliko desetaka tisuća stihova koje sadrži otiskani korpus prigodnica biskupu Strossmayeru, a Martiću pripisujemo 1571 stih (usp. Ćurić 2012), moguće je, slijedeći pristup Pšihistal (2007), napraviti svojevrсни repozitorij kori-

štenih figura koji bi bio ilustrativan za ukupan žanr, ali takav napor zapravo bi u prvom redu bio statistički i potvrdio kako prigodnice, koje su ostatak retorike, epideiktička vrsta, odlikuje figurativan govor „istodobno ritualiziran i estetiziran“ (Meyer 2008: 216). U obilju definicija figura i figurativnog govora prisjetiti se Fontaniera koji pod nazivom figura okuplja „sva više-manje upečatljiva obilježja, forme ili načine s više-manje dobrim učinkom, a zahvaljujući kojima se govor – dok izražava ideje, misli i osjećaje – više-manje udaljava od onoga što bi bio jednostavan i uvriježen izraz (...) Poznavanje figura važno je i korisno zato što nam može pružiti interpretacijski obrazac, optiku iščitavanja i razumijevanja (citirano u Timmermans 2008: 187).

6.1. Figura Mecene

Figura *Mecene* (mecene, Mecenata, mecenata) najprepoznatljivija je antonomazija, figura kulturnog pamćenja koje se veže za Josipa Jurja Strossmayera. Čak i oni vrlo neskloni Strossmayeru ne mogu osporiti činjenicu kako je on najveći mecena u hrvatskoj povijesti koji je dao svom narodu „više no svi Medici što su Italiji“ (Matoš 1973a: 128), tako da se u hrvatskoj kulturi pod pojmom mecena i danas podrazumijeva: biskup Strossmayer. Brešić (2008: 595) tvrdi kako se ime Josipa Jurja Strossmayera, „redovito i gotovo obvezatno – bez obzira radilo se o crkveno-povijesnim, publicističkim ili umjetničko-znanstvenim izdanjima – vezuje uz identifikacijski par: *biskup i mecena*“. Spomenuta se figura ne rabi u razdoblju *Inkubacije*, ali je među prigodničarima (i zajednicom koju predstavlja) prepoznata kao biskupovo „veleduše“ (Jurković 1859). Jurković ga ne naziva mecenom već koristi *perifrazu* „desnica što dobro tvori“.

Velikoduše dali kojim biedne
Vik cileovi ljub've ublažuješ
I, vidajuć jadrnih sércah rana
Svud milostih blago razdjeljuješ,
Tješit vična s kojeg Ti desnica
Dobro tvori, plač otire s lica. (Jurković 1859)

Inicijalna gesta koju je zajednica prepoznala kao programatsku za imenovanje mecene bila je darovnica za utemeljenje Akademije 1860. godine, iako je mecenastvo od stupanja na đakovačku biskupsku stolicu bilo nedvosmislen dio njegovog ukupnog programa, što svjedoči spomenita Jurkovićeva prigodnica. Prigodničar Antun Molnar ističe biskupov dar od 50.000 forinti za osnutak Akademije i u svom *prediktivu* dobro predviđa u kojem će se smjeru kretati Strossmayerovo mecenatstvo, primarno prema znanosti, umjetnosti i prosvjeti:

STROSSMAJER, našeg mila zvězda neba,

Znade što plodnim našim silam treba;
Znade što zlatnih domu nosi perah...
Dičnih Homerah!

Muze Ateni daše slavu;
veća 30 Rimu čast muze, neg oružja sreća;
Mecen Maronah, umoštovac pravi
Svētu pribavi! (Molnar 1861)

U *Strossmayerom koledaru* za 1909. godinu raspravlja se o alegorijskom spomeniku koji bi prikazao nekoliko tipičnih figura Strossmayera, među kojima je „alegorija mecene“: „(...) kod alegoričke slike Mecenat moći će se smjestiti model sveučilišta, akademije itd. kojim je udario temelje veliki biskup“ (Grlović 1909: 137).

U hrvatskoj povijesti bilo je i drugih dobrotvora, ali jedino je Strossmayer od mecenatstva stvorio „kulturni i politički program osmišljen na razini ideologije koja u svojem središtu ima ponajprije hrvatski nacionalni interes“ (Brešić 2008: 595). Brešić također ističe kako u slučaju biskupa Strossmayera figura mecene ima „emblematsku ulogu“.

Korpus prigodnica koje svom *Meceni* upućuju brojni korisnici njegovih potpora, jasan je primjer organizirane i sustavne mecenatske djelatnosti, koja je imala za najvažniji cilj stvaranje „hrvatske kulturne države, tj. da se stekne nacionalni kulturni identitet (Brešić 2008: 596). Strossmayer je onaj koji: (...) stvar našu, doma vani / Slovom i djelom plodonosno brani (Molnar 1861).

Figura mecene Strossmayerov je izbor, za razliku od drugih figura koje su nastale po njegovoj profesionalnoj funkciji (biskup, vladika i dr.) ili kao refleks postignute svjetske slave (govornik) ili poradi učinaka koje su ostvarili njegovi pothvati (graditelj, pisac kulture). U svojim *Putopisnim crticama* (Strossmayer 1875), na primjeru bavarskog kralja Ludwiga I., izlaže svoj program.

S Ljudevitom dijeli mnoge nazore i sličan umjetnički ukus, kao i mecenatstvo, a ocjene koje izriče o Ljudevitu kao da su napisane o – Strossmayeru: ‘On je već nasljednikom oko sebe skupio najznamenitije umjetnike, Corneliusa, Schwanthalera, Hessa, Schnorra, Kaulbacha i t.d. i stvarao djela neumrle vrijednosti. On je i u Rimu oko sebe skupljao bolje njemačke umjetnike: Overbecku, Steinlea Foltza i t.d. i podupirao ih živo. On je čovjek vječite slave. Pravo su imali umjetnici, što su ga već za života neuvelim vijencem ovjenčali i na pročelju pinakoteke i u nijednom spomeniku, koga mu usred ulice Ljudevitove podigoše. On je pokazao što jedan jedini čovjek može, kad se sa sretnim vanjskim položajem spoji plemenita i uzvišena duša. Nije dakako ni pokojnik bez mana bio, a tko je bez njih, kad jedan od najvećih ljudi, kojih je igda pod nebom bilo, sv. Pavao vapije: ‘Infelix ego,

quis me liberabit de corpore mortis hujus? ‘ (Tko će me osloboditi od smrtonosne pohote moje?). Ali te male sjene ne mogu nikako zasloniti sjajnu svjetlost života njegova’ (citirano u Ćurić 2011: 11).

Projekt *kulturne toskanizacije* utemeljen je na sustavnom Strossmayerovom mecenatstvu, čiji su materijalni iznosi, ali i konkretni učinci pomno popisani u monografiji *Josip Juraj Strossmayer*²⁹⁵ Njegovo mecenatstvo, koje su mnogi nazivali i rasipnošću (usp. Matoš 1973c: 129), bilo je „plod jasne, izgrađene i čvrste koncepcije (...) koja je tražila jaku ličnost za provedbu“ (Brešić 2000: 596). Ta ličnost bila je biskup Strossmayer, koji ima svijest kako je baš on providen i u mogućnosti stvoriti : „Mecenas, dobrotvor. Čuvao je forinte, slagao stotinjarke i hiljadarke, ali ne za sebe, nego da ih u desetinama i stotinama hiljada, pače u milijunima, sve dade na oltar vjere i domovine“ (Cepelić i Pavić 1904: 35).

Ivo Frangeš (1975: 261) klasificira Strossmayerove mecenatske potpore iz pozicije hrvatske književne historiografije na „1. potporu djelima; 2. potporu autorima, 3 potporu institucijama“. Ukoliko ovu klasifikaciju shvatimo u širem smislu, ona se može primijeniti na ukupnu mecenatsku djelatnost biskupa Strossmayera pa se takva odražava i u korpusu prigodnica, važnom dijelu tog programa stvaranja hrvatske kulturne države, prije one političke koja treba uslijediti. Korpus je ne samo uzvratanje dara meceni, već i svojevrsni orijentir meceni koliko je njegova djelatnost uspješna u konkretnom vremenu njenog provođenja. Biskup Strossmayer određene rezultate očekuje u budućnosti, ali je vrlo zainteresiran za konkretne, gotovo svakodnevne kulturne učinke kojima se povećava hrvatski kulturni kapital. Zato je većina njegovih donacija usmjerena na ono što se događalo oko njega i u njegovom vremenu, rezultati su bili vrlo često vidljivi u relativnom kratkom roku i na njih se uvijek reagiralo i prigodnicama, jer je Strossmayer stvarao konkretan društveni kontekst, „prigode“ za realizaciju prigodnica koje su opet stvarale novi kontekst u kojemu je figura mecene bila dominantna, zato što je jedinstvena, izdvojena, izvan konteksta svjetovne vlasti i njenih institucija, gotovo nadnaravna. Često se stoga potencira ta dihotomija između „malog Đakova“ i „velikog biskupa i mecene“, kao nešto što gotovo izlazi iz okvira racionalnog objašnjenja:

Za Đakovo tko danas znao?
Grob bezimen u grobištu!..
Al od kad ga ti razsjao,
Hrle k njemu kô k svetištu
I hrvatski kremenjaci,
I svesvjetski učenjaci. (Buzolić 1899)

²⁹⁵ Vidi poglavlje *Mrtva ruka*. (Cepelić i Pavić 1904: 925-935).

Figura mecene u korpusu prigodnica ne pojavljuje se samo u tekstu pojedinih prigodnica već i u paratekstu, dakle u naslovima i bilješkama objavljenih prigodnica. U anonimnoj prigodnici, koja u akrostihu, smještenom unutar stihova, sadrži latinske brojke s godinom kada je prigodnica upućena (*MDCCLVWWW*), Strossmayer se identificira kao biskup i mecena, kojem biskupijsko svećenstvo želi da poživi u tom dvojstvu: figura mecene postaje nerazdvojiva od figure biskupa, odnosno upisuje se u korpus kao programatska. Kako prigodnicu upućuje „Biskupijsko svećenstvo“ i mecenatski je program prihvaćen među najbližim suradnicima:

RukoM jednom sve daruješ
RoDu svomu ubogomu;
Time otCu narodnomu
I meCenu prilikuješ !

Drugom opet rukom snuješ
Dizat' slavlje Bogu svomu;
Nije ništa Cudo tomu:
Vieran biskup vjeru štuješ !

S tog žeLimo prVom' sinu
Koji daje sVe za Vjeru
I za milu domoVinu
JOZI JURJU STROSSMAYERU:
« Bog nek žiVi oba skupa –
I mecena i biskupa !!! (Biskupijsko svećenstvo 1875)

Programsku narav ove figure svjedoči i druga prigodnica koju iste godine (1875), ali u drugoj prigodi (imendan), ponovno upućuje Biskupijsko svećenstvo. Koriste antonomaziju „proroka“ koji prinosi žrtve na „oltaru hrama narodnog“. Njegovo mecenatstvo postaje proročka žrtva za domovinu, ali Bogu ugodna i pohvalna. Zna se kako Bog mora prihvatiti žrtvu da bi bila valjana, performativnim jezikom kazano, *posrećena*. Tako i narod mora prihvatiti mecenatsku žrtvu svog nacionalnog Vođe i Proroka kako bi budućnost bila posrećena. Ovlašteni čin žrtvovanja za narod, mora ostvariti perlokucijske učinke:

Pred oltarom hrama narodnoga
Stojo prorok žrtvu žrtvujući;

On žrtvovo – a sav puk kličući
Blagoslivo žrtvu Milka svoga! –

Pred oltarom hrama nebeskoga
Taj sad prorok kleči uzdišući:
„Dopusti mi, otče svemogući !
Dovršit i slavlje hrama tvoga““

TI si žrtvom digo hram prosvjete
TI nam dižeš i hram vjere svete,
Narodni i božji ugodniče !

Posvetbu si prvu doživio; -
Eda skoro drugu obavio !!
To ti k srcu a od srca kliče – (Biskupijsko svećenstvo 1875)

Strossmayerovo mecenastvo nadilazilo je hrvatske granice. Cijeli je niz stranih umjetnika primio njegovu pomoć, što je redovno bilježeno u domaćem i stranom tisku, što impresionira javnost u trenutku mecenatskih čina, jednako kao i danas kada hrvatsko društvo, odnosno hrvatska kultura, više ne poznaju pojam mecenatstva Strossmayerova tipa, već khuenovsko/krš-njivevski model državnih potpora u koji su upisane ideološke matrice, visoka centraliziranost i selektivnost spram praksi koje se ne uklapaju u, od politike, odabrane kanonizirane kulturne modele. Starčevićanac Matoš impresioniran je Strossmayerovim položajem u francuskoj kulturi, u koji je upisana i figura mecene. Analizirajući knjigu o Slavenima, Louis Légera²⁹⁶ jednog od utemeljitelja slavističkih studija, Matoš je impresioniran njegovim tekstom o Strossmayeru, koji je naime bio i Legerov mecena. (Matoš 1973d: 235) U Strossmayerovoj biblioteci nalazi se Legerova knjiga s inskripcijom: „*A Msgr Strossmayer avec les respectes hommages de l'auteur*“ (citirano u. Srakić 2013a: 114).

Matoš spominje kako se u knjizi „hvali biskupova tolerancija, kao ponajglavnije načelo njegova života“ (Matoš 1973d: 235). Mecena mora biti tolerantan, posebice spram onih koji izdaju njegov program jer mecenatstvo podrazumijeva ne samo uspjehe i zahvalnost već i promašaje, neuspjehe i izdaje. Matoš se referira na ugled koji Strossmayer uživa u francuskoj kulturi jer o njemu piše Eugene Perrot koji je „1869. pohodio Vladiku. Laveleye ga sastaje prvi puta

²⁹⁶ Riječ je o knjizi pod naslovom: *La Save le Danube et le Balcak voyage chez les slovènes*, koja je izdana u Parizu, 1884.

kod čuvenog Talijana Minghettija i spominje riječi tog poznatog državnika: ‘Ja sam imao prilike vidjeti sve odlične ljude našega vremena. Dvojica mi dadoše dojam da su druge vrste nego mi, a to su Bismarck i Strossmayer’“ (isto). Također, Leger spominje neke mecenatske međunarodne Strossmayerove pothvate, kao što su pomoć braći Miladinovima kao i samom Legeru kada tiska svoju doktorsku disertaciju o Ćirilu i Metodu, a Strossmayer se odmah pretplaćuje na 100 primjeraka. U interesu promicanja nacionalnih interesa i osnaživanja hrvatske kulture, poziva ovog francuskog znanstvenika još 1867. godine na otvorenje Akademije: „Dajem vam na ruku neograničenu vjeresiju za tu zgodu i za djela koja možete poduzeti u korist našega naroda“ (isto.). Dakle, Strossmayerovo mecenatstvo nije usmjereno samo na djela koja imaju korist za nacionalnu kulturu ili za slavenstvo, već ga zanima i univerzalna dimenzija. Tako pomaže objavljivanje „teksta slavnog ‘Reimskog Evaželistara’“ (isto.). Kada daje mecenatske potpore stranim umjetnicima i znanstvenicima najčešće su to, teriminima ilokucijske kazano, *konstativne* potpore afirmiranim autorima od kojih nacionalna kultura ili politika mogu imati koristi, dok je mecenatstvo spram hrvatskih autora i institucija kao spram slavenskih, najčešće *prediktivno*. Daje se potpora jer se u budućnosti nešto od tih autora očekuje na njihovom polju djelovanja.

Na poseban se način u svoje tri prigodnice Strossmayerovom mecenatstvom bavi jedan od *posrećenih* Strossmayerovih mecenatskih *prediktiva* – Silvije Strahimir Kranjčević. Prigodnica *U slavu Josipa Jurja Strossmayera, biskupa bosanskoga i srijemskoga, prvaka na polju hrvatske prosvjete, prigodom otvoraja galerije slika* pronađena je u ostavštini Silvija Strahimira Kranjčevića. Nastala je 1884. godine prigodom otvaranja Galerije starih majstora u Zagrebu 1884., jednog od najvećih Strossmayerovih mecenatsko-kulturnih pothvata uopće. Ne postoje dokazi da je javno izvedena tom prigodom, ali u takvom slučaju bila bi *posrećena*. U prigodnici se hvali biskupov javni čin, mecenatski poklon hrvatskom narodu vrlo vrijedne zbirke starih majstora, koju je pomno skupljao od šezdesetih godina 19. stoljeća te tako i hrvatski narod dobiva prvu ozbiljnu galerijsko-muzejsku instituciju. Dulibić i Pasini Tržec (2014) otvaranje Galerije slika smatraju najvećim Strossmayerovim kulturnim postignućem, a isto u prigodnici sugerira i Kranjčević:

U zlatu knjigu svijesnog
Čovječanstva Hrvata ime pisao si ti,
Oj, duh je rđa okovlju tiranstva,
Sloboda niče tek po prosvjeti! (Kranjčević 1884)

Tvrđnja kako bi u Hrvatskoj u to doba logikom povijesne nužnosti i bez Strossmayera došlo do osnivanja temeljnih znanstvenih i kulturnih ustanova, odnosno do konstituiranja

institucijskih društvenih okvira, možda se i može primijeniti u slučaju utemeljenja Akademije i Sveučilišta. Međutim, Galerija starih majstora institucija je koje bez njezina tvorca sasvim sigurno ne bi bilo. Strossmayerova osobnost i vizija ugrađeni su u temelje te galerije i opredmećeni kroz njezino trajanje. Fenomen sakupljanja umjetnina u doba razvoja nacionalnog identiteta u 19. stoljeću povezan je sa zbivanjima u širem kulturnom krugu gdje dolazi do utemeljenja znanstvenih i kulturnih institucija, a sve u svjetlu jačanja ideje nacionalnog određenja i osamostaljivanja pojedinih nacija. Kultura i stvaralaštvo tada su prepoznati kao najizrazitije sastavnice identiteta nacije, a individualni napor usmjerava se ka organiziranju društvenih inicijativa. Biskup Strossmayer čitavih je pet desetljeća kontinuirano pomagao i poticao razvoj znanosti i umjetnost. (Dulibić i Pasini-Tržec 2014)

Svoju treću prigodnicu, koja je ustrojena kao *konstativ*, posvećuje biskupu Strossmayeru. Kranjčević u naslovu eksplicitno navodi: „hrvatskom meceni“. Strossmayer je ostvario nedvojbene učinke svog kulturnog djelovanja, što se može samo ustvrditi i ne može osporavati i to prvenstveno na nacionalnom planu Njegovo mecenatstvo je plodonosno i njemu je posvetio cijeli život:

Dobri Oče, sjajna zvijezdo,
Hrvatskoga roda nado,
Kom odavno svom ljubavlju
Život svoj si dao rado. (Kranjčević 1900)

Brešić (2015. 122) Strossmayerovo mecenatstvo naziva i „politički subverzivnim“ jer je njime, među ostalim, „supstituirao nedostatak nacionalne države i njezine stvarne, a ne tek simboličke institucionalne moći“. A jedan od najvažnijih učinaka mecenatstva u korpusu prigodnica prepoznaje se u biskupu J. J. Strossmayeru kao figuri nacionalnog identiteta.

6.2. Figura nacionalnog identiteta

Jedna od najvažnijih figura koju oblikuje korpus prigodnica biskupu Strossmayer jest figura nacionalnog identiteta. Performativ postaje „medij tvorbe subjekta i identiteta“²⁹⁷ (Paternai 2005: 34): subjekta koji ipak ne uspijeva postati dio „homogene strukture kodirane u naraciju ili „kako kaže Stuart Hall, ‘narration of the nation’“ (Czerwiński 2007: 73) te identiteta, kod čijeg se poimanja Strossmayer pokazuje u skladu sa shvaćanjem nacionalnog identiteta svoga vremena, ali u nekim elementima pokazuje odlike modernog shvaćanja identiteta, koje po Fukuyami (2019: 133) ima temelje u modelu uspostavljenom od Martina Luthera: „(...) u sebi posjedujemo vrlinu koja je iznad mjerila društva u kojemu živimo“.

Josip Juraj Strossmayer odgovor je na pitanje koje postavljaju prigodničari o idealnom

²⁹⁷ Citirano je ujedno i naslov poglavlja u knjizi *Učinci književnosti* (2005).

obliku hrvatskog identiteta, oblikujući složenu, ali dobro argumentiranu figuru identiteta. Kao figura identiteta Strossmayer, bio je suvremen, ali i projektivno predodređen da značenje figure bude trajno.

Provodeći identitetski program, biskup Strossmayer je u velikoj mjeri bio suprotstavljen vladajućim politikama svoga vremena, nije im se prilagođavao već je smatrao kako je „unutarnje sebstvo prava vrijednost“, a ako je „društvo u krivu i griješi, ‘ono’ se mora promijeniti“ (Fukuyama 2019: 133). U stvari, svojim ga djelovanjem **on** treba izmijeniti. I u tom je smislu Strossmayer (pre)oblikovao hrvatsku kulturu i hrvatski identitet koji se razvijao u specifičnim okolnostima koristeći različita sredstva, među kojima i politiku. Aktivno bavljenje politikom Koščak (2008: 267) izdvaja kao „najznačajnije razdoblje Strossmayerova života“, iako od Strossmayera autorizirani biografski tekst politiku smatra samo prinudnim sredstvom djelovanja: „I tako je Strossmayer u doba, kada se je narod naš nalazio na prelomu budućnosti svoje i kada su se spremali za njega sudbonosni odnošaji, kao biskup morao uticati u politiku.“ (Cepelić i Pavić 1904: 480)

Strossmayer nije samo (pre)oblikovatelj identiteta već je on sam – paradigma nacionalnog identiteta, idealna figura nacionalnog identiteta! On nije „otac domovine“, poput Starčevića, ili „sin domovine“ (Cesarec 2004) iako ga jedan anonimni prigodničar (1881) naziva i ocem i sinom i duhom svoga naroda: „Trojajedin darovan od Boga: / Otac i sin i – duh roda svoga“. On je, kako je to naglasio Matoš – hrvatski kralj – prosvijećeni nacionalni vladar, koji posjeduje osobine kakve bi trebao imati idealan vladar jedne moderne nacije, prevratnog 19. stoljeća, ali s neupitnim nacionalnim profilom. Po identitetu koji promiče on jest dio naroda kojemu pripada, ali je istovremeno – ideal i onaj koji odozgo oblikuje hrvatski nacionalni identitet što čini promišljeno, s jasnom strategijom, ali i sposobnošću prilagodbe političkim okolnostima, radom na političkom, prosvjetnom, kulturnom, znanstvenom i ekonomskom uzdizanju, smatrajući kako narodi nisu slučajna tvorevina već imaju „svrhu koju im je Bog namijenio“. (Cepelić i Pavić 1904: 763).

Korpus prigodnica ima važnu ulogu u Strossmayerovom identitetskom programu, shvaćenom „u smislu u kojem ga rabi Judith Butler danas široko prihvaćen u koncepciji tvorbe identiteta“ (Peternai Andrić 2014: 27). Ona smatra kako je „identitet diskursivno-performativne prirode u smislu da ga je najbolje opisati kao oblikovana putem diskursivnih praksa, procesom citatnog ponavljanja normi ili konvencija“ (isto). Identitet se „konstituirao nizom činova što se ponavljaju“ (isto), a to je svakako karakteristika korpusa prigodnica Strossmayeru u kojem je sadržano više funkcija nego što je samo konvencionalno komemoriranje važnih prigoda i postignuća adresata. Razvijanje je korpusa podržano od samog Strossmayera, koji očekuje ovakvu kontinuiranu praksu te u skladu s karakteristikama žanra utječe na učinke korpusa, među ostalim i na izgradnju nacionalnog identiteta po vlastitoj mjeri.

Osim idejama, on raspolaže i materijalnim sredstvima pa može identitetski program i financirati. Njegovi najveći dosezi, kao što su đakovačka katedrala, Akademija, Sveučilište, Galerija slika starih majstora – konstruiraju idealan identitet (kulturu) kakav želi prenijeti narodu kojem pripada: bogat, učen, kulturni i tolerantan narod, kulturni toskanski element među Slavenima, pozvan na velika djela, veća od njegove financijske, vojne ili demografske snage, oslonjen na trojedini koncept po kojem je sagrađena đakovačka katedrala: na hrvatski nacionalni identitet koji se nadograđuje kroz koncepte (sve)slavenstva i crkvenog jedinstva, u krilu univerzalne Katoličke crkve u kojoj hrvatski narod i on imaju posebnu misiju: na tu misiju upozorava i sam Strossmayer. „Crkva dakle đakovačka već i samim svojim vanjskim strojem odgovara posve zemljopisnomu položaju našem i opominjat će živo naš narod na onu posebnu uzvišenu svrhu, na koju smo u ovim europskim stranama posebice pozvani“ (Strossmayer 2010: 15).

Svoj identitetski program temelji na slijedećim načelima:

- a. narodnosti i domoljublje su zadani, provideni od Boga
- b. svi pripadnici unutar jednoga naroda su ravnopravni
- c. svi narodi su međusobno ravnopravni
- d. svaki narod ima pravo na priznanje dostojanstva
- e. identitet se mora organički razvijati
- f. u središtu identiteta je jezik, jezične granice su granice naroda.

Strossmayer nema svijest kako konstruira naciju ili dovršava taj proces, već smatra da je samo „osvješćuje“, „budi“, prinosi „čudesnom uskrsnuću svog slavnog hrvatskog naroda“ (Platz 1986: 318), kako njegovu djelatnost naziva Vladimir Solovjev, koji smatra kako je hrvatski narod ravnopravan u odnosu na druge narode koji su već formirani ili se formiraju, te da su narodnost i domoljublje dani od Boga:

(...) Treća grana duha sadašnjeg jest: narodnost i domoljublje. Ljubezni! da smo se ovd ili ond rodili: da smo udo ovog ili onog naroda, dolazi od Boga, bez kojeg svete volje ni vrebao s kuće na kuću ne preleti, niti vlas jedna s glave naše ne padne. Ljubav domovine u toliko je prirodjena čovjeku (...) Sve to bielodano pokazuje, da nam je ljubav roda i domovine rukom božjom u grudi naše usadjena. (Cepelić i Pavić 1904: 57).

Narodnost postoji voljom providnosti: „(...) hrvatski je narod vele darovit i duhovit, on svakim danom u znanosti i svakoj umjeći tako napreduje, da je očevidno, te ga je Providnost na podpunu slobodu i na najviše i najsvetije svoje svrhe pozvala i opredielila“ (Cepelić i Pavić 1904: 651).

6.2.1. Smjerovi ostvarivanja identitetskih programa

U ostvarivanju svojih identitetskih programa Strossmayer se služi, ili se prilagođava načelima koje je definirao Fukuyama (2020: 207-209) kao četiri glavna smjera koja su stvorila suvremene nacionalne identitete:

1. Premještanje stanovništva preko političkih granica određene zemlje, bilo slanjem naseljenika na nove teritorije, nasilnim izgonom ljudi koji žive na nekom teritoriju ili jednostavnim ubijanjem tih ljudi – ili sve tri stvari istodobno.
2. Pomicanje granica kako bi se obuhvatile postojeće jezične ili kulturne populacije.
3. Asimilacija manjinskog stanovništva u kulturu postojeće jezične ili etničke skupine.
4. Preoblikovanje nacionalnog identiteta kako bi uključio postojeće značajke određenog društva.

Nadalje, Fukuyama (2020: 210) pojašnjava kako je prethodno spomenuta „sva četiri smjera prema nacionalnom identitetu moguće ostvariti mirnim putem i suglasjem ili pak nasiljem i prisilom“.

Prosudujući ukupnost Strossmayerovog djelovanja, u prvom redu je istaknuti načelo „mirnog puta i suglasja“ kako sam potvrđuje u govoru izrečenom prigodom obilježavanja obljetnice Sigetske bitke i pogibije hrvatskog Leonide Nikole Zrinskoga: „Tu ustade na svečanoj gosbi slavni biskup Strossmayer i reče da će Hrvati najljepši spomenik tome junaku podići ako povjesiv hrđavo oružje prionu uz znanost i knjigu (...) jer znanstvo jer oružje novga vieka, škola i knjige (...)“ (Anonim 1874: 1)

Međutim, podsjetiti je i na njegove stavove o *Proljeću naroda* te hrvatsko-mađarskom ratu 1848./49. godine u kojem se odvijala, ne samo borba za očuvanjem Carstva, već i borba za priznanjem hrvatskog identiteta za koji se smatralo kako je ugrožen mađarskom revolucijom. Strossmayer nije bio tada protiv rata u kojem Jelačić postaje ključna figura, ne samo radi očuvanja Carstva, već širenja prostora hrvatske nacije u formiranju, po onom drugom Fukuyaminom smjeru: „pomicanjem granica“. Jelačić i uz Strossmayerovo odobravanje, zauzima Međimurje, koje se smatralo hrvatskim teritorijem te zatim s vojskom prelazi u Mađarsku s kojom ratuje u nekoliko sukoba. Kasnije biskup Strossmayer revidira stavove, pa u (neizgovoren) nadgrobnom govoru banu Jelačiću izriče otklon od uporabe sile u rješavanju nacionalnih pitanja:

Nada sve, pako, narode, čuvaj se ko usijalog gvožđa sile, jer je svaka sila za vremena. Tko mač iz korica trga, mačem i gine, rekla je vječna Istina. Svaka je sila za vremena, a samo ono traje do vieka i prave plodove donša, što je na istini i pravdi, na Bogu i vječnom zakonu Božjem osnovano“ (Strossmayer 2015d: 628).

„Jelačićev“ rat je, također, u prvom redu bio rat za interese države čiji je ban bio visoki vojni zapovjednik, a hrvatski su interesi, unatoč glorificiranju tog segmenta njegovog ratnog pohoda, što se očituje i u značajnom korpusu prigodnica (usp. Laljak 2001), bili sekundarni. Švoger (2013: 261) piše: „Josip Juraj Strossmayer, tada još dvorski kapelan u Beču i ravnatelj Augustineuma, zamjerio je banu Jelačiću što je propustio iskoristiti, prema njegovu mišljenju, povoljne političke okolnosti i ostvariti ciljeve hrvatske politike.“

Spomenute prigodnice, upućene u vrijeme najveće popularnosti bana Jelačića možemo nazvati u prvom redu *afektivnima*, odnosno onima koje su ispunjene emocionalnim iskazom brojnih prigodničara uslijed prevratnih povijesnih zbivanja, koje su austrijskog generala i hrvatskog bana afirmirale kao, ponajprije, spasitelja Carstva, a zatim, u hrvatskim okvirima, kao vodeću nacionalnu ličnost te pred njega stavile zadaće koje on nije bio u stanju ispuniti jer se nije mogao izdići iz okvira vlastitog poziva, ali i vlastitog shvaćanja hrvatskog identiteta, zamislivog samo unutar austrijske zajednice naroda te podređenog interesima Monarhije. Kontekst koji su oblikovale nije se poklapao s kontekstom u kojem je jedino mogao djelovati Jelačić.

Biskup Strossmayer komentira bana Jelačića još 1849. godine i tvrdi kako je „on siroma kod očiju slijep“ (Strossmayer 2015d: 628). Ipak, u jednom trenutku Jelačić ostvaruje znatan dio programa Hrvatskog narodnog preporoda. Uspostavio je vladu neovisnu od Ugarske, a „hrvatski jezik je spontano postao službeni jezik. Sjevernoj Hrvatskoj priključeni su Međimurje i Rijeka, Vojna krajina stavljena pod izravnu upravu bana, a ban Jelačić je imenovan guvernerom Rijeke i Dalmacije te se pod upravom bana našao čitav teritorij Trojedine kraljevine“ (Stančić 2008: 17).

U tom razdoblju nastaje najveći broj prigodnica Jelačiću, kada je ban na vrhuncu slave jer mu je, kako piše 1886. i sam Strossmayer, najveće životno djelo to što je bio „jedan od najzaslužnijih i najslavnijih spasitelja carstva našega“ (Strossmayer 2015d: 617), ali i kratkotrajni ujedinitelj Hrvatske (usp. Stančić 2008). Osim ukidanja kmetstva u Hrvatskoj, u kadrovskom smislu, ispostavilo se kao najvažnije, Jelačićevo zauzimanje za Strossmayera kao đakovačkog biskupa, a u identitetskom smislu možda je najvažniji institucionalni doseg sudjelovanje u utemeljenju Hrvatsko-slavonske crkvene pokrajine 1852. (u kojem je akter i Strossmayer kao aktivni biskup). Šišić smatra kako je: „Hrvatska emancipacijom svoje crkve od stoljetne ugarske hijerarhije stekla snažno oružje za obranu svoje egzistencije, ne samo na crkvenom polju, nego i na nacionalnom uopće. Bez ovoga krupnog događaja naime, ne da se ni zamisliti sve ono, što se zgodilo od 1860. dalje u hrvatskom narodu, i na kulturnom i na političkom polju.“ (citirano u Pelosa 1975: 246).

„Šišić naglašava kako su na ovaj način stvoreni preduvjeti za utjecaj na katoličko svećenstvo koje je od tada, u Dalmaciji, pa onda i u Bosni i u Hercegovini, bilo decenijama u prvim

redovima boraca za narodne ideale protiv pretenzija i Pešte i Beča, a u razvitku hrvatske literature ne samo njen najbolji konzument, nego i njen odličan suradnik, napose na naučnom polju. Zar bi moglo sve to tako glatko da ide, da se hrvatska crkva nije emancipovala od ugarske (madžarske)?“ (isto.)

Unutar Hrvatsko-slavonske crkvene pokrajine „bulom Pija IX. ‘Ubi primum placuit’ od 11. prosinca god. 1852. Zagrebačka crkva podiže se na metropolitansko sjedište sa sufraganima Senj i Modruš, Bosna i Srijem (danas Đakovo), Križevci i Beograd (titularna).“ (citirano u Pelosa 1975: 246-247). Šišić ističe kako je ovakav nacionalni oblik crkvene organizacije omogućio Strossmayeru da ostvari svoj program:

Može li se samo i zamisliti grandiozan lik biskupa Strossmayera kao sufragana kaločke nadbiskupije? Kakve li bi žučne borbe i kakvi bi teški sukobi iskrštavali između Hrvata i Madžara, čak i na crkvenom polju, bez bule pape Pija IX od 11. decembra 1852? Kakav bi bio kler, odgajan od svećenika Madžara, koji bi brzo poslije apsolutizma nagruli u Hrvatsku, baš u cilju da šire i propovijedaju što tješnju zajednicu između Hrvata i Madžara? (citirano u Pelosa 1975: 246).

Kako Strossmayer nije bio vojnik, niti je poput Jelačića imao mogućnost ostvarivati ideje ratom, prvenstveno je usmjeren na tri preostala smjera oblikovanja nacionalnog identiteta, međutim ipak koristi model *premještanja stanovništva*. U svoju biskupiju naseljava 1883. godine Slovake koji utemeljuju sela Josipovac i Jurjevac nazvana upravo po biskupu Strossmayeru: „Slavensko porijeklo, u manjim segmentima jezična bliskost, pripadnost katoličkoj vjeri, kao i državljanstvo iste države (Austro-Ugarske) olakšali su uključivanje Slovaka u Slavoniju, pa i u hrvatsko društvo, na normativnoj razini integracije“ (Babić 2018: 252). Slovaci se lako integri- raju u hrvatsko društvo, a postoje primjeri poput Janka Tombora (Žilina 1825. - Đakovo 1911.), pjesnika, svećenika i političara koji napušta slovački identitet i prihvaća hrvatski identitet pod utjecajem biskupa Strossmayera (Ćurić 2013).

Strossmayer je sâm primjer nacionalne asimilacije manjinskog stanovništva, budući da se uvijek izjašnjavao Hrvatom, iako je po ocu podrijetlom Austrijanac. Čak je planirao promijeniti, u duhu tadašnjih identitetskih trendova, pohrvatiti prezime:

Biskupu je i danas žao, što se je takova promjena dogodila ili što se nije za mlada sjetio, pak si promienio prezime u Paulov ili Paulović. Poslije, kada mu je ta pamet došla, bilo je prekasno, jer sa mnogo strana zazorno. – Obitelj se je toga Paula, u tada hrvatskom Osieku, skroz hrvatizirala, tako, da osječki Strossmayeri već u drugoj polovici prošloga stoljeća nisu znali njemački. (Cepelić i Pavić 1904: 27).

Strossmayerovo prihvaćenje političkih realnosti te traženje rješenja unutar političkog sustava Habsburške monarhije temelji se na:

(...) vjerovanju u legitimitet političkog sustava zemlje, nevezano je li demokratski li nije. Identitet može biti upisan u formalne zakone i institucije (...) No nacionalni identitet se prostire i na područje kulture i vrijednosti. Sastoji se od priča koje ljudi pripovijedaju o sebi – od kuda su došli, što slave, zajednička povijesna sjećanja, što je potrebno da bi se bilo istinskim članom zajednice. (Fukuyama 2020: 188)

Starčević, za razliku od Strossmayera, ne priznaje političku zajednicu unutar koje Hrvatska oblikuje svoj identitet. To se očituje u njegovom negativnom odgovoru na prijedlog adresa koju Rački predstavlja u ime Narodno-liberalne stranke i u Strossmayerovo ime glede preuređenja Monarhije: „Odbija se prihvaćanje Listopadske diplome i Veljačkog patenta, ali načelno je priznavala zajedničke poslove za cijelu Monarhiju. Naglašavala je teritorijalnu cjelokupnost Trojedine Kraljevine, kao preduvjet za rješavanje državnopravnih pitanja, a od Ugarskog sabora tražilo se da prije pregovora prizna članak XLII/1861.“ (Turkalj 1999: 126).

Starčević naziva Monarhiju u čijem je Hrvatska sastavu „tamnicom austrijskom“ koja se ne mijenja već je despocija koja krši ugovore, a Hrvatskoj umjesto prava na slobodu i nezavisnost uvodi „samovolju i despotizam.“. Međutim, ako se pogleda narav Zakonskog čl. XLII. iz 1861. „koji je u biti temelj političkoga programa tada vladajuće Narodne (liberalne) stranke biskupa Josipa Jurja Strossmayera i zagrebačkog kanonika Franje Račkog“ (Turkalj 1999: 126), vidljivo je kako Strossmayerovo shvaćanje nije tako daleko od Starčevića. Strossmayer i Rački polaze „od toga da je 1848. godine ukinuta državna zajednica, a s njom i sve pravne veze, izuzev osobe vladara, krune i krunidbe. Sabor se izjasnio da je voljan stupiti u realnu uniju s Ugarskom, ali tek nakon što ova prizna potpunu samostalnost i teritorijalnu cjelovitost Hrvatske i Slavonije. Pod ovom potonjom se smatralo područje “Trojedine Kraljevine“ Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, kojoj se imala pripojiti još i Rijeka, Međimurje te Vojna krajina“ (Heka 2007: 939).

Strossmayerova je strategija, osim političke borbe, u najvećoj mjeri bila usmjerena prema „preoblikovanju nacionalnog identiteta“ (Fukuyama 2020: 208-209). Oni koji ih konstituiraju mogu namjerno oblikovati identitete kako bi odgovarali karakteristikama i navikama naroda“, a to će Strossmayer činiti upravo na području kulture i vrijednosti, iako će smatrati kako samo oživljava, obnavlja ili budi vrijednosti koje već postoje, a koje su iz različitih razloga zanemarene ili potisnute.

Fukuyama (2020: 209) ističe razne modele kojima se aktivno oblikuje nacionalni identitet, od kojih Strossmayer neke nije mogao koristiti kao biskup i mecena (zakon o državljanstvu i prebivalištu, zakoni o useljavanju i izbjeglicama), ali je shvatio važnost „nastavnih programa u sustavu javnog školstva, kako bi se djecu podučavalo o prošlosti nacije“. Prosvjeta, je put do slobode, u skladu s njegovim geslom. Pomalo paradoksalno, iako je Strossmayer vjerovao kako je Hrvatsko-ugarska nagodba njegov veliki politički, pa i osobni poraz, činjenica je da su

pregovarači izborili autonomiju upravo na područjima u kojima se može najsnažnije utjecati na (pre)oblikovanje nacionalnog identiteta: zakonodavstvo, uprava, bogoštovlje i nastava te pravosuđe. Uz to, kako naglašava Fukuyama, „u procesu koji kreće od dna, ‘priče o narodstvu’ pričaju umjetnici, glazbenici, pjesnici (...), povjesničari i obični građani nekoga društva koji opisuju vlastito podrijetlo i težnje“(isto).

Strossmayer koristi modele liberalnog nacionalizma svoga stoljeća, odnosno identiteta temeljenog na naciji po kojem: „političke granice trebaju korespondirati kulturnim zajednicama, a kultura je uvelike definira zajedničkim jezikom.“ (Fukuyama 2020: 100).

Strossmayer nije onaj koji je dao obrise granica tih kulturnih zajednica, niti je definirao zajednički jezik, ali je naslijeđe svojih prethodnika usustavio i sustavno provodio punih 55 godina. Nadbiskup Stadler ističe njegov prinos hrvatskom jeziku kao njegov najvažniji identitetski doseg: „On je u prvom redu probudio svijest hrvatsku i ljubav prema hrvatskom u jeziku, a to znači spasiti hrvatski narod.“ (citirano u Cepelić i Pavić 1904: 952).

U svom djelovanju Strossmayer posebno naglašava ravnopravnost svih naroda bez obzira na njihovu vojnu, ekonomsku snagu ili broj pripadnika, priznanje njegovog jezika i posebnosti te pravo na razvitak:

Da u Austriji ima različitih naroda i narodnosti, to je živa istina, koje nitko ne može tajiti. Ja držim, da je pogibeljno, što imade ljudi, koji se iz uzroka ma kojega ne će da obaziru na različite narodnosti i jezike u Austriji. A držim to za pogibeljno prvo za to, što ovakovi ljudi ne mare za istinu, i što je u Austriji i najmanji i najslabiji narod čvrstoga uvjerenja, da mu je narodnost Bogom darovana, koju ne može nitko ni u državi onako na prečac zanijekati ; napokon što bi se svaki narod sasvim pravedno usprotivio svakomu, koji bi nam dirnuo u jezik i narodnost, budući bi time priečio njegov duševni razvitak. Držim to za pogibeljno i za to, i napose za to, što živimo u takovih okolnostih, da se narodi ne će oglušiti zamamnoj pjesmi sirene, koja se sa više strana Europe čuje i odazivlje, ako se prevare u svojoj pravednoj nadi, ako se ne zadovolji njihovoj želji i ako im se zaprieči organički razvitak (...) (Cepelić i Pavić 1904: 437).

Upravo je *organički razvitak* temeljno načelo Strossmayerovog identitetskog pothvata, a aktivan, mecenatski utjecaj na umjetnike i znanstvenike odabire Strossmayer kao najopsežniji u svom identitetskom projektu – potom slijedi bogoštovlje, u kojem je imao većeg utjecaja, ne samo u svojoj biskupiji već i u Zagrebačkoj crkvenoj pokrajini²⁹⁸, onda prosvjeta, koja je upisana i u njegovu drugo geslo – *Prosvjetom do slobode*. Uslijed političkih promjena nakon Revizije Nagodbe, povlači se iz politike i polako gubi utjecaj na poljima pravosuđa, zakonodavstva i uprave, ali i dalje djeluje, posebice na očuvanju dostignutoga kao i na širenju, ne samo identiteta već i hrvatskog identitetskog prostora. Dio se te borbe vodi na crkvenom planu nakon što je odrađena važna

²⁹⁸ U dijelu korpusa prigodnica naglašava se taj njegov utjecaj, posebice u širenju ćirilo-metodskog kulta i „gojenju glagoljice“. (usp. Ivančić 1904)

početna etapa stvaranja nacionalne crkvene pokrajine, neovisne o Mađarima. Biskup Strossmayer se oštro suprotstavlja težnjama da se Međimurje i Rijeka pripoje ugarskim biskupijama:

Mjeseca prosinca 1882. pak ožujka 1891. i opet je orio jedan glas u novinama Ugarske, a odjekivao je i u sabornici, da je skrajnje vrijeme, te se Međimurje i u crkvenom pogledu neposredno spoji sa Ugarskom; a godine 1883. (lipnja) ponovio se je taj glas i glede Rieke, koja da se odcepi od diecize senjske, pa sa posebnim vikarijatom svojim odvisnom učini od koje biskupije Ugarske (Cepelić i Pavić 1904: 620).

Biskup pronalazi saveznike u Rimu, kod Svetoga Oca, koji je „budni čuvar crkve katoličke i kao brižni otac domovine i naroda svoga. Upirao je oči u Rim i tražio zaštitu svete Stolice, posvema uvjeren, da sveta Stolica, sljedeć stoljetnu tradiciju svoju, hrvatskoga naroda i katoličke Hrvatske u pravednim zahtjevima njenim zapustiti ne će. I ta vjera biskupa našega sve do sada nije izdala. Tamo je on tražio i nalazio pomoći, bud da se obrani čast koje diecize naše, bud da nam se spasi glagoljica, bud da se brana stavi prekomjernom širenju protestantizma, a na štetu autohtonoga katoličkoga elementa našega, bud da se odkloni pogibelj ili pokoristi hrvatskom bratu Bosne, Dalmacije, Istre. (Cepelić i Pavić 1904: 221).

Strossmayer se od svoje intronacije zalaže da se proširi prostor njegove Biskupije na župe u kojima je većinsko hrvatsko stanovništvo. Traži da se „od pečujске diecize isto tako odcepe dva distrikta, miholjački i valpovački, pak priključe diecizi đakovačkoj“ (Cepelić i Pavić 1904: 220), što je doduše ostvareno tek sedamdesetih godina 20. stoljeća, ali vidi se jasna nakana za stvaranjem preduvjeta kako bi se hrvatski identitet ojačao u tim, tada spornim krajevima. Nije mu išlo u prilog što su svećenici bili još uvijek za ostanak u Pečuškoj biskupiji, „kao što su to izrazili u Promemoriji koju su zajedno s popratnim dokumentima uputili ostrogonskom nadbiskupu i primasu s korone koju su održali u Valpovu, 29. siječnja 1852. godine“ (Srakić 2021). Strossmayer 1851., godinu dana nakon imenovanja za đakovačkog biskupa, ulaže zahtjev apostolskom nunciju Michele-u Viale-Preli i ugarskom ministru bogoštovlja i javne nastave Leonu Thunu²⁹⁹ da se prigodom uzdignuća zagrebačke biskupske stolice na stupanj metropolije riješi i pitanje inkorporacije Valpovštine Đakovačkoj biskupiji. „Prema njegovu mišljenju to pitanje je neodvojivo povezano s pitanjem uspostave Zagrebačke metropolije, a bilo bi i od velike koristi za Crkvu u Hrvatskoj i Slavoniji“ (Srakić 2021).

Biskup svoju molbu potkrjepljuje s nekoliko argumenata, koji tumače i njegovo tadašnje shvaćanje nacionalnog identiteta jer upravo po tom kriteriju želi pripajanje ovih dekanata:

(1) Cijeli taj kraj leži u Slavoniji, a za upravu moglo bi biti nezgodno, kada se uspostavi Zagrebačka metropolija, naime cijela će Slavonija potpasti pod jurisdikciju novonastale Zagrebačke metropolije, samo to malo područje Hrvatske ostat će pod jurisdikcijom Ostrogonske metropolije.

²⁹⁹ Leo von Thun, (rođen u Češkoj 7. travnja 1811, umro 17. prosinca 1888. u Beču), austrijski političar, ministar javne nastave i bogoštovlja do 1860. Zaslužan je za ustanovljenje Austrijskog sveučilišta za vrijeme cara Franje Josipa.

(2) Taj kraj je vrlo blizu Đakova, sjedišta Đakovačke biskupije, i s njime bi mnogo lakše upravljao đakovački biskup negoli pečuški koji osim toga i ne zna hrvatski.

(3) To bi trebalo pripojiti Đakovačkoj biskupiji i zato da đakovački biskup ne mora putujući u Osijek, najveći grad svoje biskupije, prolaziti kroz područje Pečuške biskupije. Osim toga, pola toga grada (Osijeka) pripada Pečuškoj a pola Đakovačkoj biskupiji, pa bi dolazilo do zbrke i sablazni zbog različitosti svetkovanja blagdana.

(4) Pripojenjem zagrebačkoj metropoliji stanovnici Slavonije, vjernici Pečuške biskupije, ne bi imali problema kad bi išli na građanski ili crkveni sud, jer bi im bilo dovoljno poznavanje hrvatskog jezika.

(5) Slavonija je u ratnim operacijama (1848.) politički potpuno odvojena od Ugarske, pa bi je trebalo odvojiti i u crkvenom području. (Srakić 2021)

Strossmayer ističe kako postoje crkveno-politički, jezični, prometni, upravni i drugi praktični razlozi za priključenje ovoga područja od mađarske hrvatskoj biskupiji, ali zapravo je najvažniji razlog – nacionalni, identitetski. Kada već ne postoji jaka hrvatska država koja bi provela nacionalne ciljeve na ovom području, činit će to Strossmayer – pripadnost crkvenoj pokrajini ili biskupiji u konačnici će odrediti nacionalni identitet vjernika na tom prostoru čime će i sam teritorij postati neupitno hrvatski teritorij.

Na koncu, Strossmayer je morao privremeno odustati od zahtjeva jer su Mađari tražili da im se u zamjenu za te župe prepusti Međimurje, što Strossmayer dramatično odbija: „Ja nikad na takvu trgovinu ne bih pristao“, te se taktički povlači birajući manje zlo. Strossmayer je mišljenja da bi se „hrvatskom narodu otvorila dublja rana“ kad bi se Međimurje otrglo od Zagrebačke nadbiskupije, nego što bi imao korist od pripojenja dvaju slavonskih dekanata Đakovu, te zato predlaže Svetoj Stolici da ostavi ‘status quo’. (Srakić 2021).

Iz ovoga slučaja jasno je kako su identitetska pitanja vrlo važna za Strossmayera od samog stupanja na biskupsku dužnost, a ta se nacionalno-identitetska aktivnost prepoznaje u korpusu prigodnica. Više autora se referira na ovaj segment Strossmayerova djelovanja i slavi postignuto. Preradović ga 1870. naziva „narodnim kolovodjom“, nastavljajem djelovanja Josipa Jelačića:

Od narodnih ugodnika
Iza Bana mučenika
Ti si prvi naše krvi,
Koga ide čast i slava,
Da nam teče jošte zdrava
Struja duha narodnog.

Oj, narodni ugodniče,
Ugodio tebi Bog!
Tvoja duša dobrostiva
I ruka ti darežljiva
Svaku žicu svaku klicu,
Što u dušah narodnije
Oglasi se il proklije,
Udostoji kriepa svog.
Oj narodni dobrotvorče
Vratio ti dobro Bog! (Preradović 1872)

Strossmayer je „kolovođa“ svega što služi očuvanju i jačanju narodne svijesti, narodni ugodnik koji iza „bana mučenika“ svojom djelatnošću pomaže i da sve što je narodno i dalje teče, a ono što je bilo skriveno „proklja“. On je čuvar i „gojitelj“ identiteta, pri čemu je kod Strossmayera gotovo presudno ono što Fukuyama (2020: 19) naziva „politikom dostojanstva“.

6.2.2. Načelo ravnopravnosti naroda i ravnopravnosti unutar naroda

Jedno od najvažnijih načela po kojima biskup Josip Juraj Strossmayer razvija hrvatski nacionalni identitet jest načelo ravnopravnosti svih ljudi unutar istog naroda i ravnopravnost pojedinog naroda s drugim narodima: „Načelo ravnopravnosti jest ista pravda božja, koja zahtjeva, da ne samo pojedini ljudi, nego još više pojedini narodi i narodnosti podpunu garanciju imaju u svih strukah javnoga života slobodno se razvijati“ (Cepelić i Pavić 1904: 798).

Također, ravnopravno po važnosti jest identitetsko načelo ostvarivanja unutarnje ravnopravnosti, odnosno narodnog jedinstva, narodne sloge:

Znao je i na rodjene oči gleda i danas, kako se u Europi sve vladajuće narodnosti drže svojih skupina, kako teže za jedinstvom, a na malene i siromašne se narode gotovo i ne obaziru; vidio je i znade, kako se opet naprotiv maleni narodi, – sotonskom njekom neslogom sami u sebi nesložni, – više-manje gube i na propast sami sebe odsudjuju. A i što žive, da žive i služe više tuđim mislima i osnovama drugih svjestnijih naroda, nego svrhama, koje im je Bog namienio“ (Cepelić i Pavić 1904: 763).

U tome pomaže predodređenost, odnosno providnost koja vodi društveni razvoj hrvatskoj naroda: „(...) hrvatski je narod vele darovit i duhovit, on svakim danom u znanosti i svakoj umjeći tako napreduje, da je očevidno, te ga je Providnost na podpunu slobodu i na najviše i najsvetije svoje svrhe pozvala i opredielila“ (isto 651).

6.2.3. Priznavanja nacionalnog dostojanstva

Iznimno važna identitetska kategorija koju se može istaknuti uz biskupa Strossmayera jest borba za priznanjem, ne toliko osobnim jer on osobno priznanje/priznanja doživljava već vrlo mlad, već borba za nacionalnim priznanjem, za nacionalnim dostojanstvom, što mu neprestano osporava Starčević, kao glavni politički nedostatak:

Dok sanjari vrieme gube
Mi tražimo časti, hljeba:
U trbuhu, vlasti, vreći
Početak je i kraj sreći. (Zvekan 1867c)

Ne priznaje kako se Strossmayer u borbi za vlastito dostojanstvo i dostojanstvo svoga naroda znao suprotstaviti najvišim autoritetima pa i samom caru (usp. Karaula 2007), već smatra kako je glavna karakteristika njegovog djelovanja „ponižavanje vlastitog naroda, sluganstvom i kompromisima s vladajućom kamarilom.“ (Turkalj 1999).

Fukuyama (2020: 41) naglašava kako je „treći dio duše *thymós*“³⁰⁰ – središte ponosa i srdžbe „središte današnje politike identiteta“, što je primjenjivo u odnosu spram Strossmayera. „Nije dovoljno da ja imam osjećaj vlastite vrijednosti, ako ga drugi javno ne uvažavaju ili, još gore, ako me obescjenjuju ili nijeću moje postojanje.“ (isto: 29).

Thymós je upisan u prigodničarski diskurs, naglašena je želja za priznanjem, ne samo postignuća ili politika što ih provodi Strossmayer, već i nacionalnim priznanjem u cjelini, pravo na ravnopravnost te budući razvitak.

Preradović u prigodnici *U slavu Strossmayera* žudi za danom kada će Strossmayeru svijet priznati „zasluge liepe“:

Oj da mogu sva ti bezbrojna dobra,
Što ih ti činiš po svijetu našem,
Da mogu cvietom da stvore se, sva bi
Zemlja nam cvala.

I miris joj, svet kano tamjan, ime
Bi dizo hvalom u nebesa tebi,
Narodnim svetcem za života već te

³⁰⁰ Prva dva dijela duše su *logos* i *eros*.

Proglašujući.

Bit će i to kad pravice bude ti !
A dotle miruj i nehaj što podli
I zlobni sviet na te baca se kalom;
Kal mu je hljeb, a

Tebi neće da nahudi, kô ni noć
Danu onom, koj će jednočke svanut
Da ti pred svietom obasja priznanjem
Zasluge liepe. (Preradović 1872)

Politika dostojanstva upisana je u Strossmayerovo javno djelovanje, napose u odnosu prema Mađarima, pa je spreman dati nagradu od 100 dukata autoru koji napiše djelo o javnom hrvatskom državnom pravu. Ljuti ga naziv *partes adnexae* pa javno prosvjeduje: „Nužno je, da Europa već jednom pozna i prizna, tko smo i što smo, da prizna, da tudja prikrpina nismo“ (Cepelić i Pavić 1904: 421). U korpusu prigodnica „politika dostojanstva“ jedan je od pragmatičkih imperativa, odnosno potvrda da je Strossmayerovo djelovanje donijelo priznanje, koje je po Hegelu, „vrhovni pokretač ljudke povijesti, snaga koja je ključna za razumijevanjem modernog svijeta“ (citirano u Fukuyama 2020: 30).

Strossmayer je Hrvatskoj vratio dostojanstvo, ističe Ivan pl. Trnski:

(...) Koj bi tako sjao milošću i dobrotom,
I toliko davo punim pregrštima
Napredku nam u har i liepom umieću.
Koj zlatoust bi znao bodrit i sokolit
I sam u to ime junački se borit;
Tja i Rim ti vječni divio se zboru,
Pola svieta tvome čudila se tvorui!

Hrvatska se tobom nad oblake pope,
Svanu na vidiku prosvjetne Evrope! (Trnski 1905: 72)

Kako samopoštovanje dolazi od poštovanja drugih, tako su Strossmayerovi međunarodni uspjesi posebno važni budući da politika identiteta zahtijeva „javno priznanje svoje vrijednosti“

(Fukuyama 2020: 30). Buzolić (1888) tako u prigodnici ističe da su hrvatski nacionalni zahtjevi biti „izjednačen s drugim“ i da prema tom velikom cilju Strossmayer „krči put“

Da se Hrvat izjednači
S drugim, što se pitomili
Dok on tužan na lomači
Izdisao za dom mili,
I srtâ u živu vodu
Za krst častni i slobodu:

Ti raztvori blagoshrane,
Rodu žitak sav posveti;
Vilinske mu sazda stane
Vjeri na har i prosvjeti;
Put da krčiš rodu svomu
K preporodu duševnomu (...) (Buzolić, 1888)

Grlović 1885. godine u prigodnici naslovljenoj *1850. prema godini biskupove intronacije*, citira u paratekstu prigodnice, *epigrafu*, Carski manifest iz 1850. upućen Hrvatima u kojima im car priznaje:

(...) sjajno zasvjedočenu viernost
i privrženost, za hrabro njihovo postojanstvo i
za neizmjerne za dobro države dragovoljno
prinešene žrtve i čine očitujemo cesarsku
svoju zahvalnost (...)
(...) pravedno svoje priznanje za zasvjedočenu
hrabrost, razboritost i domoljublje.
Car priznaje vrijednost naroda „na jugu“ Carevine:
Na jugu dolje divan narod ima,
Što priestol moj mi štiteć netom spasi,
Od vieka vieran, vriedan je nad svima,
Hrvatski narod, da ga slava krasi! (Grlović 1885)

Strossmayer je od Cara dobio zadatak da svoj narod „digne iz tmine“ i da ga učini rav-

nopravnim svim drugim narodima: *Da bude ravan svigdje i svačemu, / Čim riesi puke zemlje car i neba* (Anonim 2005). Strossmayer ima ključeve narodne slobode: *Iz carskih rukû Hrvat prima tada / Odličja dokaz... križ od zlata, / A u njem šaptat stane sladka nada: / To ključ je do slobode vrata!* (isto).

Dvojica kanonskih pjesnika hrvatske književnosti, Šenoa i Preradović, posebno ističu Strossmayerov nastup na Vatikanskom koncilu kao jedno od najvažnijih priznanja hrvatskom identitetu, jer je međunarodno priznanje, te na posebnom mjestu i u posebnoj prigodi ima posebnu važnost.

Drhtnu Rim silni, sva se zemlja lecnu
S Tvoga gromnog, s Tvog potresnoga slova
Kako da naš sviet ne uztreptne s Tebe
Radosti silnom! (...)

S ponosom sav sviet pripoznaje
Tebe Predhodnikom svog neodoljivoga
Tieka pram stalnom, vječitom si cilju
Uzorna boljka.

Zato tutnji on na sve strane dikom
S Tebe, a mala prezrena Hrvatska,
Za koju sviet taj ni ne znaše skoro,
Sad je na glasu. - (Preradović 1870)

Sa Tvoje riječi narod lance strese,
Sa Tvoje riječi sam si skine mrenu,
Tri kraljevine danas pale krijese,
Jer u boj uma danas Hrvat krenu,
Bogolikim je ugrijav se plamom
Osvanuo pred zlatnim vilin-hramom;
Čarobit Ti mu dade hrama ključ.
Ko div si svijetlo nebu otet znao,
I u ruke si svomu rodu dao
Slobode plamen, svjetskog znanja luč. (Šenoa 1874)

6.2.4. Amblematska figura nacionalnog identiteta

U korpusu prigodnica biskup Strossmayer amblematska je figura ostvarenja hrvatskoga identiteta koja u sebi nosi osobine kolektivnog subjekta, a samim time predstavlja figuru hrvatske budućnosti.

Suzbio si mržnju ludu
Kôm nas tudjin susretaše,
I njegovu zlobu hudu
Napram svemu što je naše

Uz slavno se ime Tvoje
I naroda ime štuje.
Uz Tebe on nade svoje
I budućnost ljepšu snuje... (Stojanović 1877)

Strossmayerov identitet uvijek se u korpusu prigodnica izražava brojnim stilskim figurama, kojima ga se određuje kao nositelja identiteta. Jednu od tipičnih figura korpusa, antonomaziju, koristi Oktavijan Miletić (1893), rabeći u svojoj prigodnici za Strossmayera antonomaziju Periklo, a za Starčevića Sokrat. Politički pravaš Oktavijan Miletić koristi navedene figure u prigodnici prigodom stvarne ili fiktivne pomirbe Strossmayera i Starčevića: Strossmayer je prikazan kao Periklo, poznati atenski državnik i vojskovođa uz kojeg se vezuje najsjajnije razdoblje atenske povijesti koje se i naziva Periklovo doba.

Uz Sokrata, dala Ti nebesa
Um Perikla, koj svoj vijek obnovi,
Bog tek stvara takova čudesa,
Njegova Te ruka blagoslovi! (Miletić 1893)

Navedena figura istovremeno je i pravaško priznanje Strossmayeru i njegovom *Pozorovom krdu*, kojima su pravaši, pa i sam Starčević, upućivali pjesme *pogrdnice*, nazivajući ih „množinom ljudi koja radi protiv svoga naroda u korist tuđinaca“ (Turkalj 1999: 134), a jednu pjesmu opremivši i ilustracijom na kojoj austrijski pastir (predstavnik kamarile) mami stoku ljudskim glavama, među kojom se ističe konj s glavom Strossmayera:

C.Amarillo ti ostavljaš mene,
Da bez tebe srce mi uvene
i od sebe tjeraš vjernog roba,
Koj ti vjernost prisego do groba. (Zvekan 1867b)

Starčević podcjenjuje sve Strossmayerove postupke, tako i one kulturno-znanstvene i prosvjetne. Smatra ih prvenstveno častoljubljem i koristoljubljem, a ne jednim ozbiljnim programom koji je presudno utjecao na oblikovanje moderne hrvatske nacije. Starčević je uvjeren da „Slavjani, Jugoslaveni, nakon što su dali Hrvatsku Nijemcima i Mađarima, dadu nekom drugom“ (citirano u Turkalj, 1999: 138):

Sada s Bečom, kašnje s Peštom
Opet s Bečom smutnjom vještom
Načas još i s Biogradom,
Grozeć nam se Petrogradom.

Sebi kažu: „O nebore,
Preslabi smo biti sami.“
Vraga njim je do Hrvata,
Već posvuda traže brata,
Tko njihovo njim zabrani. (Zvekan 1867a)

Miletićeva pak prigodnica Strossmayera legitimira kao tvorca „zlatnog doba“, koji poput Perikla razvija kulturu i umjetnost zajednice kojoj je vođa, izvodi graditeljske pothvate i bori se za njegova politička prava. Prigodnica zaziva narodnu slogu, koju bez biskupa Strossmayera nije moguće ostvariti, kao što nije bilo moguće oblikovanje nacionalnog identiteta kakvog ga danas poznajemo, u kojem je Strossmayer figura međunacionalne i međuvjerske tolerancije, međunarodne afirmacije priznanja, samopoštovanja i drugopoštovanja. Upravo je na tom tragu i oblikovana još jedna karakteritična figura unutar korpusa – figura Biskupa, odnosno figura Vladike o kojoj će se izlagati u narednom poglavlju.

6.3. Figura biskupa

Među figurama biskupa Strossmayera posebno se dakle, ističe figura – biskupa - koja u 19. stoljeću postaje neodvojiva od njegova imena, ne samo kao oznaka njegove profesionalne funkcije već i kao „vrijednosni atribut, znak reprezentativnoga posjedovanja obilježja“ (Bagić

2010). Reći, ili napisati *biskup* u drugoj polovici 19. stoljeća značilo je reći ili napisati – Josip Juraj Strossmayer. Danas se onodobna figurativna snaga izraza donekle izgubila, ali je zamisliti istraživanje u kojem bi bilo moguće figuri biskupa pripisati konkretno ime iz hrvatske povijesti i sadašnjosti i predvidjeti je kako bi više od polovice takvih ispitanika pridružilo ime Josipa Jurja Strossmayera, kao što bi se uz figuru kardinala na sličan način pridružilo ime Alojzija Stepinca.

Primarno značenje riječi biskup jest „visoki crkveni dostojanstvenik u Katoličkoj i Evanđeličkoj crkvi, poglavar određenog crkvenog područja (dijeceze).“ (Anić 2003: 83) Biskupska je služba jedna od crkvenih službi, koje su definirane odredbama Zakonika Kanonskog prava Katoličke crkve (Kanoni 145-190). „Crkvena služba (*officium ecclesiasticum*) je svaka zadaća (*quodlibet munus*) trajno ustanovljena (*stabiliter constitutum*) bilo božanskom bilo crkvenom uredbom (*ordinatione sive divina sive ecclesiastica*) koja služi u duhovne svrhe (*in finem spirituales exercendum*)“ (Kanon 145 §1; Brkan 1995: 212). Biskupska je služba, dakle, ustanovljena na božanskom uredbom, odnosno božanskim pravom, kao i služba papina primata (Brkan 1995: 213) dok su „službe kardinala, župska služba, služba sakristana, služba redovničkog poglavara itd. crkvene službe koje utemeljuje crkvena vlast“ (isto). Ova kanonska odredba može razjasniti zablude kod ironijskog tumačenja figure biskupa, u glasilu Ante Starčevića, pravaškom listu *Zvekan*. U nekoliko pogrdnica u *Zvekanu* osporava se i ova, u javnosti uglavnom neupitna figura biskupa. Biskupsku službu Starčević drži plodom političke trgovine biskupa Strossmayera s bečkom kamarilom, a njegovi su politički potezi služenje Beču ili iz straha da zbog zauzimanja za nacionalne vrijednosti ne izgubi Biskupiju ili da kao „prvi sin domovine“ ili „narodni mučenik“ primi „krunu“, odnosno „nadbiskupiju“ (Turkalj 1999: 137). Strossmayer se više puta očitovao o takvim optužbama, a u pismu Račkom proglašava spekulacije kako će postati kardinal netočnima, a ovaj naslov ništetnim naslovom“ (Šišić 1928: 156), odnosno smatra kardinalsku službu manje vrijednom službom od biskupske službe koja je božanski utemeljena za razliku od kardinalske, koja je ljudska, često rezultat političkih dogovora.

Ad vocem ‘Sveta Stolica’ opaziti mi je, da ste možebit i Vi opazili: u Gazetta d’Italia, koja u Firenzi izlazi, čitam ovih dana pod rubrikom Cronaca Vaticana: Papa će u junu održati drugi konsistorij, u komu će samo dva kardinala imenovati, a to je Dupanloup i Strossmayer. Ja sam to čitav nasmijao se. (...) Ja mogu reći, da držim cijelu stvar za šalu, a kad bi izbiljam bila istina, nadam se da će me Bog od toga /odlikovanja/ po austro-madžarskoj vladi osloboditi (...) Osim toga, poleg silnih mojih troškova, bila bi upravo grehota trošiti na ništetne naslove.“ (Šišić 1928: 156).

Zakonik Kanonskog prava, na što su zaboravljali Strossmayerovi neprijatelji, naglašava trajnost crkvene službe, što znači da je ustanovljena na neodređeno vrijeme (Šišić 1928: 212) te je ta odredba davala Strossmayeru veliku slobodu koju je obilato koristio. Također, crkvene

služba je zadaća (*munus*), nosi u sebi mnoštvo funkcija (prava i obaveza) te se mora vršiti u duhovnu svrhu (isto: 213) te nije omeđena mandatima ili izbornim ciklusima, a najčešće je doživotna.

Navedene odredbe kanonskog prava, naglasiti je, važne su u tumačenju figure Strossmayera kao biskupa, jer se ranije nisu posebno naglašavale u primjerima jer su se podrazumijevale ili su smatrane nevažnima. Međutim, u korpus prigodnica upravo su istaknuti kanonski elementi upisani unutar spomenute figure jer iz biskupske službe, njenog božanskog poslanja i njene neograničenosti obaveze vršenja službe koju nosi – dolazi korist zajednici u kojoj djeluje. Zajednica je svjesna snage te službe i neovisnosti biskupa Strossmayera koja iz nje proizlazi. U korpusu prigodnica to je jasno naznačeno: Strossmayerova služba je *ordinatione sive divina*, božanski ustanovljena, ali ne samo to, on je Božji odabranik izmoljen od svog naroda, Biskup predvoditelj, čuvar tradicije i genij budućnosti, nasljednik Metoda i Grgura Ninskoga, najvećih biskupa o čemu govori prigodničar Ante Benešić:

Svemogući, ti predobri, pravedni!
Ded pogled baci na našu Hrvatsku!"
Na koljenima Grgur ninski
Vijek za vijekom Tvorca moli (...)

Kad deseto je kucnulo stoljeće,
Tad istom Višnji pogleda biskupa
Te reče: „Božji ugodniče,
I ako njime nijesi priznat,

Dozorila ti molitva istom sad;
Latini, znadeš, sjetvu ti satrše,
Al Hrvatska sijača novog
Nije potražila sve do danas(...) (Benešić 1905)

Preradović prepoznaje i druge elemente crkvene službe propisane Kanonskim pravom: obavljanje zadaća, što je biskupovo pravo i obaveza, te uvijek vršenje službe u duhovnu svrhu:

Ko provid božja, gdje god uztreba šta
Rodu nam tužnom (a treba mu mnogo),
Tu si ti prvi na pomoć i prvi

Dara obiljem. (Preradović 1870)

Figura biskupa nadmašuje ono značenje određeno Kanonskim pravom, ona dobiva nacionalno obilježje tako da figuru – Biskup – zamjenjuje pojam „biskup Josip Juraj Strossmayer“ i postaje prepoznatljiva figura unutar matične kulture, figura idealnog narodnog biskupa kao idealnog Pastira. U korpusu prigodnica riječ *Biskup*, napisana velikim početnim slovom pojavljuje se gotovo u svakoj prigodnici, gotovo uvijek u paratekstu naslova, kako je već naglašeno u prethodnim poglavljima, a redovito u tijelu prigodnice.

Biskup danas svoju crkvu sveti
Svomu rodu na vječiti spas
Onaj biskup, što za svog života
U svakome pokazuje činu,
Kolika je raditi divota
Sve za vjeru i domovinu. (Badalić 1882)

Jere nam je Biskup bogodani,
Kôm se dive znani i neznani,
E je pastir za ugled na svietu:
Borac za dom i za vjeru svetu. (Martić 1901)

Što god sreća zvat' se može
U životu tomu,
Udiele mu mili Bože
Izvan, i u domu.
Jer što Jozo biskup ima
To je vrutak dobra svima,
To usreći narod vàs,
To narodu sve na spas,

Zato živi mnogo lieta,
Zdrav uživo toga svieta! (Tordinac 1879)

Ti dobrotvor prvi si mu bio
Prosvjetlitelj, biskup, otac mio!

S tog i Bosna sveg Hrvatsva hvali
Zahvalna se druži, da ti s njime
Zahvalnost vječni miris pali –
O da može i u svoje ime
Ponos krase, srca plam da stavi
Biskupa si Bosanskog da slavi! (Krenais 1900)

6.4. Figura vladike

Uz figuru biskupa u korpusu, ali i u javnom diskursu, često se pojavljuje antonomazija Strossmayera - Vladike. Navedena je riječ bliskoznačnica riječi biskup, a označava „visoki naslov u pravoslavnim crkvama i Grkokatoličkoj crkvi, poglavar crkvene oblasti, episkop“ (Anić 2003: 1746). Strossmayer i sâm rado koristi pojam vladika u korespondenciji, ali i u javnim istupima, što je osobito vidljivo u primjeru: *Svećenik sam i vladika – reče biskup (...)* (Despot 2017).

Titulu *vladika* koristi u najvećoj mjeri iz ekumenskih razloga, kao jedan od načina približavanja pravoslavnim crkvama. Kada se imenuje kao vladika on im poručuje kako su braća u Kristu i kako je služba biskupa/vladike istovjetna služba koja treba povezati rastavljene crkve. To njegovo imenovanje i njegova nastojanja nisu uvijek prepoznata sa suprotne strane, pa je poznat njegov sukob s pravoslavnim vladikama nakon objavljivanja papinske enciklike koja se zalaže za jedinstvo kršćana:

(...)’Grande munus’ (Veliki nalog) pape Leona XIII. tako znamenita i draga po Slavene; i znamenita okružnica biskupova o sv. braći solunskoj od 4. veljače 1881. (Ima svetkovina), koja se je po svem svijetu pročula; i sjajni pohod Slavena u Rim, – sve djela namijenjena slogi i jedinstvu crkvenomu; pravoj sreći vremenitoj i spasu vječnomu naroda slovinskih bijahu željnim razlogom trojici vladika crkve grčko-iztočne, da se i pismom i riečju opru prvi svetim namjerama sv. Stolice i biskupa djakovačkog, koji je Slavene katolike pred Lava XIII. poveo i skrb svoju za crkvu božju u Slavenstvu posebnom promemorijom na sv. Stolicu (5. srpnja 1881.) posvjedočio. Vladike u Zadru (Stefan Knežević) i Kotoru (Gerasim Petranović) u poslanicama na svećenstvo i puk svoj odvrćaju i jedne i druge, da se ne dadu zavesti po „nezvauim učiteljima11 i „lažnim prorocima11 na odpad od čiste nauke hristjanske; da se i ne primaknu Rimu, iz koga je najmanje dobra po čovječanstvo poteklo. – Njihovu se glasu pridruži i episkop karlovački (Teofan Živković) u besjedi na Duhove (g. 1881.), odvrćajuć svoje vjerne od biskupa djakovačkoga „vrtljavca nečistim duhom zanesena, koji se je na krilima taštog slavljublja i proste sebičnosti od ovoga svieta u pravoslavno stado zaletio (Cepelić i Pavić 1904: 305-306).

Dio onih na koje se figurom vladike htjelo djelovati, nisu je prihvatili, ali se ona do danas učestalo pojavljuje ne samo u korpusu prigodnica već u javnom diskursu o Strossmayeru, ponekad i u pejorativnom značenju, posebice kod Krleže, koji iz svoje ideološke perspektive grubo

osporava i figuru *Biskupa* i figuru *Vladike*:

„Kad bi čovjek odštampao sve njegove govore, naročito one na početku karijere, oko 1848, kada je kao dvorski kapelan bio ordinaran štreber, pa onda sve ono što je, kao novoimenovani biskup, izlajao pedesetih godina, za apsolutizma, bila bi to zbirka narodnih sramota kakva ni po čemu ne zaostaje za našim današnjim narodnim sramotama. I ‘đakovački Vladika’ deklamirao je o ‘sreći svoje Domovine’ pod habzburškim vješalima (Zastave I) (citirano u Banac 1993).

Banac upozorava kako Krleža upisuje ne samo ideološke predrasude (pr)osuđujući Strossmayera, služeći se ne samo nelegitimnim čitanjem, već i otvorenim falsificiranjem Strossmayerovih stavova te banaliziranjem i umanjivanjem njegovih dosegâ u konstrukciji, ne samo hrvatske kulture već i hrvatskog društva u cjelini. U njegovoj percepciji figure Biskupa i Vladike negativne su figure, suprotne od učinaka koji se nastoji postići korpusom prigodnica u kojima se figura Vladike pojavljuje i u paratekstu brojnih naslova. Tako Svetozar Rittig (1904) svoju imendansku čestitku naslovljuje samo: „Vladiki Strossmayeru“, na poseban način ističući značenje i učinke ove figure.

Naslovi su, kako kaže Genette, prvi označitelj, prvi dojam koji stvara o tekstu, tako je ovdje figura Vladike „prvi označitelj“ (citirano u Buljbašić Srb 2021). Uz naslov Rittig dodaje epigraf, latinski citat *Talli nomini nullum par elogium*, koji se može prevesti kao: *Za tako veliko ime nijedan hvalospjev (nije) primjeren*. Izvorno predstavlja natpis na nadgrobnom spomeniku Niccolòu Machiavelliju, postavljenom u bazilici *Santa Croce* u Firenci 1787. godine. Rittig, dakle, koristi figuru *Vladike*, a ne *Biskupa*, sugerirajući njenu nadređenost ili barem integrativnost, budući da objedinjuje katolički i pravoslavni termin, a odabirom natpisa sa spomenika Machiavelliju – iz čijeg je imena izveden pojam makijavelizma što sugerira i pragmatičnu funkciju imenovanja Josipa Jurja Strossmayera – *Vladikom*. Ovdje se ne misli u negativnom smislu makijavelizma³⁰¹, kao društvene pojave, već u smislu ostvarivanja određenih učinaka korisnih za zajednicu/zajednice kojima se svojim djelovanjem obraća:

Oj slava Tebi slavni naš vladiko, /
Života ljepšeg ne bje – jer dadoše /
Nebesa dragi život svoj da /
Žrtvuješ naroda svog životu! (Rittig 1904)

³⁰¹ makijavelizam. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=38259>. (4. 6. 2021.)

Trajni pragmatični učinci, po Ritigu, naglašeni su u prigodnici sastavljenoj od elegijskih distiha, nastali prigodom Strossmayerove smrti. Figura vladike ovdje predstavlja trajnu vrijednost koja se očituje kroz adresate, kao trojni strossmayerovski kulturni koncept: za hrvatski narod, za slavenstvo te za ukupno kršćanstvo:

Živiš Ti, vladiko, još, - živjet ćeš vjekom u v'jek !
Tek si izdanô – već si životu uskrsô novom
I novi slavljeni dan svanuo imenu Tvom –
I živit će ime Tvoje, dokle hrvatskom zemljom
Jećao bude naš glas naš se pronosio zvuk,
I živit će ime Tvoje, gdje je u sv'jetu Slavena –
U njim bo svjetli Tvoj duh, u njima srca Tvoga plam.
Živjet ćeš vladiko, vječitom slavom u kršćanstvu cjelom (...) (Ritig 1905)

Već prva poznata prigodnica koju Strossmayeru upućuje njegov osobni prijatelj Mato Topalović, sadrži figuru vladike kao i figuru biskupa i figuru pastira: *Nov biskupe (...) / i Teb'ko Vladiki, naklonu mojemu (...) / Tebi pastiru novomu (...)*.

Jedan je od prvih prigodničara koji koristi figuru *vladike* kanonski pjesnik Petar Preradović, u kojem se figura vladike eksplicitno dovodi u vezu s jačanjem vjere. *Tko nepozna glas pun sile / Glas vladike Strossmajera?! / Za kog kažu naše vile, / Da nam š Njega jača vjera.* (Preradović 1870)

Figura se vladike često pojavljuje kao klimaks *gradacija* kojima se opisuje Strossmayerovo djelovanje: *Štrossmajeru naša slavo! / I hrvatskog roda diko! / Uzor žarkog rodoljuba! / Neumrlj ož vladiko!* (Anonim 1875)

Figura vladike na poseban se način ostvaruje unutar sveslavenskog, ekumenskog Strossmayerovog kulturnog kruga, jer predstavlja figuru crkvenog jedinstva: *Još nam jednu samo želju / Ti dozvoli danas reć: / Da se po Tvom umu velu, / Dvie sjedine crkve već! / Pa da jekne, / I odjekne: / Jedna „Slava“ višnjem Bogu! / A vladici / Našoj dicit / Godinicu sretnu mnogu!* (Anonim 1883)

Prigodničari pravoslavne vjeroispovijesti u pravilu Strossmayera nazivaju vladikom, što je pozitivan identifikacijski označitelj, prihvaćenje Strossmayera kao „svoga“, kao onoga koji zaista povezuje razdvojene crkve, iako Strossmayerova ekumenska ideja nije imala prave sugovornike u Srpskoj pravoslavnoj crkvi. Jovan Jovanović Zmaj (1881), koji ga u prigodnici brani od napada neprijatelja nakon „visočajstvog ukora“ koji dobiva od cara Franje Josipa I., smatra kako se Strossmayeru, jednom vladiki, zamjera ono što se dopušta i osuđeniku na smrt: pozivanje na Boga i na savjest:

(...) ne dopuštaju ti
Imat savest čistu.

Ta i onom, koga
Na vešala prate
Dopušta se reći:
Bog mu dušu znade.

A na tebe dižu
Hajku k'o na zvera
I vladici jednom ta se reč zamera (Jovanović 1881)

Taj isti Jovanović s podsmjehom reagira na vladikin pokušaj uspostavljanja crkvenog jedinstva koje Strossmayer „svâđa“ (isto) na dva osnovna načela: primat rimskog biskupa uz poštivanje narodnih osobina. Po Jovanoviću ta će se dva načela vječno svâđati i nikada se neće izmiriti. Sugerira kako je uzaludno imenovanje vladikom jer ono neće ostvariti željeni učinak, pomirbu dva, njemu primarna i ostvariva, ali po većini pravoslavnih svećenika i vladika s kojima surađuje ili pokušava surađivati, nepomirljiva i posvađana načela.

Jovan Sundečić, pravoslavni svećenik i političar, koristi ovu figuru u prigodničarskom diskursu, ali i u autorskoj fusnoti, paratekstu ove prigodnice objavljene Strossmayerovom glasniku. U naslovu Subotić se obraća vladici Strossmayeru:

Velikome vladici
Josipu Jurju Strossmayeru
O četrdesetgodišnjoj proslavi njegova vladičanskoga
ustoličenja na mladi Miholj-dan 1850.

U fusnoti se doznaje kontekst nastanka prigodnice kao performativa i kulturnog čina, kojim se Sundečić (1890) upisuje u kulturni program vladike Strossmayera. Njegova gesta nije inicirana nadahnućem već – kontekstom, prigodom govornog čina, proslavom 40 godina „preplodnog vladičanstva“ u koju se upisuje obljetničkom čestitkom.

Grgo Martić koristi ovu figuru unutar široko razvijene slavenske antiteze, koja pripada u prvom redu govornim oblicima. Obično se realizira „kao uvodna formula u narodnim pjesmama čiju logičku shemu čine tri dijela: pitanje, igra pogađanja i odgovor“ (Bagić 2010). Odgovor

u dvodijelnoj igri pogađanja je: vladika. Najprije se „ritualno navodi više pojava ili predmeta kojima se može pripisati traženo obilježje“ zbog velike gužve koja se stvara u Đakovu („Il' se na pir kupe svati? / Il' na slavu cesarovu“). „Potom se svaka pretpostavka poriče“ („Nije svata, nit' je pira/ Nit' se caru slavje slavi“), „čime se posredno naglašava odgovor koji će uslijediti“ (isto) jer se puk sabrao „svom vladiki“ za rođendan.

Bože dragi! daj mi znati
Čemu žurba u Đakovu?
Il' se na pir kupe svati,
Il' na slavu cesarovu:
Ter se ore gromke pjesni
I sviet vrije urnebesni.

Nije svata, nit' je pira
Nit' se caru slavje slavi,
Već se vr'o puče sbira,
Da zadužnu čast obavi
Svom vladiki velikanu
Pri njegovu rodjedanu.

U prozorje bjela dana,
Kadno ráno zvono zveknu
S' visa hrama navajana,
Divna crkva dubkom jeknu
I zavapi milost Boga
Za vladike zdravlje svoga. (Martić 1885)

Juraj Tordinac, koji nije samo biskupov suradnik i tajnik, već i jedan od najboljih prijatelja, koristi figure vladike u naslovu i tekstu prigodnica, što je dodatni čin Strossmayerove autorizacije ove figure:

(...) svomu Vladici poljubljenomu, preuzvišenomu i prečastnomu (...)

Sjajna slavo našega naroda,
Naš vladiko,

Naša diko,
Josi slavnomu vladiki
Strossmajeru našoj diki! (Tordinac 1878)

Buzolić (1888) implicitno ističe snagu ove figure: ona nadilazi vanjska obilježja časti i položaja koja je Strossmayer izbjegavao, pa ga na većini slikarskih portreta nalazimo gologlava i skromno odjevena, bez posebnih „vladičanskih“ oznaka. Ta obilježja nisu izvanjska nego unutarnja, duhovna. Strossmayer je za Buzolića „zor-vladika“. Ova figura sadrži u sebi turcizam „zor“, koji označava „opće dobro fizičko stanje, silu snagu (Anić 2003: 1847) pa je taj prefiks svojevrsni „pojačivač“ značenja figure. Strossmayer je „nadvladika“, on je poseban po svome statusu:

Grimiz ti se ne rumeni
Zor - vladiko, na plećima;
Nit znameni dragocieni
Bliskaju ti na prsima;
Tek sjâ mitra s čela tvoga
Spomen bana bezsmrtnoga. (Buzolić 1888)

Franjo Marković vladiku stavlja u kontekst s uzor-vladikama Ćirilom i Metodom, kojima je Strossmayer ravnopravan nastavljač i upravo je taj kontekst onaj koji najplastičnije definira figuru vladike u korpusu prigodnica. Strossmayer je biskup i vladika jer se u njegovim crkvenim i kulturnim konceptima sjedinjuju Istok i Zapad, Ćiril, Metod i Benedikt, a on je njihova sinteza, dostojan hvale i dostojan vladičanske figure:

I vladike ti i braće zaštitnici
I Ćiril-Metod, slavski apostoli:
Sve rode, uči tebe, kako boli

Da odhrvaš se i zlu, i k rajskoj dicit
Put kaže, a vladika, tvoj dobrotvor te vodi
Oj takvom vodju, a k spasu, tko da odoli? (Marković 1898)

Kao dokaz tvrdnji kako je figura Vladike rezervirana u hrvatskoj kulturi isključivo za Strossmayera, poslužiti se je komparativnom analizom korpusa prigodnica biskupu Strossmayeru s korpusom prigodnica nadbiskupu Josipu Stadleru (usp. Kesten 2018), kojeg se u hrvatskoj kul-

turi nastojalo afirmirati kao nasljednika Strossmayera pa je bio odabran i za držanje nadgrob-
nog govora prigodom biskupove sahrane (usp. Szabo 2015). Prigodničari se Stadleru obraćaju
uvijek kao nadbiskupu, nikada kao vladiki, a to čine i autori koji su uputili prigodnice jednom
i drugom autoru (npr. Martić, Šah, Ritig). Kada Martić komparira Strossmayera i Stadlera s Ći-
rilom i Metodom, od parateksta naslova do teksta prigodnice oni su uvijek biskup i nadbiskup:

SLAVICA PROSLAVLJU SLAVJANSKIH BLAGOVJESTNIKA, SV. ĆIRILA I METODA, U
RIMU DNE. 5. SRPNJA 1881. PRIKAZANA BLAGOČESTI VELIKANÂ HRVATSKOGA
NADSVEĆENIČTVA, PREUZV. BISKUPA JOSIPA J. STROSSMAYERA I PRESV.
NADBISKUPA JOSIPA STADLERA. DNE 5. SRPNJA 1901. (...)

Štono bješe dva brajana slavna,
Svetac Ćiril i brate Metude
Prije punih dvanajest stoljeća,
Što osjaše na tamnu Obzor,ju
Kano dvije zvijezde predhodnice
Posred pusta puka slavjanskoga
I krstiše naše djede davne:
To ste Vi sad dva Biskupa divna,
Obojica taka, imenjaka,
Što i niste istoj sinci majci,
Jeste braća Svetcim' slikovnjaci,
Jer ste istom' rodu na ugledu (Martić 1901)

Rittig (1906) se obraća Stadleru kao „velikom nadbiskupu“, a ne kao vladiki. Figura je
vladike rezervirana za biskupa Josipa Jurja Strossmayera, đakovačkog vladiku koji stoluje u
„vladičanskom hramu“ (usp. Matoš 1973), a jedinu iznimku u korpusu Stadleru čini Ilija Ujević
(1906) koji mu se na završetku prigodnice obraća s: „Naš Vladiko, Svečaru kićeni“. Ipak je
zaključiti kako je riječ o „strossmayersovskom refleksu“ korpusa u kojem je prigodničar, poput
Martića, uspoređuje Stadlera sa svetim Ćirilom, ali ovaj puta bez Strossmayera. On ga imenuje
kao: „Mudroslavca, književnika vrla, / Apostola drugoga Ćirila“. Ćirilovom nasljedniku, daka-
ko, pripada i figura vladike, ali ona je iznimka u ovom korpusu i ostaje rezervirana za biskupa
Strossmayera, koji u mnogim svojim govorima ustraje na ovoj figuri, kao jednom od svojih
temeljnih obilježja:

Ja se nadam, da vladike pravoslavni ne misle, da su od toga zakona prama meni prosti, jer
sam i ja pravi vladika, kao i oni; jedna je ter ista ona sveta žrtva, koju mi jedni i drugi u
Crkvah naših obavljamo i Bogu prikazujemo; jedna su ter ista sveta otajstva, koja puku na-
šemu dielimo; jedno je ter isto sveto Evangjelje, koje pastvi našoj tumačimo; a što danas još
na jednu ter istu Crkvu žalibože nepadamo, to bi nas jedne prema drugim, mislim, moralo

još opreznijimi, pristojnijimi i ljubeznivijimi učiniti. (Strossmayer 2015a: 338)

Može se zaključiti kako iskazane pragmatične namjere, potkrijepljene primjerima iz Evanđelja, nisu ostvarile učinke koje je Strossmayer očekivao ovom figurom. Vladikom ga redovito nazivaju autori *neposrećenih* prigodnica, uglavnom srpski i slovenskih autori, nositelji sokolske ideje, koji se javljaju u razdoblju između dva svjetska rata kada figura vladike treba imati (jugo) integracijsku snagu, ali takvu koja se odnosi samo na tri plemena jednog naroda: Srbe, Hrvate i Slovence.

Svoju mater, oj vladika,
Ti povzdignuli si nad vse,
Naj nam tvoja vedra slika
Večno vtisne se u srce (...)

(...) Srb, Slovenac in Hrvati
On vas ljubil je vse tri,
Pot utreti dobi zlati,
Hotel dati svojo kri (...) (Francević 1932)

Parafrazirati je u zaključku ovoga poglavlja Jovana Jovanovića Zmaja (1881), da se značenjska polja srodne dvije figure: Biskupa i Vladike nisu „svela“ u jedan pojam, iako se u liku biskupa Strossmayera „ne svađaju“. Strossmayer je kao Biskup u potpunosti izvršio svoje poslanje, a ono što je namjeravao samoimenovanjem i korpusnim imenovanjem Vladikom, nije uspio u onoj mjeri u kojoj je to želio ostvariti, ali ti učinci nisu do kraja ovisili o njegovom djelovanju.

6.5. Figura graditelja

Jedno od bitnih korpusnih *performativnih imenovanja*, odnosno figura kojima se imenuje Strossmayer, jest figura graditelja. Prema Matošu (1973a: 129) figura ga graditelja „nadrasta“: „Kao *graditelj* Solness³⁰², *Strossmayer* je doživio da njegovo djelo postane veće od njega. Jer svak ko stvara, mučenik je, negira sebe. U svakom velikom djelu je krst i Golgota“ (isto). Matoš tumači navedenu figuru fiktivnim likom iz Ibsenove drame, koji pod starost doživljava ospo-

³⁰² Lik iz drame u tri čina norveškog dramatičara Henrika Ibsena, izvorno objavljena kao *Bygmester Solness* (1892), a prvi put izvedena 1893. U prikazu ostarjelog arhitekta Halvardija Solnessa ičitavaju se autobiografski elementi. Ostarjeli graditelj osjeća pritisak mlađe, idealističnije i ambicioznije generacije arhitekata i boji se opadanja vlastite kreativnosti. Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/The-Master-Builder#ref1113720>. (22.2.2020.)

ravanja svoga djela i osjeća nesigurnost pred novim generacijama i novim idejama. Međutim, Strossmayer je pisac te nove Kulture koju reprezentira Matoš, čak i kada „Strossmayerov Obzor,“ grdi te „bezbožnike i dekadente, ne sjećajući se da to bez velikog vladike ne bi bili i postali“ (isto). Prema Matoševom modelu figuru graditelja možemo odrediti u dva značenja: kao onoga tko svojim radom i djelom pridonosi javnom dobru te kao onoga tko gradi društvo (Anić 2003: 374). Strossmayer zaista doslovno gradi ili potpomaže gradnju objekata najrazličitijeg tipa, a njegovi suvremenici ne prave bitnu razliku između figure graditelja različitih objekata i figure graditelja društva. Jurković (1859) zapaža u svojoj prigodnici kako Strossmayerovi graditeljski pothvati imaju važnu ulogu u njegovom programu i nisu samo plod taštine, koju su mu neki zamjerali: *K tomu diže sgrade gorostasne, / Ne za tašte bliesak himbeni slave* (Jurković 1859).

Franjo Rački tijekom proslave posvećenja đakovačke katedrale upućuje biskupu „adresu“ u kojoj dominira upravo figura biskupa – graditelja:

Preuzvišeni Gospodine pokrovitelju! Iz velikoga duha Vašega tri su velika djela nikla, kojih je svako za sebe podobno proslaviti ne samo svoga začetnika, nego i viek, u kojem je postalo, i narod, kojemu je namienjeno. Ova tri djela jesu: Akademija znanosti i umjetnosti, sveučilište i stolna crkva đakovačka. (Cepelić i Pavić 1904: 363)

Dva se značenjska polja prožimaju te unutar njih nema suprotnosti. Sve što biskup gradi služi i gradnji ukupne zajednice, bilježi korpus prigodnica: tako se 1875., u prigodnici koju mu upućuje Biskupijsko svećenstvo, spomenuta dva značenja međusobno nadopunjavaju. Prigodnica istodobno pripada ilokucijskom razredu *prediktiva* ali je i *konstativ*. Potvrđuje nacionalne učinke Strossmayerovog programa, koji je podigao „hram narodni“ i „hram prosvjete“ te najavljuje kako će Božji ugodnik podići i „Božji hram“, novu stolnu crkvu, kao vrhunac svoga kulturograditeljskog programa:

Čestitka k imendanu
Preuzvišenoga gospodina biskupa
Josipa Jurja
Dne 19. ožujka 1875.

Pred oltarom hrama narodnoga
Stojo prorok žrtvu žrtvujući;
On žrtvovo – a sav puk kličući
Blagoslivo žrtvu Milka svoga! –

Pred oltarom hrama nebeskoga

Taj sad prorok kleči uzdišući:
„Dopusti mi, otče svemogući !
Dovršit i slavlje hrama tvoga“

TI si žrtvom digo hram prosvjete
TI nam dižeš i hram vjere svete,
Narodni i božji ugodniče !

Posvetbu si prvu doživio; -
Eda skoro drugu obavio !!
To ti k srcu a od srca kliče –

U DJAKOVU, dne 15. ožujka 1875. (Anonim 1875)

Dvije godine kasnije Jakov Stojanović s istih pozicija priželjkuje dovršetak gradnje hrama kao krunu Strossmayerovog podviga, a kulturno-prosvjetnu djelatnost smatra realiziranom:

Osnovo si dvore svete / Za znanosti i vještine, / Pak da iz njih luč prosvete / Cielim slavskim jugom sine. (Stojanović 1877)

Gradnja katedrale kruna je njegovog graditeljskog projekta, a Rački naglašava kako je „stolna crkva, koju podigoste vanrednim trudom i troškom, jest svjedokom onomu plemenitomu pregnuću za višimi uzori duševnimi, koje je pod Vašim vodstvom obuzelo naš narod u doba naše.“ (Cepelić i Pavić 1904: 363)

Nanizo si sjajnih djela
Na života zlatnoj niti,
S tog Ti slava neuvela
Vedro čelo viencem kiti

Sad još samo jedno želiš:
Hram presveti dovršiti,
Pa onda je vrieme veliš:
Sa svietom se oprostiti. (Stojanović 1877)

Već tada, sedamdesetih godina 19. stoljeća, prigodničari smatraju njegovu „prosvjetno i kulturograditeljsku“ figuru realiziranom, a predviđaju dovršetak konkretnog hrama, narodne

žrtve, dara koju Biskup i nacija prinose Bogu, u kojem će biti sabrane sve nacionalne vrline i pozitivni učinci, među kojima su i konkretni graditeljski pothvati koji svoj refleks dobivaju u korpusu prigodnica, posebice tijekom i netom nakon završetka gradnje Strossmayerove stolne crkve, simbolički zadnje katedrale Zapada, ali prve s vratima okrenutima prema Istoku. Izriču se stoga biskupu Strossmayeru brojni *posrećeni* performativi, vrši se intenzivna razmjena, koja u ovom slučaju, kako to tvrdi Bourdieu „oslikava simbolički odnos snaga između proizvođača i potrošača, koji može pribaviti određenu materijalnu ili simboličku dobit.“ (citirano u Peternai 2005: 83). Ovdje je riječ i o materijalnoj i o simboličkoj kulturnoj dobiti: Hrvatska dobiva reprezentativnu građevinu, koja je graditeljski najuspjeliji, ali i najskuplji pothvat u drugoj polovici 19. stoljeća u Trojedinoj Kraljevini; iznimne ekonomske važnosti na kojoj se zapošljava za ono doba velika domaća građevinska operativa raznih struka te se zbog njene gradnje stvaraju obrtnički ili industrijski pogoni u Đakovu i okolici. Rački tvrdi kako se kao graditelj uvrstio među prve u svom dobu jer se njegova građevina: „svojim veličanstvom i krasotom svojom natjeca ne samo s najljepšimi, koje je od djedova svojih nasliedila, nego se može staviti o bok prvim u obće naše dobe.“ (Cepelić i Pavić 1904: 363).

Posebice je vrijedan graditeljski pothvat kada znamo da je u finacijskom smislu, katedrala u potpunosti, i isključivo nacionalna: đakovačka, slavonska, hrvatska, bosansko-srijemsko-biskupijska - jer je sagrađena bez ikakve materijalne državne potpore: „To ne treba previše čuditi budući da je ideološka osnovica na koju se Strossmayer romantičarski prigodom gradnje pozivao, bila opozicijski postavljena u odnosu na vladajuće strukture Monarhije“ (Damjanović 2007: 39), kako u odnosu prema vlastima u Beču i Budimpešti, ali i prema banskim vlastima u Zagrebu. Osim sredstava iz biskupijskog vlastelinstva, naslijeđenih zaklada biskupā prethodnika, vlastitoga novca, novca Stolnog kaptola i drugih fondova unutar Biskupije, pomogao je u gradnji i cjelokupni puk Biskupije Đakovačke ili Bosanske i Srijemske, koji je uglavnom bio u lošim materijalnim prilikama, jer je i Slavoniju u vrijeme gradnje pogodila velika ekonomska, kriza nakon sloma Bečke burze 1873. godine. „Biskup 1869. donosi proglas kojim poziva svećenstvo i puk biskupije da pomognu novčanim prilozima završavanje stolne crkve. U svakoj crkvi u Biskupija bila je postavljena „piksna“ s natpisom ‘Za katedralnu crkvu u Djakovu’, u koju su vjernici ubacivali svoje novčane priloge“ (isto: 41), a odaziv je bio u skladu s biskupovom ambicijom: stizala su „brojna pisma župnika i župljana s područja Biskupije, ali (manjim dijelom) i izvan njenog teritorija, u kojima se šalju manji, katkad već milodari, od par krajcara do pedesetak forinti“ (isto).

Ne zna se točan iznos ovim načinom prikupljenih sredstava, ali svakako nije mogao biti presudan u materijalnom smislu. Međutim, bio je iznimno važan u duhovnom smislu i nacionalnom smislu: *posrećena* međusobna komunikacija biskupa, duhovnog, ali i zemaljskog pastira

(biskup je i spahija, veleposjednik, plemić) i njegovog puka. Strossmayerov javni proglas, čitan od ovlaštenih osoba, puku Biskupije na misama i sličnim prigodama, performativni je iskaz, s obzirom na učinke koje je ostvario, jer „praktički pridonosi realnosti onoga što najavljuje, time što iskazuje, što to pred-vida, i što sugerira drugima da to pred-vidaju i što to čini zamislivim, i prije svega, vjerojatnim, i što na taj način stvara kolektivnu predodžbu i kolektivnu volju koje mogu pridonijeti ostvarenju tih predviđanja“ (Bourdieu 1992: 128). Zamišljanje i gradnja katedrale, hrama i duhovnog i materijalnog, tako postaje kolektivni pothvat u koji se upisuje cijela zajednica, a prigodnice su iskaz ne samo pojedinog govornika, već i odraz kolektivne predodžbe i kolektivne volje. Strossmayer upisuje cijelu zajednicu u svoj graditeljski pothvat i u svoju graditeljsku figuru, a zajednica se doživljava njegovim činom upisana, postaje ne samo dio projekta već je i iznimno angažirani dionik ostvarenih učinaka.

Vjcran svojih pradjedova krvi
Danas Hrvat k prosvjeti koraca.
Na iztoku pobornik joj prvi.
Sa zapadom zlatni joj je most.
Sve što zloba s vremenom smrvi.
U zaborav štogod nam pobaca,
Sve to diže naša radinost!
Crkve božje, palače umieća
Složnim radom krenu u visinu:
Znanja hrame stvori i poveća:
Sve za vjeru i domovinu. (Badalić 1882)

Iako su najveći broj prigodnica izvodili kao godovnice: čestitke za biskupov imendan ili rođendan, stolna crkva već od zamišljanja i najave gradnje izaziva posebnu pozornost unutar korpusa. Redovito se pojavljuje kao – stolna crkva, ili se koriste značenjski sinonimi od kojih se najučestalije pojavljuje: „hram“. Danas je najučestaliji pojam kada se o Strossmayerovoj stolnoj crkvi piše ili govori: „katedrala“ ili „katedrala – bazilika“ (usp. Vancaš i Mašić 1900; Rogić 1932; Jarm i Šuljak 2008; Damjanović 2009a, Strossmayer 2016). Pojam *hram* gotovo se više ne rabi, a tek ponekad perifraza *stolna crkva*, kao arhaizam, budući da je koristi Strossmayer 1874. naslovu, u paratekstu, prvom označitelju knjige *Stolna crkva u Djakovu* (Strossmayer 1874). Ovaj tekst nije samo rasprava (kako tekst žanrovski određuje Tadija Smičiklas 1906), odnosno esej o trenutnom stanju radova jedne crkve i planovima dovršetka, već je i svojevrsan Strossmayerov crkveni, moralni, umjetnički, kulturni i nacionalni program. Također tekst

ima važnu pragmatičnu, komunikacijsku ulogu, kao i niz tekstova kulturološko-religioznog karaktera o freskama u đakovačkoj katedrali, objavljivanih sukcesivno u biskupijskom *Glasniku i Viencu*, u kojima sustavno prati umjetničko uređenje katedrale, ali s nizom digresija kojima opisuje svoj program i najavljuje konkretne aktivnosti na hrvatskoj *kulturogradnji*. Na stvaranju *hrama* hrvatske kulture, po modelu po kojem je hrvatska kultura ustrojena i danas. Budući je u najvećoj mjeri neprofitabilna, kao i u Strossmayerovo vrijeme, oslonjena je puno manje na tržište, a u najvećoj mjeri na državno mecenatstvo te na institucije koje svoje temelje imaju upravo u Strossmayerovom vremenu. I danas je hrvatska kultura konstruirana *patricijski*, u najvećoj mjeri kulturne politike provode odozgo, samo što su ulogu Strossmayera i njegovog kulturnog kruga preuzele državne institucije, na čelu s Ministarstvom kulture i medija čije se vodstvo mijenja s političkim promjenama, pa ne postoji stvarni kontinuitet kulturne politike kakva je postojala u četiri desetljeća *kulturne toskanizacije*. Korpus prigodnica priznaje taj kulturnograditeljski kontinuitet biskupa Strossmayera, na poseban način, upravo figurom hrama.

Riječ hram (istog značenja kao lat. *Templum* i grč. *ναός/ἱερόν*) i njeno pragmatično polje, prigodničari odabiru iz valjanih razloga, jer se ona redovito koristila u svečanom, prigodnom, govoru, a u razmatranom korpusu, taj se pojam koristi u funkciji „društvenih činova kojima pojedinac ili grupa obznanjuju kome (ili čemu, op.a) je dodijeljeno određeno svojstvo te se pojedinac dužan vladati u skladu s tim svojstvom“ (Pternai 2005: 85) i u konačnici služi „instituiranju određenog identiteta“ (isto). Strossmayer i đakovački hram, okosnice su tog identiteta, kojim se kolektiv obavezuje: on je njegov transparent, ogledni primjer nacionalne učinkovitosti u nizu stoljeća nasloženijem i najzahtjevnijem graditeljskom pothvatu zapadne civilizacije uopće – izgradnji i opremanju katedrale. Takav pothvat je potvrđivao sposobnost, ekonomsku samodostanost, zrelost i „europskost“ naroda koji može izvesti takav pothvat. Ekonomski element bio jedan od temeljnih predmeta spora nakon Hrvatsko-Ugarske nagodbe (Heka 2019), jer se zaključilo kako Hrvatska ne može podnijeti finacijsku samostalnost. Strossmayer (i) gradnjom katedrale želi takvo što demantirati.

Prigodom odabira stila kojim će izgraditi svoj „hram“ Strossmayer se ne odlučuje za tada dominantan (neo)gotički stil, koji će poznijim godinama podržati prigodom gradnje osječke župne crkve a ne inovativan dizajn Otta Wagnera (usp. Damjanović 2020), danas konkatedrale, već je htio, onako kako je povezao figure biskupa i vladike, povezati elemente romanike i gotike, na tragu ideja koje izlaže Huysmans (2017) u romanu/studiji *Katedrala* koje Strossmayer nije konkretno poznao, ali je poznao francuski kulturni kontekst koji je oblikovao te ideje.

Imajući pred očima ove dvije struje i nama se nametao slog gotički tijekom više, što je i starija stolna crkva u Djakovu, kako spomenusmo, u tom slogu sagrađena bila, a kano da roman-skomu u tima krajevima nije traga. Gotički bo slog posve i isključivo je zapadni, dočim se

u romanskom slogu dva življa, zapadni i istočni, u skladnu cjelinu spajaju. (Strossmayer 2016: 12)

Strossmayer razmišlja na tragu definicije Julesa Quicherata, kako je romanski stil onaj „koji je prestao biti rimski, iako sadrži mnogo od rimskoga, i koji još nije gotički, iako ima već nešto od gotičkog“ (citirano u Huysmans 2017: 44). Osim što se uklapa u kontekst romantičarskoga zanosa katedralom, Strossmayerova katedrala svjedoči i o preoblikovanju njezine uloge u odnosu na srednjovjekovnu. U 19. stoljeću bilo je dosta prijepora između dijela katoličkih mislilaca koji su smatrali da se provodi prevelika „laicizacija katedrala, kao mjesta okupljanja naroda“ (Demouy 2010: 103) pa katedrale postaju više veliki i raskošni muzeji ili galerije, a manje mjesta istinske i duboke pobožnosti. Korpus prigodnica svjedoči kako je Strossmayer uspio naći skladan odnos između ove dvije funkcije. „Đakovački hram pohvala je biskupu po onomu što će ostati i ‘poslije njega’, vrline i djela velikoga biskupa pohvala su po onomu ‘što je u njemu’, a njegovo podrijetlo i zavičaj pohvala su po onomu što je ‘prije njega’.“ (Pšihistal 2007: 65)

Sam pojam hrama pojavljuje se i u drugim kontekstima pohvalnog govora Strossmayeru, posebice se koristi pri tom perifriza „hram znanja“:

Znanja hrame stvori i poveća (Badalić 1882)

Um'jeću, znanju digo si hramove (Benešić 1905)

Podigao je Božji hram:

U božji složi hram: nad pukom sviše (Marković 1898)

Podigao je hram crkvenog jedinstva:

(...) Dokle godj bude hramom, što si ga sazdo jedinstvu (Rittig 1905).

Franjo Marković u svom performativu (*adresi*) izrečenoj u biskupijskom dvoru prigodom proslave posvećenja katedrale, sažima pragmatičke poruke korpusa upućene njegovom adresatu. Smatra kako je Strossmayer graditelj čija djela, napose stolna crkva:

(...) okrunjuju idealnu osnovu, koju je (...) (...) plemenita duša začela i izvela, da privede Hrvatsku u kolo izobraženih naroda. Ona pokazuje duševnu snagu, koju može Hrvat razviti, kad se ideali kršćanski i narodni spajaju u nepokolebivoj, svaku muku i žrtvu podnosećoj duši. Ona je kaži put Hrvatskoj, gdje joj je tražiti izvor onoj naobrazbi, koja ne poznaje razpada ni zapada. Ona će ostati svetište, kamo će Hrvat hodočastiti, da ne izgubi ufanja u svoju domovinu, makar i kakova uesgoda ju snašla, te da uzhitiv se pogledom najdivnijega spomenika Vašega srca i uma za „vjeru i dom“, razplamti u harnosti prama najvećemu svomu dobro. (citirano u Cepelić i Pavić 1904: 364)

Unutar hrama koji je Strossmayer sagradio, kako onog duhovnog i materijalnog, nalazi se posebno mjesto, koje se naziva propovjedonica, s koje se biskup obraća gradu i svijetu, a prvenstveno svome narodu, kao jedan od najvećih govornika u njegovoj povijesti, oblikujući jednu od svojih najprepoznatljivijih figura: figuru govornika.

6.6. Figura govornika (zlatoustog)

Upravo je figura *Govornika (Zlatoustog)* antonomazija koja se u velikoj mjeri vezuje za biskupa Strossmayera, poglavito nakon njegovog nastupa na I. vaticanskom saboru (usp. Šuljak 1997; Kadić 1971; Bratanić i Pandurić 2017) kada postaje svjetski relevantnom osobom, u potpunosti izlazi iz okvira ondašnje Hrvatske i Monarhije te dobiva mogućnost afirmirati svoje programe, ali i vlastitu osobnost u međunarodnom kontekstu. Njegova govornička vrsnost prepoznata je ranije pa se očituje i u korpusu prigodnica. Jurković (1859) smatra kako Strossmayerovi govori ostvaruju konkretne perlokucijske učinke: od njih slušatelji blijede, rumene se, bude se iz mrtvila, zanose se:

Tries od rieči, strielu dal' čarobnu,
Kóm proničeš duše, da sad bliede,
Sad rumeni obasiplju se lica,
Sladki romon od Tvoje besiede,
S ké se búde sèrca iz mèrtvila
Put nebesah lahka steruč krila. (Jurković 1859)

Govorništvo je konstanta ne samo javnog djelovanja biskupa Strossmayera već i njegovog privatnog života. Bukovac (1918: 135), svjedoči kako je „Biskup obično držao zdravice i to po redu prama staležu i dostojanstvu“ pa zapravo to i nije bio privatn već javan, performativan čin, a njegov govor označava prije svega učenim, pa „finim, duhovitim, grandseigneurskim“ (isto).

Nakon Vatikanskog sabora biskupa Strossmayera smatraju jednim od najvećih svjetskih govornika svog vremena (usp. Džinić i Šola 2006), iako je u Hrvatskoj bilo oštrih osporavatelja njegova govorničkog umijeća među kojima se isticao Ante Starčević (usp. Barišić 1994). Barišić u epigrafu svoga rada o Starčevićevom govorništvu citira Aristotelovu misao (*Retorika* 1356a) o političkoj dimenziji retorike koja je upisana u Strossmayerov diskurs, naročito za njegovog aktivnog bavljenja politikom šezdesetih i sedamdesetih godina 19. stoljeća: „Retorika je ogranak dijalektike i filozofijskog istraživanja naravi koje se s pravom može nazvati politikom. Baš zato retorika i poprima obilježje politike, a ljudi koji smatraju da im je retorika svojstvena,

izdaju se za političare.“ (Barišić 1994: 217).

Barišić ističe kako su se „kao vrsni i rječiti govornici iskazali mnogi značajni hrvatski kulturni i javni djelatnici poput Ivana Mažuranića, Josipa Jurja Strossmayera, Ivana Kukuljevića, Franje Račkoga, Eugena Kvaternika, Franje Markovića, Frana Folnegovića, Davida Starčevića, Hinka Hinkovića” (Barišić 1994: 218), ali ih sve natkriljuje Starčević. Međutim, figura Govornika u hrvatskoj se kulturi u prvom redu vezuje uz biskupa Strossmayera, a ne za Starčevića jer Strossmayer kao govornik tijekom više od pet desetljeća razvija i razlaže političku dimenziju svog programa koja je dobro argumentirana i razvijena pa i etična, iako je nedostatak etike glavna zamjerka Starčevića Strossmayeru kao govorniku i državniku (političaru). Starčević ga smatra nestalnim političarem bez jasnog programa, čovjekom moralno upitnih načela:

Motrište s kojega Starčević prosuđuje njegovu govorničku i državničku vrijednost polazi od pitanja vrline i postojanosti u radu za opće dobro. Tako se i izrijekom navodi važnost javnoga povjerenja što počiva u čudorednom značaju govornika, o čemu se kaže sljedeće: ‘Svagdje drugdje muž, za dobiti povjerenje u državničtvu, mora pokazati svoj stalan, od događajah ili barem od uma i naroda posvetjen program, mora pokazati svoju radnju kroz više godinah, ili mora biti preporučan od muževah koji ga poznadu, i koji uživaju povjerenje naroda.’ (Barišić 1994: 239).

Autori prigodnica ne dijele stavove Ante Starčevića, odnosno misle suprotno, a teza o postojanju jasno i razrađenih programa biskupa Strossmayera također jedna od teza ove disertacije, koja se dokazuje na više razina. Prigodničari u svojim performativima prepoznaju jasan i argumentiran program, koji se prilagođavao povijesnim okolnostima, kako bi se izvukla što veća nacionalna korist. Pozicija najvećeg hrvatskog *Govornika* (ili *Zlatoustoga*), druge polovice 19. stoljeća, europski relevantnog i priznatog, vezana je uz Strossmayera do današnjih dana, što se naglašava i davanjem naslova *Zlatousti* jedinom biografskom romanu o Strossmayeru (Tomaš 1993). Naslov je jedan od „produkta (*productions*) koji potpomažu okružju teksta, produžuju ga, smještajući ga u određeni kontekst svijeta.“ (Buljubašić 2017). U kontekstu svijeta, a ne samo korpusa prigodnica, Strossmayer je – *Govornik*.

U velikom broju relevantnih studija o Strossmayeru gotovo je neizostavan spomen njegovih govorničkih sposobnosti, nerijetko naglašeno i sa sadržajno vrlo izričajnim epitetima. Tako se spominje kako je bio ljepoumac u poznavanju jezika i govorništva, naziva ga se zlatoustim, po uzoru na Ivana iz Antiohije (350. – 407.), jednog od najvećih retorički obrazovanih kršćanskih propovjednika, poradi čega je i dobio naziv ‘zlatousti’ (gr. Χρυσόστομος). Biskupa Strossmayera se nadalje karakterizira kao ‘une belle esprit i gransenjer’ koji je posjedovao oratorsku moć utjecaja na slušatelje i ovladavanja ljudima. Ističe se njegova vještina, govornička polijezičnost, ali i u pisanim nacrtima njegovih govora produktivnost i samosvijest kao autora hrvatskog literarnog jezika sa velikim govornim mogućnostima. (Džinić i Šola 2015: 156).

Kroničari Vatikanskog sabora bilježe oduševljenje govorničkim umijećem biskupa Strossmayera: „Biskupi neki rekoše, da se jur od celih vjekova nije čula takva govornička vještina na latinskom jeziku. Kardinal di Pietra spominjući govor biskupov nazva ga ‘rara venustas’, a jedan od španjolskih prelata ‘da ne valja više govoriti poslije takva muža’“. (Cepelić i Pavić 1904: 19).

Biskupov je najveći govornički uzor Ivan Zlatousti³⁰³, što valja dovesti u kontekst s figurom vladike, razmatran u prethodnim poglavljima. Strossmayer ima posebnu sklonost prema crkvenim ocima iz predraskolnih vremena, koji predstavljaju crkveno jedinstvo, pa na Vatikanskom saboru izlaže potrebu ugledanja na nasljeđe zajedničkih svetih otaca: „Pravu slobodu crkve ne treba tražiti izvan nje, nego u njoj samoj, u velikom, jakom, apost. duhu biskupi. Kada budu u crkvi oživili Zlatousti, Ambrosiji, Anselmi i Tome, postati će suvišnom svaka obrana vanjska.“ (Cepelić i Pavić 1904: 19).

Sebe vidi kao novog Zlatoustoga što se očituje o njegovim govorima u kojima vrlo često, u različitim kontekstima spominje sv. Ivana Zlatoustoga (usp. Strossmayer 2015a,b,c,d).

Korpus prigodnica ističe njegovo govorničko umijeće i dok ova figura nije postala prepoznatljiva. Jurković (1859) njegovo govorničko umijeće naziva perifrazama: „tries od reči“ „striela čarobna“, „sladki romon besiede“. Korpus na poseban način reagira na Strossmayerovu govorničku slavu te se nakon 1870. redovito hvali njegovo govorničko umijeće, a naziv govornik ili Zlatousti postaju općeprihvaćenom antonomazijom biskupa Strossmayera ili se koristi perifraza kao što je „viestnik zlatoustan“ po čijem govoru (politici) sviće novi dan za „malu prezrenu Hrvatsku“ (Preradović 1870).

(...) Danu tom viestnik zlatoustan Ti si!

Njemu su sjajne Tvoje rieči prvi

Spiev ptice rane, za kojom će skoro

Sliediti druge,

A za njim žarko i sunašce granut.

Danu tom novom oj raduj se, sviete;

³⁰³ Ivan Zlatousti, sv. (grčki *Ἰωαννῆς ὁ Χρυσόστομος*, *Iōannēs ho Khrysóstomos*), carigradski patrijarh i crkveni naučitelj (Antiohija, oko 344 – Komana u Kapadociji, 407). U mladosti je stekao klasičnu izobrazbu i stupio u monahe. Za carigradskoga patrijarha izabran je 398. Zatekavši nezdrave prilike u Crkvi, državnoj upravi i na dvoru, nastojao je provesti korjenite reforme, zbog čega je došao u sukob osobito sa caricom Eudoksijom. Bio je svrgnut s patrijaršijske stolice (404) i prognan u Kapadociju, gdje je i umro. Ivanove homilije i govori najznačajnija su retorska djela kršćanske patristike i imaju veliku kulturnopovijesnu vrijednost; otud nadimak Krizostom (Zlatousti). Po njemu je nazvana najraširenija bizantska liturgija (liturgija Ivana Zlatoustoga). Spomendan: na Istoku 13. listopada, na Zapadu 27. siječnja.: Ivan Zlatousti, sv. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=28214>. (8. 6. 2021.)

Al uz tu radost nama i ovu još
Zamjerit nećeš:

Sin naše zemlje njemu bjaše slutnik,
Sin naše zemlje njemu bjaše viestnik,
Sin naše zemlje do vijeka bit će
Hvaljen mu junak.

Zdravo naš slavni, veliki junače!
S ponosom gleda na milog si sina
Zemlja nam rodna, s ponosom zove Te
Narod ljubimcem. (Preradović 1870)

Brešić (2005: 36) u analizi ove prigodnice, uočava kako Strossmayerov govor nema samo vjersku dimenziju već nacionalno-afirmativnu:

(...) predmet biskupova govora nije samo vjerski, pa ni biskupova osoba ne legitimira ga samo kao člana crkvene hijerarhije već i kao člana jedne etničke zajednice koja među drugim zajednicama, očito, nema isti položaj. Biskupova patriotska gesta, tj. govor, s obzirom na mjesto gdje ga je izrekao, ujedno je i neobična, jer ga pretvara u nacionalnoga idola (u junaka i narodnog ljubimca) u kojemu se iz nekih razloga ogleda cijela politika jedne zajednice kojoj i naš kazivač pripada, a posredno joj pripada i politika šire društvene zajednice uključujući i samu Crkvu.

Šenoa (1874) u Strossmayerovim govorima vidi činidbene, perlokucijske učinke, prvenstveno na nacionalnu zajednicu kojoj pripada. S njegovih riječi narod skida „mrenu s očiju, lance s ruku, pali krijese“:

Sa Tvoje riječi narod lance strese,
Sa Tvoje riječi sam si skine mrenu,
Tri kraljevine danas pale krijese,
Jer u boj uma danas Hrvat krenu,
Bogolikim je ugrijav se plamom
Osvanuo pred zlatnim vilin-hramom;
Čarobit Ti mu dade hrama ključ.
Ko div si svijetlo nebu otet znao,
I u ruke si svomu rodu dao
Slobode plamen, svjetskog znanja luč. (Šenoa 1874)

Strossmayerovo govorništvo, njegov međunarodni ugled koji stječe svojim nastupima, postaje supstitut nacionalne politike. Strossmayer u govorima oblikuje i svoj politički program koji se iscrpnije razlaže u dijelu disertacije koja pristupa Strossmayeru kao figuri identiteta.

U epicediju, prigodnici nastaloj nakon Strossmayerove smrti, Trnski (1905) govorničko (političko) umijeće izdvaja kao prepoznatljivo i nacionalno-afirmativno, ali i glavno “oružje” kojim se „junački borio“:

Koj' zlatoust bi znao bodrit i sokolit
I sam u to ime junački se borit;
Tja i Rim ti vječni divio se zboru,
Pola svieta tvome čudila se tvorui!

Hrvatska se tobom nad oblake pope,
Svanu na vidiku prosvjetne Evrope! (Trnski 1905)

Krenais (1900) ga također naziva “zlatousnim”, kao i Kovačević (1900), a oba prigodničara u figure upisuju epitet “umnosti”. Biskupovo govorničko umijeće izraz je njegova duha, njegove mudrosti: ‘Zlatoust sviedok divnih misli Tvoji’.

Kako osporavanje Strossmayerovog govorničkog umijeća predstavlja i političko i etičko osporavanje, figura govornika u korpusu je argumentacijska, ona je odgovor Starčeviću i drugim osporavateljima, poput mađara Csengerya (1928: 182)³⁰⁴ koji se „se uvijek sablažnjavao na biskupovu predavanju, jer su mu govori bili patetični (...) s velikim frazama (...), a biskup bi se za vrijeme govora „razbuktio sav, skroz zacrvenio.“ (citirano u Franković 2016).

U korpusu se iskazuje suprotno: slika dostojanstvenog govornika koji umnošću, etičnošću i učincima svojih govora zadivljuje svijet i oblikuje hrvatski identitet. One koji osporavaju biskupa J. J. Strossmayera *Govornika (Zlatoustog)*, anonimni prigodničar personificira kao „vrane“. Osporavanje Strossmayera je graktanje i kaljanje koje mu ne može nauditi:

Što će vrana? zar kaljati
Tog labuda smjela?
Zaronit će u jezero
I eto ga biela.

³⁰⁴ Antal Csengery (1822 - 1880), mađarski političar, publicist, saborski zastupnik i potpredsjednik Mađarske akademije znanosti.

Grakće vrana, u svom jadu
Sama sebe lovi;
A jezerom bistrim labud
On sve dalje plovi.

Daj gledali jošter dugo
Milje tvoga sjaja
Kojom ploviš po bistrini
Vjere i značaja! (Anonim 1892)

Strossmayerovo govorništvo bilo je nacionalno i politički programsko i za Hrvate izvan ondašnje Trojedinice. Alaupović (1902) njegove riječi naziva „žarkima“, a njegov program „rujnom zorom“, svanućem dana kada će ostvariti nacionalni ideali:

Ti si bio rujna zora neslućenom našem danu,
Sa ognjišta Tvoga vrela grijao se dom nam cio,
Nove misli, sladke sluti, žarka riječ, žarča pjesma,
Ja sam tada diete bio. (Alaupović 1902)

Njegov je govornički dar darovan od samoga Boga, a ono što Strossmayer govori sukladno je s božanskim načelima:

Otačbino, ti Taboru sveti!
U tebi se čudo božje zbiva,
S visinah se božji glas odziva:
Prvom sinu nedam jošte mrieti.

Ta mezimče On je moje drago,
Što govori, iz srca mi vadi,
Štogođ čini, čini mene radi,
Nad njim bdi je oko božje blago. (Becić 1894)

Vrijednost je njegova govora univerzalna, Govornik je koji stvara trajne vrijednosti na kojima se gradi ne samo hrvatska politička budućnost, već i uzorni nacionalni identitet namijenjen svim kršćanskim narodima:

Živjet ćeš vladiko, vječitom slavom u kršćanstvu cjelom
Kazujuć u svaku dob slozi i ljubavi put. (Rittig 1905)

Dakle, figura *Govornika*, *Zlatoustog*, odnosno, aristotelovski kazano - političara, jedna je u nizu figura koja se upisuje u onu koja objedinjuje sve navedene figure, a pristupit će joj se u narednom poglavlju.

6.7. Figura hrvatskoga kralja (pastira)

Antun Gustav Matoš 13. travnja 1905. godine, pet dana nakon Strossmayerove smrti, u beogradskom listu *Samouprava* objavljuje nekrolog u kojem biskupa naziva „kraljem svoga naroda, onako kako je Carlyelov Mirabeu kralj Francuske Luja XVI. Bio je kralj kao i Omirovi ‘pastiri naroda’, bio je kralj ne milošću slučaja i bajuneta nego milošću Duha Svetoga i narodne ljubavi“ (Matoš 1973a: 128). Matoševa retorička figura – Strossmayera - hrvatskog kralja, prema Mayeru (2008: 236-238) sadrži u sebi „temeljni sadržaj *logosa* – upitnost“ pa je možemo analizirati na temelju *problematološke diferencijacije* jer se čak ni potvrdne rečenice “ne mogu razumijevati bez propitivanja. Štoviše ono je upisano u samu strukturu tvrdnje.“ Matoš (1973a) kodira figuru kralja intertekstualno, njegovi odgovori na pitanje kakav je Strossmayer hrvatski kralj naglašavaju dimenziju narodnog vođe, koji to postaje, kako je definirao Abraham Lincoln³⁰⁵ „iz naroda za narod“, ne slučajnošću već vrlinama koje posjeduje, ne oružjem već snagom vlastitih sposobnosti. Uspoređuje ga s referencijalnim likom-znakom Mirabeuom³⁰⁶ iz znamenitog Carlyelova djela *Francuska revolucija* (1918-19). Thomas Carlyle bio je francuski političar koji se, poput Strossmayera, isticao znanjem i govorničkim umijećem zalažući se za vjersku toleranciju, slobodu misli i jednakost pred zakonom, ali i za program konstitucionalne monarhije po uzoru na Englesku. Za Matoša je kralj onaj koji je najbolji iz svoga naroda, u značenju „prvog, najboljeg, najistaknutijeg“ (Anić 2003: 628) u jednom narodu. Prema *Rječniku simbola* kralj je „čovjek čija priroda potječe od neba (...) kralj je nosilac nebeskog ovlaštenja“ (Chevalier i Gheerbrandt 1983: 298). U nizu simboličkih značenja koje nosi ovaj pojam, korpus prigodnica u prvom redu biskupa Strossmayera kao kralja poima kao „nad-Ja, kao ideal koji valja dosegnuti (...): postaje etička i psihološka vrijednost“ (Chevalier i Gheerbrandt 1983: 300). Strossmayerove kraljevske ovlasti nisu samo dane od više sile, on ih je zaslužio. „Njegov lik u sebi sažima želju za samostalnošću, za upravljanjem samim sobom, za cjelovitom spoznajom, za sviješću“ (isto). Biskup je Strossmayer, nazvani kralj hrvatskog naroda, „junak i svetac; otac,

³⁰⁵ Dostupno na: <http://www.abrahamlincolnonline.org/lincoln/speeches/gettysburg.html>. (5.8.2021.)

³⁰⁶ *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. 2021. Mirabeau, Honoré Gabriel Riqueti de. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=41108>. (6. 8. 2021.)

mudrac, arhetip ljudskog savršenstva te pokreće sve duhovne snage da bi ih ostvario“ (isto). Upravo se to prepoznaje u Matoševoj figuri i u korpusu prigodnica. Strossmayer je onaj koji je svoje kraljevske ovlasti zaslužio: on je najbolji pripadnik jednog naroda – vladar i ideal u jednoj osobi. Ono je što nije mogao biti Starčević, otac domovine, ali ne kralj – jer je bio netolerantan u svojoj dosljednoj idejnosti, jer je bio Sokrat, a ne Periklo, to nije mogao biti Jelačić, koji je dobio ovlasti i žezlo, ali je više bio general i podčinjeni nego onaj kralj kakvog u Kini označavaju s „tri usporedne vodoravne crte, nebo, čovjek i zemlja, povezane u sredini okomitom crtom“ (isto).

Strossmayer je onaj koji povezuje nebo, zemlju i ljude, on je „duševni kralj srdaca hrvatskog naroda“ (Cepelić i Pavić 1904: 362). Njegova je katedrala kraljevsko djelo i on kod njezinog posvećenja ne dijeli tu čast ni s carem i kraljem Franjom Josipom I., niti s drugim predstavnicima svjetovne vlasti: „Djelo biskupa Strossmayera slavilo je pobjedu“ (isto), kraljevsko djelo koje je Đakovo učinilo kraljevskim središtem:

Biskupski grad od kako ga je Čolnić-Raffay sagradio, nije imao u sebi nikada tolika izaslanstva, toliko odličnih lica, koliko ih je tada imao. I biskupski su dvori nalikovali tada kraljevskom dvoru. Duševni kralj srdaca hrvatskoga naroda prebivao je u njem i ta su mu se srca došla pokloniti. (Cepelić i Pavić 1904: 362)

U korpusu prigodnica ipak se ne može naći često ovakvih eksplicitnih imenovanja biskupa Strossmayera kraljem. Razlozi su prvenstveno politički, budući da Strossmayer, pa tako i ovlašteni prigodničari, priznaju realnosti Austro-Ugarske Monarhije i najvišu carsku i kraljevsku vlast, ali ne apsolutnu vlast u koju treba slijepo vjerovati, kao što ni Svetom Ocu ne priznaje apsolutnu vlast koja bi kršila božanska načela kako ih on, kao slobodan, samostalan i samoizgrađen čovjek razumije i kako ih provodi u svome radu. (usp. Šanjek 2017; Karaula 2007).

Ilustrativan je primjer zabrane dramske prigodnice Ilije Okrugića Srijemca (1888), koja je trebala biti izvedena u Đakovu prigodom pedesetljetnog slavlja Zlatne Mise. U prigodnici je Majka Hrvatska tužna jer domovinom vladaju tuđini, a ona se s vilom Hrvaticom prisjeća hrvatske slavne prošlosti i prelomljenog mača kralja Tomislava, koji simbolizira gubitak hrvatske slobode, ali poput onog polomljenog mača Tolkienovoga Gonodorskog kraljevstva, daje i nadu da će razlomljeno, razjedinjeno jednoga dana ponovno biti cijelo i snažno; sposobno povratiti izgubljeno kraljevstvo, odnosno izbaciti tuđine s vlasti. Stoga i ne čudi zabrana izvođenja ove prigodnice jer su njene političke poruke vrlo eksplicitne i za vlast svakako nepoćudne, pa i buntovne, pogotovo jer je Strossmayer taj koji zapravo svojim djelovanjem nanovo kuje taj razlomljeni mač kralja Tomislava:

(...) O! kolkogod putah, kada se zakašem,
Pa se stvorim majko u Zagrebu našem,
Pak kip onaj vidim Jelačića bana
Izpruživšeg svoju sablju od megdana, –
Tol'put majko draga! podidju me srsi,
Krv u meni plane, nadmu mi se prsi,
Ciknula bih, ne znam, od zóra il plača,
Lik preda mnom trepti tog slomljenog mača... (Okrugić 1888)

Luka Marijanović (2005) smatra kako je razlog zabrane ove prigodnice upravo taj jer slavi biskupa Strossmayera „i čovjeka koji je zastupao interese hrvatskoga naroda pa zbog toga osniva Akademiju znanosti i umjetnosti u Zagrebu, utemeljuje Hrvatsko sveučilište i mnoge druge znanstvene, prosvjetne, kulturne i gospodarske ustanove. Riječ je o čovjeku poborniku i zagovorniku zbližavanja s drugim Crkvama i narodima, napose slavenskim.“ Međutim, Strossmayera se pozdravlja i slavi u više od tristo prigodnica, ali je samo ova bila zabranjena, a to nije bilo zbog Strossmayera, već zbog političkih ideja Ilije Okrugića Srijemca, koje su za vlast očito opasnije nego ostale prigodnice Strossmayeru. Ideje koje Okrugić iznosi jasno se referiraju na hrvatsku državnu samostalnost kao nešto nedovršeno, kao idel koji treba dostići. Kraljevski mač je sada slomljen – dakle u Austro-Ugarskoj hrvatsko državno pravo nije do kraja ostvareno - ali jednoga dana će se ponovno mač iskovati te će Hrvatska ponovno imati svoga kralja i u cijelosti konzumirati svoje državno pravo koje kralj simbolizira. Stoga, figuru kralja prigodničari uglavnom zamjenjuju figurom pastira. Ova antonomazija pojavljuje se učestalo u većem broju prigodnica. Ona ne označava samo duhovnog pastira (iako znači u puno slučajeva i to) već u prvom redu zaštitnika i predvodnika naroda, danog od Boga, koji svoju funkciju ostvaruje u potpunosti:

Pojmo slavu vječnjem Bogu
Što je rod naš milovao,
I u crne njemu dane
Pastijera vriedna dao.
Vriedan pastir vriedno stado
Jur petdeset ljeta vodi,
Brižan otac vazda njemu
I u dobroj i zloj zgodi.
Blagosloven gospod Bog,

Koj obljudi slugu svog (Kovačević 1900)

Božansko, pastirsko poslanje prepoznaje i Dimtrija Demeter (1860) u svojoj programskoj prigodnici:

Pastir stada, što Ti on povieri,
Ti ga braniš bez svakog obzira
Proti svakoj grabežljivoj zvieri,
Nedaš nikom, da u njega dira:
Nema žertve, koje neprinosiš,
S božjeg polja korov da pokosiš.

Slobodno se Tvoja riječ ori
Sred kolibe i sred carskog dvora,
Na ustih je, što u sercu gori,
Ti nas budiš, kad je poslu hora:
Sve je Tebi narodnost i viera,
Laž i tminu Tvoje slovo tiera. (Demeter 1860)

Lik pastira kod nomadskih naroda poprima religiozni simbolizam, „Bog je pastir Izraela (Psalmi, 23, 1; Izajija, 40, 11; Jeremija, 31, 10). On svoje stado vodi, bdi nad njime i štiti ga“ (Chevalier i Gheerbrandt 1983: 480). Bog prenosi dio svoga autoriteta na „privremenog i vjerskog poglavara i ovaj je prozvan pastirom naroda“ (isto). Pastirom i učiteljem naziva Strossmayera i Dugalić (2015) u predgovoru knjige Strossmayerovih korizmenih poslanica i okružnica.

Figura pastira javlja se u tekstu Kulture biskupa Strossmayera i kao *transmetaprojekcijski medijski subjekt* (Jukić 2013: 344). U arhitekturni tekst katedrale, pastir kao znak i kao slikarski subjekt upisan je na više mjesta unutar likovnog teksta katedrale, bilo da je to sam Isus, *Dobri Pastir*, bilo da je to onaj (Petar) koji božanskim autoritetom dobiva takvu funkciju, a u ikonografskom programu posebno je izdvojen lik pastira i od Boga pomazanog kralja Davida. Simbolizam pastira uključuje i zaštitu stadu koja je vezana uz znanje (Chevalier i Gheerbrandt 1983: 481). Pastir zna što treba stadu, on je budan i vidi, može predvidjeti vrijeme. David je bio pastir ovaca, a Bog ga je učinio poglavarem njegova naroda (Sam 7, 8; 24, 17). Simbolizam Davida, pastira i kralja, višestruko je kodiran u arhitekturnom i likovnom tekstu katedrale.

Biskup Josip Juraj Strossmayer, od strane zajednice koju konstruirao, prepoznat je kao onaj koji je pomazan od Boga, a tu „pomazanost“ sugerira i sam Strossmayer odabirom motiva iz Davidova života: *David i Golijat* (L. Seitz 1877), *Samuel pomazuje Davida za kralja* (L. Seitz 1882). Ovim slikama Strossmayer komunicira sa zajednicom: prvim je motivom hrabri i kodira najvažniju poruku ikonografskog programa katedrale koju Mirković (1992: 165) određuje kao – optimizam zajednice: „Strossmayer je unio u ovaj program neumrli vjernički optimizam svoje zajednice koja je nadvladala tegobe proteklih vjekova“. Ako je David mogao praćkom ubiti Golijata, onda nije nemoguće ostvariti program koji je Strossmayer zacrtao, kada je već preko Božjeg ovlaštenika Samuela i sâm ovlašten od Boga koji ga vodi, unatoč grešnosti koja odlikuje i Davida, kao vođu i ujedinitelja razjedinjenog ili podjarmljenog naroda.

Pastirska ovlaštenost biskupa Josipa Jurja Strossmayera transkodirana je u korpusu prigodnica. Franjo Marković (1898) prepoznaje kraljevsko-pastirsku ovlaštenost kojom nasljeđuje „banov mač“, ali ne za bitke koje su vodili hrvatski junaci kroz povijest, već za ono što Šenoa (1874) naziva „boj uma“, kojim „integrira čitavu Hrvatsku mnogo prije njezinog administrativnog ujedinjenja“ (Jarm i Šuljak 2008: 72).

Kad trn nam niknu bojnih iz lovorika,
Kad nov tlak tudji mračit sjev već stao,
Kiem rodu banov mač bje zasijao,
Bog s miljem gledao starog mučenika.

I dade, da kad bliedjet šta s vidika
Danica naša, drugi viestnik dana
Osvane rodu: duha bogodana
Naš Josip Juraj uzadje vladika.

Oj. Blago skromnom domu, u kome on je
Ugledo danak, oj blažena mati,
Hrvatskom rodu koja u dar ga donie.

Ki stadu svom rieč prvu će ovu slati:
„Pastirom diete učini, O Bože blagi.
U Isusu otcem roditeljâ dragih!“ (Marković 1898)

Korpus prigodnica u ovoj figuri prepoznaje i prednost duhovnog vođe (pastira) nad zemaljskom, kraljevskom vlašću koju Strossmayer sugerira ikonografskim tekstom katedrale. Prva knjiga o Samuelu donosi epizodu u kojoj izabrani narod, unatoč Jahvinom protivljenju, traži da ga više ne vode od Boga ovlašteni proroci, duhovni vođe, već svjetovni vladari, kraljevi (1 Sam 1, 22). Strossmayer sugerira mogućnost obratnog procesa. Iako se formalno u korpusu prigodnica dosljedno priznaje carska vlast nad Hrvatskom (usp. Grlović 1885), još Demeter (1860) sugerira kako je Strossmayer kao izabranik od Boga i naroda ravnopravan svakoj zemaljskoj vlasti:

Slobodno se Tvoja riječ ori
Sred kolibe i sred carskog dvora (...) (Demeter 1860)

Figura *Kralja/pastira* ponekad se zamjenjuje figurativnom vosijanskom antonomazijom Mojsija, koju kulturno pamćenje definira kao vođu naroda, izravno povezan s Bogom, tumača i porednika između Boga i naroda. Ovakvom vosijanskom antonomazijom „(...) evociramo biblijski kontekst, što istodobno mnogo govori o pošiljatelju, ali i primatelju te poruke. Pošiljatelj upotrebom baš tog imena pokazuje da mu je Biblija i njezin sadržaj u najmanju ruku poznat, a to očekuje i od recipijenta, tj. adresata antonomazije“ (Grgić i Nikolić 2011: 134). Tako Benešić (1905) koristi navedenu antonomaziju kako bi Strossmayera definirao kao vođu naroda:

U Boga vjeru dizao kao stup Mojsijin (...),
da mu Faraon nikada
Ne dostigne u hrlom b'jegu Hrvatsku,
koju on toli žudi! (...)

Hranilović (1898) ga u obljetničkoj čestitki „Na dan Njegove sv. alem-mise“, uspoređuje s Mojsijem, ali priželjkuje da se ni njemu ni narodu ne ponovi Mojsijeva sudbina:

Poveo si narod nam hrvatski
Kô Mojsija u sretnije dane,
Al' klonuše mnogi u pustinji
I mnoge nam nade pokopane.
Bog Ti dao, veleumni vodjo,

Kô Mojsiji s morijske visine
Ugledati odsjev ljepših dana
Hrvatske nam mile otačbine! (Hranilović 1898)

Martić (1901), koji u svojim prigodnicama često koristi antonomaziju Mojsija, dovodi u zajednički kontekst Mojsija i Davida i Strossmayera. Strossmayer je Mojsije koji će izbjeći Mosijevu sudbinu, on je David (*Kralj, Pastir*) koji će ostvariti svoje (i nacionalne) ciljeve, vidjet će „usrećenu braću“:

Mojsijevu minô si nedaću,
Al ćeš sčekat Davidovo slavlje,
Kad ugledaš usrećenu braću,
Tek o! nek Ti Bog produlji zdravlje!!
Sveti Josip nek ti udes brani,
A i našu ljubav s Tobom hrani! (Martić 1901)

Dakle, iz ovih primjera zaključiti je kako je figura hrvatskog kralja (pastira) ona koja u sebi objedinjuje sve figure koje se oblikuju u korpusu prigodnica biskupu Josipu Jurju Strossmayeru. Ona sadrži u sebi „temeljni sadržaj *logosa* – upitnost“ (Meyer 2008: 236) jer se čak ni potvrdne rečenice, kao što je Matoševa kako je „Strossmayer bio kralj svoga naroda“ (Matoš1973a: 128), „ne mogu razumijevati bez propitivanja. Štoviše ono je upisano u samu strukturu tvrdnje.“ (Meyer 2008: 238). Postavili smo stoga u disertaciji pitanja o biskupu Josipu Jurju Strossmayeru, među ostalim i kao predmetu *logosa* koji omogućuje da ono „problematično ‘prođe’ kao odgovor, to jest da se otkloni“ (Meyer 2008: 238). Kako je već naglašeno, cilj figure nije uvjeriti nego podsjetiti na odgovore koji „zbližavaju sugovornike zajedništvom što ga pretpostavljaju iako ga izriječkom ne spominju“ (Meyer 2008: 238). Međutim, pitanje ne treba postavljati unedogled. „Uloga je *etos* da okonča taj proces, da se zadrži na zajedničkim odgovorima, koji omogućavaju razumijevanje i komunikaciju“. *Etos* nalaže da u „jednom trenutku više ne trebamo pitati, nego vjerovati sugovorniku“ (Meyer 2008: 239). *Posrećenost* performativa i njegovi učinci, kako poučava Austin (2014: 11), upravo se zasnivaju na zajedničkom vjerovanju te se svi sudionici, kako bi čin bio *posrećen*, (I.2) *doista nakon toga moraju tako vladati*, odnosno moraju prihvatiti sve implikacije koje proizilaze iz upisivanja zajednički kontekst oblikovan korpusom prigodnica, koje su gradivni dio šireg konteksta, političko-nacionalno-identitetetsko-kulturno-znanstveno-prosvjetnog programa biskupa Josipa Jurja Strossmayera. Pri tome važan je i *potos* jer se „ne smijemo prevariti u onome što se postavlja kao

pitanje” (Meyer 2008: 239).

Mora postojati jasna svijest o zajedničkom kontekstu koji Meyer (2008: 239) definira kao „poznavanje tih odgovora ali poznavanje odgovora što ih drugi znaju”. Razumijeti određenu rečenicu, pojam figure, znači shvatiti “koje je pitanje u tom odgovoru”.

Zajednički odgovor unutar korpusa prigodnica na pitanje: Biskup Josip Juraj Strossmayer?, su figure kojima se adresat upisuje u tekst nacionalne povijesti kao: *Biskup (Vladika), Govornik (Zlatousti), Mecena, Graditelj, Hrvatski kralj (Pastir)*. Zajednica prihvaća takve odgovore koje oblikuje korpus prigodnica te Strossmayer 1905. godine umire kao neupitan dio *narration of nation*, ali je takvo stanje trajalo vrlo kratko, budući da se „kontrast s doslovnošću koja ujedinjuje govornika i auditorij“ (Meyer 2008: 247) ponovno počeo dovoditi u pitanje, odnosno ponovno se počelo postavljati pitanje: biskup Josip Juraj Strossmayer? i u korpusu prigodnica. Međutim, novi je kontekst nakon Strossmayerove smrti tražio druge odgovore od ranije utvrđenih koji su se mogli dobiti samo kršenjem procedure izvođenja govornog čina, ne samo onim što Austin (2014:12) naziva *promašajima (misfires)* ili nesretnim stjecajima već i teškim *zloporabama (abuses)* ili onim što Lujanović (2021) naziva *nelegitimno čitanje*. Tako u *neposrećenom* dijelu korpusa objedinjujuća figura nije više figura Hrvatskog kralja (pastira) već figura Oca Jugoslavije u koju se sada raznim zloporabama upisuju sve ostale figure sugerirajući kako je najvažniji cilj Strossmayerovoga programa narodno jedinstvo Slovenaca, Srba i Hrvata. Nove figure izriču neovlaštene, „neprikladne osobe“ u „neprikladnim okolnostima“ (Austin 2014: 25), a cijelu proceduru odlikuje u prvom redu *neispravno razumijevanje* koje doživljava svoju kulminaciju kada generalni vikar Đakovačke ili Bosanske i Srijemske biskupije Andrija Spiletak, ovlaštena osoba od strane Strossmayerovog nasljednika biskupa Antuna Akšamovića, osporava ovlaštenost i ispravno tumačenje odgovora na pitanje: biskup Josip Juraj Strossmayer? visokom izaslanstvu iz Beograda koje se došlo pokloniti „senima velikog Jugoslavije“ (Srakić 2015a: 233). Odgovor je eksplicitan: Strossmayer to nije, a pogotovo nije otac zemlje kojoj je Hrvatska postala dijelom 1918. godine, što eksplicitno tumači

(...) bogata duša, jaki um, zlatna ruka, zlatno pero, dr. Spiletak, najbolji poznavalac biskupa Strossmayera (...) Tu je pred vratima ove naše Katedrale poručio ‘službenom i neslužbenom Beogradu’ da je Strossmayerov ideal sažet samo u jednom gestu: *sve za vjeru i za domovinu*, te da se narodi ne odgajaju bajunetama i Glavnjačama, nego vjerom i prosvjetom. (Marković 1941: 199).

Korpus prigodnica ponovno je pokazao svoju retoričnost budući da disciplina pitanja koja postoje ili se ponovno otvaraju iz različitih pobuda „smješta u ljudski, točnije intersubjektivni kontekst, u kojemu pojedinci komuniciraju i sukobljavaju se oko njima važnih problema“ (Meyer 2008: 250). Pitanje biskupa Josipa Jurja Strossmayera, bez obzira na kontekst(e) u koji-

ma se postavlja, nije nerješivo pitanje. Na to pitanje odgovor daje i korpus prigodnica, kada im se pristupa u skladu s pravilima izvođenja govornih činova, kada se legitimno čitaju svi slojevi koje takav govorni čin u sebi sadrži i koje učinke proizvodi. A najvažniji učinak posvećenog dijela korpusa trajno je kodiranje biskupa Josipa Jurja Strossmayera kao nositelja gradivnih nacionalnoblikotvornih. Strossmayer, jedan od najvažnijih konstruktura hrvatske kulture i hrvatskog nacionalnog identiteta, postao je opće mjesto nacionalne kulture te postoji suglasnost kako je njegova uloga pozitivna i neupitna.

ZAKLJUČAK

Istraživanje figura biskupa Josipa Jurja Strossmayera u korpusu posvećenih mu prigodnica, kao temeljni cilj ostvaruje afirmaciju subjekta koji postaje dio homogene strukture kodirane u naraciju nacionalne kulture, a ne više kao figure nacionalnog prijepora već figure koja postaje dio nacionalnog narativa. Biskup Strossmayer ostvaruje projekt konstrukcije hrvatske kulture difuzijom iz tri temeljna kulturna kruga pragmatički zasnovana na *paratekstu* posvetnog natpisa đakovačke katedrale te stvara neophodan *kulturni kapital* kroz središnji program *kulturne toskanizacije (1860-1900)*, najuspjelijeg i materijalno najizdašnjeg, i isključivo hrvatskog kulturnog projekta u nacionalnoj povijesti. Prigodnice su u prvom redu *performativi*, s primarnom pragmatičnom i kulturološkom funkcijom, *soundtrack kulturne toskanizacije*, svojevrsni kontekst koji (pre)oblikuje kontekst u koji ulazi, odnosno su-kreira događaje koje imenuje. Dosadašnji pristupi u kojima se prigodnice u najvećoj mjeri analiziralo kao lirске pjesme doveli su do parcijalnih i nepotpunih rezultata te do negativnih ocjena pojedinih prigodnica, ali i ukupnog korpusa. Kako bi se dokazale hipoteze na kojima se temeljilo istraživanje u prvom se redu moralo istražiti žanr prigodnica u povijesnom i znanstvenom kontekstu te ga se redefiniralo primjenom teorijskih pristupa stranih (Nagy, Pangritz, Drux, Zwerling Sugano i dr.) i domaćih znanstvenika (Pšihistal, Novaković, Jovanović i dr.). Zaključak je kako se prigodnicama mora pristupiti primarno kao performativima, na temelju Austinovog učenja i Nagyevih definicija žanra, temeljenih na pristupu Todorova. Prigodnice se definira kao govorne činove kada odgovaraju kriterijima zajednice u kojima se koriste, a sam se žanr izjednačava s prigodom govornog čina koja je jedinstvena, ali se kroz žanr može i *re-kreirati*, dok se prigodnice kojima se ne može odrediti konkretna prigoda, treba smatrati lirskim ili epskim pjesmama, zavisno od njihove strukture te ih na taj način analizirati. Prigodnice karakterizira javno izvođenje pred adresatom, koje izvodi ovlaštenu govornik, ritualnost i konvencionalnost te ono što Austin naziva *iskrenost* jer u suprotnom moramo odbaciti *cjelokupni kôd procedure* te ostaju *neposrećene* i ne ostvaruju učinke koji su upisani u strukturu govornog čina.

Utvrđila se citatnost i iterabilnost prigodnica, jer se tako potvrđuje pripadnost zajedničkom kulturnom i tekstnom kontekstu te zajedno s ostalim karakterističnim osobinama žanra osigurava prigodnicama pojedinog korpusa, ne samo mogućnost upisivanja u zajednički korpusni kontekst, već i u zajednički tekst kulture u koji se taj korpus upisuje. I samo komuniciranje preko žanra prigodnica iterabilno je i citatno, kako to naglašava Nagy (1994).

Izvršila se i također klasifikacija prigodnica kao žanra, primarno prema prigodi govornog čina i ovlaštenosti govornika te ona autorsko-dijakronijska. Dokazalo se na primjerima kako su one *performativ* a ne *konstativ* te se istražila *posrećenost/neposrećenost* pojedinih

prigodnica u korpusu. Prigodom istraživanja korišten je i pristup karakterističan za suvremenu teološku znanost, koja nastoji definirati performativnost liturgije, te pokušava hrvatskom rječju (rječima) odrediti značenje pojma *performativnost* kao: *oblikotvornost, preustrojnost, zbiljotvornost, preobraznosta* analogno tome *konstativ* se odredilo kao *činjeničnik, potvrđnik* ili *istinosnik*. Tako se i *lokucijska, ilokucijska i perolukcijska* dimenzija proučavala i kao *činidbena, hvalidbena i molidbena dimenzija*, kojom se ostvaruju performativni učinci u liturgiji, analogno i u žanru prigodnica, jer oba žanra karakterizira performativnost bez koje, u oba slučaja ostaju tek gole poruke, bez učinaka (*oblikotvornosti, preustrojnosti, zbiljotvornosti, preobraznosti*).

U pristupu prigodnicama biskupu Strossmayeru rabila se klasifikacija ilokucijskih aspekata (Stojanović-Prelević 2013). Ponuđena, proširena klasifikacija Stojanović-Prelević djelomice je usvojena te je uz pet poznatih Austinovih razreda ilokucijske snage dodan i razred *prediktiva*, budući da veliki broj prigodničara koristi *prediktive*, iznosi svoja predviđanja o recepciji Strossmayera kao figuri kulturnog pamćenja, te vrjednovanju Strossmayerova djela u budućnosti.

I zbog *prediktivne* dimenzije, disertacija dokazuje kako cilj autora prigodnica nije samo ispunjavanje društvenih konvencija ili dodvoravanje darežljivom meceni, već upisivanje u opsežan program, koji primarno služi koristi zajednice, a ne samo osobnoj promociji i veličanju zasluga adresata prigodnih pjesama, odnosno, dio je opsežnog kulturnog projekta Strossmayerovog oblikovanja hrvatske nacije, u skladu s teorijom da su nacije „rezultat kreativnog, kolektivnog, društvenog zamišljanja“ (Anderson 1990).

Postavili smo stoga u šestom poglavlju disertacije temeljna pitanja o biskupu Strossmayeru iz očišta prigodnica, na više različitih razina, među ostalim i kao predmetu *logosa*, koji omogućuje da ono problematično ‘prođe’ kao odgovor, to jest da se otkloni te se poslužilo *figurama*, čiji cilj nije uvjeriti, nego podsjetiti na odgovore koji zbližavaju sugovornike zajedništvom što ga pretpostavljaju. Kao značenjskonositeljske figure biskupa Strossmayera oblikovane unutar korpusa detektiralo se figure *Hrvatskog kralja (Pastira), Mecene, Govornika (Zlatoustog), Biskupa (Vladike)* te *Graditelja*. One su *argumentacijske* jer su usmjerene identifikaciji s ponuđenim odgovorima koji za cilj imaju oblikovanje hrvatskog nacionalnog identiteta, odnosno hrvatske kulture po Strossmayerovu modelu tako da biskup Strossmayer od „općeg mjesto hrvatske kulture oko kojeg nema suglasnosti“ (Czerwiński 2007: 73) postane ono što Stuart Hall naziva *narration of the nation*, što podrazumijeva „skup priča, slika, krajolika, scenarija, povijesnih događaja, nacionalnih simbola i rituala koji predstavljaju zajedničko iskustvo, poraze i pobjede i koje daju smisao naciji“ (Lee i Yonn 2017). Dokazuje se kako su figure biskupa Strossmayera nacionalno oblikotvorne i trajno upisane u svaku naraciju

suvremene hrvatske kulture, čak i kada ih se osporava što čini i dio *neposrećenih* prigodnica unutar korpusa, ali u konačnici ne može osporiti učinke, odnosno kulturni kapital ostvaren djelovanjem biskupa Josipa Jurja Strossmayera, ali i svih koji se upisuju u njegove projekte, onako kako su to učinili autori upisani u korpus prigodnica.

IZVORI

- Anonimno. *Odae Illustrissimo, ac rev. d. d. Josepho Kukovich dei et apost. sedis gratia dioecesium bosnensis... Episcopo. dum festivum onomaseos celebraret solemnitatem in perennae gratitudinis pietatisque monumentum*, ab Eszekinensi Musa XIV Kal. Aprilis MDC-CCXXXV. pio pectore D. D. D., Eszekini, M. A. Divalt, /s.a./ 4°, 8 str.
- Anonimno. 1858. „NJEGOVOJ excellencii presvètlom gospodinu, gospodinu Josifu Juraju od Strossmayer Božiom milosti katedre gyakovačke i bosanske diocezalnom biskupu, njegovog k. k. veličanstva tajnom savjetniku & &, sveštenstvo i hristiani cjele Bosne u znak najvećeg priznanja preponizno podnose za podignuto kliru semenište.“ (1858. Novi Sad: tiskom I. Kaulitzy)
- Anonimno. 1874a. „U slavu visokoga imendana Njegove Preuzvišenosti biskupa Josipa Jurja dne 19. ožujka“ (*GBBS*, 2(1874)5, 37)
- Anonimno. 1874b. „Dana 18. o. m. bila je dvadesetpetgodišnjica imenovanja Preuzvišenoga Presvietloga i Prečastnoga gospodina Josipa Jurja Strossmajera za Biskupa bosansko-djakovačkoga i sriemskoga, Biskupijsko svećenstvo“ (*GBBS*, 2(1874) 22, 173)
- Anonimno. 1875a. „Čestitka Preuzvišenom gospodinu biskupu na današnju 25. godišnjicu njegove posvetbe, Svećenstvo biskupijsko“ (*GBBS*, 3(1875)17, 14)
- Anonimno. 1875b. „Preuzvišenom gospodinu biskupu Josipu Jurju Strossmajeru, koji podupire učeću se mladež u znak zahvalnosti na 15. godišnjicu njegove posvetbe u ime učeće se omladine hrvatske“ (*GBBS*, 3(1875)17, 151-152)
- Anonimno. 1875c. „Čestitka k imendanu Preuzvišenoga gospodina biskupa Josipa Jurja dne 19. ožujka. Biskupijsko svećenstvo“ (*GBBS*, 3(1875)5, 41)
- Anonimno. 1880. „Razgovor koga pjesnik i vila na rođendan (četvrte veljače) Njihove Preuzvišenosti Biskupa J.J. Strossmajera imadoše u Đakovu, 4. veljače 1880.“ (*GBBS*, 8(1880)2, 9)
- Anonimno. 1881. „Čestitka i presuda. Preuzvišenom Gospodinu Biskupu Josipu Jurju Strossmajeru, prigodom Njegova imendana 19. ožujka 1881.“ (*GBBS*, 9(1881)5, 55)
- Anonimno. 1882. „Applausus, universi cleri dioecesis Diakovensis, amplissimis honoribus: excellentissimi... Josephi Georgii dris Strossmayer, in dedicatione novae Cathedralis Ecclesiae Diakovensis, una anniversario triumphalis installationis suae trigesimo secundo“ (1882. *Quinque-Ecclesiis*: typis Ramazetterianis)
- Anonimno. 1883. „Čestitka k visokomu imendanu Njegove Preuzvišenosti Biskupa dne 19. ožujka“ (*GBBS*, 9 (1883)5, 59-60.)
- Anonimno. 1884a. „Strossmajeru na Josipovo 1884.“ (*GBBS*, 11(1884)6, 88-90)
- Anonimno. 1884b. „Preuzvišenom i prečastnomu gospodinu Josipu Jurju Strossmajeru na dan godovni svetoga Josipa smjerno prikazano 1884.“ (*GBBS*, 12(1884)6, 90)
- Anonimno. 1884c. „I.B. Našem biskupu k imendanu 19. ožujka 1884.“ (*GBBS*, 12(1884)5, 79-80)
- Anonimno. 1885a. „Strossmajeru na njegovu sedamdesetgodišnjicu“ (*GBBS*, 13(1885)5, 69-71)
- Anonimno. 1885b. „Strossmajeru o Josipovu 1885.“ (*GBBS*, 13(1885)6, 77-78)
- Anonimno. 1886a. „Strossmajeru za rođendan 4. veljače 1886.“ (*GBBS*, 14(1886)2, 9-10)
- Anonimno. 1886b. „Slavnomu imendanu preuzvišenoga i presvjetloga gospodina Josipa Jurja Strossmajera biskupa Bosansko-Djakovačkoga i Srijemskoga“ (*GBBS*, 14(1886)5, 89)

- Anonimno. 1886c „Slavonka vila i pobro joj. Strossmayeru o Josipovu 1886.“ (*GBBS*, 14(1886)5, 90-91)
- Anonimno. 1887. „Sriemski pozdrav milomu ocu svomu i vladici sriemskomu Josipu Jurju Strossmayeru, prilikom posjeta Mu kanoničkog po ravnom Sriemu mjeseca svibnja 1887.“ (*GBBS*, 15(1887)10, 133-134)
- Anonimno. 1886. „Živio Strossmayer“ (*GBBS*, 16(1888)6, 86-87)
- Anonimno. 1891a. „BOGOSLAV: Zaboravljeni poljubac“ (*GBBS*, 19(1891)5, 76)
- Anonimno. 1891b. „4. veljače – 19. ožujka 1891. “Svi su dani srebrom okovani”. Narodna pjesma. (*GBBS*, 19(1891)5, 76-77)
- Anonimno. 1892a. „Što će vrana? zar kaljati“ (prvi stih). (*GBBS*, 20(1892)6, 88)
- Anonimno. 1892b. (Pretiskano iz Katoličkog lista) „Urotiše se – na sve dići ruku,“ (prvi stih). (*GBBS*, 20(1892)6, 88)
- Anonimno. 1892c. „K Imendanu Nj. Preuzvišenosti Dra Josipa Jurja Strossmayera biskupa bosansko-djakovačkoga i sriemskoga 19. ožujka 1892.“ (*KL*, 43(1892)11, 81)
- Anonimno. 1898. „Josipu Jurju Strossmayeru u spomen Njegova 60 godišnjeg misnikovanja“ (*Vrhbosna*, 12(1898)5, 80)
- Anonimno. 1901. „Josipu Jurju Strossmayeru k preslavnom njegovu imendanu u ožujku 1901.“ (*GBBS*, 29(1901)5, 42-43)
- Anonimno. 1902. „JOSIPU JURJU STROSSMAYERU za imendan 19. ožujka 1902.“ (*GBBS*, 30(1902)5, 38)
- Anonimno. 1903. „BOGOSLOVI: Sonet k imendanu Josipa Jurja Strossmayera g. 1903.“ (*GBBS*, 31(1903)5, 37)
- Anonimno. 1904a. „Biskupu J. J. Strossmayeru o 90. rodjendanu 1904.“ (*GBBS*, 32(1904)2, 9)
- Anonimno. 1904b. „Josipu Jurju Strossmayeru o njegovoj 90 godišnjici“. (spjevao Misionar u Srbiji). (*Vrhbosna*, 18(1904)3, 51)
- Anonimno. 1904c. „U slavu biskupu hrvatskomu Josipu Jurju Strossmayeru na njegov 90. rodjendan 4. veljače 1904.“ (*Vrhbosna*, 18(1904)3, 52)
- Anonimno. 1905. „K preslavnom imendanu JOSIPA JURJA STROSSMAYERA velikog vladike biskupija BOSANSKE I SRIJEMSKE“ (*GBBS*, 33(1905)5, 33)
- Anonimno. 1939. „Velikom meceni (Josipu Jurju Štrosmajeru)“ (*Jugoslavenče*, 9(1939-40)6, 2)
- Alaupović, Tugomir. 1902. „Strossmayeru, veledušnom dobrotvoru sviju nas Bošnjaka, o 88. njegovu imendanu“ (*Vrhbosna*, 16(1902)6, 100-102; *Spomen-knjiga iz Bosne*. (1901) Sarajevo, 143-145)
- Alković, Marijan. 1933. Josipu Jurju Štrosmayer-u, velikom biskupu i vladici, pot. Slavski, Georgije. (*Jugoslavenska sloga*, 35(2. travnja 1933.), 5)
- Antolković, Hugo. 1861. „Utemeljitelju Jugoslavjanske akademije preuzvišenomu gospodinu biskupu Josipu Jurju Strossmayeru“ (*Naše gore list*, 18(1861)1, 141)
- Antončić, Antun. 1888. „Devetnajsti ožujka 1888!, Antonij Antonin. Josipu Jurju Strossmayeru prigodom 50-godišnjice misnikovanja“ (*Naša sloga*, 19(1888), 12)
- Arnold, Đuro. 1905. „(Osmi) 8. Travnja 1905. (Sa Strossmayerova šetališta)“ (*Agramer Tagblatt*, 20(1905)83, 4)
- Arnold, Đuro. 1907. „Privid“ (*Strossmayer. Koledar*, 1(1907), 76)
- Aškerc, Antun. 1886. V kriпти đakovačke katedrale (Meseca julija 1886.)“ (*Strossmayer (koledar)*, 3(1909), 29)
- Badalić, Hugo. 1882. „Sve za vjeru i za domovinu! U slavu posvećenja stolne crkve đakovačke dne 1. listopada 1882.“ (*Obzor*, (1882), 225)

- Badalić, Hugo. 1884. „Himna, pjevana na svečanosti 9. studenoga 1884.“ (*Vienac*, 16(1884)46)
- Becić, Ivan. 1884. „Našem biskupu k imendanu 19. ožujka 1884.“ (*GBBS*, 12(1884)6, 79)
- Becić, Ivan. 1893. „Čestitka na Josipov-dan“. Pjesma. (*GBBS*, 21(1893)5, 74-75)
- Becić, Ivan. 1894. „Tri soneta o Josipovu“ (*GBBS*, 22(1894)5, 61)
- Becić, Ivan. 1895. „Čestitka“ (*GBBS*, 23(1895)5, 52)
- Becić, Ivan. 1896. „Čestitka Preuzvišenom g. Biskupu J. J. Strossmayeru prigodom imendana 1896.“ (*GBBS*, 24(1896)5, 59)
- Becić, Ivan. 1899. „Preuzvišenom gospodinu biskupu Josipu Jurju Strossmayeru prigodom visokoga imendana 1899.“ (*GBBS*, 27(1899). Pjesma je nepaginirana i uvezana kao dodatak broju 5.)
- Begović, Milan. 1907. „Strossmayer“ (*Strossmayer. Koledar*, 1(1907), 76)
- Benešić, Ante. 1905a. „Strossmayeru: Grgur Ninski“ (*Knut*, 2(1905)7/8, 97)
- Benešić, Ante. 1905b. „Majka“ (*Knut*, 2(1905)7/8, 98 – Rade B., Kovač.)
- Benešić, Ante. 1905c. „Orao“ (*Knut*, 2(1905)7/8, 98 – Rade B., Kovač.)
- Benešić, Ante. 1905d. „Propni ga“ (*Knut*, 2(1905)7/8, 98 – Rade B., Kovač.)
- Benešić, Ante. 1905e. „Prometej“ (*Knut*, 2(1905)7/8, 98-99 – Rade B., Kovač.)
- Benešić, Ante. 1905f. „Gluha nedjelja“ (*Knut*, 2(1905)7/8, 99 – Rade B., Kovač.)
- Benešić, Ante. 1905g. „Koncil“ (*Knut*, 2(1905)7/8, 99 – Rade B., Kovač.)
- Benešić, Ante. 1905h. „Sve za domovinu i za vjeru!“ (*Knut*, 2(1905)7/8, 99 – Rade B., Kovač.)
- Benešić, Ante. 1905i. „Svršeno je“ (*Knut*, 2(1905)7/8, 99 – Rade B., Kovač.)
- Benešić, Ante. 1905j. „Apostoli“ (*Knut*, 2(1905)7/8, 100 – Rade B., Kovač.)
- Benešić, Ante. 1905k. „Sud“ (*Knut*, 2(1905)7/8, 100 – Rade B., Kovač.)
- Benešić, Ante. 1905l. „Uskrs“ (*Knut*, 2(1905)7/8, 100. – Rade B., Kovač.)
- Bertić, Josip. 1893. „Pjesma“ (*GBBS*, 21(1893)6, 87)
- Bobić, Adam. 1850. „Čestitanje prěsvetlomu i prečastnomu gospodinu gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru biskupiah Bosanske ili Djakovačke i Srěmske zakonito skopčanih biskupu Nj. C. Veličanstva začastnom dvorskom kapelanu mudroljublja, i bogoslovja doktoru, i.t.d. Prigodom njegovog svečanog uměštjenja na stolicu Biskupie Djakovačke dana 29. rujna 1850 deržanog. Po Adamu Bobiću u tverdjavu grada Osěka kapelanu u znak visokog počitanja, i ponizne odanosti prikazano.“ (U Osěku, 1850, Slovima Divaldovima, 4 str., nepag.)
- Bogumil, Toni. 1933. „Josip Juraj Štrosmajer“ (*Biblioteka Jugoslavenske škole*, 1(1931-32)2, 7; *Glasnik podmlatka Crvenog krsta*, 13(1933-34)5, 4; *Našim mališanima*, 4(1936-37)5, 65; *Domovina*, 2(1938)8/12, 36; *Školske svečanosti*, 2(1938-39)3, 78)
- Bogumil, Toni. 1937. „Josipu Jurju Štrosmajeru Na njegov rođendan“ (*Glasnik podmlatka Crvenog krsta*, 15(1935-36)7, 1; *Dobro dete*, 2(1937-38)6, 1)
- Bogumil, Toni. 1939. „Velikom učeniku (Josipu Jurju Štrosmajeru)“ (*Jugoslavenče*, 9(1939-40)6)
- Brabec, Rudolf, 1861. „Ein herzliches Willkommen“ (*Agramer Zeitung*, 36(1861)86, 314., povodom dolaska Josipa Jurja Strossmayera u Zagreb)
- Bunčić, Marko. 1864. „Elegia Ad Josephum Georgium Strossmayer episcopum Djakovensem in laetissimo ejus in urbem adventu capitulum s. Jeronymi Illyricorum“ ((potpisano: Marcus Bunicich canonicus), (2) lista; 4 (30 cm), Roma, 8. Nov. (1864). Zbirka Hrvatska akademije znanosti i umjetnosti)
- Buzolić, Stjepan. 1874. „Josipu Jurju Strossmayeru na 25. god. njegova biskupovanja.“ (*Narodni list*, 14(1875)74)
- „Prvi listopada 1882. u Djakovu“ (*GBBS*, 10(1882)18, 175-177)
- Buzolić, Stjepan. 1884. „Josipu Jurju Strossmayeru pri svečanom otvoru akademijske slikare“

- (*Vienac*, 16(1884)51, 805; *Sriemski Hrvat*, 7(1884)101; *Iskra*, 1(1884)20, 77)
- Buzolić, Stjepan. 1885. „Josipu Jurju Strossmayeru osmoga rujna 1885. Prilikom sedamdeset-godišnjica rođenja a trideset i pet godišnjice biskupovanja“ (*GBBS*, 13(1885)18, 178-179)
- Buzolić, Stjepan. 1888. „Josipu Jurju Strossmayeru. Na slavu zlatne mu mise dne 16. veljače u ime Dalmatinskih Hrvata“ (*GBBS*, 14(1888)5, 83-84)
- Buzolić, Stjepan. 1899. „Pozdrav biskupu (Učenici pučke škole)“ (*Veliki Marijin koledar*, (1899), 90)
- Debeljak, Anton. 1932. J. J. Strossmayer. (4. II. 1815.- 8. IV. 1905.)“ (*Sokolić*, 14(1932)11/12, 257)
- Debeljak, Anton. 1939. „Josip Juraj Strossmayer“ (*Sokolić*, 1(1939)4, 210).
- Demeter, Dimitrije. 1860. „Dobrodošlica njeg. preuzvišenosti visokočastnome gospodinu biskupu đakovačkom i bosanskom Josipu Jurju Strossmayeru, prigodom njihova došastja u Zagreb na banski sastanak“, (*Narodne novine*, 26(1860)270, 749. Isto, pod naslovom: Dobrodošlica J. J. Strossmayeru. *Strossmayer(koledar)*, 5(1912), 102)
- Despot, Ivan. 1873. „Prigodom svečana otvora Narodne čitaonice u Metkovićih, dne 30. rujna 1873. Preuzvišenomu Josipu Jurju Strossmayeru“ (*Narodni list*, 12(1873), 82)
- Despot, Ilija. 1910. „Strossmayeru (Pri šestom godovnu smrti)“ (*Prosvjeta*, 18(1910)9, 301)
- Deželić, Đuro. 1860. „Vruće želje iskrenih rodoljubah u ime naroda: za presvietloga i preuzvišenoga gospodina Josipa Jurja Strossmayera, biskupa đakovačkoga i sriemskoga, apoštolskoga upravitelja biskupiah beogradske I smederevačke u vojvodstvu serbskom; Nj. c.k. veličanstva tajnom savjetniku i začasnome dvorskom kapelanu, bogoslovja i mudroslovja doktoru itd. itd. osobitom podupiratelju svega što je narodno na njegov godovni dan 19.ožujka 1860.“ (*Narodne novine*, 26(1860)65, 175)
- Dlustuš, Ljuboje. 1869. „Vladici Strossmayeru. (Pjevao mješoviti zbor dobrovoljačkog hrvatskoga kazališta u Đakovu po napjevu »Ljubimo te naša diko«, prije predstave uoči vladčina imendana 18. ožujka 1869., kojoj je predstavi vladika sam prisustvovao)“ (*Hrvatska obrana*, 20(1921)27, 2)
- Došenović, Nikola. 1926. Narodnom vladici Josipu Jurju Strossmayeru. Povodom otkrića spomenika“ (*Novosti*, 20 (1926)309, 2; *Vojnički glasnik*, 7(1926)14, 203-210; *Sokolić*, 9(1927)4, 49-50)
- Dobrovoljac, Milan. 1926a. Bogec Strossmayer“ (*Koprive*, 23(1926)45, 715)
- Dobrovoljac, Milan. 1926b „Post festum“ (*Koprive*, 23(1926)46, 731)
- Dobrovoljac, Milan. 1938. „Pred monumentom Strossmayerovim“ (*Jugoslavenske novine*, 3(1938)96, 7)
- Domjanić, Dragutin. 1907. „Vizija“ (*Strossmayer. Koledar*, 1(1907), 77)
- Dončević, Ružica. 1904. „Na Josipovo. Posvećeno dičnom svečaru“ (*Narodna obrana*, 3(1904), 66)
- Dončević, Ružica. 1905. „Pri odru dra. Josipa Jurja Strossmayera“ (*Narodna obrana*, 4(1905), 87; *Strossmayer. Koledar*, 4 (1910), 34)
- Dončević, Ružica. 1910. „Otcu domovine, slavnom biskupu i narodnom dobrotvoru Dr. Josipu Jurju Strossmayeru, prigodom njegova devedesetoga rođendana“ (*Narodna obrana*, 3(1904), 27; *Strossmayer. Koledar*, 4(1910), 33 – pod naslovom: *Otcu domovine*)
- Dončević, Ružica. 1926. „Josipu Jurju Strossmayeru“ (*Hrvatski list*, 7(1926)260, 3)
- Dugonjić Vrhovčić, Nedjeljko. 1905. „Nad odrom Josipa Jurja Štrosmajera“ (*Istina*, 1(1905)16, 121)
- Dujmušić, Dragan Augustin. 1905. „Josipu Jurju Strossmayeru“ (*Vrhbosna*, 19(1905)8, 136)

- Dukat, Vladoje. 1900. „U slavu Josipa Jurja Strossmayera, biskupa bosanskog i sriemskog na 8. rujna 1900, dan pedesetgodišnjice njegova biskupovanja“ (*Prosvjeta*, 8(1900)17, 521)
- Eder, Franz de Paula Albert. 1888. EXCELLENTISSIMEAC REVMME D. EPISCOPE! CHRISTI VENERANDISSIME SACERDOS JUBILARIS!“ (*GBBS*, 16(1888)5, 79)
- Evetović, Ante. 1905. „Proslov u slavu preuzvišenoga gospodina Josipa Jurja Strossmayera prigodom njegove devedestgodišnjice“ (*Narodna obrana*, 4(1905), 28)
- Evetović, Ante. 1906. „Na grobu hrvatskoga Mecene“ (*Narodna obrana*, 5(1906), 82)
- Evetović, Ante. 1907. „U grob nose najvećeg Hrvata“ (*Strossmayer. Koledar*, 1(1907), 78).
- Evetović, Ante. 1915. „U spomen stogodišnjice rođenja biskupa J. J. Strossmayera, 1815.-1915.“ (*GBBS*, 43(1915)3, 25)
- Flegerič, Božidar. 1890. „Prečastitemu, prevzvišenemu gospodu vladiki dr. Josipu Jurju Strossmayeru o prilici Njegovega štiridesetletnega vladikovanja dne 8. septembra 1890.“ (*Slovenski gospodar*, 24(1890)36, 281; *Slovenski narod*, 23(1890)205, 1)
- Filipović, Adam de Heldenthal. 1830a. *Svoj biskupii na xeljno-veselu uspomenu. Pavla Mathie Sucsicha, biskupa... i po prineshenju njegovom sa stolice visokoposhtivane biskupske stolnog Biograda na stolicu priuzvishenu biskupio Bosne godine 1830.* (Izpirval u Djakovu A/ dam/ P/hilipovich/ d.H.) U Osiku, /s.a./ 8°, 15 str.
- Filipović, Adam de Heldenthal. 1830b. *Verši prigodom primimištenja P. Matie Sučića s biskupata stolno-biogradskog na djakovački.* U Osiku, 1830., 8°, 13 str.
- Gaj Velimir. 1866. „Preuzvišenomu i presvietlomu gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru, đakovačkom iliti bosanskom biskupu, pravomu tajnomu savjetniku itd. itd. Prvomu mecenatu narodnomu (Spomen 21. i 22. Listopada 1866.)“ (*Narodne novine*, 32(1866), 247)
- Gangl, Engelbert. 1924. Vladika Josip Juraj (1815-1905.)“ (*Zvonček*, 25(1924)7,169)
- Gangl, Engelbert. 1938. „Delo Josipa Jurja Strossmayera“ (*Sokolska volja*, 2(1938)59, 32)
- Glumac, Đorđe. 1925-26. „J. J. Strossmayeru“ (*Mladost*, 4(1925-26)7, 148-149)
- Glumac, Đorđe. 1926. „Strossmayer“ (*Novo doba*, 9(1926)30, 2-3, 312)
- Glumac, Đorđe. 1927. „Sveti Sava i Štrosmajer: dramske slike“ (Zemunska Štamparija Glavnoga Saveza Srp. Zemljor. Zadruga u Beogradu (1927), 31)
- Grabowski, Bronislaw. 1888. „Preuzvišeni Na dan Vašega svim nam tolik dragoga i svetoga jubilea izvolte primiti ova slova od duboko Vam predanoga i uvijek viernoga sluge“ (*GBBS*, 16(1888)6, 88)
- Grahovac, Budimir. 1922. „Glas duha Štrosmajera“ (*Srpsko kolo*, 15(1922)40)
- Gregorčič, Simon. 1888. „Naši Zvezdi Premilostivljemu Gospodu Josipu Juriju Strossmayerju, Uzoru in Diki Slovanov“ , (*GBBS*, 16(1888) 5. 80-81)
- Gregorčič, Simon. 1902aa. „Otcu naroda–i našega Josipu Juriju Strossmayeru ob 88. godu“ (*Svetilnik*, 2(1902)6,1)
- Gregorčič, Simon. 1902b. „Velikemu Strossmayeru I. O dijamantni maši“ (*Svetilnik*, 2(1902)12,1)
- Gregorčič, Simon. 1902c. „Velikemu Strossmayeru II. O dijamantnem doktoratu“ (*Svetilnik*, 2(1902)12,1)
- Gregorčič, Simon. 1905. „O smrti velikega vladike Jos. J. Strossmayerja“ (*Slovenac*, 33(1905)88,1; *Nova domovina*, 7(1904-05)70, 2; *Sloven*, 3(1904-05), 181; *Danica*, 3(1905)18, 137; *Gorica*, 7(1905)30; *Primorski list*, 13(1905)16)
- Grlović, Milan. 1882. Himna u slavu posvete nove stolne crkve djakovačke dne 1. listopada 1882.“ (*GBBS*, 10(1882)18, 174-175)
- Grlović, Milan. 1885a. „1815“. (*GBBS*, 13(1885)17, 165-166)
- Grlović, Milan. 1885b. „1850.“(*GBBS*, 13(1885)17, 166)

- Grlović, Milan. 1885c. „1885.“ (*GBBS*, 13(1885)17, 166-167)
- Grubačević, Lazar. 1932. „Narodna pjevanija u slavu poč. biskupa Josipa J. Štrosmajera, apostola jedinstva vjera i naroda jugoslovenskog“ (3) str. ; 22 cm. (Osijek, Narodna štamparija, 1932)
- Gržetić Josip. 1866. Slavnomu biskupu Juriju Strossmayeru.“ *Narodni koledar(Zadar)*, 4(1866), 81-82)
- Gržetić Josip. „Vladiki“ (*Vienac*, 14(1882)44, 711)
- Hadžić, Nikola. „Naša mlada srca gore (prvi stih)“ (Martinović 1912: 429)
- Hadžić. Tihon. 1835. „In memoriam. Josipu Jurju Strossmayeru i Antunu Barcu“ (Štampa, 2(1935)354, 4)
- Harambašić, Augustin. 1882. Poglavicu hrvatskih uzora. Po uzoru narodnjačkih oda, kojih ni vrag ne razumije“ (*Vragolan*, 2(1882), 20)
- Harambašić, Augustin. „Biskupu Strossmayeru“ (*Vienac*, 29(1897)12, 181; *Obzor*, 38(1897), 64)
- Hranilović, Jovan. 1896. „Najslavnijem hrvatskom biskupu Dr. Josipu Jurju Strossmayeru na dan Njegove sv. alem-mise“ (*GBDS*, 26(1896)3, 17-18.)
- Hranilović, Jovan. „Veleumnom slavljeniku Josipu Jurju Strossmayeru o pedesetogodišnjici biskupovanja“ (*Vienac*, 32(1900)36, 553)
- Hranilović, Jovan. 1905. „Na grobu Strossmayera“ (*Hrvatsko kolo*, 1(1905), 15-16)
- Hranilović, Jovan. „Nad odrom najvećega Hrvata’ – ovako plače hrvatski pjesnik“ (*Obzor*, 46(1905), 85; *Hrvatski branik* 13(1905), 31)
- Ilijašević, Stjepan. 1884. „Josipu Jurju Strossmayeru“ (*Pozor*, (1884), 262)
- Ivančić, Stjepan Marija. 1904a. „Preuzvišenom pragospodinu Josipu Jurju Strossmayeru prilikom skorog dara trećem samostanskom redu sv. Franje u Dalmaciji i Istri kano gojitelju glagoljice“ (*GBBS*, 32(1904)22, 172)
- Ivančić, Stjepan Marija. 1904b. „Preuzvišenom gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru prilikom skorog dara trećem samostanskom redu sv. Franje u Dalmaciji i Istri kano gojitelju glagoljice“ (*Vrhbosna*, 18(1904)22, 383)
- Ivanišević, Mate. 1906. „Slava Strossmayeru! Proslov izrečen po Mati Ivaniševiću u Hrvatskoj čitaonici u Rumi prigodom proslave... uspomene na biskupa Josipa Jurja Strossmayera dne 22. travnja god. 1906.“ (Tisak Hrvatske dioničke tiskare (1906), 4)
- Ivičević, Mate. 1906. „Prigodom boravka prepoštovanoga dra Franje Račkoga u Splitu dne 26. lipnja miseca. Napitnice. I. P. P. J. Strossmajeru“ (*Narodni list*, (1906)12, 53)
- Ivić, Josip Stjepan. 1972. „Strossmayer gradi katedralu“ (Ivić, Josip Stjepan (1973) *U susret vječnosti. Pobožne popijevke Josipa Stj. Ivića, župnika đakovačkog u miru*. Đakovo: Tipografija)
- Jagar, Ante. 1894. „U đakovačkom hramu“ (*GBBS*, 22(1894)16, 149-150)
- Jagar, Ante. 1894. „Josipu Jurju Strossmayeru k proslavi 60. godišnjice svećeničkog života“ (*KL*, 49(1898)6, 47)
- Jagodić, Ilija. 1898. Sonet u slavu biskupu, (*GBBS*, 26(1898)5, 66)
- Jovanović, Zmaj Jovan. 1888. „Posle visočajšeg ukora“ (*Starmali*, 2(1888)25, 197-198)
- Jozepac Ivan. 1827. Illustrissimo ac reverendissimo domino Emerico Carolo Raffay praesuli deakovariensi secunditias deo offerenti. XXVI decembris MDCCCXXVI,. Osijek, M. A. Divalt, /1827./ 4°, 8 str. + Sadržaj: Propovijed prigodom 50-te obljetnice misništva biskupa E. K. Raffaya.
- Jurković, Eduard. 1859. „Pozdrav preuzvišenom, presvietlom i prečastnomu gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru, Božjom i apoštolske stolice milostju bosansko-djakovačkom

- i sriemskom biskupu, Nj. C. K. apošt. veličanstva pravom tajnom savjetniku i začastnom dvorskom kapelanu, mudorljublja i sv. bogoslovja doktoru i.t.d. prigodom njegova povratka iz Rima prikazan u ime svetjenstva okružja osječčkoga Eduardom Jurkovićem, gradskim kapalenom u Osieku.“ (Lehman i drug. 1859)
- Kapić, Juraj. 1893. „Pjesma o biskupu Štrosmajeru“ (*Pučki list*, 3(1893)3, 49-50)
- Kapić, Juraj. 1894. „Biskupu Štrosmajeru prigodom smrti Franje Račkoga“ (*Pučki list*, 4(1894)5, 36)
- Kapić, Juraj. 1905. „Pjesma o biskupu Štrosmajeru“ (*Pučki list*, 15(1905)8, 85-86)
- Kapić, Juraj. 1821. „Pjesma o biskupu Štrosmajeru“ (*Pučki list*, 29(1921)2, 10-11)
- Katalinić Jeretov, Rikard. 1900. „O pedesetljetnici biskupovanja prosvjetnog vođe hrvatskog naroda Josipa Jurja Strossmayera“ (*Narodni list*, 39(1900), 70)
- Katalinić Jeretov, Rikard. 1905a. „Nad odrom Strossmayera“ (*Narodni list*, 44(1905), 29)
- Katalinić Jeretov, Rikard. 1905b. „Priča o Strossmayeru“ (*Narodni list*, 44(1905), 38; *Svačić (kalendar)*, 3(1906), 1-2)
- Katalinić Jeretov, Rikard. 1926. „Neumrlom Strossmayeru na otkriće spomenika u Zagrebu“ (*Novo doba (Split)*, 9(1926)258, 9; *Novosti*, 20(1926)309, 2; *Pučka Prosvjeta*, 6(1926)12, 192; *Biblioteka Jugoslavenske škole*, 1(1931-32)2, 8; *Školske svečanosti*, 1(1937-38)3, 49)
- Kilank, Jakob. 1900. „Dika Hrvata“ (*Vrhbosna*, 14(1900)17, 301)
- Koharić, Janko. 1900. „Strossmayeru“ (*Svjetlo*, 15(1900), 37; *Glasonoša*, 1(1905), 12; *Novi list*, 8(1905), 99)
- Koritnik, Gregor. 1926. „Manom J. Jurija Strossmayerja“ (*Jutro*, 7(1926)257,10)
- Kovačević, Gjuro. 1882. „Biskupu J. J. Strossmayeru u oči 1. listopada 1882.“ (*GBBS*, 10(1882)19, 181)
- Kovačević, Gjuro. 1887. „VLADICI JOSIPU JURJU STROSSMAYERU O IMENDANU DNE 19. OŽUJKA 1887.“ (*GBBS*, 15(1887)5, 93)
- Kovačević, Gjuro. 1888. „BISKUPU J. J. STROSSMAYERU O 50. GODU NJEGOVA SVEŠTENIKOVANJA“ (*GBBS*, 16(1888)5, 82-83)
- Kovačević, Gjuro. 1900. „Himna u slavu pedesetgodišnjice biskupovanja JOSIPA JURJA STROSSMAYERA“ (*GBBS*, 28(1900)17, 135)
- Kotzian, Samuel. 1850. „Festivus applausus illustrissimo ac reverendissimo domino domino Josepho Georgio Strossmayer a. a. 1.1. et philae, nec non s. a. theologiae doctori s. caesareae et regio apostolicae majestatis honorario capellano aulico ecclesiarum Bosnensis seu Diacovariensis et Syrmiensis canonice unitarum neo-consecrato episcopo dum faustis auspiciis die 29. septembris anno 1850 sedem suam adiret a palaestra literaria Essekienis pio candore oblatus per P. Samuelem Kotzian II. humanitatis professorem.“ (Esekini, Typis C. Divald, 8 str. [nepag.])
- Kovačić, Ante. 1880. „Živim pokojnikom“ (*Sloboda*, 3(1880)26, 1)
- Kovač, Ante. 1926. „Josipu Jurju Strossmayeru“ (*Riječ* 22(1926)260, 4)
- Kraljić, Josip Ante. 1935-36. Josipu Jurju Strossmayeru“ (*Jugoslavenče*, 5(1935-36)6, 1; *Dom i škola*, 7(1937-38), 6)
- Kranjčević, Silvije Strahimir. 1884. „U SLAVU JOSIPA JURJA STROSSMAYERA, biskupa bosanskoga i srijemskoga prvaka na polju hrvatske prosvjete prigodom otvaranja galerije slika 1884.“ (*Sabrana djela II*, 1958)
- Kranjčević, Silvije Strahimir. 1896. „Josipu Jurju Strossmayeru prigodom posjeta u Bosnu-ponosnu dne 7. septembra 1896.“ (*Franjevački glasnik*, 10(1896)18, 280)
- Kranjčević, Silvije Strahimir. 1900. „Hrvatskom meceni prigodom 50-godišnjice Njegova bisk-

- upovanja“ (*Obzor*, 41(1900)229; *Naša sloga*, 3(1940)103, 8)
- Krenais, Vladislav. 1900. „Biskupu Strossmayeru supjev Hrvata iz Bosne“ (*GBBS*, 28(1900)19, 151)
- Krleža, Zeno Tolimir. 1904.-05. „Strossmayeru“ (*Pobratim*, 15(1904-05)17, 369)
- Kukuljević Sakcinski, Božidar. 1898. „Velikanu Strossmayeru“ (*Vienac*, 30(1898)31, 472; *Obzor*, 39(1898)170, 2; *Strossmayer. Koledar*, 3(1909), 14)
- Kukuljević Sakcinski, Božidar. 1905. „Strossmayeru“ (*Prosvjeta*, 13(1905)9, 265)
- Kuničić, Petar. 1900. „Pozdrav J. J. Strossmayeru o pedesetgodišnjici biskupovanja“ (*Obzor*, 41(1900), 229)
- Kuničić, Petar. 1905. „Neumrlom Strossmayeru“ (*Narodni list*, 44(1905)32)
- Kerdić, Milan. 1894. „Biskupu Strossmayeru. Čestitka pri slavi imendana na 19. ožujka 1894.“ (*Posavska Hrvatska*, 13(1894), 1)
- Kerdić, Milan. 1895. „Uzvišenom svečaru!“ (potpisano: Mutimir) (*Posavska Hrvatska*, 11(1895), 1)
- Kozarčanin, Ivo. 1930. „Josipu Jurju Strossmayeru“ (*Vjesnik za prosvjetu i za upravu*, 1(1930)3/4, 29)
- Lazić, Sima Lukin. 1902. „Štrosmajerovom »Obzor,u« (Na njegovo podgrejavanje švapskočivutskih izmišljotina)“ (*Vrač pogađač*, 7(1902)15/16, 130)
- Leppée, Stjepan. 1907. „Josipu Jurju Strossmayeru“ (*Strossmayer. Koledar*, 1(1907), 78)
- Lepušić, Ivan. 1905. „U smrt Josipa Jurja Strossmayera“ (*Hrvatstvo*, 2(1905))
- Likotinović (Oršanić) Dragutin. 1905. „Meceni“ (*Prosvjeta*, 13(1905)9, 291)
- Magjer, Rudolf Franjin. 1907-08. „Strossmayer“ (*Pobratim*, 18(1907-08)9, 160)
- Magjer, Rudolf Franjin. 1910. „(Osmi) 8. travnja 1905“ (*Mi*, 1(1910), 27; *Vjesnik županije virovitičke*, 30(1921)3, 27)
- Maldini, Rudolf. 1904.-05. „Na posvećenom grobu dr. Josipa Jurja Strossmayera, oca domovine“ (*Andel čuvar*, (1904-05)9, 130)
- Marković, Franjo. 1882. „Oda pri posveti nove stolne crkve đakovačke“ (*GBBS*, 10(1882)18, 173-174; *Sriemski Hrvat*, 5(1882), 79; *Vienac*, 14(1882)42, 679)
- Marković, Franjo. 1888. „Proslava pedesetgodišnjice J. J. Strossmayera“ (*GBBS*, 16(1888)7, 98-99)
- Marković, Franjo. 1898. „Sonetni Vienac, o svećeničkoj šezdesetgodišnjici preuz. gosp. Josipa Jurja Strossmayera, pokrovitelja Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Sastavio i čitao u svečanoj akademijinoj sjednici dne 16. veljače 1898. dr. Franjo Marković.“ (*Vienac*, 30(1898)8, 113-115; *Obzor*, 38(1898)37,1; *Ljetopis JAZU*, 12(1897), 22-29)
- Marković, Franjo. 1900. „Sonet Vladići Josipu Jurju Strossmayeru o njegovom osamdeset petom rođendanu“ (*Vienac*, 31(1899)7, 97)
- Marković, Franjo. 1907. „Za sprovoda velikoga vladike“ (*Strossmayer. Koledar*, 1(1907), 74)
- Markušić, Josip. 1905a. „Dva soneta nad grobom velikog hrvatskog mecene Josipa Jurja Strossmayera. I. Našom sad zemljom“ (*Serafinski perivoj*, 19(1905)5, 133)
- Markušić, Josip. 1905b. „Dva soneta nad grobom velikog hrvatskog mecene Josipa Jurja Strossmayera. I. Padoh u zanos...“ (*Serafinski perivoj*, 19(1905)5, 133)
- Marohnić, Josip. 1894. „Hrvati u Americi biskupu Strossmayeru prigodom slave 80. god. imendana dne 19. ožujka 1894.“ (*Posavska Hrvatska*, 13(1894)13, 1)
- Martić, Grgo. 1858. „Njegovoj preuzvišenosti presvietlomu i prečastnomu gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru, novo izabranom carskom tajnom savjetniku“ (*Zagrebački katolički list*, 9(1858)18, 140-141)
- Martić, Grgo. 1875. „Posvetnica na 25. ljetni god posvećenja preuzvišenoga gospodina bisk-

- upa Josipa Jurja Štrosmajeru i osvećenja osnova stolne crkve u Djakovu 8. rujna 1875.“ (GBBS, 3(1875)17, 146-149)
- Martić, Grgo. 1885. „U proslavlje Sedamdesetljetnoga rođendana Preuzvišenog Gospodina vladike Josipa Jurja Strossmayera dne 4. veljače 1885.“ (GBBS, 13(1885)2, 9-10)
- Martić, Grgo. 1887. „Slavnomu imendanu preuzvišenoga i presvietloga gospodina Josipa Jurja Strossmayera, biskupa Bosansko-Djakovačkoga (...)“ (GBBS, 15(1887)5, 93)
- Martić, Grgo. 1888. „Pripjev Zlatomisnoj slavi“ (GBBS, 16(1888)5, 79-80)
- Martić, Grgo. 1889. „U počast imendanu slavnoga Biskupa Josipa J. Strossmayera (pjesma)“ (GBBS, 17(1889)5, 85-86)
- Martić, Grgo. 1890a. „U slavje imendana Preuzvišenoga Gospodina (pjesma)“ (GBBS, 18(1890)5, 83-84)
- Martić, Grgo. 1890b. „U slavje imendana preuzvišenoga gospodina Josipa Jurja Strossmayera biskupa bosansko-djakovačko i sriemskoga dneva 19. ožujka 1890.“ (GBBS, 18(1890)5, 83-84)
- Martić, Grgo. 1891. „K Svečanosti Imendana Njegove Preuzvišenosti Josipa Jurja Strossmayera Biskupa Bosanskog', Djakovačkog'i Sriemskoga Pripjev.“ (GBBS, 19(1891)5, 75)
- Martić, Grgo. 1893. „Slava imendanu (pjesma)“ (GBBS, 21(1893)5, 73-74)
- Martić, Grgo. 1894. „Proslavi imendana slavnoga hrvatskoga mecenasaa“ (GBBS, 22(1894)5, 57-59)
- Martić, Grgo. 1895. „K'slavi imendana“ (GBBS, 23(1895)5, 49)
- Martić, Grgo. 1896a. „K slavi imendana“ (GBBS, 24(1896)5, 55)
- Martić, Grgo. 1896b. „Pozdrav preuzvišenomu gospodinu dr. Josipu Jurju Strossmayeru biskupu bosansko-đakovačkom i sriemskom, pri posjetu mladeži bosanskih franjevacaa u probandatu Gučogoranskom dne 5. rujna 1896.“ (Franjevački glasnik, 10(1896)18, 273-274)
- Martić, Grgo. 1897. „K' preslavnom imendanu“ (GBBS, 25(1897)5, 55-56)
- Martić, Grgo. 1898a. „Dijamantna misa J. J. Strossmayera“ (GBBS, 26(1898)3, 20)
- Martić, Grgo. 1898b. „Na srećni Imendan Preuzvišenoga gospodina Josipa Jurja Strossmayera Biskupa Bosansko-Sriem. Djakovačkoga dne 19. ožujka 1898.“ (GBBS, 26(1898)5, 59-60)
- Martić, Grgo. 1899. „K slavnom imendanu“ (GBBS, 27(1899)5, 45)
- Martić, Grgo. 1900. „Na put k'Svetoj Stolici u Rim“ (GBBS, 28(1900)18, 143)
- Martić, Grgo. 1901a. „Popratnica“ (Spomen knjiga iz Bosne. (1901), 5)
- Martić, Grgo. 1901b. „Slavica proslavlju slavjanskih blagovjesnika, sv. Ćirila i Metoda, u Rimu dne 5. srpnja 1881. Prikazana blagočesti velikana hrvatskog nadsvećenstva, preuzv. Biskupa Josipa J. Strossmayera i preuzv. nadbiskupa Josipa Stadlera, dne 5. srpnja 1901.“ (Spomen knjiga iz Bosne. (1901), 51-55)
- Martić, Grgo. 1901.c „U čast imendan Preuzvišenog Gospodina Josipa Jurja Strossmayera“ (GBBS, 29(1901)5, 39)
- Martić, Grgo. 1902. „K slavi imendana preuzvišenoga gospodina Josipa Jurja Strossmayera“ (GBBS, 30(1902)5, 33)
- Martić, Grgo. 1903. „Čestitka slavnom imendanu Preuzvišenoga Mecene svoga naroda“ (GBBS, 31(1903)5, 33)
- Martić, Grgo. 2006. *Prigodnice Biskupu Strossmayeru objavljene u Glasniku od 1875. do 1903., Zagrebačkom katoličkom listu 1858.* Ćurić, Mirko. (prir.). Đakovo: Đakovački kulturni krug. Društvo hrvatskih književnika.
- Masneć pl., Josip Stjepan. 1884. „Uspomena na veliku svečanost posvete Dvorane umjetničkih slika podignute u glavnom gradu Zagrebu po njegovoj preuzvišenosti Josipu J. Stross-

- mayeru njegova c. kr. Veličanstva pravom tajnom savjetniku i začastnom dvorskom kapelanu; začetniku Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti; utemeljitelju Hrvatskog sveučilišta Franje Josipa I.; grofu rimske kurije; biskupu djakovačko-bosanskom i sriemskom; članu mnogih učenih društava; revnom podupiratelju mladjanne književnosti itd.itd./ pjeva Josip pl. Masnec. - (S. l.) : (s. n.), (1884). ((s. l.) : (s. n.)). - (2) str. ; 42 cm.“
- Mihaela, č. s. (Pinter, Antonia). 1895. „Čestitka k imendanu biskupa Strossmayera“ (*GBBS*, 23(1895)6, 62-63)
- Mihaela, č. s. (Pinter, Antonia). 1897. „Preuzvišenom Gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru čestitka iz Samostana“ (*GBBS*, 25(1897)5, 59-60)
- Mihaela, č. s. (Pinter, Antonia). 1900. „K slavi imendana Preuzvišenoga, Presvjetloga i Prečastnoga Gospodina Josipa Jurja Strossmayera biskupa Bosansko-Djakovačkoga i Srijemskoga dne 19. ožujka 1900.“ (*GBBS*, 28(1897)5, 33-34)
- Mihalić, Antun. 1816. Oda Prisvitlomu i Pripoštovanomu gospodinu Emeriku Karli Raffay u vrime svečanoga Uvoda Njegovoga u biskupiju..., snovana i prikazana po Antunu Mihaliču S. Bogoslovice Naucsitelju, okolicha Petrovaradinskoga Vice-ArchiDiakonu, i xupe Gradske u Petrovaradinu Paroku... U Osiku, Slovima Divalda, Povlastjenoga Slovothshca, 1816., 4°, 8 str.
- Mihalić Mihalić Antun. 1830. San u vrime svečanoga uvoda Pavla Sučića od Pačer u biskupiu stolnih cerkavah Bosanske ili Djakovačke i Srijemske. U Novom Sadu pri Pavlu Jankoviću, 1830., 8°, 12 str.
- Mihalić, Antun. 1831. Acrosticon istud novo praesuli gratioso Paulo Mathiae Szutsits inter vota atque gaudia in installatione sua a clero pie oblatum. /Cecinit Antonius Mihalich/. /A tergo:/ In quo fulget virtus amor caritas insigne decus gloria. Cleri almae utriusque Dioecesis huius nobis natus nobis datus ille caeli laeta vivat in aeternum. Essekini, Typis M. A. Divalt, 1831., Folio 2 str.
- Mihalić, Josip. 1816. Pisma pastirska Em. Karlu Raffayi, novomu biskupu bosanskomu illiti djakovacskomu i srijemskomu. Prikazano od Jose Mihaliča, paroka, U Novom Sadu, Slovima Ivana Jankoviča, 1816., 8°, 29 str.
- Mihalić, Josip. 1826. Pisma prisvitlomu i pripoštovanomu gosp. Em. Karli Rafaju, stolnih cerkavah bosanske ili djakovačke i srijemske zakonito ujedinjenih Biskupu u vrime pedesetolitinice njihove ili druge pervine posvetilišta svete mise 31. dana Prosinca g. 1826. u Diakovu deržane. U Budimu slovima mudroučne skupštine 1826., 8°, 27 str.
- Milaković, Josip. 1905. „Strossmayeru“ (*Prosvjeta*, 13(1905)9, 282; *Strossmayer. Koledar*, 1(1907), 78)
- Miler, Ferdo Živko. 1905a. „(osmi) 8. travnja (...)“ (*Prosvjeta*, 13(1905)9, 282)
- Miler, Ferdo Živko. 1905b. „On i mi“ (*Pjevački vjesnik*, 1(1905)5, 70-71) .3.
- Miler, Ferdo Živko. 1910.. „Slava Josipu Jurju.“ (*Strossmayer. Koledar*, 4(1910),27)
- Miletić, Stjepan. 1893. „Strossmayeru i Starčeviću (U slavu njihova izmirenja)“ (*Obzor*, 34(1893), 142)
- Mitrović, Isajije. 1938. „Josip Juraj Štrosmajer“ (*Jugoslavenče*, 6(1936-37)6, 1; *Domovina*, 2(1938)8/12, 6; *Mladi zadrugar*, 2(1938)8, 119)
- Molnar, Antun. 1861a. „Ad excelentissimum ac reverdissimum dominum Doctorem Jos. Georg. Strossmajer, epis- copum Diacovariensem, Eruditae societatis Croat.-Slavonicae fundatorem, deposita hunc in fi nem 50.000 fl. summa mense Decembri 1860. Ode (lat)“ (*Agramar Zeitung*, 36(1861)15; *Narodne novine*, 27(1861)24, 69-70)
- Molnar, Antun. 1861b. „Na preuzvišenoga i prečastnoga gospodina Dra. Josipa Jur. Strossmajera, biskupa đakovačkoga, kao veledušnog utemeljitelja Učenog društva jugoslavenog,

- mieseca prosinca g. 1860.“ (*Narodne novine*, 27(1861)24, 69-70)
- Molnar, Antun. 1866. „Ad exmum ac rmum dnum Jos. Georg. Strossmajer, episc. Djakov.A.A.L.L. Phil. et ss.Theol. Dr. etc. primum munificum fundatorem almae scient. Universitatis Croaticae, oblati in dotem, 50. 000 fl. Djakovarini die 21. Oct. 1866. Ode.“ (*Agramar Zeitung*, 41(1866), 289)
- Molnar, Antun. 1875a. „Ad excell. reverendis. ac claris. dominum Drem. Jos.Georg. Strossmajer, episcopum Diakovariensem in Regno Slavoniae, S. C. et R.A. Majest. actualem int. st. consiliarum, Musaei artium elegantiorum Zagrabiae mense Martis a. c. munificum fundatorem, Caeseo-Russicae scientiarum Universitatis Moskvensis socium honorarium, etc. reflexe ad Diem 24.Aprilis.“ (*Narodne novine*, 41(1875), 93; *Obzor*, 8(1878), 100)
- Molnar, Antun. 1875b. „U slavu preuzviš., pretčast. i visokoučenoga gospodina dra. Josipa Jurja Strossmajera, biskupa đakovačkoga. Nj. c. i kr.Veličanstva tajnoga savjenika, carsko-ruskoga u Moskvi sveučilišta poč. člana, muzeja liepih umjetnostih u Zagrebu utemeljitelja itd., - odnosno na dan 24. travnja. Iz latinskoga, pokus hèrvatskoga prevoda po alkejskom stihomjerju“ (*Narodne novine*, 41(1875), 94)
- Molnar, Antun. 1875c. „Excellentis. reverendis. ac. claris. domino Dri. Josep. Georg. Strossmayer, episcopo Diakova- riensi, S. C. et R.A. actuali int. st. consiliario, Caes. scientiarum Universitatis Moskvensis hon. commembro etc., occasione jubilaei viginti quinque annorum in sarco suo munere completorum. 1850-1875. 8. September“ (*Narodne novine*, 41(1875), 206)
- Molnar, Antun. 1875d. „Preuzviš. i prečastn. i veleuč. gosp. Dru. Josipu Jurju Strossmayeru đakovačkom biskupu, Nj.c.i kr. ap. Velič. Tajnomu savjetniku, carske ruske akademije znanosti počastnomu članu, prigodom njegova dvadesetpetgodišnjeg jubileja biskupskoga. 1850. - 1875. 8. rujna“ (*Narodne novine*, 41(1875), 213)
- Nedić, Martin. 1875. „Slavnoj uspomeni 25. godišnjega biskupovanja Preuzvišenoga gospodina Josipa Jurja Štrosmajera od redovnika i kršćana bosanskih prikazana.“ (*GBBS*, 3(1875)17, 149-151)
- Nedić, Martin. 1880a. „Evo braćo željenoga dana“ (*GBBS*, (1880)3, 41)
- Nedić, Martin. 1880b. „Vapaj za imendan preuzvišenog gospodina Josipa Jurja Strossmayera“ (*GBBS*, XVIII(1880)6, 52-53)
- Nedić, Martin. 1888a. „O proslavi 50-godišnjice sveštenikovanja Preuzvišenog gospodina đakovačkog vladike JOSIPA JURJA STROSSMAYERA na Josipovo 1888. godine“ (*GBBS*, 16(1888)6, 87)
- Nedić, Martin. 1888b. „Izjava na dan proslave Zlatne mise“ (*GBBS*, 16(1888)6, 88)
- Nedić, Martin. 1890. „Osamdeset godišnji starina – pozdravio je njegovu preuzvišenost ovom pjesmom“ (*GBBS*, (1890)6, 98)
- Nikolić, Mihovil. 1898. Josipu Jurju Strossmayeru k šezdesetgodišnjici njegova misništva“ (*Kršćanska škola*, 2(1898)3, 33)
- Nikolić, Mihovil. 1901. „Josipu Jurju Štrosmayeru godine 1900. (Na pedeset godišnjicu njegova biskupovanja)“ (*Danica (kalendar)*, (1901), 61)
- Nikolić, Mihovil. 1905. „Sjećanje“ (*Prosvjeta*, 13(1905)9, 282)
- Novoselac, Franjo. 1902. „Biskupu i Meceni“ (*GBBS*, 30(1902)5, 36)
- Okrugić, Ilija. 1850. „Uzклик veselja i iskrice željah Piesnika i Fruškogorske vile srietnomu došastju Presvietlog, Prečastnog i Veleučenog Gospodina Josipa Jurja Strossmayera biskupa Bosanskog ili Dja- kovačkog i Sriemskog, Nj. C. Veličanstva začastnog dvorskog kapelana, Sl. Um. Mudroljublja,i Sv. Bogoslovja Naučitelja, na dan njegovog svečanog

- uvoda na stolicu biskupiah ovih dne 29. rujna 1850. u znak svoga velikog strahopočitanja i sinovskog štovanja spieva i ponizno prikaza Ilija Okrugić Sriemac.“ (U Osėku, Slovima Divaldovima, 8 str.)
- Okrugić, Ilija. 1861a. „Seljanka ili Pastirski razgovor srietnom rodjen danu i preradostnom naimenovanju velikog županstva Virovitičke županije preuzvišenoga i presvietloga gospodina gospodina Josipa Jurja Strossmayera bosansko-djakovačkog i sriemskog biskupa, Nj. C. Kr. apošt. Veličanstva taj. savjetnika, Nj. Svetosti Pape pristolnika i grofa rimskoga i.t.d., i. t.d. narodnosti i prosvjete jugoslavenske vrtloga podupiratelja i narodnog ljubimca u znaksrdačne narodne zahvalnosti i sniženoga štovanja kao čestitka spjevan i prikazan po Iliji Okrugiću Sriemcu nadarbeniku i propovjedniku stolne crkve djakovačke, po njekih mladićih sjemeništa djakovačkog predstavljen 4. veljače god. 1861.“ (Lehmann i dr. 1861: 31)
- Okrugić, Ilija. 1861b. „Dobro došo, otče! Zdravo!“ (*Narodne novine*, 27(1861)185, 547)
- Okrugić, Ilija. 1886. „Zdravica koju je izgovorio g. -pri svečanom objedu njeg. sv. patrijarha Germana Anđelića u Karlovcima i gosta mu njeg. preuz. Josipa Jurja Strossmayera dne 13. (25) junija“ (*Naše doba*, (1886), 71)
- Okrugić, Ilija. 1887. „Strossmayeru o Josipovu 1887.“ (*GBBS*, 15(1887)6, 101-102)
- Okrugić, Ilija. 1888. „Sastanak vila na Velebitu, u Trnavi i Djakovu prilikom pedesetljetnog slavlja Zlatne Mise preuzvišenoga i presvietloga gospodina Josipa Jurja Strossmayera, biskupabosansko-sriemskoga, najvećega dobrotvora hrvatskoga naroda, o Josipovu kao imendanu istoga godine 1888.“ (Biskupijska tiskara u Djakovu. 1888, 39)
- Okrugić, Ilija. 1890. „U slavu imendana“ (*GBBS*, 18(1890)5, 84-85)
- Okrugić, Ilija. 1892. „Radostnome Imendanu“ (*GBBS*, 20(1892)5, 75)
- Okrugić, Ilija. 1895a. „Osamdesetprvom rođjendanu Josipa Jurja Strossmayera 4. veljače 1895.“ (*Vienac*, 27(1895)6, 81.; *Hrvatski branik*, 3(1895), 6.; *Obzor*, 36(1895), 28)
- Okrugić, Ilija. 1895b. „Osamdeset-godišnjica rođjendana Josipa Jurja Strossmayera“ (*GBBS*, 24(1895)1, 9-10)
- Okrugić, Ilija. 1896. „Osamdestdrugom rođjendanu Josipa Jurja Strossmayera 4. veljače 1896.“ (*GBBS*, 26(1896)2, 9-10)
- Opoevčanin, Stjepan. 1774. *Musa Syrmico-Slavinica amplissimis illmi... Matthaei Francisci Kertica... honoribus, dum in Bosnensem seu Diakovariensem... episcopum solemni ritu inauguratus exstitisset, devota nomine totius cleri et populi qui est per Slavoniam et Syrmium. Essekini, 1774., 2°.*
- Opoevčanin, Stjepan. 1803. *Applausus quem illustrissimus dominus comes Patachich de Zajezda perpetuus in Verbovecz et Rakovecz S. C. et R. A. Majestatis actualis camerarius pompa solemni in supremum comitem comitatus Posegani inauguraretur a Stephano Opoevcsanin C. E. B. seu Diakovariensis praeposito et canonico, Essekini. Litteris Divaltianis, Anno MDCCCIII., /s. a./ 4°, 8 str.*
- Opoevčanin, Stjepan. 1806. *Bucolicon amplissimis honoribus ill. ac rev. dni. Antonii Mandich, dum in episcopum ecclesiarum Bosnensis seu Diakovariensis ac Syrmiensis canonice unitarum inauguraretur. Oblatum a Stephano Opoevcsanin..., Quinque Ecclesiis, Typis viduae Christianae Engl, /s. a./ 8°, 16 str.*
- Pančić, Petar. 1900. „Paeon jubilaris“ (*Vrhbosna*, 14(1900)17, 292)
- Pavić, Karla. 1816. *Pokopno Govorenje koje o sprovodu Priuzvishenoga ... Gospodina Antuna Mandicha... biskupa... u Stolnoj Cerkvi Diakovaeskoj s. Petra Apostola, na dan jedanajesti miseca oxujka, godine 1815. obderxavanomu, recse Karla Pavich, istih biskupiah misnik, opat blaxene Marie Dvice... U Ossiku, Slovima Bashtinikah Divaltovih,*

- 1816., 8°, 28 str.
- Pavić, Karla. 1850. *Sermo quo illustrissimus, ac reverendissimus dominus Josephus Georgius Strossmayer Dei, et Apostolicae Sedis gratia episcopus dioecesium Bosnensis, seu Diakovensis ac Sirmiensis canonice unitarum, Suae Sacratissimae Majestatis capellanus ad honores: aa. ll. philosophiae, ac ss. theologiae doctor, Facultatis theologiae in Universitate Viennensi membrum collegiatum, die 29 Septembris anno 1850. regimen suarum dioecesium solemniter auspicatus, per Carolum Pavić, abbatem B. M. V. de Bihar, cathedralis capituli Bosnensis seu Diakovensis praepositum majorem, et canonicum, reverentissime (!) salutatus existit. - Essekini : Typis Divaldianis, (1850).*
- Pavić, Matija. 1900. „Biskupu– jubilaru“ (*GBBS*, 28(1900)17, 136-138)
- Pavićević, Mićun. 1937. „Štrosmajerova poslanica“ (*Žandarmerijski kalendar*, (1937)13, 174)
- Pavlinović, Mihovil. 1867. „A Giorgio Strossmayer, vescovo di Đakovo, nome che suona rendizione, questo canto slavo di come pegno di alta stima il traduttore presenta. Giovanni Nikolić“ (*Il Nazionale*, 6(1867)20, 77-78) - (Michele Pavlinović)
- Peterlin, Petruška Radivoj. 1923. „Na Strossmayerjevem grobu“ (*Orjuna*, 1(1923)6, 3)
- Pintarić, Fortunat. 1850. „Na slavu presvietloga i prečastnoga gospodina Josipa Štrosmajera slavne biskupie bosanske, i srëmske biskupa, mudroljubja, i bogoslovja doktora prigodom njegovog u biskupiu umëstenja na znak dubokoga strahopočitanja“
- Pogačić, Milka. 1882. „U spomen prvog listopada 1882. na dan posvete stolne crkve đakovačke“ (*Pozor*, (1882), 226)
- Pogačić, Milka. 1905. „(Osmog) 8. travnja 1905.“ (*Domaće ognjište*, 7(1907-08)1, *Strossmayer (koledar)*, 5(1912), 15)
- Pogačić, Milka. 1893.. „Posvećeno vladiki J. Jurju Strossmayeru“ (*Glas nove generacije*, 1(1933)9, 1)
- Politeo, Dinko. 1898. „Živio Strossmayer!“ (*Obzor*, 39(1898)36, 1-2)
- Poljak, Isidor. 1918. „Nadbiskupu Stadleru.“ (*Vrhbosna*, 11-12(1918) 138)
- Popov, Dimit'r K. 1899. „Na Josif' Šrosmajer“ (*Vienac*, 31(1899)13, 209)
- Preradović, Petar. 1861. „Preuzvišenom i presvietlom gospodinu J. J. Strosmajeru biskupu bosanskom ili đakovačkom i sriemskom, njegove svetosti uzpriestolniku, beogradske i smederevske biskupije apost. upravitelju, rimskom grofu. nj. cs. k. veličanstva tajnom savjetniku i počast. kapelanu, izvanrednom državnom viećniku dru. mudroljublja i bogoslovja, krasnih znanosti i. t. d. narodne knjige i umjetnosti veledušnom podupiratelju“ (*Leptir*, 3 (1861), 1-6)
- Preradović, Petar. 1870. „Biskupu Strossmayeru“ (*Vienac*, 2(1870)12, 177; *Strossmayer (koledar)*, 3(1909), 9-10; *Zvonimir(kalendar)*, 35, 148; *Vjesnik županije virovitičke*, 30(1921)3, 2.; *Riječki glasnik*, 2(1922)5, 3; *Orjuna* 1(1923)6, 4; *Preporod*. Koprivnica, 5(1924)4/6, 1)
- Preradović, Petar. 1872. „U slavu Strossmajera!“ (*Vienac*, 4(1872)16, 241)
- Preradović, Petar. 1877. „An Bischof Strossmayer. Ubersetzt von St(eph)an Milow“ (*Agramer Zeitung*, 52(1877), 245)
- Preradović, Petar. 1881. „Biskupu Strossmayeru“ (*Vienac*, 13(1881)37, 581)
- Preradović, Petar. 1881. „U slavu visokog imendana Njegove Preuzvišenosti BISKUPA JOSIPA JURJA dne 19. ožujka“ (*GBBS*, 10(1881)5, 67)
- Rašić, Vojislav. 1941. „Zlatne reči J. J. Štrosmajera“ (*Sokolski glasnik*, 12(1941)7, 2)
- Rittig, Svetozar. 1904. „Vladiki Strossmayeru o imendanu 1904.“ (*GBBS*, 32(1904)5, 33)
- Rittig, Svetozar. 1905. „Na odru Strossmayorovu“ (*GBBS*, 33(1905)7, 49-50)
- Rittig, Svetozar. 1906. „Velikom nadbiskupu.“ (*Vrhbosna* 12(1906) 199-200)

- Rogović, Pero. 1894. „Dr. Josipu Jurju Strossmayeru k slavi imendana, 19. ožujka 1894.“ (GBBS, 22(1894)6, 68., *Posavska Hrvatska*, (1894)10, 1)
- Rožić, Aleksij. 1900. „Njegovoj preuzvišenosti Josipu Jurju Strossmayeru“ (*Vienac*, 32(1900)36, 556-557)
- Rožman, Vladimir. 1900. „U slavu pedesetgodišnjice biskupovanja Josipa Jurja Strossmayera“ (*KL*, 51(1900)36, 283)
- Rožman, Vladimir. 1904. „U slavu devedesetgodišnjice rođenog dana Njegove preuzvišenosti J. J. Strossmayera“ (*KL*, 55(1904)5, 49)
- Rožman, Vladimir. 1905. „U smrt Josipa Jurja Strossmayera, vladike đakovačkoga (+8. IV. 1905)“ (*KL*, 56(1905)15, 173)
- Sabolović, Antun. 1830. Trublja radostno-mili dolazak novoga Biskupa djakovačkoga i srimskoga navistjajucha, po Antunu Sabolovich, Slobodnog kralj. Varosha nutarnjeg, i grada Ossika Kapellanu oglasita. U Ossiku, M. A. Divald, 1830., 8°, 8 str.
- Sabolović, Antun. 1850. „Prečastno zaručenje presvėtloga, prepoštovanoga gospodina gospodina Josipa Jurja Strossmayer-a Stolnih Cėrkvih Bosanske ili Djakovačke, i Srėmske zakonito ujedinenih biskupa sa stolnom S. PetraApoštola Cėrkvom dne 29. mēseca rujna poAntunu Saboloviću, Biskupije Bosanske ili Djakovačke Misniku i Levanske Varoši župniku izpėvano.“ (1850., Osėku, Slovima Divaldovim, 6 str.)
- Smrek, Ján. 1938. „Tvornica u noći“ (*Književnik*, 2(1938)7/8, 318; *Slobodna misao*, (Toronto) 8(1938)634, 4)
- Stojanović, Jakov. 1877. „Čestitka preuzvišenomu gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru Biskupu Djakovačkomu za imendan 19. ožujka“ (GBBS, 5(1877)5, 43-44)
- Stojanović, Mijat. 1852. „Vjenčić cvietja prikazan presvietlomu i prepoštovanomu gospodinu gospodinu Josipu Jurju Strossmajeru, bosansko-đakovačkom i sriemskom biskupu... prilikom Njegova dolazka u Karlovce dne 24. svibnja 1852“ - (Đakovo) : (s. n.), (1852?). ((s. l.) : (s. n.)). - (3) str. ; 19 cm.
- Strossmayer, Josip Juraj 1875. Tri riječi našem Sveučilištu. *Glasnik biskupije đakovačko-srijemske*, 1/2.
- Strossmayer, Josip Juraj. 1873. Slike u Stolnoj crkvi djakovačkoj. *Glasnik biskupije djakovačko-srijemske* 18.
- Strossmayer, Josip Juraj. 1874. Slike u Stolnoj crkvi djakovačkoj. *Glasnik biskupije djakovačko-srijemske*, 1–2. Đakovo. 19–23.
- Strossmayer, Josip Juraj. 1874. *Stolna crkva u Đakovu*. Zagreb: Brzotiskom dioničke tiskare u Zagrebu.
- Strossmayer, Josip Juraj. 1875a. Putopisne crtice, *Glasnik biskupije djakovačko-srijemske*, 2–3. Đakovo. 5–14.
- Strossmayer, Josip Juraj. 1875b. Putopisne crtice. *Vienac*, 4. 59–60.
- Strossmayer, Josip Juraj. 1875c. Putopisne crtice. *Vienac*, 5. 72–73.
- Strossmayer, Josip Juraj. 1875d. Putopisne crtice. *Vienac*, 6. 89–92.
- Strossmayer, Josip Juraj. 1875e. Putopisne crtice. *Vienac*, 7. 106–107.
- Strossmayer, Josip Juraj. 1875f. Putopisne crtice. *Vienac*, 9. 138–140.
- Strossmayer, Josip Juraj. 1875g. Putopisne crtice. *Vienac*, 10. 155.
- Strossmayer, Josip Juraj. 1875h. Putopisne crtice. *Vienac*, 11. str 168–169.
- Strossmayer, Josip Juraj. 1875i. Putopisne crtice. *Vienac*, 12. 185–187.
- Strossmayer, Josip Juraj. 1875j. Putopisne crtice. *Vienac*, 13. 205–212.
- Strossmayer, Josip Juraj. 1878. Slike u Stolnoj crkvi djakovačkoj. *Glasnik biskupije djakovačko-srijemske*, 1. Đakovo. 1-10. 318

- Strossmayer, Josip Juraj. 1882a. *Korizmena okružnica (encyclica) Josipa Jurja Strossmayera*. Đakovo.
- Strossmayer, Josip Juraj. 1882b. Dušni dan u Đakovu, *Glasnik biskupije đakovačko-srijemske*. 31/1882., 200-2022/ *Glasnik biskupije đakovačko-srijemske*. 32/1882., . 205-209.
- Sundečić Jovan. 1861. „Preuzvišenom đakovačkom biskupu Josipu Jurju Štrosmajeru, utemeljitelju Jugoslavenske akademije“ (*Glasonoša*, 1(1861), 2)
- Sundečić Jovan. 1866. „Preuzvišenom vladici Josipu Jurju Strossmayeru povodom njegova veledušnoga dara na utemeljenju jugoslavenskog sveučilišta“ (*Il Nazionale*, 5(1866),94)
- Sundečić Jovan. 1888. „O proslavi 50-godišnjice sveštenikovanja Preuzvišenog gospodina đakovačkog vladike JOSIPA JURJA STROSSMAYERA na Josipovo 1888. godine“ (*GBBS*, 16(1888)6, 87)
- Sundečić Jovan. 1890a. „Velikome vladici Josipu Jurju Strossmayeru, o četrdesetgodišnjoj proslavi njegova vladičansk-oga ustoličenja na mladi Miholj-dan 1850.“ (*GBBS*, 18(1890)19, 199-200; *Vienac*, 22(1890)40, 635-636)
- Sundečić Jovan. 1890b. „Velikome vladici Josipu Jurju Štrosmayeru o četrdesetgodišnjoj proslavi njegova vladikovanja“ (*Vienac*, 22(1890)36, 569; *Narodni list*, 29(1890), 71)
- Šah Knofaro, Eugenija. 1900. „Strossmayeru“ (*Vrhbosna*, 14(1900)17, 296-297)
- Šah Knofaro, Eugenija. 1905. „Nad grobom Strossmayerovim“ (*Vrhbosna*, 19(1905)8, 134)
- Šarić, Ivan. Ev. 1896. „Put mojoj pjesmi (kao čestitka k imendanu Josipa Jurja Strossmayera)“ (*GBBS*, 24(1896)5, 60-61)
- Šarić, Ivan. Ev. 1898. „Josipu Jurju Strossmayeru u spomen Njegova dijamantnog misničkog jubileja“ (*Vrhbosna*, 12(1898)4, 57)
- Šenoa, August. 1874. „U slavu Josipa Jurja Strossmajera, biskupa bosanskoga i sriemskoga, začetnika Hrvatskoga veučilišta na dan 19. listopada 1874.“ (*Vienac*, 6(1874)42, 657; *Narodni list*, 13(1874), 90; *Obzor*, 4(1874), 238)
- Šenoa, August. 1875. „Biskupu J. J. Strossmayeru na dvadesetpetogodišnjicu njegova vladikovanja“ (*Vienac*, 7(1875)38, 603)
- Širola, Stjepan. 1905. „U spomen Josipu Jurju Štrosmajeru (+ 8. IV. 1905.)“ (*Vjerni drug*, 8(1904-05)9, 129; *Škola*, 16(1905)5, 65)
- Španić, Stjepko. 1895. „U slavu osamdesetgodišnjice Biskupa Josipa Jurja Strossmayera“ (*Vienac*, 27(1895)6, 83-84; *Obzor*, 36(1895), 27)
- Španić, Stjepko. 1907. „Velikom pokojniku“ (*Strossmayer. Koledar*, 1(1907), 77)
- Tondini de Quarenghi, Cesare. 1909. „Njegovoj preuzvišenosti Josipu Jurju Strossmayeru, biskupu đakovačkom itd., prigodom devedesetog rođendana. 4. veljače 1815.-1905.“ (*Strossmayer (koledar)*, 3(1909), 32)
- Topalović, Ilija. 1880. „Preuzvišenom i prečastnomu gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru biskupu Bosansko-Djakovačkomu i Sriemskom u t.d. i t.d. Na imendan sv. Josipa.“ (*GBBS*, 8(1880)5, 43)
- Topalović, Ilija. 1882. „Slavlje preuzvišenomu i presvietlomu gospodinu biskupu Josipu Jurju Strossmayeru prigodom posvete katedralne crkve u Đakovu, navršivšemu 32. godinu biskupovanja“ (*GBBS*, 10(1882)18, 171-172)
- Topalović, Mato .1850. „Pěsma k srećnomu povratku Pia IX. na svoju stolicu u Rim sastavljena ter presvetlom i prečastnom gospodinu gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru, ces. kralj. pridvornom kapellanu naimenovanom bosansko-djakovačkom i srěmskom biskupu, mudroljublja i sv. bogoslovja doctoru u znak predubokog štovanja / priklonito prikazana po Mati Topaloviću, istih gore spomenutih biskupiah svećeniku.“ (U Zagrebu: Narodna tiskarnica dra. Ljudevita Gaja, 1850. – 8 str.)

- Topalović, Mato. 1861. „Ćuti pjesnikove pri obnovi starodavnog ustavnog života u Kraljevinah Horvatskoj i Slavenskoj u slavu uzvišenih uslied toga po njih veličanstvu apostolskom kralju i cesaru na različita dostojanstva iste naše domovine sinovah a ponajviše preuzvišenoga gospodina biskupa djakovačkog ili bosanskog i sriemskog Josipa Jurja Strossmayera na dostojanstvo župana virovitičkoga prigodom svečanog njegovog u istu čast uvoda u Osieku dne 11. veljače 1861. izjavljene i smierno prikazane.“ (Lehmanna i dr. 1861: 29)
- Tordinac, Juraj. 1845. Slavi svoga zaštitnika Prěsvetloga i Prepoštovanoga g. Josipa Kukoviča... Prigodom dana Godovnoga 19-a Ožujka 1845. od strane narodne čitaonice osěčke pěva JURAJ TORDINAC, župno-duhovni pomoćnik gornje Varoši Osěčke, kano tajnik rečene čitaonice. U Osěku, Tiskom Juliane Divald, 1845., 4°, 8 str.
- Tordinac, Juraj. 1850. „Pjesma presvietlom i prečastnom gospodinu gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru biskupiah Bosansko-djakovačke i Sriemske zakonito ujedinenih biskupu. Nj. ces. kralj. veličanstva začastnom dvorskom kapelanu, mudroljublja i bogoslovja doktoru i.t.d. i. t. d. Prigodom svetčanog umieštenjana stolicu biskupsku 29. rujna 1850 po Jurju Tordincu, nj. presvitlosti biskupke tajniku i obredniku preponiznimi zahvalnim serdcem prikazana.“ (U Osěku, Slovima Divaldovima, 7 str. (nepag.)
- Tordinac, Juraj. 1875. „Dva soneta bez naslova“ (*GBBS*, 3(1875) 18, 160)
- Tordinac, Juraj. 1878. „Na dan S. Josipa svomu Vladici poljubljenomu, preuzvišenomu i prečastnomu Gospodinu Josipu JurjuStrossmayeru“ (*GBBS*, 6(1878)6, 64)
- Tordinac, Juraj. 1879. „Josipovo“ (*GBBS*, 7(1879)5, 45)
- Tordinac, Juraj. 1880. „Tridesetljetnomu godu biskupstva preuzvišenoga i prečastnoga gospodina Josipa Jurja Strossmayera stolne crkve bosansko, djakovačke i sriemske dana 8. rujna 1880.“ (*GBBS*, 8 (1880)17, 139-140)
- Tordinac, Juraj. 1881. „XXXI. godu biskupovanja preuzvišenoga Gospodina Josipa Jurja Strossmayera 8. rujna 1881.“ (*GBBS*, 9(1881)17, 170)
- Tordinac, Juraj. 1890. „Biskupu o četrdesetgodišnjici“ (*GBBS*, 18(1890)17, 183)
- Trnski pl., Ivan. 1880. „Preuzvišenomu i Prečastnomu gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru biskupu bosansko-djakovačkom i sriemskomu itd. itd. na imendan sv. Josipa“ (*GBBS*, 8(1880)5, 43)
- Trnski pl., Ivan. 1882. „Slavlje preuzvišenomu i presvietlomu gospodinu biskupu Josipu Jurju Strossmayeru prigodom posvete katedralne crkve u Djakovu, navršivšemu 32. godinu biskupovanja“ (*GBBS*, 10(1882)18, 171-172)
- Trnski pl., Ivan. 1884. „Preuzvišenom gospodinu vladici, nj. c. kr. veličanstva tajnomu savjetniku, pokrovitelju i stvaratelju Jugoslavenske akademije itd. itd. Josipu Jurju Strossmayeru u Zagrebu, na 9. studenog 1884. Vaše preuzvišenosti najiskreniji štovalac“ (*Pozor*, (1884), 272)
- Trnski pl., Ivan. 1888. „Preuzvišenomu gospodinu biskupu sriemsko-bosanskomu njegova č. Kr. Veličanstva pravomu tajnomu savjetniku Dr. Josipu Jurju Strossmayeru, utemeljitelju i pokrovitelju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u slavu pedesetgodišnjice misnikovanja, na 16. Veljače 1888.“ (*GBBS*, 16(1884)5, 78)
- Trnski pl., Ivan. 1893. „Pjesma k'visokomu imendanu preuzv. Gosp. Biskupa“ (*GBBS*, 21(1893)6, 87)
- Trnski pl., Ivan. 1894. „Preuzvišenomu gospodinu biskupu bosansko-sriemskome dru Josipu Jurju Strossmayeru njegova ces. i kr. veličanstva pravome tajnome savjetniku, na imendan 19. ožujka 1894. (*GBBS*, 22(1894)6, 65)
- Trnski pl., Ivan. 1904. „U slavu današnje 90-godišnjice preuzvišenom gospodinu biskupu sri-

- emsko-bosanskom, pokrovitelju Jugoslavenske akademije i utemeljitelju Društva hrvatskih književnika dru Josipu Jurju Strossmayeru“ (*Obzor*, 45 (1904), 27)
- Trnski pl., Ivan. 1905a. „Preuzvišenomu gosp. biskupu Josipu Jurju Strossmayeru na današnji rođendan“ (*Obzor*, 46(1905), 28)
- Trnski pl., Ivan. 1905b. „Uspomena korote i žalosti za velikim pokojnikom Josipom Jurjem Strossmayerom u Zagrebu i svoj Hrvatskoj“ (*Prosvjeta*, 13(1905)9, 297; *Obzor*, 46(1905), 86; *Obćinski glasnik*, 10(1905)15, 114-115; *Strossmayer. Koledar*, 1(1907), 73)
- Varga Bjelovarac, Lujo. 1900a. „Prilikom posvećenja gornjogradske crkve osječke dne 20. svibnja 1900. I. Josipu Jurju Strossmayeru“ (*Vrhbosna*, 14(1900)10, 161-162; *Hrvatski branik*, 8(1900), 40)
- Varga Bjelovarac, Lujo. 1900b. „Prilikom posvećenja gornjogradske crkve osječke dne 20. svibnja 1900. II. Osiek-gradu.“ (*Vrhbosna*, 14(1900)10,162; *Hrvatski branik*, 8 (1900), 40)
- Varga Bjelovarac, Lujo. 1905a. „Njegovoj preuzvišenosti biskupu Josipu o devedesetgodišnjici“ (*Obzor*, 46(1905), 28)
- Varga Bjelovarac, Lujo. 1905b. „U smrt hrvatskoga biskupa i velikana Josipa Jurja Strossmayera“ (*Narodna obrana*, 4(1905), 89; *Strossmayer (koledar)* 4(1910), 22)
- Velikanović, Iso. 1905. „Starcu biskupu“, *Knut*, 2 (1905)2, 17) 102.2.
- Velikanović, Iso. 1930. „Pedeseta godišnjica. 4. 10. 1879. - 4. 10. 1929. Strossmayer na Reljkovićeve grobu“ (*Narodno kolo*, (1930), 60)
- Veselić, Joso Krunoslav. 1850. „Srëmska vila stavlja pamjetnik... pri dolasku svog novoimenovanog vladike Josifa Gjurgja Strossmayera, sada stolni crkvi Bosanske iliti djakovačke i srëmske (...) biskup“ (Medaković 1850. Zemun)
- Vežić, Vladislav. 1906. „Kad se naš književni razmahao jezik“ (*Naše pravice*, 3(1906), 14)
- Vičević, Mate. 1912. „Josipu Jurju Strossmayeru“ (*Narodna obrana*, 2(1912), 262)
- Vresnicky, Jan. 1888. „J. Bisk. M. Jos. J. Strossmayerovi. (Venovano Jeho 50. ročnici)“ (*GBBS*, 16(1888)6, 88)

LITERATURA

- Anić, Vladimir. 2003. *Veliki rječnik hrvatskog jezika*. Zagreb: Novi liber.
- Anonimno. 1874. Sveučilište Franje Josipa I. *Naša sloga*, 21(1. novembra 1874)V. Trst. 1.
- Anderson, Benedikt. 1990. *Nacija kao zamišljena zajednica*. Zagreb: Školska knjiga.
- Antoljak, Stjepan. 2004. Mato Ivičević. *Hrvatska historiografija*. Zagreb: Matica hrvatska. 611-613.
- Armanda, Ivan. 2013. Leppée, Stjepan (Leppe). *Hrvatski biografski leksikon*, 8(2013). Natuknica u enciklopediji.
- Artuković, Mato. 2013. Milan Kerdić – prilog za biografiju. *Scrinia Slavonica*, 13(2013)1, 71-97. Slavonski Brod: Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest.
- Artuković, Mato. 1991. Lazić, Sima Lukin. *Ideologija srpsko-hrvatskih sporova (Srbobran 1884 - 1902)*. Zagreb: Naprijed. 203-204.
- Assman, Aleida. 2002. *Rad na nacionalnom pamćenju*. Beograd.
- Austin, John Langshaw. 2014. *Kako djelovati riječima*. Zagreb: Disput.
- Babić, Dragutin. 2018. Slovaci u Osječko-baranjskoj županiji i nacionalni identitet: sjećanjem/pamćenjem protiv asimilacije. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 56(3). Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu. 212.
- Bach, Kent, Harnish, Robert. 1984. *Linguistic Communication and Speech Acts*, London: The MIT Press.
- Badalić, Josip. 1931. o. Jakob Kilank D. I. *Životopisne crtice travničkih profesora i đaka. Travnička spomenica prigodom pedesetgodišnice Nadbiskupskog sjemeništa i Nadbiskupske velike gimnazije 1882.-1932*. Sarajevo: Naklada Regina Apostolorum. 274-275.
- Bagić, Krešimir. 2009. Ritualno povezivanje suprotnosti. Od figure do kulture – ANTITEZA. *Vijenac*, 412(17. prosinca 2009). Zagreb: Matica hrvatska.
- Bagić, Krešimir. 2010. Imena koja se pamte. *Vijenac*, 432(23. rujna 2010). Zagreb: Matica hrvatska.
- Bagić, Krešimir. 2011. Od figure do kulture – SINEGDOHA. Značenjski-okviri-i-dodiri. *Vijenac*, 442(10. veljače 2011). Zagreb: Matica hrvatska.
- Bagić, Krešimir. 2015. *Rječnik stilskih figura*. (2.izd.). Zagreb: Školska knjiga.
- Bakić, Ana. 2006. Grahovac, Budimir Đ. *Srpski biografski rečnik 2(V-G)*. Novi Sad: Matica srpska. 774-775.
- Bahr, Wolfgang. 2003. Strossmayerania. *Nebo nad Osijekom*, Matica hrvatska, Osijek
- Ban, Brankica. 2016. Strossmayer i glazba. Pavić, Željko., Žužul, Ivana., Živić, Tihomir.; Bestvina Bukvić, Ivana.; Ljubić, Lucija.; Kramarić, Zlatko.; Sablić Tomić, Helena.; Brekalo, Miljenko.; Marijanović, Stanislav.; Tucak, Antun.; Blazsetin, István. (ur.). *Znanstvene, kulturne, obrazovne i umjetničke politike – europski realiteti (200. obljetnica rođenja Josipa Jurja Strossmayera)*. Zbornik radova Drugog međunarodnog interdisciplinarnog znanstvenog skupa. Osijek: Odjel za kulturologiju Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku. Umjetnička akademija Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku i dr. 11-26.
- Banac, Ivo. 1999. Strossmayer, Josip Juraj. *Krležijana 2 M-Ž*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Barišić, Pavo. 1994. Starčevićeva politička retorika. *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, vol. 20(39-40)1-2. 217-242.
- Barišić, Pavo. (ur.). 1995. *Govori / Ante Starčević*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Barišić, Pavo. 1997. Filozofija slobode A. Starčevića. *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske*

- baštine*, 23(45-46)1-2. 129-146.
- Barnard, Alan. 2010. *Povijest i teorija antropologije*. Zagreb: Jesenski i Turk.
- Bašić, Sunčana. 2016. Skladbe posvećene biskupu Strossmayeru. Pavić, Željko., Žužul, Ivana., Živić, Tihomir.; Bestvina Bukvić, Ivana.; Ljubić, Lucija.; Kramarić, Zlatko.; Sablić Tomić, Helena.; Brekalo, Miljenko.; Marijanović, Stanislav.; Tucak, Antun.; Blazetin, István. (ur.). *Znanstvene, kulturne, obrazovne i umjetničke politike – europski realiteti (200. obljetnica rođenja Josipa Jurja Strossmayera)*. Zbornik radova Drugog međunarodnog interdisciplinarnog znanstvenog skupa. Osijek: Odjel za kulturologiju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Umjetnička akademija Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i dr. 45-68.
- Batušić, Nikola. 2000. Demeter, Dimitrija. *Leksikon hrvatskih pisaca*. Fališevac, Dunja. Nemeč, Krešimir. Novaković, Darko. (ur.). Zagreb: Školska knjiga.
- Bekavac, Luka. 2015. *Prema singularnosti: Derrida i književni tekst*. Zagreb: Disput.
- Beker, Miroslav. 1991. *Semiotika književnosti*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta.
- Benedikt XVI. 2006. *Deus caritas est. Bog je ljubav. Enciklika biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama i svim vjernicima laicima o kršćanskoj ljubavi*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Bezić-Božanić, Nevenka. 2000. Književni odrazi i kulturna zbivanja u Splitu u drugoj polovici 19. stoljeća. *Dani Hvarškoga kazališta*, 26(1). 221-228.
- Bežen, Ante. 2017. Vladimir Vežić. KNJIŽEVNICI I DRUGI PISCI IZ VELEBITSKOG PODGORJA. *Senjski zbornik*, 44(1), 422-423.
- Bilandžić, Dušan. 1999. *Hrvatska moderna povijest*, Golden marketing Zagreb
- Bilić, Anica. 2009. Prostor u kolu gorah (1851.) Ota Šijakovića. *Fluminensia*, 21(1), 57-82.
- Biti, Vladimir. 2000. *Pojmovnik suvremene književne i kulturne teorije*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Bjedov, Siniša. 2013. *Klub hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku (1909–1941)*. (doktorska disertacija). Osijek: Filozofski fakultet. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
- Blažetin, Stjepan. 2015. U spomen isusovcu Petru Pančiću prigodom 110. obljetnice smrti. *Hrvatski glasnik*, 25(32). Budimpešta. 6.
- Blečić, Martina. 2015. *John L. Austin, Kako djelovati riječima*. Milanko, Andrea. prev. Marković, Ivan. prir. Zagreb: Disput.
- Bojić, Drago. (ur) 2018. *Fra Josip Markušić (1880.–1968.)*. *Bosanski franjevac i crkveni pastir naroda u ratovima ideologijama*. Synopsis. Sarajevo-Zagreb-Jajce: Franjevački samostan Sv. Luke.
- Bojović, Zlata. 1989. Marulićeve posvete. *Dani Hvarškoga kazališta*, 15(1). 34-46.
- Bošković, Ivan. 2010. Jedna sličica, povod za podsjećanje: Mihovil Nikolić (prilog kulturnoj topografiji Titiusa). *Godišnjak Titius*, 3(3), 175-181.
- Bourdieu, Pierre. 1992. *Što znači govoriti: ekonomija jezičnih razmjena*. Zagreb.
- Brambilla, Franco Giulio. 2007. Vjera i sakrament. Inicirani u sakramente i/ili inicirani preko sakramenta? *Služba Božja* (47)1, 81-95.
- Bratanić, Mateo. Pandurić, Andra. 2017. Prvi vatikanski koncil uzagrebačkom tisku. *Croatica Christiana periodica*, 41(2017)79, 21-45.
- Bratičević, Irena. 2005. Latinsko prigodno pjesništvo u Dubrovniku u 19. st. *Latina et Graeca*, (8), 15-29.
- Brešić, Vinko. 2000. Badalić, Hugo. *Leksikon hrvatskih pisaca*. Fališevac, Dunja. Nemeč, Krešimir. Novaković, Darko. (ur.). Zagreb: Školska knjiga.

- Brešić, Vinko. 2003. Slavenska književnost i novi regionalizam: prilog hrvatskoj književnoj topografiji. Žmegač, Viktor (ur.). *Umjetnost riječi: časopis za znanost o književnosti*, (47)4, 213-271.
- Brešić, Vinko. 2005. Tri prigodnice biskupu Strossmayeru (Preradovićeve, Šenoina i Kranjčevićeva). Ćurić, Mirko. (ur.). *Zbornik 1. i 2. Strossmyerovih dana*. Đakovo: Matica hrvatska. 27-40.
- Brešić, Vinko. 2008. Strossmayerovo mecenatstvo. *Lik i djelo Josipa Jurja Strossmayera*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku Filozofski fakultet. 593-602.
- Brešić, Vinko. 2015. Uloga i smisao Strossmayerova mecenatstva. Pavić, Željko., Žužul, Ivana., Živić, Tihomir.; Bestvina Bukvić, Ivana.; Ljubić, Lucija.; Kramarić, Zlatko.; Sablić Tomić, Helena.; Brekalo, Miljenko.; Marijanović, Stanislav.; Tucak, Antun.; Blazsetin, István. (ur.). *Znanstvene, kulturne, obrazovne i umjetničke politike – europski realiteti (200. obljetnica rođenja Josipa Jurja Strossmayera)*. Zbornik radova Drugog međunarodnog interdisciplinarnog znanstvenog skupa. Osijek: Odjel za kulturologiju Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku. Umjetnička akademija Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku i dr. 119-124.
- Brkan, Jure. 1995. Crkvene službe (kan. 145.-196). *Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija*, (35)3-4., 211-266.
- Brek, Tomislav. 2017. Pučko vs. popularno: fascinatio et incantatio daemonica verbi aliti neiztolnačno nečutenje reči. *Dani Hvarškoga kazališta* (43)1. 129-162.
- Brunčić, Dubravka. 2011. Pjesničke prigodnice Ljudevitu Gaju. Musa, Šimun (ur.). *Zadarski filološki dani III*. Zadar: Sveučilište u Zadru. 455-469,
- Bukovac, Vlaho. 1918. *Moj život*. Zagreb: Izdanje Hrvatskog juga.
- Buljubašić, Ivana. 2017. Pojam parateksta Gérarda Genettea u okviru suvremene naratologije. *Anafora: Časopis za znanost o književnosti*, (4)1.
- Buljubašić Srb, Ivana. 2021. *Stilistika periteksta u suvremenom hrvatskom romanu*. (doktorski rad, rukopis).
- Butler, Judith. 2004. Socijalna magija performativnosti. *Kolo* 2(2004), 327-333.
- Carlyle, Thomas. 1918-1919. *Francuska revolucija*. Karlić, Nikola (prev.). Zagreb: Tisak zemaljske tiskare.
- Cepelić, Milko. Pavić, Matija. 1904. Bobić, Adam. *Josip Juraj Strossmayer biskup bosansko-djakački i sriemski*. Zagreb. 60,72, 93, 208
- Cepelić, Milko. Pavić, Matija. 1904. *Josip Juraj Strossmayer, biskup djakovački i sriemski 1900.-1904*.
- Cepelić, Milko. 1906. *Martić i Strossmayer. Fra Grge Martića (spomenica)*. Sarajevo.
- Cepelić, Milko 1915. *Stolna crkva djakovačka*. Đakovo.
- Cepelić, Milko. Pavić, Matija. 2013. *Biskup Josip Juraj Strossmayer, biskup bosansko-djakački i sriemski, god. 1850.-1900*. Đakovo: Biskupski ordinarijat (pretisak).
- Cesarec, August. 2004. *Sin domovine - životna drama Eugena Kvaternika*. Zagreb, Dom i svijet.
- Chevalier, Jean. Gheerbrandt, Alain. 1983. *Rječnik simbola. Mitovi, sni, običaji, geste, oblici, likovi, boje, brojevi*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Cindrić, Pavao. 1969. Josip Masnec. *Hrvatsko narodno kazalište 1894-1969*. Enciklopedijsko izdanje. Zagreb: Naprijed. 1844.
- Cipek, Tihomir. 2009. Sjećanje na 1945: čuvanje i brisanje. O snazi obiteljskih narativa. *Kultura sjećanja - 1945*. Zagreb: Disput. 155-166.
- Crnčević, Ante. 2010. Kako razumijevati riječi liturgijske molitve? Od smisla obrednoga čina do smisla molitvenog obrasca. *Živo vrelo*. Hrvatski institut za liturgijski pastoral 1(2010)

XXVII, 6-12.

- Crnčević, Ante. 2010. Riječi koje postaju čini. *Živo vrelo. Liturgijsko-pastoralni list*, 1(2010) XXVII., 1.
- Crnčević, Ante. 2011. Liturgijska knjiga i kreativnost liturgije. Slavlje između norme i slobode. *Živo vrelo. Liturgijsko-pastoralni list*, (28)8, 7-10.
- Crnčević, Ante. 2020. Liturgijsko slavlje: ispovijest i(li) navještaj vjere. *Bogoslovska smotra* 90(2020)3, 661-683.
- Csengery, Antal. 1928. *Hátrahagyott iratai és feljegyzései*. Budapest.
- Cvetnić, Sanja. 2007. *Ikonografija nakon Tridentskoga sabora i hrvatska likovna baština*. Zagreb: FF—press.
- Czerwinski, Maciej. 2007. Lik i ideje. Josip Juraj Strossmayer u diskursima suvremene hrvatske historiografije. Postać i ideje – Josip Juraj Strossmayer w dyskursach współczesnej choorwackiej historiografii, u, Dabrowska-Partyka, Maria. Czerwinski, Maciej. (ur.). *Josip Juraj Strossmayer. Hrvatska. Ekumenizam., Europa / Chorwacja. Ekumenizm.* Europa Krakow. 73-82
- Čičić, Augustin. 1930. *Monografija o fra Grgi Martiću*. Zagreb.
- Ćosić, Stjepan 2003. Luko Stulli i dubrovačka književna baština. *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, 41, 259-286.
- Ćorić, Boris. 1978. Rožić, Aleksij (bilj.) Nada. *Književnohistorijska monografija 1895-1903*. 694.
- Ćurić, Mirko. Džakula, Franjo. 2003. Josip Stjepan Ivić. *S dragih nam polja: Svetom Ocu Ivanu Pavlu II. prigodom posjeta Đakovu 7. lipnja 2003*. Đakovo: Matica hrvatska. Ogranak Đakovo. 52.
- Ćurić, Mirko. 2005a. O tri soneta posvećena biskupu Strossmayeru. *Zbornik Strossmayerovih dana*. Đakovo: Matica hrvatska. Ogranak Đakovo. 41-50.
- Ćurić, Mirko. 2005b. (prir.). *Prigodnice biskupu Strossmayeru objavljene u Glasniku od 1874. do 1905*. Đakovo: Matica hrvatska, Ogranak, Đakovački kulturni krug. 127-133., 135.-140.
- Ćurić, Mirko. 2005b. Jagar, Ante. Ćurić, Mirko. (prir.). *Prigodnice biskupu Strossmayeru*. Matica hrvatska, Ogranak, Đakovački kulturni krug. 136.
- Ćurić, Mirko. 2005b. Krenais, Vladislav. Ćurić, Mirko. (prir.). *Prigodnice biskupu Strossmayeru*. Matica hrvatska, Ogranak, Đakovački kulturni krug. 136.
- Ćurić, Mirko. 2005b. Nedić, Martin. Ćurić, Mirko. (prir.). *Prigodnice biskupu Strossmayeru*. Matica hrvatska, Ogranak, Đakovački kulturni krug. 137.
- Ćurić, Mirko. 2005b. Šarić, Ev., Ivan. Ćurić, Mirko. (prir.). *Prigodnice biskupu Strossmayeru*. Matica hrvatska, Ogranak, Đakovački kulturni krug. 139.
- Ćurić, Mirko. 2005b. Trnski Ivan. Ćurić, Mirko. (prir.). *Prigodnice biskupu Strossmayeru*. Matica hrvatska, Ogranak, Đakovački kulturni krug. 137.
- Ćurić, Mirko. 2007. Gjuro Kovačević zaboravljeni pjesnik. *Gjuro Kovačević, moja prva i posljednja ljubav, sabrane pjesme*. Đakovo: Đakovački kulturni krug. 349-397.
- Ćurić, Mirko. 2010a. Đakovo: biskupski grad. *Meridijani: časopis za zemljopis, povijest, ekologiju i putovanja*, (17)143. 20-35.
- Ćurić, Mirko. (prir.) 2010b. Marković Franjo. *O đakovačkoj stolnoj crkvi / Franjo Marković*. Đakovo: Đakovački kulturni krug. 46-47.
- Ćurić, Mirko. 2012a. Martićev ep o Strossmayeru. *Motrišta* 63. 21-32.
- Ćurić, Mirko. 2012b. *Braća u poniženju*, Đakovački kulturni krug, Đakovo
- Ćurić, Mirko. 2013. *Što je naše od starine, đakovački pisci 18. i 19. stoljeća*. Osijek: Društvo

- hrvatskih književnika. Ogranak slavonskobaranjskosrijemski.
- Ćurić, Mirko. 2014. Antun Gustav Matoš i Đakovo. Pieniążek-Marković, Krystyna. Rem, Goran. (prir.) *Poznańskie Studia Slawistyczne*. NR 7/2014. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydawnictwo Nauka i Innowacje. 79-90.
- Ćurić, Mirko. 2015a. Nepoznati nacrti za đakovačku katedralu iz zbirke Spomen muzeja biskupa Strossmayera. *Revija Đakovačkih vezova*. Đakovo: Grad Đakovo. 72-76.
- Ćurić, Mirko. 2015.b. Putopisno-esejistička proza Josipa Jurja Strossmayera. Eldirov, Svetlozar. Balčeva, Antoaneta. Ognjinova, Irina. Mindova, Ljudmila. (ur.). *Bugarsko-hrvatski političeski i kulturni otnošeia proz vekovite*. Sofija: Paradigma. Bugarska akademija nauka.
- Ćurić, Mirko. 2016a. *Smrt Péter Esterházya*, šest priča o smrti, Đakovački kulturni krug, Đakovo.
- Ćurić, Mirko. 2016b. Strossmayer i voda. *Kulturni znak Cvelferije – Šokačko-bunjevačko pamćenje vode*. *Hrašće* 48. 67-74.
- Ćurić, Mirko. 2017a. Križni put u Strossmayerovoj katedrali akademskog kipara Luje Lozice. *Zbornik muzeja Đakovštine*, (13)1. Đakovo: Muzej Đakovštine. 350-352.
- Ćurić, Mirko. 2017b. *Božić, Porodenje Isusovo Ludovica Seitza, najpoznatija freska u Strossmayerovoj katedrali*. Đakovo: Đakovački kulturni krug.
- Ćurić, Mirko. 2017c. Biskup Strossmayer i obilježavanje tristote obljetnice Sigetske bitke u Hrvatskoj. Blažetin, Stjepan. (ur.). *Zbornik radova s XIII. Međunarodnog kroatističkog znanstvenog skupa*. Pečuh: Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj. 231-246.
- Ćurić, Mirko. 2017d. Kripta Strossmayerove katedrale – najljepša i najveća hrvatska podzemna crkva. *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije. Časopis za pastoralnu orijentaciju*, 9(2016). Đakovo: Biskupski ordinarijat. 51-60.
- Ćurić, Mirko. 2017e. Josip Lovretić kao pripadnik Strossmayerova kulturnog kruga. *Josip Lovretić (1865. – 1948.) jedno stoljeće poslije*. *Zbornik radova*. Otok: Grad Otok.
- Ćurić, Mirko. 2018a. Tekst i kontekst Kranjčevićevih prigodnica biskupu Josipu Jurju Strossmayeru. Vukelić, Ana. (ur.). *Zdravo ste nam, braćo, u kamenu Senju! Zbornik radova I. senjskog interdisciplinarnog simpozija*. Senj. 33-50.
- Ćurić, Mirko. 2018b. Morović kao mjesto radnje pripovijetke Janka Tombora – Božjak Morovićki – prigodom 165. obljetnice objavljivanja u časopisu *Neven*. Čeliković, Katarina. (ur.). *Dani hrvatske knjige i riječi. Zbornik radova s međunarodnog znanstveno-stručnog skupa*. Subotica: Hrvatska čitaonica Subotica i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata. 207-214.
- Ćurić, Mirko. (prir.) 2019a. *Najslavnijem hrvatskom biskupu, hrvatski pjesnici Josipu Jurju Strossmayeru, izabrane prigodnice / Đakovački kulturni krug*
- Ćurić, Mirko. 2019b. *Poklonstvo kraljeva (Sveta tri kralja). Zamišljena i izvedena freska u Strossmayerovoj katedrali*. Đakovo: Društvo hrvatskih književnika. Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski.
- Ćurić, Mirko. 2020. Eine romantische Gegend – Nikola Tordinac's view to Bosnia after the Austro-Hungarian occupation. *Култура на пътуването в Европейския Югоизток/The travel culture in southern Europe*. София: БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ, ИНСТИТУТ ЗА БАЛКАНИСТИКА С ЦЕНТЪР ПО ТРАКОЛОГИЯ .180-194.
- Ćurić, Mirko. 2021a. Ćiril i Metod u Strossmayerovoj katedrali ili Strossmayerovi kulturni kodovi ekumenizma. БЪЛГАРО-ХЪРВАТСКИ НАУЧНИ, КУЛТУРНИ И ДУХОВНИ ВРЪЗКИ / *BULGARIAN-CROATIAN SCIENTIFIC, CULTURAL AND SPIRITUAL RELATIONS*. Сборник с материали от международна научна конференция, посветена на 150-годишнината от основаването на БАН София, 17–18 юни 2019 г., София.

- (Съставители: Светлозар Елдърров, Антоанета Балчева, Ирина Огнянова, Людмила Миндова). 150-166.
- Ćurić, Mirko. 2021b. *Vrijeme snova*, Đakovački kulturni krug, Đakovo
- Ćurić, Mirko. 2022a. Prigodnice biskupu Josipu Jurju Strossmayeru Ilije Okrugića Srijemca. *Ilija Okrugić Srijemac: Uzklík veselja i iskrice željah Piesnika i Fruškogorske vile. Prigodnice objavljene u Glasniku Biskupija Đakovačke ili Bosanske i Srijemske*. Đakovo. Slavonski Brod: Đakovački kulturni krug. Brodski kulturni krug. 71-79.
- Ćurić, Mirko. 2022b. Matoš o Strossmayeru, kralju naših svih ideala. *Antun Gustav Matoš: Jospiu jurju I., kralju naših svih ideala. Izabrani tekstovi Antuna Gustava Matoša o Josipu Jurju Strossmayeru*. Osijek. Subotica: Društvo hrvatskih književnika. Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski. Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata. 113-150.
- Ćurić, Mirko. 2022c. Prigodnica fra. Stjepana M. Ivančića biskupu Strossmayeru – kulturološki i pragmatični kontekst. *Nova Istra*, 1-2(2022). Pula.
- Dabrowska-Partyka, Maria. 2007. Josip Juraj Strossmayer – pisanje lika. Josip Juraj Strossmayer – „pisanie“ postaci, u, Dabrowska-Partyka, Maria. Czerwinski, Maciej. (ur.). *Josip Juraj Strossmayer. Hrvatska. Ekumenizam., Europa / Chorwacja. Ekumenizm*. Europa Krakow. 93-107
- Dabrowska-Partyka Maria. Czerwinski Maciej. 2008. Josip Juraj Strossmayer. Hrvatska. Ekumenizam. Europa / Chorwacja. Ekumenizm. Europa. Krakow.
- Damjanović Barišić, Darija. Grbešić, Grgo. Mrkonjić, Tomislav. (ur.). 2017. *Josip Juraj Strossmayer 1815 - 2015: Wien, 21. Mai 2015. ; Roma, 9 dicembre 2015. Zbornik*. Đakovo: Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu. Đakovo: Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu.
- Damjanović, Dragan. 2007. Gospodarski i politički kontekst gradnje đakovačke katedrale. Mandić, Ivica. (ur.). 5. *Strossmayerovi dani. Katedrala bazilika Svetog Petra u Đakovu*. Zbornik radova. 37-42
- Damjanović, Dragan. 2008. Oltarne pale Nicole Consonija za đakovačku katedralu. *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti*, 51. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti. 195-206.
- Damjanović, Dragan. 2009a. *Đakovačka katedrala*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Damjanović, Dragan. 2009b. Narodni motivi u projektima Friedricha Schmidta za Hrvatsku. *Studia ethnologica Croatica* (21)1. 331-354.
- Damjanović, Dragan. 2009c. Nacionalne ideologije i umjetnost u 19. stoljeću na primjeru fresaka u apsidama đakovačke katedrale. *Društvena istraživanja*, (18)3(101), 461-478.
- Damjanović, Dragan. 2017. *Umjetničko blago đakovačke katedrale*. Đakovo: Đakovačko-osječka nadbiskupija.
- Damjanović, Dragan. 2020. *Otto Wagner i hrvatska arhitektura*. Zagreb: Filozofski fakultet. Sveučilište u Zagrebu.
- Demouy, Patrick. 2010. *Katedrale*. Zagreb: Jesenski i Turk. Kulturno informativni centar.
- Derrida, Jacques. 1984. Potpis, događaj, kontekst. *Delo*, 6. 7-35.
- Despot, Branko. 2017. Strossmayer kao duh kršćanske slobode. *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Razred za društvene znanosti* (529=52). 65-71.
- Deželić, Vladimir. 1925. Jagar Ante. *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925-1925: sa pregledom povijesti Hrvatske, Bosne i Istre, hrvatske književnosti i razvitka hrvatskog jezika, te hrv. vladara, hercega, banova i biskupa, kao uvodom : prigodom proslave 1000-godišnjice hrvatskoga kraljevstva*. Zagreb: Odbor za izdanje knjige Znameniti i zaslužni Hrvati 925-1925. 116.
- Deželić, Vladimir. 1925. Lepušić, Ivan. *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u*

- hrvatskoj povijesti od 925-1925: sa pregledom povijesti Hrvatske, Bosne i Istre, hrvatske književnosti i razvitka hrvatskog jezika, te hrv. vladara, hercega, banova i biskupa, kao uvodom : prigodom proslave 1000-godišnjice hrvatskoga kraljevstva.* Zagreb: Odbor za izdanje knjige Znameniti i zaslužni Hrvati 925-1925. 273-274
- Deželić, Vladimir. 1925. Molnar Ante. *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925-1925: sa pregledom povijesti Hrvatske, Bosne i Istre, hrvatske književnosti i razvitka hrvatskog jezika, te hrv. vladara, hercega, banova i biskupa, kao uvodom : prigodom proslave 1000-godišnjice hrvatskoga kraljevstva.* Zagreb: Odbor za izdanje knjige Znameniti i zaslužni Hrvati 925-1925. 194
- Deželić, Vladimir. 1925. Rožman Vladimir. *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925-1925: sa pregledom povijesti Hrvatske, Bosne i Istre, hrvatske književnosti i razvitka hrvatskog jezika, te hrv. vladara, hercega, banova i biskupa, kao uvodom : prigodom proslave 1000-godišnjice hrvatskoga kraljevstva.* Zagreb: Odbor za izdanje knjige Znameniti i zaslužni Hrvati 925-1925. 231
- Deželić, Vladimir. 1925. Španić, Stjepko. *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925-1925: sa pregledom povijesti Hrvatske, Bosne i Istre, hrvatske književnosti i razvitka hrvatskog jezika, te hrv. vladara, hercega, banova i biskupa, kao uvodom : prigodom proslave 1000-godišnjice hrvatskoga kraljevstva.* Zagreb: Odbor za izdanje knjige Znameniti i zaslužni Hrvati 925-1925. 256
- Dolenc, Barbara. 2013. Izvedba pisanja kao heterotopija. *Filozofska istraživanja* (33)1, 47-59.
- Druh, Rudolf. 1996. Gelegenheitsgedicht. Ueding, Gert. (Hrsg.). *Historisches Wörterbuch der Rhetorik. Bd. 3: Eup-Hör.* Tübingen. 653–667.
- Dugalić, Vladimir. 2015a. Biskup Strossmayer- učitelj i pastir. Predgovor. Dugalić, V., Srakić, M. Landeka, A. (ur.). *Korizmene i prigodne poslanice i okružnice (1892.-1903.)*, 3. Đakovo: Đakovačko-osječka nadbiskupija. 5-14.
- Dugalić, Vladimir. Srakić, Marin. Landeka, Ankica. (ur.). 2015b. *Sve za vjeru i za domovinu, sv. I - 4.* Đakovo: Đakovačko-osječka nadbiskupija. Nadbiskupski ordinarijat.
- Dujić, Lidija. 2016. Kako je biskup Strossmayer učinio Zagorku prvom hrvatskom novinarkom. Pavić, Željko., Žužul, Ivana., Živić, Tihomir.; Bestvina Bukvić, Ivana.; Ljubić, Lucija.; Kramarić, Zlatko.; Sablić Tomić, Helena.; Brekalo, Miljenko.; Marijanović, Stanislav.; Tucak, Antun.; Blazsetin, István. (ur.). *Znanstvene, kulturne, obrazovne i umjetničke politike – europski realiteti (200. obljetnica rođenja Josipa Jurja Strossmayera).* Zbornik radova Drugog međunarodnog interdisciplinarnog znanstvenog skupa. Osijek: Odjel za kulturologiju Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku. Umjetnička akademija Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku i dr. 141-154.
- Dulibić, Ljerka. Pasini Tržec, Iva. 2014. Zbirka biskupa Strossmayera i osnutak današnje Strossmayerove galerije starih majstora. *Hrvatska revija*, 1. Zagreb.
- Dulibić, Ljerka. Pasini Tržec, Iva. 2018. *Strossmayerova zbirka starih majstora.* Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- Džinić, Ivo. Šola, Ivica. 2016. Strossmayer kao govornik - retorička analiza Strossmayerovih govora. Pavić, Željko., Žužul, Ivana., Živić, Tihomir.; Bestvina Bukvić, Ivana.; Ljubić, Lucija.; Kramarić, Zlatko.; Sablić Tomić, Helena.; Brekalo, Miljenko.; Marijanović, Stanislav.; Tucak, Antun.; Blazsetin, István. (ur.). *Znanstvene, kulturne, obrazovne i umjetničke politike – europski realiteti (200. obljetnica rođenja Josipa Jurja Strossmayera).* Zbornik radova Drugog međunarodnog interdisciplinarnog znanstvenog skupa. Osijek: Odjel za kulturologiju Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku. Umjetnička akademija Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku i dr. 145-166.

- Eagleton, Terry. 2014. *Ideja kulture*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Eagleton, Terry. 2017. *Kultura*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Eagleton, Terry. 2019. *Radikalno žrtvovanje*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Eakin, Paul John. 1999. Ja i kultura u autobiografiji. Milanja, Cvjetko. (prir.) *Modeli identiteta (...) pripovjedač, lik*. Osijek: Svjetla grada. Pedagoški fakultet. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayerja u Osijeku.
- Farkaš, Tihonija. 2001. Osobna knjižnica Josipa Jurja Strossmayera. *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, (129)1.
- Felman, Shoshana. 1993. *Skandal tijela u govoru Don Juan s Austinom ili zavođenje na dva jezika*. Zagreb: Naklada MD.
- Frangeš, Ivo. 1975. *Povijest hrvatske književnosti. Ilirizam / Realizam*. Knjiga 4. Zagreb.
- Franković, Đuro. 2016. Biskup Strossmayer i njegovo tridesetgodišnje članstvo u Višem domu mađarsko-hrvatskog sabora u Pešti. Pavić, Željko., Žužul, Ivana., Živić, Tihomir.; Bestvina Bukvić, Ivana.; Ljubić, Lucija.; Kramarić, Zlatko.; Sablić Tomić, Helena.; Brekalo, Miljenko.; Marijanović, Stanislav.; Tucak, Antun.; Blazsetin, István. (ur.). *Znanstvene, kulturne, obrazovne i umjetničke politike – europski realiteti (200. obljetnica rođenja Josipa Jurja Strossmayera)*. Zbornik radova Drugog međunarodnog interdisciplinarnog znanstvenog skupa. Osijek: Odjel za kulturologiju Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku. Umjetnička akademija Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku i dr. 195-213.
- Fukuyama, Francis. 2019. Nova politika identiteta. *Europski glasnik*, 24/2019. Zagreb: Hrvatsko društvo pisaca. 129-138.
- Fukuyama, Francis. 2020. *Identitet: Zahtjev za dostojanstvom i politike zamjeranja*. Zagreb: TIM Press.
- Galić Bešker, Ivana. 2010. *Latinsko prigodno pjesništvo sjeverne Hrvatske u 19. stoljeću. Fond prigodnica u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici*. Doktorska disertacija.
- Galović, Tomislav. 2015. Fra Stjepan M. Ivančić kao povjesničar. *Radovi*, 47(1). 207-253.
- Genette, Gérard. 1997. *Paratexts: Thresholds of Interpretation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gjalski, Ksaver Šandor. 1887. *U noći: svagdašnja poviest iz hrvatskoga života*. Zagreb: troškom piščevim.
- Gjalski, Ksaver Šandor. 1921. Četvrti februar. *Obzor*, 62 (33). 1.
- Glovacki, Bernardi Z. 2007. *Uvod u lingvistiku*. Zagreb: Školska knjiga.
- Goethe, Johann Wolfgang. 1953. *Poezija i zbilja*. Škreb, Zdenko. (prev.) Zagreb: Matica hrvatska.
- Goldstein, Ivo. 2003. *Hrvatska povijest*, Novi liber, Zagreb.
- Graeber, David Rolfe. 2016. *Prema antropološkoj teoriji vrijednosti: lažna kovanica naših snova*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Grbešić, Grgo. 2013. Od ilirskog pokreta u jugoslavenske ideje do neuralgičnih točaka u hrvatsko-srpskim odnosima u 20 stoljeću. *Diacovensia: teološki prilozi*, 21 (1), 85-107.
- Grbešić, Grgo. 2017. Ja nikome na svijetu za ljubav moje osvjedočenje ne mijenjam. Grbešić, G. Damjanović, D. (ur.). *Zbornik radova Međunarodnoga znanstvenog simpozija prigodom 200. obljetnice Strossmayerova rođenja*. Đakovo: Katolički bogoslovni fakultet. 31-58.
- Grijak, Zoran. 2006. Korespondencija Josip Juraj Strossmayer – Isidor Kršnjavi (1875.-1884.). *Cris*, (8)1. 54-78.
- Grmača, Dolores. Olujčić, Ivana 2020. Matrimonijski performativ u Robinji Hanibala Lucića. *Dani Hvarskoga kazališta*, (46)1. 168-194.

- Grubović, Jakov. 1861. *Zrcalo talijanstva u Dalmaciji Razor i prosutak Dalmaciji u njezinim učionicama. Jednim Dalmatinom*. Beč.
- Hall, Stuart. 1992. The question of cultural identity, in Hall, Stuart; Held, David; McGrew, Anthony (eds.), *Modernity and its futures*, Polity Press, Cambridge.
- Hamon, Philippe. 1999. Za semiološki status lika. *Autor, pripovjedač, lik*, prir. Milanja, Cvjetko. Osijek: Svjetla grada. Sveučilište u Osijeku. 429-477.
- Hanžeković, Mato Gabrijel. 1938. *Junak pera: književna studija o Mićunu M. Pavićeviću*. Zagreb.
- Heka, Ladislav (Laszlo). 2019. *Hrvatsko-ugarska nagodba. Pravni odnos bana i hrvatskog ministra. Srednja Europa*. Zagreb.
- Heka, Ladislav. 2007. Hrvatsko-ugarska nagodba u zrcalu tiska. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, (28)2. 931-971.
- Hobsbawn, Eric. 1993. *Nacije i nacionalizam: program, mit, stvarnost*. Zagreb: Novi Liber.
- Hobsbawn, Eric. 2009. *Doba ekstrema: kratko dvadeseto stoljeće 1914.-1991*. Zagreb: Zagrebačka naklada.
- Horvat, Josip. 2009. *Povijest i kultura Hrvata kroz 1000 godina, Gospodarski i društveni razvitak u 18. i 19. stoljeću*. Split.
- Horvat, Mato. 1939. *Spomenica Hrvatskog pjevačkog društva Sklad – Preradović u Đakovu 1863*. Đakovo: Tiskara M. Kraljević.
- Horvat, Rudolf. 1924. *Povijest Hrvatske.*, Zagreb: Tiskara Merkur.
- Horvat, Stjepan 1979. *Leksikon zagonetača Jugoslavije*. Bjelovar: Enigmatsko udruženja zagonetača.
- Huysmans, Karl Yoris. 2017. *Katedrala*. Split: Verbun.
- Jarm, Antun. 1993. Đakovačka katedrala, požar i obnova 1933. *Diacovensia*, 1, 165-181.
- Jarm, Antun. Šuljak, Andrija. 2008. *Đakovo. Biskupijski grad*. Đakovo: Biskupijski ordinarijat.
- Jelčić, Dubravko. 1997. *Povijest hrvatske književnosti: tisućljeće od Bašćanske ploče do post-moderne*. Zagreb: Naklada Pavičić.
- Jelčić, Dubravko. 2005. *Josip Juraj Strossmayer, Izabrani književni i politički spisi I. – Govori*. Predgovor. Zagreb: Matica hrvatska. 9-51.
- Jelčić, Dubravko. 2006. *Povijesni prijepori*. Zagreb: Element.
- Jelčić, Dubravko. 2008. Josip Juraj Strossmayer i hrvatska književnost. Marijanović, Stanislav. (ur.). *Međunarodni znanstveni skup Lik i djelo Josipa Jurja Strossmayera: zbornik radova*. Osijek: Sveučilište J.J.Strossmayera. Filozofski fakultet. 373-378.
- Jembrih, Alojz. 1995. Stoosove pjesme prigodnice banu Jelačiću. *Zaprešićki godišnjak*, 98, 51-60.
- Jembrih, Alojz. Vukićević, Marko. 2012. Pisma Franje Račkoga Vatroslavu Jagiću (1862–1873). *Kroatologija*, (3)1, 20-52.
- Jovanović, Iris. Blečić, Martina. 2020. (Ne)ozbiljnost poezije. *Prolegomena: časopis za filozofiju*, (19)1, 53-76.
- Jovanović, Neven. 1998. Pjesnikovanje Antuna Molnara oko 1848. *Dani Hvarškoga kazališta*, (24)1. 443-476.
- Jukić, Sanja. 2014. *Medijska lica subjekta, stilistika medijskog subjekta u suvremenom hrvatskom pjesništvu*. Osijek: DHK Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski.
- Jukić, Sanja; Pšihistal, Ružica; Rem, Goran; Trojan, Ivan. 2015. *Cvelferica, panonizam, pismo književnosti i kulture: projekt*. Drenovci: Udruga Duhovno hrašće. Društvo hrvatskih književnika. Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski, Osijek.
- Jurić, Stjepan. 2000. Arnold, Đuro. *Leksikon hrvatskih pisaca*. Fališevac, Dunja. Nemeč, Kreš-

- mir. Novaković, Darko. (ur.). Zagreb: Školska knjiga.
- Jurić, Šime. 1982. *Južnoslavenski latinski pisci novovjekovlja. Dio I. Djela hrvatskih latinskih pisaca tiskana do 1848. godine – Jugoslaviae scriptores latini recentioris aetatis. Pars I. Opera scriptorum latinorum natione Croatarum usque ad annum MDCCCXLVIII typis edita, I–III, 1968–82.* Zagreb.
- Kadić, Ante. 1971. Bishop Strossmayer and the First Vatican Council. *The Slavonic and East European Review*, (49)116. London. 382–409
- Karaula, Željko. 2007. Bjelovarska afera 1888. – pozadina (jugo)slavenske ideje i ujedinjenje crkava. *Povijest u nastavi*, (5)9. 15-25.
- Kassowitz Cvijić, Antun 1925. Pogačić, Milka. *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925-1925: sa pregledom povijesti Hrvatske, Bosne i Istre, hrvatske književnosti i razvitka hrvatskog jezika, te hrv. vladara, hercega, banova i biskupa, kao uvodom: prigodom proslave 1000-godišnjice hrvatskoga kraljevstv.*, Zagreb: Odbor za izdanje knjige Znameniti i zaslužni Hrvati 925-1925. 216-217.
- Kaštelan, Jure. Duda, Bonaventura. (ur.). 1968. *BIBLIJA: Stari i Novi zavjet.* Zagreb: Stvarnost.
- Katalinić, Vjera. Ries, Sara. 2018. Franz Liszt's Contacts with Croatian Musicians and Dignitaries. *Arti musices: hrvatski muzikološki zbornik*, (49). 49-68.
- Kesten, Ana Marija. (ur.). 2018. *Sluga Božji Josip Stadler: Prigodne pjesme posvećene prvom vrhbosanskom nadbiskupu dr. Josipu Stadleru (1881.-1918.).* Zagreb: Družba sestara Služavki Maloga Isusa.
- Kombol, Mihovil. 1945. *Povijest hrvatske književnosti do Preporoda.* Zagreb: Matica hrvatska.
- Kordić, Snježana. 1991. Konverzijske implikature. Muhvić-Dimanovski, Vesna. (ur.). *Suvremena lingvistika* (17)1-2(31-32). 87-96.
- Koroman. Veselko. 1998. *Hrvatsko pjesništvo Bosne i Hercegovine, od Lovre Sitovića do danas.* Mostar: Ministarstvo prosvjete, kulture, znanosti i športa Hrvatske Republike Herceg Bosne. Split: HKD Napredak. Međugorje: IP Obzor.
- Kosor, Josip. 1990. *Velika autobiografija.* Vinkovci: Privlačica.
- Košćak, Vladimir. 2008. Uloga prosvjete i kulture u javnoj djelatnosti J. J. Strossmayera kao političara i mecene. Marijanović, Stanislav. (ur.). *Međunarodni znanstveni skup Lik i djelo Josipa Jurja Strossmayera: zbornik radova.* (Simpozij o J. J. Strossmayeru održan 1990. godine u Osijeku.). Osijek: Filozofski fakultet. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera.
- Kovač, Zvonko. 2007. Strossmayerov kulturni ekumenizam i Europa. Dąbrowska-Partyka, Maria. Czerwiński. Maciej. (ur.). *Josip Juraj Strossmayer.* Kraków. 225-239.
- Kovačec, August. 1996. *Hrvatski opći leksikon: A – Ž.* Zagreb: Leksikografski zavod Miroslava Krleža.
- Kovačić, Ante. 1880. Živim pokojnikom (Travestija po P. Preradoviću). *Sloboda* (3)26. 1.
- Krestić, Vasilije. 2006. *Biskup Štrosmajer: Hrvat, velikohrvat, Jugoslaven.* Jagodina: Gambit.
- Krleža Miroslav. 2013. *Provokativne misli: o umjetnosti i umjetnicima.* Izabrao Denis Peričić. Koprivnica: Šareni dućani.
- Krleža, Miroslav. 2016. *Marginalije o gradovima i ljudima: 133 varijacije.* Bogišić, Vlaho. (prired.) Zagreb: Naklada Ljevak.
- Lakuš, Jelena. 2010. Hrvatska pisana baština kao povijesni izvor: prigodna poezija i Austrijsko Carstvo u 1. pol. 19. st. u Dalmaciji. *Kroatologija: časopis za hrvatsku kulturu*, (1)2. 135-152.
- Landeka, Ankica. Zovko, Tihonija. 2015. Bibliografija o Đakovu i Đakovštini iz monografija i serijskih publikacija Središnje nadbiskupijske i fakultetske knjižnice Katoličkog Bogoslovnog Fakulteta u Đakovu. *Zbornik Muzeja Đakovštine*, (12)1. 239-280.
- Lončarević, Vladimir. 2014. Katolički oblikovatelji kulture. Dobar katolik Stjepan Širola. *Glas*

- Koncila, (15.kolovoza 2014.). 29.*
- Lončar-Vicković, Sanja. Dolaček-Alduk, Zlata. 2009. *Ishodi učenja - priručnik za sveučilišne nastavnike*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
- Lopašić, Dušan. 1905. Josip Juraj Strossmayer. *Glasonoša*, 18. travnja 1905 (1)12. 1.
- Lovrenčević, M. Petrović, S. 1925. *Politeo Dinko Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925-1925: sa pregledom povijesti Hrvatske, Bosne i Istre, hrvatske književnosti i razvitka hrvatskog jezika, te hrv. vladara, hercega, banova i biskupa, kao uvodom: prigodom proslave 1000-godišnjice hrvatskoga kraljevstva*. Zagreb: Odbor za izdanje knjige Znameniti i zaslužni Hrvati 925-1925. 216.
- Lučić, Antun. 2018. Nadpastir u ponedjelju poezije. *Sluga Božji Josip Stadler: Prigodne pjesme posvećene prvom vrhbosanskom nadbiskupu dr. Josipu Stadleru (1881.-1918.)*. Zagreb: Družba sestara Služavki Maloga Isusa. 103-119.
- Lujanović, Nebojša. 2020. *U rovovima interpretacija: strategija i tragedija nelegitimnog čitanja*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Lukas, Filip. 1926. *Strossmayer i hrvatstvo*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Lukežić, Irvin. 1994. Vičević, Mate. *Grobnički biografski leksikon*. Rijeka: Libellus. 239.
- Lukežić, Irvin. Demo, Šime. 2007. O nadvojvodi Palatinu Josipu i posvećenoj mu riječkoj odi. *Fluminensia*, (19)2. 1-21.
- Lukić, Milica. Nikčević, Milorad. 2005. Strossmayerova ćirilometodska djelatnost pretočena u pjesmu i priču. Ćurić, Mirko. (ur.). *Zbornik radova 1. i 2. Strossmayerovih dana: u povodu 190 godina od rođenja i 100 godina od smrti biskupa Strossmayera*. Đakovo: Matica hrvatska Ogranak Đakovo. 51-68.
- Ljaljak, Stjepan. (ur.). 2001. *Ustani bane: Prigodnice o banu Josipu Jelačiću*. Zaprešić: Matica hrvatska.
- Marković, Zvonimir. 1941. Dr Andrija Spiletak, *Glasnik biskupije Đakovačke i Srijemske* 69 (1941), 198-200.
- Macan, Trpimir. (ur.). 1993. *Hrvatski biografski leksikon, 3 (Č-Đ)*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Macan, Trpimir. (ur.). 2002. *Hrvatski biografski leksikon, 5 (Gn - H)*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Mačkić, Ljubomir. 2015. *Isaije Mitrović: pisac ponosa i samoće*. Banja Luka. Krajina. 120-135.
- Magjer, Rudolfo Franjin. 1925. Ivanišević Mate. *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925-1925: sa pregledom povijesti Hrvatske, Bosne i Istre, hrvatske književnosti i razvitka hrvatskog jezika, te hrv. vladara, hercega, banova i biskupa, kao uvodom: prigodom proslave 1000-godišnjice hrvatskoga kraljevstva*. Zagreb: Odbor za izdanje knjige Znameniti i zaslužni Hrvati 925-1925. 115.
- Magjer, Rudolfo Franjin. 1925. Varga Bjelovarac Lujo. *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925-1925: sa pregledom povijesti Hrvatske, Bosne i Istre, hrvatske književnosti i razvitka hrvatskog jezika, te hrv. vladara, hercega, banova i biskupa, kao uvodom: prigodom proslave 1000-godišnjice hrvatskoga kraljevstva*. Zagreb: Odbor za izdanje knjige Znameniti i zaslužni Hrvati 925-1925, 273.
- Majnarić, Ivan. 2009. Koharić, Janko. *Hrvatski biografski leksikon, 7. Enciklopedijska natuknica*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža. 471-472.
- Marić, Đuka. 2008. Josip Juraj Strossmayer i prekumenist Cesare Tondini. Marijanović, Stanislav. (ur.). *Međunarodni znanstveni skup Lik i djelo Josipa Jurja Strossmayera: zbornik radova*. Osijek: Filozofski fakultet. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera. 543-549.

- Marijanović, Luka. 1996. Kulturno-prosvjetna i preporodna djelatnost profesora i studenata đakovačke bogoslovije. *Diacovensia*, 4(1). 109-145.
- Marijanović, Luka. 1997. Ilija Okrugić - Srijemac i njegov Sastanak vila... *Diacovensia*, 5(1). 69-84.
- Marijanović, Stanislav (ur.). 2008. *Međunarodni znanstveni skup Lik i djelo Josipa Jurja Strossmayera: zbornik radova*. Osijek: Filozofski fakultet Osijek.
- Marinković, Dušan. 2001. Dujmić Detoni, Dunja. (ur.). *Leksikon stranih pisaca*. Zagreb: Školska knjiga. 526.
- Martinčić, Julijo. Živaković-Kerže, Zlata. Benašić, Zvonko. Mandić. Ivica, Kaladžić, Eduard. 1997. Josip Juraj Strossmayer i vlastelinstvo đakovačkih biskupa: u *Zbornik radova o Josipu Jurju Strossmayeru*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1997., 140 str., gl. urednik Ivo Padovan.
- Martinović, Ivan, 1912. *Povjesne crtice o školstvu brodske pukovnije i broskog okružja*. Zagreb: naklada piščeva.
- Matan, Branko. 2007. Povijest u stihovima – pjesme o drugu Titu i još nekim drugovima. *Gordogan*, 11-14. 106-109.
- Matanović, Julijana. 2000. Deželić, Đuro. *Leksikon hrvatskih pisaca*. Fališevac, Dunja. Nemeč, Krešimir. Novaković, Darko. (ur.). Zagreb: Školska knjiga.
- Matić, Ante. 1990. *Berlinski zid*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Matković, Hrvoje. 1998. *Povijest Jugoslavije (1918-1991): hrvatski pogled*. Zagreb: Naklada Pavičić.
- Matoš, Antun Gustav. 1973. *Sabrana djela Antuna Gustava Matoša: (1873-1914-1973): I-X*. Matković, Marijan i sur. (ur.). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Liber. Mladost.
- Matoš, Antun Gustav. 1973a. Markov trg 6. *Sabrana djela Antuna Gustava Matoša, sv. I. (Eseji, impresije, članci)*. Flaker, Vida. (ur.). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Liber. Mladost. (Izvorno objavljeno: *Hrvatska sloboda*, II(11. rujna 1908)207. Zagreb. 1.)
- Matoš, Antun Gustav. 1973a. Spomen-listovi. *Sabrana djela Antuna Gustava Matoša, sv. I. (Eseji, impresije, članci)*. Flaker, Vida. (ur.). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Liber. Mladost. (Izvorno objavljeno: *Strossmayer koledar I(1907)*. Zagreb. 82.)
- Matoš, Antun Gustav. 1973a. Strossmayer. *Sabrana djela Antuna Gustava Matoša, sv. I. (Eseji, impresije, članci)*. Flaker, Vida. (ur.). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Liber. Mladost. (Izvorno objavljeno ekavicom, na ćirilici: *Samouprava III(13. travnja 1905)76*. Beograd. 3.)
- Matoš, Antun Gustav. 1973b. Strossmayerov spomenik. *Sabrana djela Antuna Gustava Matoša, sv. IV. (Vidici i putovi/ Naši ljudi i krajevi)*. Tadijanović, Dragutin. (ur.). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Liber. Mladost. (Izvorno objavljeno: *Hrvatska*, I(4. kolovoza 1906)53. Zagreb. 1-4.)
- Matoš, Antun Gustav. 1973c. Nova Legerova knjiga. *Sabrana djela Antuna Gustava Matoša, sv. I. (Eseji, impresije, članci)*. Flaker, Vida. (ur.). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Liber. Mladost. (Izvorno objavljeno: *Obzor*, LIV(5. listopada 1913)271. 1-2.)
- Matoš, Antun Gustav. 1973d. Od Zagreba do Beograda. *Sabrana djela Antuna Gustava Matoša, sv. XI. (O likovnoj umjetnosti. Putopisi)*. Batušić, Slavko. Jelčić, Dubravko. (ur.). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Liber. Mladost. (Izvorno objavljeno: *Obzor*, LIV(5. listopada 1913)271. 1-2.)

- jeno: *Hrvatska*, I(1. i 22. rujna 1906)91-92. Zagreb. 1-3.)
- Matoš, Antun Gustav. 1973d. Zavod sv. Jeronima. *Sabrana djela Antuna Gustava Matoša, sv. XI. (O likovnoj umjetnosti. Putopisi)*. Batušić, Slavko. Jelčić, Dubravko. (ur.). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Liber. Mladost. (Izvorno objavljeno: *Obzor*; LIV(23. rujna 1913)319. Zagreb. 1-2.)
- Matoš, Antun Gustav. 1973e. A. G. Matoš: Vidici i putovi. *Sabrana djela Antuna Gustava Matoša, sv. XII. (Dragi naši savremenici)*. Jelčić, Dubravko. (ur.). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Liber. Mladost. (Izvorno objavljeno: *Savremenik*, II(srpanj 1907)7. Zagreb. 4.)
- Matoš, Antun Gustav. 1973f. Župnik Pinterović. (Uspomena). *Sabrana djela Antuna Gustava Matoša, sv. IV. (Vidici i putovi. Naši ljudi i krajevi)*. Tadijanović, Dragutin. (ur.). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Liber. Mladost. (Izvorno objavljeno: *Hrvatska sloboda*, III (11. veljače 1910)33. Zagreb.)
- Matoš, Antun Gustav. 1973g. Odgovor gosp. A. G. Matoša na upite Novog vijeka. *Sabrana djela Antuna Gustava Matoša, sv. XIII. (Polemike I)*. Mihanović, Nedjeljko. (ur.). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Liber. Mladost. (Izvorno objavljeno: *Novi vijek*, III(15. srpnja 1898)1;2. Split. 34-39. 108-112.)
- Matoš, Antun Gustav. 1973h. Anda vu morje. *Sabrana djela Antuna Gustava Matoša, sv. XVI. (Feljtoni, impresije, članci)*. Flaker, Vida. (ur.). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Liber. Mladost. (Izvorno objavljeno: *Obzor*; LIV(1. siječnja 1913)1. Zagreb. 1.)
- Matoš, Antun Gustav. 1976. Od Zagreba do Beograda. *Pet stoljeća hrvatske književnosti. Kritike, eseji, studije i članci, polemike, feljtoni i impresije*. Zagreb; Matica hrvatska. Zora.
- Matvejević, Predrag. 1967. La poésie de circonstance et son engagement. *Studia Romanica et Anglicana Zagrabiensia*, 24. Zagreb. 33-65.
- Matvejević, Predrag. 1969. *Razgovori s Miroslavom Krležom*. Zagreb: Naprijed.
- Mažuran, Ive. 2008. Osječki Strossmayer-biskup Josip Juraj Strossmayer i Osijek. *Lik i djelo Josipa Jurja Strossmayera. Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa*. Osijek. 83- 107.
- Meić, Perina 2012. *Smjerokazi: (teorijske i književnopovijesne studije)*. Zagreb. Sarajevo: Synopsis.
- Mesinger, Bogdan. 2008. Strossmayer i đakovačka katedrala. *Lik i djelo Josipa Jurja Strossmayera. Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa*. Osijek. 603-622.
- Meyer, Michel. Timmermans, Benoît. Carilho, Manuel Maria. 2008. *Povijest retorike od Grka do naših dana*. Zagreb: Disput.
- Milanja, Cvjetko 1994. Hrvatski novopovijesni roman (ulomak iz veće cjeline). Zidić, Igor. Selem, Petar. (ur.). *Kolo – Časopis za kulturu, umjetnost i društvena pitanja*, 11/12. Zagreb: Matica hrvatska. 107-109.
- Milanja, Cvjetko. 2000. Despot, Ivan. *Leksikon hrvatskih pisaca*. Fališevac, Dunja. Nemeč, Krešimir. Novaković, Darko. (ur.). Zagreb: Školska knjiga.
- Milanja, Cvjetko. 2000. Preradović Petar. *Leksikon hrvatskih pisaca*. Fališevac, Dunja. Nemeč, Krešimir. Novaković, Darko. (ur.). Zagreb: Školska knjiga.
- Milanja, Cvjetko. 2012. *Konstrukcije kulture: Modeli kulturne modernizacije u Hrvatskoj 19. stoljeća*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Milbank, John. 2018. *Reformation 500: any cause for celebration? (500 godina reformacije: ima li razloga za slavlje?)*. Latin, Damir. (prev.). Đakovo: Katolički bogoslovni fakultet.
- Mirković, Marija 1992. Slojevitost ikonološkoga programa zidnih slika u đakovačkoj katedrali.

- Radovi Instituta za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu*, 16. Zagreb. 159-167.
- Moguš, Milan 2006. Život i djelo J. J. Strossmayera. *Međunarodni znanstveni skup J. J. Strossmayer: zbornik radova*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. 11-18.
- Mojaš, Mato. 1966. Hrvatska bratska zajednica najveća i najnaprednija organizacija naših iseljenika u SAD. *Naše more*, 13(3). 103-107.
- Moškateo Ivan., Roić, Stjepan. (ur.). 2014. *Petar Kuničić - učitelj, književnik, rodoljub*. Dol na Hvaru: Tartajun, Dol na Hvaru.
- Musa, Šimun. 2006. Književni rad Mihovila Pavlinovića, *Hum*, (1). 59-89.
- Nazor, Anica. (2006) Biskup Strossmayer, papa Lav XIII. i slavenski apostoli Ćiril i Metod. U: Akademik Franjo Šanjek (ur.) Josip Juraj Strossmayer.
- Nedić, Mato. 2019. *Redovnik riječi. Monografija o fra Martinu Nediću, prvome ilircu iz Bosne*. Tolisa: Zaklada Terra Tolis.
- Nemec, Krešimir. 2000. Šenoa August. Dujmić Detoni, Dunja. (ur.). 2001. *Leksikon stranih pisaca*. Zagreb: Školska knjiga.
- Nikčević, Milorad. 2010. Jovan Sundečić (1825–1900) – Pjesnik integracionog slavjanstva. *Croatia et Slavica Iadertina*, 6(6). 339-350.
- Nižić, Živko. 1999. Agostino Brambilla (1800.–1839.): prvi urednik Gazzette di Zara i pjesnik prigodničar. *Istarske i dalmatinske teme*. Rijeka: Živko Nižić. Edit.
- Novaković, B. 1996. Đorđe Glumac. *Enciklopedija Novog Sada sv. 6*. Novi Sad: Novosadski klub Dobra vest. 118.
- Novaković, Darko. 1997. Latinske pjesme Tita Brezovačkoga. *Dani Hvarškoga kazališta*, (2)1. 344-372.
- Novosel, Ottone. 2011. Milan Grlović (Križevci, 10. 10. 1852. - Zagreb, 09. 06. 1915.). *Cris*, XIII(1). 447-451.
- Okrugić, Ilija Srijemac. 2005. *Sastanak vila na Velebitu Trnavi i Đakovu...* Đakovo: Matica hrvatska.
- Oraić Tolić, Dubravka. 1988. *Intertekstualnost & intermedijalnost*. Maković, Zvonko i sur. (ur.). Zagreb: Zavod za znanost o književnosti.
- Oraić Tolić, Dubravka. 1990. *Teorija citatnosti*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
- Ostajmer, Branko. 2010a. Dragutin Oršanić (bilj.) u Bilješke o obitelji Selinger. *Scrinia Slavonica*, 10(1). 290-340.
- Ostajmer, Branko. 2010b. Đuro Kovačević (1842.-1910.). O stotoj obljetnici smrti. *Đakovački vezovi: prigodna revija*, 40. Đakovo. 69-71.
- Ostojić, Ivan Kazimir. 1933. Prigodnice. *Hrvatska smotra: nacionalni, socijalni i književni mjesečnik*, (1). 60-63.
- Palašić, Nikolina. 2015. Odnos rečeničnoga modusa i implikatura. *Fluminensia*. Časopis za filološka istraživanja, (27)2. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci. 31–43.
- Pavić, Karaivan. Cepelić, Milko. 1903. *Hrvatske narodne pjesme (junačke)*. Đakovo.
- Pavić, Krešimir. 1979. Đakovački književni krug oko biskupa Strossmayera. *Đakovački vezovi, prigodna revija*. Đakovo. 11-12.
- Pavić, Krešimir. 1989. Biskup Strossmayer i ban Khuen Hedervary. *Đakovački vezovi, prigodna revija*. Đakovo. 27.
- Pavić, Krešimir. 1990. Kontroverzije o Strossmayeru. *Đakovački vezovi, prigodna revija*. Đakovo. 24-25.
- Pavličević, Dragan. 1994. *Povijest Hrvatske*, Naklada Pavičić, Zagreb.
- Pavlović, Eduard. Vučić, Marija. 1997. *Augustin (Dragan) Dujmušić: riječki kapucin, alkoholog i muzikoterapeut. Bernardin Nikola Škrivanić i njegovo doba*. Deković, Darko. (ur.).

- Rijeka: Matica hrvatska-Ogranak u Rijeci. 225-232.
- Pelc, Milan. 2010. *Hrvatska umjetnost: povijest i spomenici*. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti.
- Pelozza, Makso. 1975. RAZVOJ CRKVENOPOKRAJINSKE PRIPADNOSTI SENJSKE I KRBAVSKO-MODRUŠKE BISKUPIJE. *Senjski zbornik*, (6)1. Senj. 219-259.
- Periša, Ante. 2015. Kontekstualnost, jezični čini i relativnost značenja kod J. L. Austina. *Acta Iadertina*, (12)2. 83-92.
- Periša, Ante. 2016. *Uvod u filozofiju jezika*. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Peternai, Kristina. 1997. Polemika Searle - Derrida i Derridaova koncepcija performativa. *Zavičajnik. Zbornik Stanislava Marijanovića*. Osijek: Filozofski fakultet u Osijeku. 353-367.
- Peternai, Kristina. 2005. *Učinci književnosti: performativna koncepcija pripovjednog teksta*. Zagreb: Disput.
- Peternai Andrić, Kristina. 2009. Znak, značenje i vlastito ime: kontroverzna mjesta u Derridaovom diskurzu. *Filozofska istraživanja*, 29(3). Zagreb. 525-541.
- Peternai Andrić, Kristina. 2014. Austin napokon na hrvatskom *Vijenac*, (18. rujna 2014)536. Zagreb. 27.
- Piasek, Gustav 1995. Božidar Kukuljević Sakcinski. *Poznati Varaždinci. Varaždinske vijesti*, 10. Varaždin. 12.
- Pintarić, Ana. 1998. Pogled u jezik 125-godišnjeg Glasnika/Vjesnika. *Diacovensia*, (6)1. Đakovo. 257-276.
- Platz, Slavko. 1986. Solovjev i Strossmayer o sjedinjenju Crkava. *Crkva u svijetu* (21)3. 316-327.
- Plesničar, Pavel. 1921. Biskup Josip Juraj Strossmayer. *Zvonček*, (22). Ljubljana.
- Pogačnik, Jagna. 2000. Gaj, Velimir. *Leksikon hrvatskih pisaca*. Fališevac, Dunja. Nemeč, Krešimir. Novaković, Darko. (ur.). Zagreb: Školska knjiga.
- Popovčak, Borivoj. 2011. Portreti Josipa Jurja Strossmayera. Mandić, Ivica. (ur.). *Strossmayerovi dani*, 9. Đakovo.
- Popovčak, Borivoj. 2014. *Portreti Josipa Jurja Strossmayera: izložba u povodu 130. obljetnice osnutka Strossmayerove galerije. (9. studenoga 2014. - 4. veljače 2015.)*. Zagreb.
- Priante, Monica. 2007. Od začetaka ekumenskog dijaloga: otac Cesare Tondini de'Quarenghi i mons. Josip Juraj Strossmayer. Dabrowska-Partyka, Maria. Czerwinski, Maciej. (ur.). *Josip Juraj Strossmayer: Hrvatska. Ekumenizam. Europa = Chorwacja, ekumenizam, Europa. Croatica*. Krakow.
- Prosperov Novak, Slobodan. 2003. *Povijest hrvatske književnosti od Bašćanske ploče do danas*. Zagreb: Golden marketing.
- Pšihistal, Ružica. 1996. Pjesničke prigodnice Josipu Jurju Strossmayeru. Marijanović, Stanislav. (ur.). *Književni Osijek. Književnost u Osijeku i o Osijeku od početaka do danas*. Osijek: Pedagoški fakultet u Osijeku. 207-220.
- Pšihistal, Ružica. 2007. Prigodnice fra Grge Martića biskupu Josipu Jurju Strossmayeru. Pogled u usmeno-književnu retoriku. *Umjetnost riječi*, (51). Zagreb. 41-77.
- Pšihistal, Ružica, Zovko, Tihonija. 2009. Bibliografija pjesničkih prigodnica biskupu Josipu Jurju Strossmayeru. *Diacovensia*, (8)1. Đakovo. 157-197.
- Radičević, Estera. 2018 *Milosrdne sestre sv. Križa Hrvatske provincije: o 150. obljetnici dolaska u Đakovo 1868.-2018*. Đakovo: Milosrdne sestre Svetoga Križa.
- Radičević, E. 2021. *Mihaela, časna sestra, Pinter Antonija*. rukopis
- Radić, Stjepan. 2011. *Uzničke uspomene*. Zagreb: Matica hrvatska.

- Recanati, Francois. 2001. "What is Said" Synthese 128 (1-2), 75-91
- Rem, Goran: Estetika i stilistika Josipa Jurja Strossmayera, Čurić, Mirko. (ur.). *Zbornik 1. i 2. Strossmyerovih dana*. Đakovo: Matica hrvatska. 27-40.
- Rem, Goran. 2011. *Pogo i tekst*, Meandar, Zagreb
- Riman, Marija. 2008. FORTUNAT PINTARIĆ – UZ 140. OBLJETNICU SMRTI (3. III. 1798. – 25. II. 1867.). *Croatia Christiana periodica*, 32(62). 63-76.
- Ritig, Svetozar. 1905. Biskup Strossmayer u historiji naše dijeceze. *Glasnik biskupije đakovačko-srijemske* (33)7. Đakovo. 54-55.
- Rogić, Ivan. 1932. *Katedrala u Đakovu, povijesni osvrt, prikaz arhitekture, skulpture i slikarstva*. Osijek.
- Roić, Sanja. 2000. Bunčić, Marko (Bunichius, Bunicichius). *Leksikon hrvatskih pisaca*. Fališevac, Dunja. Nemeć, Krešimir. Novaković, Darko. (ur.). Zagreb: Školska knjiga.
- Sablić Tomić, Helena/ Rem, Goran (2003). *Slavonski tekst hrvatske književnosti*. Matica hrvatska, Zagreb.
- Sablić Tomić, H. & Rem, G. (2003) Benešić, Ante, *Slavonski tekst hrvatske književnosti*. Zagreb, Matica hrvatska, str. 480
- Sablić Tomić, H. & Rem, G. (2003) Ružica Dončević, Žert, *Slavonski tekst hrvatske književnosti*. Zagreb, Matica hrvatska, str. 480
- Sablić Tomić, H. & Rem, G. (2003) Augustin Harambašić, *Slavonski tekst hrvatske književnosti*. Zagreb, Matica hrvatska, str. 494-495
- Sablić Tomić, H. & Rem, G. (2003) Kovač, Ante, *Slavonski tekst hrvatske književnosti*. Zagreb, Matica hrvatska, str. 518
- Sablić Tomić, H. & Rem, G. (2003) Kotzian, Samuel, *Slavonski tekst hrvatske književnosti*. Zagreb, Matica hrvatska, str.518-519
- Sablić Tomić, H. & Rem, G. (2003) Rudolf Franjin Magjer, *Slavonski tekst hrvatske književnosti*. Zagreb, Matica hrvatska, str. 530-531
- Sablić Tomić, H. & Rem, G. (2003) Ferdo Živko Miler, *Slavonski tekst hrvatske književnosti*. Zagreb, Matica hrvatska, str. 547
- Sablić Tomić, H. & Rem, G. (2003) Maldini, Rudolf, *Slavonski tekst hrvatske književnosti*. Zagreb, Matica hrvatska, str. 565
- Sablić Tomić, H. & Rem, G. (2003) Luj Varga Bjelovarac, *Slavonski tekst hrvatske književnosti*. Zagreb, Matica hrvatska, str. 597
- Sablić Tomić, H. & Rem, G. (2003) Mato Topalović, *Slavonski tekst hrvatske književnosti*. Zagreb, Matica hrvatska, str. 591
- Samaržija, Zdenko. 2006. Miroljub na Valpovštini. *Muzeologija*, (43/44). 195-202.
- Searle, John Rogers. 2018. *Govorni činovi. Ogled iz filozofije jezika*. Matica hrvatska: Zagreb.
- Sekulić, Ljerka. 1968. *Njemačka Luna u kulturnom životu Hrvatske, Hrvatska književnost prema stranim književnostima*. Zagreb: Filozofski fakultet. Sveučilište u Zagrebu.
- Serdarević, Seid. 2000. Ilijašević, Stjepan *Leksikon hrvatskih pisaca*. Fališevac, Dunja. Nemeć, Krešimir. Novaković, Darko. (ur.). Zagreb: Školska knjiga.
- Smičiklas, Tadija. 1906. *Nacrt života i djela biskupa J. J. Strossmayera, i izabrani njegovi spisi: govori, rasprave i okružnice*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Srakić, Marin. 1982. Kranjčevićeva i Matoševa pisma Strossmayeru. Đakovo i njegova okolica: zbornik Muzeja Đakovštine. Đakovo. 175-196.
- Srakić, Marin. 1985. Strossmayer mecena glazbenika (Pismo A. Dvoraka Strossmayeru). *Vjesnik biskupije đakovačko-srijemske* god. (38)6. Đakovo.
- Srakić, Marin. 1990. Jakov Stojanović: iz života u bogoslovnom sjemeništu u Đakovu. *Croati-*

- ca Christiana periodica*, 14(25), 126-132.
- Srakić, Marin. 1997. Biskup Strossmayer između odbijanja i prihvatanja. *Zbornik radova o Josipu Jurju Strossmayeru*, 15-39. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- Srakić, Marin. 2005. Svećenici (o) Strossmayeru. Ćurić, Mirko. (ur.). *Zbornik 1. i 2. Strossmayer-rovih dana*. Đakovo: Matica hrvatska. 85-104.
- Srakić, Marin. 2008. Osobna biblioteka Josipa Jurja Strossmayera. *Lik i djelo Josipa Jurja Strossmayera. Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa*. Osijek. 559-580.
- Srakić, Marin. 2013a. Osobna biblioteka biskupa Josipa Jurja Strossmayera. Izlaganje na međunarodnom znanstvenom skupu o 175. obljetnici rođenja i 85. obljetnici smrti Josipa Jurja Strossmayera, biskupa, političara, narodnog dobrotvora i velikog sina grada Osijeka, Đakovo, četvrtak 17. svibnja 1990. Dugalić, Vladmir. (ur.). *Sabrana djela Marina Srakića*. Đakovo: Đakovačko-osječka nadbiskupija. Nadbiskupski ordinarijat Đakovo.
- Srakić, Marin. 2013b. Becić, Ivan. *Opjevajmo slavne muževe. Povijesni prilozi i arhivska građa o životu i radu biskupa, svećenika i ustanova Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*. Đakovo: Đakovačko-osječka nadbiskupija. 79.
- Srakić, Marin. 2013b. Bertić, Josip. *Opjevajmo slavne muževe. Povijesni prilozi i arhivska građa o životu i radu biskupa, svećenika i ustanova Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*. Đakovo: Đakovačko-osječka nadbiskupija. 80.
- Srakić, Marin. 2013b. Jurković, Eduard. *Opjevajmo slavne muževe. Povijesni prilozi i arhivska građa o životu i radu biskupa, svećenika i ustanova Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*. Đakovo: Đakovačko-osječka nadbiskupija. 300.
- Srakić, Marin. 2013b. Okrugić Ilija Srijemac. *Opjevajmo slavne muževe. Povijesni prilozi i arhivska građa o životu i radu biskupa, svećenika i ustanova Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*. Đakovo: Đakovačko-osječka nadbiskupija. 80.
- Srakić, Marin. 2013b. Pavić, Karla. *Opjevajmo slavne muževe. Povijesni prilozi i arhivska građa o životu i radu biskupa, svećenika i ustanova Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*. Đakovo: Đakovačko-osječka nadbiskupija.
- Srakić, Marin. 2013b. Pavić, Matija. *Opjevajmo slavne muževe. Povijesni prilozi i arhivska građa o životu i radu biskupa, svećenika i ustanova Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*. Đakovo: Đakovačko-osječka nadbiskupija. 225-226.
- Srakić, Marin. 2013b. Rittig Svetozar. *Opjevajmo slavne muževe. Povijesni prilozi i arhivska građa o životu i radu biskupa, svećenika i ustanova Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*. Đakovo: Đakovačko-osječka nadbiskupija. 90. 272.
- Srakić, Marin. 2013b. Rogović Pero. *Opjevajmo slavne muževe. Povijesni prilozi i arhivska građa o životu i radu biskupa, svećenika i ustanova Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*. Đakovo: Đakovačko-osječka nadbiskupija. 522.
- Srakić, Marin. 2013b. Sabolović Antun. *Opjevajmo slavne muževe. Povijesni prilozi i arhivska građa o životu i radu biskupa, svećenika i ustanova Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*. Đakovo: Đakovačko-osječka nadbiskupija. 679.
- Srakić, Marin. 2013b. Topalović, Ilija. *Opjevajmo slavne muževe. Povijesni prilozi i arhivska građa o životu i radu biskupa, svećenika i ustanova Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*. Đakovo: Đakovačko-osječka nadbiskupija. 81.
- Srakić, Marin. 2013b. Tordinac, Juraj *Opjevajmo slavne muževe. Povijesni prilozi i arhivska građa o životu i radu biskupa, svećenika i ustanova Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*. Đakovo: Đakovačko-osječka nadbiskupija. 81. 230-231.
- Srakić, Marin. 2013b. Veselić, Josip Krunoslav. *Opjevajmo slavne muževe. Povijesni prilozi i arhivska građa o životu i radu biskupa, svećenika i ustanova Đakovačko-osječke nadbi-*

- skupije i Srijemske biskupije*. Đakovo: Đakovačko-osječka nadbiskupija. 267. 431.
- Srakić, Marin. 2015a. Đakovački incident 1930. godine. *Scrinia Slavonica*, (15)1. 233-290.
- Srakić, Marin. 2015b. Sve za vjeru i domovinu. Srakić, Marin. (prir.) *Sve za vjeru i domovinu I-IV., korizmene i prigodne poslanice, okružnice i propovijedi, važniji govori i osvrsti biskupa Strossmayera*. Đakovo: Nadbiskupijski ordinarijat Đakovačko-osječke nadbiskupije.
- Srakić, Marin. 2021. *Biskup Strossmayer i Valpovština. Ja nikad na takvu trgovinu ne bih pristao*. Rukopis, neobjavljeno.
- Stančić, Nikša. 2008. Strossmayerovo i Starčevićovo doba hrvatske politike. *Zornik 6. Strossmayerovih dana*. Đakovo: Matica hrvatska Ogranak Đakovo. 9-48.
- Stančić, Nikša. 2018. Josip Juraj Strossmayer u hrvatskoj politici. *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Razred za društvene znanosti*, 535=53. 11-36.
- Stanojlović Nikola 1996. Povodom godišnjice rođenja. Prilog bibliografiji Vojislava V. Rašića. *Gorocvet*, 35-37. Jagodina.
- Starčević, Ante. 1867a. Muftijeve pjesme iz daljine gdični C.Amarilli. *Zvekan*, (1. lipnja 1867.)10.
- Starčević, Ante. 1867b. Operetta u jednom prizoru. *Zvekan*, (15. kolovoza 1867.)15.
- Starčević, Ante. 1867c. Sanjaria. *Zvekan*, (15. kolovoza 1867.)15
- Starešina, Stjepan. Dević, Antun. 2008. Ilija Jagodić. Župa Garčin, Pauk, Cerna. Osijek. 153.
- Stipić, Ivan, Grubanović, Mirna., Mataić Agičić, Darija. 2016. *Leksikon brodskih pisaca*. Slavonski Brod: Gradska knjižnica Slavonski Brod. Društvo hrvatskih književnika.
- Stojanović Prelević, Ivana Lj. 2013. *Performativi i refleksivna komunikacijska namera*. (Doktorska disertacija.) Beograd: Univerzitet u Beogradu.
- Strčić, Milan. 1987. Viktor Car Emin i Rikard Katalinić Jeretov u preporodnom pokretu istarskih Hrvata. *Liburnijske teme, knj. 6*. 81–93.
- Strčić, Milan. 1991. JOSIP GRŽETIĆ KRASANIN - NA PRIJELAZU OD ROMANTIZMA PREMA ILIRIZMU. *Fluminensia*, 3(1-2). 101-109.
- Strossmayer, Josip Juraj. 2005. Jelčić, Dubravko. (prir.). *Izabrani književni i politički spisi I*. Zagreb.
- Strossmayer, Josip Juraj. 2006. Jelčić, Dubravko. (prir.). *Izabrani književni i politički spisi II*. Zagreb.
- Strossmayer, Josip Juraj. 2010. Ćurić, Mirko. (prir.). Stolna crkva u Djakovu. *Glasnik Đakovo*. 68-154.
- Strossmayer, Josip Juraj. 2015a. Srakić, Marin. (prir.). *Sve za vjeru i domovinu I-IV., korizmene i prigodne poslanice, okružnice i propovijedi, važniji govori i osvrsti biskupa Strossmayera*. Đakovo: Nadbiskupijski ordinarijat Đakovačko-osječke nadbiskupije.
- Strossmayer, Josip Juraj. 2015b. Ćurić, Mirko. (prir.). Kripta: najljepša hrvatska podzemna crkva. *O 200. Obljetnici rođenja biskupa Strossmayera*. Đakovo.
- Strossmayer, Josip Juraj. 2016. Ćurić, Mirko. (prir.). *Moja stolna crkva: kao da sam sa ove naše doline suza i nevolja prenesen u dvore nebeske: Đakovačka katedrala viđena očima njenog graditelja*. Đakovo.
- Sugano, Marian Zwerling. 1992. *Mallarmé and the Poetry of Circumstance*. Stanford University Press.
- Sujoldžić, Anita. (ur.). 2015. *Hrvatsko antropološko nazivlje*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Szabo, Agneza. 2018. Eugenija Šah Konafaro. *Sluga Božji Josip Stadler. Svjetiljka koja gori i svijetli. Prigodne pjesme posvećene prvom vrhbosanskom nadbiskupu dr. Josipu Stadleru (1881.-1918.)*. Zagreb: Družba sestara Služavki Malog Isusa. 125

- Szabo, Agneza. 2018. Petar Pančić. *Sluga Božji Josip Stadler. Svjetiljka koja gori i svijetli. Prigodne pjesme posvećene prvom vrhbosanskom nadbiskupu dr. Josipu Stadleru (1881.-1918.)*. Zagreb: Družba sestara Služavki Malog Isusa. 123-124.
- Szabo, Agneza. 1997. Strossmayer, Josip Juraj. *Hrvatski leksikon*. Zagreb: Naklada Leksikon.
- Szabo, Agneza. 2015. O mecenatskim prinosima biskupa Strossmayera razvoju prosvjete, kulture i znanosti u hrvatskome narodu. *Josip Juraj Strossmayer (1815.-1905.). U povodu 200. obljetnice rođenja (1815–2015)*. Zagreb: Matica hrvatska. 5-19.
- Szavits Stjepan Nossan. 1925. Lepušić, Ivan. *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925-1925: sa pregledom povijesti Hrvatske, Bosne i Istre, hrvatske književnosti i razvitka hrvatskog jezika, te hrv. vladara, hercega, banova i biskupa, kao uvodom: prigodom proslave 1000-godišnjice hrvatskoga kraljevstva*. Zagreb: Odbor za izdanje knjige Znameniti i zaslužni Hrvati 925-1925. 160.
- Šabić, Marijan. 2013. *KAKO NAS (NI)JE PREVODIO JAN NERUDA, ILI TKO JE UGOJE GJORGJE OGNJANIĆ?*, *Fluminensia*, 25(2). 87-100.
- Šabić, Marijan. 2014. Bronisław Grabowski i Hrvati - pisma koja nedostaju. *Književna smotra*, 46(174)4. 145-156.
- Šamec Flaschar, Indira. Gržina, Ivana. 2020. *Svečanost otvorenja Strossmayerove galerije 1884. godine*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- Šanjek, Franjo. 2017. Lik i djelo Josipa Jurja Strossmayera. Grbešić, Grgo., Damjanović Barišić, Darija. (ur.). *Josip Juraj Strossmayer 1815.-2015*. Đakovo. 17-30
- Šarić, Ivan. (ur.). 1901. *Spomen knjiga iz Bosne*. Sarajevo: Naklada Kaptola Vrhbosanskoga.
- Šarić, Ivan. 1900. Josipu Jurju Strossmayeru o zlatnom biskupskom jubileju. *Vrhbosna*, (14)17. 289-291.
- Šarić, Ivan. 1941-42. *Sveto pismo Starog i Novog zavjeta*, I-III. Sarajevo: Regina Apostolorum.
- Šaško, Ivan. 2010. Verbalni govor u liturgiji i njegova performativnost razlikovnosti sa svakidašnjicom i kazalištem. *Živo vrelo*, (1)7. Hrvatski institut za liturgijski pastoral. 13-17.
- Šenoa, August. 2019. U slavu Josipa Jurja Strossmajera, biskupa bosanskoga i sriemskoga, začetnika Hrvatskoga sveučilišta na dan 19. listopada 1874. Ćurić, Mirko. (prir.). *Najslavnijem hrvatskom biskupu, hrvatski pjesnici Josipu Jurju Strossmayeru, izabrane prigodnice*. Đakovo: Đakovački kulturni krug. 17-18.
- Šicel, Miroslav. 2000. Harambašić, Antun. *Leksikon hrvatskih pisaca*. Fališevac, Dunja. Nemeć, Krešimir. Novaković, Darko. (ur.). Zagreb: Školska knjiga.
- Šicel, Miroslav. 2000. Hranilović, Jovan. *Leksikon hrvatskih pisaca*. Fališevac, Dunja. Nemeć, Krešimir. Novaković, Darko. (ur.). Zagreb: Školska knjiga.
- Širola. Stjepan 1925. Kapić, Juraj. *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925-1925: sa pregledom povijesti Hrvatske, Bosne i Istre, hrvatske književnosti i razvitka hrvatskog jezika, te hrv. vladara, hercega, banova i biskupa, kao uvodom: prigodom proslave 1000-godišnjice hrvatskoga kraljevstva*. Zagreb: Odbor za izdanje knjige Znameniti i zaslužni Hrvati 925-1925. 126.
- Šišić, Ferdo (ur.) 1928. *Korespondencija Rački–Strossmayer, I.* Zagreb 1928.
- Šišić, Ferdo (ur.). 1933. *Josip Juraj Strossmayer. Dokumenti i korespondencija. Knjiga I*. Zagreb: Posebna djela Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. 7-8.
- Šnajder, Slobodan. 2005. *Knjiga o sitnom, proze i dramoleti*. Zagreb: Prometej.
- Šuljak, Andrija. 1997. Biskup Josip Juraj Strossmayer i Prvi vatikanski sabor. Padovan, Ivo. (ur.). *Zbornik radova o J.J. Strossmayeru*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.

- Šutalo, Goranka. 2009. Nahvao-nazbilj trvenja; »afera« Tirena i Vetranovićevea apologica prigodnicom. *Dani Hvarskoga kazališta*, (35)1. 140-151.
- Švoger, Vlasta. 2013. Ban Josip Jelačić u očima svojih suvremenika. *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*. 31.
- Švoger, Vlasta. 2021. Mijat Stojanović – od magareće klupe do istaknutog pedagoga i pučkog pisca 19. stoljeća. *Scrinia Slavonica*, 21(1). 219-238.
- Ташев, Т. 1999. Министрите на България 1879-1999. София, АИ Проф. Марин Дринов / Изд. на МО, с.373– 374.
- Tomaš. Stjepan. 1993. *Zlatousti, Znanje, Zagreb*.
- Tomaš. Stjepan. 1995. *Zlatousti ili tužni dom hrvatski*, drame, Matica hrvatska, Osijek.
- Tuđman, Franjo. 1996. *Velike ideje i mali narodi: rasprave i ogledi*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Turkalj, Jasna. 1999. Zvekan - humor, satira i karikatura kao sredstvo pravaške političke propagande. *Povijesni prilozi*, (18)18. 121-160.
- Tušek, Miroslava. 2000. Velikanović, Isidor Iso. *Leksikon hrvatskih pisaca*. Fališevac, Dunja. Nemes, Krešimir. Novaković, Darko. (ur.). Zagreb: Školska knjiga.
- Valery, Paul. 2013. Bilješka (ili Europljanin). *Europski glasnik*, 18(2013)18. Karlović, Roman. (prev.). 207-217.
- Vancaš, Josip. Mašić, Nikola. 1900. *Stolna crkva u Djakovu*. Prag: Tiskom i nakladom česke grafičke udruge Unie.
- Vergilije, Publije Maron. 2004. *Ekologe*, prev. Tomo Maretić, Liber, centar za izučavanje tradicije, Beograd.
- Vidinović, Matija. 1905. *Josip Juraj Strossmayer, njegov život zadnjih šest mjeseci i zadnjih dana*. Zagreb: Tisak A. Scholza.
- Visković, Velimir. (ur.). 2010-2012. *Hrvatska književna enciklopedija. Sv 1-4*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Višić, Marko. (ur) 2008. *Enuma Eliš, sumersko-akadski mit o stvaranju*. Podgorica.
- Vodnik, Branko. 1913. *Povijest hrvatske književnosti: Od humanizma do potkraj XVIII st. s uvodom V. Jagića o hrvatskoj glagolskoj književnosti*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Vončina, Josip. 1999. *Tekstološka načela za pisanu baštinu hrvatskoga jezičnog izraza: posebni prilog Stoljećima hrvatske književnosti*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Vujić, Antun. 1996. *Hrvatski leksikon*. Zagreb: Naklada Leksikon.
- Vuković, P. 2000. Evetović, Franjo Ante. *Leksikon hrvatskih pisaca*. Fališevac, Dunja. Nemes, Krešimir. Novaković, Darko. (ur.). Zagreb: Školska knjiga.
- Wjacław J. 1968. Kilank, Jakob. *Wendische (Sorbische) Bibliographie*. Lusatia: Kraus reprint. 339. nema u disertaciji
- Yule, George. 2010. Definicije i pozadina pragmatike te deiksija i udaljenost. Forko, Josipa (prev.). *Hrvatistika. Studentski jezikoslovni časopis*, 4(4). Osijek: Filozofski fakultet. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera. Osijek. 89-98.
- Zalar, Diana. 2012. Toni, Bogumil. Visković, Velimir. (ur.). *Hrvatska književna enciklopedija. Sv. 4: S – Ž.* Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Zečević, Divna. 1996. Sima Lukin Lazić (1863 - 1904). *Prosvjeta. Narodni srpski kalendar za 1996*. Zagreb. 321 -326.
- Zečević, Divna. 2008. Prigodni tekstovi u stih i prozi u počast Josipu Jurju Strossmayeru Strossmayeru. Marijanović, Stanislav. (ur.). *Međunarodni znanstveni skup Lik i djelo Josipa Jurja Strossmayera: zbornik radova*. Osijek: Filozofski fakultet. Sveučilište Josipa Jurja

- Strossmayera. 675-695. nema je u disertaciji
- Zima, Dubravka. 2000. Alaupović, Tugomir. *Leksikon hrvatskih pisaca*. Fališevac, Dunja. Nemeć, Krešimir. Novaković, Darko. (ur.). Zagreb: Školska knjiga.
- Zima, Dubravka. 2000. Buzolić, Stjepan. *Leksikon hrvatskih pisaca*. Fališevac, Dunja. Nemeć, Krešimir. Novaković, Darko. (ur.). Zagreb: Školska knjiga.
- Zovko, Tihonija 2005. Pjesme prigodnice ispjevane u čast biskupa Josipa Jurja Strossmayera. *Vjesnik biskupije Đakovačke i Srijemske*, (133)5, 411-416.
- Zovko, Tihonija. 2006. Središnja biskupijska i fakultetska knjižnica u Đakovu. *Diacovensia*, 14(2). 755-776.
- Žeravica, Katarina. 2016. Zlatousti ili tužni dom hrvatski Stjepana Tomaša: Strossmayer kao dramski lik, inscenacija i recepcija drame. Pavić, Željko., Žužul, Ivana., Živić, Tihomir.; Bestvina Bukvić, Ivana.; Ljubić, Lucija.; Kramarić, Zlatko.; Sablić Tomić, Helena.; Brekalo, Miljenko.; Marijanović, Stanislav.; Tucak, Antun.; Blazsetin, István. (ur.). *Znanstvene, kulturne, obrazovne i umjetničke politike – europski realiteti (200. obljetnica rođenja Josipa Jurja Strossmayera)*. Zbornik radova Drugog međunarodnog interdisciplinarnog znanstvenog skupa. Osijek: Odjel za kulturologiju Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku. Umjetnička akademija Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku i dr.539-554.
- Živaković-Kerže, Zlata. 1997. Kratak prikaz đakovačkog vlastelinstva u doba biskupa J.J. Strossmayera, *Zbornik Muzeja Đakovštine*, 4(1), str. 17-25.
- Žižić, Ivica. 2010. Riječ i obred. O temeljima obrednog govora. *Živo vrelo*, (XXVII)1-2010. Zagreb: Hrvatski institut za liturgijski pastoral. 2-5.
- Žmegač, Viktor. 2006. *Od Bacha do Bauhauusa: povijest njemačke kulture*. Zagreb: Matica hrvatska.

MREŽNI IZVORI

- Bertović, Franjo. 31. siječnja 2022. Na tragu Josipa Marohnić: Znameniti hrvatski iseljenik iz Hreljina. *Večernji list, mrežno izdanje*. Dostupno na: <https://mojahrvatska.vecernji.hr/vijesti/na-tragu-josipa-marohnic-znameniti-hrvatski-ideljenik-iz-hreljina-1559565>. (16. 2. 2022.)
- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (Invalid Date). *Clyde K.M. Kluckhohn. Encyclopedia Britannica*. Dostupno na: <https://www.britannica.com/biography/Clyde-K-M-Kluckhohn>. (4.1.2021.)
- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (Invalid Date). *Joseph George Strossmayer. Encyclopedia Britannica*. Dostupno na: <https://www.britannica.com/biography/Joseph-George-Strossmayer>. (4.1.2021.)
- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (Invalid Date). *The Master Builder. Encyclopedia Britannica*. Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/The-Master-Builder#ref1113720>. (22.2.2021.)
- Čeliković, Katarina 2007. *Evetović Ante. Leksikon podunavskih Hrvata - Bunjevaca i Šokaca. 7. Dž-F, mrežno izdanje*. Dostupno na: <http://www.zkvh.org.rs/index.php/bastina/znamenite-osobe/1808-ante-evetovi-miroljub-1862-1921>. (13. 1. 2020.)
- Databáze Národní knihovny ČR. 2021. *Vresnický, Jan*. Dostupno na: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c&local_base=aut&ccl_term=ica=jk01151080. (10. 3. 2021.)
- Diklić, Ana. 2005. Antončić, Antun. *Istarska enciklopedija*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/2336/antoncic-antun>. (19.3.2021.) doi: <https://doi.org/10.3406/metis.1994.1008>. (11.01.2021.)
- Franković, Đuro. 2015. Isusovac iz Čavolja. *Zornica nova*. Pečuh. Dostupno na: <http://zornica-nova.hu/isusovac-iz-cavolja>. (25. 3. 2021.)
- Grafenauer, Ivan. 2013. Aškerc, Anton (1856–1912). *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Dostupno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi131456/#slovenski-biografski-leksikon>. (31. 8. 2021.)
- Grafenauer, Ivan. 2013. Gangl, Engelbert (1873–1950). *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Dostupno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi196742/#slovenski-biografski-leksikon>. (31. 8.2021.)
- Grafenauer, Ivan. 2013. Gregorčič, Simon (1844–1906). *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Dostupno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi214068/#slovenski-biografski-leksikon> (31. 8. 2021.)
- Hećimović, Branko. 1983. Milan Begović. *Hrvatski biografski leksikon, izdanje 1983. - 2016*. Dostupno na: <https://enciklopedija.lzmk.hr/clanak.aspx?id=3838>. (16. 1. 2023.)
- Horvatić, Dubravko. 1983. Alković, Marijan (1879–1953). *Hrvatski biografski leksikon*. Dostupno na: <http://enciklopedija.lzmk.hr/clanak.aspx?id=53058>. (12. 1. 2022.)
- Horvatić, Petar. 2020. *19. srpnja 1904. umro Sima Lukin Lazić – kako je Srbija preko svojih ljudi u Austro-Ugarskoj širila velikosrpstvo i podrivala Hrvatsku?*. Zagreb: Udruga U ime Obitelji. Dostupno na: <https://narod.hr/kultura/19-srpnja-1904-umro-sima-lukin-lazic-kako-je-srbija-preko-svojih-ljudi-u-austro-ugarskoj-sirila-velikosrpstvo-i-podrivala-hrvatsku>. (31.8. 2021.)
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. 2020. Etnologija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18532>. (4. 7. 2020.)

- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* 2020. Inkubacija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27482>. (3. 7. 2020.)
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* 2020. Milaković, Josip. Leksikografski zavod Miroslav Krleža Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=40812>. (19.10.2020.)
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* 2020. Nacija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42693>. (4. 7. 2020.)
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* 2021. Eitelberger von Edelberg, Rudolf. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=17283>. (21.2.2021.)
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* 2021. Ivan Zlatousti, sv. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=28214>. (8. 6. 2021.)
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* 2021. Jovanović, Zmaj Jovan. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29387>. (6. 9. 2021.)
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* 2021. Makijavelizam. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=38259>. (4. 6. 2021.)
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* 2021. Mirabeau, Honoré Gabriel Riqueti de. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=41108>. (6. 8. 2021.)
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* 2021. Ostojić, Ivan Kazimir. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=45793>. (1.7. 2021.)
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* 2021. Persuazija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=47751>. (15. 1. 2021.)
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* 2021. Scaligero, Giulio Cesare. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=54792>. (7.8. 2021.)
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* 2020. Marohnić, Josip. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39069>. (24. 9. 2020.)
- Hrvatsko strukovno nazivlje.* 2011. Kulturni krug. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Dostupno na: <http://struna.ihjj.hr/naziv/kulturni-krug/25030/>. (3. 3. 2021.)
- Jelčić, Dubravko. 2013. Kranjčević, Silvije Strahimir. *Hrvatski biografski leksikon, izdanje 1983. - 2016.* Dostupno na: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6980>. (16. 1. 2023.)
- Jenko, Davorin. 1861. Strossmayer, Josip Juraj. *Slovenske pesmi.* Dostupno na: URN:NBN:SI:IMG-UZIAYMOT from <http://www.dlib.si>. (12.9.2021.)
- Jevnikar, Milan. 2013. Debeljak, Anton (1887–1952). *Slovenska biografija.* Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Znanstvenoraziskovalni center SAZU Dostupno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi170112/#primorski-slovenski-biografski-leksikon>. (31. 8. 2021.)
- Kalinski, Ivo. 1993. Dragutin, Milivoj Domjanić. *Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje.* Dostupno na: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=5177>. (11. 1. 2022.)
- Koblar, France. 2013. Peterlin - Petruška, Radivoj (1879–1938). *Slovenska biografija.* Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Dostupno

- na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi418916/#slovenski-biografski-leksikon>. (6. 9. 2021.)
- Kovačić, Anto Slavko. 1993. Dugonjić Vrhovčić, Nedjeljko. *Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje*. Dostupno na: <http://enciklopedija.lzmk.hr/clanak.aspx?id=56264>. (12.1.2022.)
- Lee, Jongsoo. Yoon, Hyunsun. 2017. Narratives of the Nation in the Olympic Opening Ceremonies: Comparative Analysis of Beijing 2008 and London 2012. <https://core.ac.uk/reader/157856270>, pristupljeno 27.8.2021.
- Marijanović, Mirko. 2023. Milaković Josip. *Leksikon hrvatskih književnika BiH od najstarijih vremena do danas/Me-Mu*. Dostupno na: https://hr.wikisource.org/wiki/Leksikon_hrvatskih_knji%C5%BEevnika_BiH_od_najstarijih_vremena_do_danas/Me-Mu. (16. 1. 2022.)
- Martin, Richard P. 1989. *The Language of Heroes: Speech and Performance in the Iliad*. Dostupno na: http://nrs.harvard.edu/urn-3:hul.ebook:CHS_Martin.The_Language_of_Heroes.1989. (09.01.2021.)
- Mihaljević, Nikica. 2009. Korijeni hrvatskog režimskog pjesništva. *Vijenac*, 397(21. svibnja 2009). Dostupno na: <https://www.matica.hr/vijenac/397/korijeni-hrvatskog-rezimskog-pjesnistva-3357/>. (27. 8. 2022.)
- Milačić, Karmen. 1993. Došenović, Nikola (Došen). *Hrvatski biografski leksikon (on-line)*. Dostupno na: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=5260>. (31. 8. 2021.)
- Miller, Seumas. 2004. Govorni činovi i konvencije. *Kolo*, 2/2004. Dostupno na: <https://www.matica.hr/kolo/296/govorni-cinovi-i-konvencije-20263/>. (18.02.2021.)
- Milošić, Darko. 2011. Vrhunci analnog alpinizma. *Večernji list blog*. Dostupno na: <https://blog.vecernji.hr/darko-milosic/vrhunci-analnog-alpinizma-1358>. (01.08.2021.)
- Muzej pozorišne umetnosti Srbije. 2017. *Hadžić Tihomir Tihon*. Dostupno na: <http://teatroslov.mpus.org.rs/licnost.php?id=1530>. (25. 6. 2021.)
- Nagy, Gregory. 1994. Genre and Occasion. *Mètis. Anthropologie des mondes grecs anciens*, 9-10(1994), 11–25. The Center for Hellenic Studies. Dostupno na: http://nrs.harvard.edu/urn-3:hnc.essay:Nagy.Genre_and_Occasion.1994. (11.01.2021.)
- Pandžić, Ivan. 1999. Despot, Ilija. *Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje*. Dostupno na: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4617>. (11. 9. 2021.)
- Pangritz, Katharine. 2013. *Gelegenheitslyrik im Wandel zwischen Barock und Moderne*. Studienarbeit. Munich: Grin Verlag. Dostupno na: <https://www.grin.com/document/511781>. (05.05.2021.)
- Perić, Olga. Novaković, Darko. Stepanić, Gorana. 2006. *Izveštaj od 26. rujna 2006. Vijeću poslijediplomskih studija Filozofskog fakulteta u Zagrebu o ispunjavanju uvjeta mr. sc. Irene Galić za stjecanje doktorata znanosti u okviru Jednogodišnjega doktorskog studija književnosti*. Dostupno na: www.ffzg.unizg.hr/files/001933_3.doc. (20.03.2020.)
- Pleše, Branko. 1993. Dlustuš, Ljuboje. *Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje*. Dostupno na: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4905>. (27.8 2021.)
- Pleše, Branko. 2002. Hadžić, Nikola. *Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje*. Dostupno na: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=7052>. (27.8. 2021.)
- Pleše, Branko. 2003. Kraljić Josip Antun. *Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje*. Dostupno na: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=257>. (11. 2. 2021.)
- Polanowski, Edward., Szymańska, Kazimiera Zdzisława. *Bronisław Grabowski (1841-1900). rys biograficzny i twórczość*. Rekonesans. Prace Naukowe. Filologia Polska. Historia i Teoria Literatury 2, 5-30 1989. Dostupno na: [Http://bazhum.muzhp.pl/media/files/](http://bazhum.muzhp.pl/media/files/)

- Prace_Naukowe_Filologia_Polska_Historia_i_Teorija_Literatury/Prace_Naukowe_Filologia_Polska_Historia_i_Teorija_Literatury-r1989-t2/Prace_Naukowe_Filologia_Polska_Historia_i_Teorija_Literatury-r1989-t2-s5-30/Prace_Naukowe_Filologia_Polska_Historia_i_Teorija_Literatury-r1989-t2-s5-30.pdf. (27.5. 2021.)
- Ravnić, Milan. (ur) 2022. Grubačević Lazar. *Hrvatska nacionalna bibliografija. Specijalna bibliografija. Prigodnice*. Nacionalna i sveučilišna knjižnica. Zagreb: Elektroničko izdanje. Dostupno na: <http://bibliografije.nsk.hr/spec/Prigodnice/index.html#>. (22. 10. 2022.)
- Senker, Boris. 2003. Miletić Stjepan. *Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje*. Dostupno na: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11915>. (30. 4. 2021.)
- Sohn-Kronthaler, Michaela. 2018. Eder, Franz de Paula Albert (1818–1890). Fürsterzbischof. *ÖBL Online-Edition. Lfg. 7 (14.12.2018). Biographisches Lexikon des Österreichischen Cartellverbands*. Dostupno na: https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_E/Eder_Franz-Albert_1818_1890.xml. (25.8.2021.)
- Splivalo-Rusan, Jagoda. 1993. Dukat, Vladoje. *Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje*. Dostupno na: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=5464>. (9. 9. 2021.)
- Šlebinger, Janko. 2013. Koritnik, Gregor (1886–1967). *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Dostupno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi290007/#slovenski-biografski-leksikon>. (31.8.2021.)
- Šlebinger, Janko. 2013. Flegerič, Božidar (1841–1907). *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Dostupno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi189332/#slovenski-biografski-leksikon>. (31.8.2021.)
- Šonje, Jure. 1993. Dobrovoljac, Milan. *Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje*. Dostupno na: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4972>. (31. 8. 2021.)
- Šunjić, Ankica. 2009. Kovačić, Ante. *Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje*. Dostupno na: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=257>. (11. 2. 2021.)
- Šunjić, Ankica. 2015. Šenoa, August. *Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje*. Dostupno na: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=257>. (15. 2. 2021.)
- Timura, Viktor. 2003 – 2021. *Ján Smrek, Komplexná charakteristika tvorby*. Dostupno na: <https://www.litcentrum.sk/autor/jan-smrek/komplexna-charakteristika-tvorby>. (6. 9.2021.)
- Videk, Nevenka. 2009. Kozarčanin, Ivo. *Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje*. Dostupno na: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=264>. (31. 8. 2021.)
- Žeželj, Mirko. 1983. Badalić, Hugo. *Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje*. Dostupno na: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1029>. (15. 2. 2021.)
- Žmegač, Viktor. 2021. Svojevrsna promocija. *Vijenac 11. ožujka 2021*, 705. Zagreb. Dostupno na: <https://www.matica.hr/vijenac/705/svojevrsna-promocija-31429/>. (7. 5. 2021.)

POPIS GRAFIČKIH PRILOGA

- Grafikon br. 1: Struktura korpusa prigodnica biskupu Strossmayeru prema profesiji autora – str. 19
Grafikon br. 2: Tijek nastajanja korpusa prigodnica biskupu Strossmayeru – str. 38
Grafikon br. 3: Broj prigodnica biskupu Strossmayeru prema profesiji autora – str. 39
Grafikon br. 4: Broj prigodnica biskupu Strossmayeru hrvatskih autora – str. 41
Grafikon br. 5: Struktura hrvatskih autora prema profesiji u korpusu prigodnica biskupu Strossmayeru – str. 94
Grafikon br. 6: Broj prigodnica biskupu Strossmayeru stranih autora – str 95
Grafikon br. 7: Struktura stranih autora prema profesiji u korpusu prigodnica biskupu Strossmayeru– str. 105

ŽIVOTOPIS

Mirko Ćurić je rođen u Đakovu 27. kolovoza 1964. Na Pedagoškom fakultetu u Osijeku diplomirao je hrvatski jezik i književnost 1990. Od 1991. zaposlen je u Srednjoj strukovnoj školi Antuna Hrvata kao profesor hrvatskog jezika i književnosti, a od 2006. je ravnatelj iste škole. U dva je mandata sudjelovao u radu gradske vlasti u Đakovu zadužen za pitanja obrazovanja i kulture: kao član Poglavarstva (1997.-2001.) i dogradonačelnik (2013.-2017.).

Znanstvene, stručne i književne radove objavljuje od početka devedesetih godina XX. stoljeća u zemlji i inozemstvu. Pokretač je niza književnih i stručnih manifestacija te sudionik u kreiranju kulturnih strategija i pokretanju znanstvenih i književnih institucija i manifestacija. Sudjelovao je u izradi Kulturne strategije Grada Đakova 2014-2020., bio je voditelj projekta EPK Đakovo 2020., sudjelovao je u utemeljenju Zavoda za znanstveni i umjetnički rad HAZU u Đakovu. Sudjelovao je na brojnim stručnim i stručno-znanstvenim skupovima u Hrvatskoj i inozemstvu, a najveći broj radova posvetio je biskupu Josipu Jurju Strossmayeru i njegovim kulturnim i identitetskim projektima. Objavio je dvadeset i tri samostalne knjige: tri zbirke pjesama, četiri zbirke priča, pet romana, četiri knjige eseja, kritika i znanstvenih studija, sedam likovnih monografija te dvadeset i tri slikovnice. Tekstovi su mu prevedeni na mađarski, engleski, njemački, poljski, bugarski i makedonski jezik. Za svoj je rad dobio pet književnih nagrada, Nagradu Grada Đakova i Nagradu Osječko-baranjske županije. Dopredsjednik je Društva hrvatskih književnika.